

PILIGRIMO VADOVAS

po stebuklingas Marijos vietos

Robertas Gedvydas Skrinkas

Robertas Gedvydas Skrinskas

PILIGRIMO VADOVAS

Po stebuklingas Marijos vietas

“JUDEX”

K a u n a s
1999

23/28
UDK 910.4:23/8
Sk 33
Sk-58

NIHIL OBSTAT

Mons. P. Tamulevičius

Mons. P. Tamulevičius

Censor ad hoc deputatus

Kaunas, 1997 m. rugpjūčio 5 d.

„Juk kas randa mane, randa gyvenimą ir gauna malonę iš Viešpaties“

(Pat. 8,35)

(Žodžiai, kuriuos Bažnyčia taiko Marijai)

***Mieli skaitytojai,
nusipirkę šią knygą, Jūs paremsite
Lietuvos Kankinių bažnyčios statybą.***

Pavedant Marijos globai Lietuvos bažnyčių ir visus garbingus jūsų šalies žmones, lietuvių tautą. Marija, kurią taip nuoširdžiai garbina ir myli jos vaikai lietuviai, teveda juos tikėjimo kelionėje per šį septintąjį krikščioniškojo gyvenimo šimtmetį; testiprina juos sunkumuose, tepakelia suklupusius, tebūna visiems ir kiekvienam tikros vilties ir paguodos ženklas.

Marijos motiniškoje širdyje sudedame jūsų tautos džiaugsmus ir viltis, vargus ir sielvartus, jos globai pavedame šeimos ir jaunimo ateitį ir su tvirtu pasitikėjimu prašome, kad Ji visada mums būtų Motina.

Telydi Jus mano apaštalinis palaiminimas “.

Iš Šv. Tėvo kalbos 1988.IV. 18 Lietuvos vyskupams, atvykusiems su „ad limina apostolorum“ vizitu Romon.

„... Dievo Motina Marija, pavedam Tavo globai visus Lietuvos žmones, kurie taip nuoširdžiai Tave myli. Suteik kunigams apaštalinio uolumo, stiprink kenčiančius už tikėjimą, padėk jaunimui išsaugoti tikėjimo bei doros žiedus, laimink šeimas, kad jos galėtų laisvai ir su tikėjimo šviesa kurti savo ir tautos laimingą ateitį “.

Taip 1988.IV.19 Šv. Tėvas Jonas Paulius II kalbėjo prieš šv. Mišias, kurias drauge su Lietuvos vyskupais aukojo lietuvių kalba.

Skiriu Kristaus Jėzaus ir mūsų Motinai Marijai

Turinys

Turinys.....	5
Pratarmė.....	15
Šventasis Raštas apie Švč. Mergelę Mariją. Jos įvaizdžiai ST.....	17
Gyvojo Dievo tikėjimo kelias Lietuvon.....	20
I dalis. Švč. Mergelės Marijos apsireiškimai.....	28
1. Šiluva.....	28
2. Šimonys.....	36
3. Pušalotas.....	39
4. Įsrutis. Šventoji liepa.....	40
5. Ugioniai.....	41
6. Gelvonai.....	43
7. Kryžių kalnas.....	44
8. Inkakliai.....	44
9. Girkalnis.....	44
10. Kalnai.....	57
11. Kantaučiai.....	57
12. Ariogala.....	59
13. Sietynai.....	60
14. Janonys.....	62
15. Maženiai.....	71
16. Ilgio ežeras.....	75
17. Dapkiškis.....	79
18. Keturnaujiena.....	80
19. Labanoras.....	88
20. Prie Kryžkalnio.....	89
21. Bajoriškiai.....	89
22. Baziukai.....	90
23. Peleniškės (Grubai).....	90
24. Gulbinėnai.....	92
25. Joniškėlis.....	93
26. Žemaičių Kalvarija.....	93

1. Žirovicai.....	95
2. Budslavas.....	96

3. Barūnai.....	96
4. Alkovičiai.....	96
5. Aucė.....	97
II dalis. Švč. Mergelės Marijos pėdos akmenyse.....	98
1. Aukštakalnis.....	98
2. Burbiškis.....	99
3. Daugėliškis.....	99
4. Mitkiškės.....	99
5. Skudutiškis.....	101
6. Vilkeliai	102
III dalis. Švč. Mergelės Marijos šaltiniai.....	103
1. Mažučiai.....	103
2. Višakio Rūda.....	108
3. Vištytis.....	109
IV dalis. Švč. Marijos stebuklingi paveikslai.....	110
Trumpa paveikslų istorija.....	110
Marijos paveikslų kilmė, tipai ir simboliai.....	113
1 skyrius. Karūnuoti.....	117
1. Trakai.....	118
2. Vilniaus Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia.....	124
3. Šiluva.....	129
4. Aušros vartai.....	145
5. Palanga.....	165
6. Pivašiūnai.....	166
7. Žirovicai.....	171
2 skyrius. Stebuklingi.....	174
1. Alanta (Alunta).....	174
2. Alvitas.....	175
3. Balingradas.....	176
4. Beržoras.....	177
5. Biržai.....	178
6. Buivydžiai.....	179
6. Butkiškė.....	180
7. Čiobiškis.....	180
8. Daugai.....	182
9. Druskininkai.....	183
10. Dūkštos.....	183
11. Eišiškės.....	184
12. Gelvonai.....	185
13. Giedraičiai.....	186
14. Gintališkės.....	187

15. Gruzdžiai.....	187
16. Josvainiai.....	188
17. Kauno bazilika.....	189
18. Kauno Šv. Jurgio bažnyčia.....	194
19. Kauno Karmelitų Šv. Kryžiaus.....	195
20. Kauno Švč. Trejybės.....	196
21. Kazokiškės.....	197
22. Kėdainių Šv. Jurgio bažnyčia.....	199
23. Kernavė.....	200
24. Krekenava.....	201
25. Kretinga.....	205
26. Kriaunos.....	206
27. Krinčinas.....	207
28. Kuliai.....	208
29. Kupiškis.....	209
30. Kurkliai.....	210
31. Kvetkai.....	211
32. Labanoras.....	211
33. Lauksodis.....	212
34. Lavoriškės.....	213
35. Linkuva.....	214
36. Maišiagala.....	215
37. Merkinė.....	216
38. Molėtai.....	216
39. Naujamiestis.....	218
40. Naujoji Vilnia.....	220
41. Nemakščiai.....	221
42. Nemunaitis.....	222
43. Pabaiskas.....	222
44. Paberžė.....	223
45. Pabiržė.....	224
46. Pakruojis.....	225
47. Panevėžys.....	225
48. Paparčiai.....	226
49. Pasvalys.....	228
50. Plungė.....	229
51. Prienai.....	230
52. Pumpėnai.....	230
53. Pušalotas.....	231
54. Raseiniai.....	232
55. Rykantai.....	233

56. Rozalimas.....	234
57. Rumbonys.....	236
58. Salantai.....	237
59. Sasnava.....	239
60. Seredžius.....	240
61. Sidabravas.....	241
62. Simnas.....	241
63. Skapiškis.....	243
64. Skaruliai.....	244
65. Skudutiškis.....	246
66. Skuodas.....	247
67. Stakliškės.....	248
68. Sužionys.....	249
69. Šateikiai.....	249
70. Šatės.....	251
71. Šeduva.....	252
72. Šešuolėliai.....	253
73. Šiauliai.....	254
74. Šimonys.....	254
75. Tabariškės.....	255
76. Traupis.....	256
77. Troškūnai.....	258
78. Turgeliai.....	260
79. Tverai.....	261
80. Užuguostis.....	263
81. Varniai.....	264
82. Velykiai.....	266
83. Vepriai.....	266
84. Viduklė.....	269
85. Vilniaus Bonifratrų Šv. Kryžiaus bažnyčia.....	269
86. Vilniaus Nekalto Marijos Prasidėjimo bažnyčia.....	271
87. Vilniaus Šv.Mikalojaus bažnyčia.....	272
88. Vilniaus Šv.Petro ir Povilo bažnyčia.....	273
89. Vilniaus Šv.Ap. Jokūbo ir Pilypo bažnyčia.....	275
90. Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčia.....	279
91. Zarasai.....	280
92. Žeimiai.....	282
93. Želva.....	283
94. Žemaičių Kalvarija.....	283
95. Žlibinai.....	287
96. Vyskupo K.Paltaroko.....	288

97. Sibiro kankinių motina.....	289
Už dabartinės Lietuvos sienų. 1. Asava.....	290
2. Astravas.....	291
3. Barimai.....	292
4. Belagrūda.....	294
5. Breslauja.....	294
6. Budslavas.....	295
7. Didieji Eismantai.....	296
8. Dolginovas (Dauginava).....	297
9. Dūdos.....	297
10. Gardino Bernardinų bažnyčia.....	298
11. Gardino Jėzuitų bažnyčia.....	300
12. Geranainys.....	302
13. Gervėčiai.....	303
14. Glubokas.....	306
15. Gudagojis.....	307
16. Indura.....	308
17. Krasnyboras.....	309
18. Krypna.....	309
19. Merai.....	312
20. Mscibovas.....	312
21. Naugardukas.....	312
22. Polonečka.....	313
23. Studzienična.....	313
24. Subatninkai.....	314
25. Vija.....	315
26. Vyšniavas.....	315
27. Vosyliškės (Senosios Vosyliškės).....	316
28. Zietela.....	318
29. Žirmūnai	318
30. Žiupronys.....	319
3 skyrius. Perkelti paveikslai.....	320
1. Kryžiai — Meteliai.....	320
2. Pažaislis — Kauno bazilika.....	326
3. Sudergis — Kauno cerkvė.....	330
4. Vilniaus Šv. Baltramiejaus bažnyčia — Nemenčinė.....	332
5. Vilniaus Šv. Kotrynos benediktinų bažnyčia — Pavilnis.....	334
6. Vilniaus Trinapolio Švč. Trejybės — Kalvarijų bažnyčia.....	335
7. Senieji Trakai — Vilniaus bazilika.....	336
* * *	
1. Apsas — Obuolykščių km.....	337

4 skyrius. Nežinomo likimo paveikslai.....	338
1. Alytus.....	338
2. Alsėdžiai.....	338
3. Aukštadvaris.....	338
4. Kauno Švč. Sakramento bažnyčia.....	339
5. Kražiai	340
6. Liškiava.....	342
7. Panevėžys.....	343
8. Raseiniai.....	343
9. Rukainiai.....	344
10. Simnas.....	344
11. Smilgiai.....	345
12. Šumskas.....	346
13. Vilniaus Arkikatedra bazilika.....	346
14. Vilniaus Augustinų arba Švč. M. Marijos Ramintojos.....	350
15. Vilniaus benediktinų Šv. Kotrynos bažnyčia.....	351
16. Vilniaus bernardinų Šv. Pranciškaus ir Bernardo.....	352
17. Vilniaus Šv. Jono arkipresbiterinė bažnyčia (krikštytojo ir evangelisto)	352
18. Vilniaus misionierių Viešpaties dangun žengimo bažnyčia.....	354
19. Vilniaus bazilijonų Švč. Trejybės bažnyčia.....	355
20. Vilniaus trinitorių (Viešpaties Jėzaus) Švč. Išganytojo bažnyčia.....	356
* * *	
1. Alkovičiai.....	356
2. Didieji Eismantai.....	357
3. Dunilovičiai.....	357
4. Dvorcas.....	358
5. Lietuvos brasta.....	358
6. Mežirečiai.....	359
7. Ružanystokas.....	360
5 skyrius. Neišaiškinta.....	361
1. Dolhe.....	361
2. Juknovas.....	361
3. Kostenevičiai.....	361
4. Kotra.....	362
5. Lyda.....	362
6. Lydos Krivičiai.....	363
7. Noriliškės.....	363
8. Zapyškis.....	364
6 skyrius. Žuvelė.....	365
1. Gelvonai.....	365
2. Liubavas.....	365

3. Pagiriai.....	366
4. Radviliškis.....	367
5. Šimonys.....	368
6. Vilniaus Marijos dangun ėmimo pranciškonų bažnyčia.....	370
7. Virbalis.....	370
8. Vija.....	371
7 skyrius. Ikonos.....	372
1. Maskvos ikona.....	372
2. Vilniaus ikona.....	372
3. Vilniaus (Aušros vartų).....	373
4. Lydos ikona (Rimskaja).....	373
5. Rudnenskaja ikona.....	373
6. Surdegio paveikslas — ikona.....	373
8 skyrius. LDK Marijos šventovės.....	374
1. Agluona.....	374
2. Berdičevas.....	375
3. Borisovas.....	376
4. Faščuvka.....	377
5. Iziaslavas.....	377
6. Izvalta (Užvalda).....	378
7. Letičevas.....	378
8. Luckas.....	379
9. Nesvyžius.....	379
10. Podolės kamenecas.....	381
11. Šklovas.....	382
V dalis. Švč. Marijos stebuklingos statulos.....	384
1. Seinai.....	387
2. Alksnėnai.....	390
3. Antalieptė.....	392
4. Balbieriškis.....	392
5. Darsūniškis.....	393
6. Daujėnai.....	394
7. Druskininkai.....	394
8. Girdžiai.....	394
9. Jonava.....	395
10. Joniškėlis.....	395
11. Juodupė.....	396
12. Kaunas.....	397
13. Kražiai	397
14. Kuliai.....	398
15. Kuršėnai.....	398

16. Lapės.....	398
17. Laumaliai.....	399
18. Mosėdis.....	399
19. Nemunėlio Radviliškis.....	400
20. Pajevonys.....	400
21. Palanga.....	401
22. Palemonas.....	406
23. Salantai. 1. Gaidžio kalnas.....	407
2. Baltoji koplyčia.....	408
24. Salos.....	408
25. Šiauliai. 1. Kapai.....	409
2. Šv. Jurgio bažnyčia.....	410
26. Šiluva.....	410
27. Šimonys.....	412
28. Šlienava.....	413
29. Telšiai.....	413
30. Valkininkai.....	414
31. Vilniaus Dievo Apvaizdos (iš Jėzaus Širdies bažnyčios).....	416
32. Vilniaus Šv. Jono krikštytojo ir evangelisto.....	417
33. Vilniaus Šv. Kryžiaus bonifratrų bažnyčia (dabar Šv. Onos).....	418
34. Vilniaus Marijos dangun ėmimo pranciškonų bažnyčia.....	418
35. Vilniaus Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčia (iš Pilaitės).....	419
36. Užsienio lietuvių Šv. Tėvo vainikuota.....	420
* * *	
1. Gudagojis.....	420
2. Nesvyžius.....	420
VI dalis. Švč. M. Marijos lurdai.....	421
1. Ablinga.....	422
2. Gardamas.....	423
3. Griškabūdis.....	424
4. Inkakliai.....	424
5. Kaltinėnai.....	424
6. Kantaučiai.....	425
7. Kartena.....	425
8. Kretinga.....	425
9. Kupiškis.....	425
10. Kuršėnai.....	426
11. Nemunaitis.....	426
12. Palanga.....	426
13. Pamūšis.....	426
14. Papilė.....	427

15. Pašilė.....	427
16. Pienionys.....	428
17. Plateliai.....	428
18. Plokščiai.....	429
19. Plungė.....	430
20. Raseiniai.....	430
21. Rokiškis.....	430
22. Seredžius.....	431
23. Skapiškis.....	431
24. Skuodo raj., Aleksandrijos apylinkė.....	431
25. Stakiai.....	431
26. Sutkai.....	432
27. Šarkė.....	432
28. Šiauliai.....	432
29. Švedriškė.....	433
30. Varniai.....	433
31. Veiviržėnai.....	433
* * *	

1. Vija.....	434
2. Vyšniavas.....	434
VII dalis. Švč. M. Marijos koplytstulpiai ir kitos vietos.....	435

1. Erškėtinys.....	435
2. Kiaukliai.....	436
3. L. Marikonio koplyčia.....	436
4. Pusiaukelė tarp Čekiškės ir Seredžiaus.....	437
5. Pusiaukelė tarp Viduklės ir Paupio.....	437
6. Saudininkų koplytėlė (Maironiai).....	438

VIII dalis. Lietuvos pasiaukojimai ir paaukojimai Marijai..... 439

1. Lietuvos — Lenkijos pasiaukojimas Marijai 1656 m.....	439
2. Lietuvos nepriklausomybės kovotojų 1918 m. pasiaukojimas Marijai.....	441
3. Pasaulio paaukojimas nekalčiausiai Marijos širdžiai 1942 m.....	441
4. Prašymas Marijai pavesti Lietuvą savo dieviškajam sūnui ir kiti prašymai	443
5. Lietuvos tremtinių pasiaukojimas nekalčiausiai Marijos širdžiai 1947 m.	444
6. Amerikos Lietuvių pasiaukojimas nekalčiausiai Marijos širdžiai 1950m.	445
7. Lietuvos paaukojimas Marijai ir nekalčiausiai Jos širdžiai 1951 m.	445
8. Pasaulio paaukojimas Marijai 1981 m.....	446
9. Pasaulio paaukojimo atnaujinimas 1984 m.....	446
10. Lietuvos jaunųjų kartų pavedimas Marijai 1986 m.....	448
11. Lietuvių tikėjimo pavedimas Marijai 1987 m.....	448
12. Lietuvos ir Rusijos pavedimas Marijai 1987 m.....	449
13. Pasiaukojimas Jėzaus ir Marijos širdims 1987 m.....	450

14. Pasivedimas Švč. M. Marijai, skaitomas Kauno kunigų seminarijoje (ryto maldose).....	450
15. Kardinolo pavedimas Lietuvos Marijai 1988 m.....	450
16. Pavedimas Marijai paskutinio II tūkstantmečio dešimtmečio.....	450
17. Pasiaukojimo Jėzaus širdžiai atnaujinimas.....	451
18. Pasiaukojimo nekalčiausios Marijos širdžiai atnaujinimas Šiluvoje 1991 m.....	451
19. Pasiaukojimo nekalčiausiai Marijos širdžiai Šiluvoje atnaujinimas 1998 m.....	451
20. Atsidavimas Švč. M. Marijai.....	452
21. Pasiaukojimas nekaltajai Švč. M. Marijos širdžiai.....	452
Švč. Mergelės ir Dievo Motinos Marijos šventės.....	453
Pabaiga.....	455
Literatūra.....	456

PRATARMĖ

Tamplierių ir Kalavijuočių ordinams užkariavus Latviją, Estiją, tos žemės pradėtos vadinti Livonija arba Senąja Livonija - nuo lyvių tautos, su kuria vokiečiai susidūrė pirmiausia. 1215 m. Laterano susirinkime, - tada popiežius buvo Inocentas III, - Livonija gavo „Terra Mariana“ vardą.

Lietuva Marijos žemė. Taip mūsų tėvynę pavadino apaštalinis vizitatorius Lietuvai Achilles Ratti, vėliau tapęs popiežiumi Pijum XI 1922-1939. Marijos žemės arealas išsiplėtė. Dabar prie Marijos žemėje gyvenančių savo gentainių prisijungia ir mes. Prie mus siejančių veiksmų, kaip gentystė, kaimynystė, bendros kovos už laisvę, prisideda dar viena — esam Marijos žemės vaikai.

Būti Marijos žemės vaiku ne tik garbė, bet ir įpareigojimas dorai, garbingai, skaisčiai gyventi. Paveldėję iš senovės valstybės vadų ir protėvių meilę Marijai, kaip gražiausią ir brangiausią vertybę perduokime ją mūsų ainams.

* * *

„Štai nuo dabar palaiminta mane vadins visos kartos“. (Lk. 1,48)

Marija buvo ne tik paimta į dangų, bet ir apvainikuota. Apie vainikavimą rašoma Vilniuje 1906 m. išleistoje knygoje „Gyvenimas Jėzaus Kristaus“:

Pirma karūna, kuria buvo apvainikuota mūsų Švč. Motina, Bažnyčios Šv. Tėvų nuomone, yra net būtina kiekvienai sielai dėl Dievo regėjimo. Tokį vainiką galim ir mes įgyt per viltį, tikėjimą į Dievo gailestingumą, nes dovana Dievo regėjimo paeina iš tikėjimo, vilties. Apskritas vainikas neturi galo ir reiškia begalinius amžius. Tokiu vainiku apvainikuota Švč. Mergelė. Šį vainiką ji gavo nuo Dievo Tėvo, savo pagimdyto Sūnaus ir Šventosios Dvasios. O laimingesnė už visus laiminguosius Marija yra dėl to, kad palaiminta tapo.

Antra karūna yra Mergelių karūna, apie kurią Bažnyčia gieda: „Ateik, Sužieduotine Kristaus, imk karūną, kurią tau Viešpats nuo amžių sutaisė“. Bet kadangi Marija ir Motina yra mergelių mergelė, neturinti už save didesnės, todėl ir yra karūnuota Mergelės karūna, kuri skaistumu prilgo baltajai lelijai pagal Saliamono giesmės žodžius: „Kaip lelija tarp erškėčių, tu prietelka mano tarp Adomo dukterų“. (Citatų kalba netaisyta.)

Trečia karūna - Išpažintojų. Apie ją yra parašyta: „Vyresnieji, ganykite Dievo žodžiu aveles, kurios tarp jūsų yra, idant apturėtumėte amžinos garbės karūną, kuri Dievo žodžio skelbėjams yra paskirta“. O ta karūna vadinasi žvaigždė, kaipo apie ją parašė Danielius: „Kurie daugybę pripratino prie tiesos bus kaip žvaigždės ant am-

žią amžinųjų“. Iš tiesų tuomet Marija buvo uoliausia išpažintoja ir skelbėja, nes mokė šv. apaštalus ir evangelistus, todėl ir priderėjo, kad ją karūna būtų karūnuota.

Ketvirta - kuri duodama kankiniams. Bet kadangi Marija sunkesnę kančią už visus kankinius iškentėjo, kančios kalavijai jos širdį pervėrė, tai garbingesnę už visus kankinius karūną pelnė.

Penkta karūna - Gyvenimo. Apie ją šv. Jonas apreiškime rašo: „Būk ištikimas iki mirties, o duos tau gyvenimo karūną“. O šv. Jokūbas sako: „Palaimintas, kuris kenčia pagundymus, nes po to ištyrimo apturėjo karūną gyvenimo“. Ana duodama žmonėms trejopai: esantiems luome moterystės - 30 kartų, našlystės — 60 k., panyštės — 100 k., o kadangi Marija buvo moteriškė, našlė ir pana, todėl pagal teisybę pelnė tą karūną.

Šešta vadinama „Palme pergalėjimo“, apie kurią šv. apaštalas rašo: „Tas bus karūnuotas, kurs tikrai stipriai ir ištikimai kariaus. Dėl to šv. Jonas sako: „regėjęs palmės šventųjų rankose“. O ta palmė duodama tiems šventiesiems, kurie taip save pergalėjo, jog visuomet turėjo gerą valią dėl Kristaus kentėti kaip šv. Martynas ir šv. Pranciškus. Tos karūnos Švč. Mergelė nusipelnė, nes ant Kalvarijos kalno kartu su Kristumi kentėjo kančias ir sopulius. Ir norėjo tūkstantį kartų už sūnų ir su sūnumi numirti. O už tą savo norą Marija buvo prieš savo garbingą ir linksmą ėmimą į Dangų teisėtai pergalės karūna karūnuota.

Sekma karūna - Teisybės. Atpildas už gerus darbus, nes kiekvienas pagal savo teisybes ir darbą paims užmokestį. Apie tą karūną liudija šv. Paulius: „Gera kariau ir dėl to yra man duota teisybės karūna“. Bet kadangi Švč. Mergelė Marija daugiau už visus darbavosi, dėl to didesne malone ir karštesne meile buvo apdovanojama ir pelnytai tą karūną gavo.

Ašma jos karūna vadinasi Garbė ir Neapsakoma Gražybė. Kaip rašo karalius Saliamonas: „Ims šventieji iš Dievo rankų neapsakomai gražią karalystę“. O tą karūną Dievas paprastai duoda tiems šventiesiems, kurie išsaugojo savo nekaltybę ir be jokios nuodėmės gyveno. Bet nė vieno nebus tokio laimingo kaip Švč. Mergelė Marija, kuris per visą savo gyvenimą nebūtų Dievo nė karto užrūstinęs ir nuodėmės padaręs. Ir dėl to didžiausią šviesybės karūną Ji gavo. Kaip visų angelų šviesybė gėsta prieš Švč. Mergelės Marijos šviesybę, kaip mėnesio ir žvaigždžių šviesa lyginant su saulės šviesa, dėl to teisingai ta karūna Marija karūnuota.

Devinta vadinama karališka. Marija tą karūną gavo kaip Dangaus ir žemės karalienė.

Dešimta - sužieduotinė. Kaip rašė pranašas Izaijas: „Kaipo sužieduotinę pa-puošę karūna mano Viešpats Dievas, rūpestingai aprėdė mane“.

Vienuolikta yra karūna Garbės ir Šlovės, apie kurią parašyta: „Garbe ir šlove karūnavai ją, mieliausias Viešpatie, ir pastatei ją ant visų darbų tavo“. O Juditos knygoje: „Tu garbė ir šlovė Jeruzalės, Tu linksmybė Izraelio, Tu mūsų žmonių džiaugsmas“.

Apie dvyliktą karūną knygoje nėra. Tekstas tos knygutės kiek sutrumpintas. Marijos karūnavimą vaizduoja Pažaislio didžiojo kupolo sferinį paviršių užden-gianti didžiulė freska. Yra ir daugiau bažnyčių su Marijos karūnavimo paveikslais ir freskomis.

Jei Dangus taip pagerbė Mariją, mes turėtume Jai rodyti pagarbą labiau.

Jau pirmieji krikščionys šlovino Mariją. Apokrifinėje šv. Jokūbo evangelijoje (II a.) apie Švč. Mergelę Mariją rašoma su didžiausia pagarba. Išlikę Efremono Siriečio himnai Marijos garbei, rašyti 350 m., naudoti to meto liturgijoje. Juose Marija apgiedama kaip gražiausia, skaisčiausia, be dėmės. Priskaičiuojama beveik šimtas išlikusių katakombose Švč. Mergelės atvaizdų. Seniausiuose paveiksluose – Marija su Kūdikiu ar kitais asmenimis. Seniausiu katakombų Marijos paveikslu laikoma Prisėdės katakombų freska. Jis priskiriamas II a. pr. Pavaizduota Madona su Kūdikiu ir Izaijas, rodąs į žvaigždę. Archeologas de Rossi katakombose priskaičiuoja apie dvidešimt paveikslų, kur Dievo Motina sėdi sosto. Tokiame soste senovės romėnų tapytojai piešdavo dievus ir imperatorius.

Marijos šventės, Marijos vardu pavadintos bažnyčios atsirado krikščionims atgavus laisvę — po Milano edikto 313 m. Išlikusios seniausios bazilikos iš IV a. Efeze — Antiqua, Romoje ir Trastevere, Maria Maggiore. Yra išlikę iš IV a. ir stebuklų aprašymai, įvykę su Marijos užtarimu.

Pagarba Marijai vis didėjo ir pasiekė, kad šv. Epifanijus IV a. įspėja krikščionis: „Reikia tik garbinti Mariją, bet neteikti jai (dieviškos) adoracijos. Adoruoti galime tik Tėvą, Sūnų ir Šv. Dvasią“.

Garsas apie Mariją plito ne tik tarp krikščionių. Islamo šv. knygoje Korane Marija minima su didele pagarba. Pavyzdžiui, Medinos 3 Suros 37 (42) padalinime: „Ir štai angelai pasakė: „O Marija! Iš tikrųjų Dievas išrinko tave ir nuvalė, ir išrinko tave tarp moterų pasaulio“. 3 suros 40 (45): „Štai pasakė angelai: „O Marija! Štai Dievas džiugina tave žinia žodžiu nuo Jo, kurio vardas Mesijas Jėzus, sūnus Marijos, garbingame artimame ir paskutiniame pasaulyje ir iš artimųjų!“ Mekos 19 sura pavadinta Marijos vardu. Ten, pavyzdžiui, 20 (20) padalinime: „Ji pasakė: „Kaip galiu turėti sūnų? Manęs nėra lietęs žmogus, ir nebuvau aš pasileidėlė“. 21 (21) „Jis pasakė: „Taip pasakė tavo Viešpats: „Tai Man — lengva...“ (Versta iš I.J.Kračkovskio rusiško Korano vertimo, išleisto Maskvoje 1963 m.)

Teisingai Marija vadinama Taikos Karalienė.

Šventasis Raštas apie Švč. Mergelę Mariją. Jos įvaizdžiai ST

Pradžios kn.: Patiriame, kad Marija bus antroji Ieva. Ji taip pat yra „Visų gyvųjų Motija“ ir „Moteris, kuri sutrins žalčio galvą“, „Aš padarysiu nesantaiką tarp tavęs ir tarp moteriškės, tarp tavo palikuonių ir jos palikuonių, ji sutrins tau galvą, o tu tykosi jos kulnies“. Pr. 3,15 (J. Skvirecko vertimas čia ir toliau). Ji yra atspindys Jokūbo sūnaus Juozapo motinos Rachelės. Išėjimo kn. Mergelė Marija vadinama „degančiu krūmu“.

Skaičių kn. kreipiasi į ją kaip į „Testamento arką“, „Žydinčią Aaroną lazda“.

Teisėjų kn. vadina Mariją „Gedeono vilną“. Jos prototipu yra pranašė Debora. Rūtos kn. Marijos prototipu yra moabietė Rūta.

Karalių kn. Marijos figūra yra Samuelio motina Ona ir jos giesmės būdas. T.p. Ji vaizduojama Saliamono dramblio kaulo bokštu, aukso indu.

Juditės kn. vadina Mariją, Jeruzalės garbę; „Pas visus jį turėjo geriausią var-

dą, nes labai bijojo Viešpaties, ir nebuvo kas būtų pasakęs apie įpikimą žodį“ (Jud.8,8), „Viešpats palaimino tave savo galybe, nes per tave nieku pavertė mūsų neprieteilius“ (Jud. 13,22).

Esteros kn. Estera yra gražus Marijos įvaizdis.

Psalmėse sakoma: „Už visus žmonių vaikus tu išvaizdesnis“.

Karalius Dovydas sako: „Tau iš dešinės karalienė, padabintoji auksu Ofyro. (Ps.44,10). Marijos sielos grožis: „Visa graži įeina karaliaus duktė, jos apdarai išmegzti auksu“ (Ps.44,14). „Parodyk mums, Viešpatie, savo gailėstingumą ir duok mums savo išgelbėjimą“ (Ps.84,8). „Savo pastatą šventuose kalnuose myli Viešpats: Siono vartus labiau kaip visas Jokūbo padangtes“ (Ps.86,1 — 2). „Garbingi dalykai skelbiami apie tave, Dievo mieste!“ (Ps.86,3). „Tikrai teisieji šlovins tavo vardą“ (Ps. 139,14).

Patarlių kn. „Viešpats turėjo mane savo kelių pradžioje, pirma negu yra ką nors padaręs nuo pat pradžios. Aš esu įstatyta nuo amžių ir nuo senovės laikų, pirma negu buvo padaryta žemė. Dar nebuvo gelmių, o aš jau buvau pradėta, dar nebuvo ištryškę vandenų šaltiniai“ (Pat.8,22 — 24). „Kas mane randa, randa gyvenimą ir semiasi išganyką iš Viešpaties“ (Pat.8,35).

Giesmių giesmė tęsia Marijos simbolių ir figūrų šlovinimo giesmę: kalba apie ją kaip „laukų gėlę“, „slėnių leliją“, „leliją tarp spyglių“, vadina „gyvųjų vandenų šaltiniu“, „saule“, „vynuogyną“, „Dovydo bokštą“ (G. giesmė 2,1; 4,7).

Koheleto kn.: „pirmagimė visų sutvėrimų“, „niekada neužgesianti šviesa“, „Siono kalno kiparisas“, „Kadešo palmė“, „gražusis alyvmedis“, „Ryto žvaigždė vidury debesų“, „Aš išėjau iš Aukščiausiojo burnos pirmagimė anksčiau už visus kūrinis“ (Ekl.25,5), „Tuomet visų Sutvėrėjas davė įsakymą ir man kalbėjo, ir kursai mane sutvėrė davė man ilsėtis mano padangtėje“ (Koh.24,12). „Aš sutverta nuo pat pradžios ir pirm amžių ir nepaliausiu buvusi būsimais amžiais, aš tarnavau jo aki-vaizdoje šventoje buveinėje... mano buveinė šventųjų daugybėje“ (Koh.24,14 — 16). „Aš motina gražios meilės ir baimės, pažinimo ir šventos vilties. Manyje visa kelio ir tiesos malonė, manyje visa gyvenimo ir dorybės viltis“ (Koh.24,24 — 25), „Kurie skleidžia apie mane šviesą, turės amžinąjį gyvenimą“ (Koh.24,31).

Izaijas: „Štai mergelė pradėjo ir gimdo sūnų, ir vadina jį vardu Emanuelis“ (Iz.7,14). „Bet atžala išdygs iš Jesės kelmo ir pakils žiedas iš jo šaknies“ (Iz.11,1).

Marija talpina savyje Saros grožį, Rebekos geraširdiškumą, Onos maldingumą, Rūtos kuklumą, Suzanos skaistumą, Juditos narsumą, Esteros nuolankumą ir Makabiejų motinos šventumą.

Naujasis Testamentas Mariją vadina „moterimi, apsisiautusia saule“ ir „Dievo padangte tarp žmonių“.

L: „The Communion of Saint. Sactity through the centuries“. by the slaves of the Immaculate Heart of Mary. Štili River, Massachusetts, USA, 1967, 36p.

Lietuvoje pirmieji krikščionybės žingsniai susiję su Marijos vardu. Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų katedros savo globėja turėjo ir Dievo Motiną. Ir šiandien, praėjus 600 metų, Lietuvos ir Marijos vardas skamba pasaulyje kartu.

1983.IV.22 Šv. Tėvas Jonas Paulius II Romon atvykusiems mūsų vyskupams kalbėjo: „... Lietuvos katalikų tikėjimo gyvastingumą paliudija nuoširdus Švč. Mergelės Marijos garbinimas, gili meilė Dievo ir Bažnyčios Motinai Marijai. Ypač visiems matoma gausiose šventovėse, kurių yra visose Lietuvos vyskupijose, kaip Vilniaus Aušros Vartai, kaip Šiluva, Žemaičių Kalvarija, Krekenava, Pivašiūnai ir daugelis kitų. Tikintieji dažnai lanko šias šventoves, kartais dėl to turėdami susidurti su nemažais sunkumais. Meilė Dievo Motinai nugali visas kliūtis...“

Belankant šventas vietas, kilo idėja surašyti jų istorijas. Knyga turėtų praversti kaip vadovas piligrimams. Juk nuo seniausių laikų krikščionys turi paprotį lankyti šv. vietas. Kelionėms palengvinti ir lankytinoms vietoms prisiminti buvo pateikiami smulkūs tų vietų aprašymai, vadinami itineraria. Pirmieji jų išliko iš 333 m., vėliau daugėja. Pirmaisiais Lietuvos krikščionybės amžiais katalikai keliavo į kaimyninius kraštus: „Didžiai kunigaikštenei Onai Vytautienei pribuvus į Prūsus pasimelsti stebuklingose vietose, didis kryžievių mistras Konradas Jungingen statė visas spėkas, idant ją atsakančiai priimti ir su garbe, iškilmingai vietėti“ (L. Žemkalnis. „Lenkai ir Lietuviai“. Chicago, 111. 1899, p. 36). Praėjus keliems šimtmečiams, jau iš Mažosios Lietuvos maldininkai keliavo į šventas Lietuvos vietas. (Iš M. Mažvydo laiškų hercogui.)

Kaupdamas žinias šiai knygai, keliaudamas pastebėjau, kad dalis bažnyčios kunigų nesirūpina nei stebuklingų vietų, paveikslų istorijos išstudijavimu, nei įvykusių malonių per Marijos užtarimą ištyrimu, dokumentavimu. O užklausti tuo reikalu atsako, tarsi būtų protestantiškos orientacijos. Jie turėtų atsiminti, kad kunigas yra ne tik pastorius, bet ir religinės kultūros puoselėtojas. Reikėtų apklausti vietinius žmones apie apylinkės religinius objektus ir pasakojimus užrašyti, neignoruoti įvykių ir vietų, susijusių su Lietuvos istorija ir kultūra.

Koks skirtumas tarp stebuklingo paveikslo ir paprasto? Išoriškai prie stebuklingo paveikslo, statulos yra votų ar kitų padėkos ženklų. (Votum lot. — įžadas, pažadėta auka.) Pvz., Jokūbas padarė įžadą ir tarė: „Jei Dievas bus su manimi (...) ir aš laimingai sugrįšiu į savo tėvų namus, aš Tau, Dieve, duosiu iš visko dešimtinę“ (Pr.28,20 — 22). Ona padarė įžadą ir kalbėjo: „Galybių Viešpatie! Jei Tu mane atsiminsi ir savo tarnaitę duosi sūnų, tai aš jį pavesiu Viešpačiui visoms jo gyvenimo dienoms“ (ISam.1,11).

Prie paveikslų kabą votai yra ne įžadų ženklukai, - tokių „įžadų“ žmonės prikabintų begalę, - bet patirtų malonių įrodymai, padėkos ženklai. Tai matyti iš vysk. Giedraičio Smilgių parapijos vizitacijos akto 1804 m.: „... Ką stebuklingi paveikslai, yra tradicija Smilgių parapijoje, kad Švč. P. Loretanietės paveikslas kadaise garsėjo stebuklais. To įrodymui buvo dideli maldavimai ir votai, paimti revoliucijos metu...“ Kitas pavyzdys. 1984 m. Šlienavoje į bažnyčią atnešė moteris votą. Ji buvo prašiusi Marijos užtarimo, nes sirgo kaulų džiova. Pasveikusi kaip padėkos ženklą paaukojo votą. Kita moteris pasveiko po plaučių ligos ir taip pat atnešė padėkai votą.

Vidine prasme stebuklingas paveikslas, statula ar vieta, tokie, kuriuos Marija

yra pamėgusi, per kuriuos artimiau su žmonėmis bendrauja, reiškia, kad šie paveikslai, vietos jai labiausiai patinka, yra mieliausi. Šiluvos pavyzdys rodo, kad pati Marija pasirenka vietas, iš kurių trykšta jos malonių šaltiniai.

Kiekviena Marijos vieta aprašoma pagal tokią tvarką: nusakomos koordinatės, pavaldumas vyskupijai ir dekanatui, pavadinimo kilmė, bažnyčios ir vietos istorija, aprašymas, malonės, atlydai. Yra keblumas dėl vyskupijų ribų, ypač Vilniaus ir Sūduvos, priklausymo joms. Dėl geresnės orientacijos žemiau aprašyta trumpa vyskupijų raida.

Stebuklingos vietos už Lietuvos ribų šioje knygoje pateikiamos atskiru sąrašu ir ne dėl nacionalistinių užmačių, bet dėl to, kad kadaise buvo etnografinėse Lietuvos ribose ir norima priminti, kad neišnyktų po užmaršties dulkėmis. Apskritai apie bažnyčias Baltgudijoje galima pasakyti, kad tos, kurios pateko po tarybų valdžia nuo 1918 m., beveik visos sugriautos ar paverstos sandėliais. Bažnyčios, patekusios į ateistinės valdžios rankas po Antrojo pasaulinio karo, iš dalies išliko, nes žmonės aršiai jas gynė nuo mėginimų uždaryti. Daugelyje vietų tikintieji tiesiog gulė po mašinų, traktorių ratais ir neleido išniekinti savo šventovių.

GYVOJO DIEVO TIKĖJIMO KELIAS LIETUVON

Senovėje baltų gentys matė Dievą Jo tvėryboje ir pasaulį valdančioje jėgoje. Protėviai tikėjo į amžinąjį gyvenimą, sielą: po mirties vėlės keliaujančios į dausas. Tą tikėjimą liudija senkapiuose ir pilkapiuose randami žirgai, ginklai, kiti namų apyvokos reikmenys. Pagal prof. P. Dundulienę jau žilų senovėj lietuviai apie negimusius kūdikius manė, kad jie neprapuola (mirus motinai ar kitu atveju), bet virsta kaukeliais, barzdeliais, mažomis geromis dvaselėmis. Taigi senovės lietuviai pripažino sielą dar negimusiam kūdikiui. Kad lietuviai garbina vieną dievą, tik kitokiu būdu, savo laiku rašė Gediminas. Vyriausiuoju dievu jie laikė Praamžių. Lietuviai gerbė Dievo kūrybą. Kai kurios girios buvo laikomos šventomis; dažniausiai tai būdavo ąžuolynai, alkais vadinami. Pati ugnelė lietuvių buvo (ir tebėra) laikoma šventa, didžiausiai gerbiama, rašė Maironis. Kaip pastebėjo kai kurie istorikai - Daukantas, Antonovičius, - lietuviai neturėję padirbtų stabų ar paveikslų, kas rodo kilnesnį, dvasiškesnį dievystės supratimą. Strijkovskis sakė, kad visas gentis valdė vienas Krivė, kurio valdžios ženklas buvusi kreiva gumbuota lazda — krivulė. Ar buvo šventyklos, neaišku. „Garsiausia šventovė (žinynas) buvo Romuva, ne per toli nuo Nemuno žiočių; ten stovėjo aukštas ir storas ąžuolas, žiemą ir vasarą žaliavęs. Vokiečiai 1250 m. užpuolę iš pamatų išgriovė tą maldyklą. Vėliau buvo garsi Vilniaus maldykla dabartinės katedros vietoje; ji, rodos, buvo įkurta 1265 m. Lietuvos kunigaikščio Šventaragio“. (Maironis. Raštai. K., 1926. T.IV. P. 17) 1984-1987 m. kasinėjimai atskleidė, kad po Lietuvos Krikšto 1251 m. buvo statoma katedra Lietuvos širdyje — Vilniuje ir 1253 m. rugsėjo 8, per Marijos gimimo dieną, Mindaugas vainikavosi karaliumi. Tai įvyko specialiai pastatytoje mūrinėje katedroje. Vieta tuomet vadinta Naujapiliu.

„Popiežius Inocentas IV džiaugdamasis priėmė žinią apie Mindaugo krikštą ir vienu raštu Livonijos vyskupams įsakė prižiūrėti, kad niekas nedarytų jokių kliūčių Lietuvos karaliui, o kitu raštu Livonijos magistratui Stuklandui liepė, pasikvietus Kulmijos vyskupą Enriką su dvasiškiais ir kardininkais raiteliais, nuvykti į Lietuvą ir apvainikuoti Mindaugą jo sostinėje Naujapily arba Vorutoje. Kas tikrai ir įvyko 1253.IX.8. Pats Rygos arkivyskupas atvykęs dalyvavo nepaprastose iškilmėse“. (Maironis. Lietuvos praeitis. 1926. P.46)

Ilgą laiką buvo ginčijamasi dėl Naujapilio arba Vorutos vietos. Dabar gi, atradus Mindaugo katedrą ir žinant, kad vainikavimas pagal karalių karūnavimosi formuliario reikalavimus turėjo vykti katedroje, galima teigti: Vilnius ir Naujapilis arba Voruta - tas pats miestas.

Pasitelkus A.Vanago „Lietuvių hidronimų etimologinį žodyną“ paaiškėja Vorutos vardo kilmė. Vorupė, Vorusnė — sietina su lietuvišku žodžiu (jau pamirštu) „voras“ — „senas“. Taigi ir Vorutą galima aiškinti kaip vedinį iš šio žodžio (vor — šaknis, — uta — priesaga).

Vadinasi, vardai Voruta — Naujapilis sąlyginiai vienas kito atžvilgiu. Kaip, pavyzdžiui, Panevėžį vadino Senamiesčiu ir kitoje upės pusėje - Naujamiesčiu. O bendrai nuo upės — Panevėžiu.

Tais laikais nebuvo žodžio senamiestis, nes ir to miesto nebuvo. Ankstyvesnė, pirmesnė, senesnė vieta, matyt, vadinta jau iš apyvartos išėjusiu žodžiu Voras ar vediniu Voruta. Pastačius pilį naujoje vietoje, ją imta vadinti Naujapiliu. Aukštutinės pilies vietoje rasta mūro likučių iš XIII a. Žodelis „arba“ (Naujapilis arba Voruta) irgi parodo, kad vardo forma dar buvo nenusistovėjusi. Palaipsniui prigijo dar kitas vardas nuo Vilnios upės.

Ir šią katedrą (pasak T.Narbuto nurodytos Johano Frydricho Rivijaus kronikos, kuri rėmėsi XVI a. A.Rotundo rašyta - neišlikusia - Lietuvos istorija) kuni-gaikštis Gereimundas 1285 m. pavertė pagoniška šventykla. 1387 m. pastatyta katedra buvo vietoje pagonių Perkūno šventyklos, perstatytos kadais iš Mindaugo katedros. (L.: „Kultūros barai“. 1987, Nr.12). Paskutinė šventovė prieš apsikrikštijant buvo Betygaloje ant Dubysos kranto, čia miręs ir paskutinysis krivių krivaitis Gintautas. Buvę dar ir mažiau garsių šventviečių: Raseiniuose, Dievaltuvoj ar Deltuvoj, ant Šatrijos ir Medvėgalio kalnų, Palangoje ir kitur. Apskritai mūsų protėvių religija pasižymėjo pakantumu, tolerancija kitiems tikėjimams. Misionieriams veikti sąlygos buvo labai palankios. Vakarų Europoje platinant krikščionybę nusipelnė benediktinų vienuoliai, pasižymėjo pavieniai airių, škotų, anglosaksų misionieriai, o anksčiau priėmusios krikščionybę kaimyninės baltų tautos tokiais pasiaukojančiais apaštalais nepasižymėjo. Prekyba su kitomis šalimis, IX a. anglosakso Vulfstato kelionė ir kiti faktai perša išvadą, kad baltams krikščionybės faktas buvo gerai žinomas dar prieš pirmuosius baltų misionierius.

997 04 23 Prahos vyskupas šv. Vaitiekus (Adalbertas) buvo nukankintas Prūsijoje su dviem palydovais. XI a. pr. misijos aprašyme sakoma, kad misionierių priėmė ir globojo „kaimo viešpats“ (dominus villae), tačiau susirinkusi minia tam nepritarė ir misionierių išvyjo. Penkias dienas misionierių globojo kitas „kaimo viešpats“, tuo

papiktindamas minią. Sikas, minios vadas ir pagonių dvasininkas, Adalbertą nužudė.

1009 m. benediktinas šv. Bonifacas, pakeltas Prūsijos vyskupu, atvyko krikštyti ganomųjų. Žuvo netoli Lietuvos, pakliuvęs į prūsų ir lenkų kovų verpetus. Aprašant jo žuvimą, pirmą kartą paminėtas Lietuvos vardas. Kvedlinburgo analuose parašyta: „1009 m. šv. Brunonas, kuris vadinasi Bonifacijus, arkivyskupas ir vienuolis, Rusijos ir Lietuvos (Lituae) pasienyje, pagonių trenktas į galvą, su 18 saviškių vasario 23 d. nukeliavo į dangų“.

1335 m. energingas kryžiuočių magistras Ditrichas fon Altenburgas, nutiesus kelius į Lietuvą ir statęs pilis, pora kilometrų nuo Veliuonos į vakarus, prie Gystaus upelio pradėjo statyti ir 1337 m. pastatė Bajerburgo pilį. Bajerburgas buvo numatytas ordino valdomos Lietuvos sostine ir Lietuvos bažnytinės organizacijos centru, kur turėjo reziduoti Lietuvos arkivyskupas metropolitas, o jo valdžiai turėjo būti pavesti visi naujatiklių krašto vyskupai. Prieš kurį laiką toje vietoje Nemuno saloje dar buvo išlikę erškėčių krūmai, saugoję pilies prieigą.

Pirmieji bandymai laimėti Lietuvą Kristui nebuvo sėkmingi ir dėl to, kad krikšto intencija nebuvo gryna - ketinta Lietuvą pavergti. Lietuviams teko patiems pasirinkti priimt Kristaus Evangeliją.

1251 m. Mindaugas savo sostinėje Naujapilyje su žmona, kuriai buvo duotas Mortos vardas, dviem sūnumis, nemaža didikų ir 600 Lietuvos bajorų priėmė krikštą. Popiežius Inocentas IV džiaugdamasis sutiko žinią apie Mindaugo krikštą ir suteikė Lietuvai šv. Petro nuosavybės teisę, pripažino Mindaugą Lietuvos karaliumi ir pavedė Kulmo vyskupui Henrikui su asistentais jo vardu karūnuoti Mindaugą. Kaip rašoma „Lietuvos TSR istorijoje“ (V., 1985, p. 40), reikėjo steigti vyskupiją. Dėl to kilo sunkumų. 1237 m. nustatant Livonijos vyskupijų sienas, Lietuva tarp jų jau buvo padalyta, remiantis tuo, kad popiežius ir imperatorius ne kartą skelbė Lietuvą dovanotą Ordinui. Žemaitija buvo priskirta prie Kuršo, o Aukštaitija — prie Žiemgalos vyskupijos. Kulmo vyskupas nevykdė popiežiaus pavedimo karūnuoti Mindaugą. Tik po dviejų nesėkmingų žygių 1253 m., praėjus 2 metams po krikšto, rugsėjo 8 d. Mindaugas buvo karūnuotas. Pats Rygos arkivyskupas dalyvavo nepaprastose iškilmėse. Lietuvoje buvo steigama atskira vyskupija ir vyskupu paskiriamas vokiečių ordino kunigas Kristijonas. Mindaugas 1254.III.12 davė jam raštą, kuriuo skelbiama, kad jis su saviškių pritarimu priėmė garbingąjį tėvą Kristijoną ir pasiūlė jį išvesti mūsų Karalystės vyskupu ir paskyrė po pusę Raseinių, Betygalos bei Laukuvos žemių. Rašte pasakyta, kad, sudarant dovanojimo aktą, dalyvavo ir jam pritarė du Mindaugo sūnūs, Replys ir Gerstukas, ir ištikimas valdinys Parbusis.

Tuo metu Lietuva turėjo ir kitą vyskupą— lenką dominikoną Vitą. Jis atsirado sprendžiant ką daryti su tomis žemėmis, kurios nebuvo prijungtos prie Livonijos, Kuršo ir Žiemgalos vyskupijų. Pietinė Lietuvos dalis tarp Nemuno ir Neries toms vyskupijoms nebuvo priskirta, todėl popiežius pavedė Gnezno arkivyskupui pasirūpinti šios Lietuvos dalies krikštu. Arkivyskupas tam reikalui pasirinko vienuolį Vitą ir paskyrė Lietuvos vyskupu. Mindaugas jam nesipriešino ir leido pačiam rūpintis aukštaičių krikštu, bet žemės neužrašė. Šiam antrajam Lietuvos vyskupui daug reikšmės skyrė ne tik lenkai, bet ir Čekijos karalius Otokaras II.

Mindaugas gerai įvertino padėtį ir pasiekė, kad Lietuvos vyskupija būtų subordinuota tiesiog Apaštalių Sostui.

Vyskupas Vitas, išbuvęs apie Veisiejus kokius metus laiko, pasitraukė. Dėl sunkumų 1255 m. jis gavo Šv. Sosto leidimą nereziduoti savo vyskupijos ribose. Paskutinius savo gyvenimo metus jis praleido vienuolyne Krokuvoje. Krokuvos dominikonų sąrašas jo mirtis pažymėta 1269 m. Vyskupas Vitas, ypač lenkų dominikonų kronikose, laikomas palaimintuoju, o jo kultas neatsiejamas nuo šv. Jackaus kulto. Lietuvos Dailės muziejuje yra šv. Vito paveikslas (iš XVII a. vidurio): vyskupas natūralaus dydžio, šonuose - scenos iš Mindaugo krikšto ir Vito kankinystės.

1259 m. pablogėjęs vyskupo Kristijono padėčiai, jis pasitraukė į Vokietiją. Mirė 1270 m. kaip Maino vyskupijos sufraganas. Po jo mirties „Lietuvos vyskupu“ dar buvo išventintas kun. Jonas, taip pat Livonijos ordino dvasininkas. Tokiu titulu jis vadinosi būdamas Konstancos vyskupijos sufraganu, bet jam nebuvo lemta savo vyskupijos pamatyti.

1260. VII. 13 Mindaugas pasiekė stebinantį laimėjimą prie Durbės ežero, netoli Liepojos. Sukilo prūsai, daug vokiečių pilių griuvo. Laisvės ir ramybės aušra buvo beauštanti prūsams ir visai Lietuvai. Bet gudri vokiečių ranka pasėjo kerštą ir pavydą tarp pačių Lietuvos kunigaikščių. Pavydėdami Mindaugui pirmenybės, susitarė prieš jį brolvaikiai — Žemaičių kunigaikštis Treniota, Utenos kunigaikštis Daumantas ir Plocko — Tautvilą. Mindaugas, apie tai nežinodamas, pavedė savo kariuomenę Daumantui, kad eitų prieš Briansko kunigaikštį. Tasai 1263 m. netoli Dauguvos apsupo patį Mindaugą ir nužudė, taip pat ir du jo jaunesnius sūnus — Repekį ir Ruklį, kurių vieną popiežius buvo pripažinęs karalaičiu, sosto paveldėtoju. Vaišelgos (Vaišvilko) žudikai nelietė. Popiežius Klemensas VI, po Mindaugo mirties rašydamas čekų karaliui Otokarui, vadina Mindaugą garbingos atminties Lietuvos karaliumi ir apgailestauja, kad nedorų žmonių buvęs nužudytas. Į vokiečių kronikininkų užrašymą, kad Mindaugas išsižadėjęs krikščionybės, ir rusų kronikų versiją, jog jis buvęs nužudytas dėl to, kad pasisavinęs Daumanto pačią, reikia žiūrėti kritiškai, nes Lietuvos priešai įvykius interpretavo sau palankia linkme. Kita vertus, nejaugi Mindaugas būtų buvęs toks kvailas, kad būtų pavedęs Daumantui savo kariuomenę, jei tikrai jį būtų nuskriaudęs?

Treniota, pasiskelbęs Lietuvos valdovu, pasikvietė iš Polocko Tautvilą neva dalytis Mindaugo žemių bei turto ir jį nužudė. Netrukus Treniotą nužudė Mindaugo tarnai. Į Lietuvą grįžo Vaišgelga ir ėmė keršyti tėvo žudikams. Tuomet iš Lietuvos į Pliskuvą (Pskovą) pabėgo Utenos (Nalšios žemės) kunigaikštis Daumantas. Jis priėmė pravoslavų tikėjimą, sumaniai valdė ir gynėsi nuo Livonijos ordino. Po mirties pravoslavų bažnyčia paskelbė jį šventuoju Timofiejumi, nes tą vardą jis buvo gavęs krikštijantis. Jo kūnas karste yra Pskovo Švč. Trejybės sobore. Jis vadinamas Daumantu.

Krašto katekizacija prislopo. Pradėjus valdyti Gediminui, krikščionybė giliau įleido šaknis. Gediminas pakvietė į Lietuvą kunigus ir vienuolius, tikindamas, kad jie galės laisvai platinti krikščionybę, krikštyti, sakyti pamokslus. Jo brolis Vytenis buvo Naugarduke pastatęs bažnyčią, bet kryžiuočiai ją sudegino. Ir Gediminas pastatė po bažnyčią Vilniuje ir Naugarduke.

Kaip rašyta „Lietuvos Bažnyčių Ch.“ (1985. T. V. D. 1. p. 27), yra minimas dar „vienas Lietuvos vyskupas Pranciškonų tradicijos užrašu Petras Goštautas (Algirdo laikais parkvietės pranciškonų į Vilnių), net tapęs Vilniaus vyskupu“ (Wadding, „Annales Minorum“. T. VII. p. 249, 298). Avinjono popiežių dokumentuose 1359.III.24 data pažymėtas įrašas apie kažkokį iš kitų šaltinių nežinomą Vilniaus vyskupą Petrą, pirmąjį vyskupą, kuris tokį titulą turėjo. Tasai vyskupas buvo priimtas Inocento VI Avinjone (Ludewig, „Reliquiae manuscriptorum“. Halle, 1737. T. XI. p. 506 Nr. 17; t.p. W.Abraham „Polska a chraest Litwy“. 1914. p. 15).

Smilkstanti tikėjimo ugnis buvo įpūsta ir suliepsnojo vadovaujant Vytautui ir Jogailai. Karaliaus Jogailos autoritetas tarp lietuvių yra mažas, nes jo valia nužudytas vienas iš kilniausių ir garbingiausių to meto karių — Didysis Lietuvos kunigaikštis Kęstutis, be to, Jogaila mažai rūpinosi Lietuvos interesais.

1383 m. ordinas pakrikštijo Vytautą. 1386 m. Vilniuje buvo krikštijami kunigaikščiai ir didikai, 1387 m. — paprastoji bajorija ir liaudis. 1387.II.17 buvo išduotas vyskupijos įsteigimo dokumentas. Pastatyta katedra. Pagal Dlugošą, didįjį altorių pastatė vietoje degusios šv. ugnies, laikytos amžina ir vadintos žinyčia. Vilniaus katedra, kaip rašė J.Vaišnora „Marijos garbinimas Lietuvoje“, buvo pašvęsta Švč. Trejybės, Švč. Marijos ir šv. Stanislovo, vysk. ir kankinio, garbei, bet sekančių 1388 m. katedros pašventinimo akte buvo pažymėtas tik šv. Stanislovo ir šv. Vladislovo titulas, neminint to, kas buvo įrašyta Jogailos steigimo akte ir popiežiaus Urbono bulėje. Vilniaus vyskupui pragyventi Jogaila užrašė dalį Vilniaus miesto, Tauragnų pilį, Labanoro ir Molėtų dvarus, Verkių ir Bokšto valsčius. Katalikams bajorams suteikė privilegijas, draudė mišrias santuokas ir Vilniui suteikė Magdeburgo teises.

Krikšte dalyvavo vienintelis vyskupas Andrius, kuris buvo paskirtas Vilniaus vyskupu. Pirmieji vyskupai buvo pranciškonai, anksčiau gyvenę Lietuvoje ir mokėję lietuviškai: Andrius Vosila (miręs 1398.XI.14) ir Jokūbas Plichta. Popiežius Urbonas VI Vilniaus vyskupijos įsteigimą patvirtino 1388.III.22. Ji buvo subordinuota Gnezno arkivyskupijai.

Po Žalgirio mūšio 1410.VII.15 Toninės taika 1411 .II. 1 Vytautas atgavo Žemaitiją ir 1413 m. lapkričio viduryje apie Betygalą pradėjo Žemaičių krikštą, nes čia gyveno paskutinis krivių krivaitis Gintautas. Vytautui ir Jogailai, be kitų dvasininkų, talkino kun. Motiejus Trakiškis (Trakų klebonas). 1415 m. atvykusi į Konstancos visuotinį susirinkimą žemaičių bajorų delegacija pasiekė, kad visuotinis susirinkimas nutartų įsteigti Žemaičių vyskupiją. Popiežius Martynas V paskyrė Vytautą ir Jogailą savo generaliniais vikarais pasaulietiniams Katalikų bažnyčios reikalams jų valdomose teritorijose. Susirinkimo įgalioti Žemaičių vyskupiją įsteigė Vilniaus vyskupas Petras ir Lvovo vyskupas Jonas, čia apaštalavę 3 mėnesius. 1417 m. jie įkūrė katedrą Medininkuose — Varniuose ir pirmu Žemaičių vyskupu 1417.X.24 konsekrovo Motiejų Trakiškį. Jis aprūpino šv. sakramentais mirštantį Vytautą Trakuose 1430.X.27. Popiežius Martynas V Žemaičių vyskupiją patvirtino bule 1421 m.

Vytauto rūpesčiu buvo įkurta nauja Volynės Vladimiro vyskupija. Jis siekė įsteigti nuo Gnezno metropolijos nepriklausomą Lietuvos bažnytinę provinciją, susidedančią iš Vilniaus, Žemaičių ir Vladimiro vyskupijų. Deja, to padaryti nespėjo. Ir Žemai-

čių vyskupija, priklausiusi tiesiog Apaštalių Sostui, 1427 m. buvo priskirta prie Gnezo metropolijos. Vytauto pastangomis Lietuvos pravoslavams buvo įkurta atskira metropolija su centru Kijeve. Jos metropolitu vyskupai išrinko mokytą bulgarą Grigalių Cembloką 1415 m. Vėliau Vytautas siuntė Cembloką tartis dėl Rytų ir Vakarų bažnyčių vienybės. Bet tas sumanymas buvo įgyvendintas tik XVI a.

Vladimiro vyskupijos LDK neteko po 1569 m. Liublino unijos, kai Volynę perėjo Lenkijai. Vilniaus vyskupija ilgainiui apėmė didžiulius LDK žemių plotus. Jos ribose buvo Trakų, Vitebsko, Polocko, Minsko, Naugarduko, Mstislavlio, Smolensko ir dalis lietuvių Brastos vaivadijos. Vyskupijos ribos ilgainiui kito sulig politiniais įvykiais. 1636 m. buvo įsteigta atskira Smolensko vyskupija. Po Lietuvos — Lenkijos padalijimo 1772 m. Rusija užėmė Vitebsko, Minsko, Mstislavlio ir dalį Polocko vaivadijos. Jekaterina II iš tų sričių, neatsiklaususi Romos, 1773 m. įsteigė Gudijos vyskupiją su centru Mogiliove.

Gnezo arkivyskupas, kuris buvo Lenkijos primas, šaukdavo bendrus provincinius sinodus, o jų nuostatai saistė ir Lietuvos dvasininkus. Vilniaus vyskupu turėjo būti lietuviai. Iš Gnezo arkivyskupijos priklausomybės Vilniaus vyskupija išslydo tik 1783.IV. 15, kai buvo įsteigta (ar patvirtinta) Mogiliovo jau ne vyskupija, bet arkivyskupija. Plotu ji buvo didžiausia pasaulyje. Šią vyskupiją popiežius Pijus VI pripažino tik po ilgų derybų.

Po III padalijimo 1795 m. buvo įsteigta nauja vyskupija Supraslyje rusams unitams. 1798 m. Mogiliovo metropolijai priskirtos Podolės Kameneco, Minsko, Lucko-Žitomiro, Vilniaus ir Žemaičių vyskupijos, taip pat Kuršo-Latgalos sritys. Metropolitas gyveno Petrapilyje. 1849 m. pertvarkant Rusijos imperijoje esančių vyskupijų ribas, iš Vilniaus vyskupijos buvo atimti 8 dekanatai: Kauno, Panevėžio, Utenos, Ukmergės, Obelių, Zarasų, Kuršių, Žiemgalių ir prijungti prie Žemaičių vyskupijos. XIX a. pab. Vilniaus vyskupijai priklausė tik Vilniaus ir Gardino gubernijos.

Po 1917 m. revoliucijos bažnyčios organizacija buvo panaikinta. Paskutinis Mogiliovo arkivyskupijos metropolitas Eduardas Ropas buvo suimtas ir ištremtas į Lenkiją. Jo įpėdinis vyskupas Jonas Ciepliakas buvo areštuotas ir nuteistas mirti, bet vėliau ištremtas iš Rusijos. Vilniaus vyskupija 1921.IV.8 įjungta į Varšuvos metropoliją. 1925.11.10 Lenkijai sudarius konkordatą su Vatikanu, Vilniaus vyskupija buvo pakelta į arkivyskupijos rangą. Lenkai reikalavo, kad Vilniaus arkivyskupija būtų priskirta Varšuvos bažnyčiai provincijai, tačiau Pijus XI šio reikalavimo nepatenkino. Iš Vilniaus, Pinsko ir Lomžos vyskupijų buvo sudaryta Vilniaus bažnytinė provincija — metropolija su arkivyskupu Vilniuje.

Lenkų okupacijos laikotarpiu Vilniaus krašte per bažnyčią vyko aršus lenkinimas. Vėliau Vatikano pozicija Lietuvos atžvilgiu pasidarė palankesnė. 1940. VII. 19, nepaisant Londono lenkų vyriausybės protesto, dar su nepriklausomos Lietuvos vyriausybės rekomendacija, popiežius vyskupą Mečislovą Reinį pakėlė arkivyskupu ir paskyrė jį Vilniaus arkivyskupijos pavaduotoju su teise perimti arkivyskupijos administratoriaus pareigas, jei metropolitas R.Jalbžykovskis negalėtų atlikti savo pareigų. 1942.VI.18 Vatikanas paskyrė arkivyskupą M.Reinį rezidenciniu vys-

kupu Vilniuje, o 1945.VII.9 lenkų arkivyskupui repatrijavus į savo tėvynę, arkivyskupas M.Reinys pradėjo valdyti kaip apaštalinis administratorius. 1947.VI. 12 okupantai bolševikai išvežė jį į Vladimiro kalėjimą, kur 1953.XI.8 mirė kankinio mirtim. 1957 m. Vatikanas Vilniaus vyskupu paskyrė J.Steponavičių.

Baltarusijoje kunigai šv. Mišias laiko lenkų kalba, t.y. tęsia lenkinimo politiką, išskyrus Vyšniavo, Voložino rajono kleboną, kuris apie 1980 m. meldėsi gudų kalba. Anuo metu sulenkėję kunigai Baltarusijos teritoriją padalijo ir priskyrė Drogičino, Baltstogės ir Lomžos vyskupijoms Lenkijoje, bet šio savavališko padalijimo Vatikanas nepripažino. Lenkijoje esančios Vilniaus arkivyskupijos dalies centras buvo Baltstogėje.

1991 m. Kalėdų išvakarėse Šv. Tėvas Jonas Paulius II reorganizavo visą Lietuvos bažnytinę provinciją įkurdamas naują metropoliją—Vilniaus, kuriai priklauso Panevėžio ir Kaišiadorių vyskupijos. Tai buvo galutinis Lietuvos sostinės ir Lietuvos pietvakarinės sienos su Lenkija pripažinimas.

1417 m. po Žemaičių vyskupijos įsteigimo žemaičiai buvo laisvinti iš Kryžiuočių ordino bet kokios religinės globos. Naujoji vyskupija pavesta Gnezno arkivyskupui. Vytauto patvarkymu katalikų bažnyčios buvo pastatytos Viduklėj, Kaltinėnuose, Kelmėje, Raseiniuose, Luokėje, Kražiuose, Ariogaloj ir Veliuonoje.

Iki reformacijos pradžios tebuvo 73 bažnyčios.

1587 m. vyskupas Merkelis Giedraitis vyskupiją padalijo į Virbalio (Užnemunės), Viduklės ir Luokės dekanatus. Tada Virbalio dekanatui priklausė Veliuona, Jurbarkas, Vilkija, Virbalis, Zapyškis, Gelgudiškis.

Vyskupas Jurgis Tiškevičius vyskupiją padalijo į 6 dekanatus. Iš 1646 m. vyskupo Jurgio Tiškevičiaus pranešimo popiežiui matyti, kad vyskupijoje buvo per 80 bažnyčių, daug koplyčių. Beveik prie visų parapijų buvo mokyklos, kurių mokytojai (bakalaurai) algas gaudavo iš klebonų.

1762 m. vyskupas Tiškevičius vyskupiją suskirstė į 10 dekanatų.

Žemaičių vyskupijos ir Žemaičių seniūnijos ribos nesutapo ir amžių eigoje keitėsi. 1849 m. prie Žemaičių vyskupijos buvo prijungti 8 dekanatai: Kauno, Panevėžio, Utenos, Ukmergės, Obelių, Zarasų, Kuršių ir Žiemgalių. Iš Vilniaus vyskupijos 1864 m. rusų valdžios įsakymu į Kauną buvo atkeltos Žemaičių vyskupijos įstaigos. 1925 m. vyskupija apėmė 32 dekanatus su 216 parapijų ir 130 filijinių bažnyčių.

Pagal arkivyskupo Jurgio Matulaičio planą didžiulė Žemaičių vyskupija, gyvavusi daugiau nei 500 metų, buvo padalyta į 3 naujas — Kauno, Telšių ir Panevėžio vyskupijas. Iš nepriklausomos Lietuvos pusėje likusių Vilniaus vyskupijos parapijų buvo sudaryta Kaišiadorių vyskupija. Iš Seinų vyskupijos šiaurinės dalies, likusios nepriklausomoje Lietuvoje, sudaryta Vilkaviškio vyskupija.

Visos šios vyskupijos buvo patvirtintos 1926.IV.4 popiežiaus Pijaus XI apaštaline konstitucija „Lituanorum gente“, įkuriant Lietuvos Bažnytinę provinciją.

Paskutinis Žemaičių vyskupijos vyskupas Pranciškus Karevičius, vienas iš didžiausių nepriklausomos Lietuvos kūrėjų, pasirinko marijonų vienuolyną Marijampolėje, kur 1945.IX.30 mirė.

Sūduvai patekus Prūsijos valdžion 1795 m. po trečiojo LDK — Lenkijos padalijimo, buvo įsteigta nauja Vygrių vyskupija Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhel-

mo III ir popiežiaus Pijaus VI susitarimu 1797.11.16. Naujoji vyskupija nepriklausė jokiai kitai metropolijai, bet priderėjo tiesiog Romai.

Vyskupijos centru buvo parinktas Vygrių miestelis. Naujai vyskupijai reikėjo patalpų. Prūsijos valdžiai atsirado gera proga atimti iš Vygrių kamendulių jų valdomas žemes, didžiulius girių plotus, pagaliau vienuolyno patalpas ir bažnyčią. 1800 m. vienuoliai kamenduliai buvo perkelti į Belanų vienuolyną. Jų patalpos pavestos vyskupo žiniai, o bažnyčiai teko katedros garbė. Vyskupijai priskirtas visas senovinis Virbalio dekanatas iš Žemaičių vyskupijos, iš Vilniaus — Kauno, Trakų, Gardino, Alvito, Simono, Augustavo, Knišino dekanatų dalis parapijų, iš Lucko — Tikocino dekanatas.

Pagal 1807 m. Tilžės sutartį įvyko teritorinių pertvarkymų. Tada Rusijos valdžiai perėjo 6 dekanatai ar jų dalys: Baltstogės, Bielsko, Briansko, Drohičino, Solkos. Nors pagal Bažnyčios santvarką politinės permainos neprivalo ardyti vyskupijų, tačiau carinė Rusija, net neprašiusi Romos leidimo, tuojau atskyrė nuo Vygrių vyskupijos minėtus dekanatus. Tik 1848 m. buvo pasiektas caro Nikolajaus I ir popiežiaus Pijaus IX susitarimas. 1807 m. Vygrių vyskupijos dekanatai įėjo į tada įsteigtos Varšuvos kunigaikštystės, globojamos Napoleono I, sudėtį.

Napoleono imperijai žlugus, Vienos kongresas 1815 m. atidavė Rusijai Varšuvos kunigaikštystę, nors ne visą, pavadindamas ją Lenkų arba Kongresine karalija. Vyriausiasis karalystės valdytojas — caro vietininkas Lenkijoje.

Šios permainos vėl suardė Vygrių vyskupiją ir 1818. VI.30 popiežius Pijus VII paskelbė potvarkį, kuriuo vietoje šios vyskupijos steigiama Seinų arba Augustavo vyskupija su būstine Seinuose. Kadangi vyskupija buvo Lenkų karalystės dalis, ji buvo priskirta Varšuvos arkivyskupijai. Seinų parapijinė bažnyčia paversta vyskupijos katedra.

1914 — 1926 m. Seinų vyskupijos gyvenimas buvo visiškai nenormalus. 1919 m. ji praktiškai suskilo į dvi dalis — lietuvišką ir lenkišką. Atsirado ir dvi kunigų seminarijos: viena Seinuose (vėliau Zvypliuose, Gižuose) — lietuviškoji, antroji Tikocine — lenkiškoji. Lenkai, 1919.VIII.23 okupavę Seinus, susipratusius lietuvius ištrėmė už demarkacijos linijos, suardė visą lietuvišką veiklą. 1925 m. iš pietinės Seinų vyskupijos dalies ir kitų sričių sukurta atskira Lomžos vyskupija. Punsko ir kt. parapijos nuo 1992.III.25 priklauso Elko vyskupijai.

1926 m., kuriant Lietuvos Bažnytinę provinciją ir sudarant naujas vyskupijas, iš šiaurinės Seinų vyskupijos dalies buvo sudaryta Vilkaviškio vyskupija. Minėtu dokumentu panaikinta Seinų vyskupija, gyvavusi 1819 — 1926 m.

Rusų valdžia 1956 m. neleido paskirti atskiros kapitulinio vikaro Vilkaviškio vyskupijai ir privertė rinkti tik tą kuris yra Kauno arkivyskupijos.

Kanauninkas J.Stankevičius savo valdymo metu (1945 — 1965) valdžios įsakymu Vilkaviškio vyskupiją padalijo į tiek dekanatų, kiek yra vyskupijos rajonų.

Iki antrosios rusų okupacijos buvo 105 bažnyčios. 1998 m. buvo 103 parapijos.

1997.05.28 šv. Tėvas Jonas Paulius II įsteigė naują Šiaulių vyskupiją ir paskyrė pirmuoju jos vyskupu Eugenijų Bartulį. Pagrindinę naujos vyskupijos dalį sudaro parapijos iš Joniškio, Šiaulių, Kelmės ir Radviliškio rajonų, buvusių Kauno arkivyskupijoje; iš Telšių vyskupijos priskiriamos parapijos, įeinančios į Šiaulių ir Kelmės rajonus, o iš Panevėžio vyskupijos — Pakruojo ir Radviliškio rajonų parapijos.

I DALIS ŠVČ. MERGELĖS MARIJOS APSIREIŠKIMAI

Lietuvoje įvyko keliolika Marijos apsireiškimų. Bažnytinė vyriausybė pripažino tik vieną, Šiluvoje, bet neuždraudė melstis kitose vietose. Čia įrašyti daugiau ar mažiau viešo pobūdžio apsireiškimai. Privataus pobūdžio pasirodymų yra gana daug, ir regėtojai vengia juos garsinti.

Šioje dalyje aprašomos šventos vietos, gerbiamos kaip Marijos apsireiškimo vietos. O susijusios su Marijos apsireiškimu, bet žinomos kitais vardais, pavyzdžiui, pėdos, šaltiniai ir pan., aprašomos kitoje dalyje.

Vėliausių apreiškimų šaltiniais buvo rankraščiai ir, kiek leido galimybės, iš žmonių bei regėtojų užrašyti pasakojimai, todėl kalba palikta originali, netaisyta.

Apreiškimai sudėti chronologine tvarka.

Neginčytina, kad vienas kitas Marijos apsireiškimas galėjo ir nebūti įvykęs, o gandas žmonėse kilo veikiant įvairioms aplinkybėms.

Tėvas Ivanas Dugandžičius, Medžigorjės klebonas, į klausimą, kodėl Marija taip dažnai čia apsireiškia, atsakė: „Senojo Testamento epochoje Dievas savo tautą perspėdavo per pranašus. Tas pranašiškas elementas Naujojo Testamento epochoje yra randamas specialiai pas Mariją. Čia kalbama apie tą pačią Dvasią, kuri kažkada kalbėdavo per pranašus, o dabar per Mariją, ir dėl to, kad Ji dėl savo Nekalto prasi-dėjimo visai atvirai atsiduoda Šventajai Dvasiai. Marija neateina apreišksti kažką nauja, bet kad atkreiptų mūsų dėmesį į Evangeliją kaip vienintelį kelią šiandieninio pasaulio išgelbėjimui“. (L.Vinko Ošlak. „Dievo Motina kalba Medžigotjėje“. 1986.)

1928 m. dail. Petras Kalpokas nutapė paveikslą „Marijos pasirodymas Vytautui prieš Vorsklos mūšį“. Paveikslas kabo Kauno Vytauto Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčioje. Apie šį pasirodymą žinių neužtikau, todėl atskirai jis kaip apsireiškimas neminimas.

Susiduriant su faktais, moksliskai neįrodomais ar sunkiai patikrinamais, apie kuriuos Bažnyčia dar netarė savo žodžio, reikia atsiminti popiežiaus Urbono VIII dekretą. Tas dekretas reikalauja, kad, kalbant apie nuostabių dalykų ir antgamtinės Dievo malones, tiems dalykams priskirtume tik tiek pasitikėjimo, kiek galima pasitikėti žmogaus protu ir žmonių liudijimais.

1. ŠILUVA

VIETA. Raseinių raj., 8 km į pietus nuo Tytuvėnų. 1970 m. buvo 1000 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Raseinių dekanatas. 1752 m. vysk. A.Tiškevičius Šiluvą pavertė dekanato centru, bet maras, karai ir kt. nelaimės neleido miesteliui išaugti į miestą. Dekanato centru jis buvo ir Lietuvos Nepriklausomybės laikais.

PAVADINIMO KILMĖ. Miestelis apsuptas gražių šilų, nuo kurių gavo vardą. XV a. buvo vadinama „Schillos alias Buda“. XIX a. Šiluvos istorijos tyrinėtojai Ignas Bušinskis, Juozas Čerkeliauskas, Antanas Muchlinskis pastebėjo, kad vietovardis „Būda“ morfologiškai panašus į lietuvių istoriko, kilimo nuo Lydos, gyvenusio Vilniuje, stambaus 9 tomų veikalo „Dzieje narodu litewskiego“ autoriaus Teodoro Narbuto (1784 — 1864) įvestos į lietuvių mitologiją išminties deivės Budies vardą. Šią deivę esą prieš 1413 m. žemaičiai garbinę dabartinės Šiluvos vietoj ir jos vardu ta vieta buvusi pavadinta. Bet tai netiesa, nes tokios deivės nebūta, o rašę svetimom kalbom nesuprato, ką reiškia tasai žodis. „Būda“ reiškia vietą, kur gyvena miško sargai ir kur gaminama miško medžiaga. Tokių „būdų“ Lietuvoje yra ir daugiau.

Vėliau pavadinimas sulenkintas — buvo tariama Šidlava.

(BAŽNYČIOS ir miestelio istorija pateikta dalyje „Paveiksiai“.)

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Pirmą kartą Švč. Mergelės Marijos apsireiškimo istorija užrašyta 1661 m. Žemaičių kanauninko ir Šiluvos klebono — prepozito Mykolo Sviechausko, buvusio Kražių jėzuitų kolegijos auklėtinio. Tai matyti iš Šiluvos klebono Tado Bukotos nuorašo, daryto 1786.V.13.

Pirminis išlikęs dokumentas apie Marijos apsireiškimą turbūt bus vyskupo Jono Lapacinskio 1774.X.31 prašymas Šv. Sostui, kad Šiluvos klebonams būtų suteiktos infulato teisės. Ten rašoma: „Šiluvos bažnyčia įsteigta labai seniai, 1457 m., t.y. pačioje pradžioje katalikų tikėjimo įvedimo į Žemaičių kunigaikštystę. Vėliau gi, 1532 m., ji buvo siautusių klaidatikų prievarta atimta, padaryta nebelankoma, o paskui ir visai sugriauta. Pagaliau 1622 m. su ypatinga Dievo malonės bei nuostabia Dievo Gimdytojos pagalba ji buvo, aiškiam stebuklui tarpininkaujant (mediante evidenti miraculo), atgauta iš žemės iškastais dokumentais sykiu su kitais bažnytiniais daiktais“.

Mūsų laikus pasiekė toks Marijos apsireiškimo aprašymas. (Įvairiuose leidiniuose apie Šiluvą apsireiškimo aprašymas kiek skiriasi, todėl čia pateikiamas bendro pobūdžio, sudėjus skirtumus ir atėmus vienodumus.) 1608 m. piemenims gant bandą netikėtai ant didelio akmens pasirodė jauna, gražiai pasipuošusi, palaidais plaukais, su kūdikėliu ant rankų verkianti mergelė. Išsigandę piemenėliai tuoj nusiuntė vieną iš saviškių pas kalvinų katechetą pastorių Mikalojų Fierą pranešti, ką matę. Bet šis tik nusišypsojo ir numojo ranka.

Vakare piemenukai papasakojo tą atsitikimą namiškiams ir pažįstamiems. Daug šiluviškių, lyg ką nepaprasta nujausdami, kitą dieną susirinko į tą vietą. Pastorius, pasikvietęs bakalaurą, kalvinų mokyklos rektorių Saliamoną Grodskį (1633 m.) atėjo varyti žmones namo ir ėmė juos plūsti — kam jie tikį kažkokią baidyklę pasirodant ir vadino minkštapročiais. Besibardami staiga visi išvydo tą pačią verkiančią motiną su kūdikiu ant rankų. Įsidrąsinęs pastorius ją paklausė: „Ponia, ko verki?“ Ji atsakė: „Todėl, kad prieš tai tose žemėse garbino mano sūnų, o dabar čia sėja rugius“. Tai pasakiusi, išnyko. Tuos žodžius išgirdę, katechetas su mokytoju tarė: „Šmėkla kažkokia buvo ar fantazijos padarinys!“ Paskui vakare, parginę bandą, piemenėliai ėmė visiems pasakoti apie regėjimą. Girdėdami tuos dalykus, ūkinin-

kai vienas vienaip, kitas kitaip kalbėjo apie tą stebuklą. Tarp jų buvo vienas vyresnis kaip šimto metų, apakęs nuo senatvės senelis. Jis pradėjo žmones tikinti, kad ant akmens pasirodžiusi ne kokia baidyklė, o Dievo Motina: „Šnekėkit kaip tinkami, aš vienok jums sakau, jog ne baidyklė kokia ant to akmens pasirodė, bet Švenčiausioji Mergelė su savo Sūnumi, kurio garbei įsteigta ant tos žemės kažkuomet katalikų bažnyčia stovėjo, kaip man rodos, prieš aštuoniasdešimt metų mūsų ponai ją nugriovė ir panaikino“.

PO APSIREIŠKIMO žmonės pradėjo lankyti tą vietą, puošė akmenį, ant kurio stovėjo Švč. Mergelė, gėlėmis, degė žvakes, giedojo giesmes. Netrukus ši žinia pradėjo plisti po visą Žemaitiją. Pasiekė ji ir Žemaičių vyskupijos oficialų Joną Smolką Kazakevičių, gimusį apie 1580 m. iš kilmingų tėvų Daustarų dvare, netoli Nemakščių parapijos. Šventimus buvo gavęs iš vysk. Merkelio Giedraičio rankų 1604.III.13. Viešuose disputuose vadinamas menų ir filosofijos daktaru.

1588 m. buvo paskelbti nuostatai, kad protestantai turi grąžinti katalikams atimtus turtus. Atgauti Šiluvos bažnyčios žemes nesisekė, nes nebuvo reikiamų įrodymų— dokumentų dėl bažnyčios nuosavybės priklausymo katalikams. Tokiomis aplinkybėmis į Šiluvą ištirti Marijos apsireiškimo atvyko vyskupo atstovas oficialas Jonas Kazakevičius.

Šiluvoje gyvenęs šimtmetis aklas senelis, girdėdamas apie užvestos bylos nesėkmę, tarė: „Aš žinau, kurioje vietoje yra šios bažnyčios dokumentai“ ir nurodė, kur jie turėtų būti. Atvedus senelį ieškoti buvusios bažnyčios vietos, jis praregėjo. Vargšas puolė ant kelių, karštai pagarbino Dievą ir dėkojo už suteiktą malonę — stebuklingą išgijimą. Pasijutęs kur esąs, jis tuoj nurodė vietą, kur užkasta skrynja. Kazakevičius pasamdė vyrus ir kasant iš tikrųjų buvo rasta geležinė skrynja su brangiu arnotu, stebuklingu Švč. Mergelės Marijos paveikslu ir bažnyčios įsteigimo pergamentiniu dokumentu. Tai įvyko 1612 metais.

Kanauninkas J.S.Kazakevičius buvo paskirtas Šiluvos klebonu. Ir vėl iškėlė kalvinams bylą. Toji byla tęsėsi 15 metų ir buvo katalikų laimėta Vyriausiąjame Lietuvos tribunole 1622.VII.22.

Matyt, kun. J.S.Kazakevičius pasitenkino išklauses žodinio pasakojimo apie Švč. Mergelės pasirodymą. Nesurašius tuo metu formalaus raštiško protokolo, galima suprasti, kodėl vėliau vyskupai savo pranešimuose Šv. Sostui ir jėzuitai savo centrui Romoje Marijos apsireiškimo faktą nutyli, nors skrynios atradimą, senelio praregėjimą dažnai mini. Žinant, kad vyskupai po Tridento susirinkimo sprendimų buvo atsargūs dėl įvairių apsireiškimų ir antgamtinių įvykių, vis dėlto nėra žinių, kad po Kazakevičiaus tyrinėjimo būtų paneigę apsireiškimo faktą.

Katechetui Mikalojui Fierai, prakalbinusiam Mariją, nejauku darėsi Šiluvoje ir jis netrukus iš ten pabėgo, atsisakęs savo pareigų. Pastorius Dovydas Dergvilis sugrąžino jį atgal, nes pabėgimas galėjo atrodyti kaip kalvinų pralaimėjimas. Bet po kiek laiko katechetui buvo leista palikti Šiluvą ir persikelti kitur. Tai rodo, kad Šiluvoje nebuvo patogu gyventi. Apsireiškimo per daug aiškus faktas galėjo jam sukelti sąžinės konfliktą, ir jis, viską metęs, nešdinosi kuo toliau nuo Šiluvos, kur buvo pasidaręs visų dėmesio centru.

1625 m. J.S.Kazakevičius šalia akmens įsteigė altariją. Vyskupas Aleksandras Sapiega, palaikydamas žmonių pamaldumą, 1663 m. pastatė medinę koplyčią, o ant apsiereiškimo akmens įrengė altorių ir Jėzaus Nukryžiuotojo paveikslą (ant lentos pieštą kryžių). Aštuoniakampiai jos pamatai rasti 1912 m., kasant pamatus dabartinei koplyčiai.

1770 m. peršautas Jėzaus Nukryžiuotojo paveikslas buvo perneštas į bažnyčią ir pakabintas prie Maloningojo Jėzaus, vėliau vadinamo Jėzaus Širdies altoriaus, kur iškabojęs iki 1845 m. buvo perkeltas į istorinių brangenybių koplyčią, o vietoj paveikslą koplyčioje pastatyta iš Londono parvežta Marijos su Kūdikiu marmurinė statula.

Ilgainiui medinė koplyčia supuvo ir 1804 m. buvo nugriauta. Jos vietoje Žemaičių vyskupo pagalbininkas, Šiluvos infulatas Juozapas Simonas Giedraitis (1803 — 1838) pastatė naują, panašią į Vilniaus katedrą, klasicizmo stiliaus medinę 19x10 m koplyčią. 1872 m. Šiluvos klebonas J.Daugėla įrengė altorių (arch. ir meistras J.P.Zimodras) ir virš jo pastatė iš Londono atvežtą Marijos statulą.

Kun. Marcijonas Povilas Jurgaitis, paskirtas 1903 m. Šiluvos klebonu, pradėjo rūpintis naujos koplyčios statyba. Jo paprašytas Paryžiuje gyvenęs lietuvis architektas Antanas Vivulskis padarė architektūrinį projektą ir naujos mūrinės koplyčios planus. Statybos pradžia nusitęsė, ir tik 1912 m., minint Apsireiškimo 300 metų sukaktį, kun. Jonas Mačiulis-Maironis pašventino kertinį akmenį. Intensyvūs statybos darbai vyko tik pokariu, 1922 — 1924 m., nes trukdė karas, o ir A.Vivulskis mirė. Koplyčia baigta 1924 m. ir IX.8 pašventinta. Altoriuje buvo pastatyta nauja, gal net paties statytojo Vivulskio darbo ar bent jo projekto Marijos statula, o londoniškė statula su altoriumi pernešta į bažnyčios brangenybių koplytėlę.

Koplyčia kvadrato formos — 20x20 m. Viduryje ant keturių stulpų stovi 44 m aukščio bokštas. Koplyčios viduryje yra tas akmuo, ant kurio stovėjo Marija. Ant akmens 1934 m. įrengtas gražus altorius. Pastate įrengtos Dievo Motinos septynių skausmų stacijos.

Priestatai ir lubos buvo mediniai, todėl 1956— 1958 m. kun. Vaclovo Grauslio rūpesčiu jie buvo pakeisti tvirtu mūru. Iš išorės koplyčia naujai nudažyta.

Šiluva yra žymiausia Lietuvoje Marijos šventovė, jos garsas plačiai žinomas katalikų pasaulyje. 1960 m. Vašingtone pastatyta Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia, o jos vidury 1963 m. vyskupo Vincento Brizgio iniciatyva pradėta ir 1966 m. baigta Šiluvos koplyčia. Altoriaus centre yra Vytauto Kašubos darbo Šiluvos Marijos statula, dailininko Jonyno paveikslai su Šiluvos istorija ir apsiereiškimo motyvais, viršuje to paties dailininko Aušros Vartų paveikslas. Yra vitražas.

MALONĖS. (Iš mašinraštinės knygelės „Apie gaunamas malones Šiluvoje per Švč. M. Marijos, Dievo Motinos, Šiluvoje užtarimą“.)

L. „Dėkoju šv. Šiluvos Marijai už gautas malones. 1914 m., būdamas Amerikoje, susižeidžiau ranką. Nuvežė mane į ligoninę. Po operacijos man ranka gangrenavo. Atvedė kunigą, kuris mane aprūpino šv. Sakramentais ir jau laukiau mirties. Bet atėjo mintis šauktis prie Švč. Marijos Šiluvoje, ir prižadėjau, jei pagysiu, grįžti į Lietuvą prie savo šeimos ir lankyti nors kartą metuose šitą brangią Marijos šven-

tovej. Tada man gangrena prapuolė ir ranka sugijo. Susitaupeš kiek pinigų ir grįžau į Lietuvą padėkoti Švč. Marijai už sveikatą, kurią jos užtarimu gavau. Dabar gyvenu Šiauliuose“. Parašas neįskaitomas.

2. „1932 m. sausio pabaigoje Joniškio bažnyčioje buvau suparalyžiuotas. Iš bažnyčios mane parnešė, po dviejų dienų apsilpau ir vėl nebevaldžiau dešinės kojos, buvau netekęs ir žado. Nuvežtas į Karo ligoninę Kaunan pragulėjau 6 savaites, bet vis darėsi blogiau. Iš ligoninės buvau išleistas be vilties pagyti. Vėliau patyriau, kad Karo ligoninės gydytojas pripažino mane sergant širdies raumens uždegimu, paralyžium, skleroze ir t.t. Sugrįžęs iš ligoninės, gulėjau namie, nebegalėjau miegoti, žodžiu, kasdien gesau. Pasiryžau važiuoti į Šiluvą prie Švč. Marijos ieškoti pagalbos. Lydėjo mane žmona, bet važiauvau vos tik gyvas. Atvažiavęs atlikau išpažintį, priėmiau šv. Komuniją išklausiau šv. Mišių ir pajutau, kad galvą nustojo skaudėti, pasijutau beveik sveikas. Pramigau gerokai ir grįžau namo sveikas. Po dviejų mėnesių vėl stojau į tarnybą“. Ignas Baubas, Joniškio geležinkelio stoties viršininkas. 1932.VI.15.

3. Akvilina Montvydaitė, Kražių parapijos, sirgo votimis — oda jau buvo nukritusi nuo rankų, visas kūnas žaizdotas, galvą niežėjo ir slinko plaukai. Pagijo 1931 m. Šiluvos koplyčioje.

4. 1... m. balandžio 10 d. susirgo Šiluvoje gyvenantis kun. dr.Petras Kasčiukas. Iš karto buvo manoma, kad tik sloga, tai kelias dienas su pakilusia temperatūra bažnyčioje laikė pamaldas. Po kelių dienų labai sunkiai susirgo. Buvo iškviestas Šiluvos gydytojas Armalis. Jis gydė ligonį. Medicinos sesuo leido vaistus. Bet liga komplikavosi ir ligonis visai nusilpo. Neteko sąmonės, pradėjo kliedėti. Pagaliau visai nebegalėjo kalbėti, tik šiaip taip ištardavo „taip“. Nebevaldė dešinės rankos ir kojos. Kartais galva ir veidas paraudonuodavo, lyg degte degė. Gydytojas Armalis pripažino sklerozę, didelį kraujo spaudimą širdies raumenų paralyžių. „Tos ligos pagydyti medicina priemonių neturi. Pagydyti gali tik stebuklas“, — kalbėjo gyd. Armalis. Jeigu tokia liga suserga jaunas žmogus, tai pagijęs vis tiek nebemoka kalbėti, reikia mokytis iš naujo. Dabar gi ligonis turi per 70 metų taigi pagyti vilties nėra.

Vieną vakarą ligonis visai nusilpo. Atvyko gyd. Armalis, klebonas kun. V.Grauslys, kan. J.Želvys ir kun. Vl.Simaška. Gydytojas Armalis pamatavo pulsą ir sakė, kad tarpais širdis visai nustoja plakusi. Visi išsiskirstė nusiminę, manydami, kad ligonis rytojaus nebesulauks.

Kitą dieną atvyko Tytuvėnų gyd. Končius, Pagryžuvio gyd. Paulauskas, Šiluvos gyd. Armalis ir visi trys padarę konsiliumą nutarė, kad nebėra vilties ligonį pagydyti. Giminės norėjo jį vežti kur nors į ligoninę, bet gydytojai nedavė siuntimo, bijodami patirti nemalonumų už siuntimą gydyti mirštantį žmogų.

Pradėta rimtai ruošti laidotuvėms: pasiuvo už 500 rb. arnotą tarėsi, kur važiuoti karsto pirkti — į Tytuvėnus ar Šiaulius. Tie, kurie jam patarnavo, taip pat nesnaudė: prapuolė raktas nuo stalčiaus, kur buvo pinigai, paskui pinigų nerasta. O ligonis, kai turėdavo sąmonę, rožinio iš rankų nepaleisdavo.

Ruošiantis laidotuvėms ligonis truputį pagerėjo, o nuo Šv. Petro, VI.29, visai pradėjo sveikti. Visų didžiausiam nustebimui kun. Petras Kasčiukas ėmė ir pasvei-

ko. Kai gyd. Armalis patikrino sveikatą, jokių ligos pėdsakų nerado.

1959 m. žiemą buvo labai paplitęs gripas, daug žmonių sirgo, kai kas net mirė nuo šios ligos. Kun. P.Kasčiukas nesirgo visą žiemą. Laikė pamaldas, sakė pamokslus, Velykų pirmą dieną laikė sumą, o kai po šv. Mišių iškilmingai užgiedojo „Aleliuja“, tarytum jauno kunigo pilnas energijos balsas gražiai nuskambėjo per visą bažnyčią.

Nuoširdžiu visų įsitikinimu tik Šiluvos Švč. Marija jį pagydė. Šiluvos tikintiesiems vyskupas Steponas Giedraitis teisingai pasakė: „Sveikinkite Mariją, kuri daug padarė jūsų labui“.

Kun. P.Kasčiukas pats taip parašė: „Sykį kunigai rūpinosi, kiek dar man liko neatlaikytų šv. Mišių, aš, sukaupęs savo jėgas, jiems tariau: „Nesirūpinkite, aš dar pagysiu ir viską pats sutvarkysiu“.

Per gydytojų konsiliumą mane badė špilkomis ir klausė, į kurią vietą jie man dūrė, aš neatspėjau. Jų nuomonė sustiprėjo. Bet aš ramiai jei ne lūpomis, tai bent širdimi visą laiką meldžiausi ir prašiau Šiluviškės Švč. Mergelės Marijos: kaip kitus, iš toli atvykusius pagydei, taip ir mane, čia esantį savo nevertą ir nuodėmingą tarną, pakelk iš mirtinos ligos.

Gydytojas Armalis po to mane aplankė vienas ir žadėjo už 2 — 3 dienų vėl aplankyti. Nusibodus gydytojo laukti, pats kėliausi ir 1958.VII.8 pradėjau laikyti šv. Mišias kambary. Man buvo draudžiama sėsti, visą laiką turėjau gulėti. Bene po dviejų savaitių atėjo ir gyd. Armalis. Aš staiga atsisėdau ir kalbėjau kaip dabar. Gydytojas labai nustebęs man tarė: „Stebuklas. Tamsta kalbi kaip kalbėjai“. Patikrino pulsą, širdį, temperatūrą ir tarė: „Tamsta esi visai sveikas“. O aš į jo žodžius pakėlęs ranką su rožančiu tariau: „Štai mano gydytojas, kuris mane išgydė“. Armalis tylėjo ir nieko nesakė. Aš norėjau jam pasakyti: „Jūs atsisakėte mane gydyti, bet Šiluviškė Švč. Marija mane pagydė“.

Aš asmeniškai esu įsitikinęs, kad mane iš pavojingos ligos pakėlė Švč. Marija Šiluviškė. Už tai Jai esu labai dėkingas ir kasdien Jos garbei sukalbu visą rožančių ta pačia intencija, kasdien po tris dalis šv. Rožančiaus.

Jėzus Kristus, gyvendamas žemėje, darė stebuklus, tos galios Jis ir dabar nenustojo. Nenorėjau pasigirti, o tiktai pasakyti tiesą, kad Dievas per Švč. savo Motiną Mariją išklauso net didelį nusidėjėlį“.

Pasirašė kun. kleb. Vacl.Grauslys, kan. J.Želvys, kun. Vl.Simaška. Šiluva, 1959.IV.3.

5. 1981.VIII.30 atvyko iš Kuršėnų Kazimieras Šopys, 73 m., ir papasakojo: „Labai skaudėjo kairiąją koją. Sirgau dvejus metus. Mane gydė gyd. Grajauskas. Kai įleisdavo vaistų, skausmai sumažėdavo, bet trumpam laikui. Gydytojas pasakė, kad tai yra nepagydoma liga — sklerozė. Tada aš nutariau ieškoti geresnio gydytojo. Atvykau Šiluvon 1981.VI pradžioje. Čia koplyčioje meldžiausi į Švč. Mergelę Mariją, ir mano koja pagijo. Šiandien atvykau Šiluvon Švč. Marijai padėkoti. Dabar kasdien vakarais sukalbu rožančių jos garbei“.

Tai tik keli pavyzdžiai iš gausių malonių, kurias Švč. Marija suteikia į ją besikreipiantiems.

Ir gamta reiškia pagarbą Marijai. Netoli Šiluvos bažnyčios ir koplyčios pažiūrėjus į pušes, matyti, kad viršūnėlės yra pasvirusios į bažnyčios ar koplyčios pusę. Medis iš tikrųjų visuomet stengiasi pasvirti į saulės pusę, o ten atvirkščiai — ten pasvirę į šiaurę. Kiekvienam keleiviui ir šiom dienom galima pasižiūrėti šį vaizdelį.

ATLAIDAI. XVIII a. pabaigoje į atlaidus atvykdavo iki 30 000 tikinčiųjų. Po 1863 m. sukilimo numalšinimo į Šiluvos atlaidus nebesuvažiudavo tiek daug maldininkų. Mat rusų valdžia, bijodama sukilimo, į atlaidus sutraukdavo labai daug žandarų, kurie varžydavo žmones ir labai dažnai įvykdavo susirėmimų. Kunigams be atskiros leidimo nebuvo galima važiuoti į kitą parapiją, net ir į atlaidus. Dažnai tyčia buvo leidžiamos paskalos, kad Šiluva apstatyta „armotomis“, apsupta kareivių. Visa tai baugino žmones, slėgė jų ūpą. Todėl ir pati Šiluva nustojo pirmykščio gyvumo.

Pažymėtinas tik vienas įvykis — tai 100 metų jubiliejus 1886 m. Tas jubiliejus buvo lyg naujas dvasios įkvėpimas, ūpo pakilimas rusų carizmo persekiojimo laikais. Žmonių nuotaika pagerėjo.

1890 m. „Varpas“ Nr.10 rašė, kad „per Šiluvos atlaidus bažnyčioje kasdien 4 — 5 maldininkus mirtinai suspausdavo“.

1903 m. per 8 atlaidų dienas išdalyta daugiau kaip 50 000 komunijų. 30 kunių kasdien be pertraukos klausydavo išpažinčių.

Po 1905 m. Šiluva vėl atgavo savo gyvumą. Suvažiuodavo maldininkų iš įvairių Lietuvos vietų. Tarp jų nemaža būdavo aklų, kurčių, nebylių, visokiomis ligomis sergančių. Žmonės eidavo Kryžiaus kelius, meldavosi, prašydavo Dievo malonių. Susirinkdavo gana daug elgetų. Savotiškos buvo jų giesmės, grojimai, švilpavimai, šūkavimai.

Šiluva spaudos draudimo metais buvo įvairių leidinių platinimo centras. Atlaidų metu suvažiuodavo iki 200 knygnešių. Tačiau atvykdavo ir 300 rusų policijos pareigūnų. Bet jie retai sučiupdavo knygnešį.

Šiluvos miestelis neturėjo nei upės, nei ežero; nebuvo ir gerų šulinių. Atlaidų metu kai kurie ūkininkai ir žydai savo šulinius užrakindavo. Jau 1842 m. klebonijos darže buvo iškastas gilus griovys aprūpinti maldininkų arklius vandeniu.

Per I pasaulinį karą ir vokiečių okupacijos metais religinis gyvenimas apmirė.

Ir pagaliau išmušė Lietuvos laisvės valanda! Šiluva, karo išvarginta, ima atsigausti. 10 000 žmonių minios vėl plaukia kasmet.

Per Šiluvos atlaidus rengiami Lietuvos jaunimo 1932 ir 1938 metų, moterų 1935 ir 1938 metų, vyrų 1934, 1935 ir 1938 metų eucharistiniai kongresai.

Po II pasaulinio karo vėl rusams okupavus Lietuvą, religinis gyvenimas buvo paralyžuotas.

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje prasidėjo Lietuvos atgimimas. Buvo atnaujinti eucharistiniai jaunimo kongresai, kurie pagal tradiciją vyksta paskutinį rugpjūčio sekmadienį.

1975 m. dalyvavo apie 600, 1976 m. — 700, 1977 m. — 1000 žmonių, jų skaičius vis didėjo. Dalyviai rinkdavosi netoli Šiluvos ir kalbėdami rožinį eidavo išsirikiavę eilėmis keletą kilometrų į miestelį.

Rusų valdžia to negalėjo toleruoti ir visaip trukdė. Pavyzdžiui, 1981 m., kad žmonės negalėtų atvykti, buvo paskelbtas kiaulių maras ir Šiluvos miesteliui uždėtas karantinas. Bet to buvo per maža — sutraukė milicijos padalinių ir kariuomenės. 1982.IX.8 visuose keliuose, vedančiuose į Šiluvą, buvo pastatyti milicijos patruliai su mašinom.

Dabar šv. Komunijos išdalijama apie 50 000.

MALDA į Mariją, apsireiškusią Šiluvoje:

Švč. Mergele Marija, kuri Šiluvos laukuose pasirodei piemenėliams, kuri skausmo ašaromis laistei akmenį, išlikusį altoriaus vietoje, ir skundo balsu kalbėjai: „Čia kitados buvo garbinamas mano Sūnus, o dabar ariama ir sėjama!“ Duok, kad Tavo ašarų sugraudinti mes, kaip kitados mūsų protėviai, keltame Tavo Sūnaus garbę apleistoje mūsų širdžių dirvoje, atstatytume griūvančias mūsų šeimų šventoves, permaldautume Viešpatį už visos mūsų tautos apsileidimus ir nuodėmes.

O Dievo Motina, mes trokštame iškelti iš užmaršties griuvėsių Tavo apsireiškingo garbę, dar labiau garbinti Tave, mūsų žemės globėją, ir Tavo padedami išmelti mūsų kraštui gyvą Tikėjimo Dvasią.

Per Kristų, mūsų Viešpatį, Amen.

PADŪMAVĘ PUŠYNĖLIAI, nuostabi dangaus spalva: toj mažytėj Lietuvėlėj dar mažesnė Šiluva.

Piemenėliai čia išvydo Dievo Motiną kadais, ir kampelis tas pražydo laimės dieviškais žiedais.

Čia taip gera, čia taip miela, nekasdieniškai ramu, ir iš džiaugsmo virpa siela tos rimties didingumu.

Melskis Motinai Marijai, — ji stebuklais čia garsi, — kad į laimės karaliją mes patektume visi.

Tarp šilų javai išplaukė ir dangaus spalva vaiski. Šiluvon vis plaukia plaukia Lietuvos vaikai visi.

DIEVO MOTINA MEILINGA,

Užtarėja stebuklinga,

Apsireiškus Šiluvoj.

Gydai negalias silpnųjų,

Valai sąžines kaltųjų,

Malšini nuliūdusius.

Pas tave dažnai keliaujam.

Nuolankia širdim maldaujam,

Glauski vargšus prie savęs.

Kviesk į dievišką dorybę,

Tarsi varpas iš aukštybių

Šauk į tolimus kraštus.

Kad visi tave pažintų,

Tavo Sūnų išpažintų,

O Marija Šiluvos!

SVEIKA MARIJA, ŠILUVOS MERGELE,

Varge aplankius Lietuvos šalelę!

Tada mums Dievą gražinai,

Garbė, garbė tau amžinai!

Ašaros tavo aplaistė mūs žemę.

Nušvito širdys, neviltim aptemę,

Suskambo bokštuose varpai —

Garbė, garbė tau amžinai!

Paguodos skraistę vėl ištiesk artojams,

Giesmė nutilus tegul vėl kartojas.

Pamiltą Dievą sugrąžink,

Nuo pikto priešo šalį gink!

2. ŠIMONYS

VIETA. Kupiškio raj., 15 km į pietryčius nuo Kupiškio, 2 km į pietus nuo Utenos — Kupiškio kelio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Kupiškio dekanatas.

PAVADINIMO KILMĖ. Nuo girios sargo Jono Šimonio ir kun. J.Šimausko (XVII a. II pusė) pavardžių. Jų atminimui vyskupas Pacas 1682.VIII.15 pašventinęs bažnyčią ir įvedęs atlaidus, kuriuos pavadino „Šimonių“, nes jų rūpesčiu ir pasišventimu iškilo bažnyčia. Ilgainiui bažnytkaimį imta vadinti Šimonimis.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Šimonyse Marija apsireiškė 3 kartus. Visi trys apsireiškimai įvyko sunkiais ir lemtingais lietuvių tautai laikais. Pirmąkart — kai gimė krikščionybė; antrąkart — kai iš Vakarų kilo erezijų bangos; trečiąkart — kai iš Rytų slinko raudonosios ordos, o iš Vakarų — rudasis maras.

I APSIREIŠKIMAS 1446 m. Ten, kur dabar stovi bažnyčia, ir miestelio vietoje buvo miškas, vadinamas šv. Šilu. Apylinkė buvo retai apgyvendinta.

Netoli Butkūnų dvaro, pamiškėje, gyveno Šilinis su šeima. Vieną dieną trys Šilinio vaikai: Bernardas 14 m., Margarita 12 m., Jurgis 8 m. išėjo grybauti ir pasiklydo. Vakare, nebežinodami kur eiti, išsigandę pradėjo melstis. Ir štai jie pamato šviesą. Su džiaugsmu puola į tą pusę, manydami, kad tai miško pakraštys. Bėga artyn, bet dar labiau išsigąsta, nes šviesoj virš pušies pamato nepaprastai gražią poniją, skinančią vaisius nuo pušies. Vaikai dar labiau išsigando, manydami esą šv. Šilę, kur seniau paprastam žmogui buvo uždrausta koją įkelti. O jie, visą dieną čia vaikščiodami, turbūt šilo deivę bus užrūstinę, ir ji nori juos nubausti. Tuo metu pasigirdęs balsas: „Vaikeliai, nebijokite. Ši vieta liko amžiams šventa. Pasakykite visiems, kad šitoje vietoje pastatytų maldos namus, o aš laiminsiu visą kraštą. Kaip šito medžio šakos išsišakojusios į visas puses, taip aš savo dovanas dalysiu visiems iš šitos vietos, kam jos bus reikalingos“.

Įsidrąsinę vaikai paklausė: „Pasakyk, ponia, kas esi ir kaip vadinies?“ — „Aš esu Gailestingumo Motina“, — atsakė, ir nepaprasta šviesa apsiautė ją. Vaikai nieko daugiau nebeatė, tik girdėjo giesmę. Jie parpuolė ant kelių ir patys ėmė giedoti.

Tėvai, nesulaukdami grįžtančių vaikų, išėjo ieškoti. Staiga virš medžių išvydo šviesą. Tėvas pagalvojo, kad vaikai susikūrė laužą ir nuo jo matosi pašvaistė. Bet priejęs arčiau nustebo matydamas, kad šviesa apsiaustas tik tas kalnelis, vadinamas Šventuoju. Dar kiek paėjęs žiūri: šviesa mažėja ir tuo tarpu išgirsta giedant, atpažįsta savo vaikų balsus. Pribėgęs randa vaikus besimeldžiančius. Jie tėvui viską papasakoja. Tėvas pažymi tą pušį, išpjaudamas kryželį.

Išaušta VIII.5 rytas. Šilinio šeima, nustebinta nepaprasto regėjimo, anksti skuba į Skapiškį. Užaina pas tėvus bernardinus ir viską papasakoja. Kun. Jackus, išklausinėjęs visus ir gavęs priesaiką, viską surašė į knygą ir pranešė vyskupui.

Visi manė, kad Marija pati skiria tą vietą Dievo garbei ir Kristaus skelbtos Evangelijos platinimui. Per vienerius metus kunigo tėvo Jackaus Boboli ir apylinkės gyventojų rūpesčiu toje vietoje buvo pastatyta apvalios formos koplyčia, atsišliejusi į tą pušį, kurioje apsireiškė Marija. Per Apsireiškimo metines rugpjūčio 15 d. koplyčia buvo pašventinta.

MALONĖS. Čia įvyko pora stebuklų. Tūkstantinės įvairaus luomo žmonių minios, tėvo Jackaus Boboli ir kun. Skargos akivaizdoj pagijo vienas asmuo, buvęs paralyžiuotas 20 metų. Stebuklingų pagijimų pasikartodavo dažnai. Pamaldas laikydavo kartą per mėnesį atvažiuojantis kunigas iš Skapiškio. Į jas susirinkdavo tiek žmonių, kad netilpdavo net kalnelyje.

Iki XVII a. karai ir maras viską sunaikino. Kalvinizmas neaplenkė ir šilo.

II APSIREIŠKIMAS. Svėdasų grafo Radvilos valdžioje Lipkiškių kaimo vietoje sodyboje, 4 km nuo Šimonių, gyveno girios sargas Jonas Šimonis. 1670.VIII. 15 eidamas iš Kupiškio šile pamato sėdinčią ant kelmo moteriškę su vaikeliu ant kelių. Ji apsupusi kūdikėlį savo drabužiais, norėdama apsaugoti nuo vėjo, nes buvo šaltas oras. Šimonis iš smalsumo prieina arčiau, norėdamas sužinoti, kas ji per viena ir kaip čia pateko, nes arti gyvenančių žmonių nebuvo. Mato, kad moteriškei ašaros byra per veidą, bet ji jam nieko nesako. Susijaudinęs sargas klausia: „Moteriške, ar iš toli keliauji, gal labai pavargusi, pasakyk, ko verki?“ Ji atsako: „Pikti ir negailestingi žmonės sunaikino mano namus, išmetė mane su sūnumi ant lauko. Jau daugiau kaip 100 metų kenčiu šaltį ir lietų, ir neatsiranda, kas mane atsimintų ir priglaustų“. — „Moteriške, atrodo ne daugiau kaip 20 metų, o sakai kenčianti daugiau nei šimtą. Visagalio Dievo vardu klausiu, kas esi ir ko reikalauji? Jei reikia prieglaudos, tai eikime į mano namus, globosiu kaip savo šeimos narį, o jei esi dvasia, sakyk, ko nori?“ Moteriškė padėkojusi atsakiusi: „Ši vieta yra skirta man amžiams ir lauksiu, kol geri žmonės pastatys vėl man namus. Gailestingieji ras gailestingumo, o kitos širdys — teisingumą. Mano vardą pasakys tavo sūnus Jonas“. Sargas susipranta, kad kalbasi su nepaprasta moteriške. Susijaudinęs puola ant kelių šaukdamas: „Tu esi Dievo Motina Marija, gelbėk mane nusidėjėli!“

Sugrįžęs į namus, sargas randa 14 metų nebylį sūnų šaukiantį: „Marija, Marija, Gailestingumo Motina!“, o daugiau nieko nešnekančį. Nedelsdama visa šeima — tėvai ir 6 vaikai — grįžta į tą pačią vietą. Parpuolę ant kelių visi meldžiasi, o Jonas pradeda visai aiškiai kalbėti.

Atsirado keletas žmonių, kurie prisiminė senų žmonių pasakojimą apie Švč. Mergelės Marijos apsireiškimą ir toje vietoje buvusią koplyčią. Tuoj pat Šimonis nuvyksta į Kupiškį pas garsųjį kanauninką Parčevskį ir viską jam papasakoja. Gavęs pritarimą, nusigauna į Skapiškį pas dominikonus. Jiems palankiai atsiliepus, pradeda rūpintis bažnyčios statymu Švč. Mergelės garbei.

Didikai ir bajorai nenorėjo sutikti, kad Marija pasirodžiusi paprastam bemoksimi muzikui. Bet Šimonis nenuleido rankų. Raštu, kurį pasirašė 100 vyrų, kunigai tėvas Parčevskis, Šimonskis ir tėvas Inocentas kreipėsi į vyskupą Pacą. Vyskupas šį raštą patvirtino ir tuo reikalu rūpintis paskyrė kun. Šimonskį. Dar tais pačiais metais buvo pradėta bažnyčios statyba. Pradžia buvo sunki, trūko lėšų. Didikai, bajorai neprisidėjo, visa našta teko ūkininkams ir varguomenei, kurių padėtis tais laikais buvo labai sunki. Tik per didelį vargą toje pačioje vietoje buvo pastatyta medinė bažnyčia.

Pagal vienus šaltinius vysk. Pacas, vizituodamas Rokiškį, užsuko čia ir 1682. VIII. 15 pašventino šią bažnyčią Švč. Marijos Dangun Ėmimo vardu. Atlaidus įvedė VIII. 15, pavadindamas „Šimonių“ bažnyčios statytojų atminimui.

Pagal kitus šaltinius vyskupas bažnyčią pašventino 1671.VIII.15. Jis padovanojo bažnyčiai Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo paveikslą, arnotą, sidabrinę taurę.

Nebuvo tų metų, kad keli stebuklingi įvykiai negarsintų Švč. Mergelės Marijos vardo. Iki 1700 m. buvo užrašyti 35 ypatingi pagijimai nuo įvairių ligų.

Ilgiau kaip 100 metų išstovėjusi medinė bažnytelė paseno, ėmė irti ir griūti. Aplink ją kun. K.Šveikausko ir parapijiečių rūpesčiu 1775 — 1779 m. pastatyta nauja bažnyčia. Žemaičių vyskupas Giedraitis 1779.IX.8 ją pašventino ir įvedė Švč. Mergelės Marijos Gimimo atlaidus. 1912 m. kleb. Pauliukas parapijiečių lėšomis įtaisė naujus vargonus, išdailino altorius ir visą bažnyčią.

Vykstant pasauliniam karui 1915.VIII.4 vokiečiai bažnyčią sudegino. Žmonės rinkosi melstis į kapų koplytelę, kur pamaldas laikydavo kun. Kripaitis, atvažinėdamas iš Kupiškio. Po kiek laiko vyskupas Šimonių klebonu paskyrė kunigą Kamanavičių, kuris pamaldas perkėlė į mokyklą ir ėmė rūpintis bažnyčios ir klebonijos atstatymu. Po karo šimoniečiai ėmėsi darbų. Dėl silpnos sveikatos klebonas buvo iškeltas į mažesnę parapiją. Atkeltas kun. J.Norvila. 1920.X.24 medinę bažnytelę pašventino dekanas kun. Jonas Jarašiūnas Marijos Ėmimo į Dangų garbei. Laikydamasis miestelio plano ir atsižvelgdamas į kitų trobesių padėtį, klebonas naujos bažnyčios duris padarė ten, kur buvo pirmosios bažnyčios didysis altorius. Didžiajame altoriuje įrengė Marijos Nekaltai Pradėtosios paveikslą, pieštą ant drobės. Bažnyčių pastačius, klebonas J.Norvila buvo iškeltas į Anykščius, o į Šimonis paskirtas kun. Jurgis Martinaitis, kuris vidaus įrengimą baigė tik 1932 m. Vargonai atgabenti 1921 m. iš Troškūnų.

Pamaldumas Dievo Motinai nesumažėjo. Marijos švenčių atlidai sutraukdavo iki 20 000 žmonių.

III APSIREIŠKIMAS. 1941.111.30, Kančios sekmadienį, apie 22 — 23 val. visa Šimonių apylinkė nušvito ryškiai melsva šviesa. Virš bažnyčios pasirodė Švč. Mergelė Marija. Vienoje rankoje laikė komuninę, kitoje — kryžių. Jos galvą gaubė žvaigždžių vainikas, kurio šviesa ir sklidusi po apylinkę.

Mariją matė tik 4 žmonės, kurie tuo metu buvo arti bažnyčios, o šviesa — labai daug asmenų net keliasdešimt kilometrų spinduliu. Štai keleto žmonių pasakojimai.

1. Vienas žmogus, grįždamas iš bažnyčios, ėjo pro šalį ir, žvilgtelėjęs per salės langą, pamatė, kas gi čia drįsta tokią dieną šokti. Priėjęs iki pat namų, matęs, kad virš Šimonių buvo didelė šviesa. Kurie buvo salėje, irgi matė, tik jie išsigando ir klausinėjami išsigynė. Liudijo tik Vitas Šližauskas ir Vladas Dankas. Marijos pasirodymą matė ir žydai: Kaikė Naptalkaitė ir Ščiotka Kaimukas.

2. Žydaitės Naptalkaitės pasakojimas. „Kovo 30 d. vakare salėn, kuri prieš mūsų langus, susirinko komjaunimas šokti. Aš nemiegojau, slaugiau sergantį tėvą. Tuo metu sėdėjau ir žiūrėjau pro langą. Staiga apšvietė nežemiška šviesa. Aš taip persigandau, kad nežinojau, ką daryti. Širdis ėmė drebėti, kambaryje pasidarė šviesu. Pasižiūriui aukštytyn, o virš bažnyčios stovi moteriškė, labai graži, mėlynu apsiaustu, baltai rausva sukni, galva pridengta baltai, apie galvą žvaigždžių ratas — spindi įvairiom spalvom. Vienoje rankoje ji laikė tokį apskritį, kaip jūsų kunigas neša aplink bažnyčią, o kitoj tai nesupratau ką. Aš buvau išsigandusi ir susijaudinusi, nes supratau, kad tai — dieviška asmenybė. Bet aš nežinojau, ką daryt. Pribėgau prie tėvo, jam pasakoju, bet nesusikalbu

su juo. Priėjau dar prie lango, bet Marija jau kaip rūke ir greit išnyko.“

Kai žydaitės paklausė, iš kur žinanti, kad ten buvo Marija, taip atsakė: „Ji buvo panaši į statulą, kuri stovi virš bažnyčios durų, tik gražesnė ir atrodė kažką kalbanti“. Naptalkaitė pasikrikštijo Marijos vardu. Vokiečiai ją sušaudė Kupiškyje.

3. Vito Šližausko pasakojimas. „Aš iš Dapšių kaimoėjau į Šimonis. (Jis gyvenęs pas A.Sabaliauskaite, prie pat bažnyčios, Aikštės g.2.) Nebuvau nuėjęs nė pusės kilometro, kai staiga nušvito nepaprasta šviesa. Aš nepajutau, kaip parkritau ant žemės, rodos, kokia jėga mane parmetė. Atsikėlęs pamačiau virš bažnyčios nepaprastos šviesos apšviestą Mariją. Man atrodė, kad esu visai po Marijos kojomis. Norėjau ką pasakyti, bet negalėjau. Rodos, Jos lūpos krutėjo. (Aparą apibūdino kaip Naptalkaitę.) Parbėgęs namo visą naktį nemiegojau.“

Šį apsireiškimą papasakojo Anei Sabaliauskaitei, Ad.Čemiūtei ir savo šeimai. Jo mama liepė niekam daugiau to nepasakoti, nes ir taip iš jo pasijuokia, kad nevardintų kvailelių. Vitas visiems buvo labai geras ir švelnus. Gyveno neilgai, žuvo nuo granatos skeveldros.

Jau rytojaus dieną mačiusieji Mariją ar nepaprastą nakties šviesą ėmė viešai ir plačiai apie tą įvykį kalbėti. Ateistinės civilinės valdžios atstovai ėmė mačiusius įvykį žmones baugindami tardyti, tas kalbas slopinti ir savaip įvykį aiškinti. Dėl stalininio antireliginio teroro ir baimės šis įvykis bažnyntinių atstovų nebuvo plačiai viešai tiriamas ir dokumentuojamas.

1943.VII mėn. atvykęs vikaro pareigoms į kaimyninę Adomynės parapiją, kunigas Gediminas Ignas Blynas ėmė tuo įvykiu domėtis ir, Panevėžio vyskupui Kazimierui Paltarokui pritarus, jį tyrinėti bei dokumentuoti. Buvo apklausię daugelis žmonių, vienaip ar kitaip matę įvykį ar girdėję iš mačiusiųjų. Prisiekus, kad sakys tiesą, ir pasirašius prie liudininkų buvo surašyta per 30 svarbių apklausos protokolų. Jie visi yra išlikę. Šiuo metu tarp gyvųjų nebėra tų 4 asmenų, mačiusių Mariją, bet jų liudijimai tebėra. Taip pat dar yra gyvų žmonių, pasirašiusių minėtus protokolus ar girdėjusių iš mačiusiųjų pasakojimus apie įvykį.

1981.III.30 iškilmingai minint nuostabaus įvykio 40 m. sukaktį, įvyko ir po grindžio kunigų seminariją baigusio šimoniečio Jono Matulionio primicija. Jis pasišventė kunigystei stebuklingos Šimonių Švč. Mergelės Marijos globai ir garbei.

Šventoriuje pastatyta medinė Marijos skulptūra su užrašu: „Šv. Marijos Apsireišimas XVI a., 1670.X.14 VIII.15“.

3. PUŠALOTAS

VIETA. Pasvalio raj., apie 21 km į šiaurę nuo Panevėžio. 1986 m. — 923 gyventojai.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Pasvalio dekanatas.

PAVADINIMO KILMĖ. Nuo žodžio „pušis“. Reikia manyti, seniau čia būta visur didelių pušynų.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Pušalote Marija pagal legendą yra pasirodžiusi du kartus.

I APSIREIŠKIMAS įvyko gana seniai, pagonybės saulėlydyje. Vieną vasaros rytą per rugiapiūtęėjusi mergina, pjautuvu nešina, ir pamačiusi pušyje moterį su mirusio Kristaus kūnu ant kelių. Mergina paklausė: „Ko tu čia sėdi?“ — „Čia bus pastatyta bažnyčia“, — atsakiusi moteris.

Dar ir šiandien bažnyčioje ant choro galerijos yra paveikslas, vaizduojąs tą legendą. Mergina su pakeltu rankoje pjautuvu stovi po medžiu, o Dievo Motina sėdi medyje su numirusiu Kristumi ant kelių. Paveikslas drobinis, tapytas aliejiniais dažais, pasenęs, apleistas, perplyšęs. Nepriklausomybės metais dail. Ignas Šlapelis šia tema nupiešė kitą paveikslą, kuris dabar kabo dešinėje bažnyčios pusėje.

II APSIREIŠKIMAS įvyko Pušaloto kapinėse. Apsireiškė Sopulingoji Dievo Motina kaip ir anksčiau. Toje vietoje buvo pastatyta koplyčia.

1954.XII.8 Pušaloto parapija pasiaukėjo Švč. Mergelei Marijai. Pasiaukojimo tekstas kabo prie Marijos altoriaus.

Seniau bažnyčia turėjo Sopulingosios Dievo Motinos titulą. Dabar—Šv. apaštalų Petro ir Povilo. (Apie Pušaloto bažnyčią aprašyta „Paveikslų“ dalyje.)

4. ĮSRUTIS. ŠVENTOJI LIEPA

Vieta prie Rostenburgo (Įsručio) miesto, kur augo Šventoji liepa, garsėjo stebuklais. Ten buvo koplyčia, prie kurios sustodavo keliaujantys maldininkai. Pagonių laikais tikėta, kad po tos liepos šaknimis gyvenę požemio žmogeliai, vadinami barstukais. Barstukai pasirodydavę sergantiems, ypač naktį, šviečiant mėnuliui, ir sergėdavę, globodavę juos. Žmonėms, sugebėjusiems aukomis palenkti barstukus savo pusėn, šie nešdavo javus iš kitų žmonių daržinių ir sandėlių. Savo draugams barstukai būvę ištikimi namų pagalbininkai, rūpinęsi neužbaigtais darbais.

Norėdami barstukus pamaloninti, vakare padengdavo švaria staltiese jiems stalėlį, padėdavo duonos, sūrio, sviesto, alaus. Jei kitą rytą aptikdavo, kad valgių sumažėjo, būdavo geras ženklas, o jei valgiai likdavo nepaliesti, — reiškė, kad dievai namus apleido.

Vėliau Šventoji liepa tapo krikščionių susibūrimo vieta, kur buvo garbinama Dievo Motina. Su tuo susijusi tokia istorija. Prieš daugelį metų į Rostenburgo kalėjimą pasodintas nusikaltėlis, pasmerktas mirčiai. Dieną prieš bausmės įvykdymą jam pasirodė šventoji Marija; paguodusi jį, paliko lentą ir peilį, kuriuo liepė išpjaušinėti medyje tai, ką labiausiai norėtų regėti. Taip jis ir padarė. Išaušus bausmės dienos, nuodėmingasis stoji prieš teisėjus ir parodė jiems, ką buvo per naktį išdrožęs. Tai buvo Marija, laikanti Kūdikį. Nusikaltėlis papasakojo apie stebuklingąjį apsilankymą. Kai visi pamatė nuostabaus grožio kūrinį, Rostenburgo teismas paleido pasmerktąjį. Išėjo jis iš miesto ir ieškojo liepos, į kurią turėjo įkelti savo drožinį, kaip buvo liepusi Mergelė Marija. Taip klaidžiojo jis keturias dienas, kol surado medį ir įkėlė drožinį. Nuo tol liepa žaliavo žiemą ir vasarą.

Kartą slinko pro šalį visiškai aklas žmogus. Priejęs liepą jis pajuto tviskant šviesą ištiesė rankas ir palietė Švenčiausiosios Marijos paveikslą. Vos tik palietė, praregėjo. Liepą ir tą Marijos paveikslą pradėta garbinti. Net gyvuliai priklaupdavo, kai gindavo juos pro šalį. Išgirdę tai, Rostenburgo gyventojai atėjo su didžiule

procesija, nukabino paveikslą ir nusinešė į miestą. Tačiau tą pačią naktį paveikslas išnyko ir vėl pasirodė liepoje. Rostenburgiečiai tuojuo surengė kitą procesiją ir iškilmingai nunešė paveikslą į miesto bažnyčią. Kitą rytą paveikslas buvo išnykęs ir vėl pasirodė toje pačioje vietoje. Tada rostenburgiečiai susiprato ir pastatė ten koplyčią. Net dabar prie Šventosios liepos atsitinka daug nuostabių dalykų. Keista, kad toje apylinkėje visų medžių viršūnės palinkusios į koplyčią, tarsi ir medžiai garbintų tą vietą.

(Acta Boruss Hartknach — Kirchenhistorie)

Vertė Vita Gaigalaitė

L.: „Aušrinė“. Vilnius. 1989 ‘4. 50 psl.

5. UGIONIAI

VIETA. Kaimas Raseinių raj., Betygalos apylinkėje, Dubysos kairiajame krante, 9 km į šiaurės vakarus nuo Ariogalos.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Raseinių dekanatas.

PAVADINIMO KILMĖ. Nuo žodžio „ugnis“, nes senovėje ten buvo kūrenama šv. ugnis.

VIETOVĖS ISTORIJA. Trykštantis iš Dubysos kairiojo kranto šlaito šaltinis jau senovėje buvo lankomas kaip turįs stebuklingos galios.

Kraštotyrininkas L. Jucevičius teigia, kad Ugionyse 1413 m. Vytautas su Jogaila pradėjo krikštyti žemaičius, sugriaudami aukurą.

Pasakojama, kad Ugionyse buvęs akmuo su neišskaitomais ženklais, kuriuos kai kurie lietuvių istorikai romantikai laikę lietuvių raštu. 1885 — 1886 m. šio akmens ieškojo archeologas Tadas Daugirdas, tačiau surasti nepavyko — akmuo buvęs jau suskaldytas ir į bažnyčios pamatus įmūrytas.

Apylinkės gyventojai net ir po krikšto senovišku papročiu tą vietą lankė, nešė aukas ir prosenių būdu ją gerbė, nors dvasinė vyresnybė draudė tai daryti. Į šią gražią, sunkiai prieinamą, miškais apaugusią vietą iš Betygalos atvykdavo senovės tikėjimo dvasininkai atlikti pagoniškų apeigų.

Po krikščionybės įvedimo kažkada prie šaltinio buvo pakabintas Švč. Mergelės Marijos paveikslas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. 1657.XI.28 kažin kas matęs prie šaltinio Dievo Motiną. Ir šaltinio vanduo įgijęs gydomosios galios. Toks gandas anuo metu pasklido po Žemaitiją.

Iš visur pradėjo plaukti būriai žmonių ir šaltinio vandenį vartoti kaip vaistą. Ir tikrai buvo tokių, kurie, tuo vandeniu plovę skaudančias akis ir meldęsi į Mariją pasveiko.

Žemaičių vyskupas Petras Parčevskis, girdėdamas gandus apie Ugionis, pasiuntė dvasininkų komisiją kad vietoje ištirtų įvykį. 1658.1.14 dekanai Matas Zabskis, Vaitiekus Vitkevičius ir Kazimieras Laukominas, iš civilių — Povilas Zaranka ir Jonas Cudzievskis buvo paskirti ištirti apsireiškimo tikrumą.

Komisija, prisaiškinusi liudininkus ir išklausiusi jų parodymus, nerado nė vieno.

kuris savo akimis būtų matęs Marijos apsireiškimus. Todėl vyskupas apsireiškimo nepatvirtino, tačiau į Ugionis žmonėms vaikščioti ir šaltinyje skaudančias akis plauti neužgynė.

Iki mūsų laikų Žemaitijoje išliko tvirtas įsitikinimas, kad Ugionyse Marija stebuklingai gydo į ją besišaukiančius žmones.

Pasakojama, kad vienas raišas žmogus, apsiplovęs tame šaltinyje ir pasimel-dęs Marijai, atgavęs visą sveikatą.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia pastatyta apie 1650 m. Betygalos klebono rūpesčiu. Antrą bažnyčią pastatė Marcelinas Dirda ir Rušleika 1784 m. Kai toji prieš 1831 m. sudegė, teisėjas Benediktas Dirda pastatė naują, iš tašytų akme-nų. 1836 m. į bažnyčią trenkė perkūnas ir smarkiai sužalojo. Tas pat B.Dirda, nors pats neturtingas, vėl ją atstatė, įrengė vidų ir visu kuo aprūpino.

Bažnyčios didžiajame altoriuje yra maždaug 70x150 cm Marijos Šiluviškės paveikslas, naujas ar neseniai atnaujintas. Marija su Kūdikiu ant kairės rankos. Jė-zus kaire ranka laiko Šv. Raštą, dešine laimina. Po Marija — vainikas iš gėlių. Jėzaus drabužėliai raudoni.

VIETOS APRAŠYMAS. Šalimais bažnyčios ant šlaito krašto yra medi-nė, statyta apie 1883 m., koplytėlė. Jos viduryje yra šaltinėlis. Aplink jį pada-rytas rentinėlis ir viršus uždengtas. O ant dangčio stovi Marijos Lurdiškės statulėlė, apjuosta dirbtinių gėlių vainiku. Aplink galvą 12 žvaigždelių aureo-lė. Žmonės vandenį semia puodukais, pririštais prie virvelės, atstumdami po-rą dangčio lentų.

Prie koplytėlėje įrengto altoriaus anksčiau buvo laikomos šv. Mišios. Iš abiejų altoriaus pusių stovi dvi medinės šventųjų statulos, o viduryje, paveiklo rėmuose, — kryžius su atskirai prikaltu, ant medžio pieštu ir išpjautu pagal formą Kristumi. Kiek aukščiau apie 1x0,8 m Marijos su Jėzumi paveikslas. Fonas padengtas balta medžiaga, nuo laiko jau nukentėjusia. Marija ir Jėzus paaukuotais apdarais, abu su karūnomis. Marijos karūna padengta raudona medžiaga. Aplink padrikai išdėstytos 8 metalinės žvaigždės. Marija žvelgia kiek į kairę. Dešinę ranką priglaudusi prie krūtinės, o kaire laiko Jėzų. Jis dešiniąja laiko knygą, kairiąja — laimina. Šio pa-veiklo istorija tokia: tarnaitė jį rado prie šaltinio ir atidavė klebonui; šis užrakino į skrynią. Paveikslas po kurio laiko vėl atsirado prie šaltinio. Tada klebonas pastatė koplytėlę.

Šiuo metu šlaitą šaltiniai ardo ir koplytėlė gali nugriūti. Tokia padėtis buvo apie 1987 m.

PATIRTOS MALONĖS. Bažnyčios archyve nėra jokių užrašų apie įvykčius stebuklus. Atrodo, jie niekad nebuvo užrašomi, o jei ir buvo, tai viskas galėjo žūti gaisre, nes 2 kartus bažnyčia sudegė. Stebuklus, įvykčius šiais laikais, atmena se-nieji Ugionių gyventojai.

Vytautas Lažinskas iš Kauno papasakojo tokį įvykį. „Pas mane 1968 m. atvyko pacientas, pavarde Mykolas Romančikas, Aristavos kolūkio iš Kėdainių rajono pirmininkas. Išsikalbėjus apie religiją, šis apsakė tokį su juo įvykusį ste-buklą. „Mes gyvenom 7 km nuo Ugionių. Gimiau invalidu — viena pėda buvo

atsukta į nugarą. Buvo labai nepatogu vaikščioti, bet mokykloje vis tiek smagus buvau. Susigyvenau su tuo ir užgauliojamas neimdavau į galvą. Sulaukus 14 metų, mamytė sako: „Vaikeli, važiuokim į atlaidus į Ugionis“. Mes išvažiavom. Liepė išpažinties, komunijos eiti, aš visko klausiau. Po pamaldų nuėjom prie šaltinėlio, ten poterėlį sukalbėjom. Mamytė dar paėmė porą akmenukų iš šaltinio. Parvažiavus namo, ji atnešė tuos akmenukus saujoje ir sako: „Vaikeli, tu tais akmenukais patrink koją, ir tau ji atsisuks“. Aš pradėjau juoktis, o mamytė tik už galvos susiėmė: „Vaikeli, vaikeli, kaip drįsti iš šventų dalykų juoktis?!“ — ir raudodama eina nuo manęs. Man labai pagailo motinos, pamačiau, kaip giliai ji tiki. Pribėgau prie jos: „Mamyte, tu tik neverk, aš padarysiu, kaip tu nori“. Paėmiau tuos akmenukus, pastačiau ant čia pat esančio suolo kreivą koją ir su tais akmenukais porą kartų pervedžiau per ją. Tuoj pat ėmė tą koją skaudėti ir taip gelti, jog šlubuodamas nuėjau iki lovos. Kuo tolyn, tuo stipryn skausmas per visą naktį. Apie miegą nebuvo nė kalbos. Per savaitę koja atsisuko kaip sveikoji“. 1970 m. V.Lažinskas perskaitė „Tiesoje“, kad Romančikas žuvo medžioklėje, būdamas 42 m. amžiaus.

ATLAIDAI. Visą laiką Ugioniai garsėjo Žolinės atlaidais (VIII. 15).

6. GELVONAI

VIETA. Širvintų raj., 16 km į vakanis nuo Širvintų, 20 km į pietus nuo Ukmergės. 1985 m. — 317 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Širvintų dekanatas.

PAVADINIMO KILMĖ. 1. Vilniaus vaivada Žabo pasiskelbė vietos valdovu — galva. Taip ir kilę Gelvonai. Buvo vadintas ir Žabais, Žabava. 2. Nuo kunigaikščio Gelvonio, kuris gyvenęs tais laikais, kai Lietuvą valdęs Utenis.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Senovėje ta vieta buvo apaugusi tankiais, dideliais miškais. Kartą viena pamaldi ponia su savo tarnaitė pėsčiomis keliavusios iš Ukmergės į Vilnių, į Švč. Marijos Gimimo šventę prašyti malonės išgydyti geliančias akis. Keliaudamos per mišką paklydo. Naktis privertė jas čia apsinakvoti. Rytą, švintant, jos netoli pamačiusios ant akmens stovinčią Švč. Mergelę. Regėjimui išnykus, jiedvi priėjo prie tos vietos ir rado ant akmens išpaustą Apsireiškusios pėdą, kurioje buvo vandens. Kai tuo vandeniu nusiplovė geliančias akis, kaipmat pasveiko. Ponia nuvykusi į Vilnių ir šį atsitikimą papasakojusi. Vilniaus vaivada Žabo liepė toje vietoje iškirsti mišką ir pastatė koplytėlę. Vieta išgarsėjo. Pradėjo plaukti maldininkai, statyti trobas. Apsigyveno ir viena Šklėrių šeima, o visą apylinkę užvaldė minėtas vaivada.

Žabų giminė valdė nuo XVII a. Švč. Marijos pasirodymo data nežinoma, galėjo pasirodyti XVI a. pabaigoje ar XVII a. pradžioje. Parapijos dokumentus sunaikino gaisras. Tik vietos žmonės pasakoja, kad čia yra pagiję net iš prigimties akli, paralyžiuoti ir kitokie sunkūs ligoniai.

Šiuo metu bažnyčios šventoriuje yra mūrinė Švč. Mergelės Marijos koplytėlė. Jos altorius pastatytas ant akmens su Marijos pėdute. Altoriaus priekyje yra metali-

nis skydas su pėdos formos išpjova, pro kurią matosi akmens dalis. Ji yra žmogaus kelių aukštyje. Žmonės prie akmens eina keliais ir jį bučiuoja. Akmens aukštis 89 cm, plotis 36 cm. O pėda 15 cm ilgio ir 7,5 cm pločio. Viršum altoriaus du paveikslai: Marija lanko Elzbietą ir aukščiau — šv. Pranciškus, kuris, atsitraukęs nuo atverstos knygos, priklaupęs žiūri į Prisikėlusį Kristų, Švč. Mariją.

ATLAIDAI. Marijos Gimimo, šv. Kazimiero, šv. Antano, Marijos Aplankymo VII.2.

7. KRYŽIŲ KALNAS

VIETA. 10 km į šiaurę nuo Šiaulių.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Šiaulių dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Pasakojama, kad ano šimtmečio 7 dešimtmetyje šioje vietoje, kur dabar stovi Švč. Mergelės Marijos altorius, vietos vaikams vidurdienį pasirodė spindinti moteris su kūdikėliu. Ji pažadėjo tuo pat metu rytoj vėl apsireikšti ir paprašė, kad jie atsivestų suaugusiųjų. Kitą dieną su vaikais atėjo tik senas skerdžius ir kelios bobelės. Marija vėl pasirodė ir tarė:

— Kryžius — stiprybės simbolis. Dabar jums sunku, bus dar sunkiau. Laikykitės šio simbolio, statykite juos šiame kalne, o aš jus ir jūsų vargus užtarsiu prieš Aukščiausiąjį.

Ir pranyko.

Tą istoriją rado Šiaulių dailininkas Vilius Puronas.

8. INKAKLIAI

VIETA. 16 km į šiaurę nuo Šilutės. 1985 m. — 379 gyventojai.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Šilutės dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Caro laikais iš geležinkelio stoties naktį 3 vyrai ėjo namo. Šalia kelio ant klevo pamatė Mariją su Sūneliu didelėje šviesoje. Regėjimą jie apsakė Švėkšnos klebonui. Klebonas per I pasaulinį karą buvo išvykęs į Ameriką. Grįžęs rado Švėkšnos bažnyčią sveiką ir kaip padėką pastatė koplytėlę. Papasakojo 1987 m. Pranas Rauktys, gimęs 1901 m.

PASTABA. Galbūt klebonas pastatė koplyčios papėdėje esantį lurdą, nes Lietuvos tarybinė enciklopedijoj rašoma, kad koplyčia pastatyta XIX a. Atrodo, kad apsireiškimas įvyko XIX a. pab. — XX a. pr.

9. GIRKALNIS

VIETA. 10 km į pietryčius nuo Raseinių, 2 km į pietvakarius nuo Žemaičių plento. 1985 m. — 1023 gyventojai.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Raseinių dekanatas.

PAVADINIMO KILMĖ. Iš dviejų žodžių — *giria* ir *kalnas*.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Vieta nuo 1421 m. iki XIX a. vid. priklausė Žemai-

čių vyskupijai. 1622 m. pastatyta bažnyčia. Nukentėjo per 1654— 1667 m. karą. 1744 m. kun. Tarvydas pastatė naują medinę Šv. Jurgio bažnyčią. 1890 m. ją sudegino žaibas. 1898 m. pastatyta nauja bažnyčia ir tais pat metais vyskupo G.Cirtauto konsekruota.

Pasakoja Ant.Laurinavičius: (1972) Girkalnio bažnyčia toje vietoje prieš 80 m. nuo žaibo sudegė. O paskiau klebonas buvo įtaisęs netoli plytinę, kur pagaminta daug degtų plytų statyt naujai bažnyčiai. Atkėlus naują kleboną, jis tas plytas išpardavė valstiečiams, o gavo iš vieno pono storų rąstų ir pastatė toje vietoje vėl medinę šv. Jurgio 40x15 m kryžiaus formos bažnytelę. Minėtas kleb. Ant.Bakšys išbuvo čia 38 m., mirė ir šventoriuje palaidotas. Vėliau atvyko klebonu kun. Šimkus.

Karo metu, kai Girkalnis buvo bombarduojamas ir apšaudomas, A.Laurinavičius su šeima buvo savo kieme ir matė, kaip sviedinys pataikė į bažnyčios bokštą, sprogo ir nuo to užsidedė visas pastatas.

Girkalnyje stato bažnyčią. („Tiesa“, 1990.XI. 13): „...Nesisekė Girkalnio valsčiaus tikintiesiems. 1944. VII mėn. traukiantis vokiečiams, mūsų metu sudegė senoji medinė bažnyčia. Laikini maldos namai buvo įrengti parapijos salėje. Bet ir juos 1964 m. sunaikino ugnis. Kurį laiką bažnyčią atstojo Venguskų km. valstiečio sodyba, kurią vėliau pavyko perkelti į miestelį. Laikina bažnytelė tokia miniatiūrinė, kad daugeliui pamaldų metu tenka stovėti po atviru dangumi.

Šiomet pradėta naujos Šv. Jurgio bažnyčios statyba. Senajame šventoriuje jau baigiama išlieti jos pamatus. Naujus maldos namus projektavo kaunietis arch. Feliksas Sakalauskas. Šią statybą numatoma užbaigti per 5 metus. Ovalo formos bažnyčią puoš 37 m aukščio varpinės bokštas. Bažnyčia bus šviesi, pasižymės geromis akustinėmis savybėmis“.

Girkalnio bažnyčia pradėta statyti 1990 m., pašventinta 1997.IX.28 d.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Iš surinktų faktų žinoma, kad Marija apsireiškė apie 4 kartus. Pirmasis buvo pats didingiausias. Tuomet Mariją matė ir Ją kalbant girdėjo maldingesni apylinkės žmonės, nors pasitaikė regėtojų ir iš netikinčiųjų. Trečiojo ir ketvirtojo apsireiškimo aprašymai skiriasi tuo, kad viename rašoma, jog su Marija kalbėję šiaip jau žmonės, o kitame — apie K.Pusvaškytę — kad kalbėjo Kotryna P. Pastarasis aprašymas platesnis ir čia įdedamas.

Br. Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ III tome apie šiuos įvykius taip rašoma: „...Kauno Kurija, šiuo reikalu gavusi Girkalnio klebono kun. dr. Aug.Šimkaus pranešimą, paskyrė komisiją įvykiams ištirti, kurion įėjo kan. St.Jokūbauskis ir kun. Klovas. Raseinių policijos nuovados viršininkas pasiuntė į Girkalnį policijos valdininką kvotai pravesti, kuris užrašė 16 liudininkų parodymus. /.../ Stebuklo buvimą paneigė vysk. V.Brizgys. Bet vysk. T.Matulionis ir kai kurie kiti buvo linkę apsireiškimus laikyti autentiškais.“

Kun. St.Yla rašo 1964 m. Čikagoje išleistoje maldaknygėje „Tikiu Dievą“, kad „Kauno Kurijos tyrinėjimai dėl bolševikų okupacijos nebuvo baigti“.

Teko girdėti iš gerb. kun. J.T., kad apsireiškimas vėl buvo tyrinėtas ir, nesant galimybės natūraliai paaiškinti, nebuvo oficialiai pripažintas, bet neuždrausta asmeniškai melstis.

Apie Girkalnį rašė „Ateities“ Nr. 68 „Dienos pastabose“ pulk. Mačiulaitis. Rankraščiuose minimas ir kun. Jurgelevičiaus pasirašytas lapelis, kuriame yra užrašytas Girkalnio klebono Šimkaus ir Antano Laurinavičiaus pasakojimas.

I APSIREIŠKIMAS. 1943.II.8 apie 20.30 val. žmonės pastebėjo besileidžiančią iš dangaus ant Girkalnio bažnyčios nepaprastą šviesą. Ji sustojo bokšto viršuje, toje vietoje, kur jis ima smailėti. Šviesa buvo elipsės formos, vaivorykštės spalvų, aprėminta žvaigždžių, kurios buvo apie 10 cm viena nuo kitos. Žvaigždžių rėmų viršuje ir apačioje buvo po vieną didesnę. Tuose apšviestuose rėmuose matėsi Švč. Mergelė Marija su Kūdikiu ant kairės rankos. Jų galvas supo gražūs žvaigždžių vainikai, o veidai pridengti permatomu melsvai pilku debesėliu. Viso to reginio šviesa buvo tokia stipri, kad šviesiausia elektra negalėtų jai prilįgti, bet akims ji buvo tokia maloni, kad mačiusieji žiūrėjo su nuostaba ir pasigėrėjimu. Toks vaizdas išbuvo bokšto viršuje apie 15 min. Po to šviesa ėmė leistis žemyn. Bokštas pasidarė permatomas, tarsi stiklinis. Dvi žvaigždės, buvusios rėmų viršuje, pasiliko senoje vietoje. Vaizdas, nusileidęs iki bažnyčios vidaus, nuslinko į didįjį altorių ir ten buvo matyti 10 — 15 min. Tuo metu visas bažnyčios vidus tviskėjo stipriausia šviesa. Po toji ėmė blėsti, pradedant nuo didžiųjų bažnyčios durų. Kartu blėso ir bokšto viršuje esančios dvi žvaigždės. Pagaliau viskas išnyko. Tą vakarą oras buvo ramus ir giedras, švietė mėnulis.

Matė šie asmenys: Stasys Daukna, Jeronimas Jenyla, Petras Osteika, Kostas Katakovas su žmona, Antanas Milkus su žmona Kaze, Kostas Survila su žmona Eleonora, Jonas ir Adelė Mickūnai, Jonas Pagaliauskas, Laurinavičiai — Antanas, Anelė, Povilas ir kt.

Iš tolo matė daug žmonių — važiuojantieji plentu ir iš apylinkių. Jie regėjo besileidžiančią iš padangių ir sustojančią ties bažnyčios bokštu šviesą.

Mačiusieji buvo sujaudinti ir nustebinti. Netikintys tapo uoliais katalikais. Regėjimo metu jie norėjo pranešti apie įvykį klebonui, bet jautė kažkokią jėgą, neleidžiančią eiti.

ĮVYKIO LIUDININKŲ PASAKOJIMAI

1. Ištrauka iš rankraščio apie Kotr.Pusvaškytę „Jie buvo atėję iš anapus...“

Kotrynai bebūnant Vadžgiryje 1943.II.8, kaip paprastai, ji vakare nuėjo į bažnyčią pasimelsti /.../. Grįždama namo pamatė tarp rytų ir pietų nepaprastai didelę šviesą.

Tuomet per karą nebuvo galima degti jokios šviesos. O tokia didelė šviesa tokiu metu buvo kažkas nepaprasta ir pavojinga. Neseniai netoli Vadžgirio miške žmonės virė degtinę. Lėktuvas numetė į tą vietą bombą. O ši šviesa neprilygo anai, kuri buvo sukurta miške.

Parėjusi namo, Kotryna rado Ruokienę dar nemiegančią, bet besimeldžiančią. Ji tarėjai: „Pažiūrėkite, kokia nepaprasta šviesa!“ Ši šviesa buvo Girkalnio link. Iki jo buvo 19 km. Moterys žiūrėjo ir spėliojo. Naktis buvo graži, žvaigždėta ir nešalta. Nesuprasdamos, kas tai būtų, nuėjo pasakyt klebonui. Klebonas dar nemiegojo. Pasibeldusi Kotryna sušuko: „Mama liepė pasakyti, kad pažiūrėtumėt, kokia nuostabi šviesa Girkalnio link“. Klebonas apsivilkė kailiniais ir išėjo pažiūrėt. Stebė-

damas šviesą kalbėjo: „Būtų panašu į pašvaistę, bet pašvaistė būna šiaurės pusėj arba nuo šiaurės į vakarus ar rytus. O čia ne. Prožektoriai pusę dangaus taip pat negali apšviesti“. Pažiūrėję visi nuėjo miegoti. Kitą dieną valgant pusryčius ateina kažkoks žmogus ir sako: „Klebone, ar negirdėjai, kas Girkalnyje atsitiko? Švč. Marija pasirodė! Šimkaičiai, Juodaičiai, Kalnujai ir Raseiniai galėjo laikraštį skaityti, taip buvo šviesu“. Kotryna pasiūlė paskambinti. Atsiliepė nuovados viršininkas, nes klebonijoje telefono nebuvo. Klebonas ėmė klausinėti, o šis sako: „Šiandien negaliu ragelio padėti. Visi skambina ir klausia apie tai. Tai jau tikra tiesa. Aš pats mačiau. Atvažiuokit, viską sužinosit“.

Girkalnio kunigas kun. Ruokiui buvo nepažįstamas. Bet Kotryna pažino vikarą Brazaitį, kuris buvo šv. Alfonso Liguori ordino vienuolis. Jis atvyko iš Šveicarijos į svečius, bet užėję rusai nebeišleido ir turėjo likti Lietuvoje. Klebonas kunigui Brazaičiui parašė laišką ir gavo atsakymą, kurį visiems skaitė.

Netrukus buvo Sopulingosios Dievo Motinos atlidai. Per pamokslą kun. Brazaitis kalbėjo: „Bučiuokite suolus ir viską, nes viskas yra Marijos pašvęsta“. Kuniagai netikėjo. Jiems kun. Brazaitis nesisakė matęs Mariją...“

2. Apie šį įvykį man papasakojo Povilo Petkaus žmona Bronė. Užrašyta 1980.X.6 Padumblio km., netoli Lentvario. Anuo metu ji gyveno Didžiulių kaime. Štai jos kalba: „Vokiečių laikais vieną vakarą... Būdavo, vokiečiai leisdavo vakarais tokias šviesias raketas. Dabar vieną vakarą, kai tik sutemo, buvo 8 val., va, dabar žiūriu, kad visur kambaryje šviesu. Taip šviesu, kad baisiausiai. Aš pasižiūriu pro langą — aukštai aukštai toks pailgas, raketa tokia pailga, panaši kaip senovės gelda. Ir ta gelda leidžiasi žemyn. Aš žiūriu žiūriu — Panelė Švenčiausia. Rankas iškėlus, aplinkui žvaigždės, po kojomis mėnuo. Leidžiasi žemyn, žemyn. Kambarys visas nušvitęs, visas šviesus. Ir mergaitės visos mano mažytės buvo namie, ir tėvai lauke bulves vežė. Bet jie nieko nematė. O aš matau. Dabar mano žmogus pareina iš kaimynų. Sakau: „Žinai, ką aš pasakysiu. Ką aš mačiau. Panelę Švenčiausią leidžiantis žemyn. Ir taip staiga žemyn žemyn leidosi ant Girkalnio bažnyčios...“ Ir vis mane tėvai glumina: „Mes lauke buvom ir nieko nematėm, o tu dabar matei“. — „Nu mačiau tikrai Panelę Švenčiausią. Žemyn, žemyn nusileido ant Girkalnio bažnyčios“.

Tėvas nuvažiavo kortelių gaut. Ten prie vokiečių duodavo duonos, miltų, cukraus, žibalo. Parvažiuoja namo ir sako: „Žinai ką, mamyt, pasakysiu navyną. Vakar ėję žmonės iš pagrabo matė Panelę Švenčiausią nusileidžiant“. — „O, — sakau, — aš ir mačiau. Jūs iš manęs juokėtės. Sakiau, mačiau, kaip leidosi“. Ir į galą leidimosi visai matau, kad Panelė Švenčiausia. Tai šviesi, graži baisiausiai.

Ir tikrai mačiau, galiu ir šiandien mirt, tikrai mačiau Panelę Švenčiausią, kaip nusileido į Girkalnį. Paskui ta bažnyčia sudegė per karą. Panelę Švenčiausią tai tikrai mačiau“.

Petkuvienės anūkas Kazimieras girdėjo pasakojant, kad ji tuo metu, paėmus vieną savo dukterį ant rankų, paaukojo Marijai. Vėliau ta jos duktė numirė. Ojos kita duktė sakė, kad, jai žiūrint pro langą į tą reginį, virė kleckai išbėgo.

3. Kazimieras Antanavičius (miręs 1979 m.). Po apsireiškimo tą sekmadienį

jis buvo Girkalnio bažnyčioje (apsireiškimas įvyko trečiadienį). Štai jo žodžiai: „Kapelionas Šimkus sakė per pamokslą: „Ką Marija čia taip pamilo, ar kad šioje bažnyčioje yra 20 jos paveikslų?!“

O buvo taip. 12 asmenų, tarp jų vienas žydas, pas Lukauską žaidė kortom. Kambary degė šviesa. Buvo 11 — 1 val. nakties, bet pamatė lauke esant šviesiau nei kambary. Jie išbėgo į kiemą ir pamatė Marijos paveikslą leidžiantis ant bažnyčios. Nutarė bėgt pas kunigą. Kol jie pribėgo ir su klebonu įėjo į bažnyčią, rado tik rožių kvapą. Šviesa jau dingo. Sakė, kai šviesa nusileido, bažnyčios sienos tapo permatomos ir matėsi jos vidus. O matęs žydas iškart persikrikštijo su vaikais ir jo vaikai tapo kunigais“.

4. Girkalnio gyventojas, Ant. Laurinavičius, Motiejaus, gim. 1883.VIII.15, vyriausias iš dviejų vaikų (sesuo 5 m. jaunesnė, mirusi), dabar, 1972.VII.9 d., gyv. Girkalnyje, pasakoja: „1943.II.8 d. apie 8 val. 30 min. buvau pašauktas Kosto Katakovo, baltarusio, kataliko, kad Švč. Marija stovi ant bažnyčios bokšto pusmėnulio. Išėjęs pamačiau, kad Marija tikrai stovi su Kūdikėliu Jėzumi ant kairės rankos. Susirinko tuojau ant gatvės apie 18 žmonių, kurie visi tai matė. Marija nusileido prie grotelių. Ant didžiojo Girkalnio bažnyčios bokšto, kaip yra aplink bokštą groteliai, — stovėjo nepaprastame gražume Marija su Kūdikėliu ant rankų. Aplink Jos galvą buvo žvaigždelių karūna, taip pat ir apie Kūdikėlio galvą buvo antra karūna iš tokių pat žvaigždelių. Aplink Švč. Mariją buvo pusapvalis žvaigždelių vainikas, tos žvaigždės įvairių spalvų, mirgėjo, nepaprastai gražiai spindėjo įvairiom spalvomis. Tąkart matytą Švč. Marijos gražumą ir skaistumą sunku raštu aprašyti ir žodžiu apsaityti. Taip mums labai nustebintiems ir bežiūrint, ji ėmė leisti gilyn į bokštą. Tuojaus Švč. Marija su Kūdikėliu ant rankų dingo. Toje vietoje, kur stovėjo Marija, liko viena aukščiau, kita žemiau dvi žvaigždės. O kada Švč. Marija išnyko ir mes jos nematėme, tada bažnyčioje atsirado šviesa, per langus švietė skaisčiai, balta, net žibanti, be šešėlių. Palengva šviesa ėmė nykti ir visai išnyko, dingo ir lauke likusios dvi žvaigždės. Švč. Marija mums nieko nekalbėjo, ir mes jos nė vienas neišdrįsom nieko klausti, mums lyg ir užėmė žadą. Regėjimą tuo laiku mes matėme apie pusvalandį.

Visa tai reiškiau Švč. Marijos vardu, po kuriuo čia ir pasirašau.“ /parašas/
Užrašė Antanas Orentas.

II APSIREIŠKIMAS. Viena rankraštyje rašoma, kad įvykis pasikartojė 1943.11.15 (kitą trečiadienį) 5 val. ryto. Ant bažnyčios pasirodė labai didelė, nuostabi šviesa. Išbuvo apie 30 min. Šviesą matė: Žemaičių plente apie 4 km nuo Girkalnio Vitalis Plašcinskas, Stasys Plašcinskas, Girkalnio miestelyje, Jurbarko gt. — Kazys ir Pranė Kubilinskai.

III APSIREIŠKIMAS. „...Apie Marijos apsireiškimą buvo daug kalbama. Vieni sakė, kad tikrai Dievo Motina apsireiškė, kiti neigė. Mūsų klebonas sakė: „Reikia melstis, kad Dievas savo valią aiškiai apreikštų“. Aš taip pat prašiau Dievą, kad mums, nevertiems, duotų pažinti savo šventąją Valią. Ir ko per tą apsireiškimą nori iš mūsų. Tuo tikslu atlikau noveną prieš Švč. Marijos Apreiškimo šventę — kovo 25 d. Taigi išvakarėse prieš tą šventę, apie 20 val. meldžiausi Vadžgirio bažnyčioje. Klūpočiau prie didžiojo altoriaus. Prašiau Dievą ir Švč. Jo Motiną, kad duotų su-

prasti, jei tas įvykis teisingas, ką per tą apsiereiškimą nori pareikšti žmonėms. Man pasirodė angelas ir tarė: „Yra Dievo ir Jo Motinos valia, kad aplankytum tą vietą ir ten bus tau pasakyta, ko Dievas nori iš žmonijos“.

Po to aš labai norėjau aplankyti Girkalnio bažnyčią ir įvykdyti Dievo valią, bet būdama labai silpnos sveikatos ir senyvo amžiaus ir dėl pavasario polaidžio niekaip negalėjau to padaryti /.../.

IV. 15, 11 val. (šeštadienį) pasiekiau Girkalnio bažnyčią. Buvau labai nuvargusi, bet širdyje džiaugiaus, kad pasiekiau tą šventą vietą, kurią Švč. Dievo Motina savo apreiškimu pašventė. Nors tą dieną labai prašiau Dievą to pažadėjimo, kuri per angelą buvo davęs, bet nieko negavau.

Kitą dieną (IV. 16) buvo Sopulingosios Dievo Motinos atlaidai. Buvo daug kunigų, tarp jų ir mano dvasios tėvas kun. J.R. Jo paprašiau, kad laikydamas šv. Mišias paprašytų Dievo Motiną, jei Dievo valia, įvykdyt savo pažadą.

Per votyvą, kurią laikė kun. J.R. 11 val., nuo „Šventas“ iki kunigo kunijos altorius paskendo šviesiai melsvame debesėlyje. Visas didysis altorius pasidarė šviesus ir apsiereiškė Dievo Motina. Aukšto ūgio, labai gražios ir jaunos 18 — 22 m. išvaizdos. Rūbai balti, spindintys žvaigždėmis, kaip sniegas prieš saulę. Suknia ilga, sujuosta tokios pat spalvos juosta. Iš po suknios matėsi melsvas sandalo galas, papuoštas auksu, ir dešinės kojos pirštai. Marijos galva apsupta ilgu baltu iki žemės gobtuvu, papuoštu spindinčiomis briliantinėmis žvaigždutėmis, kurios spindėjo visokiomis spalvomis. Gobtuvas buvo išpuoštas tik apie galvą, iki smilkinių. Iš po jo matėsi tamsiai geltoni bent kiek garbanoti plaukai, per kaktą perskirti ir dešiniu šonu nusileidę žemiau juostos. Veidas skaisčiai gražus, labai malonus, truputį liūdnas. Ant Marijos galvos šviesi iš 12 žvaigždžių aureolė. Nuo žvaigždžiųėjo spinduliai, skleisdami visi platyn vaivorykštės spalvomis. Ant kairės rankos laikė apie metų amžiaus Kūdikėlį. Jo rūbai taip pat balti kaip Marijos. Kojytes jo laikė Marija, pridengusi savo gobtuvo kraštu. Kūdikėlio veidelis labai malonus ir gražus. Akutės šviesiai mėlynos, plaukučiai šviesiai geltoni, garbanoti, panašūs į Marijos. Iš viršugalvio ir smilkiniųėjo šviesūs kryžiaus formos spinduliai, kurie su žvaigždėmis sudarė gražią aureolę, šviesesnę už Marijos. Dešinę ranką Marija laikė ant krūtinės. Man stebintis tuo didingu reginiu, Marija tarė: „Aš esu Gailestingumo Motina ir noriu, kad mane tuo vardu garbintų. Į mano rankas mano Sūnus sudėjo visus savo gailestingumo turtus. Aš duodu daugiau negu prašo. Aš nežįuriu, kiek kas nusidėjęs, bet su kokia širdimi pas mane ateina“.

Padrąsinta Marijos gerumo prašiau: „Švč. Dievo Motina, gelbėk mus, nes mūsų tėvynė žūsta“. Marija pasakė: „Jūsų tauta nevykdė mano Sūnui duoto pasižadėjimo. Ištvirkusiu gyvenimu ir kitokiomis nuodėmėmis užsitraukė didelę bausmę. Būtų seniai sunaikinta nuo žemės paviršiaus, tiktai didelis mano Sūnaus gailestingumas ir nuolatinis mano prašymas sulaukė daug bausmių ir apsaugojo jūsų šalį nuo didelių sunaikinimų. O žmonės, užuot grįžę prie mano Sūnaus, dar daugiau rūstina ir traukiasi nuo Jo. Dangiškasis Tėvas pasiuntė angelą išnaukinti jūsų tautą. Aš, turėdama jus savo globoje, nužengiau iš dangaus į šią vietą ir pasiliksiu su jumis, kad jus gelbėčiau. Aš atėjau ieškot pražuvusių“.

Tada paklausiau:

— Ar ilgai, Dievo Motina, čia pasiliksi?

— Aš pasiliksiu su jumis iki pabaigos. Noriu skleisti savo malones jūsų tautai ir visam pasauliui.

Man buvo suprantama, kad Marija iš tos vietos turės būti garbinama ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Tačiau tą žodžių „iki pabaigos“ nesupratau. Prisiminusi Kauno ir kitų Lietuvos vietų bombardavimus, karo baisenybes, paklausiau, kaipgi apie tą Viešpaties duotą pažadėjimą, kad kur aš būsiu ir melsiuos, ten bus Dievo bausmės sulaikytos ir tos vietos bus nuo karo baisenybių apsaugotos. Paklausiau, kodėl tos baisenybės vyksta.

— Mano Sūnus davė laiką pasitaisyti, bet žmonės neklauso malonaus šaukimo, tad mano Sūnus leidžia vietomis įvykti skaudesnėms nelaimėms, kad teisingieji savo kentėjimais atsilygintų už nusidėjėlius, o nusidėjėliai grįžtų prie mano Sūnaus.

Matymas baigėsi, užsidengdamas šviesiu debesėliu, kuriam išsisklaidžius buvo tas pat altorius ir baigėsi šv. Mišios“.

IV APSIREIŠKIMAS. 1943.IV. 17 apie 8 val. ryto kun. J.R. laikė šv. Mišias. Aš (Kotryna Pusvaškytė) klūpoju tarp šoninio altoriaus ir suolų. šv. Mišios buvo laikomos prie šoninio altoriaus. Šviesus debesėlis apdengė altorių ir apsireiškė Dievo Motina tuo pačiu paveikslu kaip vakar ir mažu kryžium palaimino žmones. Aš kalbėjau maldele: „Marija, Marija“ ir t.t. Pasitikėdama Marijos gerumu, paklausiau:

— Dėl ko, Dievo Motina, pasirinkai šią vietą?

— Aš atėjau į jūsų žemę, kad jus gelbėčiau.

— Geriausioji Dievo Motina, kuo mes turime Tau atsilyginti už tą meilę?

— Aš noriu, kad mane vadintų Gailestingumo Motina. Kad mano apsireiškimą diena ir visos kitos oktavos dienos būtų švenčiamos su išskilmėmis. Ir visos kitos mano garbei skirtos šventės būtų švenčiamos visoje Lietuvoje.

Tada paklausiau, kada ta šventė bus švenčiama.

— Pirmą sekmadienį po mano aplankymo, — atsakė Marija ir kalbėjo toliau: — Aš duosiu malonių iš šios vietos kiekvienam žmogui pagal jo pareigas ir reikalus, laiminsiu dvasininkus, kad sėkmingai darbuotųsi sielų išganymui. Vaikučiams ir jaunimui duosiu šventai pamiltą tą dorybę, kuri mane iškėlė į Dangaus Karalienės sostą. Tėvams duosiu malonę šventai eiti savo pareigas.

Marija nutilo. Tada vėl prašiau:

— Marija, gelbėk mus, prašyk savo Sūnų, kad sulaikytų šitą bausmę.

Marija galvos palenkimu parodė į Kūdikėlį, kad Jį prašyčiau. Kūdikėlis ištiesė rankutę ir maloniai pažiūrėjo į žmones.

— Brangiausias Išganytojau, gelbėk! — prašiau aš.

Buvo pakylėjimo laikas. Kristus priglaudė savo galvelę prie Motinos. Marija pasilenkė prie Vaikelio ir kažką pasakė, prašė. Mačiau Marijos lūpų judesį, ir Kūdikėlis taip pat kažką sakė. Tada Marija nusišypsojo ir dideliu kryžiumi palaimino žmones. Buvo šv. Mišių pabaiga.

PASTABA. Būdama Girkalnyje, kalbėjausi su žmonėmis, mačiusiais Dievo Motiną. Jie man sakė, kad matė Mariją kaip kad aš. Marija nieko nekalbėjusi. Angelas pranešė man, kad Marija su jais nekalbėjusi todėl, kad jie buvo paskendę sunkiose nuodėmėse ir niekino Kristaus vietininkus. Kai atliko išpažintį, Mariją kitą kartą matė ir galėjo melstis.

Visa tai teikiu Dievo vardu (visa tai tvirtina Dievo vardu šešiolika parašų).

1943.V. 19. Kotryna Pusvaškytė

Po apsireiškimo klebonas J. Augustauskas papasakojo, kad, frontui slenkant į vakarus, prie Girkalnio vyko mūšiai ir bažnyčia buvo sugriauta. Po karo pamaldos vyko parapijos salėje, bet ar nuo cigaretės, ar nuo lygintuvo kilo gaisras ir 1963 ar 1964 m. patalpa sudegė. Žmonės bažnyčios reikalu tris kartus važiuo į Maskvą ir galiausiai 1971 m. ji buvo įrengta viename iš medinių gyvenamųjų namų.

Laikinos bažnyčios dešinėje pusėje, šalia durų, kabojo Marijos Apsireiškimo 50x80 cm paveikslas, kurį dailininkas nupiešė pagal žmonių pasakojimus.

JAV sesuo kazimierietė M. Mercedes taip pat nupiešė Marijos Apsireiškimo paveikslą. Ilgą laiką Girkalnio miestelyje buvo bažnyčios griuvėsių liekanos, kurios aptvertos išlikusia nuo anų laikų, vietomis apgriauta mūrine siena. Griuvėsiai apaugę krūmokšniais ir medžiais. Bažnyčios šventoriuje gana gerai išlikę kunigų antkapiai: Kun. Ant. Gečius 1869.II.2 — 1942.IX.9; Kun. P. Jankevičius; Kun. Juozapas Šereiva 1875 — 1946; Kun. Ant. Baškus, Girkalnio bažnyčios statytojas 1849.VI.13 — 1933.IV.20.

PASTABOS. Esą Marija sakiusi pamaldžiai sielai, kad bažnyčia sudegė, nes jos apsireiškimas nebuvo tinkamai priimtas ir pagerbtas.

Mariją lydėjusi didelė šviesa reiškia, kad Ji nori mūsų tautą, atsidūrusią netikėjimo tamsybėse, apšviesti.

Mariją lydėjusios dvi didelės žvaigždės, šviesesnės už kitas, reiškia didžiulias dorybes — Dievo ir artimo meilę.

Sniego baltumo Marijos drabužiai reiškia, kad būtume skautūs.

PAVEIKSLAS. Pagal K. Pusvaškytės pasakojimą nežinoma dailininkė nutapė Girkalnio Marijos paveikslą. Jis pateko pas Kotrynos krikšto dukterį Eleną Lukoševičienę. Ši pasakoja: „Per 6 m. jis ant sienos kabojo vis toks pat. Tačiau 1974.V. 10, 22 val. 45 min., valgydama vakarienę staiga pakėliau akis į Švč. Marijos paveikslą ir lyg nutirpau iš nuostabumo, nes paveikslas buvo apšviestas kažkokia nežemiška, ne elektros šviesa. Nepajutau, kaip puoliau ant kelių ir ištariau: „Švč. Marija, pasigailėk mano sūnų ir anūkės“. Daugiau nieko negalėjau pasakyti. Paveikslas vėl greit liko toks pat kaip ir dabar yra. Norėjau jį pernešti į miegamąjį, bet kažkokia jėga neleido. Jaučiu vidinę dvasinę atmainą, sąryšį su praėjusia jaunyste. Šį paveikslą tapė vienuolė Teodora Kriaučiūnaitė.

Marijos paveikslu ėmė rūpintis Antanas Orentas. Jis patyrė daug vargo ir rūpesčių, kol fotografas nufotografavo, o paskui kol pasisekė nutapyti tinkamą kopiją. Ją gauti pavyko tik po ilgų pastangų. Pirmiausia tapė dailininkas iš Kėdainių, bet paveikslas išėjo labai prastas. Tada buvo kreiptasi į menininką iš Vilniaus 1975.IV. Paveikslas ir ši sykių buvo toks netinkamas, kad Antanas jo net nepaėmė.

MALONĖ. Kai Antanas Orentas grįžo namo, žmona pradėjo bartis dėl paveikslų sakydama: „Koks tavo reikalas, o kur yra kunigai, kodėl jie nesirūpina? Tik tu atsiradai toks kvailys ir lendi ne į savo reikalus...“ Jei svetimas ką nors prikaišioja, ne taip skaudu, bet jei savas — dar skaudžiau, ir tai dėl šventų dalykų, dėl Marijos garbės.

Po poros dienų vežėm šieną. Arklys pasibaidė, ir žmona nukrito po užpakalinėm jo kojom. Dar labiau pasibaidęs arklys ėmė nešti vežimą ir vilkti žmoną, kol atsitrenkė į pušynėlį. Apie 45 metrus. Vargais negalais pavyko ištraukti moterį ir nuvesti į kambarį. Bet pagulėjusi po 30 min. vėl išėjo baigti darbų.

Nors Visagalis Dievas turbūt ir baudė ją už prieštaravimus Marijos garbei, bet ir pagailejo, nes ji yra švč. Jėzaus Širdies garbintoja. Arklio nešama, ji, matydama neišvengiamą mirtį ar sužeidimą, dvasioje šaukėsi: „Šv. Juozapai, gelbėk mane“. Šiam stebuklui atminti ir padėkai A.Orentas paaukojo sidabrinę širdį šiam paveikslui.

Pagaliau po didelio vargo ir nesėkmių dailininkei pavyko nutapyti gražų Marijos su Kūdikiu paveikslą. 1975.IX. 19 jis buvo pašventintas. 33 dienas paveikslas pabuvo Vandžiolgalos bažnyčioje, po to nugabentas į Girkalnio bažnyčią.

Buvo prašoma Kauno Kurijos, kad leistų švęsti Gailestingumo Motinos ir Marijos pasirodymo šventę Girkalnio bažnyčioje pirmą sekmadienį po 11.8 d.

Mons. kun. Vytauto Balčiūno pastangomis buvo sudaryta komisija Girkalnio įvykiams tirti. Mons. Vytautas Balčiūnas buvo pokarinės komisijos pirmininkas ir tiki į apsiareiškimą. Lietuvos kardinolas Vincentas Sladkevičius taip pat tiki apsiareiškimo tikrumu.

Girkalnio įvykiams tirti komisijos
J.E. Kauno Arkivyskupui Metropolitui
Sigitui Tamkevičiui

1998 02 03

P A R E I Š K I M A S

Jūsų Ekscelencijos raštu Nr. 384, 1997 m. liepos mėn. 15 d. buvo paskirta komisija įvykiams Girkalnyje tirti, surinkti visą medžiagą ir galimą informaciją apie 1943 m. įvykius Girkalnyje /Raseinių dekanatas/ ir pareikšti savo išvadas. Komisija paskirta iš šių asmenų:

Kauno arkivyskupijos ekonomas kun. Jonas Babonas — komisijos pirmininkas
Kauno arkivyskupijos Tribunolo notaras, Kauno dekanas kun. Petras Meilus
Monsinjoras kun. Eduardas Simaška

Kauno Tarpdiecezinės Kunigų Seminarijos dvasios tėvas teologijos dr. kun. Leonas Povilas Zaremba SJ

Jūsų Ekscelencijos pavedimu komisija, susipažinusi su esama surinkta medžiaga ir informacija dėl įvykių Girkalnyje, įvykusių 1943 m. vasario mėn. 8, vasario mėn. 15 ir kovo 9 dienomis, konstatavo:

1. Iš tiesioginių liudytojų, mačiusių tuos reiškinius, yra gyvas tik vienas ir tas pats nebylys, todėl sunku tikėtis gauti papildomų aiškesnių žinių apie įvykius Girkalnyje, įvykusių 1943 m.

2. Žvaigždžių vainikas ir nuostabi šviesa, kuri leidosi nuo bažnyčios bokšto į bažnyčią, nušviesdama jos vidų, pagal mačiusiųjų liudijimą, buvo nepaprasti ir natūraliu būdu nepaaiškinami.

3. Labai svarbios Kauno metropolito Jo Ekscelencijos Arkivyskupo J.Skvi-recko 1943 12 11 paskirtos komisijos išvados, kurios surašytos Girkalnio įvykių byloje Nr. 301 /buvusi Nr. 163/ 149-159 lapai/ypatingai 156 lapas/.

4. Nuostabią šviesą matė 28 žmonės. Nuostabūs reiškiniai pasikartojo tris kartus:

1) Vasario mėn. 8 dieną apie 20.30 val. Girkalnyje matė 16 žmonių, o apylinkėje — 6 žmonės;

2) Vasario mėn. 15 dieną apie 5 val. Girkalnyje matė 4 žmonės;

3) Kovo mėn. 9 dieną tarp 20-21 val. Girkalnyje matė 2 žmonės.

5. Nuostabioje šviesoje ir žvaigždžių vainike Švč. M.Marijos paveikslą, klebonui apklausiant, liudijo matę šeši asmenys: Konstantinas Katakovas, Jeronimas Jonyla, Antanas Laurinavičius, Petras Osteika, Teodora Katakovienė, Ona Katakovaitė.

Iš tų šešių asmenų, mačiusių tą nuostabų įvykį, kurie liudijo klebonui, kad matė Švč. M.Marijos paveikslą, policijai apklausiant tik trys tvirtino matę Švč. M.Marijos vaizdą /paveikslą/, tai:

Konstantinas Katakovas, Jeronimas Jonyla ir Antanas Laurinavičius. Likusieji trys: Petras Osteika, Teodora Katakovienė, Ona Katakovaitė, o taip pat ir Joana Milkuvienė neneigė matę žvaigždžių vainiko viduryje paveikslą, tik liudijo, kad jis buvo „tamsiame pilkume“.

6. Dėl Kotrynos Pusvaškytės regėjimų šv. Mišių metu Girkalnio bažnyčioje 1943 m. balandžio 16 ir 17 dienomis patikėjo, jai liudijant, kun. Augustinas Šimkus, Girkalnio bažnyčios klebonas, kun. Jonas Ruokis, Vadžgirio bažnyčios klebonas, kun. Vytautas Balčiūnas, Kauno Tarpdiecezinės Kunigų Seminarijos dvasios tėvas.

Dėl Kotrynos Pusvaškytės regėjimų ir jos asmens neigiamai pasisakė Baldininkų parapijos administratorius kun. J.Šūsnyš ir Kauno privačios vidaus ir nervų ligoninės gyd. dr. A.Gyls.

Todėl į Kotrynos Pusvaškytės regėjimus reikia žiūrėti labai atsargiai /kaip į asmeninius ir privačius/ ir susilaikoma nuo pilno jos regėjimų įvertinimo, nes nėra pakankamai žinių tiek apie jos asmenį, tiek apie jos regėjimus.

7. Svarstant surinktą medžiagą ir informaciją 1997.X.21 ir 1998.11.03 buvo nuvykta į įvykių vietą, t.y. Girkalnį. Be komisijos narių, svarstyme dalyvavo Girkalnio parapijos klebonas kun. Kęstutis Juozas Kaknevičius ir Raseinių dekanas kun. Virginijus Lenkaitis.

8. Yra ženklų, liudijančių Švč. M.Marijos globą Girkalnio parapijai ir visai mūsų tautai:

a) yra žmonių laiškų, kuriuose dėkojama už pagijimus iš įvairių ligų ir kitas gautas malones per Girkalnio Švč. M.Marijos Dievo Motinos užtarimą;

b) kun. Jonas Survila, kun. Prosperas Bubnys, buvęs Girkalnio parapijos klebonas, dabartinis Girkalnio klebonas kun. J. K. Kaknevičius, daug kitų kunigų ir parapijos tikinčiųjų mano, kad dabar jau stovinti nauja graži mūrinė bažnyčia — tai vienas iš ženklų Švč. M.Marijos Gailestingumo Motinos globos parapijai ir visai tautai;

c) žinia apie 1943 m. nuostabius įvykius Girkalnyje greitai pasklido plačiai už Lietuvos ribų.

Girkalnio įvykiams tirti komisija, dalyvaujant Raseinių dekanui kun. V.Lenk-taičiui ir Girkalnio klebonui kun. K.J.Kaknevičiui, siūlo sekančias išvadas:

Kadangi yra neaiškumų, netikslumų ir neatitikimų tiems patiems liudininkams liudijant Girkalnio parapijos klebonui kun. A.Šimkui ir Raseinių apskrities Polici-jos Girkalnio punkto laikinai einančiam vedėjo pareigas vachmistrai A.Paulauskui:

1. Palikti privačiam ir laisvam tikinčiųjų pamaldumui, nedraudžiant tikėti įvy-kiais Girkalnyje kaip Dievo malonės pasireiškimo ženklu, ir Švč. M.Marijos kaip Dievo Motinos apsireiškimą.

2. Kad būtų galima paskelbti viešam pripažinimui ir garbinimui, reikia pa-laukti aiškesnių ženklų iš dangaus, tą laukimą paremti malda, tikėjimu ir pasitikėji-mu Švč. M.Marijos Gailestingumo Motinos globa.

3. Pakanka esamos surinktos medžiagos ir informacijos padaryti atitinkamas išvadas ir nereikalinga pradėti tyrimus iš naujo.

4. Galutinis sprendimas priklauso Arkivyskupijos Ordinariui.

Kauno arkivyskupijos ekonomas kun. Jonas Babonas — komisijos pirmininkas
Kauno arkivyskupijos Tribunolo notaras, Kauno dekanas kun. Petras Meilus
Monsinjoras kun. Eduardas Simaška

Kauno Tarpdiecezinės Kunigų Seminarijos dvasios tėvas

kun. Leonas Povilas Zaremba SJ

Girkalnio klebonas kun. Juozas Kęstutis Kaknevičius

Raseinių dekanas kun. Virginijus Lenkaitis

K.Pusvaškytės sudėta litanija, skirta Švč. Marijai Gailestingumo Motinai
K.E., Ch.E., K.E.Kr., išg.m., Kr., iškl.m.! T.D.Dieve, p.m! S.p.At.Dieve, p.m.!

Šv. Dvasia, Dieve, p.m.! Šv. Tr. V. Dieve, p.m.!

Švč.M. Gailestingumo Motina, melski už mus!

M. G.M. garbingoji dangaus Karaliene,

M. G.M. kuri, gailėdama mūsų skurdo, į šią vietą iš dangaus nusileidai,

M. G.M. kuri, matydama mūsų nelaimes ir prispaudimą, atėjai mūs gelbėti,

M. G.M. kuri mūsų tautą ypatingai numylėjai,

M. G.M. kuri mums, nusidėjėliams ir atšalusiems, su didele garbe pasirodei,

M. G.M. kuri mums, netikėjimu užtemdytiems, su tokia didele šviesa iš dan-gaus nužengei,

M. G.M. kuri šv. tikėjimą mumyse atgaivinti su tokia nuostabia garbe apsireiškei,

M. G.M. kuri mus paskatinti lankyti bažnyčias čia apsireiškei,

M. G.M. kuri po kryžių stovėdama primeni mums, kad tik kryžius yra mūsų išganymas,

M. G. M. kuri mūsų pasitikėjimą Tavyje atnaujinti su tokia meile žmonėms pasirodei,

M. G.M. kuri mums, atšalusiems Dievo meilėje, patraukti su tokia nuostabia grožybe iš dangaus nusileidai,

M. G.M. kuri mus paskatinti pamaldumui į bažnyčių nusileidai,

M. G.M. kuri mus paskatinti Euch. J., Tavo Sūnų, mylėti prie didžiojo altoriaus prisiartinai,

M. G.M. kuri mus pamokyti susikaupimui ir maldai atvirai pasireikšdama nieko nekalbėjai,

M. G.M. kuri viename pasirodyje savo ir savo Sūnaus valia apsiereiškei,

M. G.M. kuri nusileisdama iš dangaus į G. b. atnaujinai žmonėse pamaldumą ir Dievo meilę,

M.G.M. kuri nežiūri kiek kas yra nusidėjęs, bet su kokia širdimi pas Tave ateina,

M. G.M. kuri teiki malonių daugiau negu žmonės prašo,

M.G.M. kuri paskatinti mums Tavimi pasitikėti iki galo pažadėjai pas mus pasilikti,

M.G.M. kuri pažadėjai mūsų kraštą ginti nuo visokių nelaimių,

M.G.M. kuri pažadėjai palaiminimų kunigams, nuoširdžiai dirbantiems sielą išganymui ir gausiai malonių jiems dalyti,

M. G.M. kuri pažadėjai laiminti vaikus ir jaunimą, kad išvertę skaistumo dorybėje,

M.G.M. kuri pažadėjai laiminti tėvus, kad katalikiškai auklėtų ir mokytų vaikus Dievo garbei, bažnyčios naudai ir tėvynės papuošimui,

M.G.M. kuri pažadėjai teikti malonių kiekvienam pagal jų reikalus,

M. G.M. kuri pažadėjai iš šios vietos platinti visokių malonių ne tik šio krašto žmonėms, bet ir visam pasauliui,

M.G.M. kuri atėjai ieškoti žustančių,

M.G.M. kuri mūsų nuodėmėmis užtrauktą Dievo bausmę galingai sulaikei,

M. G.M. kuri nuolankiai Tavęs prašantiems gailestingąsias savo ir Tavo Sūnaus akis į juos nukreipi,

M. G.M. kuri savo rankose turi sudėtus visus Tavo Sūnaus nuopelnus ir turtus,

M.G.M. kuri, būdama Gailestingumo Motina, Tavęs prašantiems Dievo malonių gausiai dalini,

M.G.M. kuri nieko neniekini ir neapleidi,

M.G.M. kuri džiaugsmingai teikdama mums Dievo malonių mus laimini,

M.G.M. kuri išreiškei norą Tave vadinti Gailestingumo Motina,

M. G.M. kuri išreiškei norą, kad apleistos Tavo šventės būtų iškilmingai švenčiamos,

M. G. M. kuri kaip Švč. Trejybės saulė spinduliuoju šviesdama nakties tamsybėse,

M. G.M. dangaus ir žemės Karaliene, žvaigždėmis vainikuota,

M.G.M. tikroji apgynėja nusidėjėlių, į Tave besikreipiančių,

M. G.M. paklydusiųjų į tikrąjį kelių vadovė,

M. G.M. tikrasis kelias, vedantis į dangiškąją tėvynę,

M.G.M. pamaldumo ir Dievo baimės mokytoja,

M.G.M. altoriau, spindintis Dievo meile,

M.G.M. Švč. Sakr. garbinimo gyvasis pavyzdys ir veidrodis,

M.G.M. kunigų Karaliene ir mokytoja,

M.G.M. skaisčių ir nekaltą sielą mylėtoja,

M.G.M. nuostabūs nekaltybės ir dorybės stebuklai,

M.G.M. gražiausias gimdytojų pavyzdys,

M.G.M. galinga šventosios Bažnyčios tvirtovė,

M.G.M. neišsemiamas stebuklų šaltinis,

M.G.M. darbininkiško luomo mylėtoja ir apgynėja,

*M. G. M. vieninteli uoste visų nelaimingųjų,
 M. G. M. našlaičių ir apleistųjų motina mieliausia,
 M. G. M. tikroji guodėja nelaimėse ir sunkumuose,
 M. G. M. ištremtųjų sugrąžintojo,
 M. G. M. stebuklingoji ligonių gydytoja,
 M. G. M. džiaugsminga miršančiųjų viltie,
 M. G. M. džiaugsminga skaistyklos sielų gelbėtoja,
 M. G. M. mūsų galinga tarpininke prieš Dievo sostą,
 M. G. M. ypatinga mūsų krašto ir Lietuvos, Tavo žemės, globėja,
 Dievo A., k.n.p.n. — a.m. V... — i.m. V... — p.m.*

Didysis ženklas pasirodė danguje: moteriškė apsiausta saule, o mėnulis po jos kojomis ir ant jos galvos vainikas iš dvylikos žvaigždžių.

Melski už mus, G.M., kad taptume verti Kristaus žadėjimų!

Melskimės. Visagalis amžinasis Dieve, kuris savo Gimdytoją Švč.Mergelę Mariją mirdamas ant kryžiaus paskyrei mums už motiną ir į jos rankas sudėjai visus savo gailestingumo turtus. Suteik maloningai, kad kurie ją garbinam kaip Gailestingumo Motiną per jos užtarimą Tavo gailestingumo šitam ir ateinančiam gyvenime pasiekti galėtumėm. Per Viešpatį Jėzų Kristų, kuris su Dievu Tėvu ir Šv. Dvasia gyvenį ir karaliauji per amžius amžius. Amen.

Sveika, karaliene...

* * *

*1 Gailestingumo Motin, Valdove dangaus,
 Priimki maldas Tu varguolio žmogaus,
 Sveika, sveika, sveika, Marija... (2k.)*

*2 Parapijos mūsų globėja esi —
 Nuoširdžiai mes sveikinam Tave visi.
 Sv., sv., sv., M...*

*3 Žiemos šaltą naktį lankeisi pas mus,
 Stebuklus tavuosius regėjom šviesius,
 Sv., sv., sv., M...*

*4 Šventai Tavo širdžiai aukojam save,
 Karštai mes maldaujam ir prašom Tave,
 Sv., sv., sv., M.*

*5 Garbė Tau teskamba iš Dievo namų,
 Išmokyk aukotis ir melstis kaip Tu,
 Sv., sv., sv., M...*

*6 Mūs žemėje pilna klaidų įvairių,
 Tu būki valdovė savųjų vaikų...
 Sv., sv., sv., M...*

*7 Šeimoms duok vienybės, vaikučius mokyk
 Tikėjime tvirtąjaunimą laikyk.
 Sv., sv., sv., M...*

*8 Iš tvano girtybės ištrauki visus,
 Jei Tu nepadėsi, tauta mūs pražus,
 Sv., sv., sv., M...*

*9 Marija, Marija, viltis mūs esi,
 Jei su mumis būsi — kančia nebaisi.
 Sv, sv., sv., M...*

*10 Mūs sielas apgink nuo pikto kėslių,
 Po mirties leisk būti su Tavim kartu.
 Sveika, sveika, sveika, Marija (2k.)
 Kun. Vaclovas Ramanauskas*

ATLAIDAI. Šv. Jurgis.

MALDA. *Iš Sibiro lietuvių tremtinių maldaknygės. Į Girkalnio Gailestingumo Motiną.*

Paklydom, suvargom, sušalom. Gailestingumo Motina, ir vėl nepalikai mūsų vienų vargo ir suspaudimo dienose, ir vėl nusileidai iš dangaus didžios šviesos spindėjime ant mūsų krauju apšlakstytos žemės.

Motina, prie ko gi, o prie ko gi pulsime, prie ko šauksimės tame didžiame suspaudime, apleidime ir skurde?

Pažvelk, o Motina, į mūsų vargo ir ilgesio sutrintas širdis, į mūsų nuo šalčio ir alkio pamėlusias lūpas. Gražink mus į šalį, kurią mums pats dangus dovanojo, į kryžių ir bažnyčių žemę, į kraštą, kurį Tu nuo amžių pamėgai. Leisk mums vėl išvysti gausius malonėmis paveikslus, šventoves. Leisk vėl mums visiems giedoti padėkos ir meilės himnus Gailestingumo Jėzui ir Tau, Gailestingumo Motina, kuri pažadėjai išmesti visų kalčių atleidimą. Amen.

10. KALNAI

VIETA. Kaimas Raseinių raj., Žaiginio apylinkė.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Raseinių dekanatas, Žaiginio parapija.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. „Kada 1973 m. perėmiau Žaiginio parapiją, atvyko pas mane šiauliškis Vytautas Mikalauskas ir papasakojo apie buvusį įvykį baigiantis II pasauliniam karui. Tai įvyko 1944.VII.26. Kalnų kaime tada, artėjant karo veiksams, buvo daug evakuotų gyventojų iš Dubysos upės slėnio. Tarp tų žmonių buvo ir V.Mikalauskas. Evakuoti žmonės apie vidurdienį pastebėjo, kad nuo Šiluvos koplyčios atslenka oru žibantis tarsi balionas virš miškų ir artėja prie Aukštadvario gyvenvietės Šiluvos parapijoje. Kalnų kaimą nuo Aukštadvario skiria Sandronos upelis. Tada nuo Šiluvos — Žaiginio vieškelio iki Aukštadvario ėjo senų klevų alėja. Dabar teliko keli medžiai ir medinis kryžius prie vieškelio.

Evakuoti žmonės labai susidomėjo tuo slenkančiu balionu ir jį dėmesingai stebėjo. Visi matė, kaip balionas priartėjo prie Aukštadvario klevų alėjos netoli pakelės kryžiaus, kelių šimtų metrų aukštyje. Virš alėjos persiformavo į baltą moters figūrą, debesies baltumo, su kūdikiu ant rankos. Aiškiai buvo žmonių matoma, panaši į Dievo Motinos Mergelės stovylą, esančią Šiluvos koplyčioje. Tas vaizdas buvo matomas net keletą valandų toje pačioje vietoje. Žmonės suklupę meldėsi ir suprato, kad čia Dievo Motinos Šiluviškės ženklas. Vėliau buvo kalbėta, kad prie Šiluvos buvo rengiamas tankų mūšis, bet Dievo Motina to neleido“.

Kun. B.Radavičius

11. KANTAUČIAI

VIETA. 10 km į rytus nuo Plungės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

VARDAS. Kai Vytautas ėmėsi griežtų priemonių įvesti krikščionybę, pas Medinų apskrities vadovą Veriją susirinkę daugelis žemaičių bajorų, kurie pasisakė už

senuosius dievus. Tik vienas bajoras, gyvenęs tarp krikščionių, buvęs palankus krikščionybei ir pataręs nesipriešinti jėgai. Susirinkusieji norėję jį nužudyti, bet jam pavykę raitam su tarnu pabėgti iš Verijos dvaro. Leidęsi jo persekioti. Bajoras pasislėpęs miške, tamsioje duobėje, 7 km nuo dvaro, ir pasižadėjęs pastatyti krikščionių Dievui šventyklą, jei liksiąs gyvas. Duobė, išsaugojusi krikščionį bajorą, buvusi ūkininko Kontauto šulinys. Rytą Kontautas atėjęs pasisemt vandens, radęs bajorą ir jį ištraukęs. Vakare nelaimingasis pasiekęs savo dvarą. Kai vietos senosios tikybos lietuviai buvę įveikti, bajoras išpildęs pažadą ir šulinio vietoj pastatęs Mergelei Marijai bažnyčią. Ten, kur įsiutę bajorai užmušę jo tarną, pastatęs tris kryžius ir krikštą (mažą kryželį be „mūkos“), kurie vėliau visą laiką buvo žmonių atnaujinami ir vadinami „Brostvos kryžiais“. Ši vieta yra kairėj pusėj vykstant iš Kantaučių į Lieplaukę. Tokia legenda išliko apie vardo kilmę.

I APSIREIŠKIMAS. Tai buvo apie 1946 — 1949 metus. (Datos apytikslės.) Marija pasirodė mėlyname dangaus fone. Matė, berods, keletas žmonių. Regėjimas truko penkias ar dešimt minučių. Matė Adelę Petreikytę, dabar ištėkėjusi, gyvena Telšiuose.

II APSIREIŠKIMAS. Metai nenustatyti. Švč. Mergelė Marija verkdamą nuėjo link kapinių. Ėjo nuo K.Čiuželytės tvartų, o jie netoliese. Matė Kazimiera Čiuželytę, turinti gerą vardą, gailestingą širdį, choristę. Ji mirė, rodos, 1975.IV. Palaidota Kantaučiuose. Ar dar kas matė, neaišku.

III APSIREIŠKIMAS. Gal 1972, 1973 m. ar vėliau, tiksliai neprisimenu, grįžau iš Lieplaukės. Ten vyko adventinės rekolekcijos. Buvo labai slaidu, kol parsigavau namo, sutemo. Taigi tą sekmadienį ar šeštadienį sutemus pasirodė Švč. Marija. Buvo labai šviesi ir graži. Stovėjo prie kryžiaus šventoriuje, kur paprastai pastatydavo karsčius atvežę laidoti. Tai pastebėjo ugniagesiai, kurie priešais tą vietą (už gatvės) turėjo kambarį ir ten budėdavo. Jie su savo draugeliais neretai girtaudavo. Pamatę stebuklą, nebežinojo nei ką sakyti, nei ką daryti. Sąžinės gelmėje jautėsi kalti.

Apie tą įvykį pirmiausia man papasakojo Einikio sesuo. Vėliau — Pranas Balsys. Po kelerių metų jis mirė. Sakė: „Kas ten buvo, nežinau, tik žinau, kad aš tikrai mačiau“. Per Kalėdas atliko išpažintį, to įvykio paskatintas.

Netrukus atėjo Kalėdos. Didžiuosiuose šventoriaus vartuose viršuje yra Marijos statulėlė, o kitoj pusėj vartų — Jėzus, nešantis kryžių. Kai kurie parapijiečiai sakė: „Koks klebonas išradingas, net elektrą įvedė į šventoriaus vartus, kad žmonėms būtų šviesiau“. Taigi iš vakaro ar Kalėdų rytmetį buvo matoma didelė šviesa. Matė Kazimiera Čiuželytė, gyvenanti prieš tuos vartus, jos gyventojas Stasys Viršyla, neseniai atsikėlęs kultūros namų direktorius, ir jo žmona (gyvena Klaipėdoje, Lelijų g.9 - 2). Taigi jie matė, matė ir daugiau. Po to įvykio žmonės pasidarė rimtesni.

Dėl tos šviesos buvo įvairių aiškinimų: kad tai elektros šviesos (gatvės apšvietimo) ir miglos sąveika (buvo didelė migla). Jei vėliau taip pasikartotų, žadėjo ir klebonui pranešti, bet vėliau jau to nebebuvo. Iš tų, kurie matė tą šviesą, kai kurie yra mirę.

Apie tai papasakojo klebonas Kazimieras Rimkus.

Vytautas Einikis, Antano s., gimęs 1929.X.1, sunkiai beprisimindamas papasakojo 1988.V: „Aš dirbau vairuotoju gaisrininku. Buvo gal 1967 m. ruduo, lijo. (Pradžioje sakė, kad 1974 m.) Buvo užėjęs Pranciškus Balsys (dėdė, jau miręs, palaidotas Kantaučiuose) pas mane į Kantaučių gaisrinę. Mes išėjom 23.30 val.

Prie bažnyčios (nuo mūsų apie 40 — 50 m) sublizgėjo, sutviskėjo, — kaip ir Marija, kaip ir žmogysta, tik didelė, nusileido iš dangaus. Aš persižegnojau. Viskas truko minutę. Marija baltu rūbu, rankos nuleistos. Ant galvos karūna“.

Klebonas Kazimieras Rimkus šventoriuje, toje vietoje, kur kadaise buvo medinė koplytėlė, ant senų pamatų, dar praplatinus, pastatė iš lauko riedulių vad. lurdą ir pašventino 1981. VI. 13. Čia jauku, ramu, todėl žmonės mėgsta ateiti ir pasimelsti prie Švč. Mergelės Marijos. Vietiniai parapijiečiai brangina šį kampelį.

MALONĖS. Viena parapijietė apėjusi keliais pagijo. Ir taip išvengė būtinos operacijos.

ATLAIDAI. Klebonas K.Rimkus gavo iš vyskupo leidimą vietoj šv. Lauryno švęsti Švč. Mergelės Marijos atlaidus. Dar yra Šv. Onos atlaidai.

12. ARIOGALA

VIETA. 25 km į pietryčius nuo Raseinių.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Veliuonos dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Ariogalos bažnyčioje 1949.VI. 10 buvo pasirodžiusi Švč. Mergelė Marija. Ją matė Karolina Baranauskienė, Juozas Baranas, Alfonsas Višinskas ir Kazimiera Višinskienė. Namas, kuriame jie gyveno, yra prieš bažnyčią. Buvo taip. A.Višinskas, grįžęs iš koncerto, apie 23 val. valgė vakarienę prie lango, iš kur gerai matėsi bažnyčia. Staiga jis išvydo bažnyčioje nepaprasto ryškumo šviesą. Alfonsas pažadino motiną, kuri greit prikėlė ir savo seserį Baranauskienę. Virš bažnyčios didžiųjų durų lange pasirodė šviečianti gėlė — lelija, iš kurios greitai pasidarė visas vainikas. Iš bažnyčios vidaus lelijų vainiko link pradėjo artėti Švč. Mergelė Marija su Kūdikėliu ant rankų. Tada Baranauskienė prikėlė savo vyrą Juozą šaukdama, kad „pas mus Dievo Motina ateina!“ Jis manė, kad Marija eina gatve, Baranauskienė vėl sušuko: „Marija, ne visi Tave mato!“ Tada visi 4 žmonės aiškiausiai išvydo Švč. Mariją su Kūdikėliu Jėzumi ant vienos rankos, o kitoje ji laikė smilgų. Ją matė bažnyčios lange. Truko tai apie 2 — 3 min. Po to Dievo Motina pradėjo tolti į bažnyčios vidų. Jai išnykus, lelijų vainike pasirodė taurė ir monstrancija, kurios buvo matomos 3 — 4 min. Per tą laiką Baranauskienė spėjo pažadinti savo mažametį sūnų Kazimierą, kuris pamatė tik šviesą ir nutolstančią taurę su monstrancija. Kai viskas dingo, Višinskas nuėjo prie bažnyčios pažiūrėti iš arčiau. Jis pastebėjo šviesą ties altoriumi. Sekminių dieną Baranas apie nakties metu matytą reginį papasakojo kaimynams. Ir kiti pasakojo. Apie tai sužinojo saugumiečiai. Jie girdėjo pasakojimus iš pačių mačiusiųjų lūpų ir pradėjo bauginti, jog šito nepasakotų, o sakytų, kad tai daryti liepė kunigai. Mačiusieji nesutiko ir buvo persekiojami. Ypač susidorojo su Baranasku, kurį iš darbo nusivarė į saugumą ir labai sumušė. Jam buvo atmuštos kepenys, todėl jis susirgo ir po metų mirė (1950.V.23). Tais laikais buvo pavojinga kalbėti apie šį apsireiškimą, nes galėjo susidoroti.

1960.V.21 Ariogalos kleb. Boleslovas Radavičius aukodamas šv. Mišias išgirdo Švč. Mergelės Marijos tvirtinimą: „Pabaltijis greit bus laisvas“.

Ariogalos bažnyčios maldininkai jaučia lyg atvirą dangų. Čia labai gera melstis.

Parapijiečiai mėgsta eiti aplink bažnyčią kaip Dievo Motinos apsireiškimo vietą ir melstis. Jie prašo kleboną padėkoti Švč. Mergelei Marijai už gautas išjos malones.

1992.VI.9-10 d. Ariogalos šv. Mykolo bažnyčioje buvo švenčiamas 43-io pasirodymo metinių minėjimas. Rašė „XXI amžius“ 1995.V.17.

13. SIETYNAI

VIETA. Ukmergės raj., 18 km į pietvakarius nuo Ukmergės, 4 km nuo Veprių, dešinėje Šventosios pusėje.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Ukmergės dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Šį įvykį papasakojo Vytautas Lažinskas, pats girdėjęs apie jį iš regėjusios Zuzanos Kulikauskienės lūpų 1970 m. Ji gyveno Sietynų kaime. Jaunas jos vyras žuvo ar mirė ir paliko ją su šešiais mažais vaikais. Moteriškė dažnai nubėgdavo į mišką gyvuliams žolės pasirauti. 1960.IX. 8 dar prieš saulės tekėjimą nuėjo, nes norėjo apsitvarkyti ir į bažnyčią suspėti. „Lietus kad lyja, bet aš prisiroviau žolės ir einu per mišką siauru takučiu. Žiūriu — toliau stovi moteris. Ji stovi tarp dviejų beržų ir takas pro ten eina. Aš einu pro tą panelę — aukštą, plonytę. Sakau:

— Gerą rytą, panele!

— Gerą rytą.

Panelė ištiesė ranką, ir aš ištiesiau, pasisveikinom. Mano rankos nepaleidžia.

— Mamyte, ar tu eini į bažnyčią?

— Einu.

— O škaplierius, rožančių ar turi?

— Dabar ne, bet eidama į bažnyčią pasiimu.

— Labai gerai, mamyt, darai, kad eini į bažnyčią. Mokina dabar, kad Dievo nėra. Dievas yra. Mamyte, kai tu būsi bažnyčioje, gal ir už mane auką padarysi?

— Kai būsiu bažnyčioje, galėsiu padaryt.

— Kai padarysi auką būtinai vėl ateik čia, aš tavęs lauksiu.

Ranką paleido, ir aš nuėjau. Bet jei rankos nebūtų laikiusi, tikrai būčiau pabėgusi, nes lietus taip lyja, aš visa šlapia, o šita panelė visiškai sausa. Matau, geltoni plaukai krenta ant pečių ir nė lašelio drėgmės, apsiaustas sausas. Veidas gražus, bet siaubingai gąsdino. Toks baltas, nė lašo raudonio ir lūpose jokio rausvumo. Panelė manė, kad pabėgsiu, todėl taip stipriai laikė ranką.

Kalba jos keista buvo, patyki, reta.

Parėjus namo vaikams papasakoju. Jie sako: neik, dar pasmaugs tame miške. Tą sekmadienį taip lijo, kad į bažnyčią nenuėjau. O ji už 4 km. Praėjo dvi savaitės. Žolės traukdavau į kitą pusę. Bet vienąryt pasiryžau. Paėmiau rožinį, škaplierius ir nuėjau. Jau iš tolo pamačiau ją stovint.

— Gerą rytą, panele!

— Gerą rytą! — vėl ranką ištiesė. Pasisveikinom. Vėl rankos nepaleidžia.

— Panele, aš jūsų prašymą išpildžiau. /.../

— Ačiū labai, mamytė, kad paklausei. Daug kuo gyvenime aš tau padėsiu. Matau, kaip čia vaikai, dirbi. Tik man buvo labai ilgu laukti. (16 dienų.)

— Panele, panele, iš pat ryto daug darbo turiu /.../

Man bedėjuoju, kad jinai paleistų, išgirdau trekselėjimą už pečių, lyg ateitų kas. Atsisukau — nieko nematyti. Kai vėl atsisukau, niekojau nebuvo. Tik dabar aš pamačiau, kad čia ne šios žemės gyventoja. Man plaukai ant galvos atsistojo ir pasidarė gaila, ko nepaklausiau, kas ta panelė. Parėjau namo nuliūdus.

Vieną vakarą ilgai vakarojom ir tik atsigulus matau: ateina ta panelė. Matau, kaip didelės ašaros byra jai iš akių. Aš pradėjau šaukti vyresnįjį sūnų: „Albinai, Albinai, ateik čia!“ Jis miegojo kitame kambaryje. Durims atsidarius, panelė išnyko.

Po poros metų pas Vytautą Lažinską atvažiuoja Anelė Matijošaitienė ir sako:

— Šiandien aš turėjau būt Vilniuje, bet prieš tris dienas sapnuoju sapną. Matau, prieina prie manęs Marija, aukšta, plonytė, veidas labai baltas, ir pradeda kalbėti: „Tu ruošies į Vilnių. Tą dieną nevažiuok ten, o važiuok į Kauną pas Vytautą ir su juo nuvažiuok prie Veprių. O ta panelė, kurią ta moteris matė, aš buvau“.

Apie 1980 m. Z.Kulikauskienė mirė. Dabar Setynų kaimas nykstantis, teliko dvi sodybos. Apsireiškimo vietoje tankiame miške, nuo kelio apie 50 m, yra metalinis 5 m aukščio kryžius, aptvertas metaline tvorele. Ant kryžiaus lentelė su užrašu: Jėzau, Marija, myliu Jus, gelbėkit sielas. Aš, Kulikauskienė Zuzana, gyvenanti Ukmergės raj., Veprių apyl., Sietynų km. 1960.IX.8 ir 24 d. regėjau Švč. M.Mariją. Šio įvykio atminimui 1970 m. pastačiau šv. kryžių“. Vepriuose gyvena Kulikauskienės dukterė.

Regėtojos a.a. Z.Kulikauskienės dukros Vandos Varanauskienės, gyvenančios Veprių miestelyje, Geldutės g.8, liudijimas, užrašytas 1988.VI.5.

(Kai Z.Kulikauskienė 1960 m. patyrė regėjimus, V. Varanauskienė tuomet kartu su ja negyveno. Kartu gyveno jos sūnus su marčia, kurie dabar įsikūrę Jonavoje.)

„Mano mamytė visada buvo labai pamaldi Švč. Mergelei Marijai, dažnai jai meldėsi. Gyvendama Sietynų kaime, dažnai eidavo į gretimame miške esančią pievelę žolės pasirauti. Vieną dieną, rinkdama žolę ir dedamąją į maišą, pamatė netoliese jaunuolę. Ji buvo apsirengusi ilga balta suknele, perjuosta mėlynu kaspinu. Plaukai palaidi, geltoni. Ta jaunuolė mamą užkalbino, prašė prieiti arčiau, priėjus padavė ranką. Bet ranka buvo kažkokia neįprasta, šalta. Tada mama ir pajuto, kad čia kažkas nepaprasta atsitiko.

Mergelė paklausė jos, ar ji tiki Dievą, ar meldžiasi, ar lanko bažnyčią, kalba rožančių. Mama atsakė, kad taip — tiki, meldžiasi, kalba rožančių, lanko bažnyčią. Tada ta jaunuolė pasakė, kad mama nueitų į bažnyčią ir paaukotų, kiek gali. O

paskirtą dieną ar kada jau bus įvykdžiusi tą paliepimą vėl ateitų į tą pačią vietą.

Mama grįžo iš miško kažko susinervinus. Sūnui ir marčiai papasakojo apie įvykį, sakė: „Gal aš mirsiu, gal kas čia atsitiks, nes aš miške mačiau kažką nepaprasto, koks čia ženklas...“ Sakė, kad nelabai norisi eiti į tą pačią vietą, bet, įvykdžiusi paliepimą, t.y. paaukojusi bažnyčioje, nuėjo. Tada vėl labai trumpam pasirodė ta pati mergelė, paklausė, ar įvykdė paliepimą. Atsakius: taip, lyg vėjeliui sušlamėjus staiga išnyko“.

14. JANONYS

VIETA. Kaimas Molėtų raj., prie Kauno — Daugpilio plento 104 km.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Anykščių dekanatas.

APYLINKĖS PRAEITIS. Ta sodyba, prie kurios apsireiškė Marija, prieš ke-liolika metų priklausė Macevičiams. Jiedu buvo bevaikiai. Prieš II pasaulinį karą jie siūlė visą savo ūkį pavesti klebonui, kad toje vietoje pastatytų bažnyčią, nes iki artimiausios — 6 km. Prasidėjus karui, šito įvykdyti nebuvo galima. Galbūt Dievas ir priėmė tų žmonių gerus norus.

REGĖTOJOS BIOGRAFIJA. Roma Pranciška Macvytė gimė 1944.1.23 pagal pasą, o pagal metrikų knygą — 1.30 Janonių km. Tėvas — Petras Macvys. Motina — Stasė Vyšniauskaitė-Macvienė. Pakrikštyta kun. Aniceto Meškausko Skiemonių bažnyčioje 1944.11.16. Krikšto tėvai: Jonas Andrijauskas ir Julija Macvienė. Komuniją priėmė iš kun. kleb. Aleksandro Papuškos rankų 1953.VIII.2 Skiemonyse. Sutvirtino vardu Veronika J.E. vysk. Kazimieras Paltarokas 1954 m. Utenoje.

Vieno kauniečio, aplankiusio tą šeimą, regėtojos apibūdinimas: „Mergina rami, lėta, nekalbi, su kitom mergaitėm beveik nedraugauja. Į avantiūras nelinkusi“. Jos ūgis 160 cm.

Ji perėjo į kitą klasę, bet prašėsi paliekama antrus metus, nes norėjo mokytis su jaunesniąja seserim.

Apie jos gyvenimo pabaigą žmonės taip kalba. Marija liepė jai nevažiuot į Kauną, bet ji nepaklausė ir išvažiavo. Ištekėjo už saugumiečio, turėdama du vaikus išsiskyrė. 1977 m. turėjo pasisakyti susirinkime prieš Dievą. Prašė Marijos pagalbos. Ir staiga prieš tą susirinkimą mirė.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Marija apsireiškė du kartus. Aprašymas — pačios regėtojos. Čia jis pateikiamas iš nuorašo.

1 APSIREIŠKIMAS. 1962.VII.13. Penktadienis. Apie 23 val. Pavakarienia-vusi ašėjau pas karvę į dobilų lauką. Staiga išvydau nepaprastą šviesą. Tada, paėjusi toliau, pamačiau altorių, tokį kaip Skiemonių bažnyčios didysis altorius, kuriame degė daug žvakių. Altoriuje stovėjo Švč. Marija, apsivilkusi balta suknele ir apsi-juosusi mėlynu kaspinu. Ji laikė rankas pakėlusiai kaip laiko kunigas šventų Mišių metu. Virš galvos buvo tamsus dangus, kuriame mirgėjo daug žvaigždžių. Švč. Ma-rijos plaukai buvo palaidi, geltoni lyg auksas, ilgi iki kojų.

Visa tai pamačiusi, persigandau, norėjau parbėgti namo ir parodyti tėvams, kad jie ateitų ir pamatytų. Bet kiek pabėgėjęs namų link man atėjo mintis grįžti ir

paprašyti, kad Marija palauktų, kol pakviesiu tėvelius. Aš apsigrėžiau ir bėgau atgal pas Mariją, bet nespėjau pribėgti ir viskas dingo.

Pririšusi karvę, parėjau namo ir viską papasakojau mamai, ką šįvakar mačiau. Mama sakė: „Gal tau akyse pasirodė“. Aš atsakiau, kad šitaip pabuvo apie penkias minutes.

Nuėjom miegot. Tą naktį nieko nesapnavau. Šeštadienį, VII. 14, atėjo Grasilda Duntienė iš to paties kaimo, ir mama papasakojo jai, ką mačiau. Aš tuo metu buvau išėjusi į Aluntą. Grįžusi ir radusi Duntienę, pati jai papasakojau regėjimą. Tada jos abi su mama man patarė vėl eiti į tą pačią vietą tą pačią valandą.

II APSIREIŠKIMAS. Aš palaukiau tos valandos ir vėlėjau. VII. 14, šeštadienį. Prieš išeinant pakviečiau mamą, seserį Oną, kad eitų kartu, bet jos nėjo, nes tuo metu lijo. Aš pasiėmiau rožinį irėjau. Paėjus iki klojimo kampo man pasidarė baisu. Tada ėmiau kalbėti rožinį. Ėjau tolyn ir tolyn į tą vietą. Priėjusi šulinį, staiga pamačiau Švč. Mariją ir iš karto puoliau ant žemės ir keliais artėjau prie jos. Dabar Marija stovėjo ne ant altoriaus, bet ant nedidelio staliuko, apdengto balta drobule su auksiniais kryželiais. Marija buvo apsirengusi taip pat kaip pirmą kartą ir plaukai buvo tokio pat ilgumo. Tik ant galvos buvo lyg karūna, lyg erškėčių vainikas. Švč. Mergelė dabar laikė rankas kaip Skiemonių bažnyčios didžiajame altoriuje — suglaudusi, o ant kairės rankos ties krūtine laikė panašią į šv. Juozapo rykštę su pražydusiomis lelijomis. Tik nesimatė, ar Švč. Mergelė buvo basa, ar apsiavusi, nes Jos kojas gaubė balta suknelė.

Prisiartinusi keliais prie Švč. Marijos, pabučiavau tą vietą, kur galėjo būti jos kojos. Paklausiau:

— Švenčiausioji Marija, kodėl man antrą kartą pasirodei? Kodėl nepasirodei kunigams, vyskupams ar maldingiams žmonėms, o pasirodei man, tokiai menkai dulkei?

— Mergele lelija, tu to verta buvai, — atsakė Marija.

Aš tada prašiau:

— Marija, gelbėk žmoniją nuo prapulties ir ligų.

— Žmoniją išgelbėsiu nuo prapulties tada, kai pasaulis pasidarys maldingas. O aš tave išgelbėjau nuo mirties, nes būtum ši mėnesį mirusi. Prieš Šv. Jokūbą, penktadienį, prieik išpažinties, nes tai būtų buvusi tavo mirties diena. Paprašyk žmonių, kad penktadieniais nevalgytų mėsos.

Švč. Mergelės balsas buvo gražus, kaip penkerių metų vaiko. Toliau ji kalbėjo:

— Visų, kurie tiki, kai sakysi mano žodžius, paprašyk sukalbėti po vieną poteriuką, o netikintiems netark nė žodžio.

Švč. Marija vis verkė, auksinės ašaros blizgėjo (buvo penkių kapeikų didumo) ir apie staliuką žydėjo auksiniai dobilai. Aš susiėmusi rankas prašiau Marijos, kad man duotų nors vieną ašarėlę ir paliktų dobilus, žydinčius auksu.

— Dobilai ir ašaros — tai ne stebuklas. Aš padarysiu didesnę stebuklą, kada žmonės pradės melstis, kad net visas pasaulis tviskės ir mirgės.

Aš dar paklausiau Mariją, ar yra kokia teisybė apie paparčio žiedą, kada žmonės jo ieško per Jonines. Marija atsakė:

— Didesnės laimės niekur nerasi, jos nebus, kokią tu čia pamatei.

Aš vis verkiau, tada Švč. Marija pasakė:

— Neverk, eik linksmintis su jaunimu, kaip kad nėjai, tik gražiai. O dabar eik namo, prikelt sesutes, broliukus, tėvelius ir, kai sukalbės poterį, pasakyk, ką matei. Linkiu ilgo amžiaus ir laimingo gyvenimo.

Tada Švč. Marijos paklausiau:

— Kada dabar apsireikši?

— Daugiau čia neapsireikšiu. Dabar pasirodysiu Egipte su angelais. O jeigu tave kas nors užpultų, engėjai ar kas nors, tai ateik į šią vietą pasimelsti — aš tau visada duosiu patarimą. — Ir, iškėlusi virš mano galvos rankas, dingo.

Parėjusi namo, pakėliau tėvelius ir sesutę Onutę. Broliuko nebuvo namie. Liepia sukalbėti po vieną poterį ir tik tada pasakiau Švč. Marijos žodžius. Kai parėjo Bronius iš draugų, liepia jam sukalbėti poterį, tada ir jam pasakiau.

Po kelių dienų, VII.25, atėjo Žaltiškių kaimo moterys Marijona Tumašonienė su dukra Aldona, Elzbieta Tumašonienė su dukterimis Genute ir Stasyte. Jos, mano prašomos, nuėjo ir sulindo į žaiginį su šieniu, stovintį prie klojimo, ir ten meldėsi, nes į pieninę buvo atvažiavę valdžios atstovai, kurie vaikė žmones ir draudė toje vietoje melstis. Prie moterų nuėjo mano mama su Onute pasikalbėti. Kai moteriškės pradėjo melstis, sesutė Onutė sako: „Einam, mama, netrukdykim“, — ir abi išėjo iš žaiginio. Sesuo Onutė staiga pamatė šviesą apsireiškimo vietoje. (Vėliau dobilai buvo nuvežti ir žaiginys nukeltas pareigūnų valia.) Tada mama puolė ant kelių, o sesuo pranešė moteriškėm, esančiom žaiginyje. Visos išėjo iš žaiginio ir matė tą šviesą. Aš su tėveliu tuo tarpu buvau kambaryje. Mamytė sakė, kad šviesa buvo tokia, lyg kad suguldytum ant žemės kelis šviečiančius prožektorius. Sesuo atbėgo į kambarį pasakyti mums, ką ji matė. Pirmas išskubėjo tėvelis. Jis dar matė gėstančią šviesą, o kai aš išėjau, šviesos jau nebuvo.

Šiais žodžiais Romutė Macvytė baigė savo parodymus. (Kleb. kun. A.Papučkos apklausa.)

Toliau jai buvo užduodami klausimai:

K. Kodėl jūsų parodymų gale minimas žaiginys?

A. Todėl, kad jame buvo pasislėpusios moterys, kurios išėjusios iš jo matė apsireiškimo šviesą.

K. Ar pasirodymo metu dobilai buvo nupjauti ir sukrauti į žaiginius?

A. Taip, tada dobilai buvo nupjauti ir sukrauti į žaiginius.

K. Kaip toli stovėjo žaiginys nuo pasirodymo vietos?

A. Nuo tos vietos žaiginys stovėjo už pusantro žingsnio.

K. Ar pasirodymo metu žaiginys matėsi už Švč. Marijos, ar ne?

A. Apsireiškimo metu žaiginys buvo matomas, nes buvo apšviestas Švč. Marijos šviesa.

K. Koks nuotolis nuo jūsų namų iki šulinio?

A. Nuo mūsų namų iki šulinio apie šimtas metrų.

K. Koks nuotolis nuo šulinio iki apsireiškimo vietos?

A. 46 žingsniai.

K. Ar matėt Marijos akis?

A. Marijos akių nebuvo galima įžiūrėt dėl stiprios, didelės šviesos.

K. Pasikalbėjimo metu ar žiūrėjot į veidą, ar į bumą?

A. Pasikalbėjimo metu aš žiūrėjau į lūpas ir į visą.

K. Ar jums kalbantis visą laiką Švč. Marija savo rankas laikė vienodoje būklėje?

A. Taip, visą laiką, tik pasikalbėjimo pabaigoje Ji pakėlė virš mano galvos ranką ir dingo.

K. Ar galima žodžiais nusakyti Jos dingimo kryptį?

A. Ji dingo lyg artėdama į mane.

K. Ar, bučiuodama Švč. Marijos rūbą, jautėte jį lūpomis?

A. Jaučiau, kad tai bučiuojamas rūbas, o ne kita kokia medžiaga.

K. Ar visą apsireiškimo laiką klūpojote?

A. Ne per visą. Kada bučiauvau kojas, buvau atsistojusi, nes būčiau jų nepasiekusi. Po to vėl atsiklaupiau ir klūpojavau iki apsireiškimo pabaigos.

K. Ar Marijos balsas buvo stiprus, ar tylus?

A. Jos balsas buvo vidutinio stiprumo, ir aš jį aiškiai girdėjau.

K. Kokio ūgio buvo Marija?

A. Atrodo, Ji buvo aukštesnė už mane.

K. Ar daug žvakių buvo ant altoriaus pasirodymo metu?

A. Po penkias žvakes dviejose eilėse.

K. Koks buvo oras pasirodymo metu?

A. Truputį lijo.

K. Kuria kryptimi žiūrėjo pasirodymo metu Švč. Marija?

A. Švč. Marija žiūrėjo mūsų sodybų link. Už jos nugaros buvo Petro Sadūno sodyba.

K. Ar Marijos plaukų sruogos matėsi tik iš nugaros, ar ir iš priekio?

A. Švč. Marijos plaukai matėsi iš priekio, driekėsi abipus pečių iki pat kojų pėdų.

K. Ar tikrai Švč. Marijos ašaros galėjo atrodyti penkių kapeikų dydžio?

A. Man jos tikrai atrodė penkių kapeikų dydžio, nes dideliais lašais riedėjo per veidą ir krito ant jos rūbų.

K. Kaip ilgai užtruko pirmas pasirodymas?

A. Jis truko apie dešimt minučių.

K. Antro pasirodymo metu kada jūs, Romute, pradėjote verkti?

A. Vos tik pamačiau Švč. Mariją ir pradėjau verkti, ir verkdamai bei meldamasi keliais atėjau prie Jos.

K. Kas iš jūsų kaimynų yra matęs apreiškimo metu ar po jo pasirodžiusią šviesą?

A. Kiek man žinoma, šviesą matė Jonas Biliūnas, jo žmona Sofija Šapalaitė iš namų ir Sofijos motina Šapalienė.

Šį savo parodymą ir atsakymus daviau blaiviu protu, laisva valia ir tyra širdimi, suprasdama, ką sakiau ir kam sakiau. Kad būtų didesnei Dievo ir Švč. Marijos garbei, mūsų tikinčiųjų sielų išganymui. Tai liudiju savo rankos raštu ir parašu:

Romutė Macvytė-Matukaitė

Šie visi parodymai surašyti 1962.VIII. 10 Šv. Lauryno šventėje 10.30—16 val. Skiemonyse.

Regėtojos laikymasis pasakojant buvo ramus, nuolankus, džiaugsmingas, nuoširdus.

Romutės motina Macvienė:

— Kai Romutė grįžo po Marijos apsireiškimo, ji buvo taip persimainiusi, kad jei nežinočiau, jog tai mano duktė, būčiau jos nepažinusi. Be to, ji buvo visiškai sausa, nors lijo smarkus lietus, o pati Romutė to nepastebėjo.

Paskui po to regėjimo ji labai liūdėjo ir verkė, kad pranyko tas nuostabus dangiškas grožis, kurį pamatyti jai teko didelė laimė. O štai dabar prieš akis paprastas, pilkas kasdieninis gyvenimas ir visi tie nemalonumai, kurių dabar jai daug tenka patirti.

Regėtoja sulygino Švč. Mariją su Skiemonių bažnyčios didžiajame altoriuje esančia Marijos statula. Marija lurdiškė yra nišoje. Aplink galvą dega dvylika lemputių. Už statulos mėlynoje nišoje — daug sidabrinų žvaigždžių.

Apie šį įvykį rašė ir spauda. Štai ištraukos iš V.Minieto straipsnio „Kaip daromi stebuklai“ („Tiesa“, 1962.VI.31, antradienis; straipsnis užima trečdalį antrojo puslapio):

„...Vis labiau aiškėja, kad ši istorija siūta baltais siūlais, kad Macvytė tik širma, tik įrankis, kuriuo kunigai, davatkos siekė savo pašlijusius reikaliukus pataisyti. Ką gi, reikia pripažinti, kad Grasilda Duntienė, per kurią, matyt, veikė klebonas Aleksandras Papučka, pasirodė nebloga agitatorė, sugebėjo sudrumsti ramybę, kai kuriems žmonėms apsukti galvą.

O ką darė kolūkio partinė organizacija? Algis Bistrickas, pasitelkęs kolūkio pirmininką Stasį Aukštuolį, vyšnių sode įrengė pasalą ir stebėjo, kaip žmonės dobilų lauke apie baltą žaiginį keliais eina. Prieti prie žmonių, su jais pasikalbėti, išaiškinti, kad jokių stebuklų nebuvo ir nėra, kad tai kunigų ir davatkų prasimanymas, — tai Algiui ir į galvą neatėjo...“

Kaip rašoma Br.Kviklio kn. „Lietuvos bažnyčios“ IV tome:

„Pasirodymui paneigti į Skiemonis atsiųstas žinomas ateistų veikėjas ekskurgas A. Ragauskas. Jis buvęs skiemoniškių užpultas ir tik milicija jį apsaugojo.

Vien tik 1963.VII.12 — 13 d. Skiemonis aplankė apie 10 000 žmonių“.

Iš Lietuvos kompartijos CK žurnalo „Laikas ir įvykiai“ 1977 m. Nr. 6, 18 — 19 psl. straipsnio „Kaip gimsta ir miršta stebuklai“:

„...Taigi pagrindinė stebuklų paskirtis — įrodyti atgamtinių jėgų egzistavimą, stiprinti tikinčiųjų religinį fanatizmą. Didelę, sakyčiau, kone lemiamą reikšmę turi didžiulės pajamos, kurios suplaukia „stebuklingųjų vietų“ šeimininkams. Ar tik ne todėl taip dažnai būdavo fabrikuojami įvairūs stebuklai /.../.

1962 m. liepą du kunigai net suprakaitavę stukseno rašomąja mašinėle, ir netrukus tikinčiųjų tarpe ėmė plisti ištisas traktatas „Švč. Dievo Motinos pasirodymas Skiemonyse“. Pirmajame skyriuje aprašomas pats svarbiausias dalykas — Romutės Pranciškos Macvytės parodymai, kaip jai du vakarus iš eilės apsireiškusi Marija. Pirmąjį vakarą su Dievo Motina jokių pokalbių neįvykę, užtat antrąjį — jos gana smulkiai išsikalbėjusios.

Macvytė garbingai vaiduoklei uždavė ir tokį klausimą: kodėl ji pasirodė ne kunigams ar vyskupams, o jai — tokiai menkai žemės dulkei. Į tai Kristaus Motina atsakiusi: „Mergele lelija, tu to verta buvai“.

Straipsnio autorius toliau aprašo pokalbį (kuris mūsų tekste yra aukščiau), įterpdamas menkinančius žodelius, pvz., „garbingai vaiduoklei“ ir pan., o užbaigia straipsnį taip: „Reikia manyti, kad paaiškės ir šio „stebuklo“ užkulisiai“.

Komunistų žurnalas toliau rašo: „Lietuvos kunigai iš karto ėmėsi populiarinti „Skiemonių stebuklą“, aprašydami ir padaugindami jau čia minėtą traktatą, kuriam, beje, pranešama ir apie tris „nugirstus“ stebuklingus išgijimus.

Koks gi stebuklas gali apsieiti be stebuklingų išgijimų?! Kunigai puikiai suprato: jei bus stebuklas, atsiras ir juo tikinčių, svarbu tik gera reklama.

Ir iš tikrųjų keletą metų į Skiemonis atvykdavo religinių fanatikų net iš kitų parapijų. Bet štai jau daug metų šis „stebuklas“ užmirštas. Kas gi atsitiko? Jeigu kunigai turėtų Tarybų Lietuvoje valią, jie R.Macvytę būtų uždarę į vienuolyną. Todėl jai buvo pritaikyti šiuolaikiniai metodai: vienas kunigas, aktyviausias šio „stebuklo“ populiarintojas, pasistengė asmeniškai šefuoti šią kandidatę į „šventąsias“, nuskraidino ją į Leningradą, pavežiojo po Pabaltijo kurortus, o paskui nusivežė į Kauną ir apsigyveno su ja viename kambaryje. Katalikai pradėjo piktintis, įtardami, kad jiedu bendrai ne tik rožančių kalba.

Matyt, gandas pasiekė ir vyskupą, nes kunigas kaipmat buvo išsiųstas į nuošalią Radviliškio raj. parapiją.

Likusi be globėjo, R.Macvytė netruko išardyti katalikišką šeimą...

Štai kokią išdaigą klerikalams iškrėtė R.Macvytė!

Suprantama, jog Skiemonių „stebuklas“ kaipmat užgeso, apie jį kunigai jau nekalba.

O „stebuklą“ bažnytininkams reikia, ir jie toliau prasimanomi įvairiose respublikos vietovėse“.

Pasirašė straipsnį Feliksas Laurinaitis, Kauno Antano Sniečkaus politechnikos instituto vyresnysis dėstytojas.

Dar vieno žmogaus pasakojimas:

„Valdžia numatė Skiemonyse Marijos apsireiškimo vietoje pastatyti tvartus. Atseit, žmonės šią vietą lankydami mina javus ir t.t. Pasiuntė architektą, pavardės neminėsiu, pažiūrėt vietos. Važiuojant keliu (važiavo ne vienas) pasiprašė moteris pavėžinti. Jie priėmė ją į mašiną ir kalbėdamiesi su ja važiavo, tik staiga moteris, nesustojus mašinai, išnyko. Tuomet architektas apsiskuto atgal ir atsisakė toje vietoje projektuoti tvartus“.

Ir dar pora žinučių apie šio pasirodymo padarinius, išgirstus iš žmonių lūpų.

„Kai Romutė atėjo pas kun. A.Papučką, jis iš paveikslo, esančio zakristijoje (primenantis Aušros Vartų Mariją, apie 50x40 cm, pieštas ant medžio, senovinis, spinduliai ir pora detalių išskaptuoti), matė sklindant šviesą. Keldamasis į kitą parapiją, kunigas išsivežė ir paveikslą, kurį galėjo paveldėti kas nors iš jo artimųjų“.

„Pirmininkas į apsireiškimo vietą privertė mėslo ir vėliau Palangoje, besimau-dydamas jūroje, nuskendo“.

Tuometinis Utenos raj. vyriausiasis agronomas V.Pereckas pasakojo: „Suarėm dobilieną. Manėme, kad ant arimų neis. Bet kai tik sekmadienis, taip žmonių ir pilna. Atsiuntėm gaisrininkus. Kai paleidžia vandenį, žmonės išsiskirsto. Tik nustos — jie vėl būryje meldžiasi. Iš čia pat esančio šulinio vandenį semtis pradėjo. Tada atvežę porą srutovežių supylėm į tą šulinį: na, ir gerkite dabar tą savo šventą vandenį“.

Tuo metu Pajevonio kleb. V.Jalinskas vežė gėlių padėti į pasirodymo vietą, nes kokioj vietoj bebūtų reiškia meilė Marijai, pagarba priimama.

Klebonas pasakoja: „Radau milicininką. Eina sargybą ant keliuko, vedančio į pasirodymo vietą. Buvo pats draudimo įkarštis. Milicininkas sulaiko mane ir sako: „Toliau eiti nevalia. Čia riba“. Ką gi, negalima, tai negalima. Padėdu gėles ant žemės, netoli budinčio milicininko. Spyrė jis koja į gėles taip, kad vazonėlis subyrėjo į šukes.

Suvažinėjęs kur reikėjo ir atlikęs reikalus, į pavakarę grįžau tuo pačiu keliu namo. Žiūriu, paplentėje guli tas gėlių spardytojas milicininkas, aikčioja, dejuoja. Netrukus atvažiavo ir mašina. Padėjau įkelti sužeistąjį.

Paaiškėjo štai kas. Milicininkas, išbuvęs skirtą budėjimo laiką, grįžo namo. Įvažiuodamas į plentą, nesuvaldė motociklo, griuvo ir stipriai susižalojo koją. Taip aš buvau liudininkas to nuostabaus ir apvaizdingo atsitikimo“.

L.: Kun. V.Šauklys. „Dievas tarė: „Gana“. 1989, 154 psl.

1992 m. Marijos pasirodymo vietoje buvo baigta statyti iš plytų nedidelė koplytėlė, kuri, minint apsišventinimo 30 metų jubiliejų, liepos 12 d. Panevėžio vysk. J.Preikšo leidimu buvo pašventinta. Dalyvaujant šioje iškilmėje gausiai miniai žmonių, japašventino Anykščiųkun. mons. Albertas Talačka. Koplyčia apie 3 m ilgio ir pločio. Ant altoriaus Švč. Mergelės Marijos statula. Išorinėje koplytėlės sienoje įmūrytoje lentoje įrašyti maldos žodžiai būsimoms motinoms perspėti ir išprašyti joms Šv. Motinos globos: „Ačiū Tau, Švč. M. Marija, už išgelbėtą gyvybę. Meldžiame tave, kad nė viena motina nesiryžtų pakelti ranką prieš negimusią gyvybę. Kalbėjime šv. Rožančių už pasaulio išgelbėjimą nuo pražūties. 1992 m.“ Yra koplytėlėje Švč. Marijos apsišventinimo vėliava. Komunistai buvo atėmę ją iš parapijos ir padėję ateistiniame muziejuje. Po laisvės atgavimo buvo grąžinta parapijai.

Švč. Marijos apsišventinimas Janonių kaime plačiai aprašytas Vidmanto Užusienio straipsnyje 1990 m. „Jaunimo gretų“ Nr.9 — 10.

Štai svarbesnės ištraukos:

„...kai nuvažiavau pas Skiemonių kleboną (...) pasiteiraut, kaip galėčiau daugiau sužinoti apie Šv. Marijos regėtoją Romutę Matiukytę-Tamulionienę bei apie patį stebuklą, šventikas atsakė, jog man geriausia būtų aplankyti Žaltiškių km. gyventoją A.Pipirienę. (...)

Kitą rytą po Marijos pasirodymo Matiukus aplankė kaimynė Z.Duntienė. Šiuo metu iš Matiukų šeimos gyvos likusios trys seserys: Ona, Emilija, Joana, o Kaune dar gyvena Romutės vyras Juozas Tamulionis. (...) J.Tamulionis mane, atėjusį su juo pasikalbėti apie jo buvusią žmoną, tiesiog išprašė pro duris... Taip ir iki šiol nepasakysiu, kodėl šie žmonės nenorėjo prisiminti dar visai nepražilusios praeities...

1962 m. liepos viduryje, t.y. tada, kai jai pasirodė Šv. Marija, Romutė ruošė

išvažiuoti į Kauną. Iš karto triūsė viename iš Kauno fabrikų, vėliau — vienoje Kauno m. valstybinio draudimo inspekcijų draudimo agente. 1965. VII ištekojo už J.Tamulionio. Turėjo du vaikus — sūnų ir dukterį. Dukra mirė nuo širdies ydos, sulaukusi vos 13 metų...

1977 m. žiema. Viena iš žvarbių, darganotų sausio dienų. Romutės darbovietėj — ataskaitinis susirinkimas. Atsiskaityt už savo darbą tribūnon lipo ir R.Tamulionienė. Nepakalbėjo nė minutės, kai staiga susigriebė už širdies ir čia pat, už tribūnos, nukrito. Atskubėjusios „greitosios“ diagnozė buvo trumpa — širdies infarktas. Ką tik buvo sukakę 33-eji.

Nors Mariukai stengėsi nereklamuoti to, ką jie žinojo apie dukters regėjimus, tačiau jau liepos 14 d. apie stebuklą žinojo plačios apylinkės. O liepos 15 — 16 d. į Janonių km. ėmė plaukti žmonės. Toks jų antplūdis sudomino VSK organus. Liepos 18 d. rytą į Janonių km. atburzgė „Viliukas“ ir brezentu dengta mašina, iš kurių pabiro milicininkai bei civiliai apsirengę žmogėnai. Jie tuoj pat ėmėsi darbo — sulaužė, sumaitojo medinį kryžių, kurį tikintieji ką tik buvo pastatę Šv. Marijos pasirodymo vietoje, išspardė gėles, kuriomis ta vieta buvo pilta nupilta. Tą juodą darbą darė daugiausia uniformuoti milicininkai, o civiliai pasuko į Matiukų sodybą. Iš ten į Molėtų VSK skyrių jie išdardėjo su Romute.

...R.Matiukytę iš rajono centro parvežė tiktai vėlai vakare. Mergina visa buvo išbalusi ir drebėjo it epušės lapas. Tėvams ji prisipažino, kad ją tardę bei reikalavę viešai pareikšti, jog ji stebuklo nemačiusi. Iš pradžių Romutė dar spyriojosi tai daryt, tačiau vėliau, saugumiečių gąsdinama, apsisprendė: padarė tai, ko šie reikalavo. Po to vėl prieš Romutės nosį drebėjo daužomas stalas, imta ją spirti pasakyti, kas dar, be jos, Šv. Mariją regėjęs... Tik diena baigiantis drebėdama R.Matiukytė ištare vieną sakinį: „Antrąkart nueit žiūrėt stebuklo man patarė Z.Duntienė“. VSK darbuotojai iš šio sakinio padarė žaibiškas išvadas: Aha, Skiemonių kleb. A.Papučka, Z.Duntienė bei Matiukų šeima sudarė suokalbį, išgalvojo stebuklą, kad pritrauktų savo pusėn žmones ir trukdytų jiems žengt plačiu tarybinio gyvenimo keliu...“

R.Matiukytės už tai, kad ji atsižadėjo Marijos regėjimo, kaimiečiai ir artimieji per daug nesmerkė: jauna, neprityrusi, prigąsdino — kas jai beliko daryti? Be to, ji atsisakė tik dėl akių, kad saugumas atstotų.

Kitą dieną VSK vyrukai vėl prisistatė Matiukų trobon. Šikart jie surinko visą šeimą ir ėmė verst prisipažinti, jog stebuklas yra išgalvotas, jokios Šv. Marijos niekas nematęs ir negalėjęs matyti. Daužė kumščiu į stalą, grasino kažkur išvešią. Apie tris valandas jie taip dūko, tačiau Matiukų palaužti nepavyko.

Kita auka — kaimynė Z.Duntienė. Tačiau ir ši šviesaus proto moteriškė VSK darbuotojų reikalavimams nepakluso.

Saugumiečiai išbildėjo iš kaimo jau apyvakarais, pažadėję, jog jie „to reikalo taip nepaliksią“. Ir nepaliko. Lankėsi Janonyse vos ne kasdien, šokdino niekuo nekalтус žmones, tardymai, kaip ir pirmas, trukdavo ne trumpiau kaip tris valandas. (...)

Pasakojama, kad patys įnirtingiausi stebuklo vietos niokotojai mirė ne savo mirtimi. Buvęs Janonių kolūkio pirmininkas S.Aukštuolis nuskendo ežere, aršiausias saugumietis prigėrė Baltijos jūroj, kombainininkas žuvo avarijoje.“

VIETOS APRAŠYMAS. Tarp laukų, apsėtų raudonaisiais dobilais, iki 1990 m. buvo padaryta klomba, apie 1,5 m spindulio. Kur stovėjo Marija, įbestas nedidelis kryžius. Šalimais pridėta šv. paveikslukų, žvakių. Apsodinta gėlėmis.

1990 m. gegužės 15 d. Utenos tremtinių klubo iniciatyva ir jo lėšomis stebuklo vietoj buvo pastatytas Švč. Marijos paminklas. Dabar jis nuolat papuoštas gėlėmis, čia nuolat būriuojasi daug žmonių. Jie prie paminklo meldžiasi, prašo Lietuvos laisvės ir savo artimiesiems sveikatos.

MALONĖS. 1. Magdelena Skriskienė pasėmė toje vietoje iš balutės prilyto vandens ir davė jo sunkiai sergančiai savo pusbrolio žmonai Paužienei. Ji buvo paralyžiuota, judėjo tik su vežimėliu. Paskui pasveikusi siūlė Magdelenai šimtą rublių, bet ši sakė, kad tegu dėkoja Marijai. Tai įvyko apie 1964 metus.

2. Kaune buvo apie penkerių metų aklas vaikas. Tėvas partinis. Močiutė atsivežė vaiką į šią vietą apie 1963 — 1965 m. ir ten meldėsi. Staiga vaikas sako: „Mosiute, o kas šičia?“ — ir rodė į avelę. Visi tada ten buvę žmonės pradėjo verkti. Tėvas metė partinį bilieta, ir jie išvyko iš Kauno gyventi į kitą vietą.

3. Viena moteris trejus metus rašė, prašė leidimo išvažiuoti į JAV, bet visos jos pastangos atsimušė į kurčių sieną. Tada novena ji kreipėsi į Skiemonyse apsireikšusią Švč. Mariją, prašydama ją pagalbos. Netrukus jos malda buvo išklaudyta.

*Marija, viltis mūsų tikroji
Ir meilė vargstančio žmogaus.
Pamilai Lietuvos Tu šalį
Ir laimes mums teiki Danguis.
Kai vakaro saulė jau leidžias
Ir ruošias jau visi ilsėt,
Tik Tu, o Švenčiausia Marija,
Skubi dar žmonijos gelbėt.
Šviesybė iš Danguis jau leidžias,
Marija tarp žvakių šviesių.
Ir jaunai mergaitei ji rodos
Tarp pievų žalių dobilų.
Mergaitė labai nusigando
Ir nori tėvelius pašaukt,
Bet šventa panelė Marija
Nenori taip ilgai jų laukt.
Ne visiems ta laimė ir skirta
Jos veidą švenčiausių matyt.
Todėl šiai jaunajai mergaitei
Reiks antrą vėl kart aplankyti.
Ji ima į rankas rožančių, —
Tai ginklas krikščionio žmogaus,
Ir eina pasitikti Švenčiausios,
Gal vėl nusileis iš dangaus.*

*Ir mato mergaitė šviesybę,
Ji stovi prieš josios akis.
Išdrįsta ji klausti Marijos
Ir laukia, ką Ji jai sakys.
Švenčiausia Panele Marija,
Neverta tos laimės buvau,
Kokią aš šios žemės dulkelė
Prieš savo akis pamatau.
Tą džiaugsmą tik verti matyti
Šventi vyskupai, kunigai,
Švenčiausia Panele Marija,
Kodėl taip mane pamilai?
Mergelė lelija jaunoji,
Tu verta tos laimės buvai,
Nes savo jaunystės tu dienas
Dėl Dievo gerai tarnavai.
Švenčiausia Panele Marija,
Išgelbėk žmoniją, prašau,
Nuo ligų ir karo pavojų,
Nes Tave nekaltą matau.
Žmoniją tada išgelbėsiu,
Kai melstis daugiau ji pradės,
O tave, jaunoji mergaite,
Išgelbėsiu šiandien nuo mirties.*

*Marija tarp žvakių blizgėjo,
Ir kūną jai dengė plaukai,
Aplinkui Švenčiausią blizgėjo
Aukšiniai visi dobilai.
Jos veidas švenčiausias nuliūdęs,
Nes gaila Jai savo tautos,
Ji mato, kaip žūsta jau žmonės,
Ir ieško kitos jau šviesos.*

*Nei šviesos, nei tiesos nerasit,
Šioj žemėj nebėra jau jos,
Tik melskim Panelę Švenčiausią,
Prašykim gražiausiai taikos.
Ji viena tik gali užtarti
Prie Dieviško savo Sūnaus
Ir visą žmonių patraukti,
Kur tiktai pareikalaus.*

15. MAŽENIAI

VIETA. Kaimas Panevėžio raj., Velykių apylinkė, 16 km į pietryčius nuo Panevėžio. 1986 m. — 240 gyventojų. Apie 5 km nuo Velykių, netoli Jasnagurkos, vietovė, rodos, vadinamoje Uliesis.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Panevėžio dekanatas.

VIETOVĖS PRAEITIS. Toje vietoje kadaise buvo du dvarai. Ant jų ribų buvo pastatyta koplyčia. Dvaro darbininkai ten meldavosi. Gyveno ten ir kunigas. Pas jį atvyko dar keli kunigai ir jie visi kartu norėjo išvykti iš Lietuvos. (Rodos, dėl kalvinų persekiojimo, o gal dėl sukilimo.) Bet dvaro ponas juos sulaikė, patarė pasilikti pernakt, pailsėti, o ryte iškūrens pirtį, visi išsimaudys ir galės kartu su to dvaro kunigu traukti per miškus į kitą valstybę. Bet jiems besimaudant užpuolė juos priešai ir subadė durtuvais. 1964 — 1965 m. toje vietoje ariant rasta kaulų ir akmenų (rodos, pilies likučių). 1965 m. dar buvo išlikusi senojo dvaro kelio dalis, apso-dinta tujomis. Vėliau viskas išnaikinta. Medžiai su šaknimis išversti, sudeginti, mokykla jau nugriauta, visus gyventojus iš tos vietovės dėl melioracijos iškėlė.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Jau praėjo 35 metai po apsireiškimo, atsekti įvykių eigą sunku. Tenka naudotis rankraščiais. Norisi būti objektyviam ir vengti klaidų. Buvo gauti du apsireiškimo aprašymai. Rašyti skirtingų asmenų, todėl yra šio-kių tokių skirtumų, bet esmė vienoda. Pirmas variantas, rodos, patikimesnis, nes pasinaudota ir vietinių žmonių pasakojimais, antrame smulkiau neaprašoma. Abi versijos čia talpinamos.

I ATPASAKOJIMAS. 1964.IX.8 (antradienį) iš Uliesio mokyklos (apie 1977 — 1979 m. dėl vaikų trūkumo buvo nugriauta) ėjo namo Ruzas (vardo neatmena), Bronė Latvytė, Danguolė Jaškūnaitė, Marytė Leliūnaitė. Jų amžius buvo 9 — 11 metų. Per miškelį jiems bėeinant, tuomet buvo apie 16 val., staiga sugriaudė ir bal-tai nušvito. Marytė Leliūnaitė išsigandusi iškart parrūko į kaimą. Kiti vaikai prie krūmų pamatė gražią, aukštą jauną merginą. Ji vieną ranką laikė prie krūtinės, kitą buvo nuleidus. Apsirengus baltais, iki žemės drabužiais, su mėlynu apsiaustu, plau-kai ilgi, šviesūs, ant galvos — blizgančių rožių vainikas.

Mergaitės išsigando ir pradėjo bėgti, nes suprato, kad ta mergina yra nepa-prasta. Kiek pabėgėjusios sustojo, atsigrėžė ir nustebo, nes ta mergina stovėjo neto-

li nuo jų. Vieną ranką ištiesus, kitą pridėjus prie krūtinės. Mergaitės norėjo klaupiti, ką nors klausti, bet vėl pasileido bėgti. Namuose viską papasakojo.

Rytojaus dieną, IX.9, vaikai su tėvais nuėjo į apsireiškimo vietą. Ir vėl toje pačioje vietoje pamatė baltus medžių lapus, visai kaip sidabrinius, dvi žvaigždes, spindintį skritulį ir viršuje blizgantį kryžių. Paskui viskas kaip rūke pranyko. Visa tai regėjo tos pačios mergaitės, o jų tėvai ir kiti nieko nematė. Jos dabar tvirtina, kad ta matytoji graži mergina — tai Švč. Mergelė Marija.

II ATPASAKOJIMAS. Marija pasirodė 1961.IX.8 (pirmadienį). Vaikai sekmadienį buvo priėmę pirmąją komuniją. Jų vardai: Bronė Latvytė, Reginutė ir Antanėlis Budrys. Keturklasė mokykla anksčiau buvo ponų dvaras /.../. Šviesoje pamatė gražią moterį, baltais rūbais apsirengusią, o šviesūs gelsvi plaukai dengė jos pečius. Mergaitės sustojo ir žvilgsnius įbedė į tą gražią moterį Mariją. Bet Antanėlis, būdamas bailus ir negirdėjęs gal tokių dalykų, išgąstingai pradėjo šaukti: „Bėkim! Bėkim! Juk mus trauks į dangų, bėkim!“ — ir tempė mergaites už rankų. O gražioji Švč. Mergelė prabilo į vaikučius: „Nebėkite, aš noriu su jumis pasikalbėti“. Bet, deja, vaikai to nesuprato. Marija pakėlusį ranką juos palaimino. Perbėgę per melioracijos griovį, atsisuko pasižiūrėti ir pamatė, kad gražioji mergelė juos lydi virš žemės. Mergelė pažvelgė į griovio vandenį ir sekundei stabtelėjo. Galbūt ji palaimino ir tą vandenį. Mes ten plaudavome savo skaudamas vietas ir daugeliui nustojo jos skaudėti. Vaikai matė, kaip Švč. Mergelė Marija kilo į viršų šviesaus debesėlio apsupta, spindinti, graži. Jie pasakojo, kad net karvutė, kuri ten buvo prižiūta, pakėlė galvą ir žiūrėjo aukštyn ir mykė lyg nustebusi.

Buvau užėjusi pas Bronytės tėvus ir paprašiau, kad man jie visa tai papasakotų. Jie taip kalbėjo: apie 2 val. dienos matė nušvitimą ir išgirdo trinkelėjimą. Jie pagalvojo, kad bus lietaus — sugriaudė. Netrukus atbėgo ir vaikai uždusę. Mes jų klausėme: „Bėgote — lietaus bijojote?“ — „Ne, ne lietaus, bet mes matėme labai gražią baltais rūbais apsirengusią mergaitę. Jos plaukai ilgi, šviesūs, o aplink ją spindintis debesėlis šviesus. Ji mus palydėjo už griovio“. Tėvai klausė: „Ką Ji jums sakė?“ Mergaitės pasakojo, kad jos bėgo, nesustoję, nes Antanėlis sakė, kad ji juos trauks į dangų. „Ji prašė mus palaukti, nes nori su mumis pakalbėti. Bet mes bėgom, tik atsisukom kelis kartus dar į ją pasižiūrėti. Ji mus palaimino pakėlusį ranką ir pakilo į viršų“. Tėvas ir motina paaiškino, kad ten buvo Švč. Mergelė Marija, nes šiandien yra Jos diena.

Kitą dieną Bronytė su mama ir Reginutė nuėjo į pasirodymo vietą. Artimiausių medelių, ties kuriais Marija pakilo į dangų, lapai buvo nušvitę, balzganai. Tik po trijų dienų įgavo normalią spalvą. Kai motina su mergaitėmis įėjo į retą jaunuolyną, mergaitės įbedė žvilgsnius į vieną vietą ir sušuko: „Mama, kokios ten gražios gėlės!“ Motina sakė nematanti tų gėlių. Mergaitės, pabėgusios į šoną keletą žingsnių, atsiklaupė ir pradėjo gražiai melstis. Motinai tuo tarpu parūpo nueiti prie to griovio, prie kurio Marija buvo stabtelėjusi. Nuo klūpančių vaikelių iki griovio buvo apie 20 metrų. Sugrįžusi priėjo prie besimeldžiančių mergaičių. Bronytė tuoj sušuko: „Mama, kam gi tu taip arti čia priejai, dabar viskas jau išnyko, ką mes matėme!“ O jos iš pradžių buvo pamačiusios rausvas ir violetines gėles, kunigo ranką, laikančią monstranciją. Vėliau, kai žmonės lankė tą vietą ir karštai meldavosi, matė baltą

altorių ir aplink jį stovinčius septynis kunigus ir girdėjo giedant lotyniškas giesmes.

PO APSIREIŠKIMO buvo daug tardymų, bet mergaitės nesuklydo nė vienu žodžiu. Žmonės pradėjo tikėti ir lankyti tą vietą, pradėjo kalbėti, kad kai kurie lankytojai patyrė malonių, sveikatos ir pagijimų. Ypač tą vietą lanko IX.8. Atvyksta iš tolimiausių vietovių, net iš Latvijos. Nors priešingi žmonės naikina altorėlius, gėles, paveikslus, persekioja lankančius, bet žmonės vis tiek lanko ir po sunaikinimo vėl atsiranda žvakės, paveikslai, kryžiuikai.

1967 m. naktį iš rugpjūčio 23 į 24 nežinomi piktadariai visiškai sunaikino gausiai lankomą apsireiškimo vietą. Daug buvo altorėlių, žvakių, paveikslų, gėlių, šilko. Visa tai išvežė, o kitką sudaužė, ypač statulėles.

1967.IX.7 vakare, matyt, tie patys piktadariai viešai viską sudegino, bet IX.8 buvo pilna žmonių net iš Rygos, Vilniaus.

1969.IX.7 atvyko vyrų su lengva mašina ir visą apreiškimo vietą barbariškai sunaikino.

1972 m. per šienapjūtę pilietis Čivinskis, bepjudamas žolę toje vietoje, kurioje buvo pasirodžiusi vaikams Švč. Mergelė Marija, pradėjo pliaukšti prieš Švč. Mergelę ir pasakė: „Na, te dabar pasirodo man Marija, tuoj dalge nuimčiau galvą“. Vos baigė tuos žodžius, krito negyvas. Kiti pjovėjai pabėgo. Paskui Raguvoje buvo iškilmingai palaidotas su orkestru.

VIETOS APRAŠYMAS. 1983 m. Viduryje dirvonojančių laukų, išvagotų šen bei ten melioracijos griovio ir apaugusių aplink miškais, yra papuoštos trys vietos, kur vaikai matė Mariją ir medžio sidabrinčius lapus su auksiniu kryžiumi. Kiekviena vieta aptverta metaline tvorele, maždaug 1,5x1,5 m. Stovi kryžius, yra paveikslų, paveikslėlių, daug gėlių, stovi į žemę įsmeigtos apdegusios žvakės. Dvi vietos per 30 m viena nuo kitos, trečioji tolėliau.

MALONĖS. 1. Pirmas pagijo Velykių parapijos pensininkas Antanas Šiška. Gulėjo Panevėžio ligoninėje, sirgo vėžiu. Gydytojai jo vaikams liepė vežtis tėvą namo, nes jau buvo neišgydomas. Jo prašymu vaikai iš ligoninės nuvežė tiesiai į apsireiškimo vietą. Tris dienas paeiliui lankė šią vietą ir visiškai pasveiko. Nuvyko vėl į Panevėžį pas gydytojus. Tie klausė, koku būdu jis pagijo. Jis sakė, kad nesigydė, bet Dievas padarė stebuklą. Iš dėkingumo Dievui jis užsakė skulptoriui Marijos statulą. Be stogelio ji būtų sunykus, todėl ją atnešė, rodos, į Velykių bažnyčią. Antanas dar dešimt metų išgyveno.

2. „Radau paliktus akinius su prisegtu lapu: dėkoja Dievui už gražintą sveikatą“

3. „Antrą vasarą radau nuskeltą gipsą nuo nesveikos kojos ir parašyta padėka“.

4. Trečiais metais toje vietoje buvo tėvas su dukrele džiaugsmu nušvitusiais veidais. Tėvas papasakojo. „Štai šitoji mergaitė, kurią jūs matote, mano dukra. Pradėjo akti ir ketvirtoje klasėje jau vos tematė. Motina, išgirdusi apie šią vietą, pasiryžo atvykti, nes gydytojai jau atsisakė dukrą pagydyti. Bet mes, visa šeima, tvirtai pasitikėjome, kad Dievas padarys stebuklą. Motina pirmoji atvyko į šią vietą, nes tolokai gyvenom, net kitame rajone, tai negalėjom visi atvykti. Antrą kartą vėl motina atvyko prašyti Švč. Mergelės Marijos užtarimo pas Dievą, kad vaikas pagytų, ir atvežė didelį Marijos paveikslą. Pakabino prie medelio, kur vaikai matė kunigo ranką su monstrancija. Motinai sugrįžus, mergaitė pradėjo regėti. Dabar aš atvykau

su dukra ir atsivežiau vielos geriau pritvirtinti paveikslą prie medžio, kad vėjas nenuverstų“. Jie abu labai gražiai meldėsi ir dėkojo Dievui už malones.

5. „Kitą metų nuvykusi sutikau Verutę Čivaitę iš Raguvos parapijos, amžiaus gal apie penkiasdešimt metų. Ji papasakojo, kad jai įpykęs gaidys snapu įkirtė į ranką. Pasidarė kraujo užkrėtimas. Gydytojai gydė, vaistus leido, bet ranka nėjo geryn, o blogyn. Tada ji sakė: „Aš pasižadėjau atvykti į šią vietą keletą kartų ir kasmet, kol pajėgsiu. Atėjau čia skaudama ranka ir po to nebėjau pas gydytojus — ranka pasveiko“.

6. Ona Žiūraitienė iš Raguvos parapijos pasakojo. Ji buvo pasirengusi čia, į šią stebuklingą vietą, atnešti Marijos paveikslėlį rėmuose, bet paskui vis dar neprisiruošė ir delsė. Vienąkart naktį išgirdo balsą: „Ką pažadėjai, tai ir įvykdyk!“

Ryte senutė atsikėlė ir tuoj pasiėmusi paveikslą atnešė į šią vietą.

7. „1968.IX.8 pas mane, kun. H.Prijalgauską atėjo pilietė Izabelė Steponavičienė iš Mickiemų kaimo, Naujamiesčio parapijos, 69 metų amžiaus, ir pareiškė, kad ji gydėsi apie pustrėčių metų Panevėžyje savo žaizdotą ranką buvo egzema. Buvo net pas specialistą gydytoją Kaunieną bet nieko nepadėjo. Nusibodo ir vaistai, ir triūsas. Ranka ėjo blogyn, pradėjo net pūliuoti, bėgti iš žaizdų vanduo, pradėjo tinti. Tada tai Steponavičienei patarė nuvykti į apsireiškimo vietą. Nuvyko. Pasimeldė. Nuplovė ranką artimame griovylyje ir sugrįžo namo. Trečią dieną nevartojant vaistų, iš ryto pamatė, kad ranka yra visai sveika. Begaliniai ji nudžiugo ir vėl nuvyko į tą stebuklingą vietą pasimelsti, padėkoti už tą malonę. Grįždama užsuko pas Velykių kleboną prašė surašyti tą įvykį, nes ji, Steponavičienė, tiki, kad čia aiškus stebuklas, ir prašė kaip padėką atlaikyti prie Švč. Mergelės Marijos Šv. Mišias.

Surašiau, ką man sakė pil. Iz.Steponavičienė“.

Kunigo parašas

* * *

*Raguvos vienkiamio padangėj sutrenkė garsiai
Ir nuostabia šviesa nušvito pievos, miškai,
Kai Dievo Motinėle žengė žemėn skubiai,
Jos nuostabų grožį matė trys vaikai mokiniai,
Kai Ji pakėlusį ranką palaimino juos meiliai.
Į šią vietą mus veda keliai ir takeliai,
Nes Tu, Dievo Motinėle, mūsų širdyse
Ruoši Dievui kelią.
Šioje vietoje mūsų siela atgyja, kuri buvo apmirusi,
Liga apleidžia kūną kankinus.
Dievo Motinėle, šią vietą stebuklams Tu pasirinkai,
Nes čia yra mirę kankiniai kunigai.
Ačiū, ačiū, Dievo Motinėle, tariame Tau,
Kad šią vargo žemelę lankai.
Karštą meilę gaivinsime savo širdyse
Tavo Sūnui Jėzui Kristui ir dėkingi Tau būsime.
(Iš liaudies kūrybos)*

16. ILGIO EŽERAS

VIETA. 10 km į šiaurės vakarus nuo Zarasų, prie kelio į Rokiškį, 5 km į šiaurės rytus nuo Imbrado, Kvintiškio vietovėje.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Zarasų dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. 1968.VII iš 1 į 2 d. vidurnaktį apie 24 val. važiavo motociklu Juozas Kranklys ir Albina Skvarčinskaitė, kuri įvykį taip aprašė:

„Tai buvo prieš 1968 m. gražaus liepos pirmosios vakaro dvyliktą valandą. Mes su pusbroliu Juozu buvome pas mano seserį Meiriškėlių kaime. Važiavome atgal į savo namus. Man buvo septyniolika metų, o Juozui — šešiolika. Keliu privažiavome Ilgio ežerą o kartu ir tekančią nedidelę upeliuką.

Jo krantus puošė puikūs dideli medžiai, kurie dar jau išrauti. Mes buvome neprivažiavę tiltelio, kai pamatėme tarp medžių šviesą privažiavę arčiau išvydome ant stulpelio stovinčią nepaprasto grožio merginą. Šešėlio, kur jiniai stovėjo, nebuvo. Apsirėdžiusi buvo balta ilga suknelė, o pečius gaubė gelsva skraistė. Vieną ranką jiniai buvo prisidėjusi prie širdies, atrodo, kairę. Kojų nesimatė, o plaukai žibėjo kaip auksiniai, aukso spalvos atrodė. Aš labai išsigandau, nors mačiau tokį gražų vaizdą o dar tuo momentu motociklas užgeso. Sušukau, kad šitoje vietoje tikriausiai vaidenasi. Mes galbūt šioje vietoje stovėjome ne daugiau kaip tris minutes. Man sušukus motociklas pats užsivedė, nes mes nuo jo nenulipome, ir nuvažiavome į namus.

Po kiek laiko nuėjusi į tą vietą atradau medžių lapus, kur stovėjo Švč. Mergelė Marija, apdegusius, bet tik iš vienos pusės lapai buvo parudavę, o iš kitos buvo normaliai žalios spalvos.

Daug girdėjau žmones pasakojant, kad tas upeliuko vanduo padeda, ypač ligoniams. Apie tai tegul žmonės ir pasakoja.

Pasirašė Albina. 1975.X.12.“

Jaunuoliai nusprendė įvykio niekam nepasakoti, bet, sapne įspėti apsireiškimo neslėpti, jį apgarsino.

Tada jie buvo areštuoti ir tardyti, bet kadangi jiedu laikėsi savo parodymą tai pripažino juos nepilno proto. Vieta, kur apsireiškė Marija, buvo buldozeriais sunaikinta ir užlieta vandeniu, pastatyta sargyba ir įrengta milicijos vasaros stovykla. Artimi gyventojai iškelti iš tos vietos pretekstu, kad nekliudytų melioracijos darbams.

APIE REGĖTOJUS. Juozas Kranklys, gim. 1952 m., gyveno Avilių kolūkyje, Zarasų raj. Albina-Margarita Skvarčinskaitė, Vinco, gim. 1951.III.19, antroji tėvų duktė, katalikė, vidutinio ūgio, storoka, nuoširdi, atvira, paprasta, 1980 m. gyveno Salako apylinkės Noriūnų kaime. Dirbo (1980 m. duomenys pagal A.Orentą) Zara-

suose Lietkoopsajungoje tarprajonine revizore, laikinai gyvena Zarasuose. Paklausta, ar buvo prie Ilgio ežero ir ar žino apie ten vykstančius stebuklus, atsakė, kad buvo tik prieš keletą metų, jokių stebuklų nematė.

Juozas vedęs, turi sūnų, bet su žmona nelabai sugyvena, dirba kolūkyje inžinieriumi, bažnyčią lanko kas sekmadienį. Apie Marijos regėjimą prie Ilgio ežero nelabai pasakoja — bijo viršininkų.

1977 m. kovo mėn. žurnale „Laikas ir įvykiai“ Nr. 6 pasirodė Felikso Laurinaičio straipsnis „Kaip gimsta ir miršta stebuklai“. Štai ištrauka: „Mirus Skiemonių „stebuklui“, imta kalbėti apie Marijos pasirodymą Zarasų rajone. Buvo taip: šiltą vasaros vakarą, važiuodama su vaikinu motociklu, mergina pastebėjo upelyje šviesą. Nugirdusi jos pasakojimą, senutė jau rytojaus dieną paskelbė, jog apsireiškusi Marija...

Religingos fanatikės bematant upelyje pastatė stalą, kurį aplipdė žvakėmis. Po kurio laiko išaiškėjo ir tos ugnies priežastis: vienas zarasiškis brakonierius su savo sėbrais tą šiltą vakarą upelyje gaudė vėžius... Štai tik keli pavyzdžiai, kaip Lietuvoje gimdavo „stebuklai“, reikalingi bažnytininkams, ypač dabar, kuomet taip plinta ateizmas.

F.Laurinaitis, Kauno A.Sniečkaus politechnikos instituto vyresnysis dėstytojas“.

VIETOS APRAŠYMAS. Prie Ilgio ežero vakarinio kranto teka upeliukas. Ties apsireiškimo vieta jis įteka į ežerą. Palei krantą eina vieškelis. Per upelį padarytas medinis tiltas. Pareigūnai ankstesniais metais tiltą prieš metines liepdavo išversti. Ežeras šioje vietoje sudaro įlankėlę, kurioje apie 2 — 3 m nuo kranto yra padarytas

Marijos altorėlis. Per Marijos apsireiškimo metines žmonės susirenka iš vakaro ir per visą naktį meldžiasi. Sulaukę saulės patekėjimo, išsiskirsto. Per metines šalimais katalikiško altorėlio išdygsta ir pravoslavų altorėlis. Jų atvažiuoja net iš kitų respublikų. Pradėjus žmonėms lankyti šią vietą, valdžia liepė medžiais užversti kelią, einantį prie ežero, kad nepravažiuotų mašinos. 1982 ir 1983 m. jau savaitę prieš VII. 1 į ap-

sireiškimo vietą privažiavo milicijos būrių ir kontroliavo žmones ir mašinas, vykstančias iš Zarasų link Imbrado. Pačioje apsireiškimo vietoje buvo stovykla, o aplinkui zujo ratuota sargyba. Patruliai buvo išstatyti net prie Zarasų miesto. Autobusai tom dienom iš Zarasų link Rokiškio nekursavo. Kaip pasakojo vietiniai gyventojai, kurie į maldininkus žiūrėjo kaip į kovotojus, o į milicininkus kaip į okupantus, jie sustabdydavo net mašinas, vežančias bidonus nuo pieno, ir tikrino, ar kartais vairuotojas „nebando juose pervežti vandenį iš stebuklingos vietos“.

1987.VI mėn. pabaigoje, kaip žmonės pasakojo, apsireiškimo vietoj kažkas pastatė kryžių. Ar tai apylinkės pirmininkas, ar partinis sekretorius skambino į rajo-

ną klausdamas, ką daryti. Jam atsakė: „Tu valdžia ir spřęsk“. Jis atrado „kristarežą“, ir kryžius buvo nupjautas.

1988.VII. 1 24 val. buvo šv. Mišios Imbrado bažnyčioje. Po to procesija aplink bažnyčią be sakramento. Paskui žmonės nuėjo prie ežero. 1997 m., kaip ir kasmet, šv. Mišios buvo liepos 1 d. 24 val. Imbrado bažnyčioje.

MALONĖS. Per metines dažnai žmonės mato saulės stebuklą. Saulė tik patekėjusi, žaižaruoja, tviska, skleidžia įvairias varsas. Jos centre juda kitas skritulys. Šalia saulės atsiranda dar keli jos dydžio skrituliai.

Štai keletas ištraukų iš įvairių regėtojų pasakojimų.

1. Vienos moters iš Vilniaus. „1975.VII.2 patekėjusi saulė pasidarė rausvai raudona, į ją plika akim buvo galima žiūrėt. Prie saulės pasidarė kryžiaus formos, irgi raudonai rausvi, keturi vienodo dydžio ratai: vienas kairėje pusėje, kitas dešinėje, trečias viršuje ir ketvirtas apačioje. Saulė ir šitie ratai nepaprastu greičiu ėmė sukstis apie savo ašį, berdami įvairiaspalvius spindulius į ežero vandenį ir žmones. Ore, ties ežeru, pasirodė nukryžiuotas Jėzus, o iš dešinės nukryžiuotas latras. Kristus atrodė daug smulkesnis ir nuvargęs, daugiau iškankintas nei latras. Prieš Jėzaus kryžių stovėjo Marija ir kita moteris. Visą šį laiką nuo saulės ir ratų bėrėsi įvairiaspalviai spinduliai į ežero vandenį. Tarp Kristaus ir latro kryžių prieš stovinčią Švč. Mariją ir kitą moterį buvo lyg kokia neaukšta užtvara. Staiga saulė ir ratai tarsi bombos ėmė kristi į ežerą ir žmones. Jėzus, latras, Marija su kita moterimi tuose spinduliuose pranyko. Ore, toje vietoje virš ežero, atsirado kažkokios raidės ir žodžiai, kurių aš nesugebėjau perskaityti ir suprasti. Viskas pranyko, saulė vėl pasidarė normali, į ją plika akimi negalima buvo žiūrėti“.

2. 1979.VII.2 tekant saulei jos beriamus spalvotus spindulius, sukimąsi altošiaus vietoje, rožes matė Elzbieta Bavarskienė iš Raseinių raj., Markauskienė iš Kauno (gyv. Lenino pr. 71a - 1) ir kiti.

3. 1979.VII.2 V.Eičienė, kurios adresas 4820 Rokiškis, Jaunystės g.28, artėdama prie apsieirškimo vietos ir pažvelgusi į šalį, pamatė prie krūmų gražią, aukštą, baltą statulą. „Ir aš pagalvojau, kokias gražias dabar menininkai dirba tas statulas. Tokia graži, balta, nuometas ant galvos irgi baltas, rankos, atrodo, buvo sudėtos, akys žiūrėjo į žemę. Labai gerai matės. Ilga suknėlė dengė kojas, nebuvo matyti, ar basa, ar ne. Tai man kilo mintis, kodėl čia ta mašinėlė taip arti privažiavo prie tokio gražaus paminklo, o moteris irgi sėdėjo arčiau ant ežero kranto, nugaras atsukusios į statulą. Pagalvojau, kad tai negražu Švč. Mergelės Marijos paveikslą nepagerbti, nusigręžti nuo Jos. Maniau, kai apeisiu, tada eisiu artyn ir pasimelsiu prie statulos. Bet dar paėjom kokius dešimt žingsnių ir jau pasirodė ežeras, kryžiai, žvakės ir daugybė žmonių. Atsigręžiau į paveikslą — statulą, jau jo nebėra! Kaip man graudu pasidarė, ašaros pradėjo riedėti per veidą, tiesiog nustebau. Gaila buvo labai, kodėl aš nėjau iš karto artyn, bet maišė mašinėlė, užstatyta priekyje. Žadėjau lyg niekam nesakyti, bet šalia moteriškė labai gera, puiki, išmintinga, mudvi stovėjom kartu, o aš vis šluosčiau ašaras nuo veido. Ji pasižiūrėjo keletą kartų ir tuomet aš jai pasakiau, kas atsitiko. Pabuvę kelias valandas, važiavom į bažnyčią. Po pamaldų dar nuvažiavom prie seno ažuolo. Nuėjom į gražią veją, susėdom ir pietavom. Tenai pradėjo lyg juoktis, šaipytis viena moteris. Aš vėl pradėjau ašaras lieti ir sakiau: „Netikinu nė vieno, kas nenori tikėti, bet kad mačiau, tai tikrai mačiau“. Ir vėl labai susinervavau ir liūdna buvo, vėl save

kaltinau, kodėl aš iškart nėjau artyn, bet juk visai nepagalvojau, kad čia man apsireiškė. Grįžusi apsiraminau, bet iš minties neišeina, nejaugi man pasirodė tokia graži, nuostabi Marijos statula. O gal ir Jos buvo tas gražus paveikslas. Jau atšvenčiau septyniasdešimt metų. Taip nebuvo atsitikę. Esu kilusi iš labai maldingos šeimos. Mūsų namiškiams daug buvo stebuklų, nėra laiko aprašyti viską, o be to jau ir senatvė“.

4. Įvairiais niuansais Saulės stebuklų ir kitus šventus vaizdus matė ir davė parodymus šie asmenys:

V. Polonskienė, gyv. Vilniuje, Mičiurino g. 2 — 3,

J. Labanauskienė, gyv. Kaune, Vienažinskio g. 4 — 2,

Marytė Gerasimavičienė, gyv. Vilniuje.

STEBUKLO SIMBOLIKA. Persimainiusi saulė, judanti ir berianti žmones savo auksinius spindulius — Viešpaties Jėzaus Švč. Sakramente. Jis yra šita saulė, iš kurios eina visokių Dievo malonių šaltiniai tikintiems žmonėms.

Skraidantys violetiniai skrituliai priešais saulę — tai adoruojantys ir garbinantys angelai.

KITA NUOMONĖ. K. Kaušyla apie orus ir jų numatymą knygoje „Turisto

žinynas“ (V., 1978, p. 59) rašo: „Kartais galima pastebėti įvairių optinių reiškinių. Pvz., pasirodo skirtingo skersmens ratai ir vainikai apie saulę ir mėnulį, vaivorykštės, miražai, kurių metu būna matomi toli už horizonto esantys daiktai. Visa tai ne tik akį džiuginantys reiškiniai, bet ir vienokio ar kitokio orų pasikeitimo požymiai“.

Tačiau, kaip moksliškai bebūtų aiškinama, visų prie Ilgio ežero nutikusių reiškinių nepaiškinsi.

Antonas Čechovas kn. „Unteris Prišibjevas“ (V., 1981, p. 8) rašo: „Aš atradau, kad mūsų didi ugninė spindulinga chlamida saulė per šv. Velykas anksti rytą įdomiai ir dailingai žaidžia įvairiaspalvėmis spalvomis ir savo nuostabių žiburiavimų daro žaismingą įspūdį“.

Fatimos stebukle 1917.X.13 saulė pradėjo suktis, judėti, atsiskyrė nuo dangaus skliauto, tapo raudona kaip kraujas, pradėjo judėti į žemę. Žmones pagavo siaubas. Smarkiai lijo. Tai įvyko

dieną prieš pat Rusijos revoliuciją. Dievo Motina įspėjo žmoniją apie Dievo rykštę...

PAVEIKSLO ISTORIJA. 1979 m. pagal regėtojų pasakojimus buvo nupieštas paveikslas. Švč. Marija jame pavaizduota jauna, balta suknele, su pelerina ant pečių, aukso spalvos plaukai ilgi, palaidi, krintantys ant pečių, kairę ranką pridėjusi prie širdies, dešinė pusiau nuleista, tarsi kviečianti nenusigąsti ir nebėgti, o artintis prie jos, lyg ką norinti pasakyti. Veidas liūdnas, stovinti dangiškoje šviesoje, kojų nesimato. Iš šonų apšviesti lapuočiai medžiai, už nugaros — nuo šviesos blizgantis vanduo.

Paveikslas, skirtas apsireiškimo vietai, laikomas Imbrado bažnyčioje.

* * *

*Garbė, garbė Marijai
Per amžius vis skambės,
Jos nuostabus skaistumas
Žmonijai vis žibės.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.
Iš dangiškų aukštybių
Meilingai žvelgdama,
Ji nuolat mus globoja,
Visus ten kviesdama.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.
Lietuvą pamylėjai
Jau nuo senų laikų,
Marija, savo žemei
Nužengei ant laukų,
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.
Kai naktis gaubia žemę,
Miškus, žalius laukus,
Maldauji dangaus Tėvo
Išgelbėt Jos vaikus.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.
Jaunuoliams pasirodei
Tamsioje naktyje,
Prie ežero upelio
Važiuojant kelyje.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.*

* * *

*Kaip saulė sužibėjai,
Jiems nieko nesakei,
Skausminga Tu stovėjai,
Dangun liūdnei žvelgei.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.
Dabar čia minios klaupias
Dėkinga širdimi,
Kad sielas jų išgydai,
Sveikatą gražini.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.
Saulės didžiais stebuklais
Patrauki žmones čia,
Kad Tavimi pasitikėtų
Ir glaustus prie Tavęs.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.
Palaimink mūsų šalį
Savo šventa ranka,
Kad mūs tautoj klestėtų
Vien meilė ir taika.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.
Ir ką gi mes aukosim,
Ko siusime aukštai?
Žadėkim Ją mylėti
Ir būti Jos amžinai.
Marija, Marija, Marija, garbė Tau.*

Rašant apie Kvintiškį didžia dalimi pasinaudota A.Orento surinkta medžiaga.

17. DAPKIŠKIS

VIETA. 16 km į vakarus nuo Alytaus, 2 km į pietus nuo Santaikos.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Alytaus dekanatas, Santaikos parapija.

ISTORIJA. Švč. Mergelės Marijos apsireiškimo data tiksliai nenustatyta. Įvyko 1968 — 1974 m.

Dar tamsoje ankstyvą rytą iš gyvenamojo namo išėjo Veronika Semeškaitė. Ji pamatė didelę šviesą. „Žiūriu, baisi šviesa“. Tos šviesos viduryje stovėjo Švč. Marija. Ji buvo žmogaus didumo, labai graži, rūbai blizgėjo. „Nagi žiūrau, su tokiais rūbais blizgančiais stovi Panelė Švenčiausia“. Marija nieko nekalbėjo.

Veronika Semeškaitė įbėgo į namą ir ėmė kelti savo brolius Praną ir Juozą.

Broliai išėjo į lauką ir pamatė šviesą ir Švč. Mergelę Mariją. Pranas, nesuprasdamas, kas darosi, ėmė pečiais kraipyti. Veronika pakėlė iš miego ir Pranę Semeškienę. Ši atsikėlus irgi išvydo šviesą ir Mariją kylant į viršų. Veronika atsiklaupė ir liepė kitiems klauptis. Visi atsiklaupė, Juozas net ėmė verkti. Marija kilo ir mažėjo. „Žiūrau, taip kyla, kyla, kyla in dangų paveikslukas tokis, kyla, kyla, bet jau aukštokai nuo žemės, paskui mažėj, mažėj, mažėj. Kuo aukščiau, tuo mažesnė“. Taip ir pranyko. Ryški šviesa dar buvo matoma. Tą šviesą pamatė kaimynė Mikalia Vabalaitė-Vainevičienė, gyvenanti maždaug už 300 m. Ji pakėlė savo vyrą Petrą Vainevičių. Abu stebėjosi didele šviesa. „Išėjau, žinot, naktį, baisi šviesa, ir atėjus in ji sakau: ir tu pažiūrėtai, kas čia, in Semeškų, tokia šviesa baisiausia ant dangaus. Kibą čia, sakau, šviesa su kokiom raketom. Paskui jau ji ateina ant ryt in mus, sako, oi, kas pas mus buvo matyc, kad jūs būtut matį. Sako, aš matiau. Sako, rūbai jau kaip gražūs“.

Paskui šviesa pranyko.

Veronika Semeškaitė mirė 1983 m. Pranas Semeška - 1979 m. Juozas Semeška- 1975 m.

18. KETURNAUJIENA

VIETA. Kaimas Šakių raj., Sintautų apylinkėje, 18 km į pietvakarius nuo Šakių, prie plento į Kudirkos Naumiestį. Vietovės vardas Suodžiai.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Šakių dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Ketumaujienos kaime pasirodė ne tik Marija, bet ir Jėzus. Apie tai pati regėtoja ir papasakojo. Jos kalba buvo įrašyta į magnetofoną. Čia visas tas tekstas, kiek paredaguotas, pateikiamas. Kai kurie žodžiai yra netaisyklingi, bet jie netaisyti siekiant parodyti jos tarmę ir kalbos stilių.

Anelė Staugytė-Matijošaitienė. 1983.IV.17. 21 —21.30 val.:

„Ateinančiais bus keturiolika metų. Tai buvo 1969.XI.14. Ir lapkričio 11 d. aš žinojau, kad čia Kristus ateis. Man buvo pranešta, pasakyta. O buvo šitaip. Aš atėjau iš kolūkio pietų laike apsitriūst gyvulius, kaip tik nešiau paršeliams ėst, susitaisius į viedrus. Nuėjau vidurin kiemo ir iš karto ėmiau nesijaust savęs, atrodo, kad aš kūno neturiu. Ir išgirstu tokius žodžius, man sako: „Žinok, lapkričio 14 dieną, maždaug be penkiolikos minučių pusę dešimt vakare pas tave ateis Kristus“.

Na ir kaip tik atė ta lapkričio 14, vat kaip tik aš šičia sėdėjau, buvau pasileidus radiją iš Vatikano klausyt, žiūriu, sukinėju, ieškau bangų į tą radiją žiūrėdama. Ir kad ma kas už kupros sakytų: „Aš atėjau kaip tau buvo pranešta“. Greit atsiskau, kas mane šnekina, ir va čia, šioj vietoje, kur gėlės, kur žvakės sudėtos, aš pamačiau stovintį Kristų. Jo ilgi rūbai iki pat žemės, ant krūtinės buvo matyti atvira širdis ir iš tos širdies srovės spinduliai taip į šoną. Ir vieną rankelę Jis laikė prie širdies ir vienu pirštu rodė į širdį. Aiškiai rankoje matėsi žaizda. O veidas, žinot, tai taip kaip vyrai barzdą neskustų, neilga tokia barzdelė, noselė smaili, lūpos tokios plonos, akys pervedančios, spindinčios, tiesiog net neįžiūrėt. Jis gali būt kokių 30-31 metų amžiaus. Nu taip už mane didesnis vyras, nemažas, plaukai tokios kaštoninės spalvos.

Sklastymas per vidurį, plaukai taip užkritę ant pečių ir tokiom stambiom bangom, taip kad mergaitės susipytę šlapius plaukus į kasas ir paskui paleistų. Akys mėlynos, spindinčios. Matėsi visa galybė jo akyse.

Nu, ir tuo sykiu Jis man daugiau nieko nesakė. Jis man išnyko iš akių. Tada aš nesumečiau, kad čia reikia žvakių uždegt a ko. Nu, vienu žodžiu, aš nežinojau, ką daryt. Tai vat, kitai moteriškei liepė čia žvakes atnešt. Ir kada atnešė tas žvakes, žinoma, reiktų uždegt, bet kur jas dėt? Mudvi nutarėv, kad reiktų ant grindų padėt tas žvakes. Ir mudvi tik spėjova uždegt tas žvakes ant stalo, vėl sako: „Tu jas tę padėk ir uždek, kur tu mane matei stovint“. Ir da teip priminė, sako, kaip kunigas atvažiuoja su švenčiausiu, irgi žvakes uždegat, taip ir čia tegul dega. O jeigu atėję žmonės klaus, dėl ko čia dega, tai sakyk. O jeigu neklausinės, visiškai nieko nepasakok. Nu, ir paskui, kitą penktadienį, vėl toj pačioj vietoj Kristus buvo apsireiškęs. Tai Jo pirmutiniai žodžiai buvo tokie: „Būk drąsi. Nebijok nieko. Tave prašys čia išdraskyt ir išmėtyt viską, bet, - sako, - tu nekišk rankų. Kas nor, tegu drasko. Svarbių svarbiausia, tu neišsižadėk manęs, aš tau padėsiu. O jeigu išsižadėsi, žinok, tai bus viskas“, — sako.

Nu, ir po šito antro Kristaus apsireiškimo buvo Marija apsilankiusi. Šitoj vietoj. Jos ir buvo pirmutiniai žodžiai: „Mano Sūnus dukart čia stovėjo ir aš galiu atsistoti“. Ir ji po kelis kartus kartojo: „Melskitės, melskitės, kalbėkit rožančių. Už tuos visus išklydusius žmones. Kad jie nors kiek pasitaisytų“. O Marija — kokių 16-18 metų mergaitė. Jos buvo balta suknelė, melsvas kaspinėlis perjuostas. Ant galvos baltas nuometas uždėtas. Ir taip išskėtusi rankytes laikė kaip čia yra ta Marijos statulėlė. Ir jos paskutinis žodis buvo: „Žinok, kad čia buvo Marija“. Ir tokia šviesa, ir tokie spinduliai prade eit iš Jos, kad ta bakūžėlė tai kaip auksu spindėjo. Ir su tuo savo spindesiu mažyn, mažyn ir man išnyko iš akių.

Nu ir paskui kaip Kristus liepė man visus žmones mylėt lygiai, jokių priešų neturėt, nes, sako, man kiekvieno žmogaus siela labai brangią kainą kainavo. Man reikė išliet paskutinį savo kraujo lašą už kiekvieno žmogaus sielą. O ypatingai, sako, tu dabar aukokis ir melskis už tuos vargšus, katrie netiki, tai žinok, yra didžiausi pasauly vargšai. Arba apkalbėt ar pasakyt ką nors ant kito žmogaus ir mane pats Kristus yra sudraudęs. Sako, tu neteisk ir nesmerk nė vieną žmogų, nes tu nežinai, kas iš jų bus. O gal jiems, sako, kas išmėl malonę. O jeigu ir reiks nuteisti, Aš, žinok, sako, pats esu teisėjas ir Aš nuteisiu.

Štai matot, yra paveikslas, rožančių yra, yra karolių, o čia kilimas, tę yra lazdos paliktos, yra žmonės malonių išsiprašę ir išgijimų yra, atsivertimų, kiti žmonės net regėjimus yra turėję.

Kada mes šventėm dvyliktas metines, labai daug žmonių buvo. Ir žinot, labai daug pastebėjo visko. Pirmiausia žmonės iš minios suriko:

— Žiūrėkit į saulę!

Ir kada mes atkreipėm dėmesį į saulę — saulė labai sukosi ir šokinėjo smarkiai į šonus. Ir paskui leido spindulius: tai žalius, tai melsvus, tai gelsvus ir, žinot, visa šita sodyba, ypatingai tie dičiai medžiai tai nuo pat viršaus iki apačiai tokie bronziniai, tokie geltonos spalvos buvo. Kiti matė Mariją su Kūdikieliu ant rankų, kiti

matė Kristaus erškėčiuotą galvą. Va ta minia žmonių, kurie matė gyvą Kristų, prikal tą ant kryžiaus, tie žmonės gulė kryžium ant kiemo. Tas kiemas tiek išmytas buvo, nu iki pusiau blauzdų tokia košė, zumpa buvo. Ir tie žmonės, kurie gulėjo kryžium ant to kiemo, atrode apsemti tam dumble, tam vandenyje. Ir kada jie atsis-tojo - visiškai švarūs, nė dumblini, nė šlapi, visiškai švaručiai buvo.

Paskui matė juostą virš šitos bakūžėlės, vot kur keturios raidės tos, kur virš kryžiaus yra. Visi rėkė: „Matom!“ Rankas iškėlė, meldžiasi suklaupę į tą purvą, visi verkia, tiesiog visi. Ir atsivertimų buvo, ir labai daug malonių žmonės gavo.

Da papasakosiu aplink šitą kryžių. Tai buvo prieš metines X. 13.

— Šitais metais?

— Pereitais, pereitais metais. Žinot, kai aš spėjau pareit iš darbo, ant pusės dešimt būna Mišios. Buvau paleidus radiją iš Vatikano. Ir kaip tik prieš patį pakylėjimą ant šito kryžiaus, kur yra, aš pamačiau gyvą Kristų prikal tą. Taip ligi pusei. Bet žinot, aš mačiau Kristų prikal tą prie kryžiaus ne taip kaip dabar vaizduoja - per delnus, bet per šituos daiktus - per riešus. Ir man Jis tiek pasakė: „Šitas kryžius tiek turi malonių, lyg kad aš būčiau gyvas prie jo prikal tas. Ir kas prie šito kryžiaus melsis ir labai manęs atsiprašys, aš tiem atleistu“. Kristaus galva labai spinduliavo, nebuvo galima net įžiū-rėti. Labai spindėjo galva Jojo... Ką dar papasakot? Pernai prieš Velykas čia buvo daugiau žmonių ir mes kaip tik meldėmės pusę keturių ryto, nes per naktį budėjome, meldėmės. Ir šalia šito kryžiaus aš pamačiau Kristų, pririštą prie stulpo. Jis taip iškank-kytas, taip visas išvargęs buvo. O va čia kita moteris ką matė.

— Jūs ateikit, papasakokit, kaip jūs matėt Kristų plakant.

Moteris priėjo prie mikrofono.

— Jūs pamatėt Kristų prie kryžiaus prikal tą, o aš pamačiau staigiai, kaip žydai plakė Kristų. Kokie penki, jų čia daug buvo. Va taip su rapnikais tiek duoda, tie-siog... tiesiog baisu.

— Net, sakėt, mėsos krito.

— Taip, net mėsos krito. Va taip į dangų pakėlęs akis meldėsi. Ką dar? Va kas šįmet buvo, papasakosiu. Prieš Didįjį ketvirtadienį. Aš buvau dirbtuvėj ir štai pradė-jau jaust Kristų, atrodo, kad Jis čia pat, tik aš Jo nematau. Ir staiga pamatau Kristų. Ir Jis man pasakė: „Padariau viską, ką galėjau, ir palikau“. Švenčiausią sakramentą, aišku. Ir pridūrė: „Šitas buvo jau beveik pora tūkstančių metų“. Jis susijaudinęs ėjo, — aš jaučiau, — atsisveikint su savo motina. Ir sako: „Aš dabar jau išeinu, tau sakau su Dievu“. Ir žinot, Jis man dar šitaip pasakė: „O aš tau duodu dabar laisvą valią. Kaip tu nori, taip daryk, nes aš ir pats ėjau laisva valia. Mirt sutikau. Tau bus sunku, daug reiks iškentėti nuo jų ir nuo visų. Ir ta tavo kančia bus dėl manęs“.

Paskui aš atėjau į kambarį, pradėjau melstis. Buvo penkiolika antros. Ir pama-čiau: virš galvos, atrodo, nei lubų, nieko nėra. Tik pamačiau kryžių. Tas kryžius tikrai nemažas ir ne kokios šviesios spalvos, bet tamsus kyg kažkoks rąstas, išimtas iš kokios balos. Ir va leido man matyt tą momentą, kai Kristus gulė ant to kryžiaus. Jau buvo, žinokite, Didysis penktadienis. Ir tas pats laikas, kai mes kalbėjom tą 33 kartus, Jo maldą. Kristus labai iškankytas, visiškai išrengtas buvo. Sudraskytas Jo kūnas, kraujais apkrekėjęs visas, ir, matyt, kai rengė tą Jo rūbą, matėsi vėl naujai

atsivėrusios žaizdos. O Jis ant to kryžiaus gulė su tokia meile. Veidai įkritę. Jis užsimerkęs buvo. Ir ant galvos matėsi erškėčių vainikas. Ir tie spygliai taip giliai Jam įlindę į galvą, visur pamėlynavę, krauju apkrekęję. Jam, matyt, kai vilko tą rūbą, vėl užgavo erškėčių vainiką ir iš naujo ėmė sunktis kraujas. Toliau, matau — duobė iškasta kryžiui įleist. Trys tokie, kaip pasakyt, kuolai pamesti šalia. Ir matosi kaukolė. Ant pačio krašto kaukolė. Va tai šitaip leido matyt.

Paskui vakare, penktadienį, kai čia meldėmės, aš pamačiau prisikėlusį Kristų. Ir man Jis tiek pasakė: „Aš sugrižau iš priešpragario“. Toliau taip kalbėjo: „Aš tau, — kaip nuo to kryžiaus kalbėjo, sako, — Aš tau neleisiu daugiau matyt, kaip mane kalė prie kryžiaus, nes tau per daug baisu, tu jau neištversi. Va, — sako, — šitas kryžius įsivaizduok, kad tai tas pats kryžius. Ir išvis, — sako, — kryžius labai gerbkit ir mylėkit visus, be išimties.

— O kokia to kryžiaus istorija?

— Atvežė žmonės. Nežinau iš kur. Turbūt iš kokio vienuolyno.

— O kuriais metais Marija pasirodė? Ir ar viena kartą, ar dar kelis kartus?

— Nu žinot, Mariją tai kelis kartus, vot yra paveikslas, kaip aš mačiau. Buvau lauke tuosyk. Ir taip iš karto toks debesėlis virš šitų namų prasiskyrė, ir aš išvydau Mariją su šešiais angeliukais. Ir ta Marija taip laikė rankas, atrodė, kad apkabys tą namelį ir nusineš. Va šitaip buvo. Nu ir dar yra žmonių, kurie tada matė Mariją. Kokia dešimt žmonių matė, o du visai nematė — čia kambary vaikščiojo.

Paskui man leido matyt sielą, kokia žmogaus siela yra. Štai buvau nuėjus į šermenis, mes kaip tik giedojom rožančių. Ir aš išgirdau žodžius. Sako, aš tau leisiu šito žmogaus sielą matyti. Po šitų žodžių aš teip atsukau per petį ir pamačiau tą sielą, stovinčią gale grabo, kojūgaly, ir žiūrinčią į savo kūną. O kaip aš mačiau, tai ta siela yra šėmas, pilkas rūkelis, vot migla — šitokia žmogaus siela yra. Bet žinot, visas atvaizdas, visas panašumas į tą patį žmogų. Jeigu mes susitiktume pažįstamo žmogaus sielą, tai tikrai atskirtume, kurio ji yra. Visi bruožai — tas pats žmogus. Va tarkim, kad mus katrą įkištų į storą celofaninį maišą ir užrištų viršų. Tai vot tokia ta siela — matosi visi bruožai, viskas. Bet, žinot, dar ta siela buvo, kaip aš mačiau, nuo galvos iki kojų vieną žaizdų. Vienur didesnės, kitur mažesnės, o kaip kur ta siela, tas rūkelis tiek buvo prasiskyręs, kad galėjai kokius tris pirštus įdėti. Ir aš niekaip neišgalvojau, kas čia, kodėl ta siela yra žaizdota. Tai pradėjau vakare melstis ir net Kristaus prašyt, kad paaiškintų. Tuoj išgirdau tokius žodžius: „Tai, žinok, yra to žmogaus nuodėmės, už tai ta siela yra žaizdota“. Nu, ir praė kokia pusantų metų po tos mirties ir, žinot, ji buvo atėjus šičia, į šituos namus. Ir jos pirmutiniai žodžiai tokie buvo: „Man leido čia ateiti. Ir aš neseniai sužinojau, kai tu tada buvai mano šermentyse, tu matei mano sielą. Bet tu tada matei ją vieną žaizdų. Tai, žinok, mano nuodėmės. Aš prieš mirtį šaukiaus kunigo, bet negerai išpažintį atlikau. Aš neįvertinau, kad šitaip yra. Ir kada kunigas man davė paskutinį patepimą, mano kojos buvo dumblinos“. Gerai nenuplautos, bet, supraskime — dvasiškai, ne šiaip sau kad kokios dumblinos būtų. „Ir aš už tai turiu labai daug kentėti. Kristus yra be galo geras ir gailėstingas. Reiks kiek pakentėti, bet kada ta kančia baigsis, nežinau“. Ji labai prašė pasimelst už ją, o ypatingai šv. Mišias užprašyt, nes, žinokim, mišių auka tai daugiau padeda kaip visos maldos.

Ką dar? Gal papasakot apie tunelį. Va kaip buvo. Mane vedžiojo po tą tunelį. Mes priėjom, nu, tas tunelis, toks, prilyginus, kaip prieš Kauną kad lenda traukinys po žeme. O kas mane vedžiojo, tai nežinau. Gražus toks jaunikaits, nušvites visas. Kas jis — ar angelas, ar kas, tai aš negaliu pasakyt. Ir vot mes priėjom prie tų durų. Jos staigiai atsidarė, ir aš matau: nė galo krašto nematyti, tik labai toli toli tokia šviesytė, nedidelė, va kaip tokia skylė. Ir pro tą skylę matosi visas dangus, visa grožybė. Nušvitę viskas. Ale kaip ten patekti? Po kairei pusei nišos tokios, panašiai kaip šitas langas. Tų nišų labai daug, ir kiekvienoj sėdi velnias, žinokit. Juodą knygą pasidėjęs. Juoda žvakė dega ir juoda liepsna. Tik raudonom raidėm parašyta. Aš tokį supratimą turiu: kiek pasauly yra nuodėmių, tiek tų velnių tose nišose. O tas tunelis pilnas sielų. Tiesiog baisu žiūrėt. Nu tas mano draugas ir sako: „Einam iš čia!“ Pasukam į dešinę pusę, ir staigiai atsidaro durys. Ir ten sielų labai daug. Bet jos tokios skaisčios, gražios, matyt, baigia apsivalyt visos. Kai tik mes įėjom, visos rankas iškėlė. Atrodo, kažko prašo. Aš paklausiau: „Kaip jūs gyvenat?“ Sako: „Jau dabar mes neblogai gyvenam. Bet svarbiausia tas tunelis pereit, nes mums labai prikašioja, ką esam padarę. Jūs, — sako, — neišsivaizduojat ir nesuprantat, kaip mes laukiam Vėlinių. Tada Bažnyčia ir žmonės labai meldžiasi už mus, o mums maldos labai padeda“.

Ir paskui aš vėl išgirstu žodžius: „Per šitą tunelį kiekvienas žmogus turi pereiti, nes nė vieno nėra žemėje, kad būtų be nuodėmės. Tik vienai Marijai nereikė eit per tą tunelį, nes Ji buvo be nuodėmės. O siela mirusio, jei nori Kristaus veidą matyt, tai turi būt skaisti, tyra, kaip krištolas. Mums didelė laimė, kad mes per Vėlines galėsime ateit į šituos namus. Ir, — sako, — tu mūs neišsigąsk, jeigu pamatysi, mes tau nieko nedarysim. Va šitaip. Begalinis yra Dievo gailestingumas“.

Nu ir teisingai. Vėlinių vakarą pamatau: pilnas kiemas, pilni kambariai, pilni laukai sielų. Ir jos taip iškėlusios rankas visos prašo. Ir labai prašė melstis, tiesiog... tą visą oktavą už jas. Paskui da sakė, leis matyt, kaip sielos eis į Dangų.

Aš nuvažiavau į mūsų bažnytelę Kudirkos Naumiesty. Kaip tik mišios buvo. Ir leido man matyt, kaip trys sielos žengė į Dangų. Prieš patį pakylėjimą šitaip buvo. Atrodė, kad susijungė altorius, kunigas ir Dangus visas tuo pačiu momentu. Ir kada kunigas priėmė komuniją, aš pamačiau tris sielas žengiant į Dangų. Bet jūs neišsivaizduojate, kaip jos išsipuošusios! Kokios jos skaisčios! Kokios gražios! Jokios dėmelės. Ir kokios jos patenkintos. Kiekvieną sielą angelas vedė į Dangų. O jis atviras matosi. Visa Trejybė. Ir trys būreliai sielų matosi. Ir savieji, išskėtę rankas, laukia tų savo draugų, tų savo giminių, tų savo pažįstamų.

Taigi įsivaizduokim, žmonės, kas yra mišios. Tikrai kaip aš mačiau — susijungė viskas su Dangum. Prieš patį pakylėjimą. Va šitaip buvo.

— Na, o dar apie Matulaitį galite papasakot?

— Prašau, galiu.

—Kaip jus pakėlė, matėt Žemės rutulį...

— Ai, teisingai.

Buvo šitaip. Mane iššaukė į lauką. Ir lyg pastatytą ant kokio gaublio. Sako: „Aš tau leisiu matyt, kas šiuo momentu darosi žemėje“. Ir aš pradėjau dairytis į šonus. Matosi vandenynai, matosi visa Žemė. Bet aš taip besidairydama joje nieko

daugiau nematau, vien tik sutrūkusių butelių šukes. Tai ta begalinė girtuoklystė.

Antras vaizdas dar baisesnis. Vieni abortai — kūdikiai, kokių 3 mėnesių, teip ir lenda iš žemės. Tiesiog siaubas, negali žiūrėt.

O trečias vaizdas: balandėliai kuičiasi po tą žemę ir renka tą visą blogį. Tai mes, žmonės, katrie meldžiamės, katrie aukojamės, tai dar mes Kristų perprašom. Ir aš vėl išgirstu žodžius: „Štai tu dabar matai, kas šiuo metu darosi žemėje. Girtuoklystė ir paleistuvystė“.

Dar manęs prašė apie tą Jurgį Matulaitį papasakot. Kelis kartus esu jį mačiusi. Pirmas mano susitikimas su juo buvo koridoriuje.

— O kuriais metais?

— Kokie 4 ar 3 metai praėjo. Tiksliai, žinot, tiksliai negaliu pasakyti. Va kad taip užsirašytum. Labai jis daug man padėjo. Mane dvasiškai tiesiog ant kojų yra pastatęs. Ypatingai yra pabrėžęs: „Venk nuodėmės. Didžiausias blogis pasaulyje yra nuodėmė. Mylėk Šventą Raštą, nes tai pagrindinė knyga pasaulyje. Ir gyvenk palei tą Šventą Raštą. O aš, sako, būsiu paskelbtas šventuoju. Bet, sako, ką aš žemėje gyvendamas užsitarnavau, jau turiu pas Kristų. Šitas paskelbimas, sako, mane nei paaukštins, nei pažemins. Bet, kada aš būsiu paskelbtas šventuoju, tai žemėje dar daugiau galėsiu padėti žmonėms. O aš atėjau paruošti kelią dideliem dalykam į šitą vietą“. Tai paties Jurgio Matulaičio žodžiai.

— Įdomu, kaip jis, kai pirmąkart pamatėt, prabilo.

— Žinot, šitaip buvo. Kaip aš sakiau, pirmas susitikimas įvyko koridoriuj. Net nejauku pasidarė. Vyskupas stovi, na, žinot, vėlė jojo, bet su vyskupo rūbais. Gerai, kad šypsojos, o tai nežinau, kaip būt buvę. Bet jis matyts, kur jis matyts? Aš iškart nežinojau, kad jis — Jurgis Matulaitis. Dabar tik žinau. Kryžius ant krūtinės, viskas, žiūri, šypsosi...

— Dar papasakokit, kaip čia bažnyčia bus pastatyta.

— A, šitaip. Kada mes šventėm 10 metų nuo apsireiškimo, buvo įdėtas šitas paveikslas — Marijos vainikavimas Danguje. Ir buvo šitaip. Gruodžio 7 aš jau buvau atsigulus ir išgirdau žodžius. Sako: „Einam“. Ir aš pasijutau čia, kambary. Visą aplinką matau, viską. Žiūriu, mano kūnas lovoj guli, taip gražiai matau. Šalia stovi Kristus. Jis man sako: „Ačiū už šitą paveikslą, jis metinėm tiko, bet dabar jį reik išimti. Da jam laikas neatė“. Ir išnyksta man tas paveikslas, ir pasirodo, kokio paveikslo Kristus nori. Va čia tas Kristus su dviem avelėm. Bakūžėlės kraštas matosi. Kristus vieną avelę neša ant pečių, kita pasirėmus jam ant krūtinės. Ir su kokia meile Jis ją glosto. Staiga vėl išgirstu žodžius: „Aš labai noriu, kad šitoks paveikslas būtų, nes iš meilės žmonėms atėjau į šitą vietą. Ypatingai mano Motina Marija ją globoja. Jeigu vieta būtų neglobojama, būt seniai viskas išmėtyta ir išspardyta. Ir kada Marijos ši vieta bus apvainikuota, tik tada aną paveikslą reiks įdėti į altoriaus garbę“. Ir ateity, parodė, labai graži bažnytelė čia bus ir du ilgi namai — ar čia kokie vienuolynai, ar kokios klebonijos, vienu žodžiu, aš nežinau, kas bus.

Ir va dabar, per dvi metines, matė tą bažnyčią ant dangaus žmonės. Ne aš, bet kiti žmonės.

— Ar galėtumėt papasakot, kaip jus išvežė į tą Žiegždrių?..

— Durnyną? Nu, galiu pasakyti.

— Pasakykit.

— Prisistatė pas mane iš Šakių, mūsų rajono. Atvažiavo iš Vilniaus. Aštuoni. Nu ir taip mane, kaip dabar mes sėdim, pasisodino į vidurį ir iš visų pusių, kaip mažą vaiką, apsėdo. „Mes tau, — sako, — duosim pinigų, kiek tu nori, nors ir visą maišą. Mes tau duosim namus geriausius už dyką su visais patogumais, imk raktus, eik ir gyvenk. Tik tu būk gera, kai ateina žmonės, sakyk, kad tyčia viską išsigalvojai“. Šitaip jie manęs prašė. Žinot ką, aš sakau, ką esu mačius ir tikėjimo iš širdies niekad neišmesit. Darykit, ką jūs norit su manim, nors, sakau, jūs mane čia vietoj sušaudykit. Bet ko jūs reikalaujat, šito aš niekad nepadarysiu. Nu ir paskui, kada nesutikau, pagriebę išvežė, ištaračkino į durnyną, į Žiegždrius. 4 mėnesius ten išlaikė. Labai daug vaistų leido, ypač tą insulinų varė iki 200 vienetų. Aš nežinau, bet man tie vaistai visiškai neveikė. Kai aš prabuvau 3 savaites šitaip, balsas man sako: tu nesipriešyk, tegul tau vaistų leidžia kiek nor, o tu sugrįši balandžio 17. Va. Ir teisingai. Atėjo tas laikas, ir mane paleido. Dar nore išvežt, — užpuolė, kad žmonės eina. Aš, sakau, tą žmonių neprašau, ant kelių nestoviu. Kas nor — eina, kas nenor — neina. Čia yra laisva valia. O jeigu, sakau, tie žmonės atėję peštęsi, gertų čia, keiktęsi, tai aš juos visus išvyčiau lig vieno. Bet, sakau, jūs ateikit pažiūrėt, kaip kas. Kada mes 13 metų šventėm, čia vėl buvo privažiaavę jukų. Tai va jie manęs prašė: „Neįsileisk žmonių. Jei įsileisi, — atsakysi. Tu juos išvyk. Tu viena melskis, bet žmonių neįsileisk“. Sakau, žinot ką, iš šitų namų aš neturiu teisės jų išvaryti. Darykit, ką jūs norit.

1985.VI.26 namą valdžia nugriovė. Po to Anelė Matijošaitienė gyveno Kaune.

Apie tolesnius pokyčius rašė Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus tarybos leidinys „Sąjūdžio žinios“ Nr.48. Štai tas tekstas:

„Su kuo kovojama

1965 m. lapkričio 14 d. Skuodžių kaime, Keturnaujienos kolūkyje Anelės Matijošaitienės teigimu prasidėjo Kristaus ir Marijos apsiareiškimai, kuriuos regėjimo metu ji buvusi įpareigota skelbti žmonėms.

Nuo tada jos sodybą imta gausiai lankyti, ypač lapkričio 14 d. Lankytojai liudija turėję pagijimų ir įvairių malonių. Dalis šių liudijimų yra surinkta. Dėkingi žmonės sunesė religinių paveikslų ir brangenybių, tikėdamiesi, kad visa tai bus panaudota būsimiems maldos namams toje vietoje.

Gausėjant lankytojų, valdžios atstovai pradėjo Anelę Matijošaitienę persekioti. Mėginta papirkti pinigais, kad ji savo rankomis išardytų altorėlį. Kuomet tai nepavyko, ji buvo uždaryta Žiegždrių psichiatrinėje ligoninėje ir penkis mėnesius priverstinai gydoma — sveika darbinga moteris, nusipelniusi kolūkio darbininkė.

Išėjus iš ligoninės, grįžo į namus ir į darbą, tačiau ją terorizuoti nesiliauta. Nepasiekus norimų rezultatų, buvo priimtas Ministrų Tarybos nutarimas sugriauti sodybą ir pastatyti toje vietoje tarpkolūkinį aerodromą, kuris niekam iš tikrųjų nebuvo ir nėra reikalingas (jau treji metai jokie darbai ten nevykdomi).

Rajono ir vietos funkcionieriai, pasitelkę respublikos aukščiausios valdžios atstovus, dirbtinai sudarė juridinį pagrindą, ir 1985 m. birželio 26 d. sodyba buvo nugriauta.

Žmonių sunėtos aukos nugriovimo vykdytojų buvo nugabentos į Anelei Matijošaitienei skirtą plotą, kuriame ji atsisakė gyventi, vykdydama apsiireiškimų metu apsiimtus įpareigojimus. Dabar jai iškelta byla: reikalaujama ištuštinti minėtą plotą, atsiimti daiktus, kurie jai nepriklauso. 1988.X. 18 Kaune, J.Guodžio g.12 - 230 vyko teismas.

Žmonių sunėtos aukos turėtų pasilikti minėtame bute, kol bus atstatytas ir grąžintas Anelei Matijošaitienei jos namelis. Taip būtų nors iš dalies užlyginta ši niekuo nepateisinama skriauda vienišai dorai moteriškei ir atsiprašyta tų žmonių, kurių religiniai jausmai buvo užgauti. O valdžios pareigūnams — proga susimąstyti, kam naudingas toks „ateistinis uolumas“.

1988.X. 14. B.Norkutė, O.Gudonytė ir dar 54 parašai“.

* * *

Tikintieji, buvę A.Matijošaitienės sodybos lankytojai:

Lietuvos TSR Ministrų Tarybos pirmininkui

Lietuvos TSR Vilkaviškio Arkivyskupijos Kurijai *

Šakių rajone, Ketumaujienos kolūkyje, Suodžių kaime Anelės Matijošaitienės name ir greta jo daugelis tikinčiųjų yra patyrę įvairių tikėjimo malonių: dvasios ramybę, pagijimus, sugrįžimą į aktyvų tikėjimą ir netgi regėjimus bei apreiškimus. Tūkstančiai žmonių lankydavo tą vietą ir meldėsi. Kai kurie atveždavo ir palikdavo įvairių vertingų daiktų: paveikslus, vazas, žvakides, brangius papuošalus ir t.t., iš kurių name savaime susidarė altorėlis. Anelės Matijošaitienės namas buvo lyg koplyčia, kurioje rinkdavosi tikintieji ne tik iš mūsų respublikos, kaupėsi aukos statybai, kad toje vietoje iškiltų tikra bažnyčia su nuolatinio kunigo ir pamaldomis, o vietą, kur ji turinti būti, pasak tikinčiųjų, nurodą regėjimai ir apreiškimai maldos metu, — t.y. Anelės Matijošaitienės namo vieta.

1985.06.26 Šakių raj. liaudies teismo sprendimu Ketumaujienos kol. administracija prievarta nugriovė ir sudegino Anelės Matijošaitienės namą, o paveikslus, kryžius, statulas bei kitas relikvijas suvežė į Bliūkiškių kaime esantį butą. Meldžiamos bažnyčios vietoje tyčia pastatytas tarpkolūkinis aerodromas, kuris šiuo metu jau nepageidautinas.

1988.10.18 Kauno m. Lenino raj. liaudies teismas patenkino Ketumaujienos kol. administracijos ieškinį, pripažindami, kad Anelė Matijošaitienė neteko teisės į Bliūkiškių kaime esantį butą, kuriame buvo laikomi žmonių suaukoti daiktai.

Sąryšyje su Tautos atgimimu pakartotinai Jūs prašome suprasti mūsų skriaudą ir įpareigoti griovėją atstatyti namą toje vietoje, kur jis stovėjo, kur būtų sugrąžinti žmonių suaukoti daiktai ir žmonės laikinai galėtų ten melstis bei dėkoti Dievui už gaunamas malones, kol bus toje vietoje pastatyta bažnyčia. 387 parašai.

* Lietuvos Iniciatyvinės Helsinkio susitarimams remti grupės ir Tarptautinės žmogaus teisių asociacijos Lietuvos skyriaus leidinys Nr.2, Vilnius, 1989.01.15

* * *

„Lietuvos aidas“, 1990.XII.18. Saulius Kanišauskas. „Dangaus ženklai Keturių naujienų kaime“.

„Laikraštyje „Tėviškės žinios“ 1990.VI.27 Nr.126 buvo paskelbta žinutė „Keturių saulės Ketumaujienoje“, kurioje pasakojama apie š.m. lapkričio 14 d. Šakių raj. Ketumaujienos kol. įvykusį „Saulės stebuklą“. Apie 11 val. viršum saulės atsirado „tarsi vaivorykštės spalvos saulė, iš kitų pusių tokios pat saulės kaip ir viršuje... Apie 14 val. kunigams laikant šv. Mišias atsirado ore didelis kryžius. Baigiantis šv. Mišioms kryžius iš šoninės saulės pranyko, o viršutinė saulė pasikeitė, iš jos pasidarė tarsi „balandžio sparnai“. Saulės stebuklą regėjo daugybė žmonių, ir ne tik Ketumaujienoje.“

Toliau S.Kanišauskas teigia tai buvus halo reiškinių ir jį „aiškina“. Taip pat bando „moksliškai“ paaiškinti išankstinių (prieš 2 d.) jam pranešimą apie šį stebuklą: „Proskopija galėtų būti conceptualiai paaiškinta, tariant, kad mūsų fiz. pasaulis su stochastiniais bei kazualiais diachroniniais dėsningumais yra tarsi „panardintas“ į fizinių pasaulį, „persmelkiantį“ kitą pasaulį, su sinchroniniu priežastingumu“.

* * *

1993 m. buvo atstatytas Aneliukės namas.

1995 m. pradėta statyti bažnyčia.

Vilkaviškio vysk. J.Žemaitis atsakydamas kun. J.Burkui savo laiške rašė: „Kol Suodžiuose nėra aiškių antgamtinių reiškinių, nėra ir komisijos įvykiams tirti“.

REGĖTOJOS BIOGRAFIJA. Gimė Užpajunių km., Naujamiesčio parapijoje, 1927 m. Pas dėdę ganė gyvulius iki 13 m. Nuo 14 m. pradėjo gyventi čia, sodyboje, irgi pas dėdę. Mokėsi tik pradžios klasėse. 1955.V.23 ištekojo už Prano Matijošaitio, turėdama 28 m. Vyras sakė, kad greit mirs, nenori palikti ją su vaikais, todėl vaikų neturėjo. Vyras mirė po 1,5 m.

NAIKINTOJŲ LIKIMAI. Trys vyrai iš tų, kurie aktyviai dalyvavo naikinant sodybą, tais pačiais metais jau buvo pašaukti į Dievo teismą. Tai — kolūkio pirmininkas Petras Jurkšaitis, apie 50 m. Jaunas 23 m. vaikas ir darbų vykdytojas. Pirmininkas užėjo pas Anelės kaimyną, kad nurautų burokus jos sklype, ir numirė: infarktas. O minėtas jaunas vaikas išprotėjo, nuogas žiemą lakstė po laukus ir sušalo.

1992 m. vasarą naktį A.Matijošaitienė sužinojo, kad ši vasara karšta kaip bausmė už 4 nuodėmes: abortus, pornografiją, Švč. Sakramento išniekinimus, šv. dienų nepaisymą.

19. LABANORAS

VIETA. 18 km į šiaurės vakarus nuo Švenčionėlių.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Saldutiškio dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. „Tai buvo, kai mirė Kaišiadorių valdytojas Povilas Bakšys. Vakarop prieina su laistytuvais vaikų. Viena mergaitė sako, kad jos broliukas matė Mariją. Šis 15 — 16 m. Stasys Lipinskas taip papasakojo klebonui: „Pirmas žvilgsnis — Dievas, bet žiūriu: plaukai iki pusės, veidas gražus, akys ryš-

kios. Tai atsitiko už kapų, ne per toli nuo bažnyčios, temstant. Regėtas paveikslas pamažu kilo ir išnyko“. Tą vaizdą matė ir jo draugas. Klebonas iš pasakojimo ir to berniuko susijaudinimo suprato, kad šis nemeluoja. Atkreipė dėmesį, kad nuo tada Stasys dažniau eidavo išpažinties ir komunijos“. Tai papasakojo Labanoro klebonas Liudvikas Puzonas 1983 metais.

Prelatas Povilas Bakšys mirė 1973.VII.2.

20. PRIE KRYŽKALNIO

Marijos Ašarų šaltinis

VIETA. Prie Kryžkalnio.

Tai pasakoja Viktoras Geležinis, jo žmona Irena ir sūnus Algis, 17 m. Jie gyveno prie Švč. Mergelės Marijos Ašarų šaltinio, tik kitoje Dubysos pusėje. Atstumas nuo šaltinio — maždaug 100 metrų.

„Apie 23 val., užgesinę šviesą, ėjome ilsėtis, ir staiga kambarys nušvito raudonai. Nusigandome. Pagalvojome, kad gaisras mūsų kieme ar pas kaimynus, kurie prieš mus gyvena. Puolėme prie lango ir pamatėme virš šaltinio, aukštai virš medžių, kurie prie jo augo, nepaprasto grožio moterį ir nuo Jos sklindančius spindulius. Už Jos kaip nuometas driekėsi raudoni liepsnos liežuviai. Matėme, kaip Ji slenka Ariogalos bažnyčios link. Tai truko apie 5 minutes “ Geležiniai, nenorėdami turėti nemalonumų, pardavė namus, išvyko į Mažeikius. Bažnyčios vyresnybė nėra apie tai tarusi savo žodžio.

Kun. J.Jurgaitis. „Štai tavo Motina“. V., 1996, 62 psl.

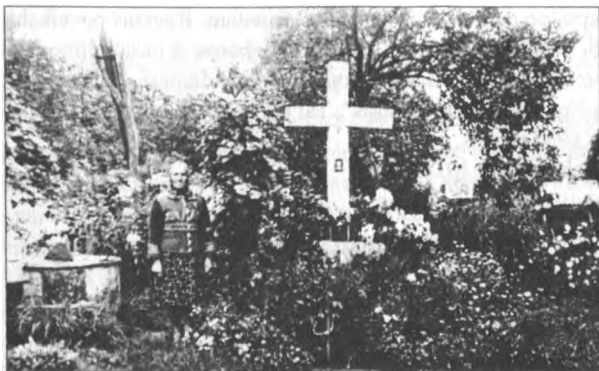
21. BAJORIŠKIAI

VIETA. Kaimas Gulbinėnų parapijoj, Pasvalio raj., Krinčino apylinkėj.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Pasvalio dekanatas, Gulbinėnų parapija.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Bronė Šulinienė, gimusi 1923.11.26, papasakojo 1987 m.:

„Prieš pasirodymą apie vieną mėnesį skaudėjo širdį, lyg tai būtų pasiruošimas. Birželio 4 d. (rodos, 1981 m., bet reikia patikslinti) popiet dar palijo. Apie 20 val. pasirodė lyg kažkas ateina, o aš siuvau mergaitėi suknelę. Visada užsiimu kokių darbų ir jį aukoju Dievui. Vyras Antanas Šulinys uždegė šviesą. Paskui kažkas tris kartus pabeldė į langą. Sakau: „Linute, kam beldi?“ — „Bet čia ne aš“. Girdisi vėl beldimas. Aš grįžt, žiūriu — prie durų Marija. „Neišsigąšk, aš Marija“. Man išėjus į verandą, pradarė duris ir sako: „Stovėk ir žiūrėk“. Rankos prie krūtinės, liūdna, basa, suknelė ir veliomas ant galvos tamsiai rudos spalvos. Kojos nykštys trumpesnis, plaukai juodi, akys mėlynos, ūgis apie 1,8 m (aukšta), kokių 25 metų, labai graži. Paskui po visą kiemą vaikšto, dairosi. Čia jau atrodo apie 15 metų, ir drabužiai pasikeitė: tunika rausva, su baltu veliumu. Atsistojo kaip malonių tarpininkė. Rankos nuleistos“. Regėtoja norėjo išeiti, bet mergaitė jau pasišokinėdama atsirado

ant obels šakos prie šulinio. (Ta šaka po metų nudžiūvo.) Pasirodė sferinis altorius, iš šalių po 30 žvakių. Marijos širdis permatoma, dešinėje pusėje per širdį iki žemės eina juodas kryžius, aplink rožės ir šviesa, ryški kaip elektros. O toj vietoj, prie šulinio,

kur altorius pasirodė, 1945 m. siaučiančių gaujų buvo nužudytas Petras Slavinskas, 22 m., ir ten jis palaidotas.

Bronė Mariją peržegnojo, ir ji dingo. Viskas truko apie 20 minučių.

Dar matė ji ir vėliau. Marija prašė melstis už nusidėjėlius. Sakiusi: skambės Jėzaus garbei giesmės visam pasauli, nes ne veltui Sūnus kentėjo.

Kiti šeimos nariai nieko nematė. Bronė tas vietas ir takelius, kur Marija ėjo kieme, apsodino gėlėmis. Prie šulinio didelis medinis kryžius, šalia klauptukas.

MALONĖS. 1. Bronės Šulinienės brolienei Pranutei Vaitaitienei smarkiai skaudėjo abu šonus. 9 mėnesius gulėjo ligoninėje ir nepagijo. Čia atvykusi meldėsi, keliais ėjo ir ropojo, ropojo, sako, dilgt, dilgt, vis geriau, ir pasveiko.

2. Pranutei Vidaitienei akis čia pasveikus.

3. Stanislava Valiuckienė, šalimais gyvenanti, skundėsi, kad tirpsta rankos. Čia šulinio vandeniu plovė, meldėsi, ir rankos jau nustojo skaudėti.

22. BRAZIŪKAI

VIETA. Kaimas nuo Višakio Rūdos apie 10 km, Marijampolės rajone.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Marijampolės dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Regėtojos senutės pavardė Balazerevičienė. Kažkokia šviesa ar kas danguje paskatino išeit iš trobos ir pasižiūrėt. Danguje pamatė Mariją, pagal kitų pasakojimus lyg nupieštą. Duktė nematė. Tai buvo 1984 metais. Balazerevičienė gyvena šeimoje, kurios kitokia pavardė, todėl ją sunku surasti.

23. PELENIŠKĖS (GRUBAI)

VIETA. Apie 15 km į šiaurę nuo Linkuvos. Nuo Pašvitinio — 3-4 km. Tarp Peleniškių ir Giedraičių kaimų, laukuose. Seniau pasirodymo vietovė vadinosi Grubai. Netoliese laukuose yra nudžiūvęs ažuolas (1986 m.), nuo jo — į šiaurę.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Joniškio dekanatas.

PAVADINIMO KILMĖ. Netoliese prie Peleniškių kaimo yra piliakalnis. Dabar

jame įrengtos kapinės. Jose palaidoti ir 1948-1950 m. sribų nužudyti vietos gyventojai. Seniau ant piliakalnio vaidilutės kūrenusios ugnį. Nuo pelenų vietovė ir gavo vardą.

PASIRODYMO VIETOVĖS ISTORIJA. Praeity šioje vietoje buvo kapai. Jau po II pasaulinio karo čia padarė smėlio karjerą. Gyventojai matė, kaip vežė smėlį su kaukolėm, kaulais. Aplinkui buvo miškai, vėliau ganyklos, o pasirodymo metu — kukurūzų laukas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. 1984.IX.7 apie 4val. ryto. Matė trys žmonės. O spindinčią šviesą matė daugiau žmonių.

Netoli šios vietos gyvenanti Elzė Maksimavičienė, gimusi 1924 m., papasakojo:

„Marija su mėlynu apsiaustu, karūna, su kūdikėliu Jėzum, su rožiniu. Kūdikėlio akys tamsios, mėlynos, didelės. Marija pasirodė, paskui pradėjo kilti į viršų, toj vietoj liko rūkas. Kai Marija pakilo į Dangų, liko rožių vainikas. Pasirodžius Marijai, gyvuliai pasibaidė ir baisiai lėkė“.

Mariją regėjo piemuo Juozas Jonaitis, gimęs 1930 m., dabar miręs, Danutė Vilčiauskaitė, gimusi apie 1936 m., ir Jonas Mieliauskas. Kiti sakė, kad matė ir Teodora Zakaranckienė, gimusi apie 1930 m., bet ji tai paneigė. Jonas Mieliauskas, gimęs 1942 m.Varėnoje, vedęs, taip papasakojo 1986 m.:

„Kukurūzų lauke, namo šelmens aukštyje, pasirodė labai mėlyna šviesa. Viduj šviesa buvo geltona ir parašiuoto pavidalo. Marijos rūbai žibėjo. Kūdikėlis buvo nuogas. Šviesa apšvietė visas karves maždaug 50 metrų spinduliu. Jonaitis greit man užriko: „Čia Marija! Pasaulio pabaiga!“ — ir pradėjom bėgt paskui pasibaidžiusias karves. O Vilė (Danutė Vilčiauskaitė) važiavo karvių melžti iš Pašvitinio. Pamatė Mariją ir grįžo namo išsigandus. Regėjimas truko 5 — 7 minutes. Paskui liko pašvaistė ir pranyko“.

Pagal kitą versiją, ji neišsigando, o liko ir matė Mariją.

Abu regėtojai gyvena Pašvitiny.

J.Mieliauskas sakė, lyg jie norėjo niekam nesakyt, bet vienas iš regėtojų prasiitarė ir turėjo prisipažinti. Pasirodymo vietoje jie ar kiti žmonės pastatė 3 kryžius. Bet juos ardė, spardė. Vacys Vakaris (ar Valtoris) šeštadienį išspardė toj vietoj kryžius, paveikslus, o sekmadienį girtas Pašvitinyje trenkėsi su mašinėle į stulpą ir nuvežtas į ligoninę mirė ar tai iš karto žuvo.

(Kaimo žmonės nelabai aiškiai pasakoja, tik vėliau, kai tvarkai atskiras užrašytas detales, pamatai šiuokius tokius netikslumus. Vienas sakė: „trenkėsi ir žuvo“, kitas sakė: „nuvežtas į ligoninę mirė“.)

Buvo atvažiavę korespondentai. Regėtojus sukvietė į raudonąją kampelį ir klausinėjo, bet jie viską tvirtino, ką matė, ir viskas. O žmonėms, gyvenantiems prie apsireiškimo vietos, uždraudė į ten vedžioti maldininkus. Žmonės sakė, kad šioj vietoj ganomi

J.Mieliauskas 1986 m.

gyvuliai neėdė žolės. Pirmininkas liepdavo suart tą vietą, bet traktorininkai neardavo, sakydavo „pats ark“ ir tą vietą aplenkdamo. Vienas pabandė, bet plūgas nėjo žemėn.

1986 m. stovintys kryžiai jau ketvirtos kartos, o ankstesnius nugriovė.

VIETOS APRAŠYMAS.

Nuo keliuko per Peleniškių kaimą matosi miškelis, kiek toliau — fermos pastatai ir visur laukai. 1986 m. buvo apsėti javais. Kiek aukštesnė-

je vietoje buvo 5x10 metrų aikštelė, kurioje sustatyti vietoj apie 1,5 m skersmens 15 kryžių, iš kurių 5 buvo mediniai, 1 m aukščio, toliau šone yra dvi gėlių klombos. 1989 m. pastatė koplyčią, gražia tvorele aptvėrė kryžių laukelį.

MALONĖS. 1. Elzė Maksimavičienė, gimusi 1924 m., papasakojo: „Gulėjau, sirgau, vežė į Linkuvos ligoninę, visi namiškiai ir daug kas sakė, kad mirsiu. Ligoninėj jau nepagydy. Išleido į namus baigt gyvent. Aš meldžiau Marijos ir pažadėjau nešt gėles. Skundžiausi, kad daug kam ėjau ir rodžiau šią pasirodymo vietą, prašiau, kad pagydytų. Liga truko 2 metus. Kai išvykau iš ligoninės, man patarė nueiti į pasirodymo vietą ir palikt lazda, kuria ramsčiausi. Aš sunkiai judėdama atėjau į šią vietą ir maždaug per dvi savaites pamažu visiškai pasveikau.

2. Ta pati Elzė Maksimavičienė papasakojo: „Moters, gyvenančios Panevėžy, bet iš čia kilusios, mergautinė pavardė buvo Martinaitytė, o pagal vyrą nežinau. Jos vaikas apie 20 metų sunkiai sirgo. Jie pažadėjo atvežt kryžių, jei vaikas pasveiks. Ir vaikas pasveiko.

MALDA. Šalia kryžių, paveiksliukų ir įvairių gėlių yra palikta malda:

„Marija, paslaptingoji Rožė, Jėzaus Motina, šv. Rožinio karaliene ir Bažnyčios — mistinio Kristaus kūno — Motina, maldaujame susiskaldžiusiam ir neapykantėje paskendusiam pasauliui vienybės ir taikos ir tų malonių, kurios gali pakeisti visų Tavo vaikų širdis visame pasauly. Sveika Marija

24. GULBINĖNAI

VIETA. Pasvalio rajonas, Krinčino apylinkė, 11 km į pietvakarius nuo Biržų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Pasvalio dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Senovėj Gulbinėnai buvo dvaras. Išėjęs į atsargą, savo ūkyje Gulbinėnuose apsigyveno Kazys Ladiga, vienas iš žymiausių ir gabiųjų Nepriklausomos Lietuvos generolų. 1941 .XII. 19 bolševikų sušaudytas.

1935.XII. 17 generolas K.Ladiga paprašė Panevėžio vyskupą, kad leistų įsteigt buvusio dvaro rūmuose viešą koplyčią. 1936.1.23 koplyčia buvo pašventinta. Gyventojų rūpesčiu buvo reorganizuota į parapiją 1939.XII.21. Bet karas, okupacijos sutrukdė bažnyčios statybą.

Kaip papasakojo klebonas kun. Antanas Valančiūnas, vyskupas bažnyčios statybai tais neramiais laikais paskyrė jį, t.y. Antaną Valančiūną. Bažnyčia išaugo 1948 m. ir statyta kaip tvirtas apgaut valdžiai. Vėliau pavyko pašventinti ir laikyti pamaldas. Tai vienintelė Lietuvoje iš molio nudrėbta bažnyčia. Dabar iš išorės apdailinta plytom.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Kun. Antanas Valančiūnas 1987.VIII papasakojo: „Marija pasirodė 1985.1.1. Didžiąjame altoriuje esanti Marijos statula pranyksta, pradeda šviesti ir pasirodo Marija. Juodbruvė, skaisti, veido išraiška rytietiška, bet lietuviškų motyvų. Marija sakiusi čia renkasi antrą Šiluvą. Šiluvoje apsireiškė, kad sulaikytų protestantizmą, o čia norinti sulaikyti bedievybę. Nuo 1985 m. Marija pradeda kovą Lietuvoje su šetonu.

Kartą pasirodė ir Kristus. Jis sakė bažnyčioje nekalbėt, nepaverst jos „gryčia“.

Bažnyčioje ir daugiau žmonių matė stebuklą.

3 km nuo Gulbinėnų į Krinčino pusę yra koplytėlė. Stribai iš ten Marijos statulėlę mėtė, bet žmonės ją vis atstatinėjo. Iš jos, kaip sakė kunigui Marija ir Kristus, eis procesijos į Gulbinėnus.

ATLAIDAI. Marijos — Visatos Karalienės Nekalčiausios Širdies VIII.23, Šv. Teresės Kūdikielio Jėzaus — bažnyčios titulo, Šv. Antano.

25. JONIŠKĖLIS

VIETA. 36 km į šiaurę nuo Panevėžio. 1997 m. — 1560 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Pasvalio dekanatas.

VARDO KILMĖ. XVII — XVIII a. netoli buvo Švobiškio dvaras. Nuo dvaro savininkų Švobų Joniškiu ir kaimas gavo vardą.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Apie 1985 m. Joninių išvakarėse iš medžioklės namelio važiavo, gal net kiek išgėrę, gydytojas Janulaitis, partinis, rodos, techniku-mo dėstytojas, Valaitis, rodos, su šeima. Ties M.Baltaragio g. kampu jie danguje pamatė Mariją. Švč. Mergelė slinko link bažnyčios ir išnyko. Taip pat lyg ir į Pasvalį tuo pačiu laiku važiavo daktarų ir irgi kažką matė.

Užklausus gyd. Janulaitį, kuris gyvena Joniškėlyje, jis sakėsi nieko nematęs. Ir ne tiek stengėsi tai paneigti, kiek teiravosi, iš kur sužinojome, kad jis matė. Kiti kalbėjo, kad, kai jis buvo girtas, visiems sakėsi matęs, vėliau turbūt buvęs valdžios įspėtas.

26. ŽEMAIČIŲ KALVARIJA

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Žemaičių Kalvarijos trečios koplyčios „Jėzus meldžiasi Alyvų sode“ bokšte 1990.XI.6 po 21 val. 10 žmonių matė nepaprastą vaizdą. Gruodžio 3 d. vakare teko aplankyti ir kalbėti su 7 žmonėmis, tai mačiu-siais. Pateikiame jų pasisakymus.

1. Irena Vaitkienė, gim. 1943 m., augina anūkus, gyvena Alsėdžių g. 5

Išėjusi po 21 val. 15 min. į kiemą, pamačiau kalno koplyčios bokšto lange švie-są. Pakviečiau iš namų vyrą, paklausiau jo, iš kur ta šviesa. Vyras pažūrėjo ir pamatė Mariją sudėtomis rankomis, galva truputį palenкта į priekį. Ji stovėjo lango rėme į

rytų pusę. Marija buvo pilkos spalvos, matėsi iš šono, langas labai švietė. Paskambinau Zubavičienei, pakviečiau Butkutę iš gretimo namo: „Stebuklas, šviesa“. Pakviečiau ir Butkienę su Piktužiene. Visi suėję drebėjo nuo šalčio. Žmonės sutrikę judėjo. Keturi lipo į kalną, bet ten nematė, o sugrįžę į kiemą matė vėl. Vaizdas tęsėsi apie 20-30 min., po to užtemo, o mėnulio šviesa liko neaiški. Mes dar laukėme kitų vaizdų, bet daugiau nebematėm nei šviesos, nei Marijos. Nuotaika liko neaiški.

2. Pranas Vaitkus, gim.1936 m., vairuotojas

Pasakiau žmonai, kad tai Marija. 30 metų gyvename čia, bet niekada tokios šviesos nematėme.

3. Zuzana Butkutė, gim.1932 m., dirba bažnyčioje, gyv. Alsėdžių g. 8

Apie 21 val. 30 min. pabeldė kaimynė Vaitkienė ir pasakė, kad kažkoks stebuklas. Išsigandusi pasakė, jog Marijos statula tamsi, o langas bokšte šviesus. Šviesa geltona kaip bažnyčioje virš altoriaus. Marija žiūrėjo į rytus, matėsi Ji iš profilio, rankos sudėtos viena ant kitos. Žmonės virpėjo nuo šalčio. Savijauta pritrenkianti. Vieni meldėsi, kiti labai jaudinosi. Iš Vaitkų kiemo žiūrėjo į koplyčios bokštą ir matė, o kas lipo ant kalno, nieko nematė. Buvo užlipę 4 žmonės. Jie vėl matė, kai nusileido į Vaitkų kiemą. Mane labai purtė šaltis ir aš išėjau į namus. Pasiliko Butkienė, Piktužiene, abu Vaitkai. Zubavičius anksčiau išėjo.

4. Janina Butkienė, gim.1925 m., pensininkė, gyv. Alsėdžių g.10

Vaitkienė atėjusi pasakė, kad matosi Marija. Aš nuėjau į Vaitkų kiemą ir pamačiau Mariją kaip statulą. Veidas į priekį palinkęs, rankos sudėtos kiek aukščiau liemens. Išsigandusi užlipau į kalną, apžiūrėjau iš visų pusių trečią koplyčią, bet nemačiau. Nusileidusi į Vaitkų kiemą, vėl mačiau Mariją. Darėsi šalta, ilgokai žiūrėjau, nubėgau į namus ir vėl atėjau į Vaitkų kiemą. Šviesa lango fone, kur matėsi Marijos statula, buvo labai stipri, kaip elektros lempos. Aš išėjau anksčiau, nes krėtė drebulys ir baimė ėmė. Naktis buvo šviesi, maži debesėliai plaukė ir užtemdydavo statulą. Marija žiūrėjo į rytus.

5. Stanislava Piktužiene, gim. 1933 m., pensininkė

Buvo kažkas, bet ar tai Marija, negaliu pasakyti. Statulą mačiau, bet kieno ji? Neįžiūrėjau rankų, veido. Tai buvo nelabai ryšku. Rėmas šviesus, visi tai matė. Kai išėjau iš Vaitkų kiemo, mačiau vaizdą koplyčioje, tame lange.

6. Genovaitė Zubavičienė, gim. 1929 m., pensininkė

Pranešė Vaitkus telefonu: „Šv. Jono kalne šviesa, ateik“. Aš greit nuėjau ir pamačiau Mariją. Jos rankos sudėtos, galvutė palenkta į priekį. Šviesa visame lango rėme. Aš stovėjau ir drebėjau, žegnojau ir meldžiausi. Į kalną nėjau. Nenuleidau akių nuo Marijos. Sušalau ir parbėgau namo apsirengti. Paskambinau Vaitkams, bet Vaitkus jau man pasakė, kad Marijos nėra, vaizdas baigėsi. Aš nubėgau į Vaitkų kiemą, bet Marijos jau nemačiau.

7. Kazimieras Zubavičius, gim. 1940 m., statybininkas

Buvau Vaitkų kieme ir mačiau pilkos spalvos Marijos statulą elektros šviesoje. Dalykas neeilinis.

Žmonės, su kuriais šiuo reikalu nepasisekė susitikti, buvo vyras iš Gagrėnų, atvykęs pas Butkienę torto vestuvėms; Vaitkų giminaitė Janina, kuri tuo laiku buvo Maskvoje, ir Vytautas Žadeikis, dirbęs mokykloje šildymo sistemoje. L.: „Gerumo draugija“.

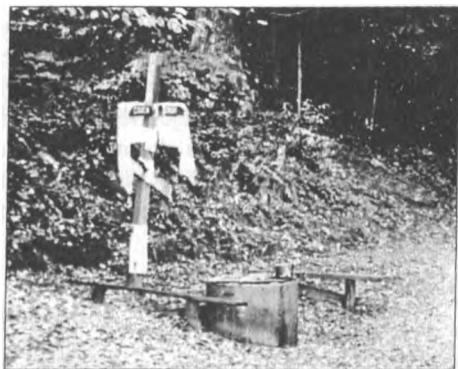
1. ŽIROVICAI

VIETA. Slonimo rajonas, 12 km į pietus nuo Slonimo.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA.

Japapasakojo 1984 m. vietinė Žirovicų vienuolė ar bažnyčios tarnaitė.

Kai Žiroviciuose buvo kilęs gaisras ir bažnyčia sudegė, visi manė, kad sudegė ir stebuklingas Švč. Marijos paveikslas. Piemenys pamatė Dievo Motiną, laikančią šį paveikslą rankose. Vaikai nubėgo šaukti suaugusiųjų. Atėję žmonės Marijos jau nematė, nes jie buvo nuodėmingi, neverti matyti. Rado tik paveikslą. Toje vietoje pastatyta Kristaus Apsireiškimo (Bogojavlenskaja) koplyčia. Mūrinė pastatyta 1769 m. Altorius yra ant akmens, ant kurio stovėjo apsireiškusi Marija ir laikė tą paveikslą.

Apie šį Marijos apsireiškimą rašyta „Moksle ir gyvenime“ 1972 m. Nr.3. Tik neaišku, iš kur ištraukta, kad „apsireiškusi Marija verkė“ ir šis apsireiškimas „buvo garsinamas XIV amžiuje“.

Marijos Dangun Ėmimo cerkvėje kabo didelis paveikslas, kairėje ikonosta su vartelių pusėje. Jo centre pavaizduotas medis, kurio viduryje ovalinė spinduliuojančioji šviesoj Marijos iki pusės, laikančios Kūdikėlį dešinėj rankoj, mėlyname fone, atvaizdas. Po medžiu klūpo du baltais marškiniais (iki pėdų) piemenukai. Už medžio ganosi avytės, kiek toliau — miškas.

Prie įėjimo į bažnyčios rūšį kabo panašaus dydžio ir kompozicijos paveikslas. Rodos, ant ažuolo Marijos su Kūdikėliu paveikslo apsireiškimas. Klūpo du piemenukai. Iš medžio šaknų ar kamieno drevės prie žemės trykšta šaltinis ir nuvingiuoja upeliuku.

II APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Maždaug 2,5 km nuo bažnyčios, miške, gal kokiam XVII a. kažkam apsireiškė Marija. Ir ten ištryško šaltinis. Buvo pastatyta koplyčia ir Kryžiaus keliai. 1945 m. koplyčia buvo nugriauta, o šaltinis užkimštas. Tada pradėjo Žiroviciuose sunktis iš žemės vanduo net gyventojų trobose. Valdžia turėjo atkimšt šaltinį. Žmonės vėl pastatė koplyčią, kuri apie 1962 m. buvo nugriauta. Vėliau vietiniai gyventojai pastatė kryžių ir šaltiniui surentė rentinius, kuriuos paskui pakeitė cementiniais.

VIETOS APRAŠYMAS. Miško pašlaitėj tarp senų medžių stovi pravoslaviškas aprištas kaspinu su išsiuvinėtais kryžiukais kryžius. Ant jo skersinių užrašas: „Spasi Bože, liūdi tvoja“ (Išgelbėk, Dieve, žmones tavo). Už 1,5 km nuo kryžiaus — šaltinis su cementiniais rentiniais. Yra puodelis ir galima pasisemt vandens. (1984 m.)

MALONĖS. 1984 m. viena moteris, kuriai gydytojai nepadėjo, šiuo vandeniu išsigydė.

2. BUDSLAVAS

VIETA. 50 km į šiaurės rytus nuo Vileikos, 15 km į šiaurę nuo Dolginovo.

VARDO KILMĖ. Anksčiau vadinosi Būda. Vėliau, sklindant jos garsui, prisidėjo žodis Slava.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Marija apsireiškė apie 1664 m. ant akmens piemenėliams. Toje vietoje buvo pastatyta būda. Marija apsireiškė dar kartą, ir tada toje vietoje pastatė bažnytelę. Ji nepaprastai maža. Dabar ji — naujos didelės bažnyčios dešinėje pusėje. Bet jos altorius yra priešingoje nei didžiosios bažnyčios altorius pusėje. Šis altorius pastatytas ant akmens, kur pasirodė Marija. Altorius labai gražus, medinis, su 22 medinėmis paaukuotomis šventųjų ir angelų statulėlėmis. Švč. Marijos apsireiškimo istoriją papasakojo bažnyčios valytoja 1984 m.

3. BARŪNAI

VIETA. 22 km į pietus nuo Ašmenos.

VARDO KILMĖ. V.Žučkovičiaus nuomone, pavadinimas kilo nuo slaviško žodžio „bor“ — giria.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Kaip papasakojo bažnyčios klebonas 1984 m., pagal padavimą šioje vietoje apie 1680 — 1690 metus M.Piesliakui pasirodė Marija. Ji sakiusi: „Aš noriu, kad čia būtų bažnyčia ir mano paveikslas“. Piesliakas pastatė kryžių su aukų dėžute. Kryžius buvo kelių sankryžoje. Kai Piesliakas pradėjo statyt bažnyčią, kas rytą rasdavęs dėžutę pilną auksinių pinigų. Jis norėjo bažnyčią statyti aukštumoje, bet Marija prašė statyt, kur dabar yra. Po bažnyčia — stebuklingas šulinėlis.

4. ALKOVIČIAI

VIETA. 35 km į rytus nuo Vileikos.

VARDO KILMĖ. Nuo Alksnio. Lietuviškas pavadinimas būtų Alksnėnai.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. Papasakojo vietinė močiutė. Labai seniai ant Alksnio pasirodė Dievo Motina su Kūdikėliu. Nuo to ir miestelio pavadinimas. Toje vietoje buvo pastatyta medinė bažnytelė, o 1905 m. pastatyta mūrinė gotikinė. Po II pasaulinio karo čia dar atvažiavo kunigas, bet jam neleido eit pareigų ir bažnyčią sovietai uždarė.

Miestelio pakraštyje, vadinamame Matkovci, ant kalnelio yra stebuklinga vieta, susijusi, rodos, su Marijos apsireiškimu. Lenkų laikais buvo mūrinė koplyčia. 1984 m. ant kalno stovėjo nedidelė 1,5x1,5 m medinė koplytelė. Joje — Marijos statula, aprišta medžiagom, skarom, kaspinais kaip votais Rytų bažnyčios papročiu. Vyksta daug stebuklų.

5. AUCĖ

VIETA. 24 km į šiaurės vakarus nuo Žagarės, Duobelės rajone.

PRIKLAUSYMAS. Jelgavos dekanatas.

APSIREIŠKIMO ISTORIJA. 1927.III mėn. pabaigoje iš Aucės du seminaristai ėjo į stotį ir pievoje pamatė Švč. Mariją. Ji, paėjus link jų, iškėlus į viršų rankas, išnyko. 1938 m. toje vietoje pastatyta bažnyčia. Vienas iš tų seminaristų tapo šios bažnyčios klebonu. Pavardė lyg Vytautas Satkevičius ar Šatkauskas.

Tai papasakojo viena moteris.

ATLAIDAI. Bažnyčios titulo — šv. Teresės; Jėzaus Širdies.

II DALIS. ŠVČ. MERGELĖS MARIJOS PĖDOS AKMENYSE

„Jėzui kritus nuo Kedrono upelio tilto, Jo kelių, rankų, alkūnių ir pirštų pėdos kai įsispaudė uoloje, ir vėliau didžiai ji garbinta.

Dabar jau dingio tikėjimas tokiais dalykais, o vis dėlto ne kartą istoriniuose regėjimuose minimi patriarchų, pranašų, Jėzaus, Švč. Mergelės ir kai kurių šventųjų kojų, kelių arba rankų įspaudai akmenyje. Uolos, pasirodo, buvo minkštesnės ir labiau tinkančios negu žmonių širdys, duodamos svarbiomis valandomis liudijimą, kad net joms tiesa daro įspūdžio“ (O.K.Emerich. „Kristaus Kančia“. Kaunas, 1932, p. 68).

Ceilono saloje (dabar Šri Lankos sala) yra plačiai pagarsėjęs apie 2 250 m Adomo kalnas, ant kurio viršūnės esančioje uoloje įminta pėda. Šią pėdą budistai garbina kaip Budos. Mahometonai tiki, kad tai esanti pirmojo žmogaus — Adomo — pėda. Bramanai laiko ją dievo Višnu pėda.

Jeruzalėje, Alyvų kalne, ant granito uolos yra likusi Kristaus pėda.

Lietuvoje pėdomis akmenyse domėjosi ir jas tyrė Petras Tarasenka. Šioje dalyje pasinaudota jo knyga „Pėdos akmenyse“ (V., 1958) ir archyvais, buvusiais Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Mokslinės metodinės kultūros paminklų apsaugos taryboje.

Tie akmenys su Švč. Mergelės Marijos pėdomis, kuriuos žmonės gerbė ir saugojo, išliko iki mūsų dienų. Vieni buvo įmūryti į altorius, statulų pamatus. Kurie liko lauke, nukentėjo, nes žmonės relikvijoms apskaldė pėdų kraštus. Buvo ir tokių akmenų, kuriems žmonės jokios pagarbos neteikė, nors ir neniekino. Rašau „buvo“, nes ne visi akmenys su Švč. Mergelės Marijos pėdom pasiekė mūsų laikus. Visų minimų akmenų nepavyko aplankyti, kai kurių nepasisekė rasti, nes mažėjant gimstamumui išnyko daugelis kaimų ir minimų vietovių niekas nežino.

Vietos išvardytos abėcėlės tvarka. Akmuo su pėda Gelvonuose jau aprašytas anksčiau. P.Tarasenkos knygutėje minimas akmuo laikomas stebuklingu Papilyje (Pاندلیو raj.), jis buvęs įmūrytas į bažnyčios sieną. Tačiau nei klebonas, nei žmonės nieko negirdėjo apie tai. Bažnyčios sienoje tikrai yra įmūryta sviedinio skeveldra.

1. AUKŠTAKALNIS

VIETA. Varėnos raj., Jakėnų apylinkė, buv. „Šviesos“ kolūkis. P.Tarasenkos knygutėje klaidingai pavadintas kaimas — Antakalnio. Tai pažymėta archyve.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Varėnos dekanatas.

ISTORIJA. Vietiniai žmonės akmenį su Marijos pėda vadino Švč. Mergelės. Dar vadinamas Dusmenės akmeniu. Vietinės reikšmės archeologinis paminklas. Tas

akmuo buvo apie 1 km į šiaurę nuo tilto per Duobupio upelį kelyje Valkininkai — Babriškės, pelkėse.

Akmuo, vadinamas Dusmenės akmeniu su Mergelės Marijos pėda, sunaikintas. Žinios iš archyvų. (Yra daryta nuotrauka 1938 m. fotografuojant iš šono.)

2. BURBIŠKIS

VIETA. Radviliškio raj., Pakalniškių apylinkė, prie buvusio dvaro.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Šeduvos dekanatas, Dambavos parapija.

ISTORIJA. Kėdainių Šv. Juoio bažnyčios vikaro kun. J.Kurliausko pranešimas:

„G.T. Laikau sau už pareigą pranešti Tamstai, kad vienas toks akmuo su „pėda“ yra Burbiškio dvare, Smilgių valsčiuje, Panevėžio apskrityje. Ant jo, sulig vietinių žmonių padavimais, yra stovėjusi Švč. Panelė Marija. Tą akmenį paskiau Mykolas Baženskis (ar Bašenskis), statydamas Švč. Panelės stovylą, įmūrijo į jos postamentą taip, kad ta „pėda“ būtų matoma. Toji stovyla su tuomi akmeniu iki šiolei tebestovi /.../ Su pagarba kun. J.Kurliauskas. Kėdainiai, 12.11.25.“

APRAŠYMAS. Marijos statula su įmūrytu į jos pamatą akmeniu yra prie vieškelio priešais buvusius Burbiškio dvaro vartus. Pėda gerai matosi. Yra apie 14 cm, kairės kojos. Ant stovo — aukšta Marijos statula. Ji su balta tunika, melsvai žalsvu apsiaustu, ant galvos skepeta ir gėlių vainikas. Dešinė primynusi žaltį, kaire — pusmėnulį. Matomo su pėda akmens dydis — maždaug 20x40 cm.

Burbiškio dvaro parke yra paminklai A.Mickevičiui su užrašu „Litwa ojczyzna moja“ ir Vytautui. Paminklas buvo ir Šatrijos Raganaui.

3. DAUGĖLIŠKIS

VIETA. Kaimas Ukmergės raj., Ukmergės apylinkėje.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Ukmergės dekanatas.

Šio kaimo nepavyko rasti. Ar akmuo yra, nenustatyta.

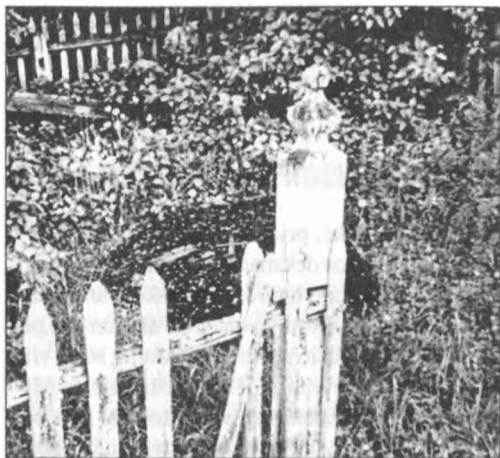
ISTORIJA. Iš archyvo: „1935 m. spalio mėnesį informavo Steponavos pradžios mokyklos mokytojas Vladas Laska. Nuo Daugėliščio kaimo už 1 km į rytus prie Lukšos ir Stričkos žemės šalia Čivylių yra akmuo su dviem pėdom. Seniau pėdos buvo aiškios, o dabar piemenų aptrupintos. Sakoma, kad senovėje ant šio akmens Panelė Švenčiausia ilsėjosi ir žmonių atminčiai įspaudė savo pėdas“.

4. MITKIŠKĖS

VIETA. Tarp Kazokiškio ir Paparčių. Ties Nerimi, kurios kitoje pusėje matosi Kernavė.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Žaslių dekanatas.

APRAŠYMAS. P.Tarasenka prieš kelis dešimtmečius taip aprašė: „Akmuo yra ant Sukros upelio, ties buvusiu malūnu. Akmuo buvo pašventintas, šalia pastatytas kryžius. Šalia pėdos yra antras mažas pailgas 7 cm įdubimas, laikomas Kūdi-

kelio Jėzaus pėda. Akmuo yra medžiais apsodintame darželyje. Pasižymėjęs stebuklais“.

Apie 1985 m. vaizdas buvo toks. Nuo kelio per 50 metrų auga beržynėlis. Priėjo yra medinė, jau apipuvusi, gražiai padirbta tvorelė aplink akmenį. Ant kampinių stulpelių metaliniai kryžiuokai. Akmens 3/4 yra žemėje. Virš žemės matomos akmens dalies ilgis apie 1,6 m, plotis kiek mažesnis. Akmuo apaugęs samanomis. Pėda palyginti gili, gerai išsilaikiusi. Tarp akmens ir kelio — kolūkio lau-

kai, apsodinti žemės ūkio kultūromis. Šalia akmens — stulpelis su užrašu: „Mitkiškių akmuo, archeologinis paminklas, saugomas valstybės“. Netoli yra sodyba, o dar užjos — upeliukas, gal vadinamas Sukra.

Mitkiškėse buvo žiauriai nukankinti žmonės. Štai laiškas, kurį išspausdino „Gimtas kraštas“ 1989.1.26:

„1941 m. birželio 28 d. vokiečių apsupta raudonosios armijos kariuomenės dalis ties Žiezmariais pasuko iš plento Neries link. Prie Mitkiškių kaimo apsistojo, nes per Nerį tilto nebuvo. Kariuomenė užėmė ir gretimus kaimus — Latvių, Aleksandriškių, Paikių. Tarp Mitkiškių ir Latvių kaimų nedidelis Sarvituto miškelis buvo pilnas kariuomenės. Prieš piet pasirodė rusų kariai: „Mūsų nebijokit, tačiau už mūsų atvyksta „Stalino kariai“, jų saugokitės“. Po pietų pamačiau tuos Stalino... Vidutinio ūgio, juodais plaukais ir tamsios odos spalvos — azijatai. Tokius žmones aš mačiau pirmą kartą. Gyventojai ėmė slėptis kur kas galėjo, o staliniečiai siautė trobose — ieškojo vyrų. Suradę seną ar vaiką — išsivarydavo.

Mano tėvai susodino mus tris ir dar kaimyno vaikus į ratus ir pabėgom iš namų. Nuvažiavom apie 5 kilometrus, apsistojome dideliame griovyje, kur buvo ir daugiau žmonių. Išsikasėme apkasus, įėjimą uždengėm pagalvėmis ir taip praleidom naktį kulkoms zvimbiant. Auštant susišaudymas aprimo ir mes pasukome į namus. Važiuodami vieškeliu sutikdavome tik vokiečių karius — rusų nebuvo.

Išvesti vyrai nė vienas negrįžo į namus. Juos visus žiauriai nukankino ir paliko gulintčius — kai kuriuos Sarvituto miškelyje, kitus ant Neries kranto. Jiems buvo išbadytos akys, nupjautos ausys, nosys, išsukti rankų pirštai kabojo tik ant odos, nugarose išrėžta po du diržus. Nespėjo pasislėpti ir Valantanavičių šeima. Tėvą, du sūnus ir 13 metų berniuką, tuo metu gyvenusį pas Valantanavičius, išsivedė ir visus nukankino. Kazį Čiūrą rado durtuvu prismeigtą prie žemės — mirė žmogus besikankindamas. Iš viso buvo nužudyta vienuolika žmonių. Laidojo visus kartu Kazokiškio kapinėse:

Valantanavičius Antanas apie 55-57 m., Valantanavičius Jonas 28-30 m., Va-

lantanavičius Vaclovas 25 m., Čiuras Jonas 27 m., Čiuras Kazys 46-48 m., Drėgva (vardas nežinomas; iš Šešonių km. buvo atvykęs į Mitkiškės), Dimša Stasys 16 m., Bagdonas Kazys 16 m., Roslekas Antanas 60 m., Medzveckas Mykolas 25 m., Batėnas Zigmas 25-27 m.

Sarvituto miškelyje taip pat žiauriai buvo nukankinti keturiolika vokiečių belaisvių. Vokiečiai juos fotografavo.

Antanina Valantanavičienė, netekusi vyro ir dviejų sūnų, neilgai gyveno. Mitkiškių kaime buvo tylu kaip kapuose. Visus tuos žmones aš pažinojau. Tą baisią dieną atsimensi šiandien dar gyvenantys Mitkiškių ir aplinkinių kaimų žmonės. Liudininkų daug. Jono Čiuro sesuo Marytė Stankevičienė šiuo metu gyvena Vilniuje, Mykolo Medzvecko motina ir Antano Rosleko sūnus Pranas — Mitkiškėse.

Prašau neskelbti mano pavardės — ne todėl, kad bijau, o todėl, kad turiu daug, labai daug pažįstamų, o jie susitikę klaus, o apie tai pasakoti sunku“.

(Redakcija autoriaus pavardę ir adresą turi.)

5. SKUDUTIŠKIS

VIETA. Molėtų rajonas, 20 km į šiaurę nuo Molėtų, 3 km į pietryčius nuo Alantos — Utenos kelio.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Molėtų dekanatas.

ISTORIJA. Dar prieš didįjį marą apsiereiškė Skudutiškyje Marija. Akmenyje, ant kurio stovėjo Švč. Mergelė, liko jos pėda.

Prasidėjus marui, kurie tik žmonės eidavo į Skudutiškį paprašyt Marijos užtarimo, liko gyvi.

Šitos žinios labai skurdžios, ir nustatyti Marijos pasirodymo datą sunku, nes Lietuvoje siautė keletas didelių marų.

Simonas Daukantas, remdamasis Strijkovskio „Lietuvos kronika“, apie 1315 m. marą rašo; „...plunksna virpa rašant. Motinos, tėvai, uždarinėję kūdikius savo kambariuose, badu tenai marino ir mirusių kūnus ėdė! Tokiose rustose dienose ant didesnės dar prapulties giminės Lietuvos ir Žemaičių kryžėiviai ir kiti kryžnešiai, ateidami jų kariauti, tuo pačiu laiku atnešė marus iš Egipto žemės į Latvių žemę, Prūsus, kurie visoj Lietuvoj ir Žemaičiuose išsiplėtė...“

Nuo 1618 m. vidurio Europoje ėjo žiaurus, vadinamasis 30 metų karas. Kaip paprastai karų metu, ten kilo baisios epidemijos. Maras 1652 m. pasiekė ir Lietuvą. Nespėjus jam atlyžti, Lietuvą užplūdo rusai su švedais (1654 — 1655). Tuomet maras, vėl atsinaujinęs, dar labiau paplito.

Nuo 1696 iki 1717 m. Lietuvoje vyko nemaža karų. 1706-1708 metai buvo labai nederlingi, 1708-1709 m. žiema nepaprastai šalta. Karo baisių išvaikyti valstiečiai, pasislėpę miškuose, tiesiog mirė nuo šalčio ir bado. Tuo metu Vilniuje žmonės gaudė ir valgė žiurkes, kates. Atsirado ir žmogėdri. Palei Vilnių buvo sugauti 8 plėšikai, kurie, suvalgę savo žmonas ir vaikus, žudydavo praeivius ir misdavo jų lavonais. Tuomet Vilniaus gatvėse gulėjo negyvėliai. Vien Vilniuje mirė 20 000 krikščionių ir 4 000 žydų. Visoj Mažojoj Lietuvoj mirė 150 000 žmonių. Tad prie visa naikinančio karo prisidėjo

1708 — 1711 m. siautęs baisus maras ir kitokios epidemijos. Tuokart nuo ligų, bado, šalčio ir karo išmirė 1/3 gyventojų. Ištisi Lietuvos plotai pavirto dykvietėmis.

Ištrauka iš Br. Kviklio knygos „Mūsų Lietuva“ (t. IV, p. 17) apie siautusį marą: „Pirmos žinios apie badą ir marą Lietuvoje siekia 1205-1207 m., 1211, 1279, 1310 m. Maras lankėsi 1391, 1408-1419, 1419-1420, 1427, 1452, 1465, 1473-1474, 1482, 1497-1498, 1505-1506, 1557, 1588-1590, 1625-1629, 1660, 1741-1742, 1808, 1842, 1850 ir kt. metais. Po maro kai kuriuose miesteliuose likdavę vos keletas gyventojų. Žemaičiai (IV tomas apie Žemaitiją) marą pavietre vadindavo. Pagal padavimą, pavietrė važinėdavusi 6 arklių traukiama karieta, lankydavusi miestus, kaimus, dvarus, laukus ir, kur tik įvažiuodavusi, visus žmones išžudydavusi. Žemaitijoje atsirado maro kapalių (kapelių). Paprastai juose stovėdavo juodas kryžius, akmenų tvora aptvertas. Tai esą, juodojo mirties angelo palaikiai“. Šis angelas iki XVIII a. žemaičiams nešęs siaubą ir mirtį. Yra žinoma, kad žemaičiai Palangoje ir kitur netgi senovės dievų pagalbos šaukdavosi.

Kartais nukentėdavo tik nedidelės sritys, o kartais visas kraštas. Marui pasibaigus mirusiųjų ūkiai dar ilgai tušti stovėdavę, tik vėliau juos užimdavo iš kitų vietovių atsikėlę gyventojai“.

APRAŠYMAS. Akmuo nuo bažnyčios yra apie 1 km, prie upeliuko, tekančio per lapuočių unksmę. Šalia akmens pastatytas valstybinis ženklas „Skudutiškio akmenys su ženklais“. Akmuo aptvertas tvorele. Būnant šioje vietoje 1983 m. tvorelė buvo nulenкта, o gėlės ir žvakės išmėtytos.

Prieš II pasaulinį karą laukuose šalia upelio irgi buvo (dabar nėra) akmuo su pėda ir kryžiumi.

MALONĖS. Žmonės sako: kas nuo to akmens duobutėj esančiu vandeniu nuvalys kokią žaidą ar atsigers to vandens, tai tuojau pagis. Jie renka nuo to akmens samanas ir daro vonias, pridėdami vandens iš greta esančio upelio. Esą daug atsitikimų, kad pagijo. Kryžius baigiamas nuskust peiliais, maldininkai apskaldė ir pėdą, imdami akmenį skaldinėlius gydymuisi.

6. VILKELIAI

VIETA. Kaimas prie Panevėžio tarp Upytės ir Naujamiesčio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Panevėžio dekanatas.

ISTORIJA. Iš archyvo ikikarinis aprašymas: „Vilkelių km., Juzės Smailytės žemėje, yra akmuo su Jėzaus ir Marijos pėdomis be globos. Vilkelių km. ganyklose yra akmuo su dviem pėdom: viena didesnė, kita mažesnė. Sako, kad čia stovėjusi Panelė Švenčiausia su Sūnumi. Buvojau prieš 20 metų“ (1938 m. rašyta).

Akmuo stovi pelkėje tarp kitų akmenų. Vietos žmonių vadinamas „Akmuo su Jėzaus ir Marijos pėdomis“. Jokių tradicijų ir padavimų apie jį nėra. Žinių irgi nerandame. Paprastas akmuo, ant jo viena didesnė, kita mažesnė į žmogaus pėdą panašios žymės. Akmuo įlindęs į žemę, vidutinio didumo, jį 4 vyrai gali pakelti.

Ar išliko iki mūsų dienų, dar neišaiškinta.

III DALIS. ŠVČ. MERGELĖS MARIJOS ŠALTINĖLIAI

Švč. M. Marijos šaltinėliai, kaip ir pėdos akmenyse, giminingi Marijos apsi-reiškimo vietoms, nes jų stebuklingumas susijęs su Dievo Motina.

Šioje dalyje aprašytos tik tos stebuklingos Marijos vietos, kurios pirmiausia garsėja šaltinėliais, nors vietų su šaltinėliais ar šulinėliais yra daug daugiau.

Stebuklingas šaltinėlis buvo Panemunėlyje, 5 km į pietvakarius nuo Rokiškio. Bet ar jis turėjo kokią sąryšį su Švč. Mergele, neaišku. Be to, jis jau užmirštas, lyg ir išdžiū- vęs. Apie šį šaltinėlį yra šiek tiek žinių kunigo A.Liepinio rankraštyje: „Jis yra dvaro parke ir laikomas stebuklingu. Švč. Trejybės atlaidų išvakarėse kunigas pašventindavo šaltinėlį. Tikintieji semiasi vandenį, geria jį vietoje, o daugiausia namo nešasi“.

Atlaidai buvo Marijos Nekalto Prasidėjimo, Žolinės, Škaplierinės ir Marijos Apreiškimo — pastarieji du panaikinti.

1. MAŽUČIAI

VIETA. Vilkaviškio raj., 2 km nuo Alksnėnų.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Vilkaviškio dekanatas, Alksnėnų parapija.

ISTORIJA. Kaimas minimas 1744 m. Vilkaviškio parapijos kaimų sąrašė. 1909 m. čia buvo 32 sodybos. 1923 m. — 37 sodybos ir 210 gyventojų. Dabar gyventojai iškelti.

Legenda pasakoja, kad pro tą vietą, kur yra šaltinėlis, ėjo senelis ir pamatė

labai gražią mergaitę, prausiančią veidą. Pagal vieną pavimą — ji nieko nesakiusi, pagal kitą — tarusi: „Prauskitės ir naudokitės“. Senelis nuskubėjęs į artimiausią sodybą ir pranešęs apie įvykį. Į

nurodytą vietą subėgo žmonės. Gražiosios mergaitės jau nerado, bet toje vietoje iš žemės tryško šaltinis, nors jo ten niekuomet anksčiau nebuvo. Nedaug suko galvą tuo laiku religingi žmonės ir tyra širdimi priėmė, kad juos aplankiusi pati Švč. Mergelė Marija ir jiems atnešusi dovanų šitą šaltinėlį.

Vietiniai žmonės netrukus apie šaltinėlį surentė rąstų rentinėlį ir pastatė nedidelę koplytėlę. Viduje įrengė altorėlį. Liaudies meistrai išpuošė jį įvairiais drožiniais, padarė gražų kryžių ir Švč. Mergelės Marijos statulėlę. Laikui bėgant mediniai rentiniai pakeisti betoniniais.

Pirmas Alksnėnų klebonas buvo Jonas Astrauskas. Po jo — Antanas Raduišis. Jie nesiėmė didesnių darbų. Po jų atėjęs kunigas Vincentas Čitavičius praplėtė Alksnėnų koplyčią ir ėmėsi tvarkyti remonto reikalaujančią Mažučių koplytėlę. Nugriovė senąją medinę ir jos vietoj pastatė naują mūrinę. Sienas išdekoravo iš ažuolo padarytais ažuolo lapų ornamentais, įtvirtindamas juos betone.

Br.Kviklio „Vilkaviškio vyskupijoje“ (Chicago, 1982 m.) rašoma, kad „prie koplytėlės stovėjo medinis aukštas kryžius, kuriam papuvus ūkininkas Augustaitis pastatė geležinį, o Elena Jasaitienė apie 1938 m. vietoj senosios pastatė naują, mūrinę koplytėlę“.

1944 m. koplytėlė buvo sugriauta. Ažuolo lapų nuolaužos tebesaugomos Alksnėnų bažnyčioje. Po karo klebonui Vincentui Kizlaičiui leista atstatyti medinę koplytėlę. Prieš karą buvo laikomos šv. Mišios.

1988 m. kun. Antanas Lukošaitis gavo leidimą atstatyti koplytėlę prie šaltinėlio ir atstatė.

Nuo geležinkelio apie 80 metrų esanti koplytėlė buvo kvadratinė, maždaug 2x2 m. Šalimais stovėjo kryžius — padėka už širdies ligos išgydymą. Vieta apso-dinta gėlėmis ir išgrįsta plytelėmis. Netoli koplytėlės yra dar keli šaltiniai arba vieno gilaus šaltinio čia kelios versmės. Kun. A.Lukošaičio rūpesčiu 1991 m. pastatyta originali koplyčia iš lauko akmenų, talpinanti apie 100 žmonių. 1995 m. vasarą šalia koplytėlės pastatyta 14 Švč. Mergelės Marijos Skausmo ir Džiaugsmo paslapčių koplytstulpių.

MALONĖS. Šaltinio vanduo garsėja nuo senų laikų. Kartą šio vandens sudėti tyrinėjo net Karaliaučiaus daktarai, bet jų tyrinėjimo rezultatai nežinomi. Mažučių šaltinėlio vanduo, be kitiems šaltiniams būdingų savybių, dar pasižymi tuo, kad laikomas negenda. Ypač jis garsėja visokių akių ligų išgydymu. Sako, kad vietiniai senukai skaito be akinio — todėl, kad apsiplovę akis šiuo vandeniu.

Įsikūrus Alksnėnų parapijai, buvo užvesta knyga malonėms registruoti. 1981 m. buvo įsilaužta į koplyčią ir knyga dingo.

Į Alksnėnų bažnyčią prie Marijos statulos iš Mažučių koplyčios buvo perkeltos 2 auksinės širdys, tačiau nėra žinių, už kokias gautas malones šie votai atnešti.

Keletas malonių, nurašytų iš zakristijos esančio sąsiuvinio:

1. Nuo nepagydomos akių ligos pagijus dėkoja Teresė Abraitytė 1981 m.

2. Aš, Marija Lekavičiūtė, daug metų sirgau skrandžiu. Daktarai per eilę metų neišgydė. Čia atvykusi ir du kartus išgėrusi šaltinio vandens, visiškai pasveikau ir viską galiu valgyti. Pasveikau 1984.VIII paskutinį šeštadienį.

3. Jonas Kazimieras Klimavičius iš Vilkaviškio sirgo skrandžio liga nuo 1969.IV.6. 1984. VII.7 vakare atvykęs jis apėjo 9 eiles aplink koplytėlę ir 23.30 val. staiga nustojo skaudėti skrandį.

4. Ona Jacaitė iš Kauno sirgo sąnarių liga ir jau sunkiai galėjo lipti laiptais. Čia atvykusi ir išgėrusi šaltinio vandens, iš karto pasveiko 1984.IX.29.

5. R.Magalingienė, sirgusi 15 metų, išsigydė čia rankų egzema.

6. Yra ir anoniminių laiškų. Pvz., 1985.VII.27 „Kaunietė“ susižeidė ranką, kad net plaštakos kaulai trūko 3 vietose. Ji pažadėjo sidabrinę rankutę — votą, kaip padėką, atvežti paskutinį šeštadienį. Ranka greit sugijo, bet pažado ji neišpildė. Ir vėl pradėjo ranką skaudėti, kad net neužmiega naktimis.

Dar keletas malonių iš anoniminės knygelės „Šaltinėlis prie geležinkelio“ (1985 m.):

1. Karmėlavos gyventoja Antanina, sirgusi širdies liga, kurios gydytojai nepajėgė išgydyti, pasakoja, kad 1983 m. prieš Velykas susapnavusi keistą sapną. Sapne pasirodžiusi mirusi Karmėlavos gydytoja Skorupskienė, baltai apsirengusi ir maloniai šypsodamasi. Paskui tarė: „Tu nebijok. Tau skirta pasveikti. Jokie vaistai, joks gydymas nepadės. Reikia nusiprausti Marijos Malonių Versmių šaltinio vandeniu“. — „Iš kur jo gauti?“ — paklausiau. „Tu jo turi“. Aš nustebau. Ji parodė ranką į mano kambaryje esančią palmę ir tarė: „Čia“. Sapnas nutrūko, ir aš pabudau. Nubudusi visą jį gerai prisiminiau ir niekaip negalėjau suprasti, kaip gali būti vazone šaltinėlis. /.../ Pagaliau prisiminiau, kad tada, kai palmė buvo pradėjusi džiūti, /.../ parsivežiau iš gyvenančių prie Vilkaviškio senelių taip pat kažkokio stebuklingu laikomo vandens. Juo irgi esu laisčiusi savo mylimą palmę. Palmė atsigavo ir normaliai iki šiol auga.

/.../ Diena šilta. Abi pavargusios šiaip taip atėjome. Iš koplytėlės sruveno šaltinėlis į vieną betoninį šulinėlį, iš šio vamzdeliu tekėjo žemėn. Nuoširdžiai pasimeldusios apsiprausėme /.../ Atvykome į čia pavargusios, o grįžome pailsėjusios, lyg po gerų atostogų sveiki žmonės /.../. Jau daugiau kaip metai, o mūsų ligos nesikartojė. Bronytės priepuolių nė pėdsako. (Sirgo bronchine astma.) /.../

2. Paskutinį 1985.VI šeštadienį atvažiuoja viena šeima: vyras, žmona ir keturi jų vaikai. Jie atvyksta padėkoti ir atveža nedidelę sidabrinę votą. Ant gražios nedidutės grandinėlės kabo plokštelė su išgraviruota akimi ir įdėtu mėlynu jos vyzdžiu. Prieš keletą metų jauniausias sūnus Marius drožinėdamas peiliu išsidūrė, tiksliau pasakius, persipjovė akį. Apžiūrėję specialistai pareiškė, kad akį išgelbėti nėra jokios vilties. Tėvai nutarė šauktis Dievo Motinos pagalbos. Iš pažįstamų gavo šio vandens, ligoninėj suvilgė sužeistą akį. Tą patį momentą, vos patepus šiuo vandeniu sužeistą akį, ji praregėjo. Gydytojų nuomone, ši akis negalėjo regėti, nes iš vyzdžio ištekęs skystis. Regėjimas mokslškai nepaaiškinamas. Tėvas neužrašė atsitikimo padėkos knygoje, motyvuodamas, kad negeros širdies žmonės gali per daug išvarginti vaiką. (Kokie mes dar esame bailūs.)

3. Alkoholikai ir rūkantieji gauna ryžto ir valios atsikratyti šiais blogais įpročiais. Su tikėjimu ir viltimi panaudojus šaltinėlio vandenį, organizme nelieta to žalingo poreikio.

ATLAIDAI. Be išvardytų V dalyje atlaidų prie Alksnėnų stebuklingos Marijos statulos, Mažučiuose apsireikšusi Švč. Mergelė Marija. Ji iškilmingai pagerbia ma kaip Malonių Versmė kiekvieno mėnesio paskutinį šeštadienį.

SVEIKA MARIJA

- 1 *Prie Alksnės upelio, miškuos Sūduvos,* 2 *Darbavosi, triūsė savuos laukuose,*
Mažučių kaimelis buvo kitados. *Grybavo, uogavo plačiuos miškuose,*
Toli toli, toli tarp miškų, *Toli toli...*
Toli toli, toli nuo žmonių.
- 3 *Ne kartą juos spaudė nelaimės, vargai* 4 *Begrįždamas iš miško senelis taku*
Ir glaudė be laiko ne vieną kapai. *Išvydo Mergaitę ant Alksnės krantų.*
Toli toli... *Toli toli...*
- 5 *Graži Jinai buvo, kaip saulė skaisti,* 6 *Prie kojų Jos tryško šaltinis skaidrus,*
Pragydo ne lūpos, senelio širdis. *Ir kvietė čia praustis Ji žmones visus,*
Sveika, sveika, sveika Marija! *Sveika...*
Sveika, sveika, sveika Marija!
- 7 *Daug sirgo trachoma, akių ligomis,* 8 *Ne tik kūno akys, ne vieno siela*
Kas čia tiktai prausės, pagijo visi. *Sugrįžo iš šičia nušvitus visa.*
Sveika... *Sveika...*
- 9 *Koks geras čia oras, tai jaučia visi,* 10 *Mus vargina šiandien daugybė ligų,*
Nes jį čia gaivina Marija pati. *Čia prie šaltinėlio pagysim iš jų.*
Sveika... *Sveika...*
- 11 *Ką vargina skrandis, kankina vėžys,* 12 *Jei draugo nerandi ar draugės tikros,*
Tegul tiktai tiki, bematant išgis. *Prašyki Marijos, ateisi dėkot.*
Sveika... *Sveika...*
- 13 *Jei nesutarimas kamuoja namus* 14 *Ateikime šičia, maldaukim karštai,*
Ir darosi širdžiai be galo sunku... *Ir visos nelaimės pradings amžinai.*
Sveika... *Sveika...*
- 15 *Jei esame būdo gruboko, sunkaus,* 16 *Marija skaisčiausia, Marija brangi,*
Iš Motinos gausim gerumo švelnaus. *Globoki mūs šalį, maldaujam visi!*
Sveika... *Sveika...*
- 17 *Kaip Lurdo šventovėj, taip ir Lietuvoj* 18 *Nurodyk žmonijai ramybės takus,*
Laikyki, Marija, mus savo globoj! *Globok mus, Marija, kaip savo vaikus!*
Sveika... *Sveika, sveika, sveika Marija!*
Sveika, sveika, sveika Marija!
Amen.

ATEIKIME Į MAŽUČIUS

1 *Prie Alksnės pakrantės šlaitely
Maža koplytėlė, kukli.
Nueik, nes tenai tavęs laukia
Pasiilgus Marijos širdis.*

2 *Malonių Versmės šaltinėlis
Nuolat čia sruvena tyliai
Ir kviečia pas save kiekvieną,
Kas džiaugias ar kenčia skaudžiai.*

3 *Kas džiaugias, — sukilninti džiaugsmą,
Kas kenčia, — palengvint kančias.
Kiekvieno kaip motina laukia
Marija ateinant į čia.*

4 *Pavasariais Alksnės pakrantes
Balti puošia plukį žiedai,
Varpeliais suskamba padangėj
Sugrįžę atgal vyturiai.*

5 *Su strazdo nubudusią lyra,
Žydrosiom žibučių akim,
Su tulpėm, bijūnais, alyvom
Pabelskim Marijos širdin.*

6 *Jaunystė, juoku ir svajonėm
Užpildyki Alksnės krantus!
Jaunystė — graži tai malonė,
Kurią davė žmogui dangus.*

7 *Jaunystė, ateik pas Mariją,
Ateiki tokia, kaip esi!
Geriausiai ši Motina žino,
Kokia šiandien būti turi.*

8 *Kai bręstančios varpos palinksta,
Rimtis palytėjo pečius,
Kai žingsniai nuo darbo pailsta,
Keliaukime į Mažučius.*

9 *Kai darosi viskas netikra,
O žemėj sunku ir skaudu,
Kai žiedas vestuvių rūdija,
Ateikime į Mažučius.*

10 *Kai rudensio vėjai pakyla,
Šukuoja ražienas laukti
Kai tuščia sieloje ir nyku,
Ateikime į Mažučius.*

11 *Prie Alksnės pakrantės šlaitely
Maža koplytėlė, kukli.
Atmink, kad tavęs čionai laukia
Marijos pasiilgus širdis.
Amen.*

MAŽUČIŲ MARIJAI

1 *Prausė veidą... Taip sako legenda...
Ne legenda, atmintis senelių.
Ji kaip perlą lig šiandien išlaikė
Pasirodymą pirmą Mergelės.*

2 *Nuo tada daugel metų praėjo,
Daug malonių dangus išdalijo
Per Malonių Versmės šaltinėlių,
Kurį šičia atvėrė Marija.*

3 *Vyturiai kai tėvynėn sugrįžta,
Kai įšalusi žemė atgyja,
Tenubunda krūtinėje ryžtas
Aplankyti Mažučių Mariją.*

4 *Kai gegužės akordai prityla
Ir lyg jūra rugiai suvilnija,
Mūsų ilgesio virpanti lyra
Tegul gieda Mažučių Marijai.*

5 *Varpų bręstančių galvos nulinksta,
Liepos bitėm nektarą dalija,
Kai nuo darbo pailsta mūs žingsniai,
Meldžias širdys Mažučių Marijai.*

6 *Kai suplyšta puošnus rūbas klevo,
Kai vestuvių žiedai surūdija,
Iš toliausių kampų atkeliavę
Pasiguodžiam Mažučių Marijai.*

7 *Kai apsunkins žiema tavo našta,
Židiny kai nerasi žarijų,
Tu ugnelės naujos parsinešti
Paskubėk iš Mažučių Marijos!*

2. VIŠAKIO RŪDA

VIETA. 30 km į pietvakarius nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Marijampolės dekanatas.

VARDO KILMĖ. Nuo Višakio upelio ir rūdos, kuri čia buvo perdirbama į geležį.

ISTORIJA. Vieni sako, kad prie šaltinėlio apsireiškusi Švč. Marija. Kiti sako, kad ėjęs žmogus, prie šito šaltinėlio nusiplovęs kojas ir pasveikęs nuo jį varginančios ligos. Padėkos ženklan pastatęs koplytėlę.

Močiutė sakė, kad koplytėlę pastatė tas pats žmogus, kuris pastatė ir bažnyčią. Kiek anksčiau pastatyta iš senosios bažnyčios rąstų koplytėlė kvadrato formos. 1979.V.5 virš šaltinėlio esanti koplytėlė su Švč. Dievo Motinos statulėle buvo sudaužyta, suolai, tvorelė išvartyti, gėlynai ištrypti. Greičiausiai tai buvo kareivių darbas, nes apylinkės miškuose 8 dešimtmetyje įsikūrė rusų kariuomenės bazė.

APRAŠYMAS. Einant keliu nuo kapinių link miško, už poros kilometrų yra medinė koplytėlė su įrengtu altoriumi. Nuo jos į papėdę veda žalias, samanų aksomo kraštais papuoštas takelis. Prieš šaltinėlį dar pasitinka gražus 2,5 m aukščio geležinis kryžius su 1980 m. data. Dar kiek paėjus, atsiveria reginys į šaltinėlį: apie 7x12 m plotas aptvertas metaline tvorele. Per vidurį klaup-

tukai, o tolėliau mūrinis keturkampis šaltinėlio rentinys. Jame įbrėžta „Tavo apgy-nimo šaukiamės“. Virš rentinio medinis apie 5 m aukščio stogastulpis. Jo viduryje — Marijos 1,5 m gipsinė statulėlė, panaši į Lurdo. Aplink ošia eglės ir lapuočiai. Prie šio šaltinėlio žmonės patiria malonių.

3. VIŠTYTIS

VIETA: apie 30 km nuo Vilkaviškio, 7 km nuo Vištyčio pasienio link.

PRIKLAUSYMAS: Vilkaviškio vyskupija ir dekanatas.

Apie maldingą šios vietos „Šilelio“ — šaltinėlio ir kryžiaus atsiradimą tikslių žinių nėra. Ryškesni pasakojimai, kuriuos teko nugirsti iš senų žmonių, yra šie.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą vienas šios apylinkės neturtingas valstietis sapne matęs Švč. M. Mariją, kuri jam liepusi ties šituo šaltinėliu pastatyti kryžių. Vargšas žmogelis šį sapną papasakojo žmonai ir skundėsi, kaip jis galės pastatyti, kad neturįs nei vežimo, nei arklių, tik kirvį. Po kurio laiko jis vėl susapnavęs Mariją, kuri primygtinai prašė pastatyti kryžių. Valstietis vėl skundėsi ir pergyveno, kad negalys išpildyti Dievo Motinos prašymo. Pagaliau trečią kartą tą patį susapnavęs, kur Marija labai susijaudinusi prašė jį pastatyti ties šaltinėliu kryžių. Šį kartą žmogus per sapną labai pergyveno ir nubudęs nežinojo ką daryti. Jis nuėjo pas kaimyną ir jam viską papasakojo. Kaimynas jį nuramino ir pažadėjo jam padėti. Tuoju jie nuvažiavo į mišką, nupjovė ažuolą ir netrukus stovėjo kryžius ten, kur Marija prašė.

Žmonės, suprasdami, kad čia Dievo galybė, pradėjo lankyti kryžių, melstis, giedoti ir šlakstyti bei gerti šaltinėlio vandenį. Įvyko pagijimų, ypatingai nuo akių ligų. Pavyzdys — Puodžiūnienės (Pavištytis) motina (Gudkaimis) ir vienas evangelikų tikėjimo mergaitės pagijimas.

Šis kryžius stovėjo ligi Antrojo pasaulinio karo. Vokiečių okupacijos metu buvo pastatytas naujas, kurį pašventino Vištyčio vikaras kun. Lelešius.

Vietoj šio kryžiaus Puodžiūnų giminės pastatė naują metalinį, o Vištyčio klebonai kun. Akevičius ir kun. Montvila — po vieną nedidelį medinį kryžių.

Seniau ties kryžiumi ir šaltinėliu ant medžio kabojo Kristaus Alyvų darželyje ir Marijos paveikslai. Jiems sunykus, kun. Montvila pakabino skrynelę, į kurią įdėjo Švč. M. Marijos statulą.

Iki šiol geri katalikai, poilsiautojai ir aplinkiniai gyventojai rūpinasi ir tvarko šią šventą vietą. Kun. Kazimieras Montvila

IV DALIS. ŠVČ. MARIJOS STEBUKLINGI PAVEIKSLAI

Ši dalis dėl geresnės orientacijos padalyta į 7 skyrius su sąlygiškais pavadinimais, pažyminčiais tų paveikslų būklę ar ypatybę.

Žinios apie stebuklingus paveikslus labai skurdžios. Paveikslai susiję su bažnyčiomis, kuriose jie yra. Taigi bažnyčių istorija iš dalies papildo paveikslų istoriją, todėl ji ir pateikiama.

Daugelis paveikslų yra su metaliniu apkalu, aptaisu. Aprašant paveikslą pateikiama jo spalva — auksinis, sidabrinis, visai nepažymint, ar metalas gryo aukso, sidabro, ar tik paaukuotas, tik imitacija. Dažniausiai ir paveikslo dydis nustatytas iš akies, todėl paklaida gali būti 50 cm, jei formatas didelis. Paveikslai sugrupuoti pagal tų vietovių, kuriose jie yra ar buvo, abėcėlinę tvarką. Karūnuoti —karūnavimo chronologine tvarka. Pagrindinis stebuklingų paveikslų istorijų šaltinis buvo 1959 m. Romoje išleista kun. J.Vaišnoros knyga „Marijos garbinimas Lietuvoje“.

TRUMPA PAVEIKSLŲ ISTORIJA

Kadangi izraelitai labai buvo linkę į stabmeldystę, jiems buvo uždrausta garbinti atvaizdus (Iš. 20,4). Tai nereiškia, kad šis draudimas turėjo visą laiką galioti. Praėjus pavojui, padėtis pasikeitė. Vėliau net ant Sandoros skrynios buvo cherubų atvaizdai. Kadangi Senasis Testamentas paveikslų garbinimą draudžia, o Naujasis nieko nesako, tad suprantama, kodėl pirmųjų amžių Bažnyčia buvo atsargi šiuo klausimu. To meto krikščionims, atsivertusiems iš stabmeldžių, stabų garbinimo pavojus buvo dar labai didelis. Šv.Dvasios vadovaujama Bažnyčia pradėjo naudoti paveikslus. Priskilės katakombose Marijos paveikslai aptinkami iš II amžiaus, šv. Petro ir Marselijono katakombose — iš III amžiaus. Bet jie dar nebuvo garbinami ir buvo reti.

Po Milano Edikto 313 m., kuomet Bažnyčiai buvo suteikta laisvė, paveikslais imta puošti šventyklas. Ir tai teigiamai atsiliepė ugdant religijos dorybę. Kaip kalbėjo pranešime dailės klausimais J.N.Duchanovas 1987 m. Vilniuje: „Pagal R.Birkovskį, vieną iš autoritetingiausių pamokslininkų, savo laiku kalbėjusį Vilniuje, Šv. Raštą paprastiems žmonėms perteikia tapyba. Stebėdami meno kūrinius, jie mato tai, kuo reikia sekti, (knygą) skaito tie, kurie jos skaityti negali“.

Analogija su Grigalium Didžiuoju, kuris sakė: „Vaizdavimas naudojamas šventovėse tam, kad, kurie nežino rašto, kraštutiniu atveju žiūrėdami į sienas skaitytų tai, ko nepajėgia perskaityti knygosė“.

Garbė, teikiama Dievui ir šventiesiems, pradėjo pasireikšti garbinant ir jų paveikslus. Pasitaikydavo ir perdėjimų, kurie labiau pasireiškė Rytuose, ten ir kilo kova prieš paveikslų kultą. Ją pradėjo imperatorius Leonas III Izauras (717-741). Priežastys nėra tiksliai žinomos. Pirmasis imperatoriaus ediktas, įsakantis pašalinti šventųjų kankinių ir angelų paveikslus, bemaž privedė prie sukilimo prieš imperatorių. Imperatorius pareikalavo, kad Bažnyčios vyresnybė pasirašytų nuo savęs dekretą. Į tai atsakydamas 90 metų amžiaus tuometinis patriarchas Germanas verčiau buvo linkęs atsisakyti savo pareigų.

Antruoju ediktu prieš paveikslus Leonas III pažengė dar toliau. Jis įsakė sunaikinti visus paveikslus. Ir prasidėjo jų naikinimas visoje valstybėje. Apaštaltų Sostas pasmerkė kovą prieš paveikslus, mesdamas anatemą naikintojams. Atsakydamas į tai, imperatorius išsiuntė savo flotilę prieš Apaštaltų Sostą, įsakė užimti popiežių nuosavybę Sicilijoje ir Kalabrijoje ir išleido potvarkį atplėšti tas žemes drauge su Italija nuo Romos patriarchato ir prijungti jas prie Konstantinopolio. Tada ginti paveikslų ėmėsi moksliškai garsiausias Rytų teologas, vienuolis ir kunigas šv. Jonas Damaskietis (miręs 749 m.).

Leono įpėdinis Konstantinas Kopronimas (741 -775 m.) dar smarkiau siautėjo prieš paveikslus ir jų kultui pasmerkti sušaukė 754 m. sinodą Konstantinopolyje. Atvyko į jį 338 vyskupai, bet neatvyko nė vienas patriarchas. Šiame sinode nustatyta, kad paveikslai — tai šėtono darbas. Kristaus paveikslų kultas — tai arba paslėptas nestorianizmas (Nestorijus skelbė apie moralinį dviejų prigimčių Kristuje susijungimą; nestorianistai gavo chaldėjų krikščionių vardą, nes išplito šalyse, kur vartojo chaldėjų kalbą), arba monofizitizmas (kad po išikūnijimo nėra dviejų prigimčių, bet tik viena dieviška), o Dievo Motinos ir šventųjų paveikslų kultas — tai piktžodžiavimas. Gražiausios mozaikos ir piešiniai sienose buvo užtinkuojami, o tokiam tinkle piešiamos figūros iš augalų ir gyvulių pasaulio. Vergiškai pasiduodama imperatoriaus potvarkiams, pasaulietiška dvasininkija pakluso be pasipriešinimo. Tačiau vienuoliai Bizantijos valstybėje visi stojo į opoziciją. Daugelio vienuolių turtai buvo konfiskuojami, o jie patys paverčiami kareivinėmis ar ginklų sandėliais. Didelė vienuolių dalis tada ieškojo prieglaudos Vakaruose. Nestigo ir kankinių. Prieš paveikslų naikinimą stojo taip pat saracėnų užimtų miestų Jeruzalės, Antiochijos ir Aleksandrijos patriarchai.

Kova su paveikslais kiek sušvelnėjo po Kopronimo mirties, o dar labiau atlėjo, kai valdžią valstybėje užėmė imperatorė Irena (780-790). Susitarusi su popiežium Hadrianu I (772-795), Irena sušaukė 786 m. VII visuotinį susirinkimą Konstantinopolyje, bet, kadangi kariuomenės partija jį tuojau išvaikė, ji sušaukė visuotinę santarybą 787 m. Nikėjoje. Čia buvo pasmerktas prieš paveikslus kovojęs 754 m. sinodas. Surinkus įrodymus už paveikslų kultą iš Šv. Rašto, Bažnyčios ir Tėvų nutarta, kad yra pagirtinas dalykas gerbti kryžiaus ir šventųjų atvaizdus ant indų, rūbų, sienų, lentelėse, namuose ir prie kelių. Šis kultas primena garbinamus asmenis ir turi auklėjamosios įtakos, nes skatina jais sekti. Garbė, teikiama paveikslams, nėra dieviška, bet reliatyvi, liečianti reprezentuojamus asmenis ir paslaptis.

Ramybė, kuri įsiviešpatavo po Nikėjos santarybos, truko neilgai. 813 m. įvy-

ko kariuomenės sukilimas, kuris iškėlė į sostą Leoną V Armėnietį (813-820). Šis imperatorius panaikino Nikėjos susirinkimo nutarimus ir sukėlė naują žiaurų paveikslų persekiojimą. Paveikslų garbinimo gynėjai buvo kankinami į nieką neatsižvelgiant, kalėjimai jais perpildyti. Persekiojimui galą padarė imperatorė Teodora 842 m., valdžiusi valstybę už savo mažametį sūnų. Ji atnaujino Nikėjos susirinkimo nutarimus. Ikonoklastinių kovų galui atminti Teodora netgi įvedė kiekvieną pirmą gavėnįs sekmadienį specialią metinę šventę, vadinamąją Ortodoksijos šventę. Pirmą kartą ji buvo iškilmingai švenčiama 843 metais.

Lietuvoje paveikslų persekiojimas prasidėjo su protestantizmo banga. Atslūgus tai bangai, pasibaigė ir persekiojimas.

„Reikšdami pagarbą paveikslams, mes garbiname tai, ką paveikslai vaizduoja“. — Šv. Tomas

Tad klaupdami prieš Kristaus paveikslą ar jį bučiuodami mes garbiname patį Kristų. Jėzus paliko penktąją Evangeliją — Turino drobulę, kuri yra Jo kančios paveikslas.

Jėzus paliko savo atvaizdą gailėstingumo darbą padariusiai Veronikai.

Jėzus paliudijo stebuklais šv. Kryžiaus atradimą.

Suteiktos malonės įrodo, jog per paveikslus taip pat gali būti teikiamos malonės. Sekantis pavyzdys parodo, kaip ne kiekvienas iš rastųjų kryžių teikė malones, taip ir ne kiekvienas paveikslas teikia malones, o tik tasai, kuris yra stebuklingas.

Ištrauka iš Vilniuje 1859 m. išleistos knygos „Wisn Metu Givenimaj szwentuju“ III dalies 40 psl.: „...Czia wël tarpe didžia dziauksma isz atradima kriziaus radosse naujas rupesnis nežinojimą, ant katro Kriziaus Kristus numirė. Del atskirima Kriziaus Jėzaus nuo kitu dwieju krizių szw Makaras wiskupas Jeruzolimas liepė žmoniemis susirinkus melstise, idant dalejstu Diewas pažinti tikra križiu Atpirkėja šwięta ir gawa ikwepima toki: Prie mirstanczios moteriszkes dasilitejus su pirmajs dwiem križejis, nieką ne darose, bet kajp tikt trecziu dasilitejo, toje walandoje stojos swejka. Welej atneszti numirėlėj po dasilitejima to kriziaus atgijo, o kitu du ne jokiū stebuklu nerode...“

Tridento tikėjimo išpažinime sakoma: „Tvirtai tikiu, kad Kristaus, Dievo Motinos ir kitų drauge su Kristumi viešpataujančių šventųjų paveikslai yra turėtini, palaikytini ir teiktina jiems priderama pagarba ir garbė“ (D 398).

Ankstesnis Kanonų kodeksas įsako: šventosioms relikvijoms ir paveikslams turi būti teikiama pagarba ir garbė, atitinkanti asmenis, kurių yra relikvijos ir paveikslai (Can. 1255 2).

Naujojo Kodekso 1188 kanonas sako: „Reikia palikti šv. paveikslų patalpini- mo bažnyčioje praktiką, kad būtų garbinami tikinčiųjų...“

Vėliau atsirado ant galvos vainikas, skeptras, reiškiantis karalienės titulą. Marijos rankoj gėlė — karalienių ženklas. Kūdikis, laikantis Žemės rutulį, — karališkos valdžios simbolis.

Marijos statulas imta dengti brangiais, auksu siuvinėtais drabužiais, nusižiūrėjus į graikų pavyzdžius, nes kryžiuočiai daug paveikslų, statulų pargabendavo iš Rytų. Marijos paveikslai dengiami sidabrine ir auksine skarda. Iš to laiko yra vadi-

namosios juodosios madonos“. Marijos veidas tamsus, kartais visai juodas. Sijos veido spalva atsirado tik dėl tapybos technikos, panaudojant paveikslo pagrindui sidabrinį klodą, kuris atmosferos veikiamas pajuosdavo. Kartais pajuosdavo dėl statomų prie paveikslo žvakių. O kai kurie juodi išeidavo tiesiog iš po dailininko teptuko.

Renesansas dar labiau padaugino Marijos atvaizdų atmainas:

1. Marija maitinanti Kūdikį. Pirmas pavyzdys šv. Sebastijono katakombose. Pasirodo XII a.

2. Marija su užmigusiu Kūdikiu ant kelių — XIV a.

3. Marija klūpanti ir adoruojanti Kūdikį — XV a. Pastarieji du pasirodo Italijoje.

4. Marija stovinti su vainiku ant galvos, žiūrinti į Kūdikį ant rankų.

5. Iš stovinčios Marijos be Kūdikio išsivystė nuo XIV a. Nekaltai Pradėtosios vaizdavimas. XVI a. įgavo galutines formas: Marijos drabužis baltas, apsiaustas ir juosta žydri, ant galvos žvaigždžių vainikas, kai kada rankoj lėlija, po kojomis pusmėnulis ir žaltys — simboliai iš Apreiškimo šv. Jonui.

Viduramžių pabaigoje atsiranda paveikslai, kur Marija — saulės spinduliuose.

6. Nuo XIII a. imta vaizduoti Mariją Gailestingumo Motiną — po plačiu apsiaustu gobianti daugybę klūpančių asmenų: imperatorių, popiežių, vyskupų, įvairių luomų atstovų.

7. Marija Nuolankumo Motina — Marija sėdi ant žemės, ant jos kelių Kūdikis (Spoleto katedros mozaika iš 1207 m.).

8. Rožinio Madona. Pirmas pavyzdys Kiolno Šv. Andriejaus bažnyčios triptike iš 1474 m. Tipas greit paplitęs XVI a., ypač dominikonų bažnyčiose.

9. Skausmingoji Motina — Olandijoje nuo XV a.

Bet jau XVI a., ypač po Tridento santarybos 1563 m., mistinis ir religinis jausmas išstumiamas akademizmo, teatrališkumo, manierizmo, neoklasicizmo. Žymesnių religinių tipų nesukurama, daromos kopijos.

MARIJOS PAVEIKSLŲ KILMĖ, TIPAI IR SIMBOLIAI

Dauguma Marijos paveikslų Lietuvoje yra kopijos garsių paveikslų, esančių ar buvusių krikščionybės žymiausiose vietose.

Rytų bažnyčioje, kai paveikslų garbinimas atgavo teises, įsivyravo idėja, kad reikia atkurti paveiksle „dieviškąjį pirmavaizdą“, „archetipą“. Stengtasi kopijuoti seniausius originalus. Stilius darėsi vis griežtesnis ir kanoniškesnis. Vaizduojant šventus siužetus nebuvo leista nukrypti nuo nusistovėjusių ikonografinių schemų. Tos schemos perėjo ir į slavų ikonų tapybą. Ir šiandien rusų dailininkas, tapydamas šv. ikonas, turi laikytis nustatytų kanonų.

Vakarų bažnyčioje nebuvo tokio varžymo kaip Bizantijoje ir religinė tapyba rutuliojosi natūraliai. Tačiau garsiausi paveikslai dažnai būdavo kopijuojami.

Lietuvos menininkų tapyba nevienalytė. Buvo sekama Vakarų Europa, kartais būta „graikiškos“ tapybos įtakos, atėjusios iš slavų žemių, o kai kurie kūriniai atspindi vietinės tapybos tradicijas. Labiausiai stilius priklausė nuo menininko „mokyklos“.

ARCHAIŠKŲ MARIJOS PAVEIKSLŲ KILMĖ

1. Esą pati Marija vienu ar kitu būdu yra palikusi savo atvaizdą. Tokie nuostabios kilmės paveikslai, vadinami achiropoitalai, buvo garbinami Acheropoetos vienuolyne Konstantinopoly, Solonikuose, Neapolyje (Piedigrotta) ir kt.

2. Šv. Luko. VI a. gyvenęs Teodoras Lektorius tvirtino, kad imperatorė Eudoksija II 450 metais yra pasiuntusi iš Jeruzalės savo dukrai šv. Pulcherijai į Konstantinopolį Luko prieštą Marijos paveikslą. Jis buvo laikomas stebuklingu ir garbinamas net Bizantijos imperatorių. Deja, sunaikintas turkų sultono paliepinu 1453 m.

Šią tradiciją palaiko ir Kretos vyskupas Andriejus savo VII-VIII a. raštuose, tvirtindamas, kad Luko pieštą Marijos paveikslą yra Romoje ir Jeruzalėje. Net ir šv. Jonas Damaskietis savo raštuose, gindamas paveikslų garbinimą, poroje vietų paminėjęs Luko pieštus paveikslus, nepažymėdamas, kur jie yra.

Legendos Lukui iš karto priskyrė 4 paveikslus, vėliau 7, o dar vėliau jų gerojai padaugėjo.

Luko paveikslais didžiujosi kelios senosios Romos bažnyčios: Santa Maria Maggiore, Santa Maria in Via Lata, Santa Maria in Trastevere, Arą Coeli, Santa Maria Nuova, Santus Silvestro. Net Čenstakavos paveikslas liaudies tikėjime laikomas Luko darbo. Pagal kitą versiją to paveikslo, kurį imperatorė Eudoksija II 450 m. pasiuntė iš Jeruzalės, kopijos išliko: šv. Mergelė iki pusės — Acheno katedroj, Romoj — Maria Maggiore, Troscko Lavroje Zagorske; visu ūgiu — mozaika šv. Morkaus katedroj Venecijoje.

RYTŲ BAŽNYČIOS PAVEIKSLŲ TIPAI

1. Hodegetria: šv. Pulcherija dovanotą paveikslą padėjusi Hodegono vienuolyne Konstantinopoly, nuo kur ir pats paveikslas gavo vardą. „Hodegetria“ — Kelio Vadovė, nes bažnyčia, kur paveikslas saugotas, buvo Kelvedžių gatvėje.

Šio tipo paveiksluose Marija vaizduojama stovinti (Šiluvos stebuklingas paveikslas) ar dažniau tik iki pusės (Maria Maggiore Marija yra su apsiaustu, kuris dengia ir galvą, ant kairės rankos — Kūdikis, kuris vienoj rankoj turi rašto ritinėlį, vėliau — knygą; kita ranka laimina. Kūdikis basas, apvilktas palijum). Vėlesnėse kopijose smulkesnės buvo kaitaliojamos: Marija suėmusi rankas, kad būtų lengviau laikyti Kūdikį, kuris apaunamas sandalais. Tokia atmaina yra šv. Alfonso bažnyčioj Romoje. Marija vadinama Neperstojančios Pagalbos. Panaši yra rusų ikona „Strasnaja“.

2. Nikopioia (Pergalės Davėja) tipo paveikslą mini imperatorius Justinijonas 565 m. Jis nešiojęsis jį karo žygiuose ir jam priskyręs pergales. Kai kryžininkai užėmė Konstantinopolį, tai Venecijos dožas Dondolas šį paveikslą pergabeno į Veneciją, kur jis yra iki šių dienų. Čia Marija vaizduojama sėdinti soste ir laikanti prieš save ant kelių Kūdikėlį. Šio tipo seniausi pavyzdžiai randami Romoje Komodilės katakombose, šv. Apolinaro bažnyčioj Ravenoje, Santa Maria Antiqua Romoje.

3. Blachemitissa irgi Lukui priskiriamas paveikslas, kurį šv. Pulcherija padėjusi jos pastatytą bažnyčioj, vadinamą Blachema. Imperatorius Konstantinas Kopronimas (720-775), prasidėjęs ikonoklastų sambrūzdžiui, tą paveikslą sunaikino, bet paskui vėl buvo atkurtas. Čia Marija be Kūdikio, stovinti, iškėlus rankas malda. Kopijos Ravenoje, Venecijoje, Florencijoje, Nikėjoje, Kijeve.

VĖLESNI TIPAI. Vėlesniais laikais, smulkmenose nutolstant nuo minėtų tipų, sukurti nauji:

1. Glykophylusa (iš Hodegetria), rusų vadinama Umilenije, kur Kūdikis atsi-
kreipęs ne į žmones, bet į Motiną, prie jos glaudžiasi, apkabinęs kaklą rankytėmis.
Ž. Kalvarija.

2. Platetyra (iš Blachemitissa) nuo XI a. žinomas tipas, kur ties stovinčios
Marijos krūtine keturkampiuose ar ovaliniuose rėmuose yra Kūdikis: Naugarde,
Konstantinopoly, Venecijoje, Kiolne.

3. Galaktotrophusa — Motina, krūtimi maitinanti Kūdikį.

4. Eleusa — apsiaustu dengianti žmonės.

5. Tricherusa — 3 rankomis, nes pagal legendą šv. Jonas Damaskietis, Marijos
paveikslų gynėjas, per Marijos užtarimą atgavo nukirstą ranką.

Knygoje: George Ferguson „Signs and Symbols in Christian art“ N. Y. Marijos
paveikslai taip skirstomi:

1. Madona, adoruojanti Kūdikėlį Jėzų. Tokie paveikslai parodo Mariją, klūpan-
čią prie Kūdikėlio ir Jį garbinančią. Tokia idėja kartais būna suderinta su Gimimu.

2. Mater Amabilis (Motina Meilingoji). Marija laiko Dievišką Kūdikėlį. Ji
dažniausiai stovi, bet pasitaiko ir sėdinti soste.

3. Madona Nuolankioji. Tokie paveikslai vaizduoja Mariją, sėdinčią ant žė-
mės su Kūdikėliu Jėzumi.

4. Mergelė Garbingoji. Paveikslai, kuriuose paprastai Marija vaizduojama sto-
vinti danguje, apsupta spindulių arba cherubinų galvučių.

5. Danguis Karalienė. Marija stovi ant pusmėnulio, apvainikuota kaip kara-
lienė. Dažnai būna vainikas iš 12 žvaigždžių.

6. Jos Didenybė. Marija vaizduojama kaip dangiška monarchė soste tarp an-
gelų palydos.

7. Madonna della Misericordia (Gailestingumo Motina). Vaizduojama stovin-
ti ir dengianti savo mantija klūpančias minias teisiųjų, kuriuos ji apsaugo. Kartais
klūpantieji vilki tam tikro ordino ar brolijos drabužiais, priklausomai nuo to, kam
paveikslas buvo tapomas.

8. Madonna del Soccorso (Neperstojančios pagalbos). Artimai susijusi su Gai-
lestingumo Motinos tipu, iš dalies yra pamaldumo forma Mergelei kaip vaikų sau-
gotojai. Mergelė kaip apgynėja dažniausiai vaizduojama lazda išvejanti bjaurų de-
moną, kuris bando išgąsdinti vaiką. Šis tipas iš dalies buvo renesanse ir labiausiai
naudotas centrinėje Italijoje.

9. Mater Dolorosa (Skausmingoji). Vaizduoja liūdinčią Mergele Mariją dėl
jos Sūnaus kančių — sunertomis rankomis, byrančiomis ašaromis.

10. Nekalto Prasidėjimo. Per renesanso periodą vaizduojama arba su savo tė-
vais Joakimu ir Ona, arba su Švč. Trejybe. Atributai, kurie dažniausiai identifikuoja
Nekaltą Prasidėjimą, yra šie: Saulė ir Mėnulis, Lelija, Rožė be spyglių, Aptvertas
sodas, Fontanas, Libano kedras, Jesės medis, Uždari vartai, Nesuteptas veidrodis,
Dovydo bokštas, 12 žvaigždžių.

11. Rožinio Mergelė. Dažniausiai dominikonų, nes, pagal pasakojimą, Merge-

lė pasirodė šv. Domininkui, ordino įsteigėjui, ir davė jam rožinį. Centrinė figūra tokio tipo tapyboje yra Mergelė, laikanti rožinį, dažnai sujungtą su 3 dalių paslaptimis: džiaugsmingąja, sopulingąja ir garbingąja.

12. Mergelės įžadų atvaizdai gali būti susiję su ypatingu įvykiu ar specialia bažnyčia, dėl kurios Mergelė yra parodžiusi stebuklą ar aiškiai išskirtinę malonę. Kai kurie iš geriau žinomų yra:

a) Madonna del Carmine (Karmelio kalno). Mergelė kaip Karmelitų ordino įkūrėja.

b) Madonna di Loreto. Su nuoroda į stebuklingą Nazareto namelio perkėlimą į Loretą Italijoje, kai šv. žemė buvo užkariauta netikėlių saracėnų. Šio tipo paveiksluose Marija laiko savo rankoje namelį, kuris dažnai panašus į bažnyčią. Šitai rodo Loreto bažnyčia, statyta virš namelio — koplytėlės jo apsaugai.

c) Santa Maria della Neve. Ji nurodo stebuklingą Santa Maria Maggiore bazilikos Romoje statymą. Pasak legendos, Mergelė nurodė bažnyčios planą stebuklingu sniego iškritimu rugpjūtį — jis pažymėjo sienas kaip būsimos bažnyčios kontūrus.

d) Santa Maria della Vittoria. Mergelė vaizduojama šaukianti į mūšį. Ji dažniausiai būna danguje, o apačioje — su armija ar karo laivais. Gali būti vainikuojama nugalėtojų su adoracija.

e) Madonna della Peste. Pamaldžiai atliktas atvaizdas Mergelės, sulaikančios marą. Čia Jį parodoma virš maro ištikto miesto ar apsupta šventųjų, paprastai šaukiamų užtarti prieš marą, kaip šv. Sebastijono, šv. Roko ir šv. gydytojų Kozmo ir Damijono. Vietiniai šventieji taip pat gali būti paveikslė.

Savo dienoraštyje grįždamas Rusijon stalius Petras Tolstojus (1699 m.) taip rašė: „Žirovicuose yra vienuolynas unitų, tame vienuolyne bažnyčia didinga akmeninė, toje bažnyčioje yra atvaizdas Švč. Dievo Gimdytojos Žirovicinės, ikona pati mažiausia, apvali, kiek didesnė už efimką (neišverčiau), padaryta meistriškumu režimo ant akmens, stovi ta ikona dešinėje pusėje carinių durų, papuošta auksu ir akmeniu, deimantų, rubinų, safyrų, smaragdų prie tos ikonos išpuošime nemaža“. (Versta pažodžiui.)

VAINIKAVIMAS. Pats paveikslas labai mažas, todėl karūnas ant Marijos ir Jėzaus įtaisyti būtų nepaprastai sunku.

Apie tai, kad Žirovicų paveikslas buvo apvainikuotas, žinome iš vyskupo — kunigaikščio Stepono Jono Giedraičio (1778-1803 m.) antro rašto į Žemaičius, Šiluvos Marijos stebuklingo paveikslo vainikavimo proga išleisto. Štai ištrauka: „...Lenkija turi apvainikuotą paveikslą Čenstakavoje, Lietuva — Trakuose, Vilniuje ir Žirovicuose, Gudija — Bialyničiuose, o Ukraina ir Podolė — Berdičeve...“ (J.Vaišnora. Marijos garbinimas Lietuvoje. Roma, 1958. P. 262.)

ATLAIDAI. Šv. Antano, Marijos Skausmingosios, šv. Petro ir Povilo (titulo).

I SKYRIUS. KARŪNUOTI

„Nuo senų amžių buvo būdas apieravojimo garbingoms asaboms rožių vainiką, kaipo ženklą didžiausios šlovės. Dėl to pirmieji krikščionys širdingoje meilėje rėdė paveikslus Marijos rožių vainikais.“ Taip rašoma maldaknygėje „Aukso Altorius“, išleistoje Tilžėje 1907 m., 384 psl. Toliau čia pasinaudota kun. Jono Stanislovo Ulicko diplominiu darbu „Vilniaus Aušros Vartai“.

Pirmasis popiežius, apvainikavęs Marijos paveikslą aukso vainiku, buvo Grigalius III (731 — 741). Nuo tada įsigalėjo tradicija puošti vainikais šventųjų paveikslus. Dažniausiai buvo vainikuojami Marijos atvaizdai.

Kapucinas tėvas Jeronimas iš Forlio, uolus Marijos garbintojas ir garsus misisionierius, savo misijų keliones baigdavo Švč. Mergelės Marijos paveikslo vainikavimu.

Privačiai apvainikuoti stebuklingus paveikslus galėjo kiekvienas tikintysis, t.y. vainiko aukotojas. Daugelis mūsų krašto paveikslų yra tokiu būdu apvainikuoti.

Iškilmingam paveikslo vainikavimui reikalingas popiežiaus leidimas, nes paveikslo garbintojams buvo skiriami specialūs atleidai, pačios apeigos atliekamos laikantis Vatikano kapitulos nustatytos tvarkos.

Iki XVI a. paveiksmai buvo retai vainikuojami. Dažniau tai imta daryti nuo 1630 m., kai Aleksandras Stoža Polavicinis, Vatikano kapitulos dekanas, didelio pamaldumo ir mokslo vyras, paaukojo fundaciją, kad kasmet būtų pagaminamos 2-3 aukso karūnos stebuklingų paveikslų arba statulų vainikavimui. Aukotojo valia turėjo būti vainikuojami Dievo Motinos stebuklingi paveiksmai Romoje. Apvainikavus juos visus, Vatikano kapitula galėjo vainikuoti paveikslus ir už Romos ribų. Dar Polavicinui esant gyvam, Romoje buvo apvainikuota 13 paveikslų. Jo fundacijos dėka visame pasaulyje buvo apvainikuota 216 paveikslų.

Iškilmingo paveikslų vainikavimo sąlyga — kad jie būtų garbinami nuo seniausių laikų, garsėtų stebuklais, žadintų liaudies pamaldumą.

Vietos vyskupas, kurio žinioje yra stebuklingas paveikslas, prašyme Vatikano kapitulai turi nurodyti šias aplinkybes. Kapitulai priėmus prašymą, paskiriama vainikavimo diena, karūnuotojas (paprastai vietos vyskupas) suteikia visuotinius atlaidus tiems, kurie po išpažinties ir šv. Komunijos pasimeldžia prie paveikslo. Klebonas tos bažnyčios, kurioje yra apvainikuotas paveikslas, turi pagaminti medalį su apvainikuotos Marijos atvaizdu.

Popiežius, gavęs prašymą vainikuoti paveikslą, tą prašymą perduoda Vatikano kapitulai. Jai sutikus, išsiunčiama popiežiaus brevė, kurioje nurodoma, ar popiežiaus, ar kapitulos vardu ir autoritetu turi būti vainikuojamas paveikslas.

Marijos paveikslų vainikavimas remiasi tikėjimo tiesa: Marija yra Kristaus Motina, taigi ir Pasaulio Valdovo Motina. Ji yra atpirkimo dalininkė, paimta į dangų, todėl turi teisę vadintis dangaus ir žemės Karaliene.

Popiežius Pijus XII 1954 m. įvedė visoje Bažnyčioje Marijos Karalienės šventę, nors Marijos paveikslų karališkas vainikavimas popiežiaus autoritetu rodo tokį Bažnyčios tikėjimą esant nuo ankstyvų krikščionybės amžių.

Kiekvienas krikščionis vietoj vainiko žalumynų ar blizgančio aukso gali padovanoti malonesnę Marijai, iš gražiausių maldų dvasišką vainiką. Rožinis — tai dvasinis Marijos apvainikavimas meilės rožėmis.

1. TRAKAI

VIETA. 23 km į vakarus nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Trakų dekanatas.

VARDO KILMĖ. Nuo žodžio „trakas“, reiškiančio miške iškirstą vietą, skynimą.

MIESTO ISTORIJA. Didysis Lietuvos kunigaikštis Gediminas pastatė Senuosiuose Trakuose pilį ir 1321 m. perkėlė į juos sostinę iš Kernavės. O jo sūnus Kęstutis (1345-1382) pastatė pusiasalio pilį ir perkėlė savo rezidenciją į Naujuosius Trakus. Vytautas pradėjo statyti salos pilį. Jam valdant Trakai išaugo į miestą turintį Magdeburgo teises. 1655-1660 m. LDK-Maskvos kare Trakai buvo apiplėšti ir sudeginti.

Trakuose mirė 1430.X.27 Vytautas Didysis, jo žmona Ona Sudimantaitė 1418.VIII.il. Jo kūną palaidojo katedroje, greta šv. Mykolo altoriaus.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pirmą Trakuose bažnyčią mūrinę, pastatė Vytautas 1409 m. Ji pavadinta Marijos Aplankymo vardu.

Buvo įrengtos ir koplyčios: viena salos pilyje, kita — šv. Jurgio vienoje ežero salelėje. Žygimantas Kęstutaitis pusiasalio pilies vartų bokšte buvo įrengęs šv. Mykolo koplyčią.

XVII a. pradžioje Trakų klebonas, vėliau Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius bažnyčią pagrindinai suremontavo ir įdėjo marmuro grindis. Tada fasadas įgavo baroko žymių. 1717 m. bažnyčia perstatyta, 1718 m. konsekruota.

1812 m. prancūzų kariuomenė norėjo bažnyčią apiplėšti, bet ją apsaugojo senukai, kurie buvo varpinėje ir prancūzams besiveržiant bažnyčion skambindavo varpais. Kareiviai, bijodami vietinių žmonių pasipriešinimo, turėjo pasitraukti.

Vyskupo Jono Civinskio pastangomis 1840 m. padarytas didelis remontas. Per I pasaulinį karą buvo nugriautas bokštas. Bažnyčią 1926 m. suremontavo klebonas Klemensas Maliukevičius.

1944.11.29 vokiečiai paėmė ir išsivežė visus tris Trakų bažnyčios varpus.

XV a. pradžioje Trakuose įsikūrė bernardinai. 1522 m. Žygimantas leido Trakų vaivada Martynui Goštautui perstatyti šv. Nikolajaus bažnytelę, kurią buvo pastatęs jo tėvas. 1617 m. bažnyčią ir vienuolyną atnaujino Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius ir viską atidavė bernardinams. Kaip atrodė XIX a. buvęs vienuolynas ir bažnyčia, aprašė Liudvikas Kondratavičius, slapyvardė Vladislavas Sirokomlė (1823-1862): „Apžiūrėjime Trakų bažnyčias. Pirmoji, kuri krito į akis, kai įvažiuojame, yra dabar uždaryta bernardinų bažnyčia (bernardinų vienuolyną caro valdžia uždarė 1842 m.) su gana dideliu vienuolynu. Šv. Pranciškaus ordinas Lietuvoje buvo pelnytai laikomas senesniu už kitus, todėl minėta bažnyčia gal pastatyta ant kokios senos pagonių šventovės pamatų /.../ jie čia išgyveno du šimtus ir kelias dešimtis metų, nepalikę jokių rašytinių žinių. Vienuolynas buvo panaikintas, nuo drėgmės apipelijo kadaise puikios bažnyčios mūrai, pačiame vienuolyne įsikūrė apskrities teismas“. 1864 m. bažnyčia buvo paversta cerkve. Per I pasaulinį karą pastatai sugriauti.

XV a. pabaigoje Trakuose įsikūrė dominikonai. Apie 1678 m., Seimui leidžiant, Oginskių remiami, pusiasalio pilyje jie pasistatė vienuolyną ir koplyčią. Po

1794 m. valstybės žlugimo mūriniai pastatai palikti sugriūti. Tik 1822-1823 m. dominikonai pasistatė nedidelę bažnytelę ir vienuolyną. Caro valdžia vienuolyną uždarė 1844 m.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Vytautui krikšto proga Bizantijos imperatorius Manuelis II Paklologas (1391 — 1425) padovanojo Marijos paveikslą. Trakuose pastatęs bažnyčią, Vytautas jai dovanojo šį stebuklingą paveikslą.

Manoma, kad tas paveikslas, kaip byloja vainikavimo proga padarytas įrašas, esąs tas pats, kurį Bizantijos imperatorius Jonas II Komnenas (1118 — 1143), nugalėjęs persus ir hunus, grįždamas į Konstantinopolį ir priskyres savo pergalės Marijai, įvežęs į miestą ant sidabrinio triumfo vežimo, traukiamo keturių baltų žirgų.

1655 m. maskoliai užėmė Vilnių, Kauną ir Gardiną. Miestuose viską plėšė ir naikino. Neaplenkė nė Trakų. Bažnyčia buvo sunaikinta, tačiau stebuklingas paveikslas buvo paslėptas ir nepateko į jų rankas.

Kai rusai 1661 m. iš Lietuvos buvo išvaryti ir į Vilnių atvyko DLK Jonas Kazimieras, Vilniaus vyskupo Aleksandro Sapiegos rūpesčiu paveikslas buvo iškilmingai atlydėtas į Vilniaus Katedrą ir patalpintas šv. Kazimiero koplyčioje. Iškilmingomis pamaldomis ir procesijomis su tuo paveikslu į kitas bažnyčias buvo prašoma Lietuvai Marijos užtarimo ir pagalbos saugoti nuo karo ir maro nelaimių.

Tačiau Trakų klebonas Valentinas Judickis vis rūpinosi, kad paveikslas būtų greičiau sugrąžintas į Trakus. Tai buvo padaryta 1667.IX.8 su labai iškilminga procesija iš Vilniaus į Trakus. Joje dalyvavo 4 vyskupai: Aleksandras Sapiega, Smolensko — Kazimieras Pacas, Gudijos — sufraganas Mikalojus Slupskis ir Vilniaus — koadjutorius Gotardas Tyzenhauzas.

Švedų karaliaus Karolio XII kariuomenei 1702 m. užėmus visą Žemaitiją, Kauną ir Vilnių, Smolensko vyskupas ir Vilniaus kapitulos kanauninkas Eustachijus Katavičius, bijodamas, kad Trakų Dievo Motinos paveikslas eretikų nebūtų išniekintas, pargabeno jį į Vilnių ir paslėpė savo rūmuose. Prie jo vyskupas laikydavo šv. Mišias ir leisdavo paveikslą aplankyti ir prie jo pasimelsti tik patikimiems ir gerai pažįstamiems žmonėms. Po karo paveikslas vėl grąžintas į Trakus.

XVIII a. pr. žmonių pamaldumui prie Trakų Dievo Motinos paveikslo vis didėjant ir patyrus Marijos pagalbą įvairiose visą kraštą palietusiose nelaimėse, Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis 1718 m. pasirūpino paveikslą apvainikuoti Vatikano vainikais.

Tai buvo pirmas Lietuvoje Marijos paveikslas, taip pagerbtas. Iš viso iki tol Lietuvos-Lenkijos valstybėje tik vienas Čenstakavos paveikslas 1717 m. buvo tokiu būdu vainikuotas.

Per I pasaulinį karą Trakų klebonas K.Maliukevičius paveikslą išvežė į miškuose esantį Žagarinės kaimą. Klebonas ir to kaimo žmonės prašė miško sargą priimti į savo namus stebuklingą paveikslą. Sargas vietoj gyvenamojo namo pasiūlė tuščią tvartą. Tada ūkininkas Grabauskas paveikslą priėmė į savo namus, užleidęs jam erdviausią ir gražiausią kambarį. Čia buvo laikomos šv. Mišios, į jas susirinkdavo daugybė žmonių. Karo frontui praėjus, paveikslas buvo perkeltas į Vilniaus Katedrą, o po metų, IX.8, vėl grąžintas į Trakus.

Nuostabus yra to sargo likimas. Plėšikai jį patį miške nužudė, užpuolę namus, nudūrė žmogų ir kelis vaikus, patį gi namą padegė. Išliko gyvi tik tie vaikai, kurie buvo pasislėpę tuščiaje tvarte. Trakų klebono Vytauto Rūko rūpesčiu 1995–6 m. paveikslas buvo Vilniuje restauruotas.

APRAŠYMAS. Paveikslas pieštas ant vario skardos, antroje pusėje yra padengtas ažuolo lentomis, o iš priekio buvo sidabro apdaru, atidengtus paliekant tik veidus. Po restauracijos apdaras pakabintas šalia. Marija pavaizduota veidu į priekį, dešinė ranka palaikanti Kūdikelį Jėzų, sėdintį ant jos kelių, o kairėje laikanti 3 žiedų gėlę. Kūdikis dešinę ranką padėjęs ant knygos, o kaire siekia Motinos laikomos gėlės. Kai kas aiškina, kad tai laiminimo gestas, bet paprastai paveiksluose jis vaizduojamas dešine ranka.

Paveikslo dydis apie 1x1,2 m. Balinskis rašo, kad seniau paveikslas buvo didesnis. Jame Marijos figūra buvusi pilna, tik 1600 m., darant bažnyčios remontą, nežinia kodėl paveikslas buvo sutrumpintas, apatinė dalis nupjauta, ir dabar Marija yra tik iki pusės.

Žymus Latvijoje Agluonos bažnyčios stebuklingas Marijos paveikslas yra Trakų paveikslo kopija, nors bandoma įrodinėti, kad yra atvirkščiai. Agluonos paveiksle Kūdikelio dešinė ranka knygos nelaiko. Bet rankos pozicija yra kaip Trakų Kūdikelio. Trakų paveikslo kopija, garsėjanti stebuklais, buvo Vilniaus Baltramiejaus bažnyčioje. Rusų okupacijos metu, uždarius ją, paveikslas atsidūrė Nemenčinės bažnyčioje. Apie 1980 m., nuėmus aptaisą, paveikslas nufotografuotas ir pagal skaidrę padaryta atvaizdo kopija. Ji yra Kauno seminarijos vartų vidinėje pusėje.

VAINIKAVIMAS. Garsui apie malones plintant ir žmonių pamaldumui didėjant, Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis (1686–1722) kreipėsi į Šv. Sostą, kad tas paveikslas būtų apvainikuotas Vatikano kapitulos vainiku, nors tuo metu paveikslas jau buvo papuoštas vainikais.

Pažymėtina, kad Trakų bažnyčios ižde buvo saugomas brangus, 3,5 sv. sverias gryno aukso, brangiais akmenimis išpuoštas vainikas, padovanotas Vytauto Didžiojo. Kodėl ir kada jis buvo nuimtas, žinių nėra. Gal tada, kai paveikslą reikėjo slėpti nuo įsiveržusių priešų maskolių. XVII a. pr. paveikslas turėjo kitus vainikus. Vieną padovanojo Lietuvos kancleris ir etmonas Leonas Sapiega, kitą, taip pat auksinį, ant Kūdikelio galvos pagamino Lietuvos vicekancleris Aleksandras Naruševičius. Tada dar apie Vatikano vainikus negalvota.

Vilniaus vyskupo prašymą Romoje parėmė Lietuvos-Lenkijos protektorius kardinolas Albanis ir Vilniaus jėzuitas Aleksandras Savickis, kuris tuo metu buvo Romoje ir jam vyskupas buvo pavedęs tuo reikalu daryti žygius. Leidimą, kurį popiežius Klemensas II suteikė, išgauti padėjo ir ta aplinkybė, kad tuo metu Romoje

buvo apie 40 asmenų iš Lietuvos, kurie prisiekė paliudijo, kad žmonės Trakuose tikrai patiria stebuklingų malonių ir prie paveikslų vyksta procesijos iš viso krašto.

Vainikavimo iškilmės buvo paskirtos 1718.IX.4. Prasidėjo IX.3 iškilmingais mišparais. Aukso vainikus iš Romos parvežė minėtas jėzuitas Savickis. Jie buvo pagaminti iš aukso, kurį suaukojo Lietuvos didikai. Besirengiant iškilmėms, sidabrinį Marijos ir Kūdikio apdarą atnaujino ir išpuošė Vitebsko kaštelionienė Teresė Oginskienė, ji padengė ir visas iškilmių išlaidas, siekiasias 40 000 dukatų.

Vatikano vainikai laikinai buvo priglausti tam tikroje palapinėje už miesto. Iš ten iškilmingoje procesijoje, kuriai vadovavo vysk. Bžostovskis, dalyvaujant Žemaičių vyskupui Aleksandriui Horoinui, Smolensko vyskupui Liudvikui Oginskiui ir Vilniaus vyskupams sufraganam Motiejui Ancutai ir Karoliui Panciežynskiui, be to, Vilniaus, Žemaičių ir Smolensko vyskupijų kapitulų nariams, dvasininkijai, valstybės dignitoriams, diduomenei ir nesuskaitomai žmonių miniai, vainikai buvo nešami į Trakų bažnyčią.

Procesija praėjo pro 5 iškilmių vartus, pastatytus ir išpuoštus Marijos garbei. Pirmus su raide „M“ pastatė Vilniaus dominikonai, antrus, su raide „A“ — Trakų pranciškonai, trečius, su raide „R“ — Vilniaus magistratas, ketvirtus, su raide „I“ — Vilniaus jėzuitų akademija ir penktus, su raide „A“ — Vilniaus vyskupas.

Visų vartų raidės sudarė bendrą žodį MARIA.

Atvykus į bažnyčią, po atitinkamo pamokslų, perskaičius popiežiaus brevę, leidžiančią vainikuoti stebuklingą paveikslą, vyskupas uždėjo ant jo vainikus, giedant toms iškilmėms specialiai parašytą giesmę, gaudžiant visų bažnyčių varpams ir šaudant ant netolimų kalnelių pastatytoms patrankoms. Po to sekė pontifikalinės mišios, kurias laikė Smolensko vyskupas Oginskis.

Vainikavimo iškilmės su atlidais tęsėsi ištisas 8 dienas, iki IX.2. Kasdien atvykdavo didžiulės žmonių minios. Pamokslai buvo sakomi įvairiom kalbom. Kasdien prieš sumą lietuviškus pamokslus sakė Smolensko kanauninkas Jonas Puzinas, filosofijos magistras ir Žaslių klebonas Mykolas Pieciukevičius, Šv. Jono bažnyčios Vilniuje pamokslininkas jėzuitas Jonas Zubrevičius ir Vilniaus seminarijos profesorius Jonas Pošakovskis. Lenkų kalba pamokslai buvo sakomi po sumos, pamokslininkų buvo 19, daugiausia Vilniaus vienuoliai. Sakyta pamokslus ir vokiškai. Nuo ankstauro ryto iki vėlaus vakaro 10 kunigų nuolat klausė išpažinčių. Vienuoliai katekizavo besiruošiančius priimti Sutvirtinimo sakramentą, kurį suteikė apie 10 tūkst. žmonių. Kasdien nuo 3 iki 13 val. prie visų altorių be pertraukos buvo laikomos šv. Mišios. Iškilmių dieną į katalikybę grįžo 60 kitų konfesijų tikinčiųjų.

Trakų Dievo Motinos paveikslą vainikavimo iškilmės sutraukė iki tol nematytas žmonių minias, daugiausia atvykusias organizuotai. Ypač didelės procesijos atvyko iš Kauno ir Merkinės. Pačios iškilmės buvo aprašytos ir sekančiais metais tai išspausdinta knygelėje „Solemnitas coronationis B. V. Mariae in antiquissima sua ad praepositalem Palatino Trocensis civitalis basilicam, Vilnae 1719“.

Trakų Dievo Motinos stebuklingo paveikslą apvainikavimas buvo Vilniaus vyskupo ypatingo pamaldumo į Mariją vaisius ir jo visų darbų vainikas. (J.Vaišnora. „Marijos garbinimas Lietuvoje“, 258 psl.)

MALONĖS. Trakų Dievo Motinos paveikslas pats seniausias ir pirmas Lietuvoje, pagarsėjęs stebuklais. Jau Vytauto laikais ėmėjais garsėti.

1450 m. paveikslas jau buvo apkabinėtas votais, paliktais dėkingų žmonių, gavusių prie to paveikslo malonių. Pradžioje stebuklingi įvykiai niekieno nebuvo registruojami nė užrašomi. Tik vėliau vietos klebonas Simonas Mankevičius pradėjo svarbesnius registruoti. Jis 1654 m. paskelbė spaudoj 23 stebuklus, įvykusius prie to paveikslo, su pastaba, kad skelbia tik kai kuriuos, nes visų stebuklų nėra įmanoma nei suminėti, nei suskaičiuoti. Štai keletas iš jų.

1. Sofija Mafaitė 1611 m. buvo suparalyžiuta. Gydytojai atsisakė ją pagydyti. Tada ji šaukėsi Trakų Dievo Motinos užtarimo ir greit pasveiko. Kaip padėką Marijai prie paveikslo paaukojo sidabrinę lentelę.

2. 1616 m. vienos šeimos vaikas užspringo kaulu. Tėvai, nerasdami kitur pagalbos, šaukėsi Trakų Dievo Motinos, ir kaulas iš vaiko gerklės tuoj iškrito.

3. 1643 m. vienas berniukas paskendo ežere ir tik po 2 valandų buvo ištrauktas be gyvybės ženklų. Tėvai maldoje pavedė jį Trakų Dievo Motinai, ir vaikas staiga atgijo.

4. Viena akla moteris 1644 m. prie to paveikslo atgavo regėjimą.

Stebuklų garsas plačiai paplito ne tik po Lietuvą, bet ir gudų, ukrainiečių, prūsų žemėse. Iš tolimų vietų pradėjo traukti maldininkų būriai į Trakus, ieškodami savo sielai ir kūnui sveikatos. O kai kraštą paliesdavo didelės nelaimės: karai, maras, badas, visų akys nukrypavo į Trakus. Taigi Trakų Dievo Motiną imta laikyti ypatinga Lietuvos globėja ir užtarėja.

Kai 1603 m. Lietuvoje ėmė siausti maras, o paskui dėl liūčių grėsė badas, Vilniaus vyskupas Benediktas Vaina surengė iškilmingą atgailos procesiją iš Vilniaus į Trakus, prašydamas Dievo Motinos pagalbos. Vyskupas visą kelią ėjo basas. Kai procesija sustodavo kas 1 mylią, jėzuitai sakė pamokslus. Po to lietūs greit liovėsi, maras baigėsi, ir nuo 1604 m. kasmet iš Vilniaus į Trakus būdavo rengiamos procesijos padėkoti Marijai už patirtas malones. Ir ne tik iš Vilniaus atvykdavo procesijos, bet ir iš Kauno, Merkinės, kitų Lietuvos miestų.

Kai vyko karas su Maskva dėl Smolensko, 1611.1 V. 12 į Trakus atvyko karalienė Konstancija, lydima jėzuito Skargos, prašyti Marijos globos karaliui Zigmantui Vazai ir išmelsti sėkmės karaliaus karo žygiui prie Smolensko. Smolenskas, kurį kariuomenė laikė apgulusi 2 metus, po 3 mėnesių buvo paimtas.

Vilniaus vyskupai XVII a. savo pranešimuose Šv. Sostui tarp kitų stebuklingų paveikslų ypač pabrėžia Trakuose esantį.

Vyskupas Eustachijus Valavičius 1629 m. pranešime rašo: „Dievas suteikė įvairioms bažnyčioms Marijos paveikslų, ypač Trakų prepozitūroje, iš senovės garsių, kur kiekvienoje Marijos šventėje pastebimas nuostabus žmonių suplaukimas ir nuoširdus pamaldumas“.

Matyt, Trakų Dievo Motinos paveikslo garsas buvįo plačiai paplitęs, kad popiežiaus nuncijus 1629.VII. 16 pranešė Romon kaip svarbų faktą, jog karalius Vladislovas Vaza 1639.VII. 10 iš Vilniaus nuvykęs į Trakus pagarbinti stebuklingo Marijos paveikslo.

Po iškilmingo vainikavimo pradėta stebuklingus įvykius užrašinėti į knygą. Iki 1783 m. jų buvo užrašyti 42. Yra ir iš vėlesnių laikų. Pvz.:

1. 1902.11.15 Trakų miesto burmistras Konstantinas Piadzevičius drauge su savo žmona Emilija pareiškė, kad jų duktė nuo mirtinos ligos pagijo tik per Trakų Dievo Motinos užtarimą. Kai duktė susirgo difteritu ir tymais, gydytojas pareiškė, kad mergaitės mirtis neišvengiama. Susijaudinę tėvai atbėgo prie paveikslą prašyti Marijos pagalbos. Jie užprašė viešas pamaldas — litaniją — ir patys karštai meldėsi. Duktė pasveiko.

2. Tais pat metais iš Vilniaus į Trakus atvyko pėščias Grigalius Cidzikas, 75 m. amžiaus atsargos mokytojas, kuris buvo apakęs, bet padaręs apžadus: jei atgausiąs regėjimą — pėščias atkisiąs maldingą kelionę į Trakus. Netrukus atgavo regėjimą ir savo pažadą išpildė.

Ir šiais laikais, klebono V. Rūko liudijimu, žmonės atneša padėkos ženklų.

ATLAIDAI. Bažnyčios titulo — Marijos Aplankymo, Marijos Gimimo, Žolinė. Daug kur Lietuvoje Švč. Mergelės Marijos gimimo atlaidus žmonės liaudiškai vadino trakinėmis. Dar ir dabar daug kur juos taip tebevadina. Net garsiuosius Šiluvos atlaidus šios kartos seneliai vadino ne šilinėmis, o trakinėmis, patys nesuprasdami nei žodžio prasmės, nei kilmės. Marijos gimimo atlaidai trunka 8 dienas.

Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios parapija rengdavo procesijas į Trakus. 1940.VIII. 15 dar vyko procesija.

Trakų Dievo Motina tapo Lietuvos Globėja, nors oficialiai bažnyčia to nepaskele. Tik vėliau, pagarsėjus Aušros Vartų Marijos paveikslui, Trakai buvo lyg ir pamišti, nors prie ano paveikslą sukabinti vėlesnių laikų votai rodo, kad čia Marija nenustojo dalijusi savo Sūnaus malones ne tik eiliniams žmonėms, bet ir istorijon patekusiems asmenims.

MALDA. O Motina, kuri protėvių sostinėje pasirinkai sau sostą, ugdyk mūsų žemėje ir širdyse savo Sūnaus karalystę. Valdyk mus taikoje, stiprink mus priespaudoje, guosk nelaimėse. Būk mūsų kraštui maloninga Valdovė, kaip esi buvusi šimtmečiais. Tegu Tavo garbės vainiką nūnai praturtina nekaltumo ir meilės perlai, išaugę iš mūsų jaunimo širdžių ir mūsų tautos tikėjimo. Amen.

**Vainiką Vytautas Tau skyrė
Ir Roma puošė vainiku, —
O Motin, tiek globos patyrėm
Karų ir priespaudos laiku.**

**Antai padangė vėl aptemus,
O Motina, kas Tave atstos?
Buvai Valdovė mūsų žemės.
Esi dabar širdy tautos!**

**Užtarki kenčiančių tėvynę,
Palengvink nerimą žmonių,
Maldų vainiką Tau supynę,
Mes siunčiam iš visų kraštų.**

kun. St. Yla

2. VILNIAUS ŠV. ARKANGELO MYKOLO BAŽNYČIA

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Nuo 1495 m. Vilniaus priemiesty — Užupyje — buvo Nekalto Prasidėjimo Marijos seserų bernardinų vienuolynas, įsteigtas trijų tretininkių: Barboros Radvilaitės — Mikalojaus I dukters, Daratos ir Onos Aleknavičiūčių — Alekno Sudimantaičio, Vilniaus vaivados, dukterų.

Vienuolės, ilgą laiką neturėdamos savo bažnyčios, pamaldoms vaikščiojo į bernardinų bažnyčią. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris, vėliau didysis etmonas Leonas Sapiega, kuris turėjo aikštėje prieš bernardinų bažnyčią savo rūmus, matydavo, kaip vienuolės žiemą ir blogam orui esant kasdien per tiltą eidavo į bažnyčią, įsimaišiusios į žmonių minią, kuri ne kartą joms net kelio neduodavo. Jis nutarė seserims pastatyti bažnyčią ir vienuolyną. Pirmiausia seseris apgyvendino savo rūmuose, o po dvejų metų, kai buvo pastatytas vienuolynas ir bažnyčia, 1596.IV.29 iškilmingai įvedė 8 vienuoles į joms skirtą Šv. Mykolo bažnyčią. Nors galutinai ji buvo įrengta tik 1625 m. Ta proga Teofilė Sapiegaitė, Leono brolio Andriejaus Sapiegos, Mstislavos vaivados, duktė padarė vienuolės įžadus. Patsai bažnyčios steigėjas procesijos prieky nešė Marijos paveikslą, kuris yra šios bažnyčios didžioji brangenybė.

Tačiau čia apsigyvenusios vienuolės patirdavusios nemalonumų iš reformatų kalvinų, kurie priešais minėtus pastatus buvo įsitaisę savo maldos namus. L.Sapiega įsakė pastatyti mūrą, kuris saugotų vienuolyną nuo galimų kalvinų užpuolimų. 1633 m. vienuolyno globėjas mirė ir buvo palaidotas jo paties išsimūrytame rūsyje po bažnyčia.

Bet ir po jo mirties katalikų ir reformatų nesutarimai nepranykė. 1639.IX.29 vienas kalvinų didikas kėlęs krikštynas. Jo butas buvęs priešais Šv. Mykolo bažnyčią. Kai kurie svečiai pasigėrę, o Piekarskis ir Rakauskas sumanę pašaudyti kuosas, tupėjusias ant kalvinų maldos namų stogo. Vienas šovinyš, tyčia ar netyčia, pataikęs į Švč. Mergelės Marijos paveikslą, nupieštą Šv. Mykolo bažnyčios fasade, kitas pramušęs

lango stiklą ir pataikęs į vargonus. Vienuolės pakėlė triukšmą, ėmė skambinti varpais. Susirinko žmonių minia ir vadovaujama jėzuitų mokinių užpuolė kalvinus. Vilniaus vaivada Kristupas Radvila atsiuntęs karinį dalinį, kuris išvaikęs riaušininkus. Kalvinams buvo iškelta byla ir 1640. V.26 Seimo sprendimu jų maldos namai buvo uždaryti ir nugriauti iki pamatų. Kitus pasistatyti buvo leista tik už miesto ribų, Pylimo gatvelėje. Iš nugriautos kalvinų bažnyčios plytų bernardinės pasistačiusios savo bažnyčios varpinę.

Kai 1655 m. Vilnių užėmė maskoliai, vadovaujami Chovanskio, prasidėjo gyventojų žudymas, plėšimai. Ypač buvo apiplėštos ir naikintos bažnyčios, net vienuolynų rūšiai — kapai. Rusų kazokai įsibrovę į Šv. Mykolo bažnyčios požeminį rūšį, kurio anga yra šalia didžiojo alto-

riaus, ir brangiausius karstus apiplėšė. Čia buvo laidojami Sapiegų giminės nariai ir bemardinės. Kazokai išpjovė bažnyčioje užsidariusius žmones, žiauriai nužudė abatę Daratą Siedleščinskaitę: nupjaustė rankų pirštus, nosį, išsukinėjo kojas. O kas buvo išlikę maskolių nepaliesta, sunaikino 17 dienų trukęs gaisras.

Po tos nelaimės kitas bernardinų geradaris Vilniaus vaivada Povilas Sapiega 1661 m. atstatė jau baroko stiliumi bažnyčią ir vienuolyną. Didysis altorius buvo padarytas iš juodojo, raudonojo, žaliojo ir rausvojo marmuro.

1703 m. šventoriuje buvo išmūryta gale-rija. Dabar ją primena keletas stulpų. 1715 m. pastatyta varpinė. Šiaurinė šventoriaus siena su užmūrytų arkų motyvais pastatyta tik 1874 m.

Per 1812 m. ansamblis nenukentėjo.

Rusų valdžios įsakymu 1864 m. bernardinų vienuolynas buvo panaikintas, turtas atimtas, o bažnyčia 1885 m. uždaryta. Vienuolės buvo išgabentos pas benediktines, kur jos visos išmirė.

Uždaryta bažnyčia nyko ligi 1905 m., kai po daugelio demaršų ir prašymų caras leido Sapiegų giminei bažnyčią suremontuoti kaip šeimos privatų mauzoliejų be teisės naudoti viešoms pamaldoms. Susilpnėjęs rusų spaudimui 1912 m. bažnyčia atidaryta viešam naudojimui. 1918 m. vėl atsikūrė bemardinės. Jos surankiojo ir sutvarkė kūnų liekanas, sudėjo į naujus karstus ir palaidojo. 1933 m. atnaujinti požemiai ir antkapiai. Juos buvo galima lankyti pro įėjimą šalia didžiojo altoriaus.

Bažnyčioje yra keli antkapiai, tarp jų fundatoriaus Leono Sapiegos (1633 m.) ir dviejų jo žmonių.

Po II pasaulinio karo okupacinė valdžia ėmėsi uždarinėti bažnyčias. Šiam reikalui „gera proga“ buvo lenkų katalikų dalinė repatriacija į Lenkiją 1946 m. Buvo uždaryta 30 bažnyčių bei viešųjų koplyčių. Tarp jų — ir Šv. Mykolo. 1972 m. joje įsteigtas Architektūros muziejus, o vienuolyne — Paminklų konservavimo institutas.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Padavimas sako, kad šis stebuklingas Dievo Motinos paveikslas yra apie 1518 m. rastas kažkurios bažnyčios griuvėsiuose. Pagal kitus šaltinius — rastas miške apgriuvusioje pirkelėje. Paveikslas buvo atiduotas Vilniaus bernardinams, kurie jį pakabino vienuolyno prieangyje. Kartą vienas prie to paveikslo besimeldžiantis broliukas išgirdo balsą: „Noriu turėti didesnę pagarbą ir tinkamesnę vietą“. Po to paveikslas buvo perkeltas į bažnyčią. Žmonės tuoj pradėjo jį gerbti ir greitai patyrė gausių malonių. Pranciškonai, Leono Sapiegos prašomi, 1624 m. atidavė jam paveikslą, kurį jis pats su procesija pernešė į Šv. Mykolo bažnyčią.

1655 m. seserys bernardinės, bijodamos maskolių, surinko visus votus ir brangenybes ir nuvyko į Juknavičius Palenkėje. Išvijus iš Vilniaus rusus, jos grįžo atgal.

Iš bažnyčios ir vienuolyno po gaisro buvo likę tik griuvėsiai. Betgi stebuklingas paveikslas rastas nesudegęs, tik šoniniai triptiko sparnai buvo sulaužyti, o Marijos veidas nuo liepsnos ir dūmų kiek pajuodęs. 1662-1669 m. paveikslui buvo padaryti drabužius vaizduojantys paausutos sidabro skardos apkalai.

Paveikslo garsui vis plačiau sklindant, kilo mintis apvainikuoti jį Vatikano kapitulos vainikais, kas ir įvykdyta 1750.IX.8. Karūnos buvo auksinės, darytos Italijoje, puoštos perlais ir brangakmeniais.

Rusų valdžiai uždarius Šv. Mykolo bažnyčią, paveikslas 1866 m. buvo perkeltas į artimiausią bernardinų bažnyčią ir įtaisytas šoniniame altoriuje. Pamaldūs katalikai ir čia nenustojo garbinti Marijos.

Po 1912 m. paveikslas grąžintas į Šv. Mykolo bažnyčią.

Pasibaigus II pasauliniam karui, iš valdžios uždarinėtų bažnyčių religiniai paveiksai laikinai buvo sugabenti į Šv. Dvasios bažnyčią. Iš ten stebuklingą paveikslą be Kurijos leidimo 1974 m. valdžia pasiėmė į Lietuvos dailės muziejaus saugyklą. 1981 m. buvo nustatyta jo tapatybė. 1984-1987 m. restauravo ir 1988 m. jis pakabintas Katedroje, paverstoje Paveikslų galerija. Grąžinus katedrą tikintiesiems, ir grąžintas paveikslas yra joje.

Apie stebuklingą paveikslą rašė „Vakarinės naujienos“ 1985.VIII.5 ir „Gimtas kraštas“ 1988 m. Nr.10. Pastarajame savaitraštyje yra paveikslo nuotrauka.

Štai įdomesnės ištraukos iš Eglės Surotkevičiūtės straipsnio laikraštyje ir Irenos Vaišvilaitės ir Arūno Bėkšto straipsnio savaitraštyje:

„/.../ Karūnų ir apkaustų likimas nežinomas. Karūnavimui paveikslą ruošė Krokuvos bernardinų vienuolyno dailininkas Jonas Antanas Kondratavičius (ant paveikslo yra jo parašas, ta proga reprodukavęs paveikslą graviūroje. Ant paveikslo rasti du parašai. Vienas ant tapybos sluoksnio, antras — ant paausuto fono). /.../ Smarkiai apnykęs paveikslas buvo užkonservuotas. 1984 — 1987 m. jį restauravo P.Gudyno muziejinių vertybių restauravimo ir konservavimo centro specialistai.

Pirmiausiajį ištyrė restauruotojai. Dažų sluoksnio tyrimas parodė, kad Marijos veidas tapytas kiaušinio tempera, o visa kita kompozicijos dalis — aliejiniais dažais. Rentgenogramos patikslino šių skirtingų ir įvairialaikų tapybos technikų ribas. Nustatėme, kad XVI a. paveikslas buvo tapytas ant liepos lentų skydo. Matyt, tapyba buvo smarkiai sunykusi, nes palikta tik tai centrinė lenta, ant kurios išsaugotas tik Marijos veidas. Ši lenta suploninta iki 0,5 cm storio ir užklijuotos dar šešios ažuolinės lentos ir ant tokio skydo nutapyta dabartinė kompozicija. Marijos veido dažų sluoksnyje — apdeginto pėdsakai. Kitur jų nėra. Aišku, kad šie pakeitimai padaryti po gaisro (panašu, kad po 1656 m.). Deja, jau niekas negalės nustatyti, ar

iš tikrųjų anksčiau jame buvo pavaizduoti šv. Petras ir šv. Povilas. Restauruoti buvo sudėtinga. Dalis tapybos visai sunykusi, atšokę dideli dažų ir grunto plotai, lentos keliose vietose perskilusios. Aukščiausios kategorijos restauruotojas Alfonsas Gudzevičius sustiprino lentų skydą, prityrusios restauruotojos Elvyra Olubienė ir Jantina Bilotienė sutvirtino dažų ir grunto sluoksnį, užgruntavo ir retušavo ištrupėjusias vietas, nuvalė ankstesnius užtapymus (paskutinį kartą paveikslas restauruotas lenkų specialistų 1935 m.).“.

V.Kojalavičius rašo, kad paveikslas buvęs lyg altorėlis — triptikas, kurio šoninėse dalyse buvo šv. Petras ir šv. Povilas. Leonas Sapiega, prieš padovanodamas paveikslą seserims, liepė geram dailininkui jį atnaujinti, ypač kad apaštalų atvaizdai buvo labai nublukę. Sumanus dailininkas nedrįso liesti Švč. Dievo Motinos veido (V.Kojalavičius rašo, kad dažai jokių būdu neliapė), o tik kiek pataisė Kūdikėlio galvutę ir vietoj apaštalų nupiešė šv. Pranciškų Serafietį ir šv. Bernardą iš Sienos.

APRAŠYMAS. Paveikslas 257x187 cm dydžio. Kompozicijos centre — Marijos, visu ūgiu stovinčios ant pusmėnulio su Kūdikiu ant kairės rankos, atvaizdas. Iš kraštų — du bernardinų vienuoliai. Virš Marijos galvos 4 angelai laiko karūną. Iš už Marijos prie jos kojų du angeliukai. Prie vienuolio, priklaupusio iš dešinės Marijos pusės, yra avinėlis. Paveikslo dešiniajame kampe viršuje — kryžius su prikaltu Kristumi. Kairiajame — Ostija su IHS raidėmis. Paveikslo fonas auksinis, ornamentuotas. Šiek tiek susikaupusios Dievo Motinos veido bruožai lygūs, kiek pailgi, nutapyti rusvai rožiniais tonais; rudi, pagal gotikos madą susukti plaukai krinta ant pečių, per kaktą juos juosia žalsva juosta su auksinėmis rozetėmis. Madona vilki raudona, aukso gėlytėmis papuošta suknią su auksu siu-

vinėta apyakakle; jos klostės, nutapytos violetiniais rudais šešėliais, ir pilkai žalsvo apsiausto su auksiniais apvadais atlangai kompozicijai teikia dinamiškumo.

Kūdikis baltai rusvais marškinėliais, kairę ranką uždėjęs ant atverstos, padėtos ant jo kelių knygutės, dešine ranka dviem pirštais laimina.

PAVEIKSLO VAINIKAVIMAS. Kadangi bažnyčios fundatoriais buvo Sapiegos, jie ir rūpinosi gauti Šv. Sosto leidimą paveikslui vainikuoti Vatikano kapitulos vainikais. Jau 1732 m. Trakų pilininkas, vėliau Lietuvos kancleris Jonas Fridrichas Sapiega, būdamas Romoje, gavo iš popiežiaus Klemenso XII dekretą, leidžiantį vainikuoti stebuklingą Šv. Mykolo bažnyčios Marijos paveikslą. Bet dėl karaliaus Augusto II mirties ir po to sekusių neramumų valstybėje vainikavimas buvo atidėtas vėlesniam laikui. Ir tik 1750 m. buvo pakartotinai įteiktas prašymas popiežiui Benediktui XIV. Gavus leidimą, vainikavimo iškilmės paskirtos 1750.IX.8.

Iš Romos gryno aukso vainikus parvežė bernardinų kustodas Savičius. Vaini-

kai buvo patalpinti Šv. Nikodemo bažnyčioje už Aušros Vartų Vilniaus tribunolo apsaugoje. Vainikavimo išvakarėse, 2 val. po pietų, susirinko dvasininkija, cechai su vėliavomis, kariuomenė ir daugybė žmonių. Vilniaus katedros prelatas Tomas Zienkavičius (vyskupo brolvaikis ir vėliau vyskupo pagalbininkas), asistuojamas aukštųjų dvasininkų, bažnyčioje atgiedojus Marijos litaniją, priėmė ant bažnyčios slenksčio iš Savičiaus rankų ant aksominės pagalvėlės padėtus vainikus. Prasidėjo procesija, giedant „Gaude, Mater Polonae“, grojant orkestrui, mušant būgnams, gaudžiant visų Vilniaus bažnyčių varpams, šaudant iš patrankų. Paveikslą lydėjo kavalerijos eskadronas su nuogais kardais. Plevėsuojant vėliavoms, susirinkus viso Vilniaus dvasininkijai, būriams vienuolių, esant gražiam, saulėtam orui visa tai sudarė nepaprastai įspūdingą vaizdą. Procesija praėjo pro 8 iškilmų vartus, pastatytus įvairiose miesto vietose. Pirmieji išpuošti vartai (prie Aušros Vartų) buvo pastatyti karmelitų. Prie kiekvienų vartų procesija sustodavo; ten sakė pamokslus narys to ordino, kuriam priklausė vartai.

Bernardinų bažnyčioje buvo pastatyti 2 sostai su baldakimais: paveikslui ir Vilniaus vyskupui Zienkavičiui, kuris atnešus paveikslą atlaikė iškilmingus mišparus. Įvairių spalvų lempos ir tūkstančiai žvakių apšvietė bažnyčią iš oro ir vidaus. Didysis altorius buvo papuoštas aksomu ir aukso apvadais, o sienos nukabinėtos šilku.

Rytojaus dieną, vos prašvitus, patrankų šūviai pirmieji paskelbė vainikavimo iškilmų pradžią. Nesuskaitoma žmonių minia susirinko aikštėj prieš bažnyčią. Atvyko vyskupas — vainikuotojas, lydimas vyskupų pagalbininkų: Antano Žalkausko ir A. Maraino, prelatų, kanauninkų, daugybės kunigų ir vienuolių, senatorių ir kitų aukštų pareigūnų.

Įėjus į bažnyčią, vyskupas pirmiausia pasimeldė prie didžiojo altoriaus, paskui prie stebuklingo paveikslo ir sėdo į sostą. Paskaičius Vatikano dekretą, giedant „Te Deum laudamus“, vyskupas uždėjo ant Marijos ir Kūdikėlio galvų vainikus, o paskui atlaikė pontifikalines mišias. Po evangelijos, prieš pamokslą, katedros kanauninkas ir apaštališkasis protonotaras Samuelis Rodkevičius prisiartinio prie seserų kliauzūros grotų. Už jų klūpodama vienuolyno viršininkė su savo patarėjomis prisiekė, kad tuos vainikus visuomet saugos ir neleis, kad juos nuo paveikslo nuimtų. Iškilmės su visuotiniais atlaisdais, gautais iš Romos, truko 8 dienas. To įvykio atminčiai Romoje buvo nukaldintas aštuoniakampis medalis, kurio vienoj pusėj buvo apvainikuoto paveikslo atvaizdas, o kitoje — arkangelo Mykolo atvaizdas su užrašu „Vivat Deus“. Kitas, ovalinės formos medalis buvo nukaldintas Vilniuje. Jo vienoje pusėje atvaizduotas skydas su įrašu „Quis ut Deus“, o antroje — Marijos monograma su vainiku ir įrašu „Coronata corda coronat“ — „Vainikuotoji vainikuoja širdis“ (J. Vaišnora).

MALONĖS. Paveikslas pradėjo garsėti stebuklais dar brolių bernardinų bažnyčioje.

Kai 1630 m. gaisras naikino Vilniaus miestą ir aplink seserų vienuolyną visi namai virto pelenais, pats vienuolynas ir bažnyčia stebėtinai liko gaisro aplentiti. Tai buvo priskirta ypatingai Marijos globai.

1655 m. maskoliams plėšiant Vilnių, gaisre žuvo knyga, kurioje buvo užrašinėjami prie paveikslo įvykę stebuklai.

Po okupacijos ir gaisro paveikslui stebuklingai išlikus, žmonės dar labiau šaukėsi Marijos globos. Visi stebuklai vėl buvo uoliai užrašinėjami.

Kai 1669 m. buvo jau aprašyta 70 priesaika patvirtintų stebuklų, uoli vienuolyno viršininkė Konstancija Sokolnickaitė pasiryžo juos paskelbti spaudoje ir tuo būdu Marijos garbę dar plačiau paskleisti. Ji prašė Vilniaus vyskupą stebuklus ištirti ir juos patvirtinti. Vyskupas Aleksandras Sapiega tam reikalui paskyrė komisiją, kuri, vadovaujama jo pagalbininko Mikalojaus Slupskio, apklausinėjo, prieš tai gavę priesaiką, daugybę liudininkų ir savo darbą 1669.XI. 10 pristatė vyskupui, kuris ištirtus stebuklus patvirtino raštu 1670.III.13, o savo ganytojiškame rašte patį paveikslą paskelbė stebuklingu ir paragino vyskupijos tikinčiuosius visuose savo sieles ir kūno reikaluose kreiptis į tą, kurios gailėstinga širdis visiems yra atvira.

3. ŠILUVA

ŠILUVOS IR BAŽNYČIOS ISTORIJA. XV a. istorijos šaltiniuose minimas Šiluvos kaimas. Jis priklausė Geišų, kurie yra 0,5 km nuo Raseinių, dvaro savininkui didžiūnui Petruui Gedgaudui.

Po Žemaičių krikšto 1413 m., įsteigus 1417m. Žemaičių vyskupiją, Šiluva jau buvo vidutinio didumo kaimas.

1457 m. P.Gedgaudas, norėdamas, kad Žemaitijoj plistų krikščionybė, Šile pastatė Švč. Mergelės Marijos Gimimo ir savo patronų šv. Petro ir Baltramiejaus garbei medinę bažnyčią su klebonija, užrašydamas aplink esančią žemę, po to gausiai apdovanojo pinigais — tai matyti iš dovanų akto, surašyto dalyvaujant aplinkiniams kunigams ir daugeliui bajorų.

Po keliadešimt metų gaisras viską sunaikino. P.Gedgaudui mirus, Šiluva giminytės keliu atiteko Mikalojui Kęsgailai, kurio duktė Barbora ištėkėjo už Andriaus Zavišos, Žeminių dvarininko, ir taip Šiluva teko Zavišų giminei. A.Zaviša atstatė bažnyčią, bet ir šios gyvavimas buvo neilgas.

1517 m. M.Liuteriui paskelbus 95 tezes prieš katalikybę, prasidėjo protestantizmo plitimas.

Lietuva buvo katalikiška šalis, ir kryžiuočiai pasidarė nereikalingi, bet jie gailėjo palikti didelius turtus ir žemes. Didysis magistras hercogas Albrechtas Brandenburgietis, tų turtų masinamas, sulaužė apžadus, priėmė Liuterio ereziją, vedė žmoną ir tapo lenkų karaliaus vasalu. Savo elgesiui pateisinti patraukė į savo pusę daugybę pavaldinių, tarp kurių buvo daug lietuvių. Norėdamas greičiau išplatinti ereziją, Albrechtas įsteigė prie Karaliaučiaus universiteto lietuviams pastorių rengimo skyrių. Pradėta spausdinti pirmosios lietuviškos knygos. Atskalą platino ir ponų sūnūs, mokęsi Vakaruose, pirkliai, vokiečių kolonistai. Albrechtas per protestantizmo platinimą į Lietuvą turėjo tikslą kaip kryžiuočiai — plėsti savo įtaką Lietuvoje. „Ordinas pakeitė tikėjimą, bet apetitas Lietuvos atžvilgiu liko tas pats“.

Susiklosčius nepalankiom aplinkybėm, katalikų tikėjimas ėjo į Lietuvą per Lenkiją. Lenkų tauta, jau seniau priėmusi krikštą, turėjo misiją atlikti Rytuose ir Pabaltijyje. Tik, deja, lenkai, būdami per dideli tautininkai, su tikėjimu bruko ir savo įkyrią

lenkystę. Taip elgdamiesi jie pridarė bažnyčiai daug nuostolio, nes nuo tokio sulenkinto mokslo tolyn bėgo visos tautos. Taip buvo ir Lietuvoje. Iš pradžių lenkų kunigai — lietuvių dar nebuvo — neįstengė išmokti lietuviškai ir skelbė lietuviams tikėjimą lenkiškai, geisdami juos nutautinti. Lietuviai priėmė tikėjimą paviršutiniškai, kaip reikiant nesuprasdami, todėl netrukus išgirdę skelbiant vėl kitą tikėjimą — Liuterio ereziją, jį priėmė, ypač kad ne lenkai skelbė. Pirmiau perėjo į protestantus tie bajorai, kurie nuo seno kovojo su lenkų įtaka Lietuvoje. Tarp jų buvo Mantvydai, Radvilai ir kiti. Jais pasekė ir lietuvių visuomenės dalis. Vėliau, pasijutę stipresni, protestantai ėmė žiauriai persekioti katalikus, degino bažnyčias, plėšė ir atiminėjo jų turtus. Puolimas buvo toks smarkus, kad kai kurie kunigai neįstengė atsisipirti naujai bangai: vieni iš baimės, kiti turtų ir naujų laisvių masinami, tretį naujai madai pasiduodami priėmė protestantizmą. Tai buvo apie 1567 m., kai visoj Žemaitijoje, pasak vyskupo M.Valančiaus, teliko 7 kunigai, ištikimi bažnyčiai.

Kaip rašė Alfredas Bumblauskas „Kultūros barų“ 1988 m. Nr. 4 straipsnyje „Dar kartą apie Lietuvos krikštą“: „...mus užgriuvo reformacijos, aktualizavusios raštiją „gyvosiomis“ kalbomis, banga. Tokiomis sąlygomis Lietuvos feodalų klasė, jos aukščiausias sluoksnis — ponija, nesulaukusi savos raštijos ir savų inteligentų, pasirinko lenkų inteligentiją ir kalbą /.../. Katalikų bažnyčia daug prisidėjo prie polonizacijos, bet juk dar daugiau — poniškoji reformacija“.

Andriaus Zavišos sūnus Jonas 1532 m. perėjo į liuteronus ir pasisavino bažnyčios turtus. Atrodo, kad jis katalikų bažnyčios nelietė, o „naujo“ tikėjimo reikalams už 0,5 km nuo Šiluvos Zbarų kaime apie 1533 m. pastatė pirmą protestantų koplyčią. Tai sugriuvus, naujas Šiluvos valdytojas Merkelis Šemeta, gavęs užstato teisę iš Zavišų valdyti Šiluvą, prieš 1569 m. pastatė naują medinę protestantų bažnyčią.

Protestantams Šiluvoje įsigalėjus, katalikų bažnyčia kurį laiką dar laikėsi, nes Ragainės pastorius M.Mažvydas skunde hercogui Albrechtui apie 1551 m. rašė: „Pas juos (Ragainės protestantus) yra baisi yda, būtent, kai žino iš senovinio popiežiškių papročio Lietuvos ir Žemaitijos parapijose, esančiose prie šios kunigaikštijos (Prūsų) ribų, švenčiant kurią nors šventę, kaip Šv. Onos Batakių miestely, Šv. Jokūbo Švėkšnoje, Garbingos Mergelės Marijos Šiluvoje ir kt., kur tik švenčiamos šventųjų šventės, tai mano parapijiečiai, kuriems popiežiškių apeigos patinka, vyksta tenai ir atlieka pasibaisėtiną stabmeldystę“. Taigi iki 1550 m. Šiluvoje dar buvo švenčiama Marijos Gimimo šventė ir į ją vykdavo prūsų lietuviai, neseniai padaryti protestantais. Drauge matyti, kad Šiluvos atlidai, greičiausiai paties steigėjo išrūpinti, jau plačiai išgarsėjo. Jie sutraukdavo dideles maldininkų minias net iš tolimesnių vietų.

Arši kova, vykusi tarp liuteronų ir kalvinų, paskui tarp kalvinų ir įvairių kitų sektų — antitrinitorių, arijonų, judaistų, — baigėsi kalvinistų pergale.

Merkelis Šemeta, pastatęs apie 1569 m. antrą protestantų bažnyčią, atrodo, įsteigė ir kalvinų parapiją, kuri vadinosi zboru — nuo slaviško žodžio, reiškiančio susirinkimą.

Uoli kalviniste, Rietavo tįjūno Morkaus Vnučkos našlė Sofija Mitkevičiūtė-Vnučkienė, didikams pradėjus vėl grįžti į katalikybę ir Andriaus Zavišos anūkui

Andriui po 1583 m. grįžus į katalikų bažnyčią, — tą padarė ir du jo pusbroliai Andrius ir Jonas, — be to, 1588 m. išėjus Lietuvos Statuto trečiajai laidai, kur katalikams buvo pripažinta teisė atgauti neteisėtai atimtus turtus, bijodama, kad Šiluvos kalvinai negražintų katalikams to, ką pagrobė, 1591 .IX. 1 supirko už 9000 lenkiškų auksinių ir Merkelio Zavišos, ir jo žmonos Daratos Samboreckaitės turtus Šiluvoje ir dar pripirktus iš Bilevičių kai kuriuos kaimus ir 1592.1.4 užrašė Šiluvos kalvinams. Iš šio užrašymo buvo pastatyta kalvinams mūrinė bažnyčia, įsteigta ir aprūpinta mokykla kalvinų pastoriams ir katechetams auklėti; jos pirmam mokytojui 100, antram — 40, trečiam „gudiško liežuvio“ mokytojui 30 auksinių kasmet algos mokėjo. Taip pat buvo įsteigta prieglauda.

Vnučkienė Šiluvos užrašymo akte mini, kad ji dovanoja, perleidžia, steigia ir visiems amžiams užrašo savo turtą, esantį Šiluvoje, drauge su dvaru, miesto ir Pašokario palivarku, priklausančiu Šiluvos nuosavybei, su bažnyčia, jos pastatais ir visa žeme, su pavaldiniais ir t.t. Iš bažnyčios suminėj imo kai kas daro išvadą, kad čia kalbama apie katalikų bažnyčią. Tos nuomonės yra ir vysk. Valančius, sakydamas: „Sofija, mirus Morkui Vnučkai, našlė, pirma užrakindavo, o paskui sugriau-davo Šiluvos katalikų bažnyčią, o jos turtus pavedė kalvinams“. Kad bažnyčia ga-lėjo būti apie šį laiką sugriauta, rodytų ir tas faktas: kai po 1622 m. bylos laimėjimo sekančiais metais ieškota buvusios bažnyčios vietos, dar rasta pamatai ir keletas rąstgalių. Bet, antra vertus, Vnučkienė Šiluvos dovanojimo akte aiškiai sako, jog ši vieta prieš keletą dešimčių metų buvo išvalyta nuo romėniškos stabmeldystės.

Vyskupas Stanislovas Kiška savo 1625 m. pranešime Šv. Sostui rašo: „Yra nemaža parapijinių bažnyčių, kurios eretikų užimtos, teisininkų nuomone, būtų ga-lima atsiimti, bet tik didelėmis išlaidomis. Ką neseniai esu patyręs su Šiluvos baž-nyčia, kurią eretikai užėmė prieš 100 m., ten įsteigė savo seminariją. Ją, be 16 000 florenų išlaidų, reikėjo dar jėga (ginklais) atsikovoti“. Čia aiškiai turimas galvoje pirmas Šiluvos bažnyčios turtų nusavinimas, bet ne pačios bažnyčios paėmimas. Bažnyčia, kaip matome, Šiluvoje dar buvo apie 1550 m. Manoma, kad katalikai jos neteko apie 1569 m., kada Šiluvoje formaliai buvo įsteigta kalvinų parapija.

Toks pat neaiškus likimas raštuose minimo paskutinio Šiluvos klebono Jono Halubkos bei jo užimtoji pozicija. Jam priskiriamas bažnyčios brangenybių paslėpi-mas žemėje, kas įvyko po 1532 m. žemės nusavinimo. O Valančius sako, kad, maty-damas, jog Vnučkienė užrakino bažnyčią, „paskutinis klebonas, katalikas kunigas Halubka, sukrovęs daiktus bažnyčios į diktai apkaltą skrynią, įkasė į žemę pas didelį akmenį netoli Šiluvos“. Kai kurie autoriai tvirtina, kad kun. Halubka perėjęs pas kal-vinus, bet tai sunkiai tikėtina, nes pereidamas jis nebūtų slėpęs, o pasiėmęs su savim bažnyčios užrašų dokumentus ir įteikęs juos naujiems šeimininkams, kaip tai padarė Kelmės klebonas Benediktas Katarskis. Halubka turbūt buvo nevietinis. Netekęs ga-limybės pragyventi ir verstis Šiluvoje, jis išsikraustė ten, iš kur buvo atvykęs. Gausūs ano meto protestantų dokumentai niekur nemini Halubkos tarp savųjų.

Lietuvai nebuvo Dievo lemta tapti protestantiška. Per Apvaizdos išrinktus žmo-nes prasidėjo katalikybės atgimimas. Kardinolo Hozijaus pastangomis 1565 m. į Lietuvą atvyko jėzuitai. Šio ordino vienas iš svarbesnių tikslų — moksliskai kovoti

su protestantizmu. Jėzuitai buvo įsteigę mokyklą, kuriai 1579 m. karalius Steponas Batoras davė akademijos teises. Į sostą įžengus Žygimantui III, buvo pradėti ginti katalikybės reikalus.

1588 m. Lietuvos Statute yra nuostatai dėl protestantų užgrobtų bažnyčių turtų grąžinimo katalikams. Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis pradėjo kelti protestantams bylas, bet teismuose sėdėjo tie, kurie turėjo būti teisiami. Jis pasiskundė karaliui S.Batorui, kad yra užgrobti vyskupo ir klebonų turtai. Karalius 1578. VIII. 1 išdavė raštą, įsakydamas Žemaičių šalies „perveizėtojams ir perdėtiniam“, kad jie, „gerai popierius įskaitę, o turtus bažnyčios atimtus radę, arba tuos pačius pagal ribas sugrąžintų, ar kitaip pagal teisybę tokiu pat dydžiu atlygintų“. Bet tas mažai padėjo. Vyskupas vėl skundėsi karaliui Zigmantui Vazai, ir tas 1592.IV. 12 raštu įsakė grąžinti, kas kam priklausio.

Pirmasis dėl Šiluvos bylą iškėlė Žemaičių vysk. M. Giedraitis. O Lietuvoje tai buvo trečia byla iš eilės. Jis patraukė į Žemaičių žemės teismą Šiluvos evangelikų reformatų dvaro savininkę Sofiją Vnučkienę. Atsakovės S. Vnučkienės atstovas Simonas Vaidotas teisme užprotestavo patį ieškinį: jis esą keliąs nesantaiką tarp skirtingo tikėjimo visuomenės grupių ir dėl to prieštaraujas 1573 m. Varšuvos konfederacijai, įpareigojančiai teismus ir zemstvas neremti tokių procesų, kurie prisidėtų prie šalies gyventojų nesantaikos religiniu pagrindu skatinimo. Žemės teismas esąs nekompetentingas spręsti tokias bylas ir, remdamasis minėta konfederacija, prašė bylą persiųsti jungtiniam Žečpospolitos seimui, kad ten būtų taikiai susitarta. Vyskupo atstovai Vaitiekus Norvidas ir Kražių klebonas (vėliau Žemaičių vyskupas) Merkelis Ilaševičius Geišė 1573 m. konfederaciją aiškino priešingai. Ji esą ne tik nedraudžianti tokių procesų, bet atvirkščiai — juos leidžianti ir pagrindžianti, nes jos 4-tas paragrafas draudžias katalikų bažnyčioms duotas fundacijas pavesti kito tikėjimo žmonėms. Tai esąs fundatoriaus valios prievartavimas, einąs prieš bendrąją taiką ir ramybę valstybėje. Jie protestavo prieš atsakovo prašymą siųsti bylą Žečpospolitos seimui (dėl didikų „veto“ seime teisės sprendimai būdavo priimami labai sunkiai) ir nurodė į Lietuvos Statuto (1588 m.) III sk. 33 artikulą, kuris įpareigoja tokias bylas spręsti iš esmės žemės teismuose, o jų apeliaciją — Vyriausiąjame Lietuvos Tribunole. Remdamasis 1576, 1587, 1588 ir 1598 m. seimo konstitucijomis, raginusiomis katalikus ir protestantus (disidentes in religionis) laikytis taikiai ir ginčus dėl bažnyčių žemių spręsti abipusiu susitarimu, Žemaičių žemės teismas 1602.VI.8 dekretu pasiuntė bylą Žečpospolitos seimui „išsamiai ištirti visas bylos aplinkybes“. Nepatenkintas teismo sprendimu vyskupas kreipėsi į Vyriausiąjį Lietuvos Tribunalą (VLT). Tačiau dėl bylos sudėtingumo VLT nesiėmė jos spręsti iš esmės ir, remdamasis tomis pačiomis konstitucijomis, 1603.VI.17 dekretu persiuntė bylą Žečpospolitos seimui.

Bet, vysk. M.Giedraičiui (mirė 1609.V.II) gyvam esant, tik vieną Pašventį pavyko atkovoti iš Livonijos didikų protestantų. Jo darbą tęsė paties išauklėtas bei išmokslintas jaunas, energingas kunigas Jonas Smolka-Kazakevičius. Pirmiausia jis kibo į Kelmės kalvinus ir, iškėlęs bylą Jurgiui Gruževskiui, pasiekęs Vilniaus tribunolą, 1609 m. bažnyčią atsiėmė.

Šiluvos bažnyčią atgauti, o ir visą Lietuvą atgręžti prie visuotinės bažnyčios padėjo Jėzaus Motina Marija, 1608 m. apsireiškusi Šiluvos piemenėliams.

Šiluvos bažnyčios reikalais rūpintis buvo paskirtas kun. Jonas Smolka-Kazakevičius. Jis nuvažiavo į Raseinių valdybos archyvą ieškoti dokumentų. Ilgai varęs, vienoje knygoje rado du suklijuotus lapus, kuriuos, kilus įtarimui, šiaip taip perskyrė ir tarp kitko išskaitė šį sakinį: „O aš, Morkuvienė Vnučkienė... maršalkienė, tas stabmeldžių žemės visam laikui paskirtu Šiluvos susirinkimui...“

Po to kunigas J.Kazakevičius nuvyko į Šiluvą bylos reikalais — išaiškinti katalikų bažnyčios žemių „paskyrimo Šiluvos susirinkimui“ teisėtumo aplinkybių. Galėjo jis atvykti, Marijos apsireiškimo garsui plintant, ištyrinėti to nepaprasto įvykio ar, įvykus apsireiškimui, iš naujo imtis bylos.

Šiluvoje atsirado šimtametis senelis, kuris žinojo, kad bažnyčios dokumentai yra užkasti skrynioje. Atvestas į numatomą bažnyčios vietą, jis praregėjo ir tiksliai nurodė, kur buvo užkasta skrynja.

Apie tą stebuklingą įvykį rašė vyskupas Antanas Tiškevičius savo pranešime Šv. Sostui 1748 m.: „Bažnyčia buvo erezijos sunaikinta vieta, turtai užimti, po daug metų byla dėl užgrobimo bažnyčios turtų užvesta, bet dar erezijos galiai turint viršų, kai trūkstant dokumentų nebuvo vilties bylos laimėti, Dievas davė kažkokį 100 metų aklą senelį, kuris, girdėdamas kalbant apie užvestos bylos nesėkmę, tarė: „Aš žinau, kurioje vietoje yra šios bažnyčios dokumentai, veskite mane į tą vietą“. Atvedus senelį ieškot buvusios bažnyčios vietos, jis praregėjo. Padėkojęs karštai už suteiktą malonę ir pasijutęs kur esąs, jis tuoj nurodė vietą, kur buvo užkasta skrynja. Kasant iš tikro buvo rasta geležinė skrynja su brangiu arnotu, stebuklingu Švč. Mergelės Marijos paveikslu ir bažnyčios įsteigimo pergamentiniu dokumentu“. Tai įvyko 1612 metais.

Taip pat apie tai rašė vyskupas Jonas Lapacinskis 1774.X.31 prašyme Šv. Sostui, kad Šiluvos klebonams būtų suteiktos infulato teisės: „...Pagaliau 1622 m. ypatinga Dievo malonės bei nuostabia Dievo Gimdytojos pagalba ji buvo, aiškiam stebuklui tarpininkaujant, atgauta iš žemės iškastais dokumentais sykiu su kitais bažnytiniais daiktais“. (Vyskupas rašo, kad 1622 m. buvo atgauta bažnyčia, o kuriais metais iškasta skrynja su dokumentais, nemini.)

A.Vaišvila savo knygutėje „Šiluvos mitas“ (V., 1986, 49 psl.) rašo: „Aptikus LTSR Respublikinės bibliotekos rankraščių skyriuje 1602. VI.8 Žemaičių žemės teismo dekretą M.Giedraičio ir S. Vnučkienės byloje, klausimas dėl Šiluvos katalikų bažnyčios fundacinių dokumentų „slėpimo“ galutinai paaiškėjo: tokių dokumentų J.Kazakevičiui neteko „kasti iš žemės“, nes jie ramiausiai gulėjo Varnių kurijos archyve ir jais pasinaudojo jau pirmasis minėtos bylos ieškovas M.Giedraitis. 1602. VI.8 dekrete sakoma, jog ieškiniai pagrįsti M.Giedraitis „pateikė Geišų valdytojo Petro Gedigoldo 1457 metų fundacijos Šidlavos katalikų bažnyčiai išrašą iš kurijos knygų su Žemaičių vyskupo antspaudu bei bažnytinio raštininko parašu ir parodė patį originalą, rašytą 1457 m. ant pergamento lotyniškai, su vienu kabančiu antspaudu...“

Toje pačioje knygelėje 51 psl. rašo: „... rodoma „iškasta iš žemės skrynja“ yra vėlesnė M.Sviechausko legendos literatūrinio siužeto iliustracija“.

(Apsireiškimą pirmą kartą aprašė Žemaičių kanauninkas ir Šiluvos klebonas Mykolas Sviechauskas knygoje „Historia zagubionego od heretikow kościoła Szydłowskiego przez osiemdziesiąt lat jako Pan Bog objawił (się) przez Naiswięt-szą Pannę“ 1661.)

Pagal A. Vaišvilą, skrynią sugalvojo padėti kaip „įrodymą“, o jokio jos iškasi-mo nebūta. Nebūta ir paveikslų skrynioje: „M.Sviechausko rankraštinėje Šiluvos katalikų bažnyčios istorijoje (1661 m.) sakoma, kad Marijos Šiluviškės paveikslas „rastas Šidlavos girioje (atremtas į pušį), jis greit pateko į eretikų rankas ir buvo sudegintas“ (minėtos knygutės 16 psl.). Toliau rašo, kad vėlesni aiškintojai pertaisė M.Sviechausko istoriją ir į skrynią prie bažnytinių dokumentų įdėjo Marijos pa-veikslą.

O savo knygelę „Šiluvos mitas“ A.Vaišvila užbaigia tokiais žodžiais: „... vis mažiau respublikos gyventojų ieško paguodos Šiluvos mite“.

Marijos Apsireiškimas, po to sekęs stebuklingas skrynios atradimas ir vėlesni stebuklai atgaivino katalikybę. Vien tik „monų“ pagalba, „prigalvojant legendas“, jas „ilustruojant iškastinėmis skryniomis“ to nebūtų pavykę padaryti. A.Vaišvila, nors pamini 1957 m. paveikslų restauravimo protokolą, kad „drobė labai silpna, lenkiant lūžta, valant trupa, virsta dulkėmis“, nors pamini restauratorės E.Šmigels-kaitės išvadą, kad paveikslas esąs XV amžiaus, bet vis tiek bando įrodyti, kad „ši išvada pagrįsta ne tiek paties paveikslų analize“, ir paveikslas, pasak jo, esąs iš XVI amžiaus.

O dėl to, kad A.Vaišvila „aptikęs“ Respublikinės bibliotekos rankraščių sky-riuje 1602.VI.8 Žemaičių žemės teismo dekretą, kyla pagrįsta abejonė. Šiluvą tyri-nėjo daug mokslininkų istorikų ir per 386 metus niekas „neaptiko“ tokio fakto. Be to, neteko girdėti, kad kalvinai būtų Šiluvos įvykį neigę, nors tada jie turėjo dar daug įtakos. Arba galėjo būti kitas egzempliorius.

Kanauninkas J.Kazakevičius, surinkęs raštus, tuoj iškėlė kalvinams bylą, bet juos rėmė galingas anuo metu jų protektorius kunigaikštis Boguslavas Radvila.

1617 m. šią bylą buvo atnaujinęs Varnių kanauninkas Josvainių klebonas Mo-tiejus Kobilinskis, tuo metu buvęs katalikų deputatu VLT. Atsakovu teisme buvo patrauktas Šiluvos kalvinų globėjas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės lauko et-monas Kristupas Radvila. VLT šią bylą 1617.VI.26 dekretu vėl persiuntė abiejų šalių taikiam susitarimui. Tačiau geruoju kalvinai turtų atiduot nesiruošė, todėl 1621 m. katalikai vėl atnaujino bylą.

J.Kazakevičius, jau anksčiau paskirtas Šiluvos klebonu, 1621 m. kreipėsi į Žemaičių žemės teismą. Šiluvos kalvinų globėjų ir prižiūrėtojų vardu teisme kalbė-jęs Šiluvos reformatų dvaro ekonomas Jonas Bogušas ginčijo J.Kazakevičiui teisę būti ieškovu šioje byloje ir prašė, remiantis 1576, 1587, 1588 ir 1607 m. seimo konstitucijomis, bylą persiusti Žečpospolitos seimui taikiai šalims susitarti. Bet teis-mas atsisakė Žečpospolitos seimui siųsti ir pats nesiėmė bylos spręsti iš esmės, tik nurodė, kad ginčą reikia spręsti remiantis 1588 ir 1607 m. konstitucijomis, leidu-siomis katalikams teismo keliu susigrąžinti kalvinų valdon neteisėtai patekusias katalikų bažnyčias ir jų turtus. Žemės teismo 1621.1.30 dekreto rezoliucijoje buvo

skelbiama: dėl bažnyčios turtų ir bendros ramybės sprendžiu ir siunčiu bylą šalių susitarimui į mišrų dvasininkų ir pasauliečių teismą“.

1621 .VII. 13 šią bylą nagrinėjęs VLT mišrus dvasininkų ir pasauliečių teismas Vilniuje priteisė J.Kazakevičiui Šiluvos bažnyčios turtus pagal 1457 m. Petro Gedgaudo fundaciją, taip pat nuostolių kompensaciją.

Dekreto vykdymas buvo pavestas Žemaičių žemės teisėjui Jonui Mlečkai. 1622. V. 14 teisėjui atvykus į Šiluvą vykdyti dekretą, kalvinai pasipriešino: vaitas Andrius Paulavičius įteikė J.Mlečkai reformatų raštelį, kuriuo jie draudė perduoti J.Kazakevičiui buvusius katalikų bažnyčios turtus ir reikalavo peržiūrėti bylą iš naujo. Todėl 1622.VI.21 — 22 VLT teismas iš naujo nagrinėjo bylą. Šį kartą atsakovu buvo patraukti ir Šiluvos katalikų turtų pardavėjo M.Zavišos giminės. Teismas konkrečių kaltininkų neieškojo, o tik apskritai pripažino kalvinus „užgrobčius Šiluvos bažnyčią ir kleboniją“ ir patvirtino 1621 .VII. 13 VLT dekretą, o už pasipriešinimą jo vykdymui nubaudė Šiluvos kalvinus 102 kapų lietuviškų grašių bauda: 50 kapų jie turėjo sumokėti teismui, tiek pat ieškovui J.Kazakevičiui ir 2 kapas teismo mokesčio. Sprendime buvo nustatyta, jog ši byla VLT išspręsta galutinai ir nepatenkinta šalis gali skųstis tik karaliaus teismui. Kalvinai karaliaus teismui nesiskundė. Bet ne viskas tuo baigėsi — reikėjo dekretą įvykdyti, o anais laikais teismo sprendimai buvo labai lėtai vykdomi, ypač jei išeidavo silpnesniųjų naudai.

Žemei grąžinti buvo sudaryta komisija, kurią sudarė Žemaičių seniūnas Jeronimas Valavičius, Lietuvos iždininkas Kristupas Naruševičius ir Žemaičių vyskupas Stanislavas Kiška su broliu, Dorpato vaivada Nikolajum Kiška. Komisija apskaičiavo, kad kalvinai turi, be grąžintinos žemės, apmokėti katalikams 9000 auksinių. Bet susitarta, kad išmokės 3000, nes tiek daug neturėjo, o kiti dovanojami.

Tų pačių metų X.22 kalvinai sušaukė sinodą dėl esamos padėties. Padrąsinti šio sinodo ir toliau negrąžino žemės. Tada vyskupas Kiška šaukėsi savo brolio M.Kiškos ir šiam reikalaujant 1623.VI.6 į Šiluvą atvyko žemės teisėjas J.Mlečka ir, dalyvaujant iš kalvinų pusės Melhierui Biliūnui, Adomui Dirmai, Samueliui ir Mokobui Konstantams, o iš katalikų pusės — kanauninkui J.Kazakevičiui, surado katalikų bažnyčios pamatus ir jos žemės ribas, kurios buvo pažymėtos P.Gedgaudo dovanų akte. Viskas buvo sugrąžinta katalikams, teisėtiems savininkams, taip pat ir vienas varpas su užrašu „O flores Rosa, Mater Dei speciosa“ — „O žydinti Rože, skaisti Dievo Motina“. Kiti bažnyčios daiktai, auksiniai ir sidabriniai indai, papuošalai liko neišieškoti. Kalvinai tokio sprendimo nenorėjo pripažinti ir su ginklu rankose priešinosi. Ne kartą kėsinosi į J.Kazakevičiaus gyvybę, iš pasalų apšaudė jo karietą, o 1622 m., matuojant J.Kazakevičiui priteistą reformatų dvaro žemę, to dvaro urėdas J.Bogušas ir Vitkevičiaus šeimyna sumušė J.Kazakevičių ir kitus, o matavimo darbus uždraudė.

Po 1612 m. J.Kazakevičius ėmė rūpintis, kad būtų pastatyta bažnyčia, ir nuo 1623 m. visomis jėgomis kibo į tą darbą. Bet trūko lėšų, nes dauguma bajorų buvo kalvinai ir prie statybos neprisidėjo. Visa našta teko ūkininkams ir vargdieniams, kurių padėtis anais laikais buvo labai sunki. Apie 1627 m. toje pat vietoje buvo pastatyta medinė bažnyčia. J.Kazakevičius Šiluvoje įsteigė ir mokyklą, kurioje vaikai mokėsi veltui.

Apie 1625 m. Gabrielius Skaraitis iš Skaraitiškių pastatė Šiluvoje pirmą altariją, užrašydamas jai vieną margą žemės ir 10 000 auksinių.

Švedams pasitraukus iš Lietuvos, į Šiluvą pradėjo plūsti tikinčiųjų minios. Tik per 1629 m. Marijos Gimimo atleidus buvo išdalyta 11 000 komunijų. Reikėjo didesnės bažnyčios. J.Kazakevičius buvo pašauktas prie vyskupo pareigų ir rūpintis naujos bažnyčios statyba pavedė savo įpėdiniui Mykolui Sviechauskui. Statyba dėl lėšų stokos vyko labai lėtai ir buvo užbaigta po J.Kazakevičiaus mirties (1646 m.). Jis palaidotas Varnių katedros rūsy.

Padėtis pagerėjo, kai Laukuvos ir Šaukato dvaro savininkas Kristupas Kochas 1650.VI. 15 užrašė bažnyčiai 55 000 auksinių. (Pagal vysk. Valančių — 25 000.) Aukotojo valia turėjo būti 4 kunigai, kasdien — vykti mažosios Marijos valandos, sekmadieniais laikomos votyvinės mišios.

1651.1.8 Žemaičių vyskupas Petras Parševskis bažnyčią iškilmingai pašventino, I.11 sutvarkė kunigų pareigas ir suteikė bažnyčiai prepozitūrinės kolegijos titulą. Nuo tada klebonai vadinosi prepozitais.

Kalvinai dar laikė užgrobę bažnyčiai priklausančią margą žemės ir nenorėjo jo grąžinti. 1669 m. klebonas nusiuntė vikarą Siernauskį su bajoru Šimanskiu ir dar keliais vyrais perimti minėtą žemę. Bet kalvinai su ginklais rankose, vadovaujami pastoriaus Chelkausio, juos pasitiko ir pradėjo šaudyti. Katalikai pasislėpė kapiinėse, vysk. Aleksandro Sapiegos 1663 m. ant apsireiškimo akmens pastatytoje koplytėlėje. Pastorius su savo sėbrais įsivijo juos į koplytėlę ir paleido į vidų du šūvius, kurių vienas sunkiai sužeidė kunigą, o antras pataikė į menišką, to paties vyskupo dovanotą Jėzaus Nukryžiuotojo atvaizdą. Tai buvo niekšiškas smurtas ir katalikų šventovės išniekinimas, už ką klebonas Sviechauskas kalvinus padavė į teismą. Byla tęsėsi ilgai, nes galingo jų užtarėjo B.Radvilos įsikišimu tai vienur, tai kitur buvo sulaikoma. Žemaičių vyskupu tapo Kazimieras Pacas, kuris, pats būdamas senatoriumi, Šiluvos bylą pristatė seimui, susirinkusiam 1669 m. karaliaus Mykolo Kaributo Višnioveckio vainikavimo proga. Karalius ir seimas, remdamiesi seimo dekretu dėl nusikaltimų prieš Dievo majestotą, 1669.XI.9 nusprendė kaltininkus nubausti mirties bausme, kalvinų žorą nugriaut ir sumokėti didelę baudą. Vėl prasidėjo derybos ir mirties nuosprendis liko neįvykdytas, zboras nesugriautas. 1672 m. sutarta dėl mažesnės pinigų sumos — 13 000 auksinių. Neturėdami tiek pinigų, Šiluvos kalvinai užstatė savo turtus Bilevičiui, kuris per tris kartus išmokėjo tą sumą Žemaičių vyskupui. Iš tų pinigų 10 000 buvo paskirta Šiluvos bažnyčiai (įtaisytas naujas varpas ir patalpa išpuošta), o 3000 — Kelmės bažnyčios statybai.

1677 m. vysk. K.Pacui vizituojant Šiluvą ir patyrus, kokias kančias Šiluvos katalikai iškentėjo nuo kalvinų žiaurumo, to dalyko atminimui V.3, Šv. Kryžiaus atradimo dieną, įvedė Šv. Kryžiaus išaukštinimo šventę, suteikdamas atleidus, o iš gautos sumos paskyrė dalį, už kurią koplyčioje ant akmens ties prikaltu paveikslu kas penktadienį turėjo laikyti mišias Kryžiaus garbei, pritariant muzikai.

1677 m. Kražių kolegijos jėzuitų auklėtiniai kartu su profesoriais atvyko aplankyti stebuklingo paveikslu. Tai buvo pirmoji procesija į Šiluvą.

Kalvinai dar nenorėjo kapituluoti. Jie vis bandė savintis katalikų bažnyčiai

priklausančias žemes. 1679.VII.18 katalikams beginant savo teises tuose laukuose buvo sumušti Šiluvos, Kelmės ir Kėdainių kalvinistų katechetai (predikantai) ir jų tarnai, kurie, matyt, buvo susirinkę į savo posėdį.

XVII a. pabaigoje Šiluvos kalvinų žemę su maldos namais nupirko Kuršo landhofmeisteris Enrikas Putkevičius ir visa tai užrašė kalvinų bažnyčiai. Su juo Šiluvos klebonas A.Jutkevičius 1700 m. turėjo bylą dėl kryžiaus nuvertimo kapuose. Tas pat klebonas bylinėjosi su kalvinu Griškevičiumi dėl kryžiaus išmetimo iš kapų, o 1724 m. Žemaičių vyskupijos kancleris J.Smolka iškėlė kalvinams bylą dėl Šiluvos bažnyčios dokumentų išvogimo iš skrynios.

Kalvinams nykstant ir nuo 1728 m. neturint pastovaus pastoriaus, 1754 m. Šiluvos zboras buvo padarytas Kėdainių filija, o vėliau nugriuvo ir liko neatstatytas.

Protestantizmas, kaip kokia banga užliejęs Lietuvą, greit nuslūgo ir beveik visai išnyko. Plačiai skambėjo Šiluvos vardas. Kas metai vis didesnės minios plaukė į Šiluvą aplankyti Švč. Mergelės Marijos apsireiškimo vietos. 1752.I.24 raštu vysk. A.Tiškevičius nustatė dienas, kuriomis Žemaičių parapijos su klebonu kasmet su procesija eitų į Šiluvą. Tačiau dėl tvarkos stokos tokiose procesijose vysk. J.Lopacinskis 1763 m. uždraudė procesinį keliavimą į atlaidus. Ta tendencija atgimė po 1905 m. ir Nepriklausomos Lietuvos laikais.

Šiluvoje darėsi ankšta. 1651 m. pastatyta ir 140 m. išstovėjusi bažnyčia ėmė irti, be to, ir maža buvo. Reikėjo vėl statyti. Toks sumanymas kilo klebonui Jonui Dominykui iš Lopacinos. Jis savo lėšomis 1760 m. padėjo tokiai bažnyčiai pamatus. Senoji bažnyčia dar nebuvo griauinama, o liko statomos viduje. Kun. J.D.Lopacinskis buvo pakeltas į vyskupus ir persikėlė į Vilnių. Jis 1774.X.31 kreipėsi į Šv. Sostą, prašydamas Šiluvos propozitams suteikti infulato teises (nešioti pamaldų metu vyskupiškas insignijas). Popiežius Pijus VI 1775.VIII.18 bule šią teisę davė.

Bažnyčios statybą tęsė kunigas Počiupis, kuris, išvaręs sienas lig langų, pasimirė. Darbas kiek sustojo, kol į Šiluvą atsikėlė naujas klebonas, pasiaukojimu, uolumu, energija prilygstaš kun. Kazakevičiui, — kun. Juozas Tadas Bukota. Jis tapo ir pirmuoju Šiluvos infulatu. Darbas iš naujo užvirė. Kun. Bukota buvo ne tik uolus aukų rinkėjas, bet ir pats dosnus jų davėjas. Rodydamas dosnumo pavyzdį, drauge su ponu Vancevičiumi pastatė Šiluvoje antrą altariją ir dovanojo jai 6 margus žemės ir 15 000 auksinių. Per kelerius metus bažnyčia buvo baigta. Reikėjo išpuošti vidų. Vyskupas Lopacinskis savo lėšomis įtaisė gražius vargonus. Kun. Bukota pakvietė tuo metu Italijoje studijavusį gabų dailininką, buvusį jėzuitą, kun. Podgaiskį. (Valančius rašo, kad amatininką Podhaiskį iš Gardino.) Šis per 25 m. išpuošė bažnyčią puikiomis statulomis, įvairiomis freskomis, bareljefais. Bedirbdamas pasimirė ir ten pat bažnyčios rūsy buvo palaidotas.

Tada Bukota statybą užbaigė ir pats jau būdamas Žemaičių vyskupu. 1786. IX. 7 renesanso stiliaus bažnyčią labai iškilmingai pašventino.

1804 m. vysk. Simonas Giedraitis atnaujino bažnyčios stogą. Pasak vysk. Valančiaus, 1841 m. Šiluvoje gyveno 619 katalikų.

1863 m. vasarą ir rudenį Šiluvos apylinkėse veikė kun. A.Mackevičiaus vadovaujamas sukilėlių būrys.

Per 1892 m. gaisrą nudegė bažnyčios stogas ir bokštai, nutirpo varpas, kitados iš kalvinių atgautas.

1976 m. popiežius Paulius VI suteikė Šiluvos bažnyčiai Mažosios bazilikos garbės titulą per vyskupo J. Matulaičio — Labuko rūpinimąsi.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslo kilmė neaiški. Žmonėse yra išlikęs padavimas, kad jis buvo rastas Šile. Tikra tai, kad pirmoje bažnyčioje paveikslas buvo vertinamas ir su kitom brangenybėm paslėptas nuo protestantų.

Kaip jau minėta, 1612 m. J.S.Kazakevičiui atvedus prie buvusios bažnyčios vietos šimtametį senelį, jis praregėjo ir nurodė vietą, kur buvo paslėpta skrynja. Toje skrynioje buvo rastas ir paveikslas, nuo 1629 m. (Valančiaus liudijimu) įstatytas Šiluvos bažnyčios didžiajame altoriuje.

S. Yla manė, kad paveikslą iš Italijos atvežė Šiluvos bažnyčios steigėjas Petras Gedigaudas (Petras Senka Gedygoldovičius), kuris, pasak Bychovco kronikos, 1429 m. kartu su Šedbaru vykęs į Kauną Vytauto karūnavimo reikalui. Bet ši prielaida atkrita, kaip rašo A. Vaišvila „Šiluvos mito“ 17 psl., O.Šmigelskaitei įrodžius Marijos Šiluviškės paveikslo drobės lietuvišką kilmę.

Vysk. J.Tiškevičius 1646 m. savo pranešime Šv. Sostui sako, kad Šiluvos bažnyčioje esąs Marijos paveikslas yra garsus ir žinomas daugybe malonių bei dvasiškų dovanų, kurių tikintieji nuolat gauna per Švč. Mergelės Marijos užtarimą.

Vysk. A.Tiškevičius 1748 m. tokiam pat pranešime Romai rašo: „Parapijinė ir prepozitinė medinė bažnyčia Šiluvoje, Švč. Mergelės Marijos Gimimo titulo, kurioje yra stebuklingas paveikslas. Prie šio paveikslo suplaukia žmonės iš visos Žemaičių vyskupijos ir kitų vietų. Šis paveikslas, kai bažnyčia buvo eretikų užimta, drauge su bažnyčios dokumentais buvo paslėptas žemėje po dideliu akmeniu /.../. Stebuklingas Švč. Mergelės Marijos, ant rankų laikanti Kūdikelį Jėzų, ant drobės pieštas paveikslas ir dokumentai dideliame džiaugsmui atrasti. Byla sėkmingai pravesta ir Dievui padedant laimėta. Bažnyčios vieta ir žemė atgauta, medinė bažnyčia iš naujo šioje vietoje ant akmens pastatyta. Po akmeniu rastas Švč. Marijos paveikslas didžiajame altoriuje įstatytas ir puikiai tikinčiųjų aukomis išpuoštas...“

Vysk. S.Giedraitis, patikrinęs paveikslo stebuklingumo garsą, savo raštuose dėl paveikslo vainikavimo sako, kad jis stebuklais garsus nuo 1622 m., t.y. po to, kai buvo atrastas.

Vainikavimo proga išleistuose paveikslėliuose įrašyta, kad „miraculis ab anno 1600 clarissima“.

Klebonaujant Kazakevičiaus įpėdiniui kun. Sviechauskui, per 30 metų prisirinko tiek votų, jog sekantis klebonas Joakimas Skirmantas 1674 m. pavedė Karaliaučiaus auksakaliui Laurynui Hofmanui padirbti iš jų Švč. Marijos paveiksliui aptaklą (aptaisą).

1677 m. vysk. Kazimiero Paco vizitacijos aktas mini, kaip įrengtas altoriuje stebuklingas Marijos paveikslas. Jis užleidžiamas kitu paveikslu, vaizduojančiu į Mariją strėlėmis šaudančias piktąsias dvasias, o angelai ją gina ir apsaugo savo skydais. Pats stebuklingas paveikslas iš kitos pusės stipriai užrakinamas geležiniu užraktu.

Kada tas originalus paveikslas pakeistas dabartiniu, nėra aišku. Jis vaizduoja

Švč. Marijos apsireiškimo momentą. Nupiešė jį dailininkas J.Rutkovskis iš Čenstochovos 1920 m.

1886 m. Šiluvos klebonas J.Daugėla rašė, kad tuo metu prie paveikslo kabojo 7 svarai (3,2 kg) votų. Paveikslas daug kartų restauruotas. Žinomos tik dvi datos: 1674 m., kai jis buvo padengtas aptaisu ar 1786 m. vainikavimo proga, ir 1957 m. restauruotas Onos Šmigelskaitės.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra bažnyčios didžiajame altoriuje. Dydis 1,38x2,28 m, pieštas aliejiniais dažais ant storos, anot restauratorės Onos Šmigelskaitės, „lietuvių kaimo moterėlių“ austos drobės, kuri susiūta iš 4 gabalų ir prikalta prie pušinės lentos. Ant tamsaus paveikslo fono prikabinta 12 padėkos ženklų.

Marijos ir Jėzaus atvaizdai padengti sidabriniais aptaisais, atidengti tik veidai ir rankos. Marijos apsiaustas ir Jėzaus palijus paausuoti. Aplink jų pečius ant fono — 15 metalinių žvaigždžių. Aptaisė iškalta tekstas: „ME FECIT LAURENTIUM /HOFMANN REGIOMONTI/ IN PRUSIA ANN 1674“.

Paveiksle Marija vaizduojama stovinti, kaire ranka laikanti Kūdikelį, dešine prilaikanti. Marija apsigaubusi juoda mantija, kuri dengia ir galvą. Kaktos gaubte yra kryželis. Ties dešiniu petim — didelė šviesi žvaigždė. Kūdikelis su sandalais, kairėj rankoj laiko evangeliją, dešine ranka dviem prilenktais pirštais (bevardžiu ir mažuoju) laimina lotyniškuoju būdu. Žiūri link Marijos, pasukęs galvą. O Marija žvelgia tiesiai, nors stovi kiek šonu. Už Marijos ir Jėzaus galvų — saulės. Ant galvų karūnos. Ant Marijos kaklo karoliai, jie yra ir ant Kūdikelio.

Iš abiejų altoriaus pusių yra po votų lentelę. Jose kabo karoliai, votai, apyrankės ir kt. padėkos ženklai, po kokį 100 kiekvienoje pusėje. Po paveikslu — sidabrinis pusemėnulis.

Aplink paveikslą žmonės eina keliais, apeidami altorių aplink. Pagal meninę kompoziciją paveikslas priskirtinas pereinamajam iš ankstyvojo į vėlyvąjį hodigetriniam Marijos paveikslų tipui (bizantiškajam stiliui). Paveikslas yra visiškai panašus į stebuklingą atvaizdą, esantį Romoje, Santa Maria Maggiore bazilikoje, o pastarasis „Marijos Snieginės“ paveikslas laikomas geriausia kopija seno Hodigetrija (šv. Lukui priskiriamo) paveikslo, buvusio Konstantinopolyje iki 1453 m.

VAINIKAVIMAS. Kun. Juozas Tadas Bukota, baigęs statyti gražią bažnyčią, susirūpino ir viešu stebuklingo Marijos paveikslo garbinimu. Jis norėjo, kad šios išskilmės sutaptų su bažnyčios pašventinimu ir nuvyko pas Žemaičių vyskupą Steponą Joną Giedraitį (1778 — 1803). Vyskupas žinojo, kad nuo 1635 m. Italijos

kunigai paprato vainikuoti stebuklingus paveikslius. Jis 1786 m. nusiuntė į Šiluvą Kelmės kleboną Mykolą Mickevičių, dekaną Klimavičių ir dar du vyrus, kad vietoj sužinotų, ar ne vien žmonių pasakos Šiluvos paveikslą padarė garsų, ar tikrai žmonės patiria malonių. Pasiuntiniai, surinkę visus tikrus faktus, pervertę knygą, kurioje užrašinėti stebuklai, ir radę gyvų liudininkų, nusiuntė savo raportą vyskupui. Gavęs komisijos raštišką pranešimą, pasiuntė Apaštalų Sostui prašymą leisti stebuklingą Marijos paveikslą apvainikuoti.

Dekretą 1775.1.15 pasirašė Vatikano kapitulos vedėjas kanauninkas Aleksandras Mathojus ir kanceliarijos sekretorius Pranciškus Levenziną, nes, popiežiui Klemensui XIV (1769-1774) mirus, vakavo popiežiaus vieta. Šį aktą po kelių mėnesių patvirtino naujai išrinktas Šv. Tėvas Pijus VI (1775-1799) ir leido paveikslą vainikuoti, suteikdamas galią per visą oktavą švęsti Dievo Motinos Gimimo atlaidus (Plenaria indulgentia — bulla Pii VI A. D. 1775, augusti 15). Be to, Šiluvos bažnyčiai suteikė teisę turėti savo infulatą— kunigą, turintį teisę laikyti šv. Mišias vyskupo rūbais, ir jos pirmu infulatu už ypatingą pasidarbavimą paskyrė kleboną Bukotą. Tačiau šis titulas buvo susietas labiau su asmeniu, todėl kiekvienas naujas klebonas turėjo gauti atskirą bulę. Šiandien tas titulas užmirštas. Paskutiniu infulatu buvo berods kun. Dapševičius.

Gavęs popiežiaus raštą, vyskupas nukaldino gryo aukso svarą sveriančius vainikus, kuriuos pasiuntė į Romą popiežiui pašventinti ir į visą Žemaitijos kraštą išleido raštą, prašydamas diduomenę, kad stebuklingo paveikslo vainikavimo išlaidoms padengti kiekvienas užmokėtų po pusę timpos nuo kiekvieno valdomo žmogaus. Kai ponai pinigų sumokėjo, vyskupas išleido į Žemaičius antrą raštą, kuriame rašė, kad, perėmęs valdyti Žemaičių vyskupiją, jis tuoj atkreipė dėmesį į infialatinę Šiluvos bažnyčią kaip į stebuklingą Dievo Motinos paveikslo šventovę, tikėdamas, jog Žemaičių kunigaikštystėje Dievo malonių pasireiškimo faktas rodo tai žemei Dangaus palankumą. „Visais mūsų valdymo metais, — rašė vyskupas, — galvojome, kaip labiau pakelti to paveikslo garbę, apie kurio vis naujus ir naujus stebuklus bei malones nuolat pasiekdavo mus žinios, kurias gaudavome iš tos kunigaikštystės piliečių bei tolimų vietų asmenų, kurie apie tai pranešdavo su dideliu džiaugsmu, dvasiniu širdies pasiguodimu bei visokiu įsitikinimu. Norėdami tikrus esmėje stebuklus atskirti nuo neprotingų prietarų, įsakome, kad kiekvieną kartą, kai tik pasklis kurio stebuklo garsas, būtų padaryta griežčiausia ir rūpestingiausia, visas aplinkybes ištinanti, kvota. Tam tikslui deleguodavome komisijas, kokias ir seniau mūsų pirmtaikai siuntinėdavo, atlikome tyrimą kruopščiai, pagal bažnyčios nurodymus bei nuostatus, nevienašališkai, ne įsivaizdavimui tikėdami, bet pagal rimtų asmenų pareiškimus bei mačiusiųjų liudijimus: teologų, daktarų ir visų tų, kuriuos prisiėjo tuo metu kvosti, ir pagaliau, remdamiesi mokytų bei išmintingų tarėjų nuomone, palaipsniui įsitikinome, kad amžinai Visagalis Dievas nuo 1622 m. aiškiai teikiamomis malonėmis norėjo būti iš tikrųjų stebuklingas tame Šiluvos kilniausios Mergelės Marijos paveiksle“.

Toliau vyskupas sakosi prašęs Šv. Sostą, kad didesnei Dievo ir Marijos garbei bei žmonių tikėjimui padidinti leistų tą paveikslą, jau privilegijom ir atlaidais apdovanotą, pagerbti iškilingu Jėzaus ir Marijos galvų vainikavimu, kaip kad yra praktikuojama kitur krikščioniškame pasaulyje. Pagaliau vyskupas praneša, kad vainikavimo iškilmės

paskirtos 1786.IX.8, Marijos Gimimo dieną, kad per tris iškilmų dienas bus galima laimėti visuotinius atlaidus, o iškilmų išlaidas žymia dalimi padengė Žemaičių vyskupijos didikai; už tai vyskupas reiškė padėką, nes jų aukos buvo teikiamos laisva valia. Vyskupas baigė raštą šūkiu Švč. Dievo Motinai: „Salutate Mariam, quae multum laboravit pro vobis“ — „Sveikinkit Mariją, kuri tiek daug yra jums padariusi“. Šį raštą buvo įsakyta po keletą kartų paskelbti visose bažnyčiose lenkiškai ir žemaitiškai.

Savo ruožtu vyskupas infulatas Bukota birželio mėnesį raštais kreipėsi į dekanus, prašydamas paveikti dekanatų kunigus, kad jie aukomis prisidėtų statant Šiluvos iškilmų proga triumfo vartus, kurių vienus, Bukotos manymu, turėjo pastatyti kunigai ir pasauliečiai. Panašius vartus Marijos garbei Šiluvoje buvo pažadėję pastatyti vienuoliai dominikonai ir bernardinai. Vainikavimo iškilmų išpūdžiui padidinti vyskupas liepos 12 d. aplinkraščiu įsakė visiems klebonams, kad į jas iš artimiausių parapijų tvarkingai atvyktų procesijos su brolių ženklais, vėliavom. Pirmą iškilmų dieną — iš Raseinių dominikonų ir karmelitų, Šiaulių, Šiaulėnų, Kelmės, Surviliškio, Nemakščių ir Kražių. Antrą dieną — iš Krakių, Josvainių, Betygalos, Ariogalos, Grinkiškio, Pašušvio, Baisogalos. Trečią dieną — iš Šeduvos, Tytuvėnų, Girkalnio, Kaltinėnų, Radviliškio, Liliu, Lyduvėnų. Procesijoms turėjo vadovauti klebonai ir vikarai. Procesijos turėjo turėti po dvi dešimtis kuklių aprengtų mergelių ir bernelių, kurie Švč. Marijos nekaltumui pagerbti neštų nekaltybę simbolizuojančius paveikslus. Tą aplinkraščių buvo įsakyta porą kartų šventadieniais skelbti visose bažnyčiose.

Iškilmės prasidėjo 1786.IX.7 vakare ir tęsėsi tris dienas. Žmonių buvo 30 000. Tarp jų — daug aukštų pareigūnų, didikų ir trys senatoriai. Daug ponų buvo atvykę iš Prūsų.

Marijos Gimimo dieną, prieš sumą, apėjus aplink bažnyčią, miestelio aikštėje Žemaičių vyskupas Stanislovas Giedraitis ir jo sufraganai vysk. Adomas Koscia ir Šiluvos infulatas vysk. Bukota iškilmingai prisegė prie stebuklingo Marijos paveikslu vainikus. Žmonės per tris dienas vis skubėjo į Šiluvą ir pelnėsi atlaidus. Trečios dienos vakare prasidėjo misijos, kurios tęsėsi visą savaitę.

Iškilmėms atminti buvo padarytas Šiluvos Marijos paveikslėlis (greičiausiai graviūra) su užrašu „Vera effigies Augustissimae Virginis Mariae in Ecclesia Praepositorae Szydloviensis, miraculis ab anno 1600 clarissimae, a Celsissimo Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Stephano Joanne Duce Giedroyc, Episcopo Samogitiae, Equité ordinum Aquilae albae et Sancti Stanislai, impensis Christifidelium et cura Illustrissimi, Reverendissimi Domini Thadaei Josephi Bukaty, Episcopi Thespiensis, Suffraganei et Canonici Samogitiensis eiusdem Ecclesiae Szydloviensis Praepositi Infulati. Anno Domini 1786 m. die 8 Septembris Coronata...“ (J. Vaišnora).

Nuo tos dienos prasidėjo garsieji Šiluvos atlaidai. Senovėje tie atlaidai buvo žinomi ne tik Lietuvoje, bet ir plačiojoje Rusijoje. Šiluva tomis dienomis savo judėjimu ir margumu primindavo kokią Rytų uostą, kur tarsi kaleidoskope mainosi vaizdai. Iš tolimiausių Rusijos vietų atsibastydavo įvairių vertelgų, pokštininkų su karuselėmis, balaganais ir t.t., kurie dažnai drumsdavo maldingą Šiluvos nuotaką.

Vainikams buvo sunaudotas svaras aukso. Jie buvo išplėsti per I pasaulinį karą vokiečių okupacijos metu.

MALONĖS. 1. Viena kartu vykstanti moteris štai ką papasakojo. Jos sūnus, 8 metų Albertas Z., 1983 m. po Velykų susirgo polineuritu. Kūną suparalyžiavo. Jinai nuvyko į Šiluvą ir bažnyčioje, eidama aplink paveikslą keliais, iš kitos pusės altoriaus nuo akmens paėmė nuolaužą. Parvykus namo patrynė tuo akmenuku vaiko kūną, tas pradėjo sveikti ir išgijo, nors ne visiškai, kaip sakė, bet pakankamai. Patys jie iš Raseinių, bet pavardės nesakė.

2. Labai sunkiai sirgau plaučių uždegimu, krauju spjaudžiau, buvau labai silpnas. Pasižadėjau užsiprašyti šv. Mišias prie Švč. Dievo Motinos stebuklingojo paveikslo, tai aš tą pačią dieną stebuklingu būdu pagijau. 1926 m. Pranas Domeika.

3. 1962 m. per Šilinių atlaidus rugsėjo 13-14 dienomis atvykusi Šiluvon NN papasakojo (kalbėjo taip nuoširdžiai susijaudinusi, verkdamas, kad gaudu buvo klausytis): Jauna būdama nuvykusi miestan gyventi, ten patekusi ištvrėkėlių tarpan. Taip gyvendama užsikrėtusi bloga liga, kuri įsigalėjo, atsirado žaizdos, labai skaudėjo. Ji tą ligą slėpė ir buvo nutarusi geriau mirti, negu kam nors prisipažinti. Taip sirgdama atvykusi Šiluvon,ėjusi keliais apie altorių, priėjusi išpažinties, labai gailėjosi dėl savo palaido gyvenimo. Ir taip koplyčioje besimelsdama pagijusi. Dėl to pagijimo turėjusi tiek džiaugsmo, kad, trejus metus gyvendama su žmonėmis, jų lyg nemačiusi. Visą laiką buvusi lyg paskendusi maldose prie Švč. Marijos. Jai pasaulis lyg nebeegzistavęs. Žadėjusi visą laiką gyventi atgailautojos gyvenimą, bet paskui, aplinkybėms susidėjus, turėjusi ištektėti. Likusi našle labai nuoširdžiai verkė, kad neišbuvusi ištikima Švč. Marijai už tokią geradarybę.

4. Antanina Vyšniauskienė, atvykusi iš Šiaulių, 1976.X.4 papasakojo. Ji gimusi 1899 m. Tėvai gyvena Kiviškio dvare, Žaiginio parapijoje. Turėdama 22 metus susirgo akimis. Gydytojai pasakė, kad akių liga visai nepagydoma. Liepė jai to nesakyti, nes galinti išprotėti. Namuose jos brolis, 12 metų, prasitarė, kaip gydytojas tėvams sakęs, jog ji nematysianti. Tada ji pasižadėjusi Šiluvos Švč. Marijai ir tuoj užsnūdusi, o kai pabudusi, pradėjusi matyti. Namiškiai labai nustebę radėjai įvairius daiktus, ji visai gerai mačiusi, atskyrusi. Buvo pasižadėjusi kasmet Šiluvoje užprašyti šv. Mišias. Tatai pildo visą laiką.

Tarnavusi Kauno žydų ligoninėje, virusi pieną 25 litrų inde. Pienui užvirus, bako dangtis nukrito ir verdantis skystis užsipylė ant veido. Galvos plaukai visai nuslinko, veidas apdegė. Akys liko sveikos, mat stebuklingai buvo išgijusios. Dabar, 1976 m., jos tebėra sveikos.

1941 m. buvusi išvežta Rusijon. Ji išvežimą taip aiškinusi: skaičiusi knygą, kurioje rašoma apie baisias sielų kančias skaistykloje, tai prašiusi Dievą leisti patirti kančias už nuodėmes šioje žemėje. Dėl to ją išvežė, ir ji ten labai daug kentėjusi. Išbuvusi Rusijoje 14 metų, taigi už viską atkentėjusi.

Ji labai įsitikinusi savo pagijimu per Švč. Marijos užtarimą. Jeigu kas pasako kokią abejonę dėl Dievo buvimo, gailėstingumo, tai ji tokį žmogų laikanti nenormaliu, nelaimingu sutvėrimu.

5. 1978.VII.16 Miliauskienė iš Kauno šv. Antano bažnyčios parapijos papasakojo. 1978.VII.13 rytą išvyko iš Kauno Bazilikos pasiaukojusi pėsčia nueiti Šiluvon. Tą dieną atėjusi iki Ariogalos, čia pernaktvojusi, Šiluvon atėjusi VII. 14. Kelio-

nės tikslas buvo paprašyti Šiluvos stebuklingosios Marijos savo dukrai, įstojusiai į aukštąją mokyklą studijuoti, išsilaikyti tikėjime, doroje.

Iš Šiluvos stebuklingosios Marijos ji gavusi malonių.

1973.VI.15 jos sūnus Ričardas Miliauskas, 10 metų, taksi mašinos „Volgos“ buvo suvažinėtas. Be sąmonės nuvežtas į ligoninę. Buvo sumušta galva, nutekėję kraujo. Operacijos galvoje daryti negalėjo. Jis sirgo — užeidavo dideli skausmai, šaukdavo, draskydavosi. Niekas negalėjo pagydyti.

Motina nuvykusi Šiluvon prašyti stebuklingosios Švč. Marijos pagalbos. Tada sūnus truputį pagerėjęs. Tai matydama ji ėjusi iš Kauno Šiluvon pėsčia, aukodama savo kelionę už Ričarduką. Po tos kelionės jis greit pagijo — „nė nepajutome“, — sakė. Ačiū Marijai, dabar jis mokosi vidurinėje. Sveikas, labai gabus, jokių baisios ligos pėdsakų. Jos vyras nuo to metęs girtauti. (Mačiau, kaip ji nuoširdžiai meldėsi, keliais eidama apie altorių.)

MALDA.

O žydinti Rože, Dievo Motina nuostabaus grožio!

O mano Motina, Dangaus ir žemės karaliene,

Apdovanota didžiomis Dievo malonėmis ir

Labiausiai išaukštinta virš visų Jo rankų kūrinių!

Tu viską, ko tik nori, gali iš Dievo išprašyti.

Ir šioj vietoje, kur aš nusidėjėlis dabar klūpau prieš

Tavo stebuklingą paveikslą,

Tu daug kartų esi parodžiusi savo galią,

Duodama mums viltį būti Tavo užtartiems.

Tu išgelbėjai mus iš Kalvino mokslo,

Padarei daugel stebuklų,

Akimirksniu suteikdama ligoniams sveikatą,

Ir vedi Lietuvą Apvaizdos keliais.

O gailėstingiausia ir galingiausia Motina,

Ir dabar pažvelk į mus, nusidėjėlius,

Sukurk karštą savo Sūnaus meilę Lietuvos vaikų širdyse,

Kad jie, gyvendami taikoje ir broliškoje vienybėje,

Amžinai garbintų Tavo Sūnų

Ir pasirinktų Tave ypatingą savo krašto globėją.

O Marija, globok ir gink mūsų Lietuvą.

Amen.

ATLAIDAI. Rugsėjo 8 — 15 d.

„Paveiklo vainikavimo proga 1786 m. popiežius Pijus VI suteikė Šiluvos bažnyčiai vieną visuotinių atleidų dieną—IX. 8. Žemaičių vyskupas Steponas Giedraitis nuo savęs pridėjo dar 2 dienas vietinės reikšmės atleidų. 1786.IX.8 — 10 dienomis švenčiant šiuos trijų dienų atlaidus, trečios dienos vakare prasidėjo trijų dienų misijos, maldininkų gausumu nenusileidusios atleidų dienoms. Vėliau ši iškilmių tvarka tradicijos keliu įsitvirtino kaip savaitiniai Šilinių atlidai.“ (L.: A. Vaišvila. Šiluvos mitas. V., 1986, 75 psl.)

Savaitinis Marijos Gimimo dienos šventimas Šiluvoje prasidėjo apvainikavus stebuklingą Marijos paveikslą.

1986 ir 1987 m. per rugsėjo atlaidus Šv. Tėvas Jonas Paulius II atsiuntė savo palaiminimą atlaidų dalyviams.

1993.09.7 d. 17 — 19 val. Šiluvoje lankėsi Šv. Tėvas Jonas Paulius II. Jis kalbėjo: *Šventoji Šiluvos Mergele, „Semitas aegrotorum“ — „Ligonijų sveikata“, su virpuliu šiandien kreipiuosi į Tave kaip visuotinės Bažnyčios Ganytojas. Slegiančios kančios ir ilgų išbandymų metais Tu nepaliovei žvelgusi į Lietuvą, Kryžių žemę.*

Štai atvykstu padėkoti šios tautos tikinčiųjų vardu: per Tavo užtarimą išmušė prisikėlimo ir vilties valanda šioje Tau pašvęstoje žemėje. Kanoje išprašei, kad Tavo Sūnus vandenį paverstų vynu. Padėk lietuvių tautai skausmingą praeities patirtį paversti džiugia ateitimi:

ten, kur buvo persekiojami ir skriaudžiami tikintieji, dabar teįsigali religinė ir visuomeninė taika;

kur vyravo neapykanta, teviešpatauja atlaidumas;

kur siautėjo nepakantumas, dabar visi tesuranda bendrą kalbą ir tarpusavio pasitikėjimą.

Penkiuose žemynuose pasklidusi Bažnyčia šiandien gerbia Tave, šlovina maloningąjį ir gailestingąjį Dievo planą.

Geroji Motina, visą laiką žvelk į šią tautą ir ją laimink.

Stiprink lietuvių ryžtą klausyti Tavo Sūnaus Jėzaus žodžio; to gyvybės žodžio, kuris čia buvo pasėtas prieš amžius.

Taikos Karaliene, gerbiama Šiluvos Šventovėje, pagelbėk šiems su pasitikėjimu į Tave besikreipiantiems vaikams statyti savo ateities rūmą ne ant pasaulėžiūrų smėlio, bet ant Evangelijos uolos; paskatink visuomeniniame ir politiniame gyvenime vadovautis ne asmeniniu ar kolektyviniu egoizmu, bet meilės ir vienybės idealais.

Šioje žaliuojančių laukų apsuptoje Šventovėje Tu išklausai lietuvių prašymus ir surenki jų viltis. Duok jiems užsidegimo ir drąsos nugalėti materialinius ir moralinius sunkumus; padaryk vaisingus jų rankų ir proto darbus; apsaugok šeimų židinių džiaugsmą, visuomeninio gyvenimo vienybę, palaikyk ateities labui darbuotis pasiryžusią viltį.

Ypatingai Tau pavedu jaunimą: Kristuje jie teatranda savo gyvenimo prasmę ir išsaugo budrią viltį.

Tau pavedu vyskopus, kunigus, Dievui pasišventusius žmones ir visus krikščionis. Išprašyk kiekvienam malonės ištvermingai ir kilniadvasiškai tarnauti Dievo Karalystei, tarp savo brolių tapti naujosios evangelizacijos raugu.

Marija, visų lietuvių Motina, šios Tavęs besišaukiančios ir Tave mylinčios Tautos „žvaigžde“, melski už mus!

4. AUŠROS VARTAI

VIETA. Vilnius.

VARDAS. Ligi XVI a. pabaigos ši gynybinės fortifikacijos dalis vadinama Krėvos broma, vėliau Medininkų, nes kelias ėjo į tuos miestus. Vėliau — Aštrieji Vartai (lotyniškai Porta Acialis). Lenkai iki šių dienų taip ir vadina — Ostra Brama. Pirmą kartą šis pavadinimas užtikamas 1594 m. Vilniaus miesto aktuose — Vaito knygoje. Kaip sako Kraševskis, ši miesto dalis vadinama Aštrusis galas arba Aštriagalys, o prisiliejęs prie bromos priemiestis, rasi, vadinamas taip pat Aštriuoju priemiesčiu.

Pagal J.Ochamanskį, vartų vardas „Aušros“ yra kilęs iš dzūkų „auštra“ ir lenkams pavirtęs į „ostra“. Paskutinis šiuo reikalu žodį yra taręs V.Kuzmickas. Išnagrinėjęs anksčiau rašiusių autorių teiginius ir pasiremdamas daugiau

sia XIX a. pab. šaltiniais, jis daro išvadą, kad Aušros Vartų vardas kilęs iš archaiško žodžio „auštra“ (aušra) ir slavų kalbose pavirtęs į Ostra (V.Kuzmickas. Aušros Vartų pavadinimo kilmė. Mūsų kalba. 1980.03, psl. 40-46).

„Paminėtina Saulės pasiuntinė rytmetinė Aušra, pranešanti žmonėms apie Saulės tekėjimą. Aušros kultas būdingas daugeliui pasaulio tautų. Lietuvių Aušra yra identiška sanskrito Uorai, vokiečių — Gott der Morgenrothe, senovės slavų Uzrai. Rytmetinė Aušra, Aušrelė, seniau mergelė Auštra tvarkė besartiinančią dieną. Jos pasirodymą praneša paukščiai, pirmiausia gaidžiai. Sudievinčios bei suasmenintos lietuvių Aušros ar Auštos, gal ir Aušrinės žvaigždės kulto vieta greičiausiai buvo Vilniuje, kur dabar stovi Aušros Vartų koplyčia, nes krikščionys paprastai savas šventyklas statydavo pagonių kulto vietose“. (L.: Pranė Dundulienė. Lietuvių liaudies kosmologija. V., 1988, 68-69 psl.)

KOPLYČIOS IR PAVEIKSLO ISTORIJA. Kai DLK Aleksandras 1503 m. įsakė Vilniaus gyventojams eiti karan, jie, bijodami palikti neapsaugotą miestą, prašė kunigaikštį, kad atleistų juos nuo karo prievolės, pasižadėdami už tai apjuosti Vilnių mūro siena. Kunigaikštis sutiko ir davė 1503.IX.6 Gardine privilegiją, drauge įsakydamas vaivadai Mikalojui Radvilai apjoti miestą ir pažymėti mūro sienos kryptį.

Kaip rašė T.Narbutas, Vilnius tada veik visai nebuvo nuo priešininkų apsaugotas. Senų pylimų pakraščiais buvę pristatyta neturtingų gyventojų mažų namukų. Priemiesčiai irgi visai netvarkingai sustatyti. Nebuvo nė vieno kiek labiau ginkluoto punkto.

Tad buvo išleistas įsakymas, kuriuo reikalaujama jei ne mūrinę sieną pastatyti, tai neturtingoms miesto dalims nors medinę tvorą užtvirti. Kiekvienas žemės savininkas, per kurio sklypą, sulig miesto vaivados nurodymu, ėjo siena, turėjo savo lėšomis

statyti mūrinę sieną ar bent medinę aukštą tvorą aptverti. Jei kurio namai stovėjo toje vietoje, kur sieną reikėjo statyti, tuos namus buvo įsakyta nugriauti, nes geriau, nurodoma tame įsakyme, tegu vienas nukentės, negu dėl to kentėtų visas miestas.

Sargybos išlaikymui buvo imamas tam tikras mokestis nuo įvažiuojančių į miestą vežimų su prekėmis. Jei mokesčio kas neturėjo kuo užsimokėti, tai privalėjo nuo kiekvieno vežimo duoti po tokį akmenį, kurį vos paneštų geras vyras. Tokia rinkliava buvo leista dvejims metams.

Didžiausias gynybinės sienos statybos skatintojas ir rėmėjas buvo Vilniaus vyskupas Vaitiekus Adalbertas Taboras (1491 — 1507). Tikras lietuvis, labai mylėjęs Lietuvą ir Vilnių, karštai rūpinęsis Lietuvos reikalais, saugojo lietuvių teises nuo besiveržiančių į Lietuvą lenkų šlėktų, gynė lietuvių reikalus ir saugojo juos nuo nutautinimo. Seime jo nuomonė buvo branginama, o karaliai dažnai klausdavo jo patarimų. Jis pats procesijos su visais dvasininkais ir šventais paveikslais priešaky apėjo miestą. Procesijoje dalyvavę atskirų amatininkų cechai, kiekvienas su savo ženklu, valdžios atstovai, Didysis Lietuvos kunigaikštis ir visi miesto piliečiai. Buvo pašventinti pirmieji akmenys ir tos vietos, kur turėjo būti statomi vartai. Šaudyta iš patrankų. Septyniose bažnyčiose skambino varpai. Ypač iškilmingai buvo pradedami statyti vartai. Prie Medininkų vartų visa procesija sustojo. Pamato kampan buvo padėtas didelis akmuo, kurio vidury į tam tikras vietas padėta keletas tuometinių pinigų ir sidabrinė lenta su užrašu. Vyskupas pašventino. Pradedant statyti vartus, Lietuvos Didysis kunigaikštis ir valdžios atstovai padėjo vartų pamatan po vieną akmenį.

Iškilmės pasibaigė didžiojoje rinkoje, kur giedotas bažnytinis himnas „Tave, Dieve, garbiname“. Ligi pat iškilmių galo skambėjo varpai ir buvo šaudoma iš patrankų.

Po procesijos vyskupas savo lėšomis iškėlė didžiulę puotą visiems darbininkams. Plytas, akmenis ir kitas statybines medžiagas nešiojo ne tik miestelėnai vyrai, bet ir

moterys, vaikai, bajorai, didikai, kunigai. Kiekvienas jautė pareigą prisidėti savo darbu, kad siena greičiau išaugtų. Be Medininkų vartų, buvo padaryti dar Vilniaus vartai išeiti į Neries upę, Trakų, Spaso ir Pilies vartai. Siena buvo statoma taip, kad jos vidun patektų visos kiek daugiau apgyventos vietos. Kadangi miesto magistratas neturėjo daug lėšų, vyskupas nepagailėjo savo santaupų. Jis atidavė visas savo pajamas iš nekilnojamojo turto, davė savo žemių darbininkams, aprūpindavo maistu. O kai sienos statyba buvo baigta, sudegino visas sąskaitas, kad niekas nesužinotų, kiek lėšų jis sienos reikalams išleido. Nors neturtingiems miesto piliečiams buvo leista savo dalis sienoje užtvirti medine aukšta tvora, bet, 1506 m. totoriams prisiartinus prie Vilniaus, gyventojai atsargumo dėlei apjuosė visą miestą aukšta ištinine mūro siena.

Vyskupas Taboras dar prieš savo mirtį suspėjo užbaigti pagrindinius sienos statybos darbus. Tada mūro pasieniu slinko išskilminga procesija. Ją vedė vysk. Taboras, Vilniaus kapitulos lydimas. Paskui vyskupą ėjo karaliaus, didikai, bajorai, miesto magistrato nariai. Procesijoje dalyvavo dvasininkai, kariuomenė, draugijos, cechų bei darbininkų brolijos, organizacijos su vėliavomis ir minios žmonių. Miestiečiai pasistengė savo namus išpuošti šventųjų paveikslais, gėlėmis, languose kabojo brangūs kilimai, skambėjo visų Vilniaus bažnyčių varpai, aidėjo šūviai. Prie kiekvienų penkerių vartų vyskupas klaupdavo ant kelių ir dėkodavo Aukščiausiam, kad leido atlikti šį didžiulį darbą.

Kai prieš vyskupo mirtį Vilniaus burmistras ir kiti miesto atstovai prašė leisti pastatyti jam Vilniuje paminklą, Taboras atsakė, kad geriausias paminklas jam bus pati miesto gynybinė siena: „Jūs ir jūsų ainiai, saugokite, kad ji nevirstų griuvėsiais“. 1503.X.2 vysk. Taboras pavedė miestą ir jo sieną angelų sargų globai.

Siena baigta 1522 m. Jos ilgis 2,9 km, o apjuostas plotas 0,8 km². Prilygo beveik Lenkijos sostinės Krokuvos sienai: 3,1 km ir 0,9 km².

1536 m. buvo įsakyta visus namus, pristatytus prie miesto sienos, nugriauti ir palikti 40 sieksnių tuščią tarpą, kur vėliau buvo padarytas pylimas. Tais pačiais metais kunigaikščio potvarkiu visos plytų dirbtuvės turėjo per 5 metus miesto statybos reikalams pristatyti po 1000 plytų kasmet. Visus miesto vartus įsakyta budriai saugoti, o nereikalingus užmūryti.

Privilegija leista statyti 5 vartus. Iš 1648 m. plano buvojau 10 vartų: Magdelenos, Totorių, Vilniaus (prie Neries tas kelias ėjo į Giedraičius), Trakų, Aušros, Spaso (netoli Užupio tilto — į Polocką, arba Išganytojo), Rūdninkų, Subačiaus, Bernardinų, Pilies. Buvo 3 bokštai: Rūdninkų, Bokštų ir tarp Spaso ir Bernardinų bažnyčių. 1799-1805 m. sienos, vartai ir bokštai, išskyrus Medininkų, buvo sugriauti.

Aušros Vartų seniausias atvaizdas yra Brauno ir Hogenbergo didžiųjų pasaulio miestų atlase, 1576 m. lape, įvardytame „Vilna, Lituania metropolis“. Atvaizdas pagamintas 1550 m. Dar Aušros Vartai pažymėti panoraminiame Vilniaus vaizde iš 1604 m. Nesvyžiaus kartografo Tomo Makovskio raizinio, o po 40 metų Vilniaus plane, sudarytame F.Gedkanto, karaliaus Vladislavo IV karinio inžinieriaus.

Pagal to meto Europoje įsigalėjusį paprotį vartuose buvo kabinami šventi paveiksai — vartų globėjai. Tikėta, kad jie apgins miestą nuo priešų, maro ir bado. Kaip byloja tradicija, iš vartų vidaus buvo pakabintas Marijos paveikslas, o iš išorės — Viešpaties Jėzaus.

Apie stebuklingo Marijos paveikslo atsiradimą nėra išlikę tikslų žinių nei archyvuose, nei kronikose. Manoma, kad, pirmam paveiksliui dėl oro sąlygų apgedus, Vilniaus magistratas antroje XVI a. pusėje (pagal kitus šaltinius 1526-1530 m.) užsakė pas kurį nors Vilniuje dirbusį dailininką nupiešti du vienodo dydžio paveikslius: dabartinę Gailestingumo Motiną ir Jėzaus. Jėzaus paveikslas kabojo iki 1654 m., o vėliau karmelitai jį pernešė į savo vienuolyną, šį uždarius — į Vilniaus katedrą. 1976 m. nišoje, kur buvo Jėzaus paveikslas, aptikta renesansinė XVI a. freska „Pasaulio Išganytojas“.

Buvo pradėta teigti, kad Aušros Vartų paveikslą tapęs tas pats meistras, t.y. Lukašas, kuris nutapė panašaus stiliaus Dievo Motinos paveikslą 1624 — 1625 m. Krokuvos Dievo Kūno bažnyčioje.

Aušros Vartų paveikslas kilmę išsamiai straipsnyje nagrinėja Maria Kalamaiska-Saeed; jis išverstas buvo publikuotas „Krantų“ Nr. 18, 32 — 36 psl. Štai ištraukos:

Ta pati tema, aiškūs kompoziciniai panašumai ir bendras stilistinis charakteris — to užteko, kad būtų priimta tezė apie tiesioginę Vilniaus ir Krokuvos paveikslų priklausomybę. Iš tiesų ryšys tarp jų labai akivaizdus, tačiau jo priežastys kitokios nei iki tol manyta. Šiandien galim įrodyti, kad Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslai (...), tiesa, panašiu metu buvo sukurti, tačiau nepriklausomai nuo Krokuvos analogiškos poros.

Tokį įtikinamą panašumą lėmė ne to paties meistro autorystė, o tai, kad buvo pasinaudota labai panašiais to paties atvaizdo variantais. Tas atvaizdas — medžio graviūros, sukurtos paskutiniame XVI a. ketvirtyje Antverpene pagal paruošiamuosius Marteno de Voso (1532-1603) piešinius. Šis menininkas, vertintas už savo tapybos darbus, kur kas didesnio populiarumo susilaukė dėl nepaprastai gyvo išradingumo bendradarbiaujant su gausiomis to miesto spaustuviomis. Ypač glaudūs ryšiai jį siejo su brolių Hieronimo ir Antonio Wierix'ų, priklausiusių to meto Nyderlandų grafikų elitui, dirbtuve.

Hieronimas Wierix'as (1553-1619) sukūrė Išganytojo ir Dievo Motinos atvaizdų iki pusės keletą variantų pagal Marteno de Voso piešinius. Tarp tų graviūrų yra ypač įdomi pora, nes Marijos atvaizdas lygiai toks pat kaip ir Aušros Vartų paveiksle. Antrasis iš brolių — Antonis Wierix'as (miręs 1604) — graviravo tos pačios kompozicijos variantą, tik pakeitė Marijos rankų padėtį, jos ne sukryžiuotos, kaip kad brolio darbe, bet sudėtos maldai.

Krokuvietis dailininkas Lukašas — archyvų patvirtintas Dievo Kūno bažnyčios paveikslų autorius — pasinaudojo Antonio Wierix'o reprodukcija, tuo tarpu nežinomas Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslas kūrėjas pasirinko Hieronimo raizinį. Abu jiedu, naudodamiesi minėtais raiziniais, atkūrė Marteno de Voso, atvaizdo pirmtako autoriaus, paveikslą.

Tai nebuvo labai originalu, nes sekimo jau paruoštais kompoziciniais sprendimais, kuriuos tiekdamo grafika, praktika tuo metu buvo populiarūs visoje Europoje. Plagiato sąvoka šiandien vartojama prasme dar neegzistavo, pasinaudojusysis svetimu išradingumu neužsitraukdavo negarbės. Tai buvo paplitę net tarp aukšto rango tapytojų, taigi likusieji naudojo šiuo metodu kaip taisyklę. Akivaizdžiu pavyzdžiu, taip pat įrodymu, kokia plati buvo Nyderlandų dailės poveikio geografija, yra ispaniški Aušros Vartų Dievo Motinos „atitikmenys“. Vienas tokių paveikslų išliko Barselonoje (Colección Gimeno), kitą savo rinkiniuose saugo Wakefieldo muziejus Didžiojoje Britanijoje. Abu jie tapo tapybiniais ražinio, kuriame dar sykių buvo panaudotas Marteno de Voso Marijos paveikslas, variantais. Ražinys taip pat buvo atliktas Antverpeno dirbtuvėse.

Brolių Wierix'ų ražiniai nebuvo vienintelės autorinės piešinio versijos repro-

dukijos. Tą patį Marijos atvaizdą raižė ir kiti grafikai. Iš išlikusių lenkų rinkiniuose man žinomi du pvz.: vienas anoniminis, nes raižinio paraštės, kur paprastai būdavo rašoma atlikėjo pavardė, yra apkarpytos, kitas su Nyderlandų raižytojo Thomaso de Leu (apie 1560 — 1612 m.) signatūra. Abu raižiniai gimę toje pačioje meninėje aplinkoje, labai gali būti, kad tai Hieronimo Wierix'o raižinio kopijos — jis nuolat bendradarbiavo su Martenu de Vosu ir turėjo daugiausia galimybių pirmasis gauti originalų piešinį iš paties tapytojo.

Nepaisant visų sukūrimo eilės tvarkos, visi trys raižiniai pateikia tą patį Dievo Motinos atvaizdą, taigi kiekvienas galėjo būti Aušros Vartų paveikslo tapytojo prototipas. Lygindama visas tris graviūras, būčiau linkusi manyti, kad pasinaudota Thomaso de Leu egzemplioriumi. Šalia ištikimybės Marteno de Voso piešiniui (tai galima teigti, pvz., sulyginus su kitomis dviem graviūromis) Thomaso de Leu graviūrą išskiria malonaus švelnumo išraiška, emanuojanti iš Marijos veido, raižinio veidas tarsi švelniausių bruožų, atrodo smulkiausias ir subtiliausias — aš čia vardiju tuos bruožus, kuriuos randame ir Aušros Vartų paveiksle. Aptartas grafikos darbas ir paveikslas turi labai akiavaizdžių panašumų, kurie nėra vien formalūs, bet siekia giliau; tai iš pirmo žvilgsnio nepagaunamas dvasinis panašumas (...) Išlikusios Dievo Kūno bažnyčios sąskaitos teigia, kad krovietis tapytojas Lukašas už savo darbą buvo atlygintas 1625 m. Apie vilniškį paveikslą neturime tokių patikimų žinių, tačiau stiliaus bruožai ir tapybos meistriškumas sukūrimo datą leidžia priskirti analogiškai laiko atkarpai, tai būtų 1620 — 1630 metais. (...) Taip pat žinoma, kad, nors pirmieji vienuoliai į Vilnių atvyko 1626 m. rugsėjį, toje vietoje, kur vėliau buvo pastatytas vienuolynas, jie apsigyveno tik 1629 m. Tą datą galima būtų laikyti terminus ante quem, kartu primenant, jog statybos darbų, kurių metu buvo pakeista Aušros Vartų išorė, priežastis buvo 1610 m. Vilniaus gaisras. Pasakyti autoriaus vardą ir pavardę kol kas neįmanoma, tačiau galima teigti, kad tai buvo menininkas, išėjęs Š.Europos tapybos mokyklą. Tai liudija paveikslo technologija, ypač tas faktas, kad atvaizdo pagrindas — iš ažuolinių lentų, o kardinio grunto, kuris jas dengia, uždėtas labai plonas sluoksnis. Ažuolinės lentos, naudotos Š.Europos — nuo Nyderlandų iki Kurliandijos — tapytojų, buvo naudojamos ir šiaurinėse Respublikos žemėse veikusiose tapytojų dirbtuvėse. Pamaryje, Didžiojoje Lenkijoje ir, žinoma, Lietuvoje, Mažojoje Lenkijoje technologijos tradicijos buvo kitokios. Čia tapyta ant liepos lentų, grubiai padengtų kredo mišiniu, — kad būtų galima išgauti grunte raižyto ornamento, užpildančio auksuotą foną, reljefinį efektą. Taip pasielgė ir tapytojas Lukašas iš Krokuvos, kurdamas savo Dievo Motinos paveikslą Dievo Kūno bažnyčiai. Taip atpuola senoji hipotezė, kad jis galėjo sukurti ir Aušros Vartų paveikslą. Sunku tikėti, kad tas pats žmogus galėtų taip staigiai pakeisti savo darbo įpročius. Ši pastaba—ne tik konkrečiai apie tą menininką, bet apskritai apie visus tapytojus, kurie laikėsi Mažosios Lenkijos mokyklos tradicijų; praktiškai nė vienas jų negalėjo būti Aušros Vartų paveikslo autoriumi. (...)

Atastro paveikslo grafinis pirmtakas yra neginčijamas įrodymas, kad Aušros Vartų Marijos atvaizdas — ne bizantinio meno pavyzdys ir ne ikona. Neabejotinai vakarietiška, lotyniška raižinio ikonografinė ir meninė genezė, kartu ir tapybinis jo variantas tolesnę diskusiją tuo klausimu daro neįmanomą.

Tapytojo stropiai pakartota kompozicinė visuma verčia taip pat atsisveikinti su legenda, kad Dievo Motinos veidas turi B.Radvilaitės bruožų.

Stebuklingo Aušros Vartų paveikslo genėzės tyrinėjimai išsklaido abejones, kurias sąlyginai pavadinčiau krovukietiškom, stačiatikiškom ir sentimentaliom. Lieka nyderlandiškos ištakos, kurios yra objektyvus faktas, mano straipsnyje, tikiuosi, gana įtikinamai įrodytas.“

P a s t a b a . Straipsnis „Krantų“ žurnalo Nr. 18 - su 6 iliustracijomis.

Nuo XVII a. patikimas šaltinis yra karmelito Hilarijono „Relacya“, t.y. pranešimas „Apie stebuklingą paveikslą“. Knyga spausdinta Vilniuje 1761 m. lenkų kalba ir yra žinomas tik antras jos leidimas 1823 m. Autorius ėmęs žinių iš „Karmelitų istorijos“ (gyvenusių greta Aušros Vartų nuo 1626 m.), ypač iš Hilario plačios paveikslo istorijos, parašytos 1707 m., kuri nebuvo spausdinta ir dingo. Hilaris rašo, kad „tėvas Motiejus, Vilniaus basųjų karmelitų vienuolyno įsteigėjas, istorijoje, parašytoj apie 1667 m., sukūrė puikią panegiriką, kurioje galbūt būtų buvę galima rasti žinių apie to paveikslo kilmę, bet, deja, minėta istorija įvairių revoliucijų ir neramumų metu pradžioje“.

Popiežius Urbonas VIII 1620 m. atsiuntė į Vilnių karmelitus, kad globotų unitų dvasinę seminariją ir įvykdytų bazilijonų unitų vienuolynuose reformą. Unijos šulas, vėlesnis metropolitas, Rutekis juos maloniai priėmė, ir karmelitai Vilniaus burmistro Ignoto Dubavičiaus lėšom 1621 m. pradėjo statyti savo vienuolyną prie Aušros Vartų, prieš unitų Švč. Trejybės bažnyčią, toje vietoje, kur anksčiau buvo pravoslavų Švč. Trejybės vienuolynas. Taip pat prie Aušros Vartų Lietuvos vicekanclerio Stepono Paco lėšom 1626 — 1650 m. buvo pastatyta graži Šv. Teresės bažnyčia, kurią 1652 m. vyskupas Jurgis Tiškevičius iškilmingai konsekrovo.

1655 m. į Vilnių įsiveržė rusai. Per 5 metus Lietuvos sostinė buvo jų naikinama, vienuoliai išvaikyti, pamaldų nebuvo. Bet stebuklingas Marijos paveikslas išliko nepaliestas.

Atmušus švedus nuo Čenstakavos vienuolyno, Lietuvos-Lenkijos karaliui Jonui Kazimierui 1656 m. paaukojus valstybę Marijai, ir vilniečių širdys nukrypo į Marijos paveikslą, kabantį Aušros Vartuose. Sakoma, kad tuo metu virš miesto ne kartą naktį buvo matomas Gailestingumo Motinos paveikslo vaizdas. Tas dar labiau atkreipė vilniečių dėmesį į Aušros Vartus.

Kai 1661 m. iš Vilniaus buvo išvaryti rusai, basieji karmelitai grįžo ir dar uoliau ėmė platinti Marijos garbę prie Aušros Vartų. Ypač pasižymėjo karmelitas tėvas Karolis. Jis 1668 m. pasistengė gauti iš miesto magistrato privilegiją globoti paveikslą ir pastatyti jam koplyčią, nes tuo laiku Aušros Vartai buvo apgriuvē, ste-

buklingas paveikslas įleistas į mūrą, o pridengimui padarytos langinės ir mažas balkonėlis, į kurį vedė statūs siauri laiptai. Žmonės galėjo užlipti, uždegti žvakę ar įpilti alyvos. Užbaigus koplyčią, 1671 m. Vilniaus vyskupui Aleksandrui Sapiegai vadovaujant Švč. Mergelės Marijos paveikslas iškilmingai perkeltas iš Šv. Teresės bažnyčios į koplyčią. Nuo tada kasdien priešais koplyčią ėmė rinktis maldininkai giedoti Švč. Mergelės Marijos Loretanišką litaniją. Tada paveikslas buvo papuoštas brangiu sidabrinu aptaisu, kurį 1705 ar 1708 m. kėsinosi pavogti Petro I kareivis.

1706.V.18 gaisras sunaikino didelę miesto dalį, pasiekė Aušros Vartus, bet koplyčia nesudegė.

1715.V.26 gaisro metu koplyčia sudegė, tačiau karmelitai, ištraukę paveikslą „beveik iš pačios ugnies“, pernešė į savo bažnyčią ir padėjo didžiajame altoriuje, kur jį garbino minios žmonių.

Pastačius mūrinę koplyčią (jos užbaigimo ir paveikslų introdukcijos data nenurodyta), į kurią 1726 m., dalyvaujant 4 vyskupams, dvasininkijai, vienuolijoms, LDK senatorių būriui, ponams ir minioms žmonių, paveikslas, kurį nešė Vilniaus vaivada Mykolas Pacas, Lietuvos kancleris Kristupas Pacas ir Lietuvos maršalka Hilaras Polubinskas, labai iškilmingoje procesijoje buvo įneštas į koplyčią. 12 pamokslininkų ta proga skelbė Marijos garbę.

Nuo XVII a. naujai paskirti Vilniaus vyskupai, darydami ingresą į katedrą, jį pradėdavo iš Šv. Juozapo ir Nikodemo bažnyčios už miesto vartų. Iš ten procesija eidavo pro Aušros Vartus, kur vyskupą sveikindavo miesto magistratas. Paskui vyskupas užsukdavo į koplyčią pasveikinti stebuklingą paveikslą. Pirmas tokia tvarka į miestą įėjo vyskupas Aleksandras Sapiega 1668.VIII.16.

1762 m. Aušros Vartuose įvyko vyskupo Masalskio ingresas, 1763 m. — Vilniaus vaivados Karolio Radvilos ingresas, 1765 m. buvo suruošta iškilminga procesija kaip padėka Švč. Mergelei Marijai už miesto globą.

1760 m. gaisro metu sudegė Šv. Teresės bažnyčia, bet Aušros Vartų koplyčios ugnis nepalietė.

1773.IV.5 popiežius Klemensas XIV dviem bulėmis pripažino koplyčią vieša ir tais pačiais metais prie jos įsteigė Marijos Globos broliją o jos nariams suteikė atleidų.

1775 m. popiežius Pijus VI Aušros Vartų altorių paskelbė „altare privilegium pro defunctis“ dešimties metų laikotarpiui. Kadangi niekas nesikreipė dėl privilegijos pratęsimoji prarado savo galiojimą.

Einantieji ar važiuojantieji pro Aušros Vartus senu papročiu nusiima kepurės. To papročio laikėsi ir kitatikiai, net žydai. Dėl pastarųjų triukšmo ir prekybos po Aušros Vartais karmelitai 1748. VIII.19 (turbūt 1784) padavė LDK Tribunalui skundą. Tribunalas 1785.VII.23 priėmė sprendimą kad „žydai po Aušros Vartais nestoviniuoti, nedarytų savo sueigą o iš reikalo praeinantieji nusiimtų kepurės, skrybėles ir jesmelkas“.

Maldos nuotakai ir rimčiai palaikyti gatvė buvo išgrįsta medžiu, rūpestingai valoma, nes tikintieji klaupė tiesiog jos vidury.

Per 1749 m. Tado Kosciuškos sukilimą prie šios koplyčios karmelitai drąsiai kovėsi su rusais. 1795 m. Lietuva neteko laisvės — buvo inkorporuota į Rusijos im-

perijos sudėtį. Rusai, caro Petro I vadovaujami, „prakirto langą į Europą“, užimdami strategiškai svarbią Lietuvą ir pratęsdami savo vakarines sienas iki Baltijos jūros.

Tuo tarpu rusų valdžia, numalšinusi 1794 m. sukilimą, pasiskubino 1799 m. išleisti įsakymą — nugriauti nebenaudojamus gynybos įtvirtinimus. Ir tie įtvirtinimai, nepaisant jų didelės architektūrinės, istorinės ir meninės vertės, caro administracijos įsakymu 1800-1805 m. buvo griaujami.

1812 m. Napoleono armija, eidama per Vilnių, apdraskė paveikslą ir koplyčią, o iš Šv. Teresės bažnyčios padarė sandėlį. Tik 1829 m. koplyčia buvo karmelito tėvo Mauricijaus restauruota ir jai suteiktos vėlyvojo klasicizmo formos, o patį paveikslą dailininkas vilnietis Kanutas Ruseckas perpiešė.

1830-1840 m. greta koplyčios ir zakristijos, pastatytos 1764 m., kairėje gatvės pusėje iškilo erdvi galerija, dviejų aukštų su stiklo langais, kad iš ten būtų galima stebėti pamaldas prie stebuklingojo paveikslo.

Po 1830-1831 m. sukilimo prasidėjo caro represijos. 1842 m. rusų valdžia nusprendė likviduoti nemažą Vilniaus vienuolyną — „dėl per didelio jų skaičiaus“, tarp jų ir karmelitų. 1844. VI vyskupo Jono Cyvinskio potvarkiu Aušros Vartų parapijos laikinu administratoriumi buvo paskirtas Vilniaus katedros kanauninkas kun. Dionizas Pacevičius, o VI.26 pagal surašytą inventorių įvyko perėmimo aktas. Netrukus Vidaus reikalų ministerija per Dvasiškių reikalų departamentą 1844.VIII. 10 potvarkiu Nr.2293 liepė Vilniaus generalgubernatoriui perduoti miesto valdybai buvusių Vilniaus vyrų vienuolynų patalpas. 1845.IV.28 panaikinto karmelitų vienuolyno patalpos atiduotos pravoslavams, ten prieškario laikais buvo įrengtas pensionatas rusų popų dukterims. Galop 1845 m. basieji karmelitai buvo prievarta išvaryti iš Vilniaus, o Aušros Vartai pavesti pasauliniams kunigams.

Į Aušros Vartų Gailestingumo Motiną nukrypo visų širdys. Buvo giedamos ne tik religinio, bet ir patriotinio pobūdžio giesmės, kur Švč. Marija šlovinama kaip „Didi apgynėja Gedimino miesto“, „Sostinėje reziduojanti Išminties skrynia“, „Lenkų karalienė, Lietuvos kunigaikštienė“, „Gedimino pilies apsauga tvirtoji“, „Viso Vilniaus laimė vienintelė“, „Aušros Vartuose Gynėja galinga“ ir pan.

Apie Aušros Vartų Mariją eiles kūrė Adomas Mickevičius, Slovackis, Sirokomlė-Kondratavičius ir kt. Stanislovas Moniuška 1846-1855 m. sukomponuoja 4 muzikaliai turtingas ir įspūdingas Aušros Vartų litanijas lotyniškam tekstui.

Kaip ir ankstesniais laikais, buvo leidžiami Aušros Vartų Marijos paveikslukai. Jie buvo dalijami atminčiai už aukas koplyčiai.

Paryžiuje 1854 m. buvo išspausdinta speciali, iliustruota paveikslais iš Vilčinskio albumo, maldaknygė „Altarzyk Ostrobramski“, kur yra J.I.Kraševskio prkalba, Sirokomlės, Lenartavičiaus ir Deotymos rašytos giesmės, be to, akiai prie stebuklingo paveikslo, trys Marijos pasveikinimai, valandėlės apie Švč. Mariją Aušros Vartuose, įvairios maldos. 1823 m. pakartotinai išleista Hilarijono „Relacya“. Aušros Vartų dvi akvareles buvo nutapęs žymus dailininkas P.Pranciškus Smuglevičius.

Vilniaus gyventojams Aušros Vartus gausiai lankant, susidarė tam tikra pamaldų tvarka. Kasdien nuo aušros ligi vidurdienio būdavo laikomos prie paveikslo

šv. Mišios. Tuo metu visą gatvę užpildydavo suklupę žmonės. Vakaraus būdavo giedama Marijos litanija ir kitos giesmės.

Visa tai nepatiko okupacinei rusų valdžiai. Ji norėjo likviduoti tą paveikslą. Čia jai padėjo, to nesiekdamas, Lietuvos istorikas ir patriotas, 9 tomų veikalo „Dzieje narodu litewskiego“ autorius, kilęs nuo Lydos ir gyvenęs Vilniuje, Teodoras Narbutas (1784-1864). Savo knygos V tomo 137 psl. priedašelis pakartojo kažin kokio Rodūnios dekaną Danieliaus Lodzianos rankraštyje rastą nuomonę, pažymėtą 1653 m., jog „1363 m. DLK Algirdas sumušė totorius ir paėmė iš jų daug grobio, kuriame buvęs ir tas paveikslas. Jį Algirdas pargabenęs iš Chersono miesto, esančio netoli Juodosios jūros. Nors Algirdas buvo pagonis, tačiau krikščionybei nebuvo priešingas. Jo žmona Julijona buvo krikščionė Rytų apeigų. Tą paveikslą Algirdas padovanojęs savo žmonai, kuri mirdama jį atidavusi pravoslavų Švč. Trejybės vienuolynui Vilniuje“. 1431 m. jis buvo pakabintas Medininkų vartuose. Paveikslas nusitrynė ir XVII a. pr. buvo perpieštas bei atnaujintas.

Lodziana ten pažymėjęs, kad tą žinią turįs „iš to konvento karmelitų rankraščio“. Tačiau Lodziata kaip rašytojas niekam nebuvo ir nėra žinomas, ir jo tariamo rankraščio niekas kitas nėra patikrinęs nei matęs. Narbuto žinios pakako, ir rusai ėmė skelbti, kad paveikslas esąs graikiškai pravoslaviškos kilmės ir jį reikia atsiimti. Tai buvo daroma ne tam, kad žinios būtų teisingos, — rusų archeologų IX suvažiavime buvo pareikšta nuomonė, priešinga pravoslavų samprotavimams, — bet kad rusai tuo norėjo pateisinti ruošiamą paveikslo užgrobimą.

Ekskunigas ir unijos likvidatorius, Lietuvos pravoslavų metropolitas Juozas Siemaška šitai ruošė nejuokais. Prie savo testamentu, rašyto 1860 m., jis pridėjo laišką carui, kad šis įsakytų jo kūną palaidoti pravoslavų Šv. Dvasios vienuolyne ir čia, vienuolyno cerkvėje, pakabinti Aušros Vartų paveikslą, „kadaise rusišką“.

1865 m. kovo mėnesį Lietuvos diktatorius Muravjovas nutarė uždaryti koplyčią ir paimti paveikslą. Tarp žmonių liko padavimas, kad, valdant Vilniaus vyskupiją vysk. Andzevičiui, rusų valdžios buvo išsiųsti trys archijerejai, kad Aušros Vartų paveikslą perkeltų į cerkvę. Bet vienas staiga miręs Aušros Vartų koplyčioje, kitas, pabūgęs bėgdamas namo, mirė kelionėje, o trečias, Volynės archijerejus, puolęs toje pat koplyčioje ant kelių, šaukė: „Dievo Motina, neliesiu Tavęs, tik pasigailėk manęs“. O katalikų vyskupas Andzevičius, kai jam Peterburge buvo pranešta apie paveikslo atėmimą, taip dėl to susijaudino, kad krito ant žemės ir sunkiai susirgo. Tik „geriems caro gydytojams padedant netikėtai pagijęs“.

Nutarimas, žodžiu tepareikštas, nebuvo įvykdytas, nes 1865.III. 19 Muravjovas netikėtai buvo atšauktas į Peterburgą.

Ir pati Apvaizda yra davusi suprasti, kad Vilnius su Aušros Vartais turi priklaustyti Lietuvai. Tai buvo, kai Dievo Motina, tarsi protestuodama prieš Vilniaus atplėšimą nuo Lietuvos 1919.IV. 19 — 21, nenorėjo pasirodyti maršalui Juozapui Pilsudskiui, kai šis buvo atvažiavęs į Vilnių švęsti jo prijungimo prie Lenkijos. 1927 m. vainikavimo proga remontuojant koplyčią, nuo jos fasado buvo nuimtas lotyniškas užrašas „Mater Misericordiae, sub Tuum praesidium confugimus“ — „Gailestingumo Motina, Tavo apgynimo šaukiamės“ ir pakeistas lenkišku. Tik Vil-

nių atgavus Lietuvai 1939.X užrašas buvo pakeistas ankstesniuoju.

1928 m. paveikslas dar buvo įdėtas į standžią geležinę kasetę ir tokiu būdu apsaugotas nuo gaisro bei vagių.

1935 m. Aušros Vartai vėl atiteko karmelitams, seniesiems paveikslo globotojams. Tik, deja, neilgam.

Žmonėse buvo paplitęs gandas, kad, Lietuvai atgaunant Vilnių, lenkai norėjo paveikslą išsivežti į Lenkiją, o Vilniuje palikti jo kopiją. Bet jų planams nebuvo lemta išsipildyti.

1978.X. 16 popiežiumi išrinkus Krokuvos kardinolą Karolį Voitylą, jis, jau Jonas Paulius II, savo buvusią kardinolišką beretę padovanojo Aušros Vartų Gailingumui Motinai. O Lietuvos vyskupams lankantis Romoje, 1983.IV.22 Šv. Tėvas, nusiėmęs nuo galvos baltą beretę, taip pat ją padovanojo Aušros Vartų Marijai.

Po II pasaulinio karo, rusams okupavus Lietuvą, tikintiesiems prasidėjo priespaudos, persekiojimo ir šmeižtų dienos. Istorikas Juozas Jurginis ėmė įrodinėti, kad Lietuvos krikštas buvęs labai žalingas lietuviams, kad šv. Kazimieras buvęs visiškai nešventas, Aušros Vartų Marijos paveikslas esąs ne Marijos, o Barboros Radvilaitės portretas. J.Jurginio nusiėnėkėjimus sukritikavo tos pačios ateistinės valdžios žurnalas „Kultūros barai“, 1988 Nr.4, o jo paistymus apie Aušros Vartų Madoną čia panagrinėkime plačiau. Dailininkas galėjo nužiūrėti Barboros veido atskirus elementus, bet viso — ne, tuomet jau būtų Barboros, o ne Marijos paveikslas. Be to, žmonės būtų to nepakentę. Juk karalius savo vedybomis su Barbora Radvilaite nuteikė prieš save ne tik valstybės ponų tarybą, bet net dvasiškąją valdžią, kuri norėjo nepripažinti karaliaus santuokos su pavalidine. Tokioms jungtuvėms priešinosi jo motina karalienė Bona, o kartu ir visa Lenkija.

Karalius Žygimantas Augustas 1548.XI.3 Petrakovo seime, kur jis buvo lenkų puolamas, kad vedė lietuvaitę žmoną, šitaip pasakė: „Kiekvienas žmogus turi teisę išsirinkti sau žmoną, kokią tinkamas. Tai kodėl karalius tos teisės neturėtų?! Nejau gi bažnyčios įstatai leidžia suardyti katalikišką moterystę? Jūs, dvasininkai (kreipėsi į senatorius vyskopus), apie tai gal geriausiai žinote. Tai perkalbėkite dėl mano jungtvių kitus brolius senatorius pasauliečius. Aš kovosiu iki paskutiniųjų mano turto marškinių, bet savo žmonos Barboros neapleisiu. Prisiekiau jai — tai ir laikysiuos, kol mane Dievas gyvą laikys“.

Ir 1550.XII.7 Krokuvos katedroje buvo vainikuojama karaliene Barbora Radvilaitė. Bet 1551.V.8 Barbora po ligos mirė. Gandai byloja, kad ji buvo nunuodyta. Diduomenė neapkentė jos ir mirusios. 1931.IX.21 vykdant restauraciją po 1931 m. potvynio, arti didžiojo katedros altoriaus buvo rasti trys karališki karstai: karaliaus Aleksandro Jogailaičio (1492 — 1506) ir abiejų karaliaus Žygimanto žmonių — Elzbietos Austrės ir B.Radvilaitės. Ant Elzbietos karsto buvo užrašyta: „Carissima conjunx Sigismundi“, o ant Barboros karsto tik „Altera conjunx“ — antroji žmona. Užrašas, nepagerbiantis nei jos, nei karaliaus meilės.

Ano meto žmonės dar gerai prisiminė Barborą Radvilaitę. Ir visa Lenkija jos nemėgo. Paveikslą jie būtų atpažinę savo buvusią karalienę ir tą paveikslą sunaikinę. O ją gerbią žmonės nebūtų prie jos meldęsi ir kitus nuo to atkalbinėję. Išvada: Aušros Vartuose yra Švč. Marijos paveikslas.

Aušros Vartų Gailestingumo Motinos paveikslas žinomas katalikų visame pasaulyje. Daug šio paveikslų kopijų yra kaimyninių kraštų bažnyčiose. Daugelis kopijų Lietuvoje taip pat pagarsėjusios malonėmis. Aušros Vartų Marijos paveikslas yra Paryžiaus Šv. Severino bažnyčioje. Užsienio lietuviai vyskupo Vincento Blizgio rūpesčiu šv. Petro bazilikoje Romoje įrėngė Aušros Vartų koplyčią.

Prieš 1993.IX.4 d. Šv. Tėvo apsilankymą Aušros Vartuose, kleb. A.K.Gutauskui pasiūlius, arkivyskupui A.J.Bačkiui leidus, šventasis Aušros Vartų paveikslas buvo iškeltas iš altoriaus ir išmontuotas. Du mėnesius muziejaus restauracijos centro specialistai dirbo, kad grąžintų jam pirmąją išvaizdą. Paveikslas nutapytas pagal XVII a. pradžios Vakarų Europos olandų — flamandų tapybos tradiciją ir yra sukurtas Vilniuje; apie tai leidžia spręsti sunkios, rupiai apdorotos ąžuolo lentos, ant kurių jis tapytas. Taip pat restauruotas ir visas sidabrinis Švč. Marijos rūbas, spalvotais mineralais išdabinta karūna. Paveikslą restauravo Elena Bilotienė ir Alfonsas Gucevičius.

APRAŠYMAS. Virš Aušros Vartų įrengta nedidelė apie 9x4 m klasicizmo stiliaus koplytėlė. Altoriaus centre — Marijos paveikslas. Iš šalių dvi poros kolonų su korintiniais kapiteliais, ant viršaus karnizas su vazomis šonuose. Tarp kolonų iš vienos ir kitos altoriaus pusės yra natūralaus dydžio šv. Joakimo ir šv. Onos — Marijos tėvų statulos. Šoninės koplyčios sienos iki pat karnizo išklotos mediniais paneliais, kurių viršutinė dalis gausiai apkalta votais, o žemiau votų eina dekoratyvinė juosta su simbolinėmis Marijos litanijos scenomis. Sidabrinės plokštelės iliustruoja atskiras Marijos litanijos invokacijas. Koplyčios skliautai papuošti gipsiniais bareljefais. Vidurinis bareljefas vaizduoja Jokūbo, arba Betliejaus, žvaigždę. Iš krašto — Dovydo rūmai, apjuosti palmėmis ir vynuogienojais. Iš kito krašto — Sandoros skrynia, apvainikuota palmės šakele. Paveikslas uždengiamas užuolaidėlėmis.

Kaip nustatė žinomas restauratorius profesorius Jonas Rutkovskis per 1927 m. restauravimą, paveikslas yra tapytas ant 8 sujungtų ąžuolinių lentų, kurių bendras dydis 2x 1,63 m, o storumas — 2 cm. Paveiksle rastos 2 683 skylės, kurios buvo padarytos prikaland vinimis aptaisą ir votus. Vienoje vietoje paveikslas ir metalinis aptaisas buvo kiaurai peršautas senovišku šūviu — greičiausiai švedų, kurie 1702 m. čia šaudė per Aušros Vartus besiveržiantį Novosielskio kariuomenės būrį. Nustatyta, kad paveikslas buvo nutapytas al tempera dažais ant plono kreidinio grunto. Tai aiškiai rodo Marijos veidas ir vietom apsiaustas. Būta renesansinio menininko darbo, bet dar nenusikračiusio gotikos tradicijom. Po

ilgesnio laiko paveikslui apgedus, jis pertapytas aliejiniais dažais, o rūbams suteiktas baroko stilius. Tai įvyko, spėjama, XVII ar XVIII a. pr. Prieš 1840 m. iš dalies buvo perdažytas Kanuto Rusecko. Manoma, paveikslas tapytas apie 1530 metus.

Marija vaizduojama iki pusės, galva palenkta į dešinę ir kiek nuleista, žvilgsnis žemyn nukreiptas, rankos sukryžiuotos ant krūtinės. Dabar tokia rankų padėtis nenaudojama, bet, kaip rašoma Liturgijoje apie rankų padėčių simbolizmą, „anksčiau buvęs rankų sukryžiuavimas ant krūtinės reiškė savęs paaukojimą Dievo tarnybai“. Aušros Vartų Marijos veidas pailgai ovalinis, šviesus. Antakiai — puslankio formos, nosis tiesi, lūpos — prisirpusių aviečių spalvos.

Drabužis — žalsvai mėlynas apsiaustas, turintis geltonus apvadus ir žalią pamušalą, užmestas ant galvos. Pečius dengia raudona klostyta tunika su plačiomis atlenktomis rankovėmis. Po galvos apsiaustu dar balta skara. Kaklas pridengtas baltu šaliu. Paveikslo fonas bronzinis; papuošta metaliniu aptaisu. Dabartinis sidabrinis aptaisas darytas vilniečių auksakalių cecho XVII a. II pusėje. Tai vertingas meno darbas, pjaustytas, skaptuotas rankom, cizeliuotas, paaukuotas ugnyje. Išpuoštas plastiškai išvedžiotomis baroko stiliaus rožėmis, tulpėmis, narcizais, gvazdikais ir chrizantemomis. Sudėtas iš 13 dalių. Senieji vainikai, pagaminti iš vario ir paaukuoti, puošę Marijos galvą iki 1927 m., buvo vietinės kilmės, vienas gamintas XVIII a. pr., kitas pab. Vienas iš jų priklauso Marijai kaip Dangaus Karalienei. Vainikavimo proga jau tikro aukso vainikus senesniųjų pavyzdžiu padarė Vilniaus auksakalys Ksaveras Gožkovskis. Ties kaklu ant aptaiso prikabinoti karoliai.

Marijos galvą supa paaukuota saulė su 42 spinduliais, tarp kurių yra 12 žvaigždžių. Po paveikslu didelis mėnulio pjautuvas. „Ir pasirodė danguje didingas ženklas: moteris, apsiautusi saule, po jos kojų mėnulis, o ant galvos dvylikos žvaigždžių vainikas“ (Apr. 12,1).

VAINIKAVIMAS. 1927.1.21 audiencijoje tuometiniam popiežiui Pijui XI Vilniaus arkivyskupas Romualdas Jalbžkovskis savo kapitulos, arkivyskupijos dvasininkų ir tikinčiųjų vardu pateikė prašymą dėl iškilmingo Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslo karūnavimo. Tarp kitų titulų buvo norima vainikuoti ir „Lenkijos Karaliene“.

Apeinant įprastus leidimo gavimo formalumus (Šv. Tėvo palankumo dėka) tu pat metų vasario 9 d. Apeigų kongregacija išleido dekretą dėl iškilmingo Aušros Vartų Dievo Motinos vainikavimo tik „Švč. Marijos — Gailestingumo Motinos“ titulu.

Remiantis karūnavimo dekretu, 1927.III. 18 įvyko pasitarimas dėl Aušros Vartų Dievo Motinos karūnavimo datos. Jame dalyvavo arkivyskupas Jalbžkovskis ir Metropolijos kapitula. Buvo nutarta paveikslą vainikuoti liepos 2 dieną Apsilankymo iškilmėse. (Dabar Marijos Apsilankymas pas Jono Krikštytojo motiną Elžbietą švenčiamas gegužės 31 d.)

Koplyčia buvo suremontuota. Iš daugybės votų pagaminti įvairūs jos sienų papuošimai.

Į karūnavimo iškilmes buvo kviečiami Lenkijos ir kitų kraštų maldininkai. Jų tikėtasi sulaukti 100 000, bet atvyko tik 10 000.

Nesant normalių santykių tarp Lietuvos ir Lenkijos, be to, dėl demarkacijos

linijos, iš Lietuvos niekas nenuvyko, nors lenkų valdžia buvo tą liniją atidariusi. Užtat į Vilnių iš Lenkijos buvo atgabenta labai daug kariuomenės ir apie 2 000 policininkų „tvarkai palaikyti“. Pačios iškilmės turėjo aiškų politinį pobūdį. Jomis norėta parodyti lenkų tautos prisirišimą prie Vilniaus ir jo šventovės Aušros Vartų ir tuo būdu sustiprinti Vilniaus okupacijos faktą. Šventės išvakarėse suimta daugelis lietuvių ir gudų veikėjų, kurie buvo įtariamieji trukdysiai.

Lenkų policijos įsakymu namų sargai vartuose iškabino lenkų vėliavas, kai kur išstatė lenkų erelį. Gedimino kalne naktį buvo iliuminuotas erelis.

Buvo nutarta liepos 1 dieną paveikslą pernešti į baziliką. Giedant giesmę „Witaj Panno“ stebuklingas Marijos paveikslas iškilingai perneštas iš koplyčios į Šv. Teresės bažnyčią ir įdėtas į pernešamą altorėlį, kurį meniškai apipavidalino F.Ruščekis. Altorėlis turėjo baldakimą, kurio viršutinę dalį puošė karališka karūna. Priešinga altorėlio dalis buvo papuošta raudonu karališku apsiaustu, ant kurio išsiūtas Lenkijos herbas — erelis. Priešais paveikslą buvo išsirikiavę dvasininkai su kamžomis, bažnyčios dignitoriai, universiteto atstovai, kurie lydėjo Marijos paveikslą į baziliką. Iš šv. Teresės bažnyčios į baziliką tą altorėlį su Marijos paveikslu nešė 12 kunigų, apsirengę dalmatikomis, šalia kurių, kaip garbės sargyboje, ėjo akademinio jaunimo atstovai. Iškilingos procesijos pradžioje žengė pranciškonų, jėzuitų vienuolių nariai, kuriuos sekė ilgos eilės kunigų pasauliečių, apsirengusių kamžomis, kanauninkai ir prelatai, po jų — Vilniaus metropolijos Kapitula. Prieš pat paveikslą arkivyskapai: A.Sapiega, R.Jalbžkyvskis, P.Monkovskis, vyskupai V.Tymieckis, Z.Ložinskis, Vl.Bandurskis, K.Michalkevičius, A.Jabovieckis ir St.Rospondas.

Minioms giedant religinio turinio giesmes, iškilinga procesija per valandą pasiekė baziliką, kur iškilingai papuoštas altorėlis buvo išstatytas priešais didįjį altorių. Tikintieji iki vėlyvos nakties meldėsi prieš Marijos paveikslą. Liepos 2 d. iškilmės prasidėjo pontifikalinėmis mišiomis bazilikoje lenkams, o Šv. Jurgio bažnyčioje — lietuviams.

Tuo pat metu, kaip rašė prof. M.Biržiška, nuo Nepriklausomos Lietuvos pusės atūžė audra — lietūs su žaibais ir perkūnais. Visų akyse nudraskė didelę lenkų vėliavą nuo Gedimino kalno.

Kaip rašė J.Vaišnora, lietuvių iš Vilniaus krašto susirinko 2000, bet dėl liūčių pamaldose dalyvavo koks 1000. Liūtyš išsklaidė minias ir neleido įvykdyti nustatytos programos.

Šv. Jurgio bažnyčioje mišias atlaikė Rygos vyskupas latvis Rancanas; prieš mišias pamokslą pasakė kun. P.Kraujalis lietuviškai, o po mišių — vysk. Rancanas latviškai. Giedojo kun. Pr.Bieliausko vedamas lietuvių choras.

Iškilmėse dalyvavo Varšuvos ir Poznanės kardinolai, 29 vyskupai ir per 1000 kunigų, Lenkijos prezidentas I.Moscickis, maršalas J.Pilsudskis, keli ministrai ir senatoriai.

Pačios vainikavimo iškilmės buvo paskelbtos 10 val., bet dėl smarkaus lietaus perkeltos 11 val. Norėta paveikslą vainikuoti pačioje bazilikoje, o ne kaip buvo planuota — ant bazilikos laiptų. Prašant Lenkijos prezidentui I.Moscickiui, vainikavimas atliktas ant laiptų.

Pontifikalines mišias pradėjo kardinolas Kakovskis. Pusę dvyliktos buvo perskaitytas popiežiaus Pijaus XI raštas, leidžiantis vainikuoti paveikslą Apaštalų Sosto vardu. Po to kardinolas Kakovskis pašventino dvi karūnas, kurias pritvirtino ant paveikslų. Vainikavimo momentas buvo palydėtas artilerijos šūviais ir varpų gaudesiu.

Tikinčiųjų minia turėjo tik iš tolo žiūrėti į iškilmes, nes policijos ir kariuomenės eilės neleidė įeiti į bazilikos aikštę, kur sėdėjo dvasininkija ir aukštieji valdininkai.

Pamokslą pasakė vysk. sufraganas K. Michalkevičius, garbindamas Švč. Mariją kaip Lenkijos karalienę ir pabaigoje pavadinęs ją Lenkijos karaliene ir Lietuvos kunigaikštienė. Vainikavus paveikslą, jis apie 12 val. turėjo būti nešamas į Aušros Vartus, bet dėl lietaus procesija išsirengė gerokai vėliau, nors lyti dar nebuvo nustoję. Procesijoje dalyvavo Lenkijos prezidentas, vyskupai, ministrai. 2000 policininkų saugojo ją nuo minių. Paveikslą Aušros Vartuose per pusę valandos teįstatė. Vakare Aušros Vartai buvo iliuminuoti užrašu „Kroloyno korony Polskiej“. Kaip rašoma Br.Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ V tomo 1 dalies 266 psl., to užrašo nepavyko apšviesti, nes šviesa užgeso elektros lemputėms sutrukus...

STEBUKLAI IR MALONĖS. Manoma, kad Marija pradėjo teikti malones iš Aušros Vartų ne anksčiau kaip XVI amžiuje.

Tėvas Hilarijonas rašo: „Tačiau yra tikra, kad prieš mūsų vienuolijos įsteigimą tas šv. paveikslas neturėjo jokio kulto nei žymesnės pagarbos, o tik buvo garbinamas paprastu, katalikams pritinkamu būdu, koku garbinami kiti, bet kurioje vietoje esą nepagarsėję stebuklingi paveikslai. Nebuvo tada nei jokios koplyčios, nei stebuklingiems paveikslams įprastinių papuošalų, o tik toje pat, kur ir dabar, vietoje, šiek tiek į mūrą įleistas paveikslas su langeliais arba drelėmis, ne visai keturkampės formos, uždaromas nuo paveikslui kenkiančio sniego ir lietaus. Prie jo buvo labai mažas balkonėlis, pasiekiamas iš kitos pusės prastais ir siaurais laiptais, skirtais pamaldiems žmonėms prilipti ir uždegti (jei kas aukoja) lempą ar žvakę.

Kai su Dievo pagalba 1626 m. buvo pradėtas statyti Vilniaus vienuolynas prie Aušros Vartų, tuoj tėvai (karmelitai) pradėjo asmeniškai patys tą paveikslą gerbti ir savo pavyzdžiu tikinčiuosius prie pamaldumo ir pagarbos raginti. Nors... jie neturėjo iš miesto pavedimo saugoti paveikslą, vis tiek pradėjo galvoti, kaip pagarbą ir pamaldumą prie to Švč. M. Marijos paveikslo padidinti ir išplatinti“.

Ir jėzuitas V.Kojalavičius, rašęs apie stebuklingus Marijos paveikslius Lietuvoje 1650 — 1671 m., Aušros Vartų dar nemini. Vilniaus vyskupų pranešimuose Šv. Sostui iš XVII a. I p. apie Aušros Vartus irgi nėra nė žodžio.

Bažnyčia XVII a. oficialiai dar nepripažino paveikslo stebuklingu, bet žmonės jau meldėsi prie Marijos ir prašė malonių.

Pirmoji žinia apie ypatingą paveikslo pagerbimą yra basųjų karmeličių kronikoje, kai jos iš Liublino atvyko į Vilnių. Ten rašoma: „XII. 17 (1638) atvykome į Vilnių prieš 11 val. Tuoj aplankėme mūsų tėvus (karmelitus). Mus nuvedė į Šv. Teresės bažnyčią. Visos poromis (...) nuėjome prie Švč. Marijos altoriaus. Labai puikus yra tas Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Tėvai liepė atidengti uždangą, kad galėtume pamatyt Švč. Marijos paveikslą (...) jie kalbėjo su mumis Švč. Marijos litaniją“.

Pirmą kartą paveikslą, jau kaip stebuklingą, ta pati kronika mini 1654.1.10 karmeličių nuodėmklausio tėvo Lauryno mirties proga: „Jis surado vienuolynui daugybę geradarių, paliko taip pat atmintį savo pamaldumu į Švč. M. Mariją, nes Jos paveikslui, kuris randasi mūsų gerbiamų Vilniaus tėvų bažnyčioje, įtaisė iš aukso labai gražų ir brangų aptaisą, pats prižiūrėjo kalimo darbą ir, kas tam reikalinga, rinko iš geradarių. Reikia pripažinti, kad darbas išėjo labai gražus ir brangus, nes kainavo 2000. Aptaisas buvo nukaltas iš aukso ir papuoštas perlais bei įvairiais brangiais akmenimis. Puikus tai sumanymas ir darbas, o visa tai mūsų tėvas skyrė garbei ir šlovei Švč. Marijos, kurią ypatingai mylėjo, buvo į ją pamaldus ir kitus prie to ragino“.

Deja, šis brangus aptaisas neilgai tedabino stebuklingumu pradėjusį garsėti Aušros Vartų Gailestingumo Motinos paveikslą. 1655— 1661 m. rusų kariuomenei pirmą kartą okupavus Vilnių, prasidėjus plėšimams, žudymams, padegus miestą, šis brangus aptaisas dingso.

Jau pirmutinės iškilmingos Gailestingumo Motinos paveikslo introdukcijos metu į pirmąją Aušros Vartų medinę koplyčią 1671 m. pavasarį garsus ir švento gyvenimo vyras karmelitas tėvas Karolis iškilmių dalyviams paskelbė stebuklus, įvykusius prie šio stebuklingojo paveikslo. Drauge tose iškilmėse įžymiąją Aušros Vartų Mariją savo kalbose šlovino 12 geriausių Vilniaus Akademijos oratorių.

Patirtas prie paveikslo malones karmelitai ėmė užrašinėti specialioje knygoje, bet ši per 1715.V.26 gaisrą sudegė. Tačiau stebuklų nemažėjo ir jie buvo iš naujo registruojami.

Tėvas Hilarijonas knygoje „Relacya“ tvirtina, kad 1671 — 1761 m. buvo dokumentuota 17 stebuklų kaip išpažintų su priesaika. Štai keletas iš jų.

1. 1671 m. iš antro aukšto nukrito 2 mėnesių vaikas. Tėvai vaiką paaukojo Švč. Marijos globai ir jis išgijo.

2. 1702.IV.5 Vilnių užėmė švedai ir jų sargyba uždraudė prie Aušros Vartų paveikslo giedoti giesmes, kaip iki šiol buvo įprasta, ir iš viso rinktis gatvėje. Patys vartuose susikūrė ugnį, girtavo ir dainavo begėdiškas dainuškas, įžeidžiančias Dievo Motiną. Didžiojo penktadienio naktį (IV. 14) staiga sunkios geležinės vartų durys, kurias vos keli vyrai pajėgdavo darinėti, nukrito nuo kengių ant kareivių ir 2 užmušė vietoj, o kiti 2 mirė stovykloj. Po 2 dienų Vilniaus pilies gynėjas Antanas Novosielskis, pasivedęs Marijos globai, su nedideliu kareivių būriu puolė švedus, įsikūrusius Aušros Vartuose, ir juos iš ten išvijo. Daug švedų krito mūšyje, o lietuvių niekas nenukentėjo. Per tą mūšį švedų kulka pataikė į patį paveikslą. Novosielskis dėkingumo už pergalę ženklan pakabino prie paveikslo sidabrinę lentelę su atitinkamu užrašu.

3. Kilus 1706. V. 18 gaisrui, grėsė pavojus Aušros Vartams ir vienuolynui. Paveikslas buvo perkeltas į bažnyčią, kur žmonės pradėjo priėjo melstis. Staiga gaisras sumažėjo ir vartai išliko. Tai buvo laikoma ypatinga Marijos globa. Po mėnesio paveikslas vėl grąžintas į koplyčią.

4. 1745 m. stebuklingai pasveiko sirgusi neišgydoma liga Eleonora Kolendžiūtė.

5. Pagal T.Narbuto ir kun. Hilarijono užrašytus pasakojimus, vienas įžūlus šve-

dų karys įsiveržęs į Aušros Vartų koplyčią, kurioje buvo brangus paveikslas, papuoštas brangiais akmenimis ir sidabriniais aptaisais. Aplink paveikslą buvo sukabinti brangūs votai, auksiniai ir sidabriniai kryžiai, medaliai bei ordinai, sidabrinės rankos, kijos, perlų karoliai ir kitos brangenybės. Visi šie turtai sukėlė švedo godumą. Užlipęs ant altoriaus, nuplėšęs paveikslo uždangalą ir norėjęs nulupty aptaisą ir votus, tačiau neįstengęs jų pajudinti, nors jie laisvai kabėjo: kažkokia nematoma jėga juos tarsi prikulusi prie paveikslo. Supykęs išsitraukė kardą ir kirtu juo Švč. Mergelei per veidą. Toje vietoje ištryškęs kraujas ir likęs randas. Tuo pačiu metu pakilus iš savo vietos viena Marijos sudėtų rankų ir taip stipriai stūmusi šventvagį, kad tas išlėkęs pro langą; kurį laiką skridęs išskėstomis rankomis, kol atsimušęs į Pilies vartus. Toje vietoje, į kurią švedas buvo atsimušęs, likusi kruvina dėmė. Nors siena dažnai buvo remontuojama, tinkuojama, kalkėmis baltinama, tačiau dėmė vis išlisdavo...

Marijos teikiamas malones liudija votai.

6. 1671. V.6 tėvai, kurių pavardė nėra žinoma, dėkodami už gautą malonę, pakabino koplyčioje medinę lentelę, vaizduojančią įvykusį stebuklą. Ši lentelė 1715.V.27 sudegė.

„Relacya“ duomenimis, iki 1715 m. medinėje koplyčioje kabojo 1 medinis ir 5 sidabriniai votai. Kiti mano, kad jų buvo daugiau, nes daugelis votų nesuregistruota dėl nerūpestingumo ar dėl to, kad malonės, už kurias jie buvo dovanojami, nelaikytos stebuklais.

XVIII a. pabaigoje, kai votų susidarė tikrai daug, basieji karmelitai panaudojo 51 sidabrinį ir 5 auksinius votus žalvarinio antepedimento papuošimui.

1808 m. provincijolui leidžiant 37 sidabriniai votai buvo panaudoti pacifikalo pagaminimui.

Siemaška pateikia votų statistiką. 1844 m. buvo 785 votai, 1856 m. — 1438, 1927 m. — 14 000. Būta votų su lietuviškais užrašais, pvz.: „Dėkui tau, Motina, už Vilnių. 1919 m.“ Po 1927 m. restauracijos jie dingę.

Šiuo metu visos keturios koplyčios sienos apkaltos votais, bet tai tik „ledkalnio dalis, kyšanti iš vandens“. Kitoje paveikslo pusėje yra įrengtas brangenybių kambarys. Jame dedamos kitos brangios dovanos: žiedai, karoliai, auskarai, laikrodžiai, relikvijos, kurias žmonės sunešė Marijai už suteiktas malones.

7. Vienas kunigas (pavardė neminima) su inžinieriumi Andriuškevičium sovietmečiu sėdėjo saugumo rūsy. 1947.IV.23, per Jurgines, Andriuškevičius susapnavo pranašišką sapną: „Esą aš prie jo priėjęs (šis pasakotojas kunigas), paėmęs jį (inžinierių) už rankos ir išsivedęs iš kameros ir po to mudu ėję ilgu tamsiu koridoriu. (Toks koridorius mūsų pogrindyje tikrai buvo.) Koridoriaus sienose mes abu matę išrašytus Kristaus kalno pamokslo palaiminimus: „Palaiminti, kurie liūdi, nes jie bus paguosti“, „Palaiminti, kurie alksta ir trokšta teisybės, nes jie bus pasotinti“, „Palaiminti, kurie persekiojami dėl teisybės, nes jų yra Dangaus karalystė“. O tarp tų palaiminimų pažymėti metai ir VII.2 diena. Koridoriaus gale mane einant sustabdžiusi kažkokia tvirtos išvaizdos moteris. Inžinierius, kiek paėjęs, taip pat sustojęs ir į mane atsigrėžęs, o aš, modamas ranka, jam pasakęs: „Eik, ir aš greit ateisiu“. Po to Andriuškevičius išėjęs į terasą ir čia pasidarė šviesiau, ir jis išgirdęs balsą: „Per 6

savaite kalbėkite rožančių, per Aušros Vartų Dievo Motiną išsivaduosite“. Ir stauga jam pasirodęs Aušros Vartų paveikslas, papuoštas tautine vėliava. Paveikslas atrodęs toks žėrintis ir toks įspūdingas, kad jį labai sukrėtęs, sujaudinęs, ir jis tuoj pabūdęs...“ (Toliau necituojama, bet daroma santrauka). Visi, apie 10 kameros kalinių, kalbėjo rožinį. Po 6 savaičių inžinierius Andriuškevičius buvo išvestas. Nors kunigas turėjo būti iškviestas anksčiau, bet, kaip kad susapnavo inžinierius, buvo išvestas po 10 dienų nuo inžinieriaus išvedimo — VII.2. Tribunole, nors nebuvo pagrindo, nuteisti reikalavo viena tvirta moteris. Kunigas dar grįžo į kamerą ir netrukus iš tribunolo — į Lukiškių kalėjimą, paskui inžinierių. „Dviejų datų pranašystei įvykus, mums sustiprėjo viltis, kad ir paskutinė pranašystė įvyks, t.y. kad Aušros Vartų Dievo Motina mus tikrai išgelbės. Ir ji mus išgelbėjo.

Palikau gyvas. Sugrįžau tėvynėn. Kiti tame pačiame Vladimiro kalėjime mirė, nors už mane buvo sveikesni, pavyzdžiui, vyskupas Reinys, kunigas Mironas, kaunainkas prelatas Janulaitis ir prelatas J.Lankaitis... Viltis, kad kaulus parnešiu į Lietuvą, lydėjo ir guodė 10 metų.

Marija stiprino kalinius ir tremtinius, kurie iš duonos pasidarytais rožiniais ją maldavo. Marija buvo gailestinga ir man, savo silpnam vaikui, patekusiam į beviltišką būklę, Jinai mane sustiprino pranašiška rėgme. Ačiū jai!“ (Iš kun. J.Ilskio rankraščio.)

8. 1944 m. vieną kovo mėn. naktį rusų aviacija padrikai bombardavo Vilnių. Buvo numesta keliolika bombų, trys stambesnio kalibro fuginės krito Aušros Vartų gt., prieš pat šventovę. Ir nė viena nesprogo. Dvi 50-ties ar 100 kg, atsimušusios į aklina mūro sieną, gulėjo prie šaligatvio, viena nuo kitos per 5 — 6 m. Jų kritimo pėdsakai matėsi sienoje ir šaligatvyje. Trečioji, dvigubai stambesnė, nukrito ant gatvės grindinio gerokai arčiau, gulėjo tiesiai prieš Švč. Mergelės Marijos paveikslą.

Antrą ar trečią dieną du drąsuoliai atsargiai jas užrūtinę ant šaligatvio ir paliko. Kažkodėl vokiečių karo administracija jų neišvežė iš visą mėnesį. Taip tūkstančiai žmonių tapo to įdomaus fakto liudininkais. Tie trijų bombų kritimo pėdsakai matėsi iki 1977 m. šios gatvės remonto. Po mėnesio visos trys buvo nugabentos į Panerių mišką ir ten susprogdintos. Kiek vėliau vienas tų pionierių, Stasys Drangauskas, sakė, jog kapsulės buvo geros ir bombos lengvai sprogo. Jis mano, kad atsimušusios į akmeninį grindinį jos turėjo sprogti. Į klausimą „Kodėl jos nesprogo?“ jis tik pečiais patraukė.

9. Aušros Vartų klebonas kun. Algirdas Gutauskas 1990.V.26 per pamokslą paminėjo tokį atsitikimą: „Aušros Vartų kronikoj yra užrašyta, kad atėjo žmogus, atnešė dvi dideles storas žvakes ir paprašė zakristijoną, kad dabar uždegtų ir per naktį jos degtų ir kad zakristijonas budėtų. Zakristijonas naktį užmigo. Staiga išgirdo balsą: „Gesink žvakes“. Tik po trečio karto užgesino. Netrukus ir kunigas atėjo. Jam pasakė šį atsitikimą. Apžiūrėjęs žvakes, rado dinamito“.

10. 1944. liepos mėn. buvo dar vienas Aušros Vartų Madonos didingas, bet mažiau žinomas triumfas. Degė Vilnius. Naktį ugnis iš gretimo namo uždegė šventovės stogą ir medinės lubas, o joms įgriuvus viduje, prie Marijos altoriaus, smarkiai įsiliepsnojo. Nebuvo kuo gesinti — nei vandens, nei smėlio, nei įrankių, o dar

pragariškas karštis. Ir kai, atrodo, neišvengiamai paveikslas turėjo sudegti, senuko zakristijono Kazimiero Mackevičiaus akivaizdoje iš kito šono, nuo miesto pusės, staiga pūstelėjo stiprus vėjo gūsis ir ugnį nubloškė. Vienu mirksniu viskas užgeso, taip kaip užgęsta užpūsta žvakė. (L.: Antanas Šeigys. „XXI amžius“, 1991.XI.22.)

ATLAIDAI. Pradžioje Aušros Vartuose buvo švenčiama V. 18 diena nuo 1706 metų. Tą dieną su rotuše sudegė 10 bažnyčių, 500 mūrinių ir daugiau kaip 1000 medinių namų. Buvo pastebėta, kad Aušros Vartų Dievo Motina teikė daug malonių ištikimiesiems: namai, kuriuose buvo stebuklingo paveikslu atvaizdas, išvengė liepsnos, išvengė ir namai, buvę prie koplyčios, ir pati Aušros Vartų koplyčia. Nuo to laiko kasmet V. 18 Aušros Vartuose susirinkdavo orkestras iš viso Vilniaus miesto ir nuo ryto iki nakties grodavo Švč. Mergelės Marijos garbei himnus bei religines giesmes. Aušros Vartų sienos iš abiejų pusių buvo išpuoštos kilimais, o pati koplyčia ir paveikslas—žalumynais.

Šios iškilmės buvo švenčiamos iki 1715 m., nes tų metų V.27 vėl įvyko gaisras, per kurį sudegė medinė koplyčia. Paveikslas dviejų tėvų karmelitų buvo išneštas iš degančios koplyčios ir patalpintas Šv. Teresės bažnyčioje.

Popiežiaus Klemenso XI leidimu Švč. Mergelės Marijos Globos šventė pirmą kartą buvo švenčiama 1713 m. Austrijoje ir Ispanijoje. Anais laikais ji buvo švenčiama lapkričio mėnesio antrąjį sekmadienį. Gavus popiežiaus Klemenso XII leidimą, Marijos Globos šventė pirmą kartą buvo švenčiama Aušros Vartuose 1735 m. Ši šventė nustelbė V. 18 šventimą. Apie ją karmelitų kronikoje 1754 m. „Breve Historicum“ rašoma, kad priemiestyje pradėjo siautėti ugnis. Stiprus vėjas didino pavojų, o milijardai kibirkščių darė krantinčios į žemę ugnies išpūdį. Vilniaus gyventojai prarado viltį išsigelbėti. Naktis ir tamsa tik didino siaubą. Kadangi tą dieną, XI. 11, buvo švenčiama Švč. Mergelės Marijos Globos šventė, Vilniaus žmonės kreipėsi nuolankiomis maldomis į Gailestingumo Motiną, į jos galingą užtarimą. Maldos buvo išklausytos, gaisras staiga nusilpo ir miestas buvo išgelbėtas.

Globos šventė, matyt, nuo pat pradžios turėjo savo oktavą, o pirmoji diena ir paskutinė, vadinamoji konkluzija, buvo švenčiama iškilmingai.

Iki 1798 m. Švč. Marijos Globos šventė vyko bažnyčioje. Stebuklingas paveikslas iškilmių metu buvo pernešamas iš koplyčios į Šv. Teresės bažnyčią, kur greičiausiai būdavo pakabinamas virš didžiojo altoriaus. Vakare paveikslą apšviendavo alyvos lempos, pritvirtintos prie geležinių lankų, juosiančių paveikslą.

Nuo 1798 m. paveikslas Globos šventės metu nebuvo perkeliamas iš Aušros Vartų į bažnyčią, o joje pakabinama Fabijono Meinerovičiaus atlikta šio paveikslo kopija. Bet po 1798 m., baigus bažnyčioje mišparus Globos šventėje, litanija buvo giedama Aušros Vartuose.

Karmelitai, norėdami puošnių iškilmių, kvietė į Globos šventę ir oktavą vyskupus, klierikus asistai, garsiausius pamokslininkus. Stengėsi padidinti ir išorinį pamaldų puošnumą. Tam tikslui bažnyčioje buvo kabinami ilgi gėlių vainikai, altoriuose statomos specialios baltos žvakės, buvo kviečiamas orkestras, kurio grojimą lydėjo minių giesmės, perkamas parakas patrankoms, kurios buvo Aušros Vartuose. Šventės metu iš jų saliotuodavo kareiviai. Iškilmėms pasibaigus, tvarkdarius, kareiviams ir muzikantams buvo ruošiama bendra puota, vadinamoji „konsoliacija“.

Nors rusų valdžia išvarė karmelitus, iškilmės vyko pagal seną tradiciją. Paskutinį vakarą, kai vykdavo baigiamieji mišparai, beveik visi Vilniaus gyventojai išeidavo į atlaidus, pripildydavo bažnyčią, galeriją ir visą didžiulį plotą nuo Aušros Vartų iki rotušės aikštės. Po litanijos, kurią pritardami giedojo visi žmonės, ganytojas kreipdavosi į minias, po to laimindavo maldininkus ir miestą. Tuo metu įsigalėdavo iškilminga tyla. Nedaug tuo metu buvo panašių vietų Europoje, kur taip iškilmingai ir vieningai būdavo užbaigiami atlaidai.

Po caro Nikolajaus II tolerantiško manifesto pradėta sakyti pamokslus. Pradžioje tik pirmą ir paskutinę Globos oktavos dieną, o vėliau kas vakarą po litanijos. Pirmasis pradėjo sakyti pamokslus kunigas vikaras Napoleonas Diakovskis, teologijos magistras.

Dabar per Globos atlaidus visi žmonės sutelpa į bažnyčią.

Globos šventės XI. 16 atlaidai prasideda sekmadienį tos savaitės, kurioje išpuola XI. 16, ir tęsiasi iki kito sekmadienio. Iškilmės turi nuosavas šv. Mišias ir oficiumą Gailestingumo Motinos garbei. Vilniaus dvasininkams prašant šias privilegijas suteikė popiežius Pijus X.

Be to, ypatingai dar švenčiamos Šv. Juozapo globos (trečias sekmadienis po Velykų) ir Sekminių šventės.

Iki I pasaulinio karo pavasarinėje Šv. Juozapo Globos šventėje nuo Aušros Vartų minios maldininkų keliaudavo į Vilniaus kalvarijas ir iš ten grįždamos užsukdavo į Aušros Vartus.

1986 ir 1987 m. per Marijos Gailestingumo Motinos atlaidus Šv. Tėvas Jonas Paulius II atsiuntė savo palaiminimą atlaidų dalyviams.

MALDA. Marija, malonės ir gailestingumo Motina, Tu mus nuo priešų gink ir mirties valandą priimk!

Melskimės: O skaisčiausioji Mergele Marija, iš Aušros Vartų tiek amžių švietusi mūsų kraštui ir savo malonės spindulius mums bėrusi, pažvelk į skausmo surakintas Tavo vaikų širdis. Dėl savo nusikaltimų esame taip baudžiami. Tačiau per Tavo užtarimą vėl galime Dangaus malonę atgauti. Tad bėgame prie Tavęs, mūsų širdžių Valdove, su nuoširdžiu prašymu: išprašyk iš savo mylimiausiojo Sūnaus nuodėmių atleidimą, praskink kelią į amžinąją Tėvynę, suteik visiems vienybės ir taikos dvasią nugalėti visoms kliūtims, kad visa tauta galėtų linksmybės ašaromis sveikinti Tavo stebuklingą paveikslą, o Tavo Sūnui giedoti meilės ir pagarbos himnus. O Marija, Dangaus ir žemės Valdove, saugok ir globok Lietuvą. Amen. “

O Marija, Motinėle, Aušros Vartuose garsi!

Laimink mūsų tėviškėlę —jos Globėja tu esi.

Ežerų ir upių bangos meldžias Nemuno šaly,

Ir žvaigždžių keliai padangėj, ir smilgelė pakely.

Prie žiedų Rūpintojėlio samanoto laukuose.

Širdį ir akis pakėlus, meldžias tėviškė visa.

O Marija, Motinėle, Aušros Vartuose garsi!

Saule švieski tėviškelei ir visų žmonių širdy.

„... Mes pavedame Aušros Vartų Gailestingumo Motinai visą lietuvių tautą,

ypač jaunimą, kad džiugūs viltyje, tvirti sunkumuose, ištvermingi maldoje, paslaugūs vargšams, vis plačiau ir plačiau paskleistų Gerąją Kristaus Naujieną ir, broliška meile sujungti, išvalgiam vyskupų vadovavimui paklusdami, uoliai tarnautų bendrajam gerovei, ir visi žmonės galėtų pažinti Tiesą, kuri veda į išganymą“.

1984. VIII.25 popiežius Jonas Paulius II šv. Kazimiero jubiliejaus užbaigimo proga pasiųstoje telegramoje Lietuvos katalikams.

Šventojo Tėvo malda Aušros Vartuose. Vilnius, 1993 m. rugsėjo 14 d. (šeštadienis) (Prieš Rožinį)

Gerbiamieji Broliai, Vyskupai ir Kunigai, brangūs Broliai ir Seserys!

Ši Aušros Vartų šventovė jau daugelį amžių kiekvieną dieną mato daugelį maldininkų, atnešančių Gailestingumo Motinai savo gyvenimo džiaugsmus ir rūpesčius. Šie Vartai dėl to tapo ypatinga susitikimų su Kristaus ir Bažnyčios Motina, viso krašto tikinčiųjų vienybės vieta. Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos, Ukrainos ir kitų šalių krikščionys susiburia, kad Mergelės Marijos akivaizdoje kaip broliai ir seserys pasidalytų tuo pačiu tikėjimu, viena viltimi ir tikrąja meile.

Vatikane yra Lietuvių koplyčia, kurią puošia toks pat paveikslas kaip čia. Iš ten Petro įpėdinis mintimis dažnai jungiasi prie maldos, kuri šioje vietoje kyla į Dievą. Šiandien, mano apaštalinės kelionės į Baltijos kraštus pradžioje, džiaugiuosi, kad čia esu ne tik dvasia, bet ir kūnu. Kaip Visuotinės Bažnyčios Ganytojas, jūsų maldų lydimas, ateinu sudėti į motinišką Marijos rankas savo padėką ir prašymus.

2. (Baltarusiškai, lenkiškai) (Po Rožinio)

Baigdamas pirmąją savo apaštalinės kelionės į Lietuvos žemę ir Baltarusijos kraštus dieną, noriu kuo nuoširdžiausiai padėkoti visiems, kas kartu meldėtės, apmąstėte garbingąsias Rožinio Paslaptis prie Gailestingumo Motinos paveikslu. Išties didi paguoda visiems pabūti prie gerosios Motinos, apmąstyti Kristaus Prisikėlimą ir Žengimą į Dangų, Šventosios Dvasios nužengimą Vakariinės kambarioje Sekminių dieną, pagalvoti apie Marijos Ėmimą į Dangų ir Jai suteiktą garbę, kuria prie savo Sūnaus džiaugiasi Jėzus Motina — pirmoji Jo mokinė.

(Lenkiškai, baltarusiškai)

Telydi jus mano Palaiminimas, kurį siunčiu ir visiems jūsų artimiesiems. Per Gailestingumo Motinos užtarimą tesubrandina Dievas jūsų gyvenimą ir teatveria jūsų širdis veiksmingam Jo Žodžiui.

Iškalbingiausias pamokslas:

„Pagaliau Jūs galėsite nusilenkti Aušros Vartų Gailestingumo Motinai“, — pasakė arkivysk. A.Bačkis Šv.Tėvui, sveikindamas jį, apsilankiusį Katedroje. Ir Šventasis Tėvas iš tikro skuba tai pamiltajai Motinai nusilenkti dar tą patį vakarą...

Taręs keletą šiltų sveikinimo žodžių miniai, susirinkusiai Aušros Vartų gatvėje, lietuviškai, baltarusiškai, lenkiškai, Popiežius pradeda Rožinio maldą kaip ir kiekvieną pirmąją mėnesio šeštadienį, transliuojamą visam pasauliui. Šį kartą — iš Lietuvos Aušros Vartų šventovės. Jam atitaria žemai, galerijoje, susirinkę hierarchai ir didelis būrys kunigų. Malda kalbama lotyniškai.

Šventasis Tėvas susikaupęs klūpi. Sujuo — tik artimiausi palydovai. Aiškiai ir skambiai plaukia iš jo lūpų malda, bet tik pats galėtų pasakyti, kokie jausmai dabar jo širdyje.

Pabaigęs Rožinį, Šventasis Tėvas dar ilgai tylėdamas klūpi. Žemai, galerijoje, Arkikatedros jaunimo choras gieda viena už kitą gražesnes Marijai skirtas giesmes, o Baltasis Tėvas sako patį iškalbingiausią pamokslą... Paslėpęs veidą delnuose, atrodo, pamiršo, kad jau vėlus vakaras, kad malda baigėsi, kad apačioje jo laukia minia... Pakėlęs akis, ilgai žiūri į Maloningąjį Motiną ir... braukia skruostais riedančias neklusnias ašaras. Negailestinga televizijos kamera visiems atskleidžia šią pačią jautriausią akimirką, braudamasi į jo vidų, kaip ir į visą jo gyvenimą. Be reikalo jo atstovas spaudai p.Joaquino Navarro Valls, lydintis popiežių visose jo kelionėse, sako, kad nėra matęs popiežiaus verkiančio. Mes matėme. Ir tai buvo jo pats iškalbingiausias pamokslas.

Nežinome, apie ką jis kalbėjosi su Gailestingumo Motina, bet matėme, kaip sunku buvo jiems atsiskirti. Štai jis atsistoja, žemai gatvėje susirinkusiai miniai lietuviškai pasako: „Labai ačiū!“ — ir vėl atsiklaupia...

Pagaliau žemai jį pasitinka ir apspinta hierarchai. Iki šiol jis dar neturėjo progos atskirai jiems tarti nors keletą žodžių. Negali praeiti pro savo „meilę“ — jaunimą: sustoja prie jaunųjų giesmininkų nusifotografuoti...

Ir mes sakome: „Labai ačiū, Šventasis Tėve! Tu pamokei mus melstis ir mylėti Tą, kuri yra visų mūsų Motina

Marija Katiliūtė

5. PALANGA

Ištrauka iš kun. J. Ilskio, Jono (1907.IV. 18 — 1985.X.6 Viekšniuose) rankraščio apie Palangos Lurdo grotos Marijos statulą.

„... II pasaulinio karo metu Birutės kalno Švč. Mergelės Marijos Neperstojančios pagalbos koplytėlė ir Lurdo grota buvo žiauriai išniekinta. 1940 — 1941 m. rusų okupacijos metu buvo paversta jūros žvalgybos postu, buvo apkalta aukšta lentų tvora ir apačioje prie kalno stovėjo karių sargyba. Taip kalną koplytėlė ir grota išliko nepaliestos.

Vokiečių okupacijos laikotarpiu istorinis kalnas ir paminklai išliko nepalieti. Tik antrą kartą sugrįžus rusams, kalną koplytėlė ir grota buvo labai žiauriai išniekintos. Išgelbėta tik 2 statulos iš kalno koplytėlės, būtent Švč. Jėzaus ir Marijos širdžių. Jos buvo perkeltos į parapijos bažnyčią. Altorius ir grotos statula palikti vietoj. Manoma, kaip ir pirmu atveju, kad istorinio paminklo okupantai nedrįs liesti, tačiau buvo apsivilta. Po nakties koplytėlė rasta karių išplėsta, altorius sunaikintas. PAVEIKSLAS ŠVČ. M. MARIJOS NEPERSTOJANČIOS PAGALBOS, PIEŠTAS LENTOJE, POPIEŽIAUS PIJAUS VII (1800 — 1823) AUKSO VAINIKU VAINIKUOTAS, BUVO SUDAUŽYTAS, VAINIKAI PAVOGTI. M. Marijos statula Lurdo grotoje iš automatų sušaudyta. Pasiliko statulos dalys, sujungtos armatūra...“

Kun. Jonas Ilskis tuomet buvo Palangos klebonas. Dabartinis Palangos klebonas ir Telšių vyskupas Antanas Vaičius apie paveikslo likimą nieko negirdėjo. Nepavyko sužinoti ir vainikavimo duomenų. Kun. V. Aliulis Romoje teiravosi, bet apie tokį paveikslą žinių nerasta.

6. PIVAŠIŪNAI

VIETA. Alytaus rajonas, 11 km į šiaurę nuo Daugų, prie kelio į Butrimonis. 1986 m. — 273 gyventojai.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Alytaus dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1639 m. kaimas užrašytas Senųjų Trakų benediktinų vienuolynui. 1648 m. jie čia pasistatė pirmąją bažnyčią. Pagal kitus šaltinius, tą bažnyčią pastatė seniūnas Jonas Klodčka. Ji stovėjo ne dabartinės bažnyčios vietoje, bet klony, netoli senos medinės koplytėlės, atvežtos iš Vladislavavos dvaro. Po koplyčia palaidoti Odinčių šeimos nariai.

Reformacijos metais buvo pastatyta reformatų bažnyčia, ilgainiui sunykusi. Ji stovėjo dabar vadinamame Liuterkalnyje.

Po pirmojo gaisro benediktinai 1766 m. pastatė naują bažnyčią Marijos į Dangų Ėmimo titulu. Pagal KKŽ bažnyčia pastatyta 1745 m.

Bažnyčia kelis kartus degė. 1825 m. benediktinų abatas kun. Celestinas Saraškas pastatė naują medinę bažnyčią.

1857 m. senoje bažnyčios vietoje pastatyta koplyčia.

Pivašiūnų apylinkėse iš senų laikų buvo daug smulkios bajorijos. Po paskutinio Lietuvos — Lenkijos padalijimo 1795 m. bajorai savo vėliavas sunėšė Pivašiūnų bažnyčion ir ten jas pakabino. Rusai nesikišo į šį reikalą, ir vėliavos sau ramiai kabojo ilgus metus. Jos buvo ten dar 1922 m. žiemą. Vietos klebonas, matyt, gerai nesuprasdamas jų istorinės reikšmės, liepėjas nukabinti ir sunaikinti.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Bažnyčios dokumentai gaisrų metu žuvo. Padavimas sako, kad tą paveikslą iš Turkijos parvežė kažkoks ponas ar vaivada ir dovanojo Pivašiūnų bažnyčiai. Kada tai įvyko, žinių nėra.

Paveikslas per bažnyčios gaisrus nuostabiai išlikęs nepaliestas.

Apie 1930 m. nežinomas vagis bandė paveikslą pavogti. Naktį įlindęs pro zakristijos langą į bažnyčios vidų, susidėjo daug sidabro ir aukso brangenybų ir prieš išeidamas norėjo užtraukti stebuklingojo paveikslo uždangą, bet per klaidą patraukė bažnyčios varpelį. Jo garso išgąsdintas vagis palikęs grobį pabėgo.

mas norėjo užtraukti stebuklingojo paveikslo uždangą, bet per klaidą patraukė bažnyčios varpelį. Jo garso išgąsdintas vagis palikęs grobį pabėgo.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra labai gražiai išdailinto didžiojo altoriaus centre. Papuoštas meniškais sidabriniais vainikais ir aptaisų. Jame yra data 1750. Ant fono aplink Mariją ir Jėzų — 12 žvaigždžių. Po paveikslu didelis sidabrinis pusbėnulis. Atidengta tik veidai ir rankos. Marija iki pusės, ant dešinės rankos laiko pasisodinusį Jėzų, kairėj rankoj — skeptrą. Galvą palenkusi link Jėzaus, žvelgia tiesiai. Jėzus kairėj rankoj laiko Žemės rutulį, o dešine laimina. Pasikreipęs į Mariją, bet žiūri tiesiai. Už jų galvų saulė su spinduliais. Pieštas ant drobės aliejiniais dažais 1,4x1,95 m.

VAINIKAVIMO ISTORIJA. Žmonės šiam paveikslui reiškė pagarbą jau seniai.

Tuometinis Kaišiadorių vyskupas Vincentas Sladkevičius per iškilmingas pamaldas grįžimo iš tremties proga 1982.VIII.8 kreipėsi per pamokslą į vyskupijos kunigus, kviesdamas Pivašiūnus paversti Kaišiadorių vyskupijos Šiluva.

Lietuvos vyskupams lankantis Vatikane su ad limina apostolorum vizitu 1988 m. balandžio mėnesį, buvo paprašyta leidimo Pivašiūnų Dievo Motiną apvainikuoti aukso vainiku. Leidimas maloniai buvo suteiktas ir leista per Žolinę paveikslą vainikuoti. Rugpjūčio 15 d. 1988m. išpuolė pirmadienis, todėl vainikavimui buvo pasiskirta rugpjūčio 14-oji, sekmadienis. Atlaidai truko per oktavą.

VAINIKAVIMO EIGA. Iškilmės truko nuo rugpjūčio 13 iki 20 d. 10.30 val. — Votyva, 12.30 — Rožinis, 13.00 — Suma, 19.00 — Vakarinė. Buvo paskelbta, kad kiekvieno mėnesio 15 dieną bus pamaldos Švč. Mergelės Marijos garbei.

Atvykau 14 d., sekmadienį, Marijos Ėmimo į Dangų dienos vigilijoje į Pivašiūnus apie 10 val. Tuo metu kardinolas Vincentas Sladkevičius šventoriuje teikė Sutvirtinimo sakramentą.

10.30 šv. Mišias atnašavo ir pamokslą pasakė kun. V. Aliulis: „Vainikavimas reiškia, kad Vatikanas, popiežius įvertino liaudies pamaldumą. Šis paveikslas Lietuvoje apvainikuotas“.

Po šv. Mišių sekė Švč. Mergelės Marijos litanija. Po to pamokslas. Kalbėjo Lazdijų dekanas Vincas Jalinskas: „Viską išgyvensim, visas žaizdas užgydysim, viską atstatysim, kaip praeity atstatėm, užgydėm, jei bus ne kraujo, o pieno puta, jei neplauks Nemunu supjaustyti sąnariai ir kraujas mūsų kūdikių“.

Vėliau sekė Sutvirtinimas, jis vyko šventoriuje.

Po to bažnyčios klebonas Vytautas Kazimieras Sudavičius paima vainikus (jie prisegti prie balta medžiaga apmušto futliaro) ir iškilmingai, žmonėms giedant „Dievas mūsų prieglauda ir stiprybė“, išneša iš bažnyčios prie altoriaus, įrengto šventoriuje prie Marijos statulos. 12.40 val. Iš varpinės vienas kunigas sako pamokslą: „Gera, kad uždėsime vainiką, bet geriau nupinti dvasinį vainiką iš gerų darbų, dorybių...“

Iškilmėse, kurioms vadovauja kardinolas, dalyvauja visi Lietuvos vyskupai: Julijonas Steponavičius, Antanas Vaičius, Liudvikas Povilonis, Juozapas Preikšas, Vladas Michelevičius, Romualdas Kriščiūnas, apie 30 kunigų, keletas klierikų ir 20 000 žmonių.

Po pamokslų dar kartą vainikus pašventina šv. vandeniu ir smilkymu kardinolas. Užgiedama „Marija, Marija, skaisčiausia lelija“, pritariant dūdų orkestrui, plevėsuojant bažnytinėms, tautinėms ir Vatikano vėliavoms vainikus procesijoje aplink bažnyčią neša kardinolas.

Vainikai 13.10 val. padedami ant altoriaus prie paveikslų. Kardinolas pasmilkė dar kartą. Choras užgieda „Gloria in excelsis“.

Prie mikrofono eigą komentuoja kun. V. Aliulis.

Vysk. Michelevičius skaito I skaitinį iš Apreiškimo Jonui apie slibiną ir moterį, kuri pagimdė kūdikį, berniuką.

Po to giedama „Magnificat“.

II skaitinį iš 1 Kor. perskaitė vysk. Krikščiūnas: „Kristus tikrai prikeltas iš numirusių, kaip pirmgimis užmigusiųjų tarpe“.

Evangeliją skaito vysk. Preikšas. „Marija aplanko Elzbietą: Tu labiausiai palaiminta iš visų moterų“.

Pamokslą sako vysk. Vaičius: „Garbingo mūsų kardinolo sukviesti, susirinkome... Dievas leido mus į šiuos laikus, kad kiekvienas atliktų savo uždavinį, jam skirtą misiją... Vilniaus pilį sugriovė, Kauno pilį sugriovė, bet Lietuvos šeima atlaiko puolimus... Kad kiekvienas būtų pavyzdžiu kitoms tautoms...“

13.55 choras gieda „Sveika Karaliene, Gailestingumo Motina“.

Kardinolas užlipa laipteliais prie paveikslo. Pradžioje apvainikuoja popiežiaus dovanotais ir tik prieš kelias dienas atsiųstais vainikais Kūdikėlį Jėzų. Po to kita karūna vainikuoja Dievo Motiną Nuliūdusiųjų Paguodos titulu. Vainiką prikabinti nelabai sekasi, prilipa klebonas V.K.Sudavičius ir kartu pritvirtina karūną.

Kardinolas paskaito maldą, pasmilkio paveikslą, dar paskaito maldą.

Visuotinę maldą skaito vysk. Steponavičius. Kreipinius kalba vaikas, jauna vedžiai, patarnautojas, adorantė, kun. V.Aliulis.

Po šv. Mišių Švč. Sakramento garbinimas, litanija, pasiaukojimas Marijos Nekalčiausiai Širdžiai (iš apeigyno). Per šv. Mišias iš altoriaus dešinės kabo trispalvė, iš kairės — Vatikano balta — geltona. Bažnyčia papuošta dideliais baltais ir geltonais kaspinais nuo lubų iki sienų. Bažnyčioje ir šventoriuje daug tautinių vėliavų. Šventoriuje įsitaiso ir Sąjūdžio rėmėjų grupė: dalija „Sąjūdžio žinias“, renka parašus, paruošę parodą.

Po Švč. Sakramento garbinimo kardinolas su Švč. Sakramentu vargais negalais braunasi pro žmonių minią, eidamas aplink bažnyčią. Choras užgieda „Tave, Dieve, garbiname“. 15.00 val. Kardinolas palaimina Švč. Sakramentu.

Po pamaldų vaikučiai pasako eilėraščių, pasveikinami ganytojai. Klebonas perskaito oficialų vainikavimo aktą ir paprašo eminenciją ir vyskopus pasirašyti, toliau klebonas taria padėkos žodį — visiems palinki Nuliūdusiųjų Paguodos globos.

Sugiedama „Lietuva brangi“, himnas „Lietuva, tėvyne mūsų“. Kardinolas suteikia sutvirtinimo sakramentą, o tuo tarpu žodį taria buvęs kalinys kun. Alfonsas Svarinskas. Štai kelios jo mintys. Matom, be Dievo pasaulis eina į ekologinę katastrofą... Neužtenka eiti į bažnyčias, atlaidus, bet reikia gyventi tuo, kuo tiki... Per daug mes susismulkinę: tas tą padarė, tą; paduokim vienas kitam ranką... Kaip gražu, jei mes vienoj rankoj nešim kryžių, kitoj trispalvę... Kiekvienas katalikas turi būti tvirtovė, kiekviena šeima, vyskupija turi būti tvirtovė, į kurią sudužtų narkomanijos, alkoholizmo, prostitucijos bangos... Mums duota dabartis, o ne ateitis, už ją ir kovokim... Man nebėra tuo tarpu vietos Lietuvoje.

Po jo pamokslų smarkūs plojimai. Kun. Svarinskas per šv. Mišias ir savo pamokslą kelis kartus verkė.

Sekė dar giesmės. Po to išvykau.

Šis paveikslo vainikavimas buvo atliktas teisėtai, laikantis normų, išleistų 1973.III.25 SCCD dėl Marijos paveikslų vainikavimo. Ten pažymima: „Teisė vainikuoti suteikiama pagal dekretą nurodytos Kongregacijos (Sacra Congregatio pro Cultu Divino) ar per Apaštalinį raštą...“

Šiuo atveju — brevę. Štai tos brevės tekstas:

„Popiežius Jonas Paulius II amžinam atminimui

Idant Kaišiadorių bažnyčia liktų atminty, užtenka prisiminti ypatingos pagarbos kultą Švč. M. Marijai, kuris toks dažnas tarp Lietuvos tikinčiųjų. Pamaldumas prie Dievo Motinos paveikslas, šventoje vietoje — Pivašiūnų parapijoje — išsilaikė nuo XVII a.; nutarta ištirti tą šventovę, kas buvo įvykę po 1648 m. Kiekvienais metais tūkstančiai žmonių iš visų Lietuvos kraštų vyko ieškodami nusiramino ir palaimos, patirdami Dievo malones ir gailėstingumą. Visa tai ištyręs Vincentas Sladkevičius, titulinis Abo-ros vyskupas, taip pat pagal Šv. Sosto siuntimą, Kaišiadorių diecezijos Apaštalinis Administratorius, pats su dvasininkais ir žmonėmis kas žinoma ištyrė, mes dabar prašome neabejoti paveikslas garbingumu, ir mūsų adresu, kurį nurodėme, galima būtų jį vainikuoti. Mes taip pat pagarbiai norime, kad į Švč. Mergelę Mariją didesnis pamaldumas čia tarp tikinčiųjų žydėtų. Todėl, su pagarba vykdydami Šv. Sosto valią, labai prašome raštiško patvirtinimo, kad mums savo vardu ir autoritetu atkreipęs dėmesį į čia esančių įvykių Švč. Margelei Marijai suteiktumėte paveikslui vainiką ir pagerbtumėte ženklindami apsupant meile, kaip nurodyta apeigose ir formulėse pagal teisę. Šiuo Apaštalinio Laišku, kuriam bet kokių kitų prieštaraujančių laiškų nesant, šiandien amžinai atminčiai išleistu, dabar ir amžinai, norime turėti vaisių.

Duotas Romoje su žvejo žiedu nuo šventojo Petro 1988 metais balandžio 26 dieną, 10 pontifikato metais“.

Pateikiamas Švč. Mergelės Marijos stebuklingojo paveikslas vainikavimo aktas:

„Garbingojo Pivašiūnų Švenčiausiosios Dievo Motinos, Nuliūdusiųjų Paguodos, Paveikslas Vainikavimo Aktas

Šiuo aktu skelbiame, kad remiantis Jo Šventenybės Popiežiaus Jono Pauliaus II breve, kurią Šv. Tėvas teikėsi duoti 1988.IV. 18 Jo Eminencijos Lietuvos Vyskupų Konferencijos Pirmininko, Kaišiadorių vyskupijos Apaštalinio Administratoriaus Kardinolo Vincento Sladkevičiaus prašymu 1988.VIII. 14, dalyvaujant Jų Ekscelencijoms Lietuvos Vyskupsams ir Vyskupijų Valdytojams, Prakilniesiems Prelatams, Garbingiems Kunigams ir gausiai susirinkusiems tikintiesiems, nuo neatmenamų laikų malonėmis garsėjantis Lietuvos Bažnytinės provincijos Kaišiadorių vyskupijos Alytaus dekanato Pivašiūnų parapijos Švč. M. Marijos Ėmimo į Dangų Bažnyčios garbingasis Dievo Motinos paveikslas iškilmingai vainikuotas Šv. Tėvo dovanotu vainiku ir jam suteiktas Švč. Dievo Motinos Nuliūdusiųjų Paguodos titulas.

Kardinolas Vincentas Sladkevičius

Lietuvos Vyskupų Konferencijos Pirmininkas — Kaišiadorių Vyskupijos Apaštalinis Administratorius

Pivašiūnai, Marijos metai, Švč. M. Marijos Ėmimo į Dangų išvakarės, 1988.VIII.14

Dar reikia priminti, kad, kai Šv. Tėvas gavo raštus prašant apvainikuoti Pivašiūnų Dievo Motiną, jis apsiverkė. „Kaip aš galiu neduoti tokio leidimo?! Kaip galiu slopinti Marijos garbę?!“

MALONĖS. Pora stebuklų iš XX a. pr.

L. Vilnietis Romualdas Danilevičius susirgo ir 7 m. nebegalėjo vaikščioti. Jo-

kie vaistai nei gydytojai jam nepadėjo. Pasitikėdamas Marijos pagalba keletą kartų atvyko į Pivašiūnus, į Marijos Gimimo šventę, prašydamas sveikatos, ir 1907 m. čia staiga pasveiko.

2. Stepone Olauskaitė dėl smarkaus sutrenkimo kentėjo baisius galvos skausmus 2 metus. Pasiuokojusi Marijai Pivašiūnuose pasveiko.

3. Konstantinas Žukauskas buvo išsidūręs akį ir melddamasis prie šio paveikslėlio, prašydamas sveikatos, atgavo regėjimą.

4. Mykole Šadzevičiūtė 1906 m. kaip padėką Marijai padovanojo sidabrinę ausį ir savo pagijimą patvirtino priesaika.

(Iš J. Vaišnoros knygos)

ATLAIDAI. IX.8. Žolinė, Jono.

MALDA. Švč. Marija, Nuliūdusiųjų Paguoda, Dievo ir mūsų Motina! Tavo padedami ir užtariami mes tikimės išmelsti malonių sau, Bažnyčiai ir Tėvynei.

Nuliūdusiųjų Paguoda, Tavęs nuolatos šaukiasi vargų prispaustieji ir laimės apimtieji. Tavyje paguodą ir paramą suranda visi, kurie ieško Tavo pagalbos, kai šeimas ir kraštą ištinka nelaimės.

Bažnyčios Motina, apsaugok mus nuo pavojų, suteik tikėjimo dovaną, gelbėk nuo dvasinės mirties, pagydyk abejingas širdis, duok malonių mūsų sielai ir kūnui. Mes troškime būti Tavo Sūnaus Prisikėlimo dalininkai.

Pivašiūnų Marija, Tavo globai pavedame Šv. Tėvą, vyskopus, kunigus, visas Dievui atsidavusias sielas, Lietuvos jaunimą ir Bažnyčią. Amen. Tėve Mūsų, Sveika Marija, Garbė...

Aprobuota. Vysk. J. Matulaitis. Kaišiadorys, 1994.09.27.

PIVAŠIŪNŲ MARIJAI

O Marija Pivašiūnų, Motina stebuklingoji!

Kas Jos šaukias, tas nežūna, ji paguodžia ir išklauso.

Spinduliuotas veidas Tavo

Vargo žemę nubučiauo.

Savo sostą čia iškėlei, dzūkų žemėj tarp vargelių

Tavo rankos galvas glosto apleistųjų ir bedalių

Stebuklingas kalnas šaukia,

Prie Marijos žmonės plaukia.

O Marija Pivašiūnų nusidėjėlių gynėja,

Vesk į dangų vesk pas Sūnų teismo dieną, Užtarėja.

Ten per amžius Ją regėsime

Ir kaip motiną mylėsime.

7. ŽIROVICAI

PAVEIKSLO IR BAŽNYČIOS ISTORIJA. Toje vietoje, kur dabar Žirovicai, buvo gūdi giria, priklausiusi lietuvių didikui Aleksandrui Šaitanui. Apie 1500 metus piemenys, ganydami gyvulius, prie šito miško pastebėjo nepaprastą šviesą, besiskverbiančią pro neižengiamą tankmę. Priėję prie tos vietos, iš kur sklido šviesa, jie rado ant laukinės kriaušės Dievo Motinos paveikslą. Jį nuėmė ir nunešė Šaitanui. Tas neatkreipė į paveikslą deramo dėmesio, paslėpė jį skrynioje. Tik kai pas jį buvo svečių, nutarė paveikslą parodyti. Bet skrynią atidarius paveikslo joje nebuvo. Tai labai nustebino Šaitaną. Po kurio laiko piemenys vėl rado paveikslą ankstesnėje vietoje. Vėl atnešė jį Šaitanui. Šis pasijuto esąs nevertas turėti tą paveikslą. Pastatydino jo radimo vietoje šventyklą ir joje įtaisė paveikslą. Toje vietoje išdygo Žirovicų gyvenvietė. Po kiek laiko Žirovicuose kilo gaisras. Sudegė šventykla. Nebuvo abejonės, kad sudegė ir paveikslas. Bet jį rado nenukentėjusį netoli nuo tos vietos ant kalvos. (Vietinė vienuolė sakė, kad vaikai ar piemenys pamatė Dievo Motiną, laikančią paveikslą rankose. O kai buvo pakviesti suaugusieji, jie Marijos jau nematė, nes buvo neverti, o rado tik paveikslą.) Toje vietoje pastatyta Apreiškimo šventovė. Dabar ji vadinasi Kristaus Apreiškimo. Pirmieji mediniai pastatai neišliko.

XVII a. Žirovicų bažnyčia atiteko unitų vienuoliams bazilijonams, kurie čia išbuvo iki 1839 m., kai buvo sujungti su pravoslavais.

Žirovicų reikšmė padidėjo, kai 1810 m. čionai buvo perkelta Brastos vyskupijos kurija, o 1828 m. atidaryta unitų dvasinė seminarija. Po 1839 m. unijos panaikinimo Žirovicuose susitelkė Lietuvos stačiatikių vyskupijos atnaujinta kurija ir unitų seminarija paversta stačiatikiška. 1845 m. vyskupijos valdymas ir seminarija perkelti į Vilnių. 1945 m. čia buvo atidaryti teologiniai kursai, 1947 m. jie reorganizuoti į Minsko dvasinę seminariją.

Žirovicai dabar yra vienintelis stačiatikių vienuolynas Baltarusijoje. XVII a. pab. jis buvo pats turtingiausias Lietuvoje ir Baltarusijoje. Tarp unitų buvo tiek pat žinomas, kiek Čenstakava tarp katalikų.

Žirovicuose lankėsi žymesni valstybės veikėjai. A. Dubovičius karalių ir didžiųjų kunigaikščių apsilankymo proga išleido 2 knygutes, kurių vien pavadinimai daug pasako: „Planetos žemiškos suėjo su planetomis dangiškoms, kada Vladislavas IV, karalius (...) stebuklingą atvaizdą aplankė“ (1644 m.) ir „Auksinė minutė. Diena auksinė išaušo Jonui Kazimierui, karaliui Lenkijos, Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, Žirovicų bažnyčioje 1651 m.“

XVII a. lenkų istorikas ir geografas Simonas Starovolskis, gerai pažindamas LDK žemes, apie Žirovicus taip rašė: „Sloniminė gi žemėje Ružano Sapiegų lizdas įžymus pastatais nuostabiais, o taip pat keliais, lygiai išdėstytais, yra čia ir vienuolynas Žirovicų bazilijonų, unitų bažnyčios, atvaizdu Švenčiausios Ponios Marijos visoje Karalystėje garsėjantis“.

Atvaizdo garsas iš tikro buvo toks didelis, kad vykstantys į Rusiją Lenkijos pasiuntiniai 1678 m. nusprendė specialiai „sustoti Žirovicuose nusilenkti stebuklingam Dievo Gimdytojos Mergelės atvaizdui“.

Pirmoji knyga apie Žirovicus taip vadinasi: „Borowik T. „Historia, abo powieść zgodliwa przez pewna podanie ludzi wiary godnych o obrazie przeczystej Panny Marji Zyrowickiej cudotwamym. Wilno, 1622“.

Apie Žirovicus rašyta „Izvestija otdelenija ruskogo jazyka i literatury imp. Akademii nauk“, — SPb, 1912. T. 17, kn. 2 (parašyta rusiškomis raidėmis).

Dievo Motinos Užmigimo (Uspenija) mūrinę baroko stiliaus katedrą pastatė 1613 — 1650 m. Žirovicų valdytojas J.Meleşka. Ji buvo su dviem bokštais. Perstatyta XIX a. I pusėje įgavo klasicizmo išraišką. Iš pietų šliejasi žieminė bažnyčia, o iš šiaurės — perėjimas į vienuolyną. (Žiemą pamaldos vyksta šiltoje Mikalojaus šventovėje, ten pernešamas ir stebuklingas atvaizdas.)

Žirovicuose dar yra Kristaus Apreiškimo (Bo-gojavlenskaja) koplyčia, statyta 1769 m. Altoriaus įrengtas ant akmens, ant kurio stovėjo Marija ir laikė tą paveikslą, kai apsireiškė po gaisro.

Už Apreiškimo koplyčios taip pat 1769 m. pastatyta Kryžiaus Išaukštinimo baroko stiliaus koplyčia. Pašvęsta Kristaus Kalvarijai ir imituoja Kalvarijos bažnyčios, esančios Jeruzalėje, vidų. Viduj yra šventi laiptai, vedantys į Golgotą. Jie baigiasi iliuziniu tęsiniu prie altoriaus. Ar išlikusi, neaišku. Literatūroje dar minima Jurgio (Georgevskaja) medinė bažnyčia iš XVIII a.

PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Šis Marijos atvaizdas — paveikslas-bareljefas — pats mažiausias iš visų šioje knygoje užregistruotų dabar esančių stebuklingų paveikslų. Yra ikonostaso Karališkų vartų kairėje pusėje. Dydis? Kiek didesnis už karvelio kiaušinį. Ovalinis. Įtaisytas ovalinėje auksinėje kapsulėje. Pats atvaizdas iš tos laukinės kriaušės medžio — bareljefas. Vienspalvis — tamsiai rudos spalvos. Jo senumą liudija nutrupėję medžio gabaliukai. (Man atrodė, kad medžiaga iš medžio. O kad iš kriaušės, rodos, vienuolės bus pasakiusios. Kiti autoriai rašo, kad iš akmens.) Kapsulė įdėta apie 25x30 cm rėmuose. Tų rėmų vidury ir yra šis paveikslas, apkaustytas kasete (lanku). Tarp rėmų ir kasetės — 8 sagos dydžio stiklai ar brangakmeniai, žiedas, kryžiuokai ir braškės. Šių 25x35 cm rėmų išoriniai mediniai rėmai yra auksinių spindulių formos ir apie 40x60 cm dydžio. Prie altoriaus, kur kabo šis atvaizdas, pristatyti laipteliai, kad galima būtų užlipti ir pabučiuoti paveikslą. Aplink gėlės, lempos, o viršuje apie 1,2x3 m Marijos pasirodymo piemenėliams kriaušėje paveikslas.

Stebuklingas paveikslas yra po stiklu. Marija iki kelių ar pusės. Palenkusi galvą į dešinę ir ant dešinės

rankos laiko Jėzų. Jie galvom susiglaudę. Drabužiai gelėm išpuošti. Abu turi aureoles. Pati paveikslo apačia — Jėzaus kojyčių dalis ir Marijos figūros kraštas — nuskilusi.

Dar pora aprašymų iš senovės laikų.

F.Baravykas taip aprašo: „Atvaizdas pats yra akmeninis, šviesiai kaitrus, išgraviruotas, apvalus kaip kiaušinis. Skaisčiausios Mergelės Marijos atvaizdas nuo galvos iki klubo išgraviruotas, o ant dešinės rankos Kūdikėlio visas išgraviruotas, dėl dažno bučiavimo žmonių pamaldžių šiek tiek nusilygino, nes net iki mūsų vandų be uždangalo jį laikė“.

Savo dienoraštyje grįždamas Rusijon stalius Petras Tolstojus (1699 m.) taip rašė: „Žirovicuose yra vienuolynas unitų, tame vienuolyne bažnyčia didinga akmeninė, toje bažnyčioje yra atvaizdas Švč. Dievo Gimdytojos Žirovicinės, ikona pati mažiausia, apvali, kiek didesnė už efimką (neišverčiau), padaryta meistrišku režimu ant akmens, stovi ta ikona dešinėje pusėje carinių durų, papuošta auksu ir akmeniu, deimantų, rubinų, safyrų, smaragdų prie tos ikonos išpuošime nemaža“.

VAINIKAVIMAS. Pats paveikslas labai mažas, todėl karūnas ant Marijos ir Jėzaus įtaisyti būtų nepaprastai sunku.

Apie tai, kad Žirovicų paveikslas buvo apvainikuotas, žinome iš vyskupo — kunigaikščio Stepono Jono Giedraičio (1778-1803 m.) antro rašto į Žemaičius, Šiluvos Marijos stebuklingo paveikslo vainikavimo proga išleisto. Štai ištrauka: „...Lenkija turi apvainikuotą paveikslą Čenstakavoje, Lietuva — Trakuose, Vilniuje ir Žirovicuose, Gudija — Bialyničiuose, o Ukraina ir Podolė — Berdičeve...“ (J.Vaišnora. Marijos garbinimas Lietuvoje. Roma, 1958, psl. 262.)

ATLAIDAI. Šv. Antano, Marijos Skausmingosios, šv. Petro ir Povilo (titulo).

2 SKYRIUS. STEBUKLINGI

Šiame skyriuje aprašyti Švč. Marijos paveikslai, prie kurių žmonės patyrė malonių. Apie tas malones žinios labai skurdžios. Vienur užrašai dingę ar sudegę, kitur iš viso nebuvo rašomi. Bet išliko malones įrodančios įvairios padėkos dovanos: karoliai, sagės, medaliai, laikrodžiai, aukskarai ir votai.

Kai kurių paveikslų garbinimas nenusileido karūnuotų Marijos paveikslų garbinimui. Daugelis šiame skyriuje minimų paveikslų yra kandidatai apvainikuoti. Taip atsitiko su pivašiūniškiu. Šis paveikslas buvo šiame skyriuje, bet, nutarus jį apvainikuoti ir gavus Šv. Tėvo leidimą, Pivašiūnų Dievo Motiną perkėliau į Karūnuotųjų skyrių.

Stebuklingų paveikslų atsiranda ir mūsų dienomis. Kaip matysite skaitydami šį skyrių, kai kuriose bažnyčiose pagarbiai įrengus Marijos altorių, meldžiantis prie šio altoriaus per gegužines pamaldas ir kitomis progomis Dievo Motina pradeda teikti malones.

Kartu su paveikslo istorija rašoma ir bažnyčios istorija, nes jos abi iš dalies sutampa.

1. ALANTA (ALUNTA)

VIETA. 15 km į šiaurės vakarus nuo Molėtų. Prie kelio iš Molėtų į Anykščius.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Anykščių dekanatas.

VARDO KILMĖ. Gavo vardą nuo Alantėlės upelio, tekančio iš Gruodžio ežero, esančio 9 km nuo miestelio. Žodis „alėti“ reiškia pamažu tekėti, sunktis. Vietiniai vadina Alunta.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pirmąją bažnyčią 1504 m. pastatė Alantos dvaro savininkas, Mstislavo vaivada Jokūbas Astikas. Bažnyčia buvo mūrinė, gotikos stiliaus, šv. Jokūbo apaštalo vardo.

1598 m. Ona Astikaitė-Sanguškienė pardavė Alantos dvarą su kaimais Kristupui Radvilai. Bažnyčia buvo atiduota kalvinams.

1656 m. Šv. Jokūbo dieną bažnyčia grąžinta katalikams. Vėliau buvo pristatyta Šv. Kazimiero koplyčia, o 1678 m. — Šv. Mykolo.

1827 m. kun. Antano Mažeikos pastangomis bažnyčia buvo prailginta, atnaujinta.

Žemaičių pavyskapis Kasparas Cirtautas 1898 m. pasiūlė parapijiečiams pasistatyti naują bažnyčią, ir 1902 m. Liepojos inžinierius architektas Štrandmanas parengė bažnyčios planą, kurį Kauno gubernatorius 1903 m. patvirtino. 1904 m. pradėta aplink bažnyčią statyti pamatus. 1906 m. senoji bažnyčia sugriauta. Darbus atliko parapijiečiai. 1909 m. pradėtos laikyti pamaldos naujai statomoje. Galutinai baigta 1912 m. Aprimus karo audrai, Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius 1921 .X.9 bažnyčią konsekrovo apaštalo Jokūbo vardu.

1929 — 1931 m. perstatyti altoriai.

Apie 1980 m. bažnyčia atnaujinta. Vidus daro karališkų rūmų įspūdį.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslas 1919 m. pirkas Vilniuje parapijiečių lėšomis. Kainavo 825 rublius.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešinėje pusėje ant sienos kabo 2,36x 1,55 m dydžio Aušros Vartų Marijos paveikslo kopija. Skirtumas nuo originalo gana nežymus. Ski-

riasi veidas, metalinis paauskuotas aptaisas ir paveikslo fonas, kuris ne tamsiai raudonas, o mėlynas. Ant jo kabo 10 votų. Paveikslo paauskuoti rėmai labai meniški.

ATLAIDAI. 1. Jėzaus vardo — Naujųjų Metų diena. 2. Šv. Kazimiero. 3. Jėzaus Širdies — penktadienį po Dievo Kūno šventės. 4. Šv. Jokūbo apaštalo VII.25.5. Švč. M.Marijos Rožinės — spalio mėn. I sekmadienį.

2. ALVITAS

VIETA. 8 km į vakarus nuo Vilkaviškio.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Alvito dekanatas. Anksčiau dėl Alvito parapijos priklausymo ilgokai tęsėsi ginčai tarp Vilniaus ir Žemaičių vyskupų. 1623 m. sutartą dieną į Paširvintį turėjo atvykti abiejų vyskupų įgaliotiniai ir vietoje išspręsti teritorinį ginčą. Žemaičių vyskupo įgaliotiniai atvažiavo į Virbalį, o Vilniaus vyskupo — visiškai neatvyko. Tada Virbalio klebonas tvirtinęs, kad Paširvintys turįs priklausyti Virbalio parapijai, taigi ir Žemaičių vyskupijai. Aiškus motyvas: Virbalio bažnyčios varpų skambesys esąs girdimas ir Paširvintyje.

Atstovai, atvykę į Paširvintį, klebono neradę namie. Savo įsakymą paklusti Žemaičių vyskupui padėję ant jo stalo. Kleboną pavadavęs kažkoks pranciškonas. Jis numetęs nuo stalo tą raštą sakydamas, kad neprivalęs klausyti nei Žemaičių, nei Vilniaus vyskupo, o klausęs tiktai savo vienuolyno vyresniųjų.

Iš 1744 m. Vilniaus sinodo sąrašų matyti, kad tada Alvitas buvo didelio dekanato, priklausiusio Vilniaus vyskupijai, centras.

VARDAS. Iki XVII a. Alvitas vadintas Paširvinčiu, nes buvo prie Širvintos upės.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pirmą bažnyčią 1617 m. pastatė Kuršo kunigaikščio Gotardo Ketlerio duktė Ona, Lietuvos maršalkos Alberto Radvilos žmona, Paširvinčio seniūnienė (mirusi Tikocine ir palaidota vietos bernardinų bažnyčioje). Bažnyčiai buvo duotas šv. Onos titulas. Zigmantas Vaza, patvirtindamas bažnyčiai užrašytus turtus, pridėjo sąlygą, kad klebonas turi būti lietuvis, mokąs lietuviškai. Mūrinė Alvito bažnyčia pastatyta 1804 m. Ji ilgai buvo apleista, iki klebonas P.Maslauskas prikalbino bažnyčios koliautorių Stanislovą Gauronskį išpuošti ją ir aprūpinti reikalingais daiktais. Per I pasaulinį karą bažnyčia sudegė. Ją atstatė kun. P.Maslauskis. 1944.VIII bažnyčia vėl sudegė. Per visas tas nelaimes buvo išgelbėta bažnyčios brangenybė — stebuklingas Marijos paveikslas.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Bažnyčios steigėja, konvertite, lankydamosi Romoje, gavo iš popiežiaus Klemenso VIII (1592 — 1605) dovaną — Loreto Švč. Dievo Moti-

nos stebuklingos statulos paveikslą. Apie paveikslą rašė Vilhelmas Gumpenbergas 1672 m. Miunchene išleistame „Adas Marianum“.

Pagal V.Kojalavičių, Alvito paveikslas stebuklais garsėti pradėjęs nuo 1621 m. Kiti autoriai tvirtina, kad paveikslą dovanojo Ona Klodzinovska, jį gavusi iš Onos Radvilienės.

Parapijos vizitacijos aktuose iš 1674 m. apie bažnyčią sakoma, kad ji didelė, gerai prižiūrima, išpuošta klebono ir dekanado Adomo Sterkevičiaus-Pukienio lėšomis. Jis pastatė Marijos stebuklingam paveiksliui koplyčią su 3 altoriais. Tuo metu vizitatorius konsekrovo Alvito bažnyčią. Prie tos koplyčios Vitebsko vaivada Jonas Antanas Chrapovickis apie 1677 m. įsteigė altariją. Varšuvos seimo 1677 m. konstitucija, patvirtinama Chrapovickio užrašus, sako: „Visokius pamaldžius darbus, Dievo garbės padauginimui skirtus, priimame dėmesin Vitebsko vaivados Jono Antano Chrapovickio intencija, kad galėtų Alvito kaime, esančiame Kauno apskrityje, įkurti kunigą prie mūrinės koplyčios, esančios prie stebuklingo Švč. Marijos paveikslo, su vietos vyskupo leidimu paskirtino, todėl leidžiame minėtam vaivadai atidalinti ir teisėtai atitinkamoje įstaigoje užrašyti 7 apgyvendintus valakus Alvito ir Čyškų kaimuose, esančius jo nuosavybėje. Tą viską šio Seimo autoritetu, visiems luomams sutinkant, aprobeuojame ir tuos valakus su metinėmis įeigomis visiems laikams tai koplyčiai priskiriame“.

Tas pats Chrapovickis 1685 m. šalia bažnyčios šventoriuje pastatė koplyčią, prie kurios paskyrė seniau įsteigtą altariją, pridėjęs jai dar 3000 lenkiškų auksinių. Dabar ši koplyčia naudojama vietoj bažnyčios. Pokario metais paveikslas patapytas.

PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Mūrinėje apie 20x6 m koplytėlėje virš altoriaus kabo maždaug 40x66 cm Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Marija visu ūgiu, su Kūdikiu. Matosi tik veidai, visa kita padengta aptaisais, išpuoštu įvairių gėlių, žvaigždžių ornamentika. Aptaisais tamsūs ir smulkūs. Paveikslo šonuose du skrendu angelai adoruoja Mariją.

ATLAIDAI. Šv. Onos.

3. BALINGRADAS

VIETA. 35 km į šiaurės rytus nuo Vilniaus.

VARDAS. Seniau vadinosi Bageliškėmis, priklausė Švenčionių apskrčiai. 1822 m. Ignas ir Elzbieta Balinskai, Pužanų dvaro savininkai, įkūrė gyvenvietę ir pavadino Balingradu.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus vyskupija, Kalvarijų dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1827 m. Balinskai pastatė iš raudonų plytų bažnytelę, kuri buvo Karkaziškių parapijos filija. 1875 m. rusai ją uždarė. 1927—1928 m. Petro Strabausko rūpesčiu, apylinkės gyventojų lėšomis suremontuota. 1987 m. vasarą bažnyčia nutinkuota baltai.

Šios bažnyčios rūsyje palaidotas fundatorius Ignas Balinskis, paskutinis LDK Vyriausiojo Tribunolo vicemaršalka, pasižymėjęs dideliu teisingumu.

PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Kairiame šoniniame altoriuje apie 80x120 cm Marijos Aušros Vartų paveikslas. Apačioje ant raudono fono 5 padėkos ženklai.

ATLAIDAI. Dievo Apvaizdos (bažnyčios titulo) ir Jėzaus Širdies.

4. BERŽORAS

VIETA. Plungės rajonas, Platelių apylinkė.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. XV — XVI a. Beržorą valdė Kęsgailos — Kęsgailovičiai. 1746 m. dvaro lauke buvo pastatyta medinė bažnytėlė. Pagal Valančių, ji stovėjo kapinėse; retkarčiais ją lankė Platelių kunigai. 1759 m. Platelių klebonas Juozapas Vaitkevičius, gavęs vyskupo sutikimą, pastatė Beržoro pušyne 14 medinių Kryžiaus Kelių koplyčių. Sutikus bernardinų provincijolui Pranciškui Samovičiui, maldininkams, lankantiems Kryžiaus Kelių, suteikti atlidai kaip Žemaičių Kalvarijoje. Beržorą ėmė lankyti gausūs maldininkų būriai, nors Ž. Kalvarijos ir nepasivijo. Ypač Šv. Kryžiaus atlidų dienomis čia suplaukdavo tūkstančiai maldininkų, kurie organizuoti apvaikščiavo Kryžiaus Kelių stotis.

Beržoro kaimo koplyčios (kalvarijos) buvo pastatytos ir pašventintos 1760 m. Nuo to laiko aplinkinių kaimų gyventojai jas remontavo, prižiūrėjo, o lankė visos Lietuvos žmonės. Per 200 metų šis liaudies architektūros, meno ir dvasinės kultūros paminklas išgyveno carinės Rusijos viešpatavimą, Napoleono ir kaizerio armijų antplūdžius, matė Nepriklausomos Lietuvos vargus ir viltis, nepalietas išliko ir per Antrąją pasaulinį karą. Beržoro kalvarijos su bene gražiausiomis Lietuvoje kaimo kapinėmis, bažnyčia ir aplink susiformavusiu kaimu buvo gamtinio kultūrinio kraštovaizdžio unikali vertybė. Tai buvo elgetų, menininkų ir išminčių kaimas. Su Beržoru susiję M. Valančiaus, S. Daukanto, Žemaitės, M.K.Čiurlionio, S. Riaubos gyvenimas, kūryba.

Kaimo unikalumu galėtume gėrėtis ir dabar, jei 1962 m. Plungės raj. vykdomojo ir partijos komitetų nurodymu nebūtų visa tai sunaikinta..

Beržoro kalvarijų griovimą organizavo tuometinis „Pirmūno“ kolūkio pirmininkas Juozas Stonys, vėliau buvęs Joniškėlio žemės ūkio technikumui pedagogas; Edvardas Jusys, vėliau dirbęs Plungės raj. Alsėdžių kolūkyje; rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Haligas Buivydas, vėliau dirbęs Klaipėdos kino direkcijoje, naikinęs net koplyčių vietoje naktimis gyventojų statytus kryžius.

„ 1960 m. Platelių žmonės Beržoro kaime nutarė pastatyti Kryžiaus Kelių koplytėles. Pasiskirstė, kokią koplytėlę kokiam kaimui reiks statyti.

1963 m. koplyčių naikinimą atliko kolūkio pirmininkas Juozas Stonys ir traktorininkas Juozas Jonutis.

Tinkamą koplyčios medžiagą panaudojo vidaus sienoms statomame name. Neilgai trukus Stonys susirgo geltlige. Išvežė į Rietavo ligoninę. Jam besigydant, užsidegė jo namas iš vidaus ir sudegė.

Buvo jis atleistas ir kažkur išsidangino.

J.Jonučiui 1965 m. gimė invalidė dukrelė (faktai tikri, kun. Antanas Riškus, 1981 m.). Buvo nebylė ir nevaikščiojo. Visą laiką gulėjo lovoje. 1987 m. nuo kros-

nies žiežirbų mergaitės lova užsidegė ir mergaitė apdegė. Po keleto dienų Plungės ligoninėje mergaitė mirė.

Šeima išsiskyrė. Jonutis ėmė gerti.

1974 m. rudenį kombainu Kosteį Budrikienei nuplovė koją. Traktoristui Juozui Jonučiai tai buvo moralinis ir materialinis smūgis.“ (L.: Kun. V.Šauklis. Dievas tarė: „Gana“, 1989)

Platelių gyventojai pasipriešino Lietuvos Ministrų Tarybai, J.Gurecko rūpesčiu nutarusiai atiduoti gražiausias Platelių ežero apylinkių vietas Klaipėdos imonių poilsiavietėms statyti. Pareikalavo Plungės raj. vykdomojo ir partijos komitetų pasirūpinti, kad būtų atstatytos Beržoro kalvarijos. Patys žmonės taip pat darbu ir lėšomis žadėjo remti koplyčių atstatymo darbus.

1988 m. Ministrų Taryba atšaukė savo sprendimus, priėmė nutarimą įkurti Žemaitijos nacionalinį parką nuo 1989 m. liepos 1 d. Praėjo liepa, rugpjūtis, tačiau nutarimai nevykdomi, Plateliai niokojami dar sparčiau.

Plateliškiai dar kartą kreipiasi į Lietuvos vyriausybę, savo kraštiečius, Plungės raj. vykdomąjį komitetą ir į Beržoro griovikus, kviesdami kuo greičiau įkurti Žemaitijos nacionalinį parką, imtis kultūros paminklų atstatymo darbų. Būtinės valstybinės priemonės sutramdyti plūdimą prie Platelių ir jų niokiojimą.

Morta Mikašauskienė (Plateliai. „Gimtasis kraštas“, 1989.X.5)

Netrukus buvo atstatytos 4 koplytėlės. Kitos taip pat atstatomos.

APRAŠYMAS. Didžiajame mediniame altoriuje yra stebuklingas paveikslas, uždengiamas Marijos, skleidžiančius spindulius, paveikslu. Stebuklingo paveikslo rėmų viršutinė dalis per vidurį pusapvalė. Marija iki pusės, dešinėje rankoje laiko škaplierių, o kairėje — Kūdikelį. Jėzus dešine ranka laimina, kaire laiko knygą. Su sidabriniais aptaisais. Matosi rankos, veidai ir Jėzaus pėda. Abu su auksinėmis karūnomis. Fonas aksominis raudonas. Aplink 11 žvaigždžių, plius viena didesnė. Ant vieno škaplieriaus Marijos monograma, ant kito — IHS. Iš paveikslo šalių 2 lentelės su senoviniais dideliais votais. Vienas su išmušta 1762 m. data.

ATLAIDAI. Bažnyčios titulo šv. Stanislovo, Kryžiaus, Išaukštinimo, Škaplierinės.

5. BIRŽAI

VIETA. 60 km į šiaurę nuo Panevėžio. 1997 m. — 16 000 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, dekanato centras.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pirmą bažnyčią pastatė Mikalojus II Radvila 1500 m. Vyskupas Albertas Radvilas 1515 m. savo valdomoje Biržų dalyje pastatė kitą bažnyčią.

Biržų savininkas LDK etmonas ir Vilniaus vaivada Mikalojus Radvila 1564 m. viešai perėjo į kalvinizmą. Nuo tada prasidėjo katalikų persekiojimas ir apie 1580 m. parapija buvo priversta likviduotis. Statant pilį apie 1589 m. statybos pretekstu buvo nugriauta vysk. Alberto statyta bažnyčia.

Katalikų vėlesnės pastangos atkurti bažnyčią ėjo niekais. Biržą seniūnas Penkalkis netgi įsakė išarti buvusios bažnyčios vietą drauge su kapinėmis ir apsėti javais.

Kristupas I Radvila išleido potvarkį, kad visi valdininkai būtų tik reformatų tikybos. Tuo katalikai buvo prilyginti žydams.

Liudvika Karolina Radvilaitė, antrą kartą ištekęjusi, bet jau už kataliko, priėmė katalikybę. Jos lėšomis 1692 m. Biržuose buvo įrengta trečioji katalikų bažnyčia.

1701 m. Biržuose lankėsi Rusijos caras Petras I. Kadangi ten nebuvo cerkvės, jis dalyvavo katalikų pamaldose specialiai įruoštoje koplytėlėje.

Liudvikos Karolinos anūkei Franciškai 1731 m. ištekęs už Jeronimo Florijono Radvilos, Biržai atiteko Nesvyžiaus Radviloms, o šie iš senų laikų buvo katalikai. Iškilo reikalas statyti naują bažnyčią, nes ši jau paseno ir buvo maža. 1739–1742 m. Ona Sanguškaitė-Radvilienė pastatė ketvirtą iš eilės bažnyčią Šv. Jeronimo titulo (sūnui pagerbti), su 5 bokštais.

1811 m. klebonas Kazimieras Pikturna su parapijiečiais pastatė naują medinę Šv. Onos bažnyčią.

1851 m. vizitacijos akte vysk. Valančius rašė: „Biržų mieste, kur 17 birželio praleidome, aplankėme medinę bažnyčią, nuo senumo veik griūvančią. Iš to kilusį mūsų liūdesį bei skausmą palengvino tas dalykas, kad šviesiausias grafas Jonas Tiškevičius suteikė mums paguodos, duodamas beveik neabejotinos vilties, kad greitai laiku jis pastatys naują mūro bažnyčią“. Vyskupui išvykus, pradėti statybos darbai. 1853 m. sienos jau gerokai pamūrytos. 1861. VI.21 vysk. Valančiui lankantis Biržuose, sienos jau buvo baigtos mūryti, bet vidus dar neįrengtas. Iškilo pavojus, kad rusai gali iš katalikų bažnyčią atimti ir paversti cerkve. Nieko nelaukdamas vyskupas įsakė pernešti Švč. Sakramentą iš senosios į naująją bažnyčią. Šios vizitacijos metu atsirado vyskupo pastaba: „Atlaikius mišparus, matydami, kad bažnyčia vos laikosi ir juda, iš baimės, kad ji nebūtų sugriauta dėl tokios žmonių daugybės, įsakė deleguotam kunigui bažnyčią pašventinti, nors ji nebuvo baigta, ir ten sunešti dieviškojo kulto dalykus“.

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame, antrame nuo altoriaus pilioriuje kabo apie 1,1x1,5 m dydžio Marijos Ėmimo į Dangų paveikslas. Marija su balta tunika, per kairį petį persimetusi mėlyną juostą, palaidais plaukais, rankas sudėjusi prie krūtinės, žvelgia aukštyn. Stovi ant pusmėnulio, aplink kojas angeliukai. Ant rėmų 3 votai.

Kairiajame šoniniame altoriuje šv. Onos su dukrele Marija ant rankų paveikslas. **ATLAIDAI.** Bažnyčios titulo — šv. Jono Krikštytojo.

6. BUIVYDŽIAI

VIETA. 30 km į šiaurės rytus nuo Vilniaus.

VARDAS. Nuo Buivydės upelio, o tas savo ruožtu—nuo asmenvardžio Buivydas.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Kalvarijos dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1688 m. minimas Buivydžių palivarkas. Vėliau čia buvo dvaras. 1635 m. jį lėno teise valdė Ciprijonas Bžostovskis. Po to dvaras atiteko reguliarijų kanauninkų vienuolių, o nuo 1782 m. vėl Bžostovskių įpėdiniams. Vilniaus maršalka Stanislovas Mykolas Radziševskis 1785 — 1790 m. pastatė medinę aštuoniakampę bažnyčią, kuri buvo 1789.VIII.17 dominikono vysk. Valentino Volšackio pašventinta. Baž-

nyčia sudarė vieną kompleksą su dvaro rūmais. Pastatai buvo išdėstyti simetriškai apie kompozicinę ašį, kurios viename gale rūmai, kitame — bažnyčia. Bažnyčios prieangy stovėjo ant pjedestalo natūralaus dydžio šv. Kazimiero ir šv. Stanislovo statulos. XX a. pr. klebonas Mykolas Masiulis čia dar surado tautiškai „neužgesusių lietuvių“ ir greta lenkiškų įvedė lietuviškus giedojimus. Bet lankydamas ligonius apsikrėtė šiltine ir mirė 1906 m.

1900 m. į Lietuvą atvyko prancūzų kalbininkas Robertas (Gautijo). Jis porą mėnesių gyveno Buivydžių kaimuose ir 1903 m. paskelbė darbą „Buivydžių tarmė“. Už jį gavo aukštojo mokslo diplomą.

7 km į vakarus nuo Buivydžių yra Šukionių kaimas. Jame 1928.X.17 gimė Henrikas Romanas Gulbinavičius. 1946 m. su tėvais jis repatrijo į Lenkiją. 1985.IV pakeltas kardinolu. 1980 m. buvo Vilniaus arkivyskupijos pietinės dalies apaštalinis administratorius.

1982.V.29 apie 20 val., rodos, nuo elektros laidų užsidegė medinė bažnyčia. Šalimais buvusios mokyklos mokiniai padėjo išnešti bažnytinius daiktus, o ji pati sudegė. Buvo gautas leidimas statyti naują mūrinę bažnyčią senosios stiliumi. Atstatymą tęsė ir užbaigė inžinierius Juozas Kančys.

1987.X. 11 vysk. J.Steponavičius, dalyvaujant gausiai miniai tikinčiųjų, pašventino bažnyčią. Šventoriuje yra šv. Florijono koplyčia su to šventojo relikvijomis.

APRAŠYMAS. Paveikslas apie 100x130 cm dydžio. Jis kabo presbiterijoje ant dešinės sienos. Paveikslas ovalinis, bet stačiakampiuose rėmuose. Su aptaisu. Fonas taip pat su aptaisu. Marijos aptaisas sidabrinis, Jėzaus — auksinis. Matosi veidai, rankos ir Jėzaus pėdos. Marija lyg soste galvą palenkusi į dešinę ir priglaudusi prie Kūdikėlio Jėzaus, kurį laiko dešine ranka. Abu su vainikais.

ATLAIDAI. Šv. Jurgio — bažnyčios titulo, Antano, Florijono; Škaplierinė, Marija Rožinė.

6. BUTKIŠKĖ

VIETA. 5 km į pietryčius nuo Ariogalos.

PRIKLAUSYMAS. Kauno vyskupija, Raseinių dekanatas.

APRAŠYMAS. Pirmoji bažnyčia statyta 1506 m. kleb. Pr.Bikino rūpesčiu. 1938 — 1939 m. suremontuota. Kairiajame altoriuje paveikslas 60x70 cm dydžio, su sidabro spalvos apdaru. Matosi tik veidai ir rankos. Su auksinėm karūnom. Marija iki pusės. Kairėje rankoje laiko Jėzų. Jis dešine ranka laimina, kairėje laiko knygą.

Paveikslo kraštuose dvi medžiaginės lentelės su 11 votų ir 60 karolių.

7. ČIOBIŠKIS

VIETA. 22 km į pietvakarius nuo Širvintų, prie Neries ir Musės santakos. 1984 m. — 358 gyventojai.

VARDAS. Senovėje buvo smuklė, į kurią užeidavo keliauninkai. Pašėrę savo arklus, sakydavę: „čia biškį nugersime, kol arkliai pailsės, ir važiuosime tolyn“. Iš to „čia biškį“ kilęs ir vardas. Pasakojimas, deja, neįtikinantis.

PRIKLAUSYMAS. Kašiadorių vyskupija, Širvintų dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pro Čiobiškį nuo Gelvonų per Kernavę į Vilnių ėjo senas Panerių kelias. XV — XVI a. buvo dvaras. XVIII a. jį valdė Šveikauskai, kurie 1794 m. Čiobiškį pardavė Jonui Krizostomui Pilsudskiui. Pilsudskių rankose dvaras išbuvo iki nepriklausomybės metų.

XVI a. suteiktos Magdeburgo teisės, bet į miestą neišaugo, nustelbė kiti miestai.

Pirmiausia dvare atsirado koplyčia. XVII a. jėzuitai pastatė medinę bažnyčią, bet ji greit sudegė. Po to Šveikauskai pastatė bažnyčią kitoje vietoje. 1782 m. vysk. Masalskis įkūrė parapiją. XVIII a. pab. bažnyčia sudegė. Kai 1794 m. jie pardavė dvarą Pilsudskiui, įrašė sąlygą, kad naujieji dvaro savininkai pastatytų bažnyčią. Dvarą suprojektavo Laurynas Stuoka-Gucevičius.

Pilsudskiai buvo įsipareigoję pastatyti bažnyčią, panašią į Vilniaus katedrą, bet išėjo nelabai panaši. Bažnyčia baigta statyti 1810 m., o konsekruota Jono Kriškitytojo titulu tik 1907 m. Vilniaus vyskupo Ropo.

Per dvarus ir sulenkėjusius kunigus Čiobiškis buvo aplenkintas. Lietuviškas pamaldas įvedė kun. St.Šlamas. Už tai 5 mėnesių laikotarpiu 9 kartus buvo šaukiamas į Vilniaus kuriją pasiaiškinti dėl „lenkystės persekiojimo“. Kai šis dvasininkas, atvykęs į Čiobiškį, pas žmones nerado lietuviškų maldaknygių, tuoj pasikvietė knygnešį, kuris atvyko su 3 maišais lietuviškų draudžiamų knygų. Bet kai tik jis įėjo į kleboniją, šeimininkė pranešė: „Žandarai!“ Mat knygnešys buvo rusų sekamas. Klebonas jį su knygų maišais paslėpė tamsiame sandėliuke, o pats sutiko žandarų vyresnįjį. Ne tik sutiko, bet ir maloniai kalbėjo, skaniai vaišino, girdė. Taip pavaišintas žandaras išvyko nė nepasakęs, ko čia buvo atsibeldęs. Tačiau į ratus pats nebesėdęs — jį reikėjo iškelti.

Pilsudskių dvarą Lietuvos valdžia nusavino ir įsteigė vaikų prieglaudą, benediktinių vedamą. Rusų valdžia po II pasaulinio karo dvare įkurdino internatinę mokyklą. Parke, ties rūmų balkonu, auga sena tuopa, kurią vadina Baudos medžiu.

Seni žmonės pasakodavo, kad baudžiatvės laikais prie šio medžio plakdavę baudžiauninkus, tuo pačiu metu dvarininkai, susėdę rūmų balkone, sau ramiai užkandžiaudavę. Jei plakimo bausmė pasirodydavo per maža, kartais dvarininkas nelaimingą auką nušaudavęs.

APRAŠYMAS. Mūrinės bažnyčios kairės pusės altoriuje yra 1,2x2 m dydžio, viršų pusapvalės formos rėmuose, Marijos paveikslas. Raudono fono vidury Marija su sidabriniais aptaisais, Jėzus su aukso aptaisais. Matosi tik veidai, rankos ir Kūdikėlio pėdos. Ant fono užrašas: „Šventa Dievo Gimdytoja, melskis už mus“. Ant fono kabo 4 votai. Dar aukščiau 2 angelai laiko vainiką. Marija ir Jėzus su karūnomis. Marija dešine ranka laiko skeptrą, kaire — Jėzų, palenkusi galvą į

Sūnų, žvelgia tiesiai. Jėzus, galvą irgi kiek pakreipęs į Mariją, kairėj rankoj laiko knygą, dešinė laimina.

MALONĖS. Iki II pasaulinio karo buvo daug votų, bet ar karo metu, ar po jo jie buvo kažkieno paimti.

1. Per II pasaulinį karą žydaitė Paulina Marcinauskienė, būdama dideliame pavojuje, prašė Mariją užtarimo ir liko gyva. Ji pasikrikštijo ir paaukojo votą.

2. Onutė Tvirgaitė, apie 1949 m. būdama dideliame pavojuje, išsigelbėjo. Ji tikėjo, kad ją išgelbėjo Marija. (Užrašyta iš vietinės moteriškės.)

ATLAIDAI. Jono Krikštytojo — bažnyčios titulo, šv. Baltramiejaus, šv. Kryžiaus, buvo Jėzaus Širdies.

8. DAUGAI

VIETA. 18 km į pietryčius nuo Alytaus. 1997 m. — 1841 gyventojas.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Alytaus dekanatas.

VARDAS. Pagal vieną legendą — nuo kunigaikščio Daugio, įkūrėjo. Pagal kitą—kryžiuočiams užpuolus piliakalnį, visi gyventojai žuvo, o kunigaikščio dukotė Dauge pasiskandinusi ežere, todėl ir gyvenvietė gavusi Daugų pavadinimą. Reikia manyti, kad vardas kilo nuo ežero Daugas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Daugai buvo DLK Vytauto medžioklės rezidencija — dvaras. Iš išlikusių Vytauto laiškų 4 buvo rašyti Dauguose. Manoma, kad ten per medžioklę 1380 m. Jogaila susitiko su kryžiuočiais ir sudarė slaptą sutartį, nukreiptą prieš Kęstutį.

Parapiją įsteigė Vytautas ir 1393 m. pastatė medinę bažnyčią. 1503.VIII.14 DLK Aleksandras bažnyčios užrašą praplėtė. 1555 m. karalienė Bona savo ruožtu užrašė bažnyčiai dar daugiau turtų.

Yra žinoma, kad 1475 m. Daugų klebonas Stanislovas buvo nuvykęs į Romą prašyti popiežiaus Siksto IV malonės — atleidimo nuo ekskomunikos ir kitų bažnyčios bausmių, kurias tarėsi užsitraukęs. Mat kartą buvo užpuolę šeši piktadariai ir smarkiai sužeidę, norėjo nužudyti, bet parapijiečiai apgynę. Klebono įsakymu piktadariai buvo suimti ir uždaryti į kalėjimą. Penki iš jų po kurio laiko buvo paleisti ir prisaikdinti, kad nekeršys, o šeštasis, laikytas ilgiau kalėjime, išleistas po kelių dienų, mirė. Klebonas, matyt, jautėsi kaltas dėl jo mirties.

1862 m. kleb. Matas Petrauskas pastatė dabar tebestovinčią bažnyčią.

1708 — 1712 m. badu išmirė beveik visi Daugų gyventojai.

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame altoriuje yra uždengiamas kitu Marijos paveikslu stebuklingas Aušros Vartų Marijos paveikslas. Dydis apie 1,5x2 m. Ant raudono fono 19 votų. Altoriaus apačioje yra šv. Kazimiero statula.

9. DRUSKININKAI

VIETA. 36 km į pietus nuo Alytaus. 1976 m. — 14 200 gyventojų, 1997 m. — 21 800.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Varėnos dekanatas. Anksčiau priklausė Gardino užmiestiniam dekanatui.

ISTORIJA. 1628 m. čia buvo įsteigta reformatų parapija, bet 1700 m. jos jau nebuvo.

Mineralinėmis versmėmis susidomėjo 1790 m. karaliaus Stanislovo Augusto asmeninis gydytojas. 1794 m. karaliaus dekretu Druskininkai paskelbti gydomąja vietove. 1844 — 1852 m. pastatyta pirmoji mūrinė bažnyčia, vėliau, 1931 m., baigta statyti neogotikinė bažnyčia pagal architekto Stepono Šilerio iš Varšuvos projektą, o senoji sugriauta. 1865 m. pastatyta cerkvė. Išleistas potvarkis, kad kurorto žemės gali būti parduodamos tik rusams. Versmės pavadintos rusų veikėjų ir gubernatorių vardais. 1920 — 1939 m. Druskininkais ypač domėjosi valstybės diktatorius maršalas J. Pilsudskis. Čia jis mėgdavo vasaroti, sėdėti ant Nemuno kranto ir žiūrėti į jo dar neužimtą nepriklausomą Lietuvą. 1931 m. kurortą iš privačių rankų nusipirko Lenkijos išdas. Lenkai 1937 m. versmes Vilniaus universiteto rektoriaus Vitoldo Stanevičiaus pasiūlymu pavadino lietuviškais Vytauto, Undinės, Aušros vardais. Tik giliausiam gręžiniui duotas Juozapo Pilsudskio vardas. Bet juk ir jis lietuvis... 1966 — 1970 m. klebono Konstantino Gajausko rūpesčiu bažnyčios vidus suremontuotas. Per remontą bažnyčios sandėlyje klebonas K. Gajauskas įrengė koplyčią, altorių ir jame įtaisė iš Vilniaus atvežtą paveikslą.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešinėje koplyčioje yra Marijos Aušros Vartų apie 1,6x1,8 m dydžio paveikslas. Fonas tamsiai raudonas. Iš šalių kabo po dvi raudona medžiaga apkaltas lenteles su daugybe, apie 200 — 300 vienetų, padėkos ženklų. Daugiausia karoliai. Iš paveikslo šalių stovi Joakimo ir Onos statulos.

ATLAIDAI. Bažnyčios titulo — Škaplierinė, Kryžiaus išaukštinimo, Aušros Vartų — Gailestingumo.

10. DŪKŠTOS

VIETA. Apie 25 km į šiaurės vakarus nuo Vilniaus.

VARDO KILMĖ. Kurį laiką vadinosi Pijorų Dūkštos — atskirti nuo Dūkšto, esančio šiaurės rytų Lietuvoje, nes čia veikė tie vienuoliai.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Kalvarijų dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Vietovė priklausė Giedraičiams. Marija Giedraitytė-Daubarienė 1674 m. pastatė nedidelę Šv. Onos bažnyčią. Apie 1750 m. ši bažnyčia teko pijorams, kurie 1772 m. pastatė naują bažnyčią, o vyskupas Masalskis 1777 m. įsteigė parapiją. Kai rusų valdžia panaikino pijorų vienuolyną, čia apsigyveno paskutinis pijorų provincijolas kun. Joakimas Dembinskis. Jo rūpesčiu 1850-1856 m. pastatyta nauja gotikos stiliaus bažnyčia. Architektai buvo Gustavas Šachtas ir Tomašas Tyšeckis. Rusai 1865 m. panaikino parapiją. 1868 m. bažnyčią pavertė cerkve. XVIII — XIX a. veikė pijorų mokykla.

1918 m. bažnyčia suremontuota ir virto parapijine.

APRAŠYMAS. Gražioje, iš lauko akmenų ir raudonų plytų sumūrytoje bažnyčioje ant kairės pusės pilioriaus kabo apie 1x1 m Marijos Aušros Vartų paveikslas. Yra tik Marijos galva. Ji padengta aukso spalvos metaliniu aptaisu. Veidas neuždengtas. Ant galvos graži karūna, papuošta brangiais akmenimis. Ją laiko 2 angelai. Ant kaklo kokie 6 karoliai, o ant plačių medinių rėmų viena širdelė — votas.

Dūkštų bažnyčioje buvo Dievo Motinos paveikslas, pieštas italų dailininko Sassio Ferrati. Kitados paveikslas buvęs poeto Adomo Mickevičiaus nuosavybė. Dabar jo nėra.

ATLAIDAI. Bažnyčios titulo — šv. Onos, šv. Antano.

11. EIŠIŠKĖS

VIETA. 60 km į pietus nuo Vilniaus. 1997 m. — 3900 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Varėnos dekanatas. Prieš karą buvo Rodūnės dekanatas.

VARDAS. Lietuvos metraščiuose minima, kad Eišiškių pilį pastatė XIII a. I p. ar vid. Eikšys. Kryžiuočių karo kelių aprašymuose Eišiškės minimos įvairiais vardais: Eykischen, Eyksis, Kindort.

ISTORIJA. XIV a. čia buvo kunigaikščio Sudimanto ir jo sesers Onos, Vytauto žmonos, tėvonija. Prie 1384.1.30 Vytauto sutarties su kryžiuočiais buvęs prikabinas antspaudas su įrašu: „Sigillum Sudemond de Wesisken“. Vytauto svainis Sudimantas 1394 m. pateko kryžiuočiams į nelaisvę prie Paparčių ir buvęs jų žiauriai nukankintas — pakartas už kojų. Po jo mirties Eišiškes kaip savo žmonos kraitį valdė pats Vytautas. Labai galimas dalykas, kad Sudimanto tėvas buvo kunigaikštis Eikša, kilęs iš Gedimino giminės.

Eišiškių dvaras ir kitos žemės priklausė didžiajam kunigaikščiui, kuris jas valdė per savo vietininką — seniūną. Būta ir pilies teismo. Vėliau Eišiškės buvo pavieto centras, ir gan didelis, nes 1528 m. karo reikalams turėjo duoti 263 arklius. Po 1791 m. Eišiškių bažnyčioje rinkdavosi bajorų seimeliai.

Pirmąją bažnyčią 1398 m. pastatė Vytautas ar kuris didikas jo paliepiu. Tai buvo šešiolikta bažnyčia Lietuvoje.

1433 m. bažnyčia sudegė per Švitrigailos, Livonijos ordino ir Lietuvos valdovų kovas ir tais metais perstatyta. 1506 m. bažnyčiai suteikta propinacijos teisė. 1522 m. pastatyta nauja bažnyčia. Kurį laiką veikė dvi bažnyčios: senoji ir naujame rajone. 1524 m. Eišiškių bažnyčia ir parapija priskirtos prie Trakų prepozitūros.

1522 m. išduotas dokumentas, kuriame, be kita ko, nurodyta, kad druska prekiaujantys miestelio gyventojai turėjo duoti Eišiškių klebonui 6 kibirus medaus. Klebonas gavo teisę įrengti trečią karčiamą visų rūšių gėrimams „šinkuoti“. 1524 m. įsteigta parapijinė mokykla, viena pirmųjų Lietuvoje. 1526 m. klebonui suteikta teisė ant Versekos upelio pastatyti vandens malūną. 1654 m. per rusų invaziją miestelis sudegė. 1663 m. bažnyčia atstatyta. 1706 m. švedai vėl sudegino miestelį, o maras išnaikino daug gyventojų. Karalius Augustas II, lankydamas švedų sudegintus miestelius, aplankė ir Eišiš-

kės, padidino bažnyčios fundaciją ir liepė pastatyti naują bažnyčią. Ji iškilo 1707 m.

Prie miestelio aikštės stovėjusi bažnyčia 1711 m. vadinta „bažnytėlė“. 1765 m. ji dar buvo, bet vėliau neminima.

1847 — 1852 m. pagal Teodoro Narbuto projektą pastatyta iš lauko akmenų nauja bažnyčia ir varpinė, kuri 1929 — 1940 m. paaukštinta iki 4 aukšto. 1905. VIII. 1 bažnyčią konsekrovo vysk. E. Ropas. 1970 m. bažnyčia restauruota. 1987 m. suremontuotas vidus.

Netoli Eišiškių 1485 m. gimė Stanislovas Rapalionis. 1544 m. gavo teologijos daktaro laipsnį. Vertė į lietuvių kalbą Šv. Raštą, bet vertimas neišliko. Mirė 1545. V. 13 Karaliaučiuje. Palaidotas Karaliaučiaus katedroje šalia kunigaikščių laidojimo vietos. Jo antkapio epitafijoje buvo įrašyta: „Čia guli didis vyras, lietuvių tautos garbė“.

Lenkinimas ypač sustiprėjo XIX a. gale, kai klebonu buvo atkeltas didelis lenkinimo puoselėtojas kun. N.J. Gintautas — Dzievaltovskis. Jo patvarkiu nelotyniški giedojimai ir kitos apeigos pakeista lenkiškais. Parapijiečiai, nemokantys lenkiškai, turėjo poteriauti lenkų kalba. Jie kreipėsi į Kuriją, bet veltui. Netekę kantrybės 1906 m. pasiuntė prašymą Vilniaus generalgubernatoriui, reikalaudami pašalinti juos lenkinančius dvasininkus, paskirti lietuvių kunigą. Eišiškėse atsirado lietuvių vikarų, bet jiems irgi buvo ne pyragai: kas keli mėnesiai buvo keitinėjami. Vikarą Vincentą Bobiną tiesiog meste išmetė iš klebonijos su visais lietuviškais laikraščiais ir elementoriais. 1920.IX.27 į Eišiškes įžygiavusi Lietuvos kariuomenė buvo gyventojų džiaugsmingai sutikta. Lenkams sulaužius Suvalkų sutartį, Eišiškes užėmė Želigovskio daliniai.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešiniajame šoniniame altoriuje kabo 3 Marijos paveikslai. Nežinia, katrais stebuklingas, galbūt visi trys. Virš tabernakulio yra 80x100 cm dydžio Marijos Aušros Vartų paveikslas su auksiniu aptaisu. Virš jo kabo Marijos Neperstojančios pagalbos 60x100 cm paveikslas. Bizantinio tipo. Abipus šių dviejų paveikslų — lentelės su koku 100 votų, padėkos ženklų. O virš šių dviejų paveikslų, dar aukščiau kabo visas sidabriniam aptaisui — išskyrus veidus, rankas, Jėzaus pėdas — Marijos paveikslas. Apie 60x80 cm dydžio. Marija visu ūgiu, ant kairės rankos laiko Kūdikelį. Ant paveikslo rėmo vainikas.

ATLAIDAI. Bažnyčios titulo — Kristaus Žengimo į Dangų.

12. GELVONAI

Švč. Mergelės vardo koplyčioje, statytoje 1842 m., virš altoriaus, kuriame yra akmuo su Marijos pėda, yra Marijos Aplankančios Elzbietą stebuklingas paveikslas. Dydis apie 1x1,3 m. Vaizduoja Mariją su Juozapu, sveikinančius Elzbietą su vyru prie jų namų. Viršuje — angelai.

Klebonas J. Pilka rado atskirai sudėtus votus (jie buvo nuimti gal bijant vagystės) ir dalį jų prikabino prie šio paveikslo, o dalį prie Aušros Vartų Marijos paveikslo bažnyčioje. Jų iš viso apie 10 vienetų.

13. GIEDRAIČIAI

VIETA. 40 km į šiaurę nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Nuo kunigaikščių Giedraičių. Čia buvo vienas iš paskutiniųjų Lietuvos sričių kunigaikščių gimininių valdų centras. Giedraičiai pirmą kartą paminėti 1338 m.

ISTORIJA. Pirmąją bažnyčią pastatė Vytauto pavestas Mykolas Gentilavičius — Gentvila. Iš Giedraičių giminės kilo daug valstybės veikėjų, apie 10 dvasininkų, iš jų 2 vyskupai: G. Merkelis (1536— 1609) ir G. Juozapas Amulfas (1764— 1838), kuris su broliu Martynu (1803 — 1809) pastatė dabartinę Šv. Baltramiejaus bažnyčią. J. Amulfas išvertė į lietuvių kalbą Naująjį Testamentą (1816 m.). Jam mirus, velionio valia širdis buvo išimta, atvežta į Giedraičius ir įmūryta presbiterijos sienoje.

Pagal bažnyčios kalendorių — žinyną (1987 m.) II bažnyčia pastatyta 1443 m., o III — po 1676 m.

1920.X — XI Giedraičių — Širvintų ruože vyko smarkūs mūšiai su lenkais. XI.21 lenkai buvo sumušti, Giedraičiai užimti. Lietuvos kariai norėjo toliau pulti Vilniaus kryptimi, deja, lenkams labai palanki Santarvė sustabdė mūšiškius. Kritusieji palaidoti Giedraičių, Širvintų, Ukmergės, Želvos kapinėse.

Ir po kautynių lenkų teroras prieš lietuvius nesiliovė. 1922.1.8 lenkai sušaudė lietuvių Juozą Lechavičių. 1923.IV.3 Aleksandriškių dvare kankino Veroniką Katelytę (17 m. amžiaus), nupjaustė krūtis. Katelytė mirė nuo žaizdų. Tą pačią dieną Pivoriūnų kaime įsiviliojo į savo pusę Juozą Sabulį ir nužudė. 1985.V.4 buvo minimas palaimintojo Mykolo Giedraičio, vadinto Lietuvos žvaigžde (1425 — 1485. V.4), 500 m. mirties jubiliejus.

APRAŠYMAS. Mūrinės bažnyčios kairiame altoriuje yra apie 2x1,5 m dydžio Marijos su Kūdikiu paveikslas. Marija kairėje rankoje laiko škaplierių, o dešinėje Kūdikį ir rožinį. Jėzus dešinę ranką uždėjęs ant rutulio, o kairę ištiesęs link Marijos rankos. Jis kiek atlošęs galvą, žiūri tiesiai. Marija žvelgia dešiniau. Apie galvas aureolės. Aplink Kūdikėlio galvą 5 sidabrinės žvaigždės, o aplink Marijos — septynios. Abu karūnomis. Marija pavaizduota iki kelių ar sėdinti soste. Sunku suprasti, nes figūros su sidabriniais aptaisais. Figūrų apatinėje dalyje mėnulio pjautuvai. Aptaisai neuždengta veidai, rankos, Kūdikėlio pėdos. Paveikslas fono violetinis. Prie Marijos kairiojo peties ant fono prikabinoti 5 votai.

ATLAIDAI. Bažnyčios titulo — šv. Baltramiejaus.

14. GINTALIŠKĖS

VIETA. Plungės raj. 10 km į rytus nuo Salantų, 6 km nuo Platelių.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. XV a. vid. čia buvo seniūno Kęsgailos dvaras. Vėliau dvaras perėjo karaliui. 1568 m. karaliaus perleistas J.Chodkevičiui, o 1622 m. kraičio keliu perėjo Sapiegomis. 1752 m. dvarą valdė frakų vaivada Pociejus. 1773 — 1774 m. Mykolas Pociejus pastatė medinę šv. Mato bažnyčią, kuri pradžioje veikė kaip filija, bet jau 1781 m. Žemaičių vyskupas Steponas Giedraitis suteikė parapijos teises.

1848 m. Gintališkėje siautėjo rusų kazokai. Caro valdžia, bijodama bruzdėjimų, ketino valstiečius iškelti į miestą, be jie priešinosi.

Prie Gintališkių yra Kartuvėnų vardu žmonių pramintas kalnas, nes šioje vietoje rusai korę 1863 m. sukilėlius.

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame altoriuje — Marijos Čenstakaviškės 1x1,2 m paveikslas. Marija iki pusės, su raudona tunika, mėlynu apsiaustu. Ant kairės rankos Kūdikėlis Jėzus su balta tunika. Jis dešine ranka laimina, kairėje laiko knygą. Kabo 9 votai.

ATLAIDAI. Šv. Mato.

15. GRUZDŽIAI

VIETA. 18 km į šiaurę, šiaurės vakarus nuo Šiaulių.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Šiaulių dekanatas.

VARDAS. Vietovė gavo vardą nuo dvaro savininko Gruzdzio pavardės. Jie valdė dvarą XVII a.

ISTORIJA. Pirmąją bažnyčią pastatė K.Gruzdis 1636 m. Ji buvo skirta reformatams, 1653 m. perėjo katalikams. Apie 1670 m. buvo atstatyta. Jai sudegus, 1759 m. kunigaikštis Radvila ant Gruzdzių piliakalnio (dabar kapinės) pastatė naują medinę bažnyčią.

1910 m. klebono Liongino Rakščio, vikaro Juozo Skorupskio ir parapijiečių pastangomis, aukomis pastatyta nauja mūrinė neogotikinė bažnyčia, kurią 1920 m. konsekrovo Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius. Ap link bažnyčią—Kryžiaus Kelių koplyčia.

APRAŠYMAS. Yra 2 stebuklingi paveiksai.

1. Kairiajame šoniniame altoriuje yra apie 1,3x2 m Marijos Rožinės paveikslas. Viršuje triskart suapvalinta rėmo briauna. Virš Marijos galvos 2 angelai laiko auksinę karū-

ną ir iš šonų dar po 3 angeliukus. Iš kraštų klūpo: dešinė pusėj vienuolis, kairėj — vienuolė. Jų matosi tik veidai ir rankos, kita uždengta sidabriniais aptaisais, o už galvų auksinio aptaiso aureolės. Tarp jų matosi maža figūra su kryžiumi. Jėzus? Dalis šios figūros su sidabriniais aptaisais. Aptaisais uždengti tik akmenys, paveikslas fonas neuždengtas.

Marija visu ūgiu, su auksu aptaisyta tunika ir pasidabruotu apsiaustu. Stovi ant auksinio mėnulio pjautuvo. Marija palaidais plaukais. Žvelgia tiesiai. Aplink galvą 12 auksinių žvaigždžių. Kaire ranka laiko rožinį, dešine Kūdikelį. Jėzus irgi su auksiniu aptaisu ir auksine karūna. Jis žiūri kiek į dešinę ir žemyn. Kaire laiko rutulį, dešinę ištiesęs į rožinį. Iš altoriaus šonų 2 lentelės su 22 votais, karoliai.

2. Bažnyčios kairėje pusėje ant pilioriaus, kur sakykla, kabo apie 70x90 cm dydžio Marijos Trakiškės paveikslas. Marija iki pusės, kairėje rankoje laiko rožę, dešine — Jėzų. Žiūri beveik tiesiai. Jėzus atsiskęs į kairę, žiūri į rožę ir jos siekia. Abu su vainikais, sidabriniais aptaisais. Matosi tik veidai, rankos ir Jėzaus pėdos. Fonas neuždengtas. Aplink Marijos galvą gelsva aureolė, prie paveikslas votas su 1756 m. data.

ATLAIDAI. Šv. Roko, Švč. Trejybės (bažnyčios titulo), Marijos Rožinės, Marijos Nuolatinės pagalbos, Marijos Nekaltai Pradėtosios.

16. JOSVAINIAI

VIETA. 9 km į pietvakarius nuo Kėdainių.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Kėdainių dekanatas.

ISTORIJA. XVI a. Josvainių dvare buvo koplyčia. Valančius rašė, kad bažnyčia Josvainiuose buvusi įkurta vyskupo Merkelio Giedraičio rūpesčiu. Šis vyskupas, norėdamas tvirtiau laikytis prieš Kėdainių reformatus, nusiuntęs į Josvainius kunigą, kuris laikęsis prie minėtos koplyčios. Seniūnas pilininkas Judickis, matydamas, kad kunigas neturi iš ko gyventi, užrašęs 36 valakus karališkos žemės ir dešimtinę valsčiaus pajamų. Karalius Zigmantas III tai patvirtinęs. 1590 m. kun. Kobylinskis pastatė naują medinę bažnyčią, kuri 1604 m. buvusi pašventinta. Manoma, kad ji buvo atstatyta XVIII a. pr.

1841 m. Varnių prelado Juozapo Kryžanausko rūpesčiu buvusi suremontuota. 1896 — 1903 m. kun. Jonas Novickis su parapijiečiais pastatė naują neogotikinę bažnyčią, kurią 1920 m. konsekrovo Žemaičių vysk. Pr. Karevičius. Bažnyčios statytojas 1941.VI.27 buvo žiauriai bolševikų nukankintas Viekšniuose. 1941 m. per karo veiksmus rusai kiek apgadino bažnyčią.

APRAŠYMAS. Paveikslas XVIII a. buvo perkeltas iš senosios bažnyčios. Dabar yra kairiajame mediniame altoriuje. Apie 1,2x1,6 m dydžio. Tapytas aliejiniais dažais ant drobės, su sidabriniais aptaisais, karūnomis, raudonu aksominiu fonu, ant kurio 33 votai. Per aptaisą matosi tik veidai, Marijos rankos ir Jėzaus pėdos. Atrodo, kad aptaisas neprikaltas prie paveikslo, bet veidai priklijuoti tam tikrose aptaiso vietose. Ant Marijos kaklo karoliai. Marija iki pusės, galvą palenkusi į dešinę, bet žiūri žemyn kairėn, kairę ranką prispaudusi prie šono, dešinę apglėbusi Kūdikelį. Jis žiūri kairėn. Aptaisas papuoštas gėlių ornamentais. Iš paveikslo šalių altoriuje Juozapo ir Onos su 5-6 metų Marija statulėlės.

ATLAIDAI. Marijos Vardo—po IX.8 sekmadienį, Žolinė, Visų Šventųjų (bažn. titulo), Kazimiero, Marijos Nekalto Prasidėjimo.

17. KAUNO BAZILIKA

VIETA. Senamiestis.

ISTORIJA. Pirmieji steigimo dokumentai yra žuvę. Bažnyčios steigėju laikomas DLK Vytautas Didysis. Spėjami pastatymo metai 1409-1413. Tuometinis klebonas Jonas Zaluskis nuvyko į Vilnių pas DLK Aleksandrą, kad atnaujintų dokumentus ir patvirtintų fundacijas bei privilegijas, nes pirmosios, kaip minėta, žuvo. 1503 m. Aleksandro pasirašytame dokumente sakoma, kad ši Kauno parapijos bažnyčia turėjo 3 titulus: Švč. M. Marijos Gimimo, šv. apaštalo Petro ir Povilo, šv. Kotrynos. Ten minima, kad ji pastatyta kone pradžioje krikščionybės dviejų pirmtakų didžiųjų Lietuvos kunigaikščių ir pakankamai aprūpinta dar pagonybės laikais.

1655 m. rusams užėmus Kauną, bažnyčia labai nukentėjo ir apgriuvo. Po to buvo atstatyta. 1682 m. šventorius aptvertas mūrine tvora su dvejais vartais. Per 1732 m. didįjį Kauno gaisrą smarkiai apdegė, įgriuvo presbiterijos skliautai. Karaliui Stanislovui Augustui paskyrus 40 000, bažnyčia 1770 m. atstatyta, perstatant jos vidų vėlyvojo baroko stiliumi. Didysis altorius įrengtas 1775 m. 1800 m. Kauno miesto gaisras, prasidėjęs žydų sinagogoje, vėl gerokai apnaikino bažnyčią, tačiau infliantų kanauninkas Petras Pucliauskas vėl ją suremontavo.

Bažnyčioje iš senų laikų buvo išgalėjusi lenkų kalba, bet yra žinoma, kad 1764 — 1795 m. sekmadieniais ir šventadieniais po 10 val. sumos buvo sakomi lietuviški pamokslai.

1808.V.8 caras Aleksandras I patvirtino nutarimą, kuriuo Kauno parapijos bažnyčia buvo atiduota vienuoliams augustinams, atkeltiems iš Vilniaus. Jie 1820 m. įsteigė mokyklą.

Po 1863 m. sukilimo augustinų vienuolynas buvo uždarytas, o iš Varnių į Kauną

Muravjovo įsakymu atkeltas Žemaičių vyskupijos centras. Valančius ir kapitula atvyko į Kauną 1864.XII.3. Vyskupas M. Valančius bažnyčią šiek tiek suremontavo, pakabinò du žvakynus, atgabentus iš Paryžiaus, užsakė pas garsų ano meto dailininką Zenkevičių Vytauto portretą, kurį dailininkas padarė iš Lietuvos Brastoje rasto ir į Vilnių atvežto portreto. Valančius už kopiją sumokėjo 100 rub. ir portretą pakabinò bažnyčioje. Popiežius Leonas XIII tik 1895 m. bažnyčią patvirtino vyskupijos katedra. Ta proga ji buvo atnaujinta. Pagražinimo darbams vadovavo garsus italų dailininkas Mykolas Elvyras Andriolis, lenkas Jonas Moniuškas, J.Čajevičius.

1921.IV.26 minint Žemaičių vyskupijos patvirtinimo 500 metų sukaktį (vyskupija įsteigta 1417 m., o popiežiaus patvirtinta 1421 m.) popiežius Benediktas XV pakėlė šią katedrą bazilika.

Bažnyčia yra didžiausias gotiškas statinys Lietuvoje. 83x34x30 m bokštas 55 metrų aukščio. Vargonai daryti 1893 m. meistro J.Radavičiaus. (J.Naujalis jais grojo 1892-1934 m.) Turi 62 registrus. Bažnyčia atnaujinta 1937-1939 ir 1970-1976 m.

Katedroje bazilikoje yra 9 rūšiai. Rūsiuose ar prie bažnyčios sienos yra palaidota daug žymių krašto veikėjų, tarp jų vyskupai M. Valančius, M.Paliulionis, G.Cirkauskas, Šv. Sosto atstovas Lietuvoje Luidžis Faidutis, prelatas Aleksandras Dambrauskas — Adomas Jakštas. Buvo palaidotas J.Matulaitis, bet jo palaikai 1934.X.24 išgabenti į Marijampolę. 1932 m. palaidotas Maironis. Lentą su įrašu „A.A. Prel. Jonas Mačiulis — Maironis Didysis Lietuvos Atgimimo Dainius 1862 — 1932“ okupantai liepė pakeisti. Maironio granitinį mauzoliejų 1934 — 1935 m. sukūrė archit. S.Kudokas ir skulptorius B.Bučas.

Iš 1946 m. tėvo Paukščio rankraščio, esančio Kauno bazilikoje:

„Paveikslas, neišsilaikydamas ant lentų, ėmė byrėti žemyn, tad ilgainiui buvo perkeltas ant drobės. Tai buvo atlikta su tokiu tikslumu, kad žmonės negalėjo nė atpažinti, jog čia būtų kitas paveikslas. Todėl senų papročiu penktadieniais pamaldų neapleidžia ir votus kabina.

Jau nuo senų laikų šis Sopulingosios altorius garsėjo nuostabiomis malonėmis. Daugybė įžadų lentelių čia kybojo, skelbdamos apie žmonių dėkingumą už išklaustas šioje vietoje maldas.

1655 m. rusų įsiveržimo metu visi bažnyčios papuošalai buvo išplėšti. Atėjūnai ryžosi išvežti ir šį paveikslą. Kauno kurijos archyvaras kun. P.Veblaitis ir kun. P.Dogelis apie tai rašo: „Maskolių buvimo metu tas paveikslas išliko jų nepagrobtais stebuklingu būdu. Kauno pilies tuometinis viršininkas Sila Piotrovič buvo pasiuntęs į bažnyčią dvi pėstininkų kuopas atgabenti šio paveikslo į pilį. Kai kareiviai griebė už paveikslo, norėdami jį nusikabinti, jie išgirdę tris kartus jiems tariamus žodžius: „Nemikit manęs iš čia!“ Kareiviai iš baimės beveik netekę žado, sugrįžę atgal į pilį. Jų viršininkas, išgirdęs apie „tą galingojo Dievo apsireiškimą“, liepė palikti ramybėje ne vien paveikslą, bet ir visą bažnyčią. Tą žinią tuoj sužinojo tvirtovėje esantieji belaisviai ir Kauno gyventojai. Ypatingai šiuo įvykiu susidomėjo patikimas katalikas Albertas Andersonas, kuris laisva valia apie tai parodė bažnyčios atstovams.

Rusams išėjus, ši bažnyčia atrodė lyg išgriauta Jeruzalė. Todėl ji buvo iš naujo suremontuota. 1671.V.8 vysk. koadjutorius Mykolas Slupskis ją vėl pakonsekravo.

Dabar tikintieji dar uoliau kreipėsi savo varguose į šv. Sopulingosios paveikslą. Nenuostabu, kad šis altorius netrukus vėl pasipuošė gausybe sidabrinių ir kitokių padėkos ženklų. Bet 1679.VII.26 nauji šventvagiai įsibrovė į šią šventovę ir visas brangenybės išvogė. Panašių šventvagysčių ir vėliau nesyk pasitaikydavo“.

Kauno bazilikos altorius prižiūrėjo:

Marijos į Dangų Ėmimo — literatų cechą (priklausė bajorai, įsteigta prieš 1501 m.),

šv. Jono — kalvių cechą,

šv. Teklės — batsiuvių cechą,

Trijų Karalių — audėjų cechą,

šv. Juozapo — mūrininkų ir dailidžių cechą,

steb. Dievo Motinos — Penkių Išganytojo žaidžų brolija.

PAVEIKSLO ISTORIJA. 1988.XII.2 laikraštyje „Vakarinės naujienos“, straipsnyje „Paveikslai“, autorė Laima Šinkūnaitė rašo: „1981 m. į P.Gudyno meno vertybių restauravimo centrą Vilniuje atkeliavo dailininką restauratorių Balį Pakštą ypač sudominusi „Pieta“ („Marija Sopulingoji“, autorius nežinomas, drobė, aliejus, XVII a.). Šio didelio formato (309x172 cm) paveikslo restauravimas buvo ne mažiau sudėtingas, prie jo Pakštas triūsė penkerius metus. Nuėmus metalinius aptaisus, teko milimetras po milimetro skalpeliu kruopščiai nuvalyti storą užtapytų sluoksnių ir kt. Gilus, sudvasintas „Pietos“ grožis atsivėrė tik po restauravimo. Keturių figūrų kompozicijoje asketiškas Marijos, laikančios ant kelių nuimtą nuo kryžiaus Kristaus kūną, veidas iškylo virš aukšto horizonto. Neramiai vilnijančios draperijos, sudėtingi figūrų rakursai, būdingi barokinei dailei, kreipia žvilgsnį į prasminį kompozicijos centrą— Marijos ir Kristaus veidus.

Tuo tarpu nuimti meniški auksuoto sidabro aptaisai, juos nuvalius — konservavus ir pritvirtinus pagal ankstesnę schemą tamsiai raudono audeklo fone, šiuo metu eksponuojami tapačiuose paveikslui rėmuose priešais altorių. Tai sektinas aukštos restauravimo kultūros pavyzdys“.

Praeity kunigai, atvykę iš tolimesnių vietų, stengėsi prie to altoriaus atlaikyti šv. Mišias. Per Skausmingosios Dievo Motinos atlaidus žmonių minios susirinkdavo net iš tolimesnių apylinkių. Vokiečių okupacijos metais Bazilikos kunigai pradėjo rūpintis įvesti pastovias vakarines pamaldas prie šio Marijos paveikslo. Jie parašė specialias maldas, sukūrė giesmę, kuriai muziką parašė profesorius A.Kačanauskas.

1700 m. paveikslas apibūdintas kaip stebuklingas vizitacijos akte.

Dar XVII a. būta ištaisingo dviaukščio medinio altoriaus su drožybiniais sparnais. Pastarieji drauge su kitais senaisiais interjero elementais buvo pašalinti XVIII a. pab., rekonstruojant statinį. Tuometinis Kauno parapijinės bažnyčios klebonas Mykolas Pranckevičius ryžosi ne tik kapitališkai sutvarkyti visą pastatą bei jo aplinką, bet ir atnaujinti šventovės vidų. Kaip liudija jo užrašai ir kruopščiai vedamos sąskaitos, 1774 m. užbaigus milžinišką didįjį altorių, pritrūko lėšų (tik po ketverių metų iš surinktų lėšųjam pavyko įrengti du šoninius altorius presbiterijos bei centrinės navos sandūroje). Tačiau jau 1775 m. Vitebsko kašteliono Siručio žmona Petronėlė Volodkevičiūtė paskyrė naujiems poriniams Marijos Sopulingosios bei šv. Teklės altoriams

didelę (2700 auksinių) sumą, o ją papildė Braslavo tiltininko Zahorskio žmona Bogumiła Budaitė 800 auksinių auka. Du vienodi, fundatorių herbais papuošti altoriai, kuriems išleista apie 3700 auksinių, tais pačiais metais buvo sumūryti, nutinkuoti, išpuošti lipdyba, auksavimu bei paveikslais. Jų, kaip ir kitų mūrinių altorių ir sakyklos, projektus klebono užsakyму parengė Skaruliuose gyvenęs architektas, vardu Karolis, o lipdiniais pagražino buvęs jėzuitas Tomas Podgaiskis, po Jėzuitų ordino panaikinimo (1773) dirbęs skulptoriumi įvairiose Lietuvos bažnyčiose.

Sopulingosios altorių globojo pats klebonas ir Penkių Jėzaus žaizdų brolija. Su šia brolija buvo susijęs nuplakto, savo žaizdas rodančio Kristaus paveikslas viršutiniame altoriaus tarpсныje. Deja, jis, kaip ir daugelis kūrinių, nebeatitiko naujosios epochos skonio ir buvo iš altoriaus pašalintas: 1921 metais jo vietą užėmė Petro Kalpoko tapytas šv. Antano paveikslas, kurį bažnyčiai dovanavo Kotryna Rakauskytė.

Stebuklingas Marijos paveikslas XVII a. gerbtas jau ne tas, o tik XVIII a. atsiradusi jo kopija. Kaip aiškėja iš kun. Prancevičiaus užrašų, įrengus naująjį altorių, teko keisti ir medžio lentoje nutaptą „Pietą“, kurios dažų sluoksnis buvo atšokęs nuo pagrindo ir nebegalėjo būti restauruotas. Klebonas buvo priverstas kartu su poriniam altoriui skirtu šv. Teklės paveikslu užsakyti ir tiksliai, jau drobėn perkeltą Sopulingosios Marijos kopiją. Sąskaitose dailininko vardas neminimas, tačiau mus pasiekęs šv. Teklės paveikslas su 1779 m. data ir Jurgio Koštovno parašu liudija jį nutapius ir minėtą kopiją, pagamintą už 256 auksinius. Pastaroji suma (ji viršija atlyginimą, išmokėtą už naują šv. Teklės paveikslą, mūsų laikais pakeistą krucifiksu iš Šv. Gertrūdės bažnyčios) rodo, jog kopija buvo atlikta labai kruopščiai. Tai patvirtino ir pats užsakovas, pažymėjęs, jog parapijiečiai negalėjo atskirti jos nuo seno originalo ir kaip anksčiau — gerbė ir puošė votais stebuklingąjį paveikslą, prie kurio penktadieniais laikomos pamaldos sutraukdavo gausius maldininkų būrius.

1981 — 1985 m. paveikslą restauravo Balys Pakštas.

(Marija Matušakaitė. „Katalikų pasaulis“. 1990, Nr.16.)

APRAŠYMAS. Paveikslas yra dešiniojo pilioriaus altoriuje. Dydis apie 1,6x2,6 m. Viršutinė rėmo briauna pusapvalė. Iš paveikslą kraštų yra po medžiaginę lentelę po stiklu. Jose apie 110 vienoj ir 110 kitoj padėkos ženklų. Marija sėdi atsirėmusi į kryžį. Ant kelių laiko mirusį Sūnų. Prie Jo kojų 2 angeliukai su audeklu, kuriuo dengia Jo kūną. Tolumoje matosi kiti 2 kryžiai. Pieštas ant drobės aliejiniais dažais. Priešais paveikslą kitoje pilioriaus sienoje yra įrėmintas kaip paveikslas „Pietos auksinis aptaisas“. Šio vieno aptaiso atvaizdo dydis kaip stebuklingojo paveikslą, tik viršų rėmo briauna lygi. Marijos atidengtas tik veidas ir plaštakos, o Jėzaus visas kūnas neuždengtas, tik yra sidabrinis aptaisas klubo raiščio vietoje.

Aptaisas apima tik Marijos apsiaustą. Ant raudono medžiaginio fono virš Marijos galvos auksinė širdis, virš kurios 7 sidabriniai kalavijai su auksinėm rankenom. Ap- link Marijos galvą 12 žvaigždžių. Aptaiso apačioje sukabinti karoliai, o šone ir viršū- je, be karolių, ir votai, sagės. Iš viso padėkos ženklų apie 200. Aptaisas po stiklu.

1680, 1700, 1743, 1782 metų inventoriai paveikslą vadina stebuklingu.

MALONĖS. Nuo 1919 iki 1946 m. prikabinta apie 200 votų ir padėkos žen- klų. Kun. P.Dogelis rašo: „Jei būtų kas nors surašinėjęs tuos nepaprastus įvykius, kurių čia žmonės per Marijos užtarimą yra patyrę, tai susidarytų storokas ir įdomus veikalas. Štai tik viena kita nuotrupa iš to nerašyto veikalo.

1. Agnietė Veličkaitė, Linksmadvario gyventoja, 53 m., mums papasakojo: „Kai sulaukiau 8 m., mano kojos buvo pritrauktos. Mano motulė apėjo keliais apie Sopulingąjį katedros altorių. Grįžusi namo, rado mane jau sveiką.

2. Mano sesutė Valerija Veličkaitė, 15 m., nuo sušalimo visai nekalbėjo. Tuo- met užprašėm šv. Mišias prie šio Marijos paveikslo, ir mergaitė pasveiko.

3. Šit užaina į katedros zakristiją viena moterėlė ir nori Mišias užprašyti prie Sopulingosios kojų. Tai Marijona Kairaitienė iš Skriaudžių ap., Baltveliščio kaimo. „Prieš dvejus metus, — kalbėjo ji, — susirgau dantų gangrena. Meldžiausi į Sopi- lingąją prie šio altoriaus ir pagijau“.

4. „Prieš dvejus metus, — sako viena motina, — buvau sunkumoje. Bedievis gydytojas liepė daryt abortą. Neklausiau. Meldžiausi rankas iškėlusi į katedros Mo- tinėlę. Mišias užprašiau ir laimingai sulaukiau kūdikio — dabar jau dveji metai. Gražiai auga. Atėjau padėkoti už tai Krikščionių pagalbai“.

5. „Kitą sykį, — taip kalbėjo bazilikos viceprepozitas, — aš pats meldžiausi prie Sopulingosios altoriaus. Prieina žilas vyras, rudine apsvilkęs, ir atsiklaupia šalia. Nekreipiau dėmesio į to vyro asmenį. Išėjęs į šventorių, dar geroką laiką pa- vaikščiojau, sutinku tą vyrą. Ugi tai generolas V.Grigaliūnas-Glovackis!

Pasisveikinau, reiškdamas savo džiaugsmą dėl generolo pamaldumo.

— Aš, — tarė generolas, — visą amžių neužmiršiu Sopulingosios Dievo Mo- tinėlės. Jinai grąžino man regėjimą. Gydžiau, gydžiau akis — nieko negelbėjo. Bu- vau bepradėdęs visai apakti. Meldžiausi į Sopulingąją Dievo Motiną ir pagijau.

Ir iš tikrųjų gen.Glovackis niekada neužmiršdavo savo Geradarės. Kas penkta- dienis jis čia atvykdavo iš Šančių prie šio paveikslo melstis ir Mišioms patarnauti!“

Taip baigė savo pasakojimą garbus Bazilikos kanauninkas. Iš jo patyriau, kad prieš Didįjį karą dar daugiau padėkos votų kyboję prie šio paveikslo. Bet 1914 m. jie visi buvo nuimti: iš vienos dalies pagaminta didelė žalvario komuninė, o kiti ir dabar tebelaikomi zakristijoje.

Priespaudą kenčiantiems lietuviams šis altorius su kenčiančios Marijos ste- buklingu paveikslu yra artimiausias. Priėjo gausu klūpančių žmonių.

Viena moterėlė, girdėjusi šią istoriją iš kun. Vinco Jalinsko, papasakojo toki įvykį: „Vieną merginą ištiko A. Vienuolio Veronikos likimas. Ji irgi išėjo skandin- tis. (Kadangi „kaltininkė“ gyva, tai jos pavardės nesakė.) Mergina buvo išmokyta motinos prieš kiekvieną svarbesnį atvejį sukalbėti 3 „Sveika Marija“. Ir prieš skan- dindamasi ji sukalbėjo. Staiga vandenį ji pamatė didžiulę, šiurpą įvarančią pabaisą,

žiūrinčią į ją. Ji suprato savo klaidą ir nubėgus į Kauno katedros bažnyčią prie šio paveikslo graudžiai verkė. Ją apspito moterėlės, išklausinėjo, nuramino ir priėmė pas save į namus, nes merginos tėvas jai lyg tai grasino. Šiuose namuose mergina pagimdė. Vėliau maldingos moterėlės surado merginai vyrą. Ji ištekėjo ir susilaukė daug vaikų. Už tai tarybinė valdžia ją apdovanojo Motinystės ordinu, kurį ji ir prikabino prie paveikslo, atsidėkodama Marijai, kad apsaugojo lemtingą valandą“.

*O Motin Dievo Stebuklinga,
Skausmų sugelta širdimi,
Tavęs maldaujam verkdami, —
Paguoski žmogų nelaimingą.
Nebylūs buvo mūsų žodžiai,
O tu pagydei tiek žaizdų!
Ir kelią lig šviesių dausų,
O Motin, mums tada parodei.
Išmelsk dabar šviesesnį rytą,
Parodyk kelią mums tremty,
Paguoski brolius nevilty,
Kad skausmas širdis apvalytų.*

Kun. St. Yla

ATLAIDAI. Šv. Petro ir Povilo (titulo), nors tėvas Paukštis rašo, kad pirmas titulas buvo Švč. Mergelės Marijos Gimimo, Sopulingosios Marijos, Sekminės, Kristaus Karaliaus.

18. KAUNO ŠV. JURGIO BAŽNYČIA

VIETA. Prie Kauno pilies.

ISTORIJA. 1471 m. kunigaikštis Kazimieras davė leidimą bernardinams statyti mūrinę bažnyčią ir vienuolyną Nemuno ir Neries santakoje. Kauno seniūno Stankos Šandzivojaičio lėšomis 1504 m. bažnyčia ir vienuolynas buvo baigti statyti. Bažnyčia daug kartų nukentėjo nuo gaisro. 1812 m. prancūzai joje įtaisė maisto sandėlį, vėliau rusai iki 1816 m. buvo pavertę ginklų sandėliu. 1842 m. panaikinus vienuolyną, bažnyčia liko Kauno magistrato žinioje. 1864 m. atkėlus į Kauną iš Varnių kunigų seminariją, ši bažnyčia teko seminarijai. 1927 m. vienuolynas buvo perstatytas. Po II pasaulinio karo, rusams okupavus Lietuvą, bažnyčia buvo uždaryta. 1995 m. vienuolynas grąžintas pranciškonams.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Šioje bažnyčioje nuo senų laikų buvo stebuklingas Marijos paveikslas. 1655 m. rusams užėmus Kauną, paveikslas verkęs. Gelbstint nuo maskolių išniekinimo ar pagrobimo, paveikslas kurį laiką buvo slepiamas kaime. Pasakui vėl buvo grąžintas į Šv. Jurgio bažnyčią. Prie šio paveikslo Kauno elgetos kas vakarą giedodavo Marijos litaniją ir kitas giesmes. Vėliau, panaikinus bernardinų vienuolyną, tas paprotys išnyko. Paveikslo stebuklingumo garsas sumažėjo. Gal dėl

to buvusio garso senovėje Kauno gyventojai labai gerbė ir esantį bokšte šalia vienuolyno vartų Marijos paveikslą. Prie šio paveikslo vakarais, šeštadieniais ir sekmadieniais, susirinkę giedodavo litaniją ir įvairias giesmes. Apie 1977-8 m. kun. A.Kajackas šį paveikslą surado Šv. Antano bažnyčios sandėlyje. Jis buvo pakabintas kunigų seminarijos viename klierikų kambaryje. 1998 m. restauruotas Vilniuje.

Stebuklai pradėti užrašinėti nuo 1669 m.

19. KAUNO KARMELOTŲ ŠV. KRYŽIAUS

VIETA. Netoli Geležinkelio stoties, Gedimino g. 1.

ISTORIJA. Kauno gyventojai ir žemės savininkė Darata Navobė nutarė savo gyvenamame rajone pasistatyti bažnyčią. 1510.VIII. 10 paskyrė lėšų ir buvo pastatyta medinė bažnytelė. 1537 m. Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis fundaciją priėmė, o 1600 m. karalius Zigmantas III Vaza patvirtino.

1685 m. kun. Kazimieras Jodkevičius, parapijiečių remiamas, pastatė mūrinę bažnyčią, kurią 1690. VIII.20 Vilniaus vysk. Konstantinas Bžostovskis konsekrovo šv. Kryžiaus titulu. 1710-1711 m. švedų ir rusų kariuomenės nuniokojo bažnyčią, sunaikino daug jos turto. 1772 m. bažnyčia buvo atiduota karmelitams. Kai po 1831 m. rusų valdžia persekiojo katalikus, vienuoliai buvo pašalinti, o jų pastate įrengta ligoninė. Kai pasibaigė choleros epidemija, nebeliko ligonių, vienuoliai sugrįžo, bet 1837 m. vienuolynas vėl buvo paverstas ligonine. Mirus paskutiniam vienuoliui Dimšai 1845 m., bažnytelę dar aptarnavo augustinai. 1845 m. vienuoliai buvo iškeldinti į Berdičevą. 1845. V.2 atlaikytos paskutinės katalikų pamaldos. Bažnyčia uždaryta. 1881.III-17 vysk. A.Beresnevičiaus rūpesčiu caro įsakymu ji buvo sugrąžinta katalikams.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešinėje šoninėje koplyčioje yra apie 90x160 cm Marijos su Kūdikiu paveikslas sidabrinu ornamentuotu aptaisu, tik vainikai, aureolės spinduliai, knyga, škaplieriai, 10 žvaigždelių aplink galvą auksinės. Matosi veidai, delnai ir Jėzaus pėdos. Marija iki pusės, pasikreipusi kiek kairėn. Kairėje pusėje laiko Kūdikėlį Jėzų, kurį Motina apkabinusi rankomis ir jas sunėrusi. Kairėj rankoj škaplierius. Jėzus žiūri į dešinę, dešine ranka laimina, kaire laiko knygą. Iš paveikslo šonų 2 lentelės su votais ir karoliais. Jų iš viso apie 45.

Paveikslas, be abejo, gautas Kaimelio ordino narių. Vadinas, jis atsirado čia esant vienuoliams (1772-1831). Ar jis užsakytas vietoje, ar atgabentas iš kur nors, neaišku. Jei jį atgabeno, tai gali būti nutapytas daug anksčiau prieš 1772 m.

ATLAIDAI. Kryžiaus Išaukštinimo, Škaplierinė (šis pakeistas į Rožančinę).

20. KAUNO ŠVČ. TREJYBĖS

VIETA. Prie Kunigų seminarijos.

ISTORIJA. Bažnyčią vienuolėms bernardinėms pastatė Minsko vaivada kunigaikštis Aleksandras Masalskis 1634 m. Jo dukrė įstojo į šį vienuolyną.

Bažnyčia smarkiai nukentėjo nuo 1668 m. gaisro. Remontas baigtas 1703 m. Daug kartų taisyta, perdirbta bažnyčia išlaikiusi pirmųjų gotišką stilių. XIX a. pr. buvo net 9 altoriai. Kai 1864 m. rusų valdžia vienuolyną panaikino, bažnyčia išliko vyskupo žinioj, o 1899 m. padaryta parapijine, prieš tai suremontavus. Nuo 1963 m. bažnyčia uždaryta. 1979 m. grąžinta seminarijai. 1982.11.17 vysk. L.Povilonis ją iškilmingai pašventino.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslas atsirado, matyt, 1634 m. pastačius vienuolyną ir bažnyčią. 1677 m. buvo išleistas 13x10 cm Ramoškos pieštas paveikslukas su šio Dievo Motinos paveikslu vaizdu. Po juo buvo lenkiškas užrašas: „Paveikslas M. Marijos, ypatingomis Dievo malonėmis ir dovanomis garsus Kaune, šv. Pranciškaus seserų, Švč. Trejybės bažnyčioje didesniajam pamaldumui į Švč. Mariją pažadinti išspausdintas 1677 m.“ Paveikslas pieštas ant drobės aliejiniais dažais. 1963 m. uždarius bažnyčią, klierikai įlindo pro langą ir išgelbėjo paveikslą nuo profanacijos. 1983 m. paveikslas restauruotas. Dabar jis Švč. Trejybės bažnyčios kairėje pusėje ant sienos.

APRAŠYMAS. Paveikslas apie 1x1,5 m dydžio, auksiniuose rėmuose, iš abiejų pusių kabo raudonos medžiagos juostelės su votais, medaliais, karoliais, po 150 vnt. kiekvienoje pusėje. Marija lyg sėdinti soste, iki kelių, žiūri kiek į kairę pusę. Dešinėje rankoj skeptras, kairėje Jėzus, kuris kaire ranka laikosi už Marijos kairės rankos, o dešine laimina, žiūri kiek į dešinę. Abu su sidabrinėmis karūnomis. Pagal senesnius aprašymus, Marijos vainiką laiko 2 angelai virš Jos galvos viena ranka, o kita ranka laiko šakelę su žiedais. Dabar angelų nėra. Ant jų sidabrinis aptaisas. Paveikslas fono mėlynas. Jis neuždengtas aptaisu kaip ir Marijos su Jėzumi veidai ir rankos. Marijos plaukai tamsūs, palaidi, dengia kaklą, papuoštą perlais, krenta ant nugaros.

ATLAIDAI. XII.8, III. 19, Švč. Trejybės (titulo).

21. KAZOKIŠKĖS

VIETA. 6 km į šiaurę nuo Vievio.

PRIKLAUSYMAS. Kašiadorių vyskupija, Žaslių dekanatas.

ISTORIJA. LDK laikais čia buvo dvaras. Stanislovas Beinartas, LDK iždininkas, nupirko šį dvarą ir dovanavo Vilniaus dominikonų vienuolynui. 1608 m. pastatė baroko stiliaus bažnyčią Švč. Mergelės Marijos garbei Nugalėtojos titulu.

Vyskupas Valentinas Valšackis 1790 m. bažnyčią konsekrovo. Kazokiškių dominikonai laikė mokyklą.

1649 m. Lietuvoje įsteigiama dominikonų provincija. Šiam įvykiui atminti garbingas fundatorius jiems dovanavo Paparčių dvarą. Ten jie persikėlė, o Kazokiškės liko provincija — filija. Kai 1864 m. rusai panaikino Paparčių dominikonų vienuolyną, o jų bažnyčią pavertė cerkve, Kazokiškių bažnyčia buvo prijungta prie Žaslių parapijos kaip filija.

Bažnyčia buvusi apdengta gontašu. 1906 m. perdengta cinkuota skarda. Buvo sudėtos terekboninės plytelių grindys J.Bakevičiaus rūpesčiu. Kun. Kardelio 1911 m. įtaisyti gražūs vargonai. Per 1914 m. karą bažnyčia buvo labai apšaudoma. Ji liko nepaliesta, bet žemė buvo išjudinta ir bažnyčios kairioji siena ir lubos trūko. Zakristija atsiskyrė nuo bažnyčios, jos siena irgi trūko. 1935-1938 m. kun. J.Čepliko pastangomis sustiprinti bažnyčios pamatai, sienos surištos geležinėmis sijomis, bet plyšiai liko. Ir varpinė pastatyta. 1979 m. pradėta restauruoti iš pagrindų.

Parapijoje yra daug sulenkėjusių lietuvių. Tai lenkinimo rezultatas. Klebonas J.Bobkevičius čia atkeltas mėgino mokyti gyventojus kalbėti lenkiškai, bet, pamatęs, kad nieko neišsėina, nutraukė mokymą. Pamokslus sakė tik lenkiškai. Vėliau tas pats klebonas sukūrė specialų protokolą, kuriame buvo pasakyta, kad parapijiečiai nenorį lietuvių kalbos bažnyčioje... Klebonas 1912 m. viešai prisaikdino gyventojus nekalbėti lietuviškai, o tie patys parapijiečiai dar 1905 m. reikalavo lietuviškos mokyklos.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Švč. M. Marijos Nugalėtojos paveikslas nutapytas Italijoje iš stebuklingo Santa Maria de Victoria atvaizdo Neapolio mieste. 1680 m. dominikonas Liudvikas Skickis iš Romos, kur jis baigė teologijos mokslus, šį paveikslą parvežė į Lietuvą. Paveikslas buvo patalpintas vienuolių koplyčioje, o pradėjęs garsėti stebuklais apie 1700 m. perkeltas į bažnyčią. Iš suaukotų votų buvo pagaminti vainikai ir aptaisas, kurį 1743 m. prieš Kalėdas pavogė maskolius Trofimas Harasimas ir pardavė Skambų žydams. Vagis, kuris čia vertėsi bitininkyste, buvo išaiškintas ir nuteistas mirti. Dabartinis aptaisas iš vėlesnių laikų.

APRAŠYMAS. Jis didžiajame altoriuje. Uždengiamas kitu paveikslu, o stebuklingasis įleistas gilyn apie 50 cm. Rėmai išorėje abiem paveikslams vieni. Dydis 0,84x1,12 m, drobė, aliejus.

Paveikslas pieštas ant drobės. Vaizduoja Mariją su Kūdikiu. Abi figūros su karūnomis padengtos auksiniu aptaisu, fonas — raudonu aksomu. Aplink jas 12 žvaigždžių vainikas. Virš paveikslo „įdubimo“ viršuje daugybė žvaigždžių, iš kraštų angelai. Marija iki pusės, galva palenkta į dešinę pusę, Ji meiliai žvelgia į žmones. Kairėje rankoje, pridėtoje prie krūtinės, yra rožinis, o dešine laiko Kūdikelį Jėzų, kuris dešine laimina, o kairę laiko ant krūtinės. Jis žiūri į šoną. Po figūrom ant paveikslo sidabrinis mėnulio pjautuvas. Už paveikslo ant raudono aksomo iš kraštų prikabinta apie 60 votų.

MALONĖS. Paveiksliui apie 1700 m. ėmus garsėti stebuklais, vienuoliai juos ėmė užrašinėti į knygą. Štai ištrauka iš jos:

„Šito paveikslo dėka aklieji atgauna regėjimą, kurtieji girdėjimą, netekę vilties ir bimirštą— sveikatą, Švč. M. Marijai užtariant“.

Knygoje surašyta 142 stebuklingi pagijimai. Dvasinė komisija peržiūrėjo knygą ir patvirtino stebuklų ir malonių tikrumą. Deja, tas didelės svarbos dokumentas iš bažnyčios archyvo yra dingęs. Iš sidabro plokštelių, suaukotų už malones, buvo pagamintas aptaisas ir vainikai. Pristačius į Romą stebuklų tyrinėjimo aktus, popiežius Pijus VI (1775 — 1799) atsiuntė raštą, suteikė atlaidus ir labai pagyrė lietuvių pamaldumą.

Kaip papasakojo klebonas Jonas Kazlauskas (gim. 1906 m.), yra išlikę užrašai lenkų kalba— 177 stebuklai. Klebonas senyvas, ligotas, eiti į bažnyčią ir ieškoti tų archyvų jam sunku, todėl papasakojo, kiek prisiminė.

1. Pas Mariją prašyti sveikatos buvo atvežta moteris su ramentais. Po jos maldos ramentai tapo nereikalingi ir ji pati išvyko namo.

2. Po gimdymo moteris kraujavo jau 2 mėnesius. Ji susapnavo moteriškę, kuri sakė aplankyti Kazokiškes. Ji aplankė, pažino paveiksle tą moteriškę, kurią sapnavo. Suprato, kad tai Marija. Ir Ji ją Kazokiškėse pagydė.

Kaip klebonas sakė, kurį laiką Kazokiškių Marijos garsas buvo net Aušros Vartus nustelbęs.

Iš dabartinių:

3. Vienas iš stebuklų, kaip klebonas J.Kazlauskas sakė, tai dvasinis atgimimas. Per atlaidus susirenka labai daug žmonių.

4. Genių kaime, Raslekų šeimoje, 1940 m. gimė vaikas su atsuktam į vidų kojom. Negalėjo net vaikščioti. Kai jam buvo 10 metų, motina padarė įžadą ir vaikas pasveiko. Kojos atsisuko. Jis išaugo, tarnavo armijoje. Neseniai mirė Kaišiadoryse.

5. Apie 1986 m. moteris iš Klikūnų kaimo, pavarde, rodos, Bartkevičienė (mirė 1987 m.), augino, augino meitėlį ir tą meitėlį pavogė. Ji užprašė pas kleboną Joną Kazlauską šv. Mišias ta intencija, kad nubaustų vagį. Bet klebonas atsakė, kad tokia intencija negalys, ir atlaikė skriaudos atitaisymo intencija. Ir štai prisistato tai moteriškei kareivis ir įteikia 300 rb.

6. Įvyko stebuklas pačiam klebonui Jonui Kazlauskui. Jam skaudėjo koją, bet

vėliau pasitaisė. Po kiek metų vėl užėjo skausmai, kad negalėjo paeiti. Ketvirtadienį pasidarė dar blogiau, penktadienį teko gulėti, šeštadienį jau negalėjo ir kojos pakelti, ir miegot nemiegojo. Prasidėjo kojos gangrena, reikėjo pjauti. „Padariau įžadus apskelbti žmonėms, jei pagysiu, Marijos stebuklą. Kreipiausi į Kazokiškių Mariją, pasakoją kunigas, rytą atsikėliau sveikas. Tai įvyko, rodos, 1984 m.“

* * *

*Dievo Motina galinga,
Nugalėtoja klaidų,
Žvelk į žmogų nelaimingą,
Į kovas savų vaikų.
Kraujo rožėmis kasdieną
Puošias kryžkelės, takai,*

*O Rožinio Karaliene,
Siųsk pagalbos iš aukštai.
O ateiki stebuklinga,
Kaip tvirtybė iš dangaus,
Tavo pergalei didingai
Šauks trimitai, kanklės gaus.*

* * *

MALDA. *Stebuklingoji Dievo Motina Nugalėtoja, melskis už mus, kurie šaukiamės Tavo pagalbos. Melskimės: Rožinio Karaliene, kuri padėjai laimėti pergalę prieš turkų pagonybę, kuri ir mūsų tautoje esi gerbiama ir maldaujama, — padėk, prašome, pasiekti pergalę prieš naująją pagonybę, įžeidžiančią mūsų brolių dvasią. To prašome Tavo Sūnų Jėzų Kristų, mūsų Viešpatį. Amen.*

ATLAIDAI. Pijus VI bule 1789.IX.4 suteikė galią vyskupui Masalskiui suteikti atlaidus: Sekminių — 3 dienų, šv. Jono Krikštytojo užgimimo, šv. Kazimiero, šv. Jono galvos nukirtimo ir Rožinės — prie stebuklingojo paveikslo specialiai suteikti šv. Kazimiero.

Anksčiau susirinkdavo per Sekmines apie 20 000 žmonių iš plačios apylinkės. Dabar susirenka taip pat gausiai.

22. KĖDAINIŲ ŠV. JURGIO BAŽNYČIA

VIETA. 42 km į šiaurę nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, dekanato centras.

ISTORIJA. Kėdainiuose apie 1970 m. uždaryta šv. Juozapo bažnyčia, buvusi gamyklos teritorijoje. Po atgimimo bažnyčia grąžinta ir 1991 m. atšventinta. Buvo uždaryta ir kalvinų bažnyčia. Jos rūsy buvusius Radvilų karstus išplėšė. Karsto stiklas buvo kumščio storumo. Vienas žmogus pasakoją: jie dar vaikigaliai po karo į uždarytus bažnyčios rūsius įlindę, daužę tuos stiklinius karstus, ir kūnai, gražiai atrodę, virsdavo dulkėmis. Dabar esą tik likučiai to, kas buvo anksčiau.

Bažnyčia pastatyta 1403 m. Ona Kiškaitė 1600 m. bažnyčią atėmė iš katalikų ir perdavė reformatams. Tik po bylinėjimosi 1627 m. grąžinta katalikams. 1758 m. bažnyčia buvo iš pagrindų rekonstruota, stogas pažemintas, o šoninės navos gavo skliautus. 1839 — 1840 m. vėl restauruota.

Po bažnyčia yra 6 rūšiai. I pasaulinio karo metu jie buvo užmūryti.

Netoli Kėdainių yra ažuolas, ant kurio šakos buvo pakarti 1863 m. sukilime dalyvavę 7 kunigai. Tas ažuolas Kunionių apylinkėj, Šaravų parapijoje. Reikia vykti iš Kėdainių link Kauno, pervažius Josvainių ir Šušvės upelį, mišką. Prie II stotelės rodyklė liepia sukti dešinėn, paskui kryžkelėje reikia sukti į kairę, į tą pusę, kur daugiau namų, į Skaistgirį, buvusius Šaravus. Neprivažiavus bažnyčios 100 m žvyruotas keliukas pakryps į kairę. Likus 100 m iki melžimo aikštelės, per pievą sukti į dešinę, link vienos sodybos, paskui pro tos sodybos kairę pusę iki kryžkelės ir sukti kairėn, palei melioracijos griovį eiti 100 m iki didesnės aikštelės, tada vėl kairėn; per griovį lieptas ir už 50 m — ažuolas.

APRAŠYMAS. Kairiajame altoriuje yra Marijos su Kūdikiu paveikslas apie 1,2x2,6 m. Marija visu ūgiu, lyg sėdi, lyg stovi, galvą pakreipusi į Kūdikelį, bet žiūri tiesiai. Sau iš kairės abiem rankom laiko Jėzų. Aplink abiejų galvas aureolės. Ant Marijos galvos skepeta. Dešinėj Jos pusėje apačioje klūpo šv. Scholastika, kairėje šv. Domininkas. Visos figūros su sidabriniais aptaisais. Marija ir Jėzus su sidabro vainikais. Po kojomis sidabrinis pūsmėnulis. Apačioje 2 lentelės su 18 votų. Paveikslas XVIII a. pieštas ant drobės aliejiniais dažais.

ATLAIDAI. Titulo — šv. Jurgio, Trejybės, Marijos Rožinės.

23. KERNAVĖ

VIETA. 33 km į šiaurės vakarus nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Širvintų dekanatas. 1744 m. priklausė Vilniaus dekanatui.

VARDAS.

1. Iš lietuviško žodžio „kernavė“ — klampi vieta pievose, miškuose.

2. Iš lietuviško žodžio „kerną“ — tankynė, vieta, kur kas suauga į krūvą.

3. Iš lietuviško žodžio „kernėti“ — kerėti, nykti, skurdžiai augti.

4. Nuo kunigaikščio Kerniaus vardo.

Apie Palemono vaikaitį (sūnaus sūnų) kunigaikštį Kernių metraštis rašo: „... ir, persikėlęs aukščiau Šventosios upės, rado labai gražią vietą, ir patiko jam labai toji vieta. Tada jis įkurdino sūnų Kernių, ir praminta buvo ta vieta Kerniaus vardu Kernave. O paskui Kūnas mirė, ir po jo pradėjo jo sūnus Kernius viešpatauti visoje Užvilijo (Užnerio) žemėje ligi Latgalijos sienos. O tuo metu Kernius viešpatavo Užvilijo krašte, jo žmonės tie, kurie už Vilijos įsikūrė, grojo ažuoliniais trimitais, ir praminė Kernius tą pakraštį, kur jo žmonės kuriasi, savąja kalba, lotyniškai Litus-ba. Ir paprasti žmonės nemokėjo lotyniškai ir pradėjo vadinti Lietuvą“.

ISTORIJA. Kernavė pirmą kartą minima 1279 m. Livonijos kronikoje kaip DLK Traidenio (1270— 1282) valda. Buvusi pirmoji Lietuvos sostinė. Gediminas Kernavę pavedė valdyti savo vyriausiam sūnui Manvydui. 1365 m. Kernavę sudegino kryžiuočiai. 1390 m. pasitraukę nuo kryžiuočių sudegino lietuviai. 1409 — 1429 m. iš Kernavės Vytautas rašė laiškus Kryžiuočių ordino magistrui. XVI a. valsčiaus centras. 1920.X.1 Lenkijai okupavus Vilniaus kraštą, 1 km į rytus nuo Kernavės ėjo demarkacijos linija. 1920.X.30 lenkai stipriomis jėgomis puolė Kernavę, bet buvo sulaukyti mūsų artilerijos ugnies. Dar 1922.XII. 1 lenkai buvo užėmę Kernavę, tačiau lietuviai juos išmūšė. Lenkų pusėje liko 2/3 Kernavės parapijos.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1387 m. viena iš 7 Vytauto pastatytų bažnyčių buvo Kernavėje. Vilniaus vyskupo Petro laikais (1414— 1421) ji minima. 1495 m. Kernavės dvaro valdytoja Mackaus našlė Ona Kareivaitė įsteigė šv. Mikalojaus altariją, bažnyčią apdovanojo turtais. Altarista turėjo kiekvieną savaitę laikyti trejas mišias už Kareivų giminės narių sielas. 1522 m. pastatyta nauja bažnyčia, šiai susenus 1674 m. išaugo vėl nauja. XVI a. Kernavės klebonu buvo ispanas Petras Roisijus, žinomas teisininkas ir prelatas. 1729 m. pastatyta nauja ažuolinių rąstų bažnyčia. Per I pasaulinį karą pradėta statyti nauja mūrinė bažnyčia, baigta 1924 m., o 1925 m. konsekruota. Senoji 1933 m. sugriauta.

Bažnyčios šonuose buvo 2 altoriai iš anos, senosios. Presbiterijos dešinėje pusėje yra freska, vaizduojanti Mindaugo krikštą Kernavėje.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslas perkeltas iš senosios bažnyčios.

APRAŠYMAS. Literatūroje rašyta, kad didžiajame altoriuje yra įtaisytas Dievo Motinos paveikslas, panašus į Aušros Vartų, aptaisas esą nulieta iš sidabro, rasto pilies kalne.

1983 m. klebonas Č.Krivaitis pastatė naują didįjį altorių. Jo centre yra stebuklingas paveikslas, bet visiškai neprimenantis Aušros Vartų Marijos. Prie paveikslo buvo apie 10 votų. Paveikslo dydis apie 1,2x1,8 m. Marija iki pusės, su Jėzumi ant kairės rankos. Dešinę laiką ant krūtinės, žiūri tiesiai. Jėzus kaire ranka laiką rutulį, dešine laimina. Jo aptaisas paauksuotas. Iš dešinės pusės škaplieriai. Abu su karūnomis. Aplink 12 žvaigždžių. Fonas tamsiai žalias. Virš jų sidabrinis balandis — Šv. Dvasios simbolis, dar aukščiau — Dievas Tėvas, kuris juos laimina. Jis taip pat su sidabriniais aptaisais. Fonas, veidai, rankos, Jėzaus pėdos aptaisais nepadengtos.

ATLAIDAI. IV.23, VII. 16, VIII. 16 (šv. Roko).

24. KREKENAVA

VIETA. 27 km į pietvakarius nuo Panevėžio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Panevėžio dekanatas.

VARDAS. Vietovė anksčiau vadinosi Nevėžininkas, bet bažnyčią nuo Švč. Marijos paveikslo pavadino Krokuvos bažnyčia. Vardas keitėsi: pasidarė Krekena, o ilgainiui — Krekenava.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Apie bažnyčios pradžią yra tokie padavimai. Važiavęs keliu žydas su rąstais, jam apsireiškusi Švč. Mergelė ir pasakiusi, kad toje

vietoje turįs būti garbinamas Jos ir Jos Sūnaus vardas. Žydas išmetęs toje vietoje rąstus, nuo kurių pradėta bažnyčios statyba.

Kaz.Inčiūros „Padavimuose“ (145 — 146 psl.) minima, kad pro šią vietą važinęs kažkoks turtingas ponas ir jam pasirodžiusi nuostabaus grožio Švč. Mergelė, kuri pakilusi į dangų. Keleivis nutaręs čia pastatyti Marijos garbei bažnyčią.

Iš istorinių šaltinių žinoma, kad pirmą medinę bažnyčią pastatė 1484 m. Rodų dvaro savininkai broliai Stanislovas ir Aleksiejus Vizgirdavičiai drauge su ponia Margarita Bendoriene ir jos sūnumi Florijonu. Bažnyčios titulas buvo Švč. M. Marijos Ėmimo į Dangų.

Pagal kitus šaltinius, po Lietuvos krikšto, Betygalos klebonui prašant, Vytautas 1419 m. įsteigė pirmąją bažnyčią. Tai pasenus, vysk. Baltramiejaus Svierenkavičiaus laikais (1472 — 1484 m.) S. ir A.Vizgirdavičiai pastatė naują medinę bažnyčią ir aprūpino turtais.

1526 m. įsteigtam arkidiakonatui pavesta Krekenavos bažnyčia ir turtai administruoti. Tai popiežius Klemensas VII savo bule 1529 m. patvirtino.

Valmoniškio miškuose buvo įsikūrę karmelitai, turėję medinę bažnyčią. Rusų carui nusavinus bažnyčios žemes, vienuoliai turėję pasišalinti. Padavimai mini valdininką Šišlą, kuris su karmelitais vedęs bylą apie 20 metų Vilniuje ir pagaliau juos iš čia išstūmęs. Vėliau tą dvarą valdęs Lietuvos maršalka Burba. Bažnyčia ilgą laiką stovėjusi tuščia, pagaliau perdirbta į gyvenamąjį namą ir pavesta gyventi ordinarininkams. Didžiojo altoriaus vieta likusi nepaliesta—paversta sandėliu su rūsiu apačioje. Jis buvo matomas dar apie 1857 m. Toje apylinkėje rasta iš ketaus sieninė žvakidė su herbu. Bažnyčios archyve yra užsilikęs Karmelitų ordino mišiolas iš 1733 m.

Krikščionybės platinti Rodų miškuose buvo įsikūrę jėzuitai. Rusų caras juos pašalino ir žemę atidavė generolui ar maršalkai Šišlai, kuris ten pastatė dvarą. Dabar toje vietoje yra Naujarodžių kaimas, dar vadinamas Šišliokais. Kopyčios vietoje dar 1922 m. stovėjęs kryžius.

Krekenavos bažnyčia XVIII a. pr. sudegė. Žemaičių katedros arkidiakonas Antanas Valavičius 1750 m. ją atstatė. Bet, atrodo, darbas buvo skubus, nes jau 1820 m. vyskupas vizitacijos akte rašo: „Bažnyčia stovi ant žemų plytų pamatų, nekonsekreuota, sena, su 2 bokšteliais iš priekio ir bokšteliu signaturkai“.

Nuo 1821 m. vyskupas vizitacijos aktuose mini parapijines mokyklas: „Nors mokyklai laikytis nėra tam tikrų skirtų lėšų, bet mokykla arkidiakonijoj užlaikoma. Mokytojas Jonas Sabaliauskas mokina vaikus raides pažinti, skiemenis sudėti, skaityti lenkiškai ir lotyniškai, mokina rašyti, pradinio skaičiavimo, pradinio kalbamokslio ir mokslo moralinio ir krikščioniško“. Mokinių suskaičiuota 23.

Vėliau, 1855 m., vysk. Valančius mini būsimą 1863 m. sukilimo vadą: „Mokyklos namo prie bažnyčios nėra pastatyto. Vietos vikaras kun. Ant.Mackevičius talpina vaikus savo gyvenamajame bute ir uoliai juos mokina“.

Arkidiakono kunigaikščio Ignaco Giedraičio, Žemaičių vyskupo koadjutoriaus, rūpesčiu 1822 m. Krekenavos bažnyčioje pradėti remonto darbai. Kunigas J.Markevičius, paskirtas Krekenavos klebonu, pastatė naują akmenų ir plytų varpinę, kurioje įmontavo 3 varpus: 20, 11 ir 5 pūdų svorio.

Vyskupo Valančiaus blaivybės brolių sąjūdis Krekenavoje turėjo didžiulį atgarsį. 1860 — 1861 m. iš 5655 sielų 2680 buvo brolijos nariais. 1900 — 1901 m. kun. Igno Spudo, kuris pasižymėjo tautinio atgimimo kovose, iniciatyva vėl buvo atgaivinta Blaivybės brolija, kurios narių buvo 1200 — 1500.

Naują bažnyčią užsimota statyti 1896 m. Kauno gubernatorius ilgai neleido statybos pradėti, aukos buvo renkamos slapta ir surašomos knygoje. Senoji bažnyčia buvo perpjauta pusiau ir naujosios sienaėjo pro nupjautąją galą. Toje bažnyčioje pamaldos vyko iki 1901 m. rudens. Pastačius sienas ir uždėjus stogą, klebonas Pranas Žukauskas 1901 m. pradžioje nukritęs nuo stelažo susitrenkė ir mirė. Darbą tęsė klebonas B. Baronas. Bažnyčia išėjo gotiško stiliaus, nors su jo taisyklėmis apsilenkta.

Bažnyčią pašventino vysk. Palilionio deleguotas kanauninkas Chodoravičius 1901, X. 28. Aktas surašytas pergamente, įdėtas į stiklinį indą ir padėtas presbiterijos pamatuose. 1907. VIII. 14 vysk. sufraganas Kasparas Cirtautas bažnyčią konsekrovo.

Per I pasaulinį karą Krekenavoje gyveno Maironis.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Apie jo kilmę yra tokie padavimai:

Aloyzas Fridrichas „Historye cudownych obrazow“ rašo, kad stebuklingas paveikslas atkeliavęs į šias apylinkes pačiais pirmaisiais krikščionybės laikais. Jį iš Krokuvos atvežęs pamaldus turtingas vyras ir padovanojęs misionieriui kun. Albertui, kuris tuomet čia skelbęs Dievo Žodį. Iš pradžių paveikslas buvęs mažutėj koplytėlėj, vėliau perneštas į Krekenavos bažnyčią.

1925 m. inventoriaus knygoje minima, kad XV a. ant Nevėžio krantų Kristaus mokslą skelbęs misionierius Šilingas. Tą paveikslą, tapytą ant lentos, atvežęs Krekenavos bažnyčion iš Krokuvos.

Kitas padavimas sako, kad pačiai bažnyčiai pradžią davė vienas karmelitų vienuolis. Karmelitai buvo įsikūrę Valmoniškio miškuose, maždaug 1 km atstumu į Žiemius nuo Krekenavos. Vienuolio Žilinsko mirusi motina ir buvusi palaidota kapinėse, dabartinės bažnyčios vietoje. Norėdamas motinos kapą pagerbti ir papuošti, vienuolis pastatė koplytėlę ant stulpų. Koplytėlėje patalpino Švč. Dievo Motinos paveikslą. Paveikslas, tas pats, kuris yra dabartinėj bažnyčioj, buvo atvežtas iš Krokuvos. Ilgainiui iš koplytėlės susikūrusi koplyčia, imta joje laikyti šv. Mišias. Plintant krikščionybei ant tų pačių kapinių pastatyta medinė bažnyčia, kurion su didelėm iškilimėm perneštas Švč. Marijos paveikslas.

XVIII a. bažnyčiai degant, kaip byloja padavimas, Švč. Marijos paveikslą iš liepsnų jūros išnešęs vienas senukas. Nuo to laiko Mariją imta uoliau garbinti ir Ji atsidėkodavo gausiomis malonėmis. Paveikslą 1961 m. restauravo E. Šmigelskaitė.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra didžiajame bažnyčios altoriuje. Dydis 1,12x1,72 m. Užden-

giamas kitu Marijos paveikslu — Marija stovi ant debesų šviesiai melsvame fone, apsupta angelų. Žvelgia į viršų. Stebuklingas Marijos paveikslas su sidabriniais apvaisais. Fonas iš raudono aksomo. Atidengta tik veidai, rankos ir Jėzaus pėdos. Šalia paveiklo kabo iš šonų padėkos lentelės, aptrauktos raudonu aksomu. Ant jų yra apie 130 votų. Tarp abiejų lentelių kabo dideli karoliai, kurie sudaro Marijai lyg mėnulio pjautuvą. Marija iki pusės, ant kairės rankos laiko Kūdikėlį. Jo dešinė ant krūtinės. Akys atmerktos, bet išraiška lyg ką galvotų. Jėzus žiūri tiesiai, kaire ranka laiko knygą, o dešine laimina. Veidai labai šviesūs ir skaistūs. Matyt, paveikslas buvo neseniai atnaujintas. Ant abiejų karūnos, papuoštos brangiais žaliais akmenimis. Aplink paveikslą žmonės gali apeiti keliais.

MALONĖS. 1. Viktoras Vaicekavičius 18 savo amžiaus metais sunkiai susirgęs akių uždegimu. Kai po 2 mėn. gydymo vaistai nepadėjo, jis pasivedė Švč. Motinos globai ir padarė įžadą, jei pasveiks, tris kartus keliais apeis Krekenavos bažnyčioje Dievo Motinos altorių. Ir akys visiškai pasveiko.

2. Vėliau jo 2 m. sūnus susirgęs polio liga ir tapęs raišas: ant pečių atsirado kupra, krūtinė iškrypo, rankos ir kojos tapo paralyžiuotos. Po 6 mėnesių gydymo, kai medicina nieko nepadėjo, nelaimingo vaiko motina su gyvu tikėjimu atnešė vaikutį į Krekenavą ir čia paaukojo jį Gailestingajai Motinai, apnešdama aplink Marijos altorių. Pati keletą kartų klūpomis besimelsdama apėjusi altorių, gavo iš Marijos, ko prašė: vaikas netrukus visiškai pasveiko.

3. 1903.XII Domininko Butkevičiaus 4 m. sūnus sunkiai susirgo difteritu. Kai vaikas jau merdėjo, tėvas atvyko į Krekenavą ir paaukojo mišioms prie stebuklingo Marijos paveiklo už sūnaus išgyjimą. Vaikas staiga pasveiko.

Šias žinias A. Fridrichui suteikė klebonas Boleslovas Baronas, kuris apie save taip rašo: „Aš pats esu patyręs iš Švč. Dievo Motinos ypatingą malonę: 1905 m. drauge su vežėju, vežimu ir arkliais nukritau nuo tilto iš 6 m aukščio į nusekusios upės dugną ant didelių akmenų, ir niekas nė mažiausiai nebuvo sužeista. Tai atsitiko prieš bažnyčią kokių 300 m nuotolyje. Marija mus apsaugojo, nes tuo momentu aš šaukiausi Jos globos. Čia mums grėsė mirtis ar sunkus sužeidimas, jei ne Marijos globa“.

5. Vilnietei Eglei Veiverytei, gim. 1971 m., po kojos kelio sumušimo apie 1979 m. pradėjo skaudėti kojų, o vėliau ir visus sąnarius. Ji gydėsi, lankė poliklinikas, bet tai padėdavo tik laikinai. Prieš kiekvieną blogesnę orą, o vėliau ir be priežasties labai skaudėdavo visus sąnarius. Lankydama 1983 m. Švč. Marijos stebuklingas vietas, dėl skausmo kai kuriose bažnyčiose su kitais maldininkais nėjo keliais aplink šventus altorius. Paskutinėje šios kelionės šventovėje — Krekenavoje — Eglutė ryžosi apeiti keliais aplink stebuklingą paveikslą. Eidama ji pagalvojo: „Pabandysiu ir aš paprašyti“. Nuo to laiko iki šiol jokių sąnarių skausmų jį nejautė. Pažymėtina, kad Eglutės Pirmoji komunija ir Sutvirtinimo sakramentas įvyko kaip tik Švč. M. Marijos Ėmimo į Dangų iškilnių metu (E.V. mamos liudijimu).

*Mylimoji Karaliene, Viešpati Dangaus,
 Neapleiski čia ant žemės vargančio žmogaus!
 Tu stebuklais išgarsėjus,
 Viltį Tavimi padėjus.
 Neapleisk manęs!
 Oi neduoki, Motinėle, man pražūt gyvai!
 Sugrąžink prie tikro Dievo einantį kreivai,
 Kad nerūstinčiau Jo veido,
 Kurs tiek kartą man atleido
 Nuodėmių kaltes.
 Taip esmi vargą suspaustas iš jauną dieną!
 Tie vargai — tai kietas jungas įpročių seną.
 Gelbėk žmogų nelaimingą
 Savo globa stebuklinga,
 Motina Dangaus!
 Tu Krekenavos paveiksle žinoma plačiai,
 Kad stebuklais trauki žmones iš ugnies stačiai,
 Nuo perkūnijos trenkimo,
 Nuo piktąją užpuolimo
 Apgini veikiai.
 Kad prie tavo numylėto dangiško Sūnaus
 Šauksiuos verkdamas per teismą veido malonaus,
 Duok, kad teismas Jo baisingas
 Man išpultą maloningas
 Valandoj mirties!
 Maironis, 1920 m.
 ATLAIDAI. Žolinė.*

25. KRETINGA

VIETA. 18 km į šiaurę nuo Klaipėdos, 12 km į rytus nuo Baltijos jūros. 1997 m. — 21 600 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Palangos dekanatas.

ISTORIJA. Kretinga jau 1260 m. buvo žinoma kaip tvirtovė, kurią po mūšio ant Durbės krantų 1260.VII.13 Žemaičiai atsiėmė iš Livonijos ordino. Po poros metų Klaipėdos komendantas norėjo Kretingą atsiimti, bet kelyje sutiko kunigaikštį Treniotą ir kryžiuočiai vėl buvo sumušti. 1263 m. vokiečiai pilį sudegino. 1572 m. Kretingą valdė Žemaičių seniūnas Jonas Karolis Katkevičius, kuris 1602 m. pastatė bažnyčią ir pranciškonų vienuolyną. 1610 — 1617 m. Žemaičių seniūno ir LDK etmono Chodkevičiaus iniciatyva pastatyta nauja bažnyčia.

Po 1671 m. Kretingą valdė Sapiegos, vėliau Masalskiai, po 1794 m. — grafai Potackiai.

Bažnyčią pašventino vysk. Stanislovas Kiška. Ir nuo to laiko, kaip rašo vysk. Valančius, Kretingoje gyveno 15 bernardinų, kurių vienas buvo klebonu ir valdė parapiją.

Per karą su švedais dalį brangių daiktų bernardinai išgabeno į Prūsiją ir amžinai paslėpė. Pasibaigus rusų okupacijai, Kretinga teko kunigaikščiui Zubovui. Po 1863 m. caro valdžia visus bernardinų vienuolynus uždarė, išskyrus Kretingos. Čia jie liko karštinčiais. Vienuolynas atkurtas Lietuvai tapus nepriklausoma. Bažnyčia buvo atnaujinta 1908, 1950 ir 1982 m.

Netoli nuo bažnyčios kapinaitėse yra šventu laikomo kun. bernardino Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos (1771 — 1849) kapas. Jis baigė Vilniaus universitetą, 1794 m. įstojo į Varnių kunigų seminariją, 1816 m. įstojo į Kretingos bernardinų vienuolyną. 1817 — 1821 m. dėstė mokykloje, paskui buvo pamokslininku. Vysk. Valančius apie jį rašė: „... jis, kozelnyčion ėlipęs, Tėve mūsų tesukalbėtų, ir ta jo malda nebūtų be dvasiškos naudos žmonėms, nes taip yra už šventą turimas, jog tarsi pats jo pasirodymas jau draudžia žmones ir veda ant gero“. Jis daug nusipelnė botanikos mokslui.

Bažnyčioje šalia kitų paveikslų yra garsus stebuklais šv. Antano paveikslas.

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairėje pusėje, altoriuje, yra stebuklingas Marijos paveikslas. Dydis apie 1,4x2,3 m. 1986 m. priėjo kabojo apie 45 votus. Paveiksle pavaizduota Marija, apsupta angelų. Su balta tunika, pilku apsiaustu. Pamynusi gyvatę, rankas ištiesusi į šalis, žiūri į viršų.

ATLAIDAI. Šv. Antano, Viešpaties Apreiškimo Švč. M. Marijai (bažnyčios titulo).

26. KRIAUNOS

VIETA. 17 km į pietryčius nuo Rokiškio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Rokiškio dekanatas.

VARDAS. Nuo upelio Kriauna. Žodis „kriauna“ reiškia: 1. peilio koto aptaisas, dedamas iš abiejų koto pusių, 2. turėjo bendresnę lenktumo, linkimo reikšmę.

ISTORIJA. 1567 m. Radvilų dvarų sąrašuose minimas ir Kriaunų dvaras. Rokiškio bažnyčios archyve buvo dokumentas, iš kurio matyti, kad dar prieš 1671 m. Kriaunose buvo koplytėlė. Galėjo tai būti dvaro koplytėlė. 1687 — 1688 m. klebono Kazimiero Samulevičiaus rūpesčiu pastatyta nauja medinė bažnyčia su 5 altoriais. Infilantų vyskupas Paplauskas 1694.VII.4 ją konsekrovo Švč. Marijos Nekalto Prasidėjimo garbei. Dar 1823 m. ji stovėjo ties klebonija labai susenusi, pakrypusi, vėliau buvo nugriauta.

Kai 1651 — 1653 m. Lietuvos etmonas Jonušas Radvila gynė Lietuvą nuo rusų caro Aleksejaus, Jūžintuose, Kriaunose ir Kalbutiškėse buvo Lietuvos kariuomenės stovyklos. Čia telktos jėgos prieš rusus.

Po 1863 m. į ištremtųjų vietas buvo prigabenta rusų sentikių. 1919 m. Kriaunų apylinkėse vyko smarkios kovos su bolševikais.

Dabartinė mūrinė bažnyčia pradėta 1818 m. ir baigta 1829 m. apylinkių dvari-

ninkų lėšom ir baudžiauninkų prakaitu. 1859.VIII.l vysk. Valančius bažnyčią pakonsekravo Dievo Apvaizdos garbei.

1710 m. maras skaudžiai buvo palietęs Kriaunus ir jos apylinkes.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra didžiajame altoriuje. Dydis apie 1,2x1,3 m. Su sidabrinu aptaisu iš gėlių rašto. Ant Marijos ir Jėzaus galvų vainikai, aureolės abiejų kaip saulės su spinduliais ir dar žvaigždės (kaip Aušros Vartų). Ant raudono aksomo fono 4 votai. Vaizduoja Mariją iki pusės. Kairėj rankoj laiko Kūdikelį, dešinė prilaiko. Žvelgia tiesiai, bet stovi kiek šonu. Jėzus kaire laiko knygą, dešine laimina. Viena rašte iš 1947 m. pažymima, kad Švč. Dievo Motinos Globos paveikslas žmonių laikomas stebuklingu.

MALONĖS. Papasakojo 1986.VII.13 Skapiškio klebonas Povilas Varžinskas: „Tai buvo tarpukary. Kaime viena piemenaitė sirgo kažkokia sąnarių liga ar reumatu, kad sunkiai su skausmais galėjo vaikščioti. Ji padarė kažkokią auką ir davė apžadą. Apėjo keliais vargais negalais aplink Marijos altorių ir iš karto numetė lazda, tapo sveika ir kiekvienais metais grįždavo aplankyti“.

ATLAIDAI. Marijos Globos (Karalienės) — po Visų Šventųjų II sekmadienis, Dievo Apvaizdos (titulo), Petro ir Povilo, Jokūbo.

27. KRINČINAS

VIETA. 20 km į pietvakarius nuo Biržų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Pasvalio dekanatas.

VARDAS. Kitados buvo čia Paversmių kaimas, gavęs vardą nuo čia esančių mineralinių šaltinių. Nuo Jono Žiauriojo valdžios į LDK pabėgo žinomas rusų didikas Andriejus Kurbskis. Žygimantas Augustas jį mielai priėmė ir dovanojo daug žemių bei dvarų, tarp jų Paversmius. Pastangų vardą Kurbskiai išvertė į rusų kalbą ir ėmė vadinti. „Krynica“, „Kryničin“ — nuo esamų šaltinių (versmių) vardo. Iš čia ir kilo Krinčino vardas.

ISTORIJA. Pagal kalendorių—žinyną (1987 m.) pirmoji bažnyčia iškilo 1585 m. Pagal Br. Kviklio kn. „Lietuvos bažnyčios“ pirmoji bažnyčia pastatyta 1611 m. (Pagal kalendorių— antroji.) Ją pastatė Dimitrijus Kurbskis, uolus katalikas.

Yra išlikęs 1782 m. vyskupo vizitacijos aktas. Apie Krinčino bažnyčią rašoma, kad ji esanti sena, nekonsekrutuota ir kad prie jos statoma nauja mūro bažnyčia. Senoji buvusi nedidelė, su mažu bokšteliu, lentomis dengta. Dabartinė bažnyčia (po 1782 m.) buvo statoma klebono kan. Jono Jeronimo Sarkevičiaus rūpesčiu. Baž-

nyčių 1851 m. konsekravo vyskupas M.Valančius. Kiek vėliau, atlikus didžiojo altoriaus pakeitimus, šį altorių atskirai 1879 m. konsekravo A.Beresnevičius. 1908 m. klebonas M.Požėla pastatė plytinę varpinę, kurioje buvo pakabintas didelis ir skardus varpas.

APRAŠYMAS. Mūrinės bažnyčios kairiojo pilioriaus altoriuje senas Marijos be aptaiso paveikslas. Marija iki pusės, su raudona tunika, ant galvos mėlynas apsiaustas, karūna. Virš galvos du angelai laiko spindulingus rėmus, kuriuose Marijos monograma. Iš Marijos kraštų ties galva po 2 — 3 angelus ir žemiau pečių po 2 angelus. Marija žiūri tiesiai, kaire ranka apglėbus laiko Jėzų, dešinė — ant krūtinės. Jėzus taip pat su karūna, balta tunika, basas, kairėje — knyga, dešine laimina, galvą pasukęs į dešinę, bet žiūri tiesiai į mus. Iš šalių (paveikslo) ant altoriaus 16 padėkos ženklų.

ATLAIDAI. Kryžiaus Išaukštėjimo, Petro ir Povilo (bažnyčios titulo).

28. KULIAI

VIETA. 17 km į pietvakarius nuo Plungės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

VARDAS. Nuo žodžio „kūlys“ — siauro maišo, tinklo galas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pirmąją bažnyčią pastatė ir turtais apdovanojo Plungės seniūnas Stanislovas Vainius ir jo žmona Elžbieta 1644 m. Kitas Plungės seniūnas Karpis vietoje senos 1750 m. pastatė naują bažnyčią, o kai ji paseno, 1900 m. parapijiečių ir kunigaikščio Oginskio lėšom, kanauninkų V.Jarulaičio ir S.Durskio pastangom pastatyta mūrinė bažnyčia. Kuliuose vikaravo kun. J. Tumas-Vaižgantas. Jis aktyviai platino lietuvišką spaudą.

Bažnyčios grindys originalios: iš apvalių, stačiakampių ir šešiakampių ažuolinių rąstų—kūlg-rinda. Pastatas nukentėjo per II pasaulinį karą.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Kas ir kada šį paveikslą Kulių bažnyčioje pakabino, nėra žinių. Jau 1793 m. šis paveikslas plačiai žinomas ir laikomas stebuklingu.

APRAŠYMAS. Ankstesnėje literatūroje šis paveikslas taip aprašytas: „Paveikslas buvo didžiajame altoriuje. Apačioje esantis įrašas liudija, kad tai kopija stebuklingo Marijos paveikslo, esančio Bochnia (p. Lenkijoje) miestelio dominikonų bažnyčioje, o vėliau parapijos bažnyčioje. Paveikslas papuoštas sidabriniais aptaisais ir vainikais. Paveikslo fonas ir du angeliukai, laiką vainiką, yra taip pat sidabriniai. Aplink paveikslą prikabinta daug votų“. Šiuo metu bažnyčioje yra du tokie paveikslai. Pirmasis yra kairiajame šoniniame altoriuje. Dydis 1,2x2 m. Su auksiniu aptaisu ir raudonu aksominiu fonu. Po aptaisu ant fono sidabrinė metalinė juostelė su užrašu: „Paveikslas Dievo Motinos, garsios stebuklais pas tėvus dominikonus Boknoje“. Ant fono 15 votų. Marija iki pusės, dešinę ranką laiko prie savo krūtinės, kaire — Jėzų. Jis dešinę ranką laiko knygą, kaire laimina. Abu su karūnomis. Aplink juodu 12 žvaigždžių tarp votų.

Antrasis paveikslas yra bažnyčios šventoriaus koplyčioje. Kun. Česlovas Degutis rado apleistą Marijos paveikslą, kuris buvo restauruotas ir 1986 m. kabojo presbiterijos dešinėj pusėj ant sienos. Ant paveikslo po Marija užrašas: „Wizerunek obrazu ciodownego Najsw. Panny Maryi która jest w Bochnicy u ojcow Dominikanow 1765“. Šis paveikslas su sidabrinėmis karūnomis ir aptaisais, tik be fono. Ir ant Marijos rankos, laikančios Jėzų, „kabo“ ant aptaiso nukaltas škaplierius. Šis paveikslas daugiau primena originalą nei kopiją.

MALONĖS. 1693 m. Plungės dvarininkė Ona Parvaniūtė-Aleknavičienė, buvusi neregė, padariusi įžadus Kulių Dievo Motinai, pasveiko.

Panašiai pasveiko ir Salantų klebonas St.Laurinavičius 1708 m.

ATLAIDAI. Škaplierinė, Jėzaus Širdies, Marijos Visatos Karalienės, Nekalto Prasidėjimo, šv.Stanislovo (titulo).

29. KUPIŠKIS

VIETA. 40 km į rytus nuo Panevėžio.

1997 m. — 9200 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Nuo Kupos upės, kurios santaškoje su Lėveniu yra įsikūręs miestas.

ISTORIJA. Pirmoji medinė bažnyčia pastatyta 1616 m. Zigmanto III Vazos potvarkiu.

1636 m. Vladislovas IV jos išlaikymui užrašė daugiau turtų.

1781 m. Kupiškio miestelis su bažnyčia sudegė. 1791 m. parapijiečiai savo lėšomis pastatė naują medinę bažnyčią Angelų Sargų garbei. Įsigyti varpai per I pasaulinį karą buvo išgabenti į Rusiją ir dingo. Dabartinė bažnyčia pradėta statyti 1900 m., baigta 1914 m.,

1921.IX.7 Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius ją konsekravo Kristaus į Dangų Žengimo titulu. 1987 m. kalendorius-žinynas mini dar 1701 m. pastatytą bažnyčią.

APRAŠYMAS. Marijos paveikslą Morilio kompozicijos 1914 m. Varšuvoje nupiešė dailininkas A.Ščelauskis. Dydis apie 1,1x2,4 m. Marija jaunutė, apsupta angelų, iš viso matosi apie 14 galvučių. Balta tunika, perjuostą surišta virve. Prie kaklo dar auksinė juosta. Po tunikos rankovėm išsikiša baltų marškininių rankogaliai. Iš kairės pusės ant peties tamsiai žalsvas apsiaustas. Dešinė ranka į šalį ir į viršų pakelta. Kairė — tik į šoną. Palaidais plaukais. Galva pasukta kiek į dešinę, žiūri aukštyn. Iš altoriaus šalių 2 medžiagos lentelės, iš viso 20 votų.

ATLAIDAI. Kristaus Žengimo į Dangų.

30. KURKLIAI

VIETA. 13 km į pietus, pietvakarius nuo Anykščių.

PRIKLASUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Ukmergės dekanatas.

VARDAS. Nuo Kurklės upelio. „Kurklos“ — kurkulai, varlių kiaušinėliai, ikrai.

ISTORIJA. 1622 m. buvo reformatų bažnyčia. Katalikų bažnyčios nebuvo, buvo tik koplyčia. XVII a. ją aptarnavo Kavarsko kunigai. 1700 m. grafas Zaviša pastatė medinę bažnyčią ir prie jos įkurdino atgailos kanauninkus. Pagal 1987 m. katalikų kalendorių-žinyną pirmoji bažnyčia pastatyta 1669 m., antroji — 1700 m., o trečioji — 1734 m.

1874 m. bažnyčia perstatyta.

APRAŠYMAS. Medinės bažnyčios kairiajame šoniniame altoriuje yra apie 1x1,5 m stebuklingas paveikslas. Viršuje rėmai suapvalinti. Su sidabriniais ap-
taisais.

Matosi tik veidai ir rankos. Abu su vainikais, papuoštais akmenimis, sklinda auksiniai spinduliai, 12 žvaigždžių aplink Marijos galvą. Ant raudono audeklinio fono tarp rėmų ir sidabrinio aptaiso kabo 12 votų. Ant Marijos kaklo karoliai.

Marija pavaizduota iki pusės, galvą pakreipusi kiek į kairę, bet žiūri tiesiai. Kaire ranka laiko Kūdikelį, dešine Jį prilaiko ir dar laiko skeptrą. Jėzus žiūri į Marijos pusę, kairę ranką laiko rutulį, o dešine laimina.

ATLAIDAI. Škaplierinė, Jurgio (titulo), Mykolo.

31. KVETKAI

VIETA. 25 km į rytus nuo Biržų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Biržų dekanatas.

ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia pastatyta 1744 m. Dvarininkai Kamarauskai 1762 m. įkūrė Kvetkuose Regulieriųjų atgailos kanauninkų vienuolyną. 1769 m. Vilniaus vysk. Masalskis čia įsteigė parapiją. 1772 m. Pranciškus Kamarauskas pastatė bažnyčią. 1777 m. ją konsekraavo Gudijos vyskupas Feliksas Taujėniškis. 1875 m. bažnyčia padidinta. Grafai Kamarauskai čia palaidoti.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslą gavo grafai Kamarauskai.

APRAŠYMAS. Dydis 50x60 cm. Rėmai viršuje „nukirstais“ kampais. Atrodo senas. Marija iki pusės, su sidabriniais ir auksiniais apdaru bei aptaisu, ant galvos karūna. Kairėje rankoje laiko Jėzų, dešinė prilaiko, žiūri tiesiai. Jėzus žvelgia į dešinę, kairę ranką laiko prie krūtinės, dešinė laimina. Matosi tik rankos, veidai ir Jėzaus pėdos. Ant raudono aksomo fono 1 votas. Buvo daug votų, bet per bažnyčios remontą prieš porą dešimčių metų darbininkai išvogė.

MALONĖS. Pavyko sužinoti tik apie netiesioginį, bendrą šito paveikslą stebuklingumo garsą. Šios parapijos viename kaime gyvenanti moteriškė pamena savo motiną vadinus šį paveikslą „cudau“, taigi — stebuklingu. Šitai moteriškai apie 50 — 60 metų.

ATLAIDAI. Marijos Gimdytojos I.1, šv. Antano, šv. Jono Krikštytojo (titulo), šv. Jurgio, Marijos Paguodos — paskutinį rugpjūčio sekmadienį.

32. LABANORAS

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Lietuvos krikšto proga karalius Jogaila Labanorą 1387 m. užrašė Vilniaus vyskupams. Vyskupų vizitacijos aktai mini Labanoro bažnyčią Marijos Gimimo titulu iš 1527 m. Bažnyčiai pasenus, Vilniaus vysk. Masalskis pastatė 1768 m. naują, kuri Napoleono laikais nukentėjo. 1820 m. parapijiečių lėšomis buvo atnaujinta.

XIX a. Labanoro apylinkės buvo kiek aplenkėjusios. 1884 — 1886 m. čia klebonavęs žinomas lietuvių veikėjas kun. A. Burba parapiją atlietuvino. Jis išvystė plačią lietuvišką veiklą, užrašinėjo tautosaką, platino lietuviškas knygas, organizavo jų slaptą pristatymą, ugdė knygnešius. Be to, buvo aktyvus blaivinimo darbe. Nepatiko lenkininkams lietuviškoji Burbos veikla, nepatiko jis ir smuklininkams. Pasipylė prieš jį įvairių

intrigų, skundų ir netrukus kunigas buvo uždarytas Gardino vienuolyne. Šį šiurpų savo gyvenimo laikotarpį jis eilėmis apdainavo 1889 m. „Atsisveikinime su Lietuva“.

*Sudiev ir tau, Labanoras, kur tiek metu dirbau,
Nuo bedievių persekiotas, truputį čia sirgau.
Čia žandarai mane rišo, kalinin įstūmė,
Kur per dvejus pilnai metus pragyvenau rūmė,
Kur surišo mano rankas, prikirpo liežuvį,
Kad užmirščiau savo kalbą, nebūčiau lietuviu.
Apsiriko bjaurus maskolius: pas 'dariau uolesniu,
Savo vargais irgi darbais likau dar garsesniu.*

PAVEIKSLO ISTORIJA. 1675 m. šis paveikslas minimas vyskupo vizitacijos aktuose kaip garsus. Lyg tai 1811 m. uždėtas aptaisas.

APRAŠYMAS. Yra didžiajame altoriuje. Dydis 1,0x1,65 m. Viršuje rėmai suapvalinti. Visas paveikslas padengtas paauskuotu aptaisu. Matosi tik veidai, rankos ir Jėzaus pėdos. Metalinis aptaisas iškaltas taip, kad ryškiai parodo drabužių ir daiktų formas. Marija iki pusės, veidas griežtas, pasuktas į kairę pusę, bet žiūrintis tiesiai (į mus). Ji dešine ranka laimina žmones, kaire laiko Kūdikį Jėzų, kuris dešine laimina, o kaire ranka laiko knygą, žvelgia šiek tiek į dešinę. Ant jų galvų vainikai, už jų—saulės diskai su spinduliais, tarp kurių žvaigždutės. Dar aukščiau angelų galvutės, o aukščiausiai Šv. Dvasios simbolis — sidabrinis balandis. Ant Marijos kaklo kabo 7 spalvoti karoliai. Virš paveiklo yra kokios 8 votai. Altoriaus viršūnėje — Marijos monograma. Aplink paveikslą ir altorių žmonės eina keliais. Paveikslas pieštas aliejiniais dažais ant drobės.

MALONĖS. 1. Viena moteris atėjo užprašyti šv. Mišias, nes Labanore buvo pasižadėjusi užsakyti, jei išgis nuo paralyžiaus.

2. Per Marijos vardo atlaidus moteris vedė keliais mergaitę aplink paveikslą. Po pamaldų norėjo irgi šv. Mišias užprašyti. Sako, sirgom, pažadėjom, jei pasveiks, užprašyt šv. Mišias.

ATLAIDAI. Marijos Gimimo (titulo).

33. LAUKSODIS

VIETA. 18 km į šiaurę nuo Linkuvos.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Joniškio dekanatas.

ISTORIJA. Seniau buvo dvaras. XVIII a. jame buvo įkurta jėzuitų misija. Jėzuitas kun. Mykolas Drignevičius ordino ir parapijiečių aukomis pastatė medinę bažnyčią 1710 m. Antroji bažnyčia buvo pastatyta 1751 m. (pagal 1987 m. KKŽ, o

pagal Br.Kviklio „LB“ — 1762 m.) Remontuota XIX a. pab. Vysk. Valančius 1870 m. rūpinosi gauti leidimą taisyti bažnyčiai, bet rusų valdžia nesutiko ir pasiūlė ją uždaryti.

APRAŠYMAS. Medinės bažnyčios didžiajame altoriuje yra stebuklingas Marijos paveikslas. Dydis apie 1,1x1,8 m. Marija iki pusės. Paveikslas padengtas sidabriniais aptaisais, tik galvos apdangalas — auksiniu. Auksinis ir vainikas. Aplink figūrą raudonas fonas, ant kurio 14 votų. Viršuje Marijos monograma ir 12 žvaigždžių. Apačioje užrašas: „Sveika Marija, Milistos pilna, užtarki mus“.

Marija sudėjusi rankas maldai prie krūtinės, palenkusi galvą žiūri žemyn. Tarsi prašo Dievo atleidimo už žmonių padarytus įžeidinėjimus ir juos užtaria.

Paveikslas uždengiamas kitu Marijos paveikslu, kuris tokios pačios kompozicijos, tik Marija ne iki pusės, bet visu ūgiu.

ATLAIDAI. Šv. Antano (titulo).

34. LAVORIŠKĖS

VIETA. 24 km į rytus nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Kalvarijos dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1642 m. medinę bažnyčią pastatė Ona Rudaminaitė-Pocienė. Buvo ten, kur dabar kapinės. Per vadinamąjį 13 metų karą tarp Maskvos ir LDK — Lenkijos bažnyčia buvo sudeginta, bet vėliau atstatyta. 1676 m. vizitatoriaus sąrašuose pažymėta, kad ši bažnyčia globojama karaliaus. 1775 m.

vysk. Zienkovičiaus rūpesčiu perstatyta. 1906 m. klebono Juozapo Mirono ir parapijiečių pastangomis pastatyta dabartinė mūrinė bažnyčia, konsekratuota arkivyskupo Jalbžikovskio 1927 m.

APRAŠYMAS. Mūrinės, geltonų plytų bažnyčios kairiajame šoniniame altoriuje 2,2x1,4 m paveikslas. Iš šalių 2 lentelės su 67 votais. Kompozicija sudėtinga. Marija lyg sėdi kiek pasilenkusi. Kairėje rankoje laiko Kūdikį, o dešine prilaiko. Po Marijos kojom rutulys ir 2 knygos. Iš kairės Kūdikui klūpo vienuolis ir ima iš Jo rožinį. Kiek aukščiau angelas, o viršuje debesyse angeliukai. Visos figūros su sidabriniais aptaisais, išskyrus Kūdikėlį. Jis nuogas. Kitų matosi veidai ir rankos. Fonas raudonas.

35. LINKUVA

VIETA. 15 km į šiaurės rytus nuo Pakruojo. 1997 m. — 2050 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija.

VARDAS. Padavimai sako, kad senovėj Linkuva buvo toliau į rytus, prie Mūšos, kur upė linksta stačiai į šiaurę. Iš čia galėjęs kilti ir vietovės vardas.

ISTORIJA. Apie Linkuvą 1978 m. Čikagoje išėjo 336 psl. knyga „Linkuva“.

Pirmąją bažnyčią pastatė 1500 m. dvarininkė Kotryna Mykolienė iš Žeimių, ieškodama pas Viešpatį nusiramino po vyro ir sūnaus mirties. Žemaičių vysk. Martynas III paskyrė kunigą ir Linkuvą padarė parapiją. XVI a. pab. Linkuva teko kalviniui Bialozorui, kuris nusavino bažnyčią ir jos turtus. Jis sudegusios medinės bažnyčios vietoj 1593 m. pastatė mūrinę. Vysk. Melchijoras Giedraitis iškėlė bylą, ir 1606. V.5 Upytės teismas katalikams priteisė užgrobtą bažnyčią su turtais. 1634 m. vysk. Jurgis Tiškevičius parkvietė į Žemaičių vyskupiją vienuolius karmelitus ir pavedė jiems Linkuvos parapiją. 1668 m. pastatė vienuolyną. 1681 m. vienuolių prašomas Lietuvos karalius Jonas III savo lėšom pristatė bažnyčiai prieangį bei 2 bokštus, įrengė 7 naujus medinius altorius. 1745 m. vysk. Antanas Tiškevičius bažnyčią konsekrovė. 1832 m. rusų valdžia vienuolyną uždarė, žemes konfiskavo, bažnyčią pavedė pasauliečiams kunigams. Per I pasaulinį karą 1915 m. rusai išvežė 3 varpus, kurių vienas svėrė 500 kg. 1925 m. buvo gauti iš Rusijos atvežti kiti 2 varpai. 1926.1V.4 steigiant bažnytinę Kauno provinciją Linkuva priskirta prie Panevėžio vyskupijos. 1927 — 1934 m. kaunainko Liudviko Šiaučiūno rūpesčiu atliktas remontas. Linkuva—vysk. Kazimiero Paltaroko tėviškė. Bažnyčioje dešinėje pusėje yra jo biustas.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra didžiajame altoriuje. Dydis apie 80x140 cm, auksiniuose rėmuose. Padengtas sidabrinium aptaisu, raudono aksomo fone kabo karoliai, kryžiuokai, širdelės, apie 70 votų. Atidengta tik veidai, delnai ir Jėzaus kojos. Marija ant kairės rankos laiko Kūdikį, o dešinę kartu su kairės rankos plaštaka prispaudusi prie krūtinės. Marija žvelgia tiesiai. Jėzus žiūri link Jos, dešine laimina, kaire laiko knygą priglaudęs prie krūtinės. Ant abiejų galvų karūnos. Marijos karūną laiko 2 angelai.

Paveikslas uždengiamas kitu Marijos su Kūdikiu paveikslu. Kaip rašo Br.Kviklys „LB“, ši Marijos Škaplierinės paveikslą nupiešė seselė širdietė Teodora Kriauciūnaitė. Pakeliant dengiamąjį paveikslą prieš sumą ar prieš votyvą, bažnyčioje susirinkusieji maldininkai giedodavo vieną Maironio „Marija, Marija“ giesmės posmelį.

Žmonių gerbiamas dešiniajame bažnyčios altoriuje esantis Marijos Škaplierinės paveikslas, kuris, rodos, anksčiau buvo didžiajame altoriuje. Dydis— 1,5x1,55 m. Marija stovi ant metalinio pusbėnelio, su paaukuotu aptaisu, kuris dengia tik Jos figūrą, išskyrus veidą ir rankas. Abi rankos ištiesusi ir išskleidusi apsiaustą kaip sparnus, rankose laiko škaplierius. Prieš Mariją priklupe vienuoliai. Du angelai virš Marijos laiko juostą su užrašu. Dar aukščiau sidabrinis balandis. Kairėje pusėje viena širdelė.

Sako, brangus ir Marijos paveikslas — altorėlis, kurį neša moterys per procesiją. Marija atvaizduota su Jėzumi ant rankų.

MALONĖS. Prieš 1981 m. Marijos Škaplierinės atlaides viena parapijietė atnešė klebonui auksinį kryželį ir prašė pakabinti jį prie stebuklingojo paveikslo dėkingumo ženklui už Marijos užtarimu gautą malonę — pasveikimą.

ATLAIDAI. Nuo senovės laikų Linkuva garsėjo Bažnyčios globėjos Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės — „Škapliernos“ atlaisdais VII. 16 — 23. Per visas atlaisdų dienas būdavo atlaikoma 160 — 170 mišių, išdalijama 12 000 komunikantų. Klebonijoje būdavo daugybė svečių, apie 200 dvasininkų bei klierikų. Po pastarojo karo atlaisdai buvo švenčiami vieną dieną, o nuo 1972 m. — tris dienas. Paskutinė diena būna sekmadienį.

Dar švenčiami šv. Juozapo, šv. Jurgio, šv. Barboros, šv. Izidoriaus atlaisdai.

36. MAIŠIAGALA

VIETA. 25 km į šiaurės vakarus nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Kalvarijų dekanatas.

VARDAS. Vietos grafas liepęs supilti kalną, ant kurio statėsi pilį (kalnas išli-ko). Žmonės nešę smėlį maišais. Ir vienam maišas praplyšęs. Žmogus taręs: „maišo galas“. Nuo to pradėjo vietą vadinti Maišiagala.

ISTORIJA. Čia buvo pilis, saugojusi Vilnių nuo kryžiuočių puolimų. Dvaras buvo didžiųjų kunigaikščių nuosavybė. Istorikas V. Pašuta tvirtina, kad jau 1298 m. Maišiagala buvusi valsčiaus centras. 1365 m. pilį kryžiuočiai sudegino. Maišiagalos dvarą ypač mėgęs Algirdas. Padavimai sako, kad jis čia 1377 m. ir miręs. Pagal Dlugošą, sudeginimo apeigos vykusios Kukovaičio miške, netoli Maišiagalos pilies. Kronikininkas Hermanas Vartbergietis dar priduria, kad Algirdas buvęs drauge sudegintas su 18 karo žirgų, su ginklais ir kt. reikmenimis. 1387 m. Lietuvoj buvo pastatytos 7 bažnyčios, kurių viena — Maišiagaloje. Žygimantas III 1589 m. bažnyčią atstatė ir pilį atnaujino, bet vėliau rusai šiuos pastatus sunaikino. Pastatyta 1674 m. bažnyčia išsilaike iki 1760 m., kai buvo atstatyta. 1862 — 1865 m. išaugo mūrinė. 1792 m. miestas gavo Magdeburgo teises ir herbą. 1857 m. Vilniaus vyskupijos parapijų sąrašuose minima, kad lietuviai tada gyvenę 54 parapijos kaimuose.

Paveikslo istorija nežinoma, nes bažnyčios archyvas žuvo gaisre.

APRAŠYMAS. Paveikslas kabo ant bažnyčios kairės sienos. Dydis apie 1,2x 1,4 m. Visas jis padengtas sidabrinio aptaisu. Atviri tik veidai, delnai, pėdos ir Jėzaus kūnelis. Paveikslo titulas — Rožinė. Marija stovi, ant kairės rankos laiko Kūdikelį, dešinėj ištiesusi rožinį. Ant galvos auksinė karūna. Marijos kairėj pusėj vienuolis su rožiniu, dešinėj — vienuolė. Paveikslas labai senas. Pagal „LTSR Kultūros paminklų sąrašą“ (V., 1973 m.), paveikslas yra iš XVIII a. Pieštas aliejiniais dažais ant drobės. Prie paveikslo buvo lentelė su 25 — 30 votų. 1980 m., remontuojant bažnyčią, jie buvo lyg atiduoti restauravimui. Iki šio laiko, matyt, jau kabo.

ATLAIDAI. Jono Krikštytojo, Marijos Ėmimo į Dangų (titulo).

37. MERKINĖ

VIETA. 25 km į pietus nuo Alytaus.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Nuo upės.

ISTORIJA. Iš tvirtovės 1387¹, 1418², 1648², 1674², 1884 (bažnyčios pastatymo metai pagal KKŽ-97).

Pirmoji bažnyčia pastatyta, manoma, iš tvirtovės iki 1387 m. 1607 m. įsteigtas dominikonų vienuolynas (fundatorius burmistras Kristupas Steponis) ir 1615 m. pastatyta mūrinė bažnyčia. 1676 m. įsteigtas jėzuitų vienuolynas, pastatyta bažnyčia etmono Mykolo Paco rūpesčiu. 1648 m. perstatyta parapijinė bažnyčia. 1822 07 16 per miestelio gaisrą sudegė visos trys bažnyčios. 1832 m. dominikonų bažnyčia perduota parapijai.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Švč. M. Marijos Dangaus Valdovės paveikslas minimas nuo XVIII amžiaus. 1992 09 26 Laima Šinkūnaitė iš ilgamečio zakristijono

Antano Ašmenos sužinojo, kad dar prieš 30 metų šalia paveikslo buvę votų. Apie 1960 m. paveikslas buvo restauruotas ir votai nuimti.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra kairės (moterų) pusės šoniniame altoriuje. Medis, tempera. 1,09 X 1,83 m. Marija sėdi, dešinėje rankoje laiko skeptrą, kaire prilaiko Kūdikį, vienplaukė. Virš galvos saulė su ilgais spinduliais, kaire pėda pamynus pismėnui, po juo ir iš šalių debesis. Kūdikis beveik nuogas, kairėje rankoje laiko rutulį, dešine — laimina.

* * *

Bažnyčioje yra dar vienas labai senas Marijos su Kūdikiu ant kairės rankos paveikslas. Medis, tempera, o fonas — auksuotas. 57,5x84,5 cm. Marija iki pusės. Kūdikis kaire ranka laiko knygą, dešine trimis pirštais laimina. Marija su raudona tunika ir mėlynu apsiaustu, Jėzus — balta tunika. Ant galvų nupieštos senoviškos karūnos. Be apdaro. Apie stebuklingumą žinių nėra.

ATLAIDAI. Žolinė — bažnyčios titulo.

38. MOLĖTAI

VIETA. 60 km į šiaurę nuo Vilniaus. 1997 m. — 7350 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, dekanato centras.

ISTORIJA. 1387.11.17 Jogaila su kitais kaimais Vilniaus vyskupui užrašė ir Molėtus. 1522 m. vizitacijos aktai bažnyčią jau mini. 1700 m. Vilniaus vysk. Bžostovskis pastatė naują medinę bažnyčią. Pagal 1987 m. KKŽ, švedai pirmąją Molėtų

bažnyčią 1702 m. sugriovė, o antroji statyta 1720 m. Trečioji — 1880 m. 1900 — 1907 m. kun. K.Bandzevičius su parapijiečiais pastatė naują mūrinę bažnyčią.

Per okupacijas skaudus likimas ištiko kleboną Matą Lajauską. Šis taurus lietuvis, ilgametis Molėtų klebonas bei dekanas, savo laikų buvo Petrapilio dvasinės akademijos profesorius, teologijos mokslų magistras, didelis patriotas, mėgęs šaulius, skautus ir kt. lietuvių organizacijas, originalaus būdo. Net pamoksluose kartais pasakydavo: „Jei vyras ne šaulys, tai koks ten vyras. Mergaitės, netekėkite už tokio — šliūbo neduosiu!“

Prasidėjus karui ir bolševikams bėgant iš Lietuvos, miestely suplevė savo trispalvė, iškelta molėtiškių partizanų. Bolševikų bėgliai paklausė vieną nesveiko proto žydėlį, kas liepęs iškelti tą vėliavą. Tas atsakęs, kad dekanas Lajauskas. Okupantai ištraukė nelaimingą dvasininką iš lovos. Nelaimėi, gretimame kambaryje gulėjo skersai sofos padėta gražiai išlyginta trispalvė. Kunigas buvo okupantų suimtas, nuvežtas už 3 km nuo miestelio ir sušaudytas šalia Molėtų— Utenos vieškelio esančioje pelkėje. Išvijus bolševikus, jo palaikai buvo iškasti ir iškilmingai palaidoti Molėtų bažnyčios šventoriuje. Kiek vėliau pastatytas paminklas su įrašu:

**„Nors styga gyvenimo trūko,
Jos aidas ilgai dar kartos.
Kad nėra kilnesnio dalyko,
Kaip mirti dėl savo tautos**

Antrą kartą okupavus Molėtus, paminklas buvo sudaužytas ir nugriautas. Ant kapo liko tik akmenų krūva.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra kairiajame šoniniame altoriuje. Dydis apie 1x1,5 m. Marija su auksiniu aptaisu, Jėzus su sidabrinium. Fonas taip pat su sidabrinium aptaisu. Karūnos auksinės. Ap link juodu — 12 žvaigždžių. Matosi tik veidai, rankos ir Jėzaus kojelės iki blauzdų. Marija iki pusės, žiūri tiesiai, galvą palenkusi link Jėzaus, kurį laiko abiem rankom savo kairėj pusėj. Virš paveiklo ant altoriaus kabo 1 votas.

Marijos paveikslas iš senosios bažnyčios yra zakristijoje. Dydis apie 1x2 m. Apatinėje kairėje dalyje — Oginskio herbas. Figūros su sidabrinium aptaisu, auksinėmis karūnomis. Marijos karūną laiko 2 angelai. Fonas raudono audeklo. Marija iki pusės. Laiko

savo dešinėje Kūdikelį Jėzų, kuris veidu prigludęs prie Marijos.

MALONĖS. Tas votas nuo kun. kanauninko Juozapo Andrikonio „už išklautą maldą“. Nuvažiavus į Stakliškes, pas kun. J.Andrikonį, jis taip pasakė: votą pakabino pavesdamas į Marijos rankas sugriautų per karą bokštų atstatymą. Ir bokštai anais kovingo ateizmo laikais buvo atstatyti.

ATLAIDAI. Marijos Vardo IX. 12 į sekmadienį, šv. apaštalų Petro ir Povilo (titulo), šv. Jurgio, šv. Antano.

39. NAUJAMIESTIS

VIETA. 10 km į pietvakarius nuo Panevėžio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija ir dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Trakų vaivada Marcijonas Oginskis 1688 m. įsteigė Naujamiesčio katalikų parapiją, 1689 m. įsakė pastatyti bažnyčią, kleboniją, prieglaudą. 1725 m. bažnyčia sudegė. Kun. M.Banevičiaus rūpesčiu iki 1755 m. atstatyta; netrukus vėl sudegė. Kleb. A.Šliogerio iniciatyva 1785 m. pastatyta kryžminio plano bažnyčia, ji turėjo 6 altorius. 1860 m. išpuoštas bažnyčios vidus.

1889 m. Vilniaus kapitulos prelatas Juozapas Bankus-Bankevičius paliko 23000 rub. naujai mūrinei bažnyčiai, kuri buvo pastatyta 1899 — 1908 m. Po I pasaulinio karo apgadinta bažnyčia buvo pataisyta.

Kleb. J.Kirnos rūpesčiu 1934 m. dail. V.Čižauskas įrengė 2 šoninius altorius. V.Dilka išdekoravo bažnyčios vidų, nutapė 4 paveikslus. 1944 m. sprogdus lėktuvui, bažnyčia apgadinta. J.Kirnos iniciatyva suremontuota.

PAVEIKSLAS. Kairėje navoje, virš šalutinių durų, yra altorius su Švč. M. Marijos Sopulingosios paveikslu. Marijos širdis perverta vienu kalaviju. Apie visą paveikslą ant tamsiai raudonos medžiagos prikabinėta įvairiausių suvenyrų: širdelių, kryželių, kojelių, rankų, medalių, rožantėlių. Paveikslas pieštas nežinomo Varšuvos menininko prieš porą šimtų metų, atkurtas Vilniaus restauratorės Onos Šmigelskaitės 1972 metais, žmonių labai mylimas. Paveikslas saugomas valstybės. Apie jo kilmę eina iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą legendinė istorija.

Poros kilometrų atstumu nuo Naujamiesčio, vakarų link, ant Šuojos upelio kranto, yra Liberiškio gyvenvietė. Čia nuo senų laikų buvęs dvaras, priklausęs Karpių giminai. Gyvulius prižiūrėjusi šeima: vyras, žmona ir 16 metų sūnus. Kartą gyvulius bešeriant berniukas įpykinęs bulių, kuris nutraukęs grandinę ir jį mirtinai subadęs. Motina labai gailėjusi sūnaus ir niekaip negalėjusi nusiraminti. Per naktis priebutyje sėdėdavusi, žiūrėdavusi kapų link ir gaudžiai verkdavusi. Visiems ši motinos rauda įkyrėjusi, dvarininkas Karpis neįstengęs jos nuraminti, nors jai siūlęs daug pinigų, žemės, o ji atkirsdavusi: „Aš už jokių turtus savo sūnaus neparduosiu...“ Kartą iš Varšuvos atvažiavęs į dvarą svečias, Karpių giminaitis. Naktį išgirdęs tos moteriškos raudas, priekaištavęs savo giminaičiui, kodėl jis tos moteriškos nesuvaldęs, nes raudodama neduodanti visai apylinkei miegoti. Išgirdęs tokį beviltišką giminaičio paaiškinimą, pasisiūlęs pats ją nuraminti. Po keleto mėnesių svečias varšuvietis, grįždamas į Liberiškį, atsivežęs ir dovanų. Lydimas dvaro savininko, nuėjęs tos nelaimingos šeimos

aplankyti. Savo atsivežtą dovaną — Marijos Sopulingosios paveikslą — įdavęs moteriai į rankas, o ši žiūrėjusi žiūrėjusi, veidas švytėjęs, nusiraminiusi ir priekaištaudama sau prabilusi: „Juk tai aš. Tik vienas kalavijas pervėręs širdį. Marijos širdį pervėrė juk septyni kalavijai, ir Ji išlaikė“. Moteris nusiraminiusi. Menininkas svečias padovanojęs jai šį paveikslą. Marija ir buvusi visą jos gyvenimą ramintoja ir guodėja. Šeimai išmirus, paveikslas buvo padovanotas Naujamiesčio bažnyčiai, o čia jis neturėjo nuolatinės vietos. Kiekvienas klebonas jam vis naują vietą surasdavo, mat paveikslas buvo neišvaizdus, aptriušęs, sunkiai įžiūrimas. Marijos mylėtojai, gyvenimo nelaimių slegiami, jį visur surasdavo ir čia Sopulingajai Marijai savo padėkos ženklus — votus palikdavo. Bažnyčią ir jos inventorių 1970 — 1974 m. suremontavus, šis paveikslas taip pat buvo restauruotas ir visam laikui įmontuotas į gražaus ažuolinio altoriaus kompoziciją. Altorių suprojektavo dail. Povilas Andriejauskas, darbus atliko panevėžietis Jonas Čeknys. Nors yra gražus Marijos altorius moterų navoje, bet beveik visi, kurie tik aplanko bažnyčią suklumpa ir prie Sopulingosios Marijos kojų. Matyti, kad žmonės gauna įvairiausių malonių per Marijos užtarimą nes tai liudija gausūs votai — padėkos ženklai Marijai. Ir taip yra, regis, nuo senų laikų, nes votų esama labai senų. Tik gaila, kad neišsiklaudyta į žmonių aimanas ir gautas malones.

MALONĖS. 1. Veronika Verbėjienė iš Smilgių miestelio:

— Klebone, prisiek šitą „širdutę“ prie Marijos Sopulingosios — tai mano dukters dovana. Ji trejus metus iš lovos po avarijos nesikėlė, o šiandien jau vaikščioja. Sakosi buvo pasižadėjusi Naujamiesčio Marijai savo širdį padovanoti. Atlaikykite jos intencija šv. Mišias prie Sopulingosios Marijos.

2. Kulškų ugnį.

Pokario sąmyšio metais mes gyvenome Švaininkų miško palaukėje. Tuo metu miškai buvo pilni įvairiausių žmonių. Žinoma, kareiviai juos gaudė. Vieną žiemos naktį kareiviai užėjo pas mus sušilti. Mes juos kuo turėdami pavalgydinome. Tik staiga iš miško pasigirdo šūviai. Mes su vaikais griuvom ant grindų ir kalbėjom „Sveika Marija“. Likome ne tik gyvi, bet ir visi sveiki. Tikim, kad mus Naujamiesčio Sopulingoji Marija globojo. Ji juk visos parapijos Motina.

— Klebone, prisiek prie Jos rūbų mūsų padėkos ir meilės ženklą — šį mūsų kryželį...

Tai papasakojo N.Gustonienė 1980.05.10.

3. Povilas Laučkus nuo Pušaloto pasakoją:

„Tai buvo apie 1961 m. Susirgo mūsų aštuonių mėnesių berniukas. Paguldė Panevėžio vaikų ligoninėje. Šalia jo gulėjo dvejų metų vaikelis. Jo kūnelis kaip skuduras, lyg kaulų neturėtų. Gydytojai visa padarė, ką galėjo, o šis... kuo tolyn, tuo silpnyn. Aš ir sakau: „Matot, gydytojai bejėgiai. Ieškokime pagalbos pas Mariją. Vis tiek mirs, pabandykime“. Vaikutį stipriai suvystėme, į taksi ir Naujamiestį. Klebonėlis a.a. Kuodelis pakrikštijo, o mes jį nunešėm, padėjom ant Marijos altoriaus. Dar dvi žvakes paaukojom. Visi: tėvai ir mudu su žmona — kūmai — sukalbėjome tris „Sveika Marija“ ir išleidom tėvus su kūdikėliu į namus. Priprašėme, kad kuo greičiau parašytų apie krikštāsūnio sveikatą ar mirtį. Jei taip bus, tai mes nuvyksime ir į laidotuves. Antrą dieną gavom žinią kad tas berniukas laksto po kambarį“.

40. NAUJOJI VILNIA

VIETA. 8 km į rytus nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus vyskupija ir dekanatas.

VARDAS. Nuo upės Vilnia, o šis upėvardis — nuo „vilnyti“, „vilnis“.

ISTORIJA. Senovėje buvo Rokantiškių pilis ir seniūnija. Pilis statyta XV a. XVI a. Rokantiškėse buvę vieni gražiausių renesanso stiliaus pilių rūmai. 1636.VII.15 — 16 Steponas Pacas čia iškilmingai priėmė karalių Vladislovą IV Vazą.

Šiandieninė Naujoji Vilnia išaugo iš carinės Rusijos laikais čia įsteigtų fabrikų. Mickūnų valsčiaus administracija nebeįstengė tvarkyti augančio miesto ir rusų valdžia 1904 m. formaliai legalizavo padėtį: naujas miestas buvo pavadintas Novovileisk. N.Vilnioje nuolat stovėjo 2 rusų kariuomenės pulkai. Kareivinių rajone jau iš seniau buvo Šv. Kazimiero koplyčia. 1906 m. pradėti parapijos steigimo ir bažnyčios statymo darbai. 1907 m. suteiktos parapijos teisės. 1911 m. kun. Butkevičiaus ir vietos katalikų rūpesčiu pastatyta mūrinė Šv. Kazimiero bažnyčia. Sovietmečiu rusai per N. Vilnią gabeno į Sibirą lietuvių tremtinių ešelonus. 1944 m. vokiečiai N.Vilnią sudegino. 1950 m. gavo miesto teises, 1957 m. prijungta prie Vilniaus.

PAVEIKSLO ARPAŠYMAS. 1. Jis yra evangelijos pusės šoniniame altoriuje. Altorius apipavidalintas medžiu pagal paveikslą matmenis, t.y. pirmiau turint paveikslą, o tik po to darant altorių. Viršutinė paveikslas dalis iš stačiakampės formos pereina į pusiau smailėjančių, pusiau suapvalintą formą ir, kadangi jis padengtas raudonu audeklu, neaišku, ar paveikslas stačiakampis, ar viršuj pusapvalės formos. Paveikslas yra Aušros Vartų kopija ir labai panašus. Tik metalinio apdaro gėlės šiek tiek retesnės, veidas gana panašus į originalo. Ant kaklo kabo raudoni karoliai. Ant apdaro taip pat iškalti metaliniai karoliai. Po paveikslu yra sidabrinis mėnulio pjautuvas. Iš abiejų paveikslas pusių altoriuje padarytos vietos votams. kabo sidabrinės širdelės, metalinės rankos ir kojos, klūpančių žmonių bareljefai, karoliai, vestuviniai žiedai, ordina, medaliai. Iš viso apie 50.

2. Dešiniajame šoniniame altoriuje yra Marijos su Jėzumi ir šv. Antanu paveikslas. Dydis apie 1,2x2 m. Viršus pusapvalis. Marija stovi, ant kairės rankos laiko, o dešinė prilaiko apie dvejų metų Jėzų. Jos drabužis raudonas, ant viršaus mėlynas apsiaustas, ant galvos baltas nuometas. Aplink Marijos ir Jėzaus galvas šviesios aureolės. Jėzus lyg tiesia rankutes į šv. Antaną, kuris su rudu abitu, susijusęs virve ir prieš juos atsiklaupęs su pakeltom į Jėzų ir Mariją rankom. Iš abiejų paveikslas šonų ant altoriaus pritvirtinto raudono audeklo prikabinta apie 12 votų.

ATLAIDAI. Šv. Kazimiero (titulo).

41. NEMAKŠČIAI

VIETA. 25 km į šiaurės vakarus nuo Raseinių.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Tauragės dekanatas.

VARDAS. Senovėje šioj vietoj buvusi didžiulė giria, prie jos stovėjęs namas su smukle. Tą namą žemaičiai vadinę namūkščiu. Aplink jį vėliau pradėta statyti trobesius, atsiradęs kaimas. Vietovę vadinę Nemokščiais, vėliau Nemakščiais. Kiti tvirtina, kad vardas galėjęs atsirasti nuo pirmojo gyventojų Nemokšos.

ISTORIJA. Apie 1590 m. pastatyta koplyčia. Iš Viduklės atvykdavo kunigas ir keletą kartų per metus atlaikydavo pamaldas.

Pirmą medinę bažnyčią pastatė Žemaičių seniūnas Jeronimas Volavičius 1636 m. Vladislovas Vaza aprūpino turtais, o Žemaičių vysk. J.Tiškevičius pakėlė parapiją. Kai bažnyčia sudegė, apie 1780 m. kun. Počiupis pastatė naują. 1814 m. bažnyčia vėl sudegė, bet 1826 m. klebonas J.Stželeckis atstatė.

1881 m. pastatytoji buvo bene didžiausia medinė bažnyčia visuose Žemaičiuose. Joje buvo daug medinių statulėlių, kurias padarė broliai Butkai, dirbę čia zakristijonais. Jų darbo statulėlės pamažu supuvo ir išnyko. Bažnyčios pastogėje buvo išlikusių statulėlių, kurios traukomos už virvūčių galėjo judėti, kraipyti ir linkčioti galvas. Vaidinimas vykdavo naktį prie Kristaus karsto. Jo pasižiūrėti žmonės rinkdavosi net iš aplinkinių parapijų.

1941 m. bažnyčia su visomis statulėlėmis sudegė. Klebonas Ruibys 1942 m. pastatė naują medinę bažnyčią. Prie jos dar buvo išlikę būgnai ir vėliavos barškuolės. Būgnai buvo mušami Velykų rytą einant procesijai aplink bažnyčią. Vėliavos ties keturiais bažnyčios kampais būdavo nešėjų smarkiai papurtomos. Jų viršūnėse pritaisyti šratų pripilti skardiniai rutuliai sukeldavo žvangesį. Seniau buvusi ir senoviška patranka, iš kurios Velykų rytą, Kristui prisikėlus, buvo šaudoma.

I PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Kairiajame altoriuje yra Aušros Vartų Marijos paveikslas. Dydis apie 1,1x1,6 m. Ant raudono fono dešinėj pusėj yra 17 votų. Paveikslas uždengiamas Kristaus Karaliaus, gaubiančio vyskupas, paveikslu.

II PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Ant bažnyčios kairės sienos kabo Ž.Kalvarijos dar prieš restauravimą tapyta kopija. Dydis apie 1,1x1,5 m. Fonas raudonas, apkabinėtas votais. Tie votai irgi kopija, tik Nemakščiuose yra 2 nauji votai, — tai patvirtino vietos skalbėja.

Šį paveikslą, pagamintą apie 1964 m., bažnyčiai dovanojo kun. Alfonsas Lukoševičius, paskutiniu metu buvęs Ž.Kalvarijos klebonu. Mirė jis 1984.IV.1. Nemakščiuose buvo išdirbęs 20 metų.

ATLAIDAI. Baltramiejaus, Marijos Globos (XI. —2 sek.), šv. Jurgio, Švč. Trejybės (titulo), Juozapo.

42. NEMUNAITIS

VIETA. 12 km į pietus nuo Alytaus, dešiniajame Nemuno krante.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Merkinės dekanatas.

VARDAS. Nuo upėvardžio Nemunas.

ISTORIJA. Bažnyčią įsteigė 1625 m. Mykolas ir Kazimieras Sapiegos. 1626 m. parapijos įsteigimą patvirtino karalius Žygimantas III, dovano-damas jai 3 kaimus ir palivarką. 1655 m. bažnyčią sudegino rusai. Neilgai trukus ji buvo atstatyta. 1752 m. pastatyta nauja. 1831 m. bažnyčią uždegė žaibas. Būtų sudegęs visas jos turtas, jei ne žydai. Jie subėgo ir visus brangesnius bažnyčios daiktus išgelbėjo. Po gaisro, tais pačiais metais, Trakų teisėjas ir Nemunaičio valdytojas Vincas Žilinskas savo lėšomis pastatė naują pušies medžio bažnyčią. 1899 — 1904 m. kun. Feliksas Baltuška pastatė mūrinę geltonų plytų bažnyčią. Kernavės bažnyčia lygiai tokia pati, tik raudonų plytų. Ji statyta

1910—1920 m., turbūt nukopijuota.

APRAŠYMAS. Didžiajame altoriuje yra 70x100 cm Marijos Šiluviškės paveikslas. Su auksiniu aptaisu, raudonu fonu. Ant jo — 10 votų.

ATLAIDAI. Marijos Aplankymo, Marijos Gimimo (titulo), Marijos Rožinės, Kalėdos.

43. PABAISKAS

VIETA. 9 km į pietus nuo Ukmergės.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Ukmergės dekanatas.

VARDAS. Ne tik vardas, bet ir bažnytikėmis atsirado po mūšio tarp Jogailos brolio Švitrigailos ir Vytauto brolio Žygimanto. Vidaus karas tarp jų prasidėjo 1432 m., kai šamoklininkai nuvertė nuo sosto Švitrigailą. Šis įsitvirtino Polocke, išlaikė savo valdžioje rytines LDK sritis, o Žygimanto valdžią pripažino Lietuva ir vakarinės baltarusių žemės, rėmė Lenkija, kurios ponai buvo priešingi LDK nepriklausomybės gynėjo Švitrigailos politikai. Švitrigailos sąjungininkas buvo Livonijos ordinas. Apie 3 metus trukęs vidaus karas nedavė pergalės nė vienai pusei. 1435 m. priešai sutelkė maždaug po 30 tūkst. karių lemiamoms kautynėms. Abiejose kariuomenėse buvo lietuvių, totorių. 1435.IX. 1 įvyko mūšis, kurį Švitrigailos kariuomenė pralaimėjo. Šiuo mūšiu išvengta LDK skilimo. Suduotas sunkus smūgis Livonijos ordinui, sudarytos sąlygos toliau stiprinti uniją su Lenkija. Kunigaikštis Žygimantas šiam svarbiui įvykiui atminti mūšio lauką pavadino

Pabaisku — nuo lenkiško žodžio „pobojowisko“, reiškiantį mūšio lauką, kautynes, o upelį pavadino Viktorija.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Žygimantas, dėkodamas Dievui už pergalę, padarė įžadą mūšio vietoje pastatyti bažnyčią. Ji 1436 m. ir buvo pastatyta. 1501 m. didysis kunigaikštis Aleksandras bažnyčios patronatą perleido Vilniaus vysk. Taborui ir įrašė dokumente sąlygą, kad Pabaisko kunigas mokėtų lietuviškai.

1544 m. Žygimantas Augustas pastatė naują, taip pat medinę bažnyčią. 1664 m. ji buvo atstatyta. Bažnyčia dar buvo naujai perstatyta 1762 ar 1768 metais. Jai sudegus klebonas D. Venckevičius pastatė mūrinę bažnyčią 1821 — 1836 m.

APRAŠYMAS. (Paveikslas ir bažnyčios archyvai žuvo lyg ir per Napoleono žygį.) Dešiniajame pilioriuje kabo apie 1,1x1,5 m paveikslas.

Marija sėdi galvą palenkusi į dešinę, rankas nuleidusi ir sukryžiuvusi laiko erškėčių vainiką. Viršuje viename ir kitame kampe po 2 angelikus. Už sosto lyg uolos matosi. Marija su raudona tunika, ant galvos mėlynas apsiaustas, krentantis ligi kojų. Aplink kaklą baltas šalis. Žvelgia žemyn. Iš šalių 2 lentelės su 12 padėkos ženklų.

ATLAIDAI. Švč. Trejybės (titulo).

44. PABERŽĖ

VIETA. 25 km į šiaurę nuo Kėdainių.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Kėdainių dekanatas.

ISTORIJA. 1787 m. baronas Šilingas čia pastatė medinę bažnyčią, kuri buvo Surviliškio filija. Kai ji netrukus sudegė, Šilingas kažkur nupirko seną mažą koplyčią ir ją atgabenęs pastatė sudegusios vietoje. 1859 m. pastatyta dabartinė. 1856—1862 m. čia dirbo kun. Antanas Mackevičius.

APRAŠYMAS. Bažnyčios didžiajame altoriuje yra Marijos, aplankančios Elzbieta, paveikslas. Dydis apie 1,4x1,6 m. Viršuje pusapvaliai rėmai. Marija prie namo prieangio sveikina Elzbieta, kiek toliau ir šv. Juozapas, besikalbąs su Elzbietos vyru.

MALONĖS. „Nuo senų laikų žmonių

gerbiamas ir laikomas stebuklingu Švč. Mergelės Aplankymo paveikslas. Nors votų neradau nė vieno, tačiau aplink altorių, grindų lentose matosi grioveliai. Tai pėdsakai tų žmonių, kurie klupsti ėjo aplink altorių. Keisdamas grindis, vieną lentą su tais grioveliais padėjau po altorium. Dabar tas paprotys jau beveik išnykęs, o tačiau dar keliais kai kas tebeina aplink altorių“, — kunigas M.Dobrovolskis.

ATLAIDAI. IX,21, Sekminės, Marijos Apsilankymo (titulo).

45. PABIRŽĖ

VIETA. 6 km į vakarus nuo Biržų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Biržų dekanatas.

VARDAS. Nuo miesto Biržai. 1970 m. sujungė su Likėnais ir dabar Likėnais vadinamas.

ISTORIJA. Nuo senų laikų tos žemės priklausė Radvilų giminei. Pirmą katalikų bažnyčią 1515 m. pastatė Vilniaus vysk. Albertas Radvila, Biržų kunigaikštis. 1645 m. Karolis ir Marija (Lapacinskaitė) Rastauskai užrašė bažnyčiai savo palivarką. Nuo to laiko Pabiržė pradėta vadinti Rastauskine. 1647 m. Rastauskai pastatė naują medinę bažnyčią. 1680 m. ją konsekrovo Vilniaus pavyskapis Sluckis Švč. Trejybės garbei. 1766 — 1772 m. buvo pastatyta mūrinė bažnyčia. 1777 m. konsekruota. Praėjus daugiau kaip šimtui metų, sienos ėmė skilti, trūkinėti. Mėginta sienas suveržti geležimis, bet nedaug tepadėjo. 1898 — 1910 m. buvo pastatyta

nauja mūrinė bažnyčia vadovaujant kun. Ant.Rumševičiui. Išlaidas padengė parapijiečiai. Statyba kainavo 65 000 rublių. 1929.VIII.12 vysk. K.Paltarokas bažnyčią konsekrovo.

APRAŠYMAS. Kairiajame altoriuje yra senas Marijos Škaplierinės paveikslas su aptaisu. Dydis apie 1,2x1,8 m. Marija sėdi soste. Fonas rusvai rudas. Medžiagos nėra. Marijos ir Jėzaus figūros su sidabrinium — žalvariniu aptaisu, papuoštu ornamentais ir gėlėmis. Jėzaus aptaisas su žvaigždėmis. Marija abiem rankom kairėje pusėje laiko Kūdikėlį Jėzų, žvelgia kiek į dešinę. Jėzus abiejose rankose laiko po škaplierių, irgi žiūri dešinėn. Aplink jų galvas 12 metalinių žvaigždžių. Ant galvų vainikai, iš paveikslo šalių 2 lentelės su 30 — 40 votų, karolių.

ATLAIDAI. Švč. Trejybės (titulo), Škaplierinės, Mykolo.

46. PAKRUOJIS

VIETA. 36 km į rytus nuo Šiaulių. 1997 m. — 6550 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija.

VARDAS. Nuo Kruojos upės. Kruoja, matyt, sietina su latviškais žodžiais „kruities“ — stengtis eiti į priekį, „krujaties“ — vangiai, sunaikiai eiti į priekį.

ISTORIJA. Miestas stovi ant požeminės kalkių uolos. Perkalus 23 m ir įstačius vamzdžius, vanduo savaime muša iki 3 m aukščio.

Spėjama, kad dabartinės bažnyčios vietoje buvo kapai ir koplyčia, kuri po 1630 m. virto pirmąja bažnyčia. 1750 m. dvarininkas Jonas Zabieła, Mstislavlio kaštelionas, pastatė naują medinę bažnyčią. Jos koplyčioje buvo Švč. Mergelės Marijos paveikslas, papuoštas „sidabriniais rūbais ir karūnomis Švč. M. Marijai ir kūdikiui Jėzui“. To paveikslo šiandien nebėra. Bažnyčiai pasenus, klebono St.Tomkevičiaus pastangomis, parapijiečių darbu iš dvarininko barono von der Ropo duotų medžiagų 1887 m. išaugo nauja bažnyčia, kuri išėjo neproporcingai ilga. Tai pastebėjo ir anų laikų caro valdžios atstovai: „Nastojatelj, stroite ne po planu, u vas za dlinyj kostiol...“ „Tai atkąskite“, — murtelėjo klebonas. Bažnyčią šv. Jono Krikštytojo vardu konsekrovo 1890 m. Žemaičių vysk. Paliulionis.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra didžiajame altoriuje, vadinasi Švč. M. Marijos de Mercede Redemptionis Captivorum, senovinio darbo, raudono aksomo fone, papuoštas sidabruotu ir paauskuotu aptaisu Marija iki pusės su grandine rankoje ir paauskuota karūna, tankia aureole. Galvą pasukusi kiek į dešinę, bet žiūri tiesiai. Dešinę ranką laiko prie krūtinės, kur yra kryžius, kairę pakėlus ir ištiesusi laiko antrankį. Kairėje pusėje ant fono 3 votai. Paveikslas pieštas aliejiniais dažais ant drobės.

ATLAIDAI. VIII.31, Baltramiejaus, Jono (titulo), Marijos Nekalto Prasidėjimo, 1761.IX.27. „Curatus Pakruojensis“ Andrius Čepulevičius įsteigia broliją ir parūpina iš Romos atlaidus, iki šios dienos tebevadinamus „Nevalninkai“ — rugsėjo paskutinį sekmadienį.

47. PANEVĖŽYS

VIETA. 95 km į šiaurę nuo Kauno. Senamiesčio šv. Petro ir Povilo bažnyčia. 1997 m. — 133 000 gyventojų.

VARDAS. Nuo Nevėžio upės.

ISTORIJA. Žmonės šioje vietoje įsikūrė gana seniai. Kai Vytautas vienoje kojoje su totoriais paėmė nelaisvėn 483 šeimas karaimų, 330 šeimų įkurdino N.Trakuose, o likusias 153 šeimas — kitose LDK dalyse, tarp kurių minimas ir Panevėžys.

Jau XVI a. žymi dalis civilinių reikalų atkeliama iš Upytės ir Krekenavos ir atliekama Panevėžyje. 1704 m. Panevėžys labai nukentėjo nuo švedų. 1841 m. rusų valdžia davė 25 metams privilegiją visiems rusams kolonistams Panevėžyje: visi jie buvo atleisti nuo rekrūtų pareigos, nuo prekybos, asmens ir kitų mokesčių. Per I pasaulinį karą sudegė 1/5 Panevėžio dalis.

Vilniaus vysk. Vaitiekus Taboras (1491 — 1507) lankydamas vyskupiją patyrė, kad Ramygalos parapijoje, tarp Nevėžio ir Lėvens upių, Vilkatupio ežero ir Žvirblio lankos dar reiškiasi pagonybė. Vyskupas tai pranešė LDK Aleksandrui, ir šis 1503 m. tas apylinkes užrašė Ramygalos bažnyčiai ir jos klebonui su sąlyga, kad Panevėžyje būtų pastatyta bažnyčia, Ramygalos filija. Tuo pačiu raštu Aleksandras „patogumui žmonių“, ateisiančių bažnyčion, leido klebonui Panevėžyje įsteigti vieną smuklę. 1507 m. bažnyčia buvo pastatyta. Taip buvo įkurta Panevėžio — Senamiesčio filija. Ši bažnyčia, matyt, per 100 metų bus supuvusi. Karalius Zigmantas III, patyręs iš Jeronimo Valavičiaus, Upytės seniūno, kad Panevėžyje nebesą bažnyčios, norėdamas palengvinti jos statybą, 1629.III.24 dovanojo dalį dvarų Upytės apskrity. Klebonas Jurgis Tiškevičius 1629 — 1631 m. pastatė gražią medinę bažnyčią. Ji smarkiai nukentėjo nuo karų su švedais ir maskoliais. Iš pradžių buvo paversta kareivinėm, po to — karo ligonine. Ilgainiui bažnyčia paseno. Vilniaus kapitulos kanauninkas, Šv. Kazimiero koplyčios klebonas Mikalojus Tiškevičius dešiniajame Nevėžio krante 1781 m. pastatė jau trečią iš eilės senamiesčio šv. Petro ir Povilo bažnyčią, taip pat medinę. Jos tabernakulis buvo padarytas iš 11 000 medžio gabalėlių. Bažnyčią pašventino viceklebonas Pranciškus Ciotkavičius, kuris pamūrijo varpinę.

Bažnyčia taip paseno, kad per didelį vėją buvo pavojus sugriūti. 1877.V.9 pašventinti mūrinės bažnyčios pamatai. Po 20 metų rūpinimosi 1876.V.17 vidaus reikalų ministras leido statyti ir patvirtino bažnyčios planą. Kertinį akmenį pašventinti klebono Mykolo Chodoravičiaus pakviestas atvyko pavykscupis Aleksandras Kazimieras Beresnevičius. Jis po vysk. Valančiaus mirties valdė vyskupiją su 2 kanauninkais: Edvardu Barausku ir Mečislovu Paliulioniu. Bažnyčią pastatė per 7 metus. 1898 m. ją konsekrovo pavyšk. G.Cirtautas. Klebono Juozapo Stakausko rūpesčiu Petro ir Povilo bažnyčia 1912 m. polichromuota.

PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Dešiniajame altoriuje yra apie 1,8x1,2 m stebuklingas Marijos su Kūdikiu ant kairės rankos paveikslas. Jis padengtas metaliniu aukso ir sidabro spalvos aptaisu. Iš šonų kabo padėkos: tik keli votai ir daugelis karolių.

ATLAIDAI. Šv. Petro ir Povilo.

48. PAPARČIAI

VIETA. 9 km į šiaurės rytus nuo Žaslių, 3 km į pietvakarius nuo Neries.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Žaslių dekanatas.

VARDAS. 1. Papartis reiškia sporingo augalo pavadinimą. 2. Papartis reiškė „vėliavą“.

ISTORIJA. Senovėje čia buvo pilis. Ordino magistrui Konradui von Jungin-genui žygiuojant prieš Vytautą, 1394. VIII ties Paparčiais įvyko mūšis. Šiame mū-

šyje į nelaisvę pateko Vytauto svainis Sudimantas. Pilis liko neatstatyta.

1522 m. Vilniaus vyskupijos bažnyčių sąrašuose Paparčių bažnyčia jau minima. 1649 m. LDK paiždininkis Stanislovas Beinartas Lietuvos dominikonų provincijos įsteigimo atminimui įsteigė Paparčiuose dominikonų vienuolyną ir užrašė Paparčių, Kazokiškių ir Taucilovičių dvarus bei pastatė mūrinę bažnyčią. Dominikonai 1795 m. padidino bažnyčią pristatydami Šv. Domininko koplyčią. 1864 m. rusai vienuolyną uždarė, o bažnyčią pavertė cerkve. Po kelerių metų bažnyčia ir vienuolynas buvo parduoti ir nugriauti. Buvusio vienuolyno žemėje įkurdinta nemaža rusų kolonistų, kurie turėjo remti valdžios vykdomą Lietuvos rusinimo politiką.

Spaudos draudimo laikais lietuviškos spaudos į Paparčius atgabendavo Jurgis Bielinis ir kiti knygnešiai. Patyręs, kad katalikų vienuolynas perduotas stačiatikiams, 1890 m. iškėlė bylą, kuri pasiekė net aukščiausią Rusijos instanciją — senatą. Byla atkreipė valdžios dėmesį — tai palaikyta priešrusišku judėjimu, buvo duotas įsakymas ištardyti ir suimti iniciatorius. Bielinis spėjo pasprukti nuo suėmimo.

Tik 1909 m. Rusijoje papūtus laisvesniems vėjams, Dovyslavičiaus pastangomis buvo gautas leidimas atkurti parapiją. Per susirinkimą parapijos steigimo klausimu kun. Vadogta kalbėjo tik lenkiškai. Lietuvių moterims paprašius, kad būtų kalbama ir lietuviškai, kunigas į tai rūsčiai sušukęs: „Eikite kiaulių ganyti, aš tokių nežiūriu...“, tegu jums kalba lietuviškai Žaslių kunigai“. 1916 m. kun. G. Zimkaus ir parapijiečių rūpesčiu kapinėse buvo pastatyta nauja medinė bažnyčia. Bet žmonės nerimo ir bažnyčia buvo perkelta į senąją vietą. 1961 m. išorė remontuota.

Štai legenda apie Paparčių vienuolį, papasakota inžinieriaus Arbo Edmundo, gyvenančio JAV (nurašyta iš Br. Kviklio „Mūsų Lietuva“):

„Praėjus keleriems metams po nepavykusio sukilimo, vieną vakarą pas seną sugriauto vienuolyno zakristijoną užsuko keleivis.

— Ar pažįstate mane? — paklausė jis.

Zakristijonas gerai išsižiūrėjo ir pažino. Tai buvo buvęs vienuolis — kunigas, persirengęs paprastu žmogeliu. Jis nesisakė iš kur atkeliavęs, iš Sibiro ar iš svetimų kraštų, į kuriuos buvo patraukę sumušti sukilėliai.

Kai visai sutemo, vienuolis prabilo:

— Imk lempą, kastuvą ir lydėk mane.

Jie abu nuėjo į vienuolyno sodą. Čia vienuolis užrišo senukui akis, paėmė jį už rankos ir vedė kalneliais, pakalnėmis, kairėn, dešinėn, kad šiam viskas susimaišė. Tada atrišo akis, uždegė žiburį ir parodė, kur kasti. Netrukus buvo atkasta didelė dėžė, atluptas jos dangtis ir prieš akis sublizgėjo šventi altoriaus indai, aukso pini-gėliai, aukso širdelės, galvutės, rankos ir kojos, kokias išgiję maldininkai paprastai sega prie stebuklingų paveikslų.

— Man tiek ir terūpėjo žinoti, ar viskas tebėra. Po šimto metų tas auksas padės tėvynę vaduoti, — kalbėjo vienuolis. — O už tavo pagalbą ir už ilgą tarnavimą vienuolyne pasisemk kiek nori, kad nereikėtų senatvėje vargti.

Zakristijonas pasisėmė saują.

— Pakaks man senam.

Bet vienuolis pripylė jam pilną kepurę brangenybių. Paskui skrynią užvožė,

duobę užkasė, žemę sumindžiojo, lempą užpūtė. Vėl užrišęs akis, vienuolis vedė senuką kairėn, dešinėn, aukštyn, žemyn, kol parvedė namo.

— Niekam nepasakok, ką matei, ir tos vietos ieškoti nemėgink, — prisaikdino atsisveikindamas.

Ilgus metus senukas tylėjo ir ramiai sau gyveno. Bet kartą ėmė ir neiškentė. Gandas tuoj perėjo kelias parapijas. O naktį pas senuką atsidangino „svečiai“ iš kaimyninio atvežtinių burliokų Krasnosiolskos kaimo. Jie degino jam padus, kad pasakytų, kur užkasti lobiai. Bet senukas iš tikrųjų nežinojo tos vietos. Tik parodė, kur po stalu molinėje asloje buvo įkasęs gautąjį atlyginimą. Burliokai pinigėlius iškasė ir išsinešė, o senukas netrukus po to mirė“.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Šį paveikslą, matyt, patys dominikonai atsivežė iš Romos. Jis buvo vienuolyne, o iš ten, jau garsėjantį stebuklais, prioras Justinas Gnoinskis pernešė į bažnyčią. 1864 m. jį uždarius, paveikslas atsidūrė Žaslių bažnyčioje. 1916 m. iš ten iškilmingai su procesija buvo perneštas į Paparčius, į ką tik pastatytą bažnyčią. Iki tol pamaldos vyko mažoj kapų kopytėlėj.

APRAŠYMAS. Didžiajame altoriuje yra 60x 120 cm Marijos stebuklingas paveikslas — kopija Švč. Marijos stebuklingo paveikslo, esančio Romoje, Maria Maggiore bazilikoje. Paveikslas yra auksiniuose rėmuose, padengtas sidabriniais aptaisais — tai Kauno maršalkos B.Oginskio dovana. Atidengti tik veidai ir rankos. Ant paveikslo tamsaus fono prikalta 12 votų. Ant Marijos ir Jėzaus galvų auksinės karūnos — to paties B.Oginskio dovana.

Marija iki pusės, ant kairės rankos laiko Kūdikelį Jėzų, o dešinė prilaiko. Žiūri tiesiai. Jėzus žiūri į dešinę link Marijos, dešinė ranka laimina, o kaire lyg tai laiko knygą.

MALONĖS. Kaip papasakojo 1988 m. klebonas Hiliaras Misiūnas, archyvų su užrašytais stebuklais jis nerado. Bet jam čia dirbant viena moteris, kuri gali paliudyti, patyrė nuo Marijos malonę. Jai turėjo būti dideli nemalonumai, bet kai tik ji kreipėsi į Paparčių Mariją, viskas išėjo net į gera.

ATLAIDAI. Šv. Pranciškaus Asyžiečio ir šv. Stanislovo.

49. PASVALYS

VIETA. 36 km į šiaurę nuo Panevėžio. 1997 m. — 9300 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, dekanato centras.

ISTORIJA. 1497.XII.6 paskelbtu dokumentu LDK Aleksandras, prašomas kun. Jono Groto, kuris jau buvo pradėjęs statyti bažnyčią, padovanojo savo žemių ir leido kurti miestą. 1557.IX. 14 Pasvalyje karalius Žygimantas Augustas su Livonijos magistru Valteriu Fuerstenbergu pasirašė sutartį, kuria magistras ir Rygos arkivyskupas pasidavė Lenkijos ir Lietuvos karaliui.

Po keliasdešimties metų bažnyčia perėjo Vilniaus kapitulos žinion. Tai galėjo būti apie 1580 m. Ši bažnyčia 1776 m. sudegė. 1779 — 1787 m. pastatyta nauja mūrinė. 1851 m. vysk. Valančius ją konsekavo.

1887 m. klebono prelato Vlado Dambrausko rūpesčiu ir parapijiečių lėšomis

bažnyčia buvo pertaisyta, padidinta. Buvusioji palikta savo vietoj ir paversta naujos vidurys viena nava su presbiterija.

Po 1933 m. gaisro bažnyčia suremontuota ir išdekoruota A.Krivicko. Mūrinė varpinė pastatyta 1907 m.

I pasaulinio karo metu rusų valdžia įsakė visus varpus išgabenti į Rusiją. Didžiojo varpo fundatorius M.Lapėnas bažnyčios varpus parsigabeno į savo ūkį, paslėpė ir taip išsaugojo. Per II pasaulinį karą vokiečiai taip pat įsakė nuleisti varpus. Du varpus paslėpė gyventojai, o trečiam nukelti neatsirado specialistų. Taip buvo išsaugoti visi varpai.

APRAŠYMAS. Kairiajame šoniniame altoriuje yra Marijos su Jėzumi paveikslas. Dydis 1,1x1,7 m. Viršuje rėmai užapvalinti. Marija ir Jėzus uždengti auksiniu aptaisu, medžiagos fono nėra. Matosi tik veidai, rankos ir Kūdikelio pėdos. Po figūrom auksinė ir sidabrinė grandinės sudaro tarsi mėnulio pjautuvą. Abu su vainikais. Marija iki pusės, galvą pasukusi į kairę, žiūri tiesiai. Ant kaklo gintariniai karoliai. Dešinėje rankoje laiko skeptrą, kairėje — Jėzų. Jis dešine ranka laimina, o kaire laiko rutulį. Jėzus žvelgia tiesiai, bet galvą pasukęs link Marijos. Iš paveiklo kraštų 2 lentelės su votais. Iš viso apie 60 votų ir karolių.

ATLAIDAI. Onos, Žolinės, Jono Krikštytojo (titulo).

50. PLUNGĖ

VIETA. 50 km į šiaurės rytus nuo Klaipėdos. 1997 m. — 24 700 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Spėjama, kad Plungė vadinta Gandinga iki 1795 m. Plungės vardas kilo nuo upelio, tekančio pro miestelį. Seniau ši vietovė vadinta „Plaukalė“, „Plukiava“. Esą čia atlėkdavę plaukyti vandens paukščiai.

ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia pastatyta 1570 m. Antroji — 1617 m. karaliaus Zigmanto Vazos lėšomis. Paskutinė medinė bažnyčia statyta 1797 m. Tuomet Plungę valdė grafai Zubovai. Jų herbas su 1850 m. data yra ant mūrinės varpinės, iš kurios 1861.11.19 buvo perskaitytas valstiečių miniai caro Aleksandro II baudžiamos panaikinimo manifestas. Vėliau Plungė atiteko kunigaikščiams Oginskiams, kurie čia įrėngė savo rezidenciją. 1900 m. parapijiečių ir kunigaikščio Oginskio lėšomis pradėta naujos mūrinės bažnyčios statyba. 1933 m. neoromantinio stiliaus, viena iš didžiausių bažnyčių Lietuvoje buvo pastatyta. Projektavo K. Strandmanas, o statybos darbus prižiūrėjo R. Steikūnas ir P. Morkūnas. 1933.IX.24 bažnyčią konsekravo Telšių vysk. Just. Staugaitis.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Bizantinio stiliaus paveikslas yra perkeltas iš senosios bažnyčios.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra dešiniajame altoriuje. Marijos ir Jėzaus figūros su auksiniu apdaru, fonas žalias, ant jo kabo 3 votai. 2 angelai iš abiejų Marijos galvos pusių: vienas su stačiatikišku kryžiumi, kitas su strėle ir dar kažkuo. Iš figūros kraštų graikiškos raidės MP — (motina) OY (Dievo) ICXC — Jėzus Kristus; ką reiškia kitos raidės OYM ir OY — nepavyko sužinoti.

Aplink abiejų galvas metalinės aureolės. Gražios karūnos. Apačioje metaliniai debesys. Marija iki pusės, kaire ranka laiko Jėzų, dešine prilaiko Jo kairę ranką. Šiek tiek palenkusi galvą link Jėzaus ir žvelgia tiesiai. Jėzus žiūri į kairę, o rankom laikosi už Marijos nykščio.

ATLAIDAI. Jono Krikštytojo (titulo).

51. PRIENAI

VIETA. 25 km į pietus nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Aleksoto dekanatas.

VARDAS. I. Nuo kunigaikščio Prienio, kuris čia pastatė pilį.

2. Į čia siųsdavo nusikaltėlius. Vienas toks Prienas pastatė čia sodybą.

3. Nemuną dar vadina „ana upė“. Naujakurius—gyvenančius prie „anos upės“.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1609 m. bažnyčios išlaikymui buvo užrašytos žemės. 1655 m., spėjama, rusai sudegino bažnyčią. 1674 m. ji atstatyta klebono Vaitiekaus Izdebskio rūpesčiu. 1850 m. buvo pastatyta medinė bažnyčia, praplatinta 1875 m.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešinėje pusėje šoniniame altoriuje yra Marijos su Ona ir Jėzum stebuklingas paveikslas. Dydis 1,5x2,2 m, ant drobės. Marija, Ona su sidabrinu apdaru, papuoštu ornamentu ir žiedais. Kūdikėlio aureolė su spinduliais, auksinė. Apdaru uždengtos tik figūros, fonas — ne. Ona ir Marija su sidabrinėmis karūnomis. Kūdikėlio veidas, rankos, pėdos atidengtos. Marija lyg sėdi ir duoda Kūdikėlį Onai, kuri nori imti, o Jis į ją ištiesęs rankas. Viršum jų 2 angeliukai.

52. PUMPĖNAI

VIETA. 24 km į šiaurę nuo Panevėžio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Pasvalio dekanatas.

VARDAS. Pagal vieną padavimą, būrys bajorų medžiojo ir paklydo. Jie apsinakvojo kalnelyje ir pasižadėję, jei pavyks laimingai iš šios vietos išeiti, pastatyti bažnyčią. Rytą atsiradęs miško sargas, kuris juos laimingai iš šios vietos išvedęs. Bajorai savo pažado neužmiršę ir tikrai pastatė bažnyčią, o nuo miško sargo pavardės — Pumpos — naujai kuriamą vietovę Pumpėnais pavadinę.

Pagal kitą padavimą, prie Upytės gyvenęs dvarininkas Pumpė. Jis medžiojęs, užėjusi naktis. Miegant per sapną Marija jo prašiusi pastatyti bažnyčią. Tokia Pumpėnų pradžia.

ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia pastatyta prieš 1638 m. Jurgis ir Povilas Zavadskiai apie 1665

m. įkurdino Pumpėnuose karmelitus ir jiems pastatė medinę bažnytelę. Ji sudegė drauge su vienuolynu 1770 m. Po gaisro buvo pastatyta laikina bažnytelė. 1796 — 1818 m. pastatyta nauja bažnyčia, esanti ir dabar. Jos pamatai buvo sumūryti ant smaluotų, žemėn įkaltų rąstų. 1880.V.25 pavysk. A.Beresnevičius bažnyčią konsekavo.

APRAŠYMAS. Bažnyčios didžiajame altoriuje yra 1,5x3 m dydžio Aušros Vartų Marijos paveikslas, panašus į Vilniaus. Kabo 25 votai.

ATLAIDAI. Škaplierinės (titulo), Mykolo, Žolinė.

53. PUŠALOTAS

ISTORIJA. Bažnyčios titulas pradžioje buvo Sopulingosios Dievo Motinos. Bažnyčią pastatyti karalius Vladislovas IV 1639 m. įsakęs Jonui Kosarskiui, Gulbinų Storastai, ir apdovanojęs ją turtais. 1708 m. klebono Mykolo Bartkevičiaus rūpesčiu perstatyta. 1833 m. dvarininko P.Karpio ir parapijiečių lėšomis bažnyčia buvo padidinta. 1879 m. ji dar padidinta klebono Felikso Vareikos pastangom. Bažnyčia medinė, varpinė mūrinė. Šventoriuje yra paminklas 5 partizanams, žuvusiems kovoje prieš bolševikus, su užrašu „Garbingai žuvę dėl Lietuvos laisvės“. Paminklas pastatytas Nepriklausomybės metais.

1964 m. rugsėjo naktį degė Pušaloto bažnyčia, bet niekas nematė ir negesino. Dienos metu nebuvo laikoma jokių pamaldų prie to altoriaus. Ryte rasta sudegę altoriaus apdangalas, tualnės, paveikslų rėmų dalis. Reikia tik atsiminti, jog čia viskas iš medžio, ir dar sudžiūvusio! Pušalotiečiai įsitikinę, kad tai Marija užgesinusi ugnį ir išgelbėjusi jų bažnyčią.

1986 m. spalio 16 — 17 d. vagys įsilaužė į klebono butą. Kunigą Albina Pipirą kone užmušė kirviu, kūne padarydami 44 žaizdas, galvoje 11 žaizdų, ir be gyvybės ženklų įmetė į virtuvėje esantį rūšį. Vagys viską, kas tik jiems buvo reikalinga, susikrovė į mašiną, privertė zakristijoną važiuoti jų nurodytu keliu. Važiudami vagys prisigėrę užmigo, o šis įdavė juos milicijai. Klebonas kankinamas šaukė: „Marija, gelbėk mane!“ Panevėžio respublikinės ligoninės reanimacijos skyriuje išgulėjo 11 parų. Nematė, negirdėjo, nevaldė rankų, kojų, pasmerktas myriop. Vyr. gydytojas Gutauskas sakė: Jei šis žmogus pagis, tai aš pirmutinis eisiu išpažinties“. Stebuklas! Po šešių mėnesių šis žmogus prisikėlė, organizmas pradėjo atsigausti. Vėliau kunigas Pipiras aptarnavo tris bažnyčias. Jis savo išgelbėtoja laiko Sopulingąją Dievo Motiną Mariją. Kaip padėkos ženklą Pušaloto bažnyčios šventoriuje pastatė gražų Kristaus kančios paminklą.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra kairiajame altoriuje, kuris buvo įrengtas 1867 m., ant jo prikabinta 20 padėkos ženklų. Marija ir Jėzus auksiniuose aptaisuose, su karūnomis. Marijos karūną laiko 2 angelai. Iš kunigo Vinco Švagždžio rašto, rašyto apie 1945 m., žinoma, kad aptaisas ir vainikai — iš bronzuoto medžio. Atidengta tik veidai, rankos ir Jėzaus pėdutės. Aplink galvas — 11 žvaigždžių vainikas. Aptaisas ornamentuotas gėlių žiedais. Marija ant kairės rankos laiko Kūdikėlį ir į Jį palenkus galvą. Jėzus prisiglaudęs prie jos veido. Šalia šio altoriaus kabo lentelė su užrašu, kad 1954.XII.8 Pušaloto parapija pasiaukėjo Švč. Mergelei Marijai.

ATLAIDAI. Roko, Mykolo, Jurgio, Petro ir Povilo (titulo).

54. RASEINIAI

VIETA. 73 km į šiaurės vakarus nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Pagal Simoną Daukantą, vardas kilęs nuo vietos, kur buvo kūrenama šv. ugnis. Iš pradžių vadinta Rusene, o vėliau Raseiniais. 1997 m. gyveno 13 600 žmonių.

ISTORIJA. Pirmą kartą Raseinių vardas paminėtas 1251 m., kai Mindaugas priėmė krikštą ir netrukus pusę Raseinių žemės pavedė Livonijos ordinui. 1254 m. jis pats pusę šios žemės paskyrė pirmam Lietuvos vyskupui Kristijonui. Ne kartą Raseinius naikino vokiečiai.

Pirmoji bažnyčia pastatyta 1421 m. Kalvinų mūrinė bažnyčia buvo pastatyta 1616 m., 1728 m. sugriuvo. 1642 m. Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius davė leidimą LDK raštininkui ir Ariogalos tėvūnui Mikalojui Stankai Bilevičiui drauge su Tverų tėvūnu broliu Adomu prie parapijos bažnyčios įkurdinti dominikonus. Taip parašyta B.Kviklio „Lietuvos bažnyčiose“, o J.Vaišnoros kn. „Marijos garbinimas Lietuvoje“ teigiama, kad dominikonus įkurdino minėtas vyskupas; Ariogalos ir Tverų tėvūnai žadėjo juos išginti iš Raseinių, jei tik vyskupas numirtų. Todėl vienuolyno perdėtinis Benediktas Kačkovskis per ordino generolą meldė popiežių Urboną VIII, kad Tiškevičiaus darbą patvirtintų. „Popiežiaus protonotaras Kristupas Vidmantas, Tėvui šventam liepiant 1644. VI.8 dideliai uždraudė, kad nieks nekiršintų Raseinių dominikonų, o kiršinančius iškeikti ketino, o kam dominikonų buvimas Raseiniuose netinka, teatvažiuoja Romon skūstis“. 1647.III.25 Vladislavas IV vienuolius apdovanojo turtais. 1663 m. jie pastatė mūro bažnyčią, kuri 1729 m. nuo perkūnijos apdegė, bet buvo atstatyta. Dar dominikonų bažnyčia buvo remontuojama 1782 m. 1720 m. Žemaičių medinčius Jokūbas Jurgis Daujotas iš Vizboro pastatė medinę bažnyčią ir vienuolyną karmelitams, prieš tai gavęs karaliaus Augusto II raštą, gerai privaišinęs diduomenę, perkalbėjęs vyskupą ir numaldegė dominikonus, nes jie visi tam priešgyniavo. Vienuolių gyveno 5. 1780.VII.5 bažnyčia ir vienuolynas sudegė. Karmelitai pasistatė medinę bažnyčią ir vienuolyną, kuris 1794.VII.24 vėl sudegė. Vienuoliai pradėjo statyti mūrinį, bet, kai rusai 1832 m. vienuolyną uždarė, jis dar nebuvo baigtas statyti.

Liudvikas Sienickis 1749 m. į Raseinius pakvietė pijorus, kurie 1776 m. pastatė medinę bažnyčią, o 1785 m. vienuolyną. Jie mokė vaikus iki rusai juos 1832 m. išvijo.

Rusai 1889 m. dominikonų vienuolyną panaikino, o bažnyčią pavedė pasauliečiams. 1932 m. čia vėl įsikūrė dominikonai ir 1937 m. atnaujino bažnyčią iš vidaus. Užėję rusai vienuolius išvaikė. 1998 m. dominikonai grįžo.

PAVEIKSLO ISTORIJA. XVII a. rašytojai rašo, kad jau pirmoje dominikonų bažnyčioje vienoj koplyčioj buvo stebuklingas Marijos Čenstakaviškės paveikslas su vainikais ir auksuotu sidabrinu aptaisu, o vienuolyne, kapitulos salėj, kabojo kitas stebuklingas Marijos paveikslas, irgi puoštas sidabrinu aptaisu ir vainikais. Šiuo metu bažnyčioje yra tik vienas stebuklingas paveikslas; kuris iš šių dviejų — neaišku.

1978.V.5 — 6 Raseinių bažnyčia buvo apiplėšta. Sugautas vagis komjaunuolis Eduardas Pocius, išnešęs unikalias vertybes — paauszuotas karūnas nuo paveikslo „Švč. M. Marija su kūdikiu“. Ši žinia paskelbta LKKB Nr.36.

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame altoriuje yra apie 1,12x 1,44 m stebuklingas Marijos su Kūdikiu paveikslas. Fonas raudono aksomo, ant kurio kabo 16 padėkos ženklų. Marijos ir Kūdikio figūros padengtos aptaisu. Marijos — sidabro spalvos, palei galvą papuoštas brangiais akmenimis. Jėzaus aptaisas aukslo spalvos. Atidengta veidai, rankos ir Jėzaus pėdos. Aplink juodu 12 auksinių žvaigždžių. Marija iki pusės, dešinė ranka prie krūtinės, kaire laiko Kūdikėlį. Ji pasisukusi į kairę, bet žiūri į mus. Jėzus dešine ranka laimina, kaire laiko knygą, palinkęs link Motinos, bet žiūri į dešinę pusę. Ant jų galvų karūnos. Aptaisas pagamintas XVIII a.

ATLAIDAI. Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų (titulo).

55. RYKANTAI

VIETA. 9 km į šiaurę nuo Trakų, 25 km į vakarus nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Trakų dekanatas.

ISTORIJA. XVI a. pr. buvo katalikiška koplyčia. Apie 1585 m. vietos savininkas Adomas Talvaiša pakvietė į Rykantus kalvinus ir pastatė jiems bažnyčią.

Vėliau apylinkė atiteko Lietuvos kancleriui Marcijonui Oginskiui, kuris 1688 m. iš Trakų parkvietė dominikonus ir jiems pavedė kalvinų bažnyčią bei turtus. Dominikonai bažnyčią perstatė, išpuošė naujais paveikslais, įruošė Kryžiaus kelių stoteles.

Carui panaikinus dominikonų vienuolyną, bažnyčia perėjo pasauliečių kunigų globon. 1920 m. Rykantų apylinkėse vyko mūšiai su okupanto Želigovskio kariuomene, bet atsiimt Rykantų nepavyko.

Ant bažnyčios interjero sienų yra freskos; ant galinės sienos ties vargonais jos vaizduoja dominikonus baltom sutanom. Jos yra didelės meninės vertės, bet tarybų valdžia dėl „medžiagų trūkumo“ jų nerestauravo. Dešinėje bažnyčios sienoje įbrėžta „IAN CIANO 1668“. Cen-

trinis altorius vietos meistrų darbo. Iš išorės bažnyčia panaši į Žodiškio bažnyčią, esančią Baltarusijoje, prie Neries. Viduje panaši į Vilniaus šv. Mikalojaus bažnyčią. Virš sakyklos kabo senas Marijos paveikslas. Dydis apie 50x80 cm. Iš 1000 žmonių šiose apylinkėse yra apie 60 lietuvių, kiti sulenkėję.

PAVEIKSLO ISTORIJA. XVIII a. viduryje Rykantų bažnyčioje jau buvo stebuklingas Marijos paveikslas, kurį globojo Marijos Nekalto Prasidėjimo brolija, gavusi iš popiežiaus Klemenso XIII (1758 — 1769) atleidų ir privilegijų.

APRAŠYMAS. Paveikslas, apie 70x70 cm, yra didžiajame altoriuje. Padengtas sidabrinio aptaisu, išskyrus veidus, rankas ir foną, ant kurio apie 20 padėkos ženklų. Marija ant kairės rankos laiko Kūdikelį, dešinę pridėjusi prie krūtinės. Ant jos kaklo raudoni karoliai. Jėzus dešine ranka laimina, o kaire laiko knygą su IHS monograma. Ant abiejų galvų karūnos; Marijos karūna net išeina iš rėmų. Veidai gana šviesūs.

ATLAIDAI. Švč. Trejybės (titulo).

56. ROZALIMAS

VIETA. 9 km į pietus nuo Pakruojo.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Šeduvos dekanatas.

VARDAS. Dvarponis savo žmonos Rozalijos garbei pastatė bažnyčią. Nuo to ir kilo miestelio vardas.

ISTORIJA. Vietoje, kur dabar stovi Rozalimo bažnyčia, anais laikais plytėjo lyguma, vadinama Plokšte. Joje buvo bažnyčia ir kapinės, bet kunigas negyveno. Toj vietoj buvo pastatyta varpinė, kuri 1930. VI. 12 per miestelio gaisrą virto pelenais.

Padubysio dvare XVIII a. gyveno ir didelius plotus valdė didikai Bielozarai. Paežerių starosta Adomas Drabišius vedė Rozaliją Bielozaraitę ir kaip užkurus apsigyveno jos dvare. Jis buvęs nuoširdus katalikas. Drabišiai buvo dora pora ir maldingumu vedami 1765 m. pastatė bažnyčią. Apie jos pradžią yra tokie padavimai.

1. Jie abu jojo parinkti bažnyčiai vietos. Tik staiga arkliai vienoje vietoje suklaupė ant kelių. Antrą dieną jodami, pamatė plačiaragi elnių. Čia ir nutarę statyti naują bažnyčią.

2. Pasakojama ir apie Drabišienės šventą sapną. Mačiusi baltą kaip sniegas angelą... Jojęs ant žirgo Plūdės krantu... Ir, kai žirgas atsiklaupęs ant abiejų kelių, regėjimas išnykęs. Žmona tad maldavusi vyrą jos sapną laikyti reikšmingu.

3. Rozalija, šių vietų valdytoja, mėgdavusi pavaikščioti po pušyną. Kartą tarp senų pušų ji regėjusi Dievo Motiną, kuri jai liepusi toje vietoje pastatyti bažnyčią Jos Sūnui garbinti. Ponia regėjimo vietoje iškirtusi pušis ir iš jų 1771 m. pastatydinusi bažnyčią.

Žmonės su švelniausiu maldingumu statė bažnyčią. Vyrai, važiuodami į mišką, kalbėję rožinį, o grįžtančius su medžiais pasitikdavo senosios bažnyčios varpo skambėjimas. Pabaigus statyti Plokštėje bažnyčią, senoji bažnytelė buvo nugriauta ir išvežta į Kriūkus (Šiaulių raj.). Ten išjos padaryta kriukiečiams bažnyčia, kuri vėliau buvo padidinta.

Pirmasis Rozalimo klebonu buvo Klovainių vikaras Antanas Jurevičius. Žemaičių vysk. Jonas Lopacinskis 1770 m. įsteigė parapiją. Bažnyčia pasirodė per maža ir 1788 m. steigėjų pastangom buvo perstatyta. Tokia ir išliko iki mūsų dienų, tik vietoj vieno bokšto apie 1890 m. pastatyti du. Bažnyčia suręsta iš medžio ant netašytų akmenų pamato, turi gotiškumo žymių. Altaristų buvo kun. Stanislovas Katelė, miręs 1930 m. Dešiniajame bažnyčios altoriuje yra stebuklinga Jėzaus Nazaretiečio surištom rankom statula. Ji dirbta Vilniuje Šnipiškių Kristaus Nazaretiečio pavyzdžiu, pašventinta vyskupo kunigaikščio Masalskio ir pėsčiom atnešta procesijoje 1788 m. Iš pradžių laikyta Padubysio dvare, o kai įrengė vietą, perkelta į bažnyčios šoninį altorių. Apie šios statulos atsiradimą žmonėse yra toks padavimas.

Vienam garbiam skulptoriui sapne kažkas liepęs padaryti Jėzaus Nazaretiečio statulą ir padovanoti Drabišiaus bažnyčiai Rozalime. Menininkas išėjęs miškan tinkamo statulai medžio ieškoti. Čia sutikęs labai malonų vyriškį, lyg sapne matytą, kuris nurodęs tinkamą medį. Iš to medžio ir buvo padaryta statula ir atnešta į Rozalimo bažnyčią. Kiti gi pasakoja, kad pats Drabišius ieškojęs medžio Rozalimo miške. Prie vienoji sulaikiusi nematoma jėga ir vidinis balsas sakęs: „Kirkš šį medį!“ Iš to medžio ir buvusi padaryta Vilniuje Jėzaus statula. Pradžioje statulai vieta buvo parengta kairėje bažnyčios pusėje; iškilnėse dalyvavę daug kunigų ir tikinčiųjų. Vėliau statulai įrengtas altorius dešinėj pusėj, kur ir dabar stovi.

Apie pernešimą į dešinę toks padavimas eina iš lūpų į lūpas.

Po iškilmingos procesijos rytą zakristijonas radęs tuščią altorių... Pranešta klebonui. Šis radęs statulą kitoje bažnyčios pusėje, buvusioje zakristijoje. Taip kartojosi kelis kartus. Vietos klebonas, vyskupui patariant, ir įrengęs dabartinį altorių.

Ir apie drabužius yra padavimas.

Viena turtinga ponia pasiuvusi statulai labai brangius drabužius, bet Nazaretietis nepriėmęs — vis nuo savęs numesdavęs... Matyt, netikusi dovana iš nusidėjėlės rankų. Tuomet kuklios kaimietės nupirkusios raudono aksomo ir aprėdžiusios

Jėzų. Ši auka buvusi priimtina. Prie jos kabo 22 padėkos ženklai.

Ant sakyklos yra nutapyti apaštalai. Jų ški-cus darė dail. Smuglevičius, o piešėjo mokiniai.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Nuo bažnyčios įsteigimo centriniame altoriuje yra stebuklingas Trakų Dievo Motinos paveikslas. Kanoniškame vizitacijos akte 1779 m. paminėta, kad paveikslas — stebuklingas.

APRAŠYMAS. Dydis 1,3x 1,8 m. Fonas raudono aksomo, ant kurio yra 4 padėkos ženklai. Figūros uždengtos sidabriniais aptaisais, atidengta veidai ir rankos. Už jų galvų saulės, ant fono aplink pečius 14 metalinių žvaigždžių. Abu su karūnomis. Marijos tunikos aptaisas sidabrinis, o apsiaustas — auksinis. Jėzaus aptaisas auksinis. Marija kaire

ranka laimina, dešinė laiko Kūdikėlį. Ji lyg visu ūgiu, lyg ne visai ir žiūri tiesiai. Ant kaklo karoliai. Jėzus kaire ranka laimina, o dešinė laiko knygą ir žiūri link Marijos.

Žmonės aplink paveikslą ir Jėzaus Nazaretiečio statulą eina keliais.

MALONĖS. Prie paveikslo yra plokštelė su įrašu „Felikso Jokubausko“. Išlikęs pasakojimas, kad jūrėmis plaukę du kunigai. Audroje skendęs laivas. Kunigai šaukęsi Rozalimo Marijos pagalbos ir išsigelbėję. Padėkai pakabino įrašus.

Pora pavyzdžių iš vėlesnių laikų.

Petronėlė Barvičaitė 10 metų kentėjo baisius galvos skausmus. Negalėjo nei dirbt, nei miegot. Jokie vaistai nepadėjo. Sužinojusi apie Rozalimo Švč. Dievo Motinos paveikslą, atvyko tenai ir keliais apėjo aplink Marijos altorių, karštai prašydama pagalbos. Staiga galvos skausmai dingo ir ji sveika išskeliavusi namo. Tai įvyko 1903 m. Apie savo stebuklingą pagijimą papasakojo vietos klebonui Konstantinui Olšauskui ir tai patvirtino priesaika.

1903 m. Paulina Povilaitienė prisiekusi pareiškė: patyrusi Rozalime tris nepaprastas malones.

1. Prieš keliolika metų vieną sekmadienį, kai visi namiškiai ir kaimynai buvo išvykę į bažnyčią, kaimyninėje sodyboj kilo gaisras ir ant jos trobos šiaudinio stogo krito kibirkštys. Ji pati, sunkiai sirgdama, negalėjo nei pabėgt, nei pagalbos šauktis. Su giliu tikėjimu ir pasitikėjimu pasiaukėjo Marijos globai ir padarė įžadą: jei gaisras aplenks jos namus, ji nuvyks į Rozalimą padėkot Marijai už globą. Gaisras jos trobos nepalietė, nors visi kaimyniniai namai sudegė.

2. Kitąkart jos duktė sunkiai sirgo. Kai gydytojai atsisakė ją išgelbėti nuo mirties, Paulina meldėsi Rozalimo Dievo Motinai, pavesdama Jos globai savo dukterį, ir toji pasveiko.

3. Pagaliau ir pati Paulina sunkiai susirgo. Atgavusi sveikatą tik Marijos pagalbos dėka.

Vienas votas su tokiu įrašu: „Kun. Antanas Jurevičius, Rozalimo klebonas, patyręs iš Dievo Motinos malonių“.

ATLAIDAI. Švč. M. Marijos vardo (titulo), Jėzaus Širdies — X sekmadienį po Velykų, šv. Martyno, Marijos įvedimo, Kryžiaus kelio.

57. RUMBONYS

VIETA. 6 km į šiaurę nuo Alytaus, kairiajame Nemuno krante.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Alytaus dekanatas (anksčiau buvo Simno dekanatas).

VARDAS. Prof. S.Kolupaila vietovės vardą sieja su žodžiu „rumba“, reiškiančiu rėvą, kurių yra Nemune.

1524 m. karalius Žygimantas Senasis padovanojo Feliksui Rumbovičiui gabalą žemės, Juozapyne vadinamą. Čia ir išaugo Rumbonių dvaras ir kaimas. Vėliau dvaro savininkai daug kartų keitėsi.

Iki I pasaulinio karo vietovė buvo oficialiai vadinama Rumbovičių vardu. Nepriklausomybės metais pavadinta Rumbonimis.

ISTORIJA. XVIII a. vid. šioje srityje maža tebuvo parapijų. Blogi keliai neleisdavo gyventojams sekmadieniais nuvykti bažnyčion. Todėl dvaro savininkas Barnabas Kžyvkovskis sumanė pastatyti bažnyčią, duodamas medžiagą iš miško, kurio mūsų laikais ir žymės nebėra. 1741-1742 m. kalnelyje jis pastatydino medinę Švč. Trejybės bažnyčią. Keletą kartų per metus atvykdavo kunigas iš Punios. 1721.1.15 B.Kžyvkovskis įkūrė altariją ir šiam reikalui užrašė reikalingų turtų. Už tai išsidėrėjo teisę pats parinkti altarištą ir įpareigojo laikyti mišias už fundatoriaus sveikatą, o mirus — už jo vėlę.

1744 m. Vilniaus vyskupijos sinodas nutarė Rumbonyse įsteigti parapiją. Altarištas pavadintas klebonu.

1795 m. Simas Vyšniauskas, Varšuvos apeliacinio teismo pirmininkas, pastatė dabartinę bažnyčią iš pušies medienos.

APRAŠYMAS. Dešiniajame altoriuje aukštai yra apie 45x55 cm paveikslas — Marija su Kūdikiu. Marija iki kelių, fonas auksinis, panašus į Marijos Neperstojančios pagalbos paveikslo foną, bet čia nėra graikiškų raidžių, o kompozicija daugiau panaši į Šiluvos Marijos paveikslo. Abi figūros su auksinėmis karūnomis. Iš kraštų 6 seni votai.

ATLAIDAI. Petro ir Povilo, Švč. Trejybės (titulo).

58. SALANTAI

VIETA. Kretingos raj., apie 27 km į šiaurės rytus nuo Kretingos.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Palangos dekanatas.

VARDAS. Anksčiau vadinosi Skilandžiais. Pastačius bažnyčią, kitoje vietoje pavasarį laukus apsemdavo vanduo ir bažnyčia likdavusi saloje. Žmonės rodydavę ir sakydavę: „sala antai“.

„Salti“ — tekėti, „alėti“ — tekėti, „alantis“ — tekantis.

ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia pastatyta 1630 m. Mikalojaus Pasamovskio lėšomis. (Pagal kitus šaltinius, Mik. Pasanauskio.) Vysk. Merkelis Geišas padarė parapiją.

„Kalvinai bažnyčią užgrobė. Ką patyręs vysk. Geišas liepė Varnių prelatui Jurgiui Lepačinskui patraukti ant teismo užgrobėją kunigaikštį Jonušą Radvilą. Lietuvos Tribunolo sprendimu Radvila turėjo grąžinti tą žemę, ant kurios stovėjo bažnyčia, ir prispyrė duoti rąstus pastatymui naujos bažnyčios, kurią Lepačinskis pastatė 1637 m. ant ryškesnės vietos, kurioje ir šią dieną tebestovi.“ (Pagal Aleks. Bendyko „Keleivis, išėinąs į Žemaičius ir Lietuvą“. Ūkininkų kalendorius.)

Salantų ponas Stanislovas Vaina su žmona Ona apie 1646 m. apsiėmė mokėti algą 4 kunigams, kurie kalbėtų kurstą arba maldas Marijai. 1724 m. Vaina su kunigu Oginskiu pastatė naują bažnyčią.

Apie senąją bažnyčią (1630 ? 1724 ?) rašė kun. P.M.Urbanavičius 1929 m. „Žemaičių prieteliuje“ Nr.41, 43, 45. Senosios bažnyčios požemiuose buvo 2 rūšiai: viename laidota kunigus, antrame — bažnyčios steigėjus, koliatorius ir geradarius. Virš koliatorių rūšio bažnyčios grindyse buvo įtaisyta didelė smėlio akmenų lenta, durų išvaizdos, apkaustyta bronziniais pagražinimais su herbais ir parašais. Kadangi ta lenta buvo netoli grotų, ties didžiuoju altoriumi, žmonės, net kunigai, per jos apkaustymus belaipiodami dažnai netyčia suklupdavo ir kai kada skaudžiai užsigaudavo. Laikui bėgant apie tą lentą susiklostė legenda, kurią salantiškiai iki šiai dienai mini ir savo vaikams pasakoja, būtent:

„Gyvenęs prie Salantų bažnyčios labai dievotas kunigas — altarista Alksnevičius. Jis turėjęs pagavęs prakeiktą pinigą — jį pergręžęs, pamovęs ant geležinės lazdelės ir ją išspraudęs savo kambario tarpulangėj. Žmonės matydavę, kaip prakeiktas pinigą zvimbdamas nuo vieno galo lakstęs į kitą, bet niekaip nebegalėjęs išsivaduoti iš kunigo altaristos nelaisvės.

Vieną rytą altarista, beeidamas bažnyčion laikyti mišių, išvydęs nepaprastą reginį: šventoriaus medžiuose tūkstančiai juodvarnių tik kranksi, tik kranksi — tikros pragaro vestuvės. Jis tuoj supratęs, jog čia ne paprastų juodvarnių esama, bet pragaro juodvarnių. Altarista bregint juos užkeikęs ir liepęs pasakyti, ko jie čia susirinkę ir kieno jie čia vestuves kelia, taip keistai krankdami.

— Mes džiaugiamės, — atrėžė jam pragaro juodvarniai, — šiandien Ryme popiežius balių kelia. Baliuje bus ir mūsų draugų bei draugių. Mes nujaučiame, kad jų vienai pasiseks Šventąjį Tėvą apgauti. Kaipgi tad nekrankti iš džiaugsmo?

Alksnevičius sutelkęs visas savo dvasios galybes ir įsakęs juodiesiems jį patį nunešti į Rymą, ką šie noromis nenoromis ir padarę: išėmę iš Salantų bažnyčios duris, užrioglinę ant jų Alksnevičių ir žaibo greitumu nunešę į Rymą.

Alksnevičius, nuėjęs į popiežiaus rūmus, buvęs maloniai priimtas ir pakviestas į balių. Svečiams susirinkus ir besišnekučiuojant, altarista pamatęs labai gražią moteriškę prie popiežiaus besitartinant. Supratęs, jog tai ta pati, apie kurią juodvarniai sakė. Jis palengva prie jos prisiartinęs ir paleidęs jai sprigį į nosį: gražioji moteriškė bregint pavirtus į smalos statinę. Tai išvydęs, popiežius labai prasidžiugęs: Alksnevičių pavaišinęs, apdovanojęs ir paleidęs namo. Šis, pasišaukęs savo juoduosius nešėjus, liepęs išimti iš vienos Rymo bažnyčios (Arą cocli) duris, palikęs salantiškes vietoj ir tą pačią dieną pardūmęs į Salantus. Amžinam to įvykio paminėjimui Rymo bažnyčios durys tapusios įmūrytos į grindis ties didžiuoju altoriumi ir per ilgus laikus klupdžiusios kunigus ir paprastus žmones“.

Šiandien tų „Rymo durų“ nebėra. Sugriovus senąją bažnyčią ir nesant uždaros vietos tai akmenų lentai laikyti, plėšikėliai, norėdami pasipelninti, nakties metu nulupinėjo bronzinius pagražinimus, ir visa lenta subyrėjo į skeveldras. Bronzinės liekanos dar ir šiandien rodomos besidomintiems ekskursantams (iš 1941 m. vienos knygos).

Naujamajai bažnyčiai planą paruošė senasis klebonas Neverdauskas. Nuo 1903 m. buvo renkami pinigai statybai. 1905.1 į Salantus atkeliamas uolus kunigas ir tėvynės mylėtojas Pranas Motiejus Urbanavičius (1868.IX.9 — 1941 .V.27). Jis 1890 m. iki kunigų šventimų 1891 .IX.21 redagavo „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą“. Prisidėjo prie Kražių bažny-

čios gynimo, vadovavo Mintajos gimnazijos pasipriešinimui melstis rusų kalba.

Dvarininkas kunigaikštis Oginskis, įtūžęs ant vyskupo Paliulionio už klebono Ne-verdausko perkėlimą be jo žinios bei sutikimo ir paskyrimą naujo, griežtai atsisakė ne tik prie naujos bažnyčios pastatymo lėšom prisidėti, bet ir žemės sklypelį užleisti. Ne-trukus Bagdonas Oginskis išsikraustė iš proto. Jo žmona sutiko duoti bažnyčiai žemės.

1906.IV.25 padėti pamatai, o VII.22 vysk. Cirtautas pašventino kartinį akmenį. 1911 .X. 19 Skuodo dekanas Šaulevičius, vyskupo įgaliotas, pašventino bažnyčią. Že-maičių vysk. P.Karevičius 1918.VII.22 ją kon-sekravo. Bažnyčia atsiėjo 95 814 rb.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Žinoma, kad se-nos bažnyčios didžiajame altoriuje buvo Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu paveikslas.

APRAŠYMAS. Jis yra bažnyčios kairia-jame altoriuje. Dydis apie 1,2x2 m. Paveikslas su paauskuotu aptaisu, matosi tik veidai ir Ma-rijos dešinė ranka. Fonas raudonas. Ant jo apie 50 votų. Marija visu ūgiu, su sidabrinu apsiau-s-tu, gana savotišku. Dešinė ranka Marija laiko prie krūtinės paveiksluką, kaire ranka — Kū-dikėlį. Jėzaus aptaisas auksinis, žiūri šiek tiek šonan, o Marija tiesiai. Už Jos nugaros sidabri-nė plokštė, kurioje angelai laiko Marijos karū-ną. Ant Jėzaus galvutės taip pat graži karūna.

ATLAIDAI. Žolinė (titulo).

59. SASNAVA

VIETA. 12 km į šiaurės rytus nuo Marijampolės.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Marijampolės dekanatas.

VARDAS. Nuo upelės Sasna. Pagal K.Būgą, sietinas su prūsų žodžiu „sasnis“ — kiškis ar jotvingiškos kilmės. Sasnos vardu buvo vadinama pietvakarinė seno-sios prūsų žemės sritis lenkų pasienyje, esanti tarp Labguvos ir Galindos.

ISTORIJA. Gyvenvietę galėjo įkurti senųjų prūsų pabėgėliai. 1817 m. kapinė-se marijonai pastatė gražią koplyčią, kuri, Vygrių vyskupui sutikus, iškilmingai pa-šventinta. Po 1863 m. sukilimo rusų valdžia neleido, kad prie koplyčios gyventų kunigas, tik sekmadieniais leido atvykti. Kurį laiką atvykdavo J.Matulaitis. Tik 1902 m. gautas leidimas nuolatinei filijos bažnyčiai laikyti. 1904.X.1 įkurta Marijampo-lės parapijos filija. Pirmu filialistu paskirtas kun. St.Čėsna. Jis pastatė kleboniją ir paruošė medžiagą mūrinės bažnyčios statybai. Per I pasaulinį karą vokiečiai daug medžiagos išėikvojo savo reikalamams.

1928 m. įsteigta parapija ir atnaujinti bažnyčios statybos darbai. 1938 m. statyba baigta. Kun. Kazimieras Dambrauskas po II pasaulinio karo pastatė naują kleboniją.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešiniajame šoniniame altoriuje yra apie 0,5x0,9 m

dydžio Marijos paveikslas. Fonas auksinis, Marijos ir Jėzaus aptaisai sidabriniai, su vainikais. Aplink 12 žvaigždžių. Po Marijos figūra užrašas: „Marija — Krikščionių pagalba, melskis už mus“. Matosi veidai, rankos ir Marijos krūtinė. Marija iki pusės, kairėj rankoj laiko Kūdikį, dešinę priglaudusi prie krūtinės. Jėzaus kairėj rankoj knyga, dešine ranka Jis laimina. Marija žiūri tiesiai, Jėzus kiek į dešinę.

MALONĖS. Iš kun. Albino Deltuvos laiško 1985 m., atsakant į užklausimą: „Sasnavos bažnyčioje didesnė pagarba rodoma Marijos — Krikščionių Pagalbos paveikslui. Kai kada priėjo yra buvę keletas votų, bet vėliau jie yra žuvę ir dabar jų nėra“.

ATLAIDAI. Švč. Mergelės Marijos Vardo (titulo).

60. SEREDŽIUS

VIETA. 38 km į šiaurės vakarus nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Raseinių dekanatas.

ISTORIJA. Lietuvių istorikai, išvedę lietuvių tautos kilmę iš romėnų, aiškino, kad Seredžiuje esąs palaidotas legendinis Lietuvos valdovas Palemonas. Nuo to laiko Pieštėvs pilies kalnui prigijo Palemono kalno vardas.

Pirmą bažnyčią 1608-1612 m. pastatė vaivada M.Pacas. Bandyta įkurdinti augustinus, bet jie, negalėdami pragyventi, išsikėlė. Apie 1633 ar 1638 m. Mikalojus Sapiega, Naugarduko vaivada, užrašė naują beneficiją, padidindamas bažnyčios pajamas.

Pagal KKZ — 87, nauja bažnyčia pastatyta prieš 1698 m. Po to — 1821 m.

Didžiulis 1829 m. potvynis bažnyčią sugriovė. Nauja buvo pastatyta kitoje vietoje — kapinių rytiniame kampe. Ji buvo medinė ir XX a. pr. sudegė. 1913 m. klebonas Rudokas su parapijiečiais pastatė ant kalno naują mūrinę bažnyčią. Per I pasaulinį karą buvo nugriauti jos bokštai, bet Nepriklausomybės metais atstatyti.

1939 m. buvo apie 1 200 gyventojų, 1970 m. — 848, 1979 m. — 784 gyventojai.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis atrodo labai senas, labai seni ir votai. Žinoma, kad per 1829 m. potvynį paveikslas, laikomas stebuklingu, buvo išgelbėtas.

APRAŠYMAS. Kairiajame altoriuje viršuj kabo paveikslas. Dydis apie 90x 110 cm. Fonas rudas, be medžiagos, ant jo kabo senoviški, žalvariniai, dideli 7 votai. Paveikslo vidury Marijos su sidabrinio aptaiso ir auksiniais papuošimais figūra. Marija pavaizduota visu ūgiu, stovi ant pusmėnulio. Dešinėje rankoje laiko Kūdikelį Jėzų, galvą palenkusi link Jo. Aplink 12 žvaigždžių. Jie abu su karūnom. Matosi tik veidai. Aptaiso rūbas papuoštas ornamentu.

ATLAIDAI. Jono Krikštytojo (titulo).

61. SIDABRAVAS

VIETA. 27 km į vakarus nuo Panevėžio.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Šeduvos dekanatas.

ISTORIJA. Dar XIX a. pr. toje vietoje, kur dabar stovi bažnyčia, tebuvo plynas laukas. Rūkomų dvaro savininkas Matas Tracevskis, būdamas dievobaimingas žmogus ir norėdamas pasitarnauti aplinkinių kaimų gyventojams, nutarė nuosavoje žemėje pastatyti bažnyčią. 1829 m. pastatė nedidelę mūrinę bažnytėlę. 1858 m. Sidabravui buvo suteiktos Šeduvos filijos teisės. 1858 ir 1906 m. bažnyčia buvo padidinta pristatant šonines koplyčias ir zakristijas. 1909 m. Amerikos sidabraviečių lėšomis altorių paveikslai atnaujinti. 1939 m. interjeras išdekoruotas tautiniais raštais.

APRAŠYMAS. Paveikslas, prisagstytas votų, minimas 1946 m. Jis yra dešiniajame šoniniame altoriuje. Dydis apie 1x2,3 m. Be aptaiso, tik su 12 sidabrinių žvaigždžių ir aureole. Iš paveikslo šalių yra 2 lentelės su 40 votų. Marija stovi ant pusmėnulio, bet apversto ragais žemyn, ir žalčio. Rankos ištiestos į šalis. Iš dešinės pusės sėdi angeliukas su gėlių puokšte. Marija palenkusi galvą į dešinę, žiūri aukštyn. Ji su balta tunika, per pečius — mėlynu apsiaustu ir geltona skepeta.

ATLAIDAI. Mato, Devintinės, šv. Kanisiejaus (savaitė prieš Kalėdas), Švč. Trejybės (titulo).

62. SIMNAS

VIETA. 30 km į vakarus nuo Alytaus. 1997 m. — 2370 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Alytaus dekanatas.

VARDAS. Jau 1559 m. minimas Simno ežeras. Jotvingiškas „sim“ atitinka lietuvių „šim“.

ISTORIJA. Plačiai apie Simną aprašyta kun. Č.Godliausko mašinraštinėje knygoje „Simno istorija“ 1984 m.

Pro Simną ėjo du kryžiuočių keliai į Alytų, be to, senas kelias į Lenkiją.

1506.VI.16 DLK Aleksandras Alytaus dvarą su Simno dvareliu padovanojo Jonui Zabžezinskiui, kurio protėvis vadinosi Rimvydas, bet, gavęs iš Zigmanto I Zabrezinos dvarą, pasivadino Zabžezinskiu. 1535 m. dvaras vėl perėjo karaliui, po to savininkai dažnai keitėsi.

1520 m. Simno savininkas Jonas Zabžezinskis pastatė mūrinę bažnyčią. 1655 m. rusai ją gerokai apnaikino. 1760 m. bažnyčia buvo dengta šiaudiniu stogu, bet 1764 m. iš pagrindų suremontuota. 1812 m. prancūzai joje įrengė ligoninę. 1823 m. buvo nu-

plėštas šiaudinis stogas ir bažnyčia apdengta malksnomis. Po 1847 ir 1880 m. gaisrų liko tik mūrinės sienos. 1845-886 m. klebonas kun. Ambraziejus Glovackis iš pagrindų suremontavo bažnyčią, įrūšė naują didįjį altorių. Per I pasaulinį karą bažnyčia vėl nukentėjo. Klebonas Vincas Šeškevičius ją suremontavo. 1944 m. bažnyčia dar kartą nukentėjo. 1958 m. kun. J.Žemaitis su parapijiečiais ją atnaujino.

I PAVEIKSLO ISTORIJA. Marijos Rožinės paveikslas bažnyčios dokumentuose minimas nuo 1738 m. 1742 m. apie šį paveikslą užsimenama, kad jis labai senas. Anksčiau buvo gausiai apkabinėtas votais. Sidabro aptaisas per 1794 m. sukilimą buvo išvežtas į Merkinę. Dabartinis aptaisas iš XIX a. Paveikslas nutapytas nusižiūrėjus į toje pačioje bažnyčioje buvusį stebuklingą Marijos paveikslą. 1990-1991 m. jį restauravo R.Zdanavičius ir R.Šrapneckis.

Paveikslas uždengiamas Rafaelio Siksto Madonos paveikslu, kurio kopiją 1958 m. nutapė dailininkas Antanas Račas.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra dešiniajame šoniniame altoriuje. Dydis 1,27x1,58 m. Drobė, aliejus. Marija stovi, ant dešinės rankos laiko Jėzų, kaire — skeptrą. Abu galvas palenkę vienas į kitą. Abiejų figūros papuoštos sidabriniais aptaisais su auksiniais pagražinimais. Matosi tik galvos, delnai ir pėdos. Ant galvų sidabriniai vainikai ir 12 žvaigždžių. Virš galvų 2 sidabriniai angelai. Marijos dešinėje pusėje priklausęs šv. Domininkas, kairėje — šv. Scholastika. Po Marijos kojom auksinis pusmėnulis. Ant fono kabo 4 votai.

II PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Paveikslas yra tame pačiame altoriuje, kur ir pirmasis, tik žemiau. Dydis apie 0,6x0,8 m, bizantinio tipo. Neperstojančios Pagalbos Dievo Motinos kopija iš Romos Šv. Mato katedros. Ant fono 2 votai. Marija iki pusės, ant kairės rankos laiko Jėzų. Jis žiūri į dešinę. Marija palenkusi į Jį galvą. Iš šalių 2 angelai ir graikiškos raidės, reiškiančios „Motina Dievo“, „Jėzus Kristus“, o dar kitų reikšmės nepavyko sužinoti. Po paveikslu ant altoriaus užrašas: „O Motina Neperstojančios Pagalbos, melskis už mus“.

III PAVEIKSLO ISTORIJA. Jau XVII a. minima esant stebuklingą „Dievo Motinos su Kūdikiu“ paveikslą. Vėliau šis paveikslas iš bažnyčios buvo perkeltas į zakristiją. Galėjo būti meniškas aptaisas, kurį 1794 m. taip pat išvežė į Merkinę.

APRAŠYMAS. Marija iki pusės, savo dešinėje laiko apglėbus ir prisiglaudus Kūdikį. Abu žiūri tiesiai. Yra neišvaizdus aptaisas. Atidengti veidai, plaštakos, dešinė Jėzaus koja. Ant galvų karūnos, 7 žvaigždės aplink, kitos nukritusios, nes yra žymės. (L.: „Lietuva — Marijos žemė“.)

ATLAIDAI. Žolinės (titulo), Jono, IX.8, Rožinės. Steigėjas nutarė suteikti bažnyčiai tokius vardus: šv. Zofijos su dukterimi, M. Marijos garbingo Ėmimo į Dangų ir šv. Jono Krikštytojo, taip pat šv. Mikalojaus Išpažintojo.

Iki 1872 m. bažnyčia vadinosi šv. Zofijos, o nuo 1873 m. — Švč. M. Marijos į Dangų Ėmimo.

63. SKAPIŠKIS

VIETA. 15 km į rytus, šiaurės rytus nuo Kupiškio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Kupiškio dekanatas.

VARDAS. Nuo dvarininko Skopo pavardės, o ši savo ruožtu siejama su „skapu“ — kastruotu ožiu.

ISTORIJA. Pirmą bažnyčią pastatė Skapiškio dvaro savininkas Felicijonas Stanislovas Skopas. Pagal kitus šaltinius, dvarininkas tik grąžino mūrinę šv. Lauryno bažnyčią, anksčiau turėtą arijonų. Pagal 1987 m. KKŽ ji statyta 1500 m. Skopai neilgai valdė. 1590. V.8 teismo aktu vietovė perėjo Gričinams, XIX a. pab. — J.Tyzenhauzams. 1720 — 1740 m. klebonavo ir lietuviškus pamokslus sakė Vilniaus kanauninkas Juozapas Domininkas Puzinas. Kiek vėliau jis tapo Livonijos vyskupu ir drauge su broliu Mykolu 1750 m. Skapiškyje įkurdino dominikonus. Jis jiems 1756 m. pastatė bažnyčią. 1819 m. dominikonai pasistatė naują mūrinę šv. Jackaus bažnyčią. 1832 m. valdžia nusavino jų rūmus, bažnyčią uždarė, o vienuolyną perdirbo į kareivines. Tik gubernatorius Vladimiras Nazimovas grąžino katalikams dominikonų bažnyčią, kurią vysk. M. Valančius 1858 m. iš naujo pašventino ir padarė parapijinę. O parapijinė, statyta 1500 m., perstatyta 1555 m. ir 1694 m., taip pat veikė. Vėliau tarnavo kaip kapinių koplyčia, o 1915 m. vokiečiai ją sugriovė ir plytas sudėjo į kelią, einantį iš Kupiškio Pandėlin. Po I pasaulinio karo bažnyčios vietoje pastatyta Kristaus statula. Dominikonų bažnyčia nukentėjo 1915 m. per karo veiksmus. 1923 m. žmonės su kun. M.Prielgausku ją iš pagrindų suremontavo. Remontuojant paaiškėjo, kad ji stovi senų kapinių vietoje. Čia buvo laidojama prieš 300 — 400 metų. 1936 m. klebonas N.Kasperiušas išdekoravo bažnyčios vidų. Mūrinė 2 aukštų varpinė nugriauta per I pasaulinį karą.

Krymo karo metu 1854 — 1855 m. rusai, bijodami naujo sukilimo, vienuolyno patalpose įkurdino suomių šaulių pulką.

1855.1.1 — II. 11 Skapiškyje išmirė 220 suomių. Gyvi likę draugai išsikeldami ant jų kapo pastatė paminklą su lotynišku įrašu: „Hic requiescunt CCXX milites cohortis Finicae hostiae epidemiae hyposae anno MDCCCLV. Lugentes sodales hoc monumentum consecraverunt“.

Nepriklausomybės metais vietos šauliai suomių kapą aptvarkė. Retkarčiais apsilankydavo ir Suomijos atstovai. Sovietmečiu tas paminklinis akmuo buvo išimtas ir įmūrytas į kolūkio tvartus.

M. Valančius knygoje „Pastabos pačiam sau“ taip rašė:

„Vienas finas, mirtinos ligos į patalą paguldintas, tarė savo draugams: „Ar žinote ką, broliai? Kai gavome įsakymą eiti į Lietuvą, tarė mano senas tėvas: „Sūnau, kai sustosite Lietuvos žemėje, nieko pikta nedarykite jos gyventojams, nes mūsų bočiai, Karolio XII ten nuvaryti, labai blogai, be širdies su jais elgėsi. Dėl to Dievas nubaudė patį karalių, pažemino švedų valstybę ir jus gali nubausti. Štai taip ir atsitiko. Mirštame kaip musės, nuodais papenėtos, o tos vietos žmonės nemaž neserga ir nemiršta. Argi tai ne Dievo bausmė mums?“ Tai pasakęs, numirė“.

Įdomu, kad iš tikro skapiškėnai, nešiodami plikomis rankomis sušalusius lavonus, neužsikrėsdavo liga ir nė vienas nesusirgo. Ta stipriai užkrečiama liga tenu-

mirusi viena našlė, kuri su suomiais naktimis daužėsi.

Nepriklausomybės metais vienuolyne buvo įkurdinta mokykla. Po II pasaulinio karo vienuolynas mokytojo Vlodo Markevičiaus iniciatyva buvo nugriautas.

APRAŠYMAS. Paveikslas senas ir bus, reikia manyti, įtaisytas dominikonų, kurie pasižymi pamaldumu Marijai.

Paveikslas yra šoniniame altoriuje kairėje pusėje. Dydis apie 1,2x1,8 m. Su sidabriniais aptaisais, papuoštu gėlių raštu. Matosi tik veidai, ranka ir Jėzaus pėdutės iš po aptaiso. Abu su karūnomis. Marijos karūną laiko angelai. Iš šonų 14 votų. Paveikslas vaizduoja Mariją Šiluviskę. Marija iki pusės, žiūri tiesiai, kairėje laiko Jėzų, o dešine prilaiko. Dešiniame petyje

žvaigždė, virš kaktos ant skepetos kryžius. Jėzus dešine laimina, kairėje turi knygą. Ant raudono audėklo fono aplink Mariją ir Jėzų žvaigždžių aureolės.

MALONĖS. Per II pasaulinį karą į bažnyčią priešais šoninį altorių su stebuklingu Marijos paveikslu krito bomba, bet nesprogo dėl Marijos globos. Po remonto užtaisius prikirstas lubas ir grindis, žymės liko.

ATLAIDAI. Lauryno, Sekminių, Petro ir Povilo, Jacinto (titulo).

64. SKARULIAI

VIETA. 2 km į rytus nuo Jonavos. Dabar miesto ribose.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Kauno dekanatas.

VARDAS. Anksčiau vadinosi Lipnikai. Dabartinis vardas kilo nuo pavardės.

ISTORIJA. Padavimai sako, kad pirmoji bažnyčia statyta Vytauto laikais, bet tai neįrodyta. 1522 m. keli bajorai pastatė medinę bažnyčią ir užrašė Lipnikų dvarą. XVI a. pab. Lipnikai perėjo Skaruliams. Vienas iš Skarulių, Andriejus, lydėjo Radvilą Našlaitėlį į Palestiną. Ano meto Skarulių bažnyčia buvusi medinė, nedidelė ir jokių būdu negalėjusi tenkinti žymaus magnato Andriejaus Skarulskio ambicijų. Taigi jis nutaręs savo dvare pastatyti naują ir gražią mūrinę bažnyčią. 1620-1622 m. tokia ir buvo pastatyta. Pavadinta šv. Onos vardu. Pirmoji bažnyčia turėjo Marijos Ėmimo į Dangų, Jurgio, Mikalojaus, Martyno ir šv. Onos titulus. Andriejus Skarulskis buvo daug keliavęs ir naują bažnyčią pastatė pagal vienos Jeruzalėje matytos pavyzdį. 1656 m. bažnyčia per rusų invaziją apdegė. Po to buvo atstatyta. XVIII a. I p. Skambų dvaras atiteko Žemaičių stalininkui Domininkui Kosakovskiui, kuris 1740 m. kitoj Neries pusėj pastatė rūmus, prie kurių išaugo Jonava. Po jo mirties Skaruliai ir Jonava atiteko jo sūnui, tapusiam Vilniaus vyskupu, Juozui Kosakovskiui. Jis įkurdino Jonavoje marijonus. Jonavos bažnyčia iki Lietuvos nepriklausos-

mybės pradžios buvo Skarulių filija. Bažnyčia buvusi išpuošta Smuglevičiaus ir italų dailininkų paveikslais. XIX a. Skaruliai perėjo dvarponiams Siemaškom. Po 1812 m. bažnyčia buvo gerokai paremontuota. 1898 m. prie gotikinės bažnyčios pristatyta neogotikinė mūrinė varpinė. 1844 m. vyskupo vizitacijos akte minima, kad po bažnyčia buvęs rūsys, tačiau I pasaulinio karo metu dalis rūsio užmūryta.

1941.VI.22 raudonarmiečiams traukiantis, kažkas tariamai iššovęs iš varpinės. Bolševikai, to šūvio labai suerzinti, nutarę sušaudyti visus žmones, susirinkusius į bažnyčią. Apsupo juos su kulkosvaidžiais ir liepė gulti ant žemės. Tačiau pasitarę žmonėms leido išsivaikščioti. Keli rusų kariai užėjo į kleboniją, kur tuo metu buvo 3 kunigai: Skarulių klebonas Pranciškus Vitkevičius, Veprių klebonas Balys Vėgėlė ir Vilniaus krašto kunigas Zigmas Stankevičius. Netrukus jie visi buvo išvesti iš klebonijos, žiauriai sumušti, kankinti ir sušaudyti. Jų lavonai nužudymo vietoje išgulėjo 3 dienas. Tik praūžus raudonųjų bangai jie buvo palaidoti Skambų šventoriuje. 1943 m. pastatyti 3 mediniai kryžiai. Jiems apipuvus, 1958.XI.2 viena kun. P.Vitkevičiaus giminaitė, 80 metų amžiaus, vietinių gyventojų remiama, pastatė akmeninį paminklą.

Šventoriaus kairėje pusėje yra koplytėlė su, kaip tikima, stebuklingu kryžiumi. Jis perkeltas iš Skambų apylinkės. Šiam kryžiui žmonės rodė ir teberado pamaldumą. Vieno gaisro metu sudegė apylinkės miškas, taip pat ir medinė tvorelė, buvusi aplink kryžių o kryžius nesudegė.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis yra dešinėje pusėje šoniniame altoriuje. Žmonės pasakoja, kad bandę tą paveikslą pakabinti moterų pusėj, bet po nakties vis rasdavę jį vyrų pusėj, tai toliau jis ten ir buvęs paliktas.

APRAŠYMAS. Dydis apie 1 x 1,2 m. Visas paveikslas padengtas paauskuotu aptaisu. Matosi tik veidai ir rankos. Marija iki pusės. Žvelgia tiesiai. Dešinę ranką pridėjusi prie krūtinės, kaire laiko Jėzulį. Jis žiūri beveik tiesiai. Kaire ranka laiko Žemės rutulį, dešine laimina. Ant Marijos kaklo karoliai. Veidai labai malonūs, patrauklūs. Paveikslo apačioje ant raudono fono yra apie 14 votų karolių rožinių. Virš paveikslo altoriuje yra Marijos Lurdo statula.

MALONĖS. Skambų klebonui Eduardui Siemaškai 1975.IV.30 vienas žmogus papasakojo tokį dalyką. Jo tėvas Feliksas Fedoravičius dalyvavo I pasauliniame kare. Fronte virė mūšis. Kareiviai sugulę negiliuose apkasuose. Aplinkui buvo žuvusių ir sunkiai sužeistų. Jį apėmė baimė ir siaubas. Bet jis prisiminė Skambų bažnyčios altoriaus paveikslą ir pradėjo melstis: „Skambų Dievo Motina, gelbėk mane!“ Ir štai jam kilo mintis šliaužti į šalį. Vos jam pasitraukus, į buvusią vietą krito patrankos sviedinys ir išrausė gilią duobę. Jei nebūtų pasitraukęs, būtų žuvęs.

Žmogus buvo įsitikinęs, kad jį išgelbėjo tik Skambų Dievo Motina Marija.

ATLAIDAI. Titulo (Onos), Marijos Aplankymo.

65. SKUDUTIŠKIS

ISTORIJA. Skudutiškio dvarą įsteigė Petka Jogailavičius XV a. pab. Apie bažnyčios atsiradimą išlikęs pasakojimas. Kai šioje apylinkėje siautė maras, žmonės kritę kaip musės. Tačiau kas pasiekdavo Skudutiškį — likdavo gyvas. Jausdami didelį dėkingumą Dievui, girioj prikirtę rąstų, ant savo pečių juos sunėšę į Skudutiškį ir pastatę mažytę bažnytelę — koplytelę. Dvasinė vyresnybė koplytelės įsteigimą pripažino ir atsiuntė kunigą.

Pirmoji bažnyčia pastatyta 1724 m., vėliau buvo perstatyta. 1859 m. kun. Juozapas Pavilauskas su parapijiečiais bažnyčią dar kartą perstatė. 1939 m. išaugo dabartinė bažnyčia. Ją statęs kunigas St.Čelkus ir kun. Sančiauskas buvo rusų ištremti į Sibirą.

Skudutiškio kapinėse yra savanorio J.Baltrūno kapas. 1919 m. šiose pačiose kapinėse Baltrūnas buvo vienui vienas didelio lenkų kariuomenės dalinio apsuptas. Tačiau gyvas nepasidavė, drąsiai kovėsi ir daug priešų paklojo. Jam kritus lenkų karininkas įsakė savo kareiviams nusiimti kepurės ir pagerbti lietuvi didvyrį, sakydamas, kad tai esąs „spinduliuojantis ir gražiausias pavyzdys, kaip reikia ginti savo tėvynę“.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslą buvo išvežę į Molėtus, bet jį atrado ant medžio Skudutiškyje. Ir taip atsitiko kelis kartus, nors naktį bažnyčia būna užrakinta. Tada jį paliko ten.

APRAŠYMAS. Jis yra medinės bažnyčios didžiajame altoriuje. Viršutinė rėmų dalis figūrinė pusapvalė. Raudoname medžiaginiame fone vienas padėkos ženklas, o iš paveikslo šalių ant altoriaus yra 2 ilgos raudonos juostos ir ant jų — apie 50 votų. Paveikslo dydis apie 1,0x 1,8 m. Su auksiniu aptaisu. Atidengtos rankos, sudėtos ant krūtinės, ir veidas. Metalinis auksuotas kalavijas pervėręs Jos širdį. Marija iki pusės, galvą palenkusi į kairę. Žvilgsnis nukreiptas žemyn. Paveikslo titulas — Marija Sopulingoji.

Šis paveikslas uždengiamas Jėzaus Širdies paveikslu.

Bažnyčios kairėje pusėje kabo apie 1,2x1,6 m dydžio kitas Marijos paveikslas. Jis apdraskytas nuo buvusio metalinio aptaiso. Rudame fone Marija sudėjusi rankas prie krūtinės, su mėlynu apsiaustu, raudonu drabužiu. Aplink galvą šviesi aureolė. 4 kalavijai iš vienos ir 3 iš kitos širdies pusės.

* * *

*O Skudutiškio Mergele Marija Šventoji,
Tujei, kurį kraštą šį metų daug globoji.
Tu palaimink rytą mus, dienos darbui kylant,
Ir globėja mums pabūk, galvai miegui svyrant.
Savo priežiūroj augink blaivybės dorybę,*

*Mūsų šalyje išplėsk skaisčių nekaltybę.
Kaip rymojai Tu tada Betliejaus kūtelėj,
Taip budėki, nepaliauk mūsų visoj šalelėj.
O Marija, visad būk žvaigždele aušrine,
Savo spinduliais mus vesk į dangaus tėvynę.*

Kun. Genevičius

* * *

ATLAIDAI. Švč. Trejybės (titulo), Žolinės, šv. Martyno.

Kai dar buvo maža bažnytelė, per Švč. Trejybės atlaidus žmonės eidavo aplink bažnyčių keliais.

66. SKUODAS

VIETA. 48 km į šiaurės rytus nuo Palangos. 1997 m. — 9000 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Kurį laiką pagal Jono Katkevičiaus vardą buvo pavadintas Johanesburgu. Nuo 1572 m.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1567 m. J. Katkevičius miesto aikštėje pastatė paminklinį kryžių atliktoms misijoms pažymėti. Kol nebuvo bažnyčios, prie šio paminklo buvo laikomos pamaldos. Vysk. Valančius „Pastabose“ mini, kad pirmą medinę bažnyčią katalikams pastatė Vilniaus vaivada Jonas Karolis Katkevičius. Ji statyta 1614 m. 1724 m. kunigaikštis Sapiega, matydamas, kad Bartuvos upė plauna bažnyčią, paskyrė gabalą žemės naujos statybai. Ta pačia proga Skuodo klebonas buvo pakeltas infulatu ir 1725 m. tas pats Kazimieras Sapiega pastatė Švč. Trejybės bažnyčią, kurią konsekravo vysk. Antanas Domininkas Tiškevičius. 1835 m. ji sudegė. 1844 m. pastatyta mūrinė bažnyčia, kurią 1850.VII.16 konsekravo vysk. M. Valančius.

Skuode dar yra evangelikų liuteronų bažnyčia, veikusi nuo 1569 m., ir cerkvė, pastatyta 1887 m. rusų valdininkams.

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame šoniniame altoriuje yra apie 1,5x2,5 m dydžio suapvalintais viršuje rėmais Marijos su Kūdikiu paveikslas. Marija lyg sėdinti, pasisukusi kiek į dešinę ir truputį palenkusi galvą. Dešinė ranka prie krūtinės, kaire prilaiko Jėzaus, apie 5 m. amžiaus, laikomą knygą su Marijos monograma. Iš Marijos dešinės pusės stovi Kūdikis Jėzus, dešinėje laiko škaplierių, kaire — knygą. Už

jų fone angelų galvutės. Viršuje fono Marijos dešinėje pusėje Dievas Tėvas, kiek žemiau prie Jėzaus laikomo škaplieriaus sėdi vienuolis. Jėzus ir Marija su auksiniu aptaisu. Matosi veidai, rankos ir Jėzaus viena pėda. Po Marijos figūra auksinė mėnulio delčia su žmogaus veidu.

Paveikslo apatinėje dalyje įtaisyta lentelė su 62 votais.

ATLAIDAI. Švč. Trejybės (titulo), Škaplierinės, Švč. Sakramento Adoracijos 1988.X.30.

67. STAKLIŠKĖS

VIETA. 30 km į pietus nuo Kaišiadorių.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Vieni žmonės jį sieja su pirmosiomis staklėmis, kurios buvusios pagamintos šioje apylinkėje. Kiti — esą senovėj čia moterys labai daug ausdavusios ir turėdavusios daugybę staklių.

ISTORIJA. XV a. priklausė karališkiems turtams. 1518 m. Žygimantas Senasis užstatė Stakliškes Petrui Masalskiui, kuris už jas mokėjo iždui 1060 kapų grašių. 1549 m. Stakliškės buvo užrašytos karaliaus žmonai Barborai Radvilaitei. XVI — XVIII a. tai buvo seniūnija. Kai Lietuvą užgrobė rusai, dvarą valdė generolas Muravjovas. Čia augo jo sūnus, žinomas kaip korikas. Pirmąją bažnyčią pastatė Zigmantas Vaza 1593 m. Antroji išaugo 1674 m. Stakliškių seniūnas Juozas Bonfallos 1776 m. pastatė dabartinę mūrinę bažnyčią.

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame altoriuje yra Marijos paveikslas. Dydis apie 1,2x1,6 m. Marija stovi ant pusmėnulio, pamynusi žaltį, sudėjusi ant krūtinės rankas, kiek į dešinę palenkusi galvą. Aplink angeliukai. Fonas iš auksinio aptaiso. Už Marijos galvos eina spinduliai, tarp kurių sidabrinės žvaigždės. Jos tunika sidabrinė. Matosi veidai, Marijos, angelų pėdos ir kelių angeliukų kūnai. Iš šalių yra 11 votų.

Bažnyčios didžiajame altoriuje yra Švč. Trejybės, Marijos ir Juozapo paveikslas. Dydis apie 1,5x2 m. Dešinėje — stebuklingas Jėzaus paveikslas.

ATLAIDAI. Švč. Trejybės (titulo), Magdalenos ir šv. Pranciškaus kančios (atrodo).

68. SUŽIONYS

VIETA. 17 km į vakaras nuo Pabradės.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Kalvarijų dekanatas.

ISTORIJA. Vilniaus vyskupijos sąrašuose bažnyčia minima 1744 m. Karpio lėšomis 1795 m. pastatyta dabartinė mūrinė bažnyčia. Ją atnaujino 1856 m. Jonas Tiškevičius. Jis fundacijos akte įrašė sąlygą, kad pamokslai būtų sakomi lietuviškai. Po 1863 m. rasai bažnyčią uždarė. 1878 m. ją pavyko atgauti. 1927 m. bažnyčia atnaujinta.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslas sukurtas Vilniuje apie 1912 m. Priėjo buvo 4-5 votai. Klebonas Antonis Dziekanas apie 1962 m. atsivežė iš Vilniaus Aušros Vartų daug votų ir prikabino. Jis mano, kad Aušros Vartų Marija viena, ir skirtumo nėra, nes Sužionyse taip pat Aušros Vartų Marija.

APRAŠYMAS. Didžiajame altoriuje yra Aušros Vartų Marijos paveikslas. Dydis apie 1,6x2,2 m. Ant tamsiai mėlyno fono 54 votai.

ATLAIDAI. Šv. Onos, Švč. Trejybės, Felikso de Valua (titulo), Mato.

69. ŠATEIKIAI

VIETA. 17 km į šiaurės vakaras nuo Plungės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

VARDAS.

ŠATEIKIŲ GIROS LEGENDA

Seniai seniai, kai lietuvių protėviai buvo pagonys, kur dabar yra Šateikiai ir aplinkiniai kaimai, ošusi paslaptinga giria: plati, klaidi ir dosni. Pačiame gijos viduryje, ten, kur susimetę krūvon stovėjo keli ažuolai, prie pat seniausiojo nuolat raseno ugnis. Į jos liepsną žmonės suberdavo saują grūdų, gėlių ir žolynų sėklų, pirmųjų vaisių ir uogų, todėl ugnis visada degė ir aplink kvepėjo įvairiausiais kvapais.

Gijos glūdumoje, ant kalvelės, stovėjo puošni bajoro Šateikos medinė pilis. Kas rytą, vos tik pro medžių viršūnes pasirodydavo saulės kraštelis, Šateika pasikeldavo iš miegamojo į vienintelį bokštelį ir dairydavosi po savo valdas, kol tarnai pakviesdavo pusryčiauti. Bet prieš tai pro kiemo vartus išeidavo pasiuntinys ir nunešdavo kasdieninę auką šventajai ugniai.

Vakarais, kai saulė pasislėpdavo už medžių viršūnių, į bokštelį pasikeldavo vienturtė našlio Šateikos duktė Milda ir ilgai tyliai stovėdavo atvirame bokšte. Kai kurį vakarą ji uždainuodavo, pilies tarnai sakydavo, kad mergužėlės širdis tėvo nelaisvėje verkia.

Labai mylėjo bajoras Šateika savo vienturtę, iš pat kūdikystės augusią be motinos. Mylėjo ir saugojo, stengdamasis, kad net lietaus lašas neužkristų ant jos pečių. Saugojo, bet nesuprato, kad pati gražiausioji visoje apylinkėje mergina turi širdį ir trokšta ne vien tėvo švelnių žodžių ir glamonių.

Nežinia, kas pirmasis pastebėjo netoli pilies po medžiu stovintį jaunuolį, kuris akių nenuleisdavo nuo Mildos. Paskui vaikiną grįždavo į varganą Platelių ežerą žvejoj trobelę.

Ėmė pilies tarnai patyliukais porinti, kad Šateikos Mildai ir senojo žvejo Bangio sūnui Meilučiui naktuzė tamsi miegoti neleidžia. Ir jei jaunieji būtų tik tylomis dūsavę, gal ir nieko blogo nebūtų įvykę.

Pačios ilgiausios birželio dienos vakarą, kai Platelių pakrantėse liepsnojo vasarvydžio laužai, o jaunos širdys veržėsi viena prie kitos, savo bokšte Milda uždainavo tokią ilgesingą dainą, kad net užmigę paukščiai nubudo. Nutilo pilies tarnai, tokią naktį taip pat miegot negalėję, o sargybiniai prisiminė prabėgusias jaunystės dienas. Tik staiga nutilo paukščiai, nutilo akimirkai Mildos ilgesinga daina ir nuskambėjo kita. Visu balsu uždainavo Meilutis. Gerą pusę nakties, tarsi dviejų išskirtų širdžių meilės prisipažinimas, skambėjo daina tai iš bokšto, tai iš po medžio.

Pabudęs senasis Šateika iš pradžių nesusigaudė, kokius monus provija nakties vaiduokliai. Pasiklausęs jis suprato viską: kažkas nori atimti jo vienintelį turtą, jo vienintelę viltį ir meilę...

Įsiuto bajoras, pačiupinėjo žilstančią barzdą, pasitikrino, ar nesapnuoja, ir baidy balsu riktelėjo. Subėgo tarnai, pikta nujausdami.

— Kaip jis drįsta? Šimtą lazdų akiplėšai! — net putodamas rėkė Šateika.

Kaip tetervinas, ankstyvą pavasarį suokdamas meilės dainą savo išrinktajai, Meilutis dainavo vis skambiau, vis jausmingiau, į kiekvieną Mildos dainos posmą atsakydamas su dar didesniu įkvėpimu ir meile, ir negirdėjo Šateikos tarnų. Jis tik dainavo, dainavo. Netgi tada, kai tėvas grubiai iš bokštelio menėn nustūmė Mildą, Meilutis dainavo, laukdamas jos atsakymo. Netgi tada, kai Šateikos tarnai pririšo jį prie to paties, po kuriuo stovėjo, medžio, Meilutis dainavo, tarsi nesuprasdamas, ko reikia tiems staiga čia atsiradusiems žmonėms.

— Šimtą lazdų akiplėšai! — sumaurojo bokšte bajoras, ir tarnai, bijodami prarasti duonos kąsnį, pakluso valdovo įsakymui. Po kiekvieno lazdos smūgio Meilučio daina darėsi vis tylesnė, o po aštuoniasdešimt septintojo ji visai nutilo. Toliau tarnai skaičiavo smūgius jau negyvam jaunuoliui. Tuo pačiu metu pilyje nuaidėjo toks širdį veriantis klyksmas ir tiek daug kartų naktį jį kartojo aidas, kad visi, jį girdėjęsiai, neužmiršo iki savo gyvenimo pabaigos.

Įbėgęs į dukters kambarį, Šateika sustingo iš siaubo. Ant palangės, ištiesusi rankas į Meilutį, buvo sukniubusi negyva Milda.

Tą dieną, kai su didžiule pagarba šventajame miškelyje buvo sudeginta mergaitė, dingo ir pilies valdovas Šateika. Audringą naktį perkūnas trenkė į didiko pilį, ir patekėjusi saulė išvydo tik pajuodusius nuodėgulių ir pelenų krūvą...

Pirmoji bažnyčia Šateikiuose pastatyta 1700 metais, galbūt toje vietoje, kur augo šventieji ąžuolai ir kūrenosi amžinoji ugnis.

(Legenda perrašyta iš Plungės raj. laikraščio „Kibirkštis“ 1986.V.1.)

ISTORIJA. Šateikių vietovė žinoma jau senais laikais. 1568 m.kovo 12d. privilegija Žygimantas Augustas Šateikius atidavė Jokūbui Laškovskiui. 1586 m., valdant Steponui Batorui, ši privilegija buvo patvirtinta. Po J.Laškovskio Šateikiai atiteko Erazmui Skolvidui, kuris savo valdą pardavė Barborai Šverinienei už 30 000 lenkiškų auksinių (zlotų).

1661 metais šios valdos buvo užstatytos broliams Andriui ir Danieliui Broel — Pliateriams. Vėliau Šateikių šeimininkais buvo Sapiegos. Yra žinių, kad 1717 m. Šateikius jau valdė Andrius Pliateris, o XVIII a. II p. — Korialanas Pliateris. Jų palikuonys šeimininkais buvo ligi 1940 m., nors gyveno ne Lietuvoje.

(Iš laikraščio „Kibirkštis“ 1982.VIII.28.)

1700 m. pastatyta pirmoji medinė bažnyčia. 1875 m. grafas Pliateris pastatė gotikinę šv. Morkaus bažnyčią, kurią konsekrovo vysk. A.Beresnevičius (pagal 1987 m. KKŽ, buvo pastatyta dar viena 1776 m.). 1926 m. suteiktos parapijos teisės. Bažnyčia buvo viena gražiausių Žemaitijoje. Jos puikius vitražus sunaikino 1945 m. Vėlykų metu į bažnyčią įsibrovę rusų kareiviai.

APRAŠYMAS. Bažnyčios didžiajame altoriuje yra Marijos Šiluvinskės paveikslas. Dydis apie 1,3x2 m. Marija ant kairės rankos laiko Kūdikį, su paausutuais rūbais, vainikais. Aplink paveikslą ornamentas iš rožių su lapeliais: viena auksinė, kita sidabrinė. Aplink aptaisą raudonas aksominis fonas. Ant jo 12 votų.

ATLAIDAI. Marijos Gimimo, šv. Morkaus evangelisto (titulo).

70. ŠATĖS

VIETA. 20 km į pietryčius nuo Skuodo.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Skuodo dekanatas.

VARDAS. Nuo upės.

ISTORIJA. 1670 m. Jonas Volskis pastatė medinę bažnyčią, kuri veikė kaip filija. 1771 m. A.Sapiega pastatė šv. Jono Krikštytojo naują bažnyčią. 1885 m. baigta statyti nauja mūrinė didžiulė bažnyčia, kurią 1892 m. konsekrovo vysk. M.Paliulionis.

Vysk. Valančiaus laikais Šatės ilgą laiką nebuvo blaivios. Šv. Jono atlaidų dieną Šatėse atsiradęs ir pats „žmonių vyskupas“. Po sumos vyskupas įlipęs į sakyklą ir

taręs: „Mieli mano šatiškiai, sakykite man, kaip aš parodysiu Dievui jūsų girtas dūšes?..“ Prisiekusieji išgert norėjo išeiti laukan, bet prie durų stovėjo zakristijonas. Kunigai atsigulė bažnyčioje kryžium ir pasakė nesikelsių tol, kol visi vyrai iki vieno prisieks nebegerti. Pats vyskupas tuo metu sakykloje meldėsi. Šačių vyrai kalbėjosi, tarėsi, po to suklaupė ir didžiu balsu užgiedojo: „Nors ir žemė drebėtų, ir kalnai griūtų į marių gilumas!..“ Po to kunigai atsikėlė nuo žemės. Šatiškiai nebegėrė.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Bažnyčios šoniniame altoriuje buvo Marijos stebuklingas paveikslas. Priėjo apie 50 votų. Yra legenda, kad šitą paveikslą norėta išvežti į Mosėdį, bet arkliai nepavežė. Apie 1982 m. paveikslas iš bažnyčios buvo perkeltas į kleboniją. Paveikslo titulas Marija Visų Malonių Tarpininkė.

APRAŠYMAS. Dydis apie 1,2x1,4 m. Marija balta tunika ir raudonu apsiaustu gaubia žmones: popiežių, vyskupą, vienuolį, karalaitį... 16 žmonių.

ATLAIDAI. Jono Krikštytojo (titulo).

71. ŠEDUVA

VIETA. 40 km į vakarus nuo Panevėžio. 1997 m. — 3560 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Šeduvos dekanatas.

VARDAS. Senovėje buvo vadinama Šiauduva.

ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia buvo pastatyta 1512 m. ant Kotiško kalnelio. Ji greit sudegė. 1542 m. klebono Povilo rūpesčiu pastatyta antroji medinė bažnyčia. 1640 m. Upytės vaivada Jeronimas Valavičius savo lėšomis padarė pamatus naujai ir dabartinei bažnyčiai. 1649 m. ji buvo baigta. Žemaičių vysk. Jurgis Tiškevičius ją pašventino. Anksesnės bažnyčios turėjo „Šv. Panelės Marijos“ vardą, ši — „Šv. Kryžiaus Atradimo“ vardą. Po kelių dešimtmečių bažnyčių palietė gaisras. Tokia pati nelaimė pasikartojo 1799 m. Dvarininko S.Poniatovskio rūpesčiu bažnyčia buvo atstatyta 1804 m. Pagal Jeronimo Valavičiaus sumanymą turėjo vieną pagrindinę navą. Buvo įrengti 9 altoriai.

1905 m. klebonas Povilas Šalučka parapijos lėšomis, nekeisdamas bendro stiliaus, pristatė šonuose dar dvi navas ir bažnyčios planas įgavo kryžiaus formą. Joje įrengti 5 altoriai. 1937 m. klebono Mykolo Karoso iniciatyva bažnyčia buvo atnaujinta iš išorės ir perdekoruotas jos vidus. Turi šv. Marijonos Kankinės relikvijas.

1956— 1962. VIII.20 Šeduvoje kaip tremtinys gyveno ir mirė Kaišiadorių vyskupas Teofilis Matulionis. Jo kūnas buvo parvežtas į Kaišiadoris.

Nuo 1974 m. bažnyčių atnaujino, išgražino, senus paveikslius restauravo klebonas Bronius Antanaitis.

Šventoriuje yra metalinis kryžius su užrašu, padarytu spaudos draudimo metais: „Pundacij Jaunikajczų Diewui ant garbies 1898 m.“

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame altoriuje yra Marijos paveikslas. Dydis apie 1,2x1,9 m. Marija stovi ant žemės. Ant kairės rankos Kūdikėlis, dešinė nuleista, žvelgia kiek į kairę. Jėzus kaire ranka laiko knygą, dešine laimina. Apdengti aptaisu, kurio dalis išpuošta gėlėmis. Matosi abiejų veidai, delnai ir basos pėdos. Karūna su 4 brangiais akmenimis. Jėzaus karūna be jų. Aureolės — saulės su spinduliais. Aplink juodu 12 žvaigždžių. Ant raudono aksominio fono 6 votai.

ATLAIDAI. Kryžiaus Atradimo (titulo), Angelų Sargų, Žolinės, Marijos Nekalto Prasidėjimo.

72. ŠEŠUOLĖLIAI

VIETA. 9 km į rytus nuo Širvintų.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Širvintų dekanatas.

ISTORIJA. XVIII a. dvaro žmonės paveikslą atradimo vietoje pastatė mažą medinę bažnytelę. 1812 m. ją imta vadinti vieša koplyčia ir joje retkarčiais buvo laikomos pamaldos, o nuo 1824 m. jau pradėta vadinti Širvintų bažnyčios filija ir prie jos nuolat gyveno kunigas. 1863 m. rusų valdžia uždraudė kunigui gyventi Šešuolėliuose. Bažnyčia liko stovėti tuščia. Nuo senatvės sudubo ir todėl buvo nugriauta. Naujos bažnyčios valdžia neleido statyti. Ilgai rūpintis, prašyta. Ir tik tai 1910 m. grafo Grabausko ir Širvintų klebono Jono Navicko rūpesčiu pastatyta nedidelė mūrinė bažnyčia. Buvo galima statyti ir didesnę, bet Širvintų klebonas nenorėjo, kad nustelbtų jo bažnyčią. 1924 m. Šešuolėliai tapo pilnateise parapija. Bažnyčios kairėje viduj palaidoti Jasinskų giminės, jos fundatorių, palaikai.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Toje vietoje, kur dabar yra bažnyčia, kitados augusi didžiulė liepa, aplinkui ošęs miškas. Vieną dieną toje liepoje žmonės radę įkeltą Dievo Motinos su vaikiu Jėzumi ant rankų paveikslą. Žmonės su didele pagarba paveikslą nuėmė ir nunešę į Alionių bažnyčią 4 km nuo šios vietos. Bet kitą dieną paveikslas vėl atsiradęs toje pačioje liepoje. Žmonės antrą kartą nunešę jį į Alionis. Paveikslas vėl grįžęs atgal. Taip pasikartojo dar kelis kartus. Tada Šešuolėlių dvaro žmonės toje vietoje pastatė mažą medinę bažnyčią. Stebuklingą paveikslą įtaisė altoriuje, aplink įkūrė kelias sodybas, ir taip atsiradęs Šešuolėlių bažnytkaimis.

APRAŠYMAS. Didžiajame altoriuje yra paveikslas. Dydis apie 70x90 cm. Ovaliniuose rėmuose. Aptaiso nėra. Marija sėdi ant kėdės, palenkusi galvą link Jėzaus, kurį laiko ant kelių kairėj pusėj. Jėzus apie 8 mėn. amžiaus. Iš kraštų 2 angelai. Ant Marijos galvos balta skepeta. Su raudona tunika. Ant kelių žalias audeklas. Paveikslas kabo raudoname fone apie 1,6x2 m, ant kurio yra 25 dideli votai. Tarp jų 3 žvaigždės, 1 puse mėnulis.

ATLAIDAI. Kazimiero, Marijos — Visų Malonių Tarpininkės (titulo, paskutinį gegužės sekmadienį), Lauryno.

73. ŠIAULIAI

VIETA. Šv. Petro ir Povilo bažnyčia. 1997 m. — 147 000 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Vieni kildina iš žodžio „šaulys“ (karys), kiti — iš „saulė“.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pirmąją bažnyčią pastatė Žemaičių seniūnas M. Kęsgailą 1445 m. Antroji statyta 1617–1626 m. Klebonas Kazimieras Bukota (mirė 1793 m.) atliko didelį bažnyčios remonto darbą. Kun. Ignotas Štachas atnaujiną ją iš vidaus. 1880 m. žaibui nutrenkus bokštą, jis paauskštintas dviem tarpsniais. XX a. pr. buvo pristatytos dvi koplyčios ir perstatytos zakristijos. 1944 m. bažnyčia buvo smarkiai apgriauta. 1951–1953 m. restauruota, atstatyta.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešinėje koplyčioje, prie kurios yra užrašas: „Ši altorių aukojų Šv. Marijos garbei — Julija Rakauskaitė. 1938.1.23“, yra du Marijos paveikslai.

I paveikslas kabo viršutinėje dalyje. Dydis apie 40x50 cm. Tai Marijos Neperstojančios Pagalbos bizantinis paveikslas. Marija kiek pasikreipusi į kairę. Kaire ranka laiko Kūdikelį Jėzų, dešine — Jo rankutes. Žvilgsnis mąstantis. Su melsvai žalsva tunika, išpuošta ornamentais. Su karūna. Ant skepetos per kaktos vidurį žvaigždė, kita žvaigždė kiek šone. Jėzus žiūri atgal. Abipus Marijos galvos — 2 angelai iki pusės. Vienas jų laiko kryžių, kitas, rodos, graikišką kryžių. Po paveikslu ant raudono aksominio fono kabo 8 braškės.

II paveikslas — Marijos su Jėzumi — yra ant to paties raudono fono, žemiau aprašytojo. Aptaisytas auksiniu aptaisu. Rėmų nėra. Matosi veidai, rankos ir Jėzaus pėdos. Marija dešine ranka laiko

skepetą, kaire — Kūdikelį. Jėzus kairėje rankoje laiko rutulį su kryžiuuku, o dešine laimina. Marija pavaizduota pasisukusi kiek į kairę, bet žiūri tiesiai. Abu su auksinėmis karūnomis ir aureolėmis.

Iš altoriaus šalių 2 lentelės su votais, karoliais. Vienoj lentelėj yra apie 75, kitoje apie 85 padėkos ženklus.

ATLAIDAI. Šv. Petro ir Povilo (titulo).

74. ŠIMONYS

ISTORIJA. Aprašyta I dalyje.

PAVEIKSLO ISTORIJA. 1928 m. į Šimonis atkeliamas klebonu Jurgis Martinaitis (mirė 1946.X.2). Bažnyčios didžiajame altoriuje įrengtas Marijos paveikslas, kurį jis savo lėšomis pirkė už daugiau nei 3 000 litų, norėdamas didesnės Marijos garbės.

APRAŠYMAS. Didžiajame altoriuje esančio Marijos paveikslo dydis apie 1,1 x2 m. Su aukšiniu aptaisu. Nupieštas ant drobės. Panašus į Marijos Čenstakaviškės atvaizdą, tik šviesesnis, nes pagal žmonių pasakojimą toks buvęs senasis sudegęs paveikslas. Aplink galvas 13 žvaigždžių, virš žvaigždžių vainiko ant fono — dar 3 žvaigždės. Ant raudono fono dešinėje Marijos pusėje kabo didelė auksinė širdis. Po Marijos ir Jėzaus figūrom yra sidabriniai debesys ir vainikas iš auksinių rožių su sidabriniais lapeliais. Paveikslas uždengiamas Rafaelio Santi „Siksto Madona“.

MALONĖS. Apie 1936 m. Šimonių klebonas Jurgis Martinaitis išvažiavo į Kupiškį trijų dienų rekolekcijoms. Jam nesant namie bažnyčioje pamaldų nebuvo. Bažnyčia buvo užrakinta. Prieš išvykdamas klebonas pakonsekravo Ostiją ir, įdėjęs ją į monstranciją, paliko altoriuje neužrakintą. Vieną naktį vagis, prisitaikęs raktą, įsibrovė į bažnyčią ir pavogė monstranciją drauge su Ostija. Gavęs žinią apie bažnyčios apiplėšimą, kun. J.Martinaitis tuoj grįžo ir įsakė visą valandą skambinti varpais. Žmonės, išgirdę tą nesuprantamą varpų gaudimą, iš plačios apylinkės susirinko į Šimonis ir žinia apie bažnyčios apiplėšimą greit pasklido visoje parapijoje. Kunigas pasakė jaudinantį pamokslą, paaiškino, kokia baisi piktadariystė įvyko. Jis ragino žmones permaldauti ižėistą Jėzaus širdį ir maldauti stebuklingą Dievo Motiną, kad ji piktadarių atvestų prie atgailos ir jis grąžintų monstranciją. Pats kunigas iš sakyklos prieš žmones Marijai pažadėjo, kad jis nepaliaus meldėsis, kol monstrancija neatsiras. Ir taip pamaldos be pertraukos vyko ištisą parą. Po įtempto nakties budėjimo anksti rytą atbėgo viena moteriškė ir pranešė, kad monstrancija yra pastatyta prie jos namo. Klebonas tuoj surengė didžiulę procesiją ir pats liturginiais drabužiais nuvyko į nurodytą vietą. Monstrancija buvo iškilmingai grąžinta į bažnyčią. Po poros dienų ir pats vagis atėjo pas kleboną ir prisipažino padaręs tą piktadariystę. Klebonui paklausus, kas jį privertė grąžinti pavogtą monstranciją, atsakė, jog jį apėmė nepaprasta tos monstrancijos baimė ir baisus vidinis nerimas. Per ištisą naktį negalėdamas nusiraminti, atnešęs monstranciją ir pastatęs maldingos moters palangėje, kad ji greičiau būtų surasta. Jis atliko išpažintį ir atgailą. Šis įvykis dar labiau sustiprino pamaldumą Marijai.

ATLAIDAI. Jurgio, Marijos Nekalto Prasidėjimo, Žolinės (titulo).

75. TABARIŠKĖS

VIETA. 35 km į pietryčius nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Turgelių dekanatas.

VARDAS. Nuo dvarininko pavardės.

ISTORIJA. 1507 m. dvaro savininkas Vaitiekus Taboras pastatė pirmą medinę

bažnytelę. Vėliau dvaras priklausė Skarbek-Važinskas. Mykolas S. Važinskas, Lietuvos raštininkas, 1770 m. pastatė naują medinę bažnytelę ir įkurdino basuosius karmelitus. Prie vienuolyno veikė ir mokykla. 1832 m. vienuolyną maskoliai uždarė. 1809 m. bažnyčiai buvo suteiktos parapijos teisės. 1870 m. remontuota.

APRAŠYMAS. Yra du stebuklingi paveiksai.

I paveikslas yra bažnyčios didžiajame altoriuje. Vaizduojamas Marijai ir apaštalam Šv. Dvasios atsiuntimas. Dydis apie 1,2x1,5 m. Virš paveikslo yra 12 votų. Marija su apaštalais meldžiasi. Virš jų—ugnelės ir Šv. Dvasia karvelio simboliu. Iš jo sklinda spinduliai.

II paveikslas yra kairiajame šoniniame altoriuje. Figūriniuose pusapvaliais kampais rėmuose Marija iki pusės. Dievo Motina savo dešinėje prilaiko stovintį Kūdikėlį Jėzų. Galvas abu palenkę į priešingas puses. Ant galvų auk-

siniai vainikai. Jie papuošti žaliais akmenimis, o Jėzaus — dar baltais ir raudonais akmenimis. Jėzus ir Marija su sidabriniais aptaisais. Matosi veidai, rankos ir Kūdikėlio kojos. Veidai malonūs. Šalia paveikslo dešinės pusės lentelė su 10 votų. Vienas su 1858 m. data ir inicialais E.W.

Bažnyčios dešiniajame altoriuje yra stebuklingas paveikslas: Jėzus plakamas prie stulpo. Juosta ant klubų sidabrinė, aureolė auksinė.

ATLAIDAI. Arkangelo Mykolo (titulo).

76. TRAUPIS

VIETA. 15 km į šiaurę nuo Kavarsko.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Raguvos dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Parapija įsteigta 1515 m. Jos fundacija rūpinosi vietos dvarininkai broliai Jurgis ir Petras Mikalavičiai. Tais pačiais metais buvo palaiminta ir pirmoji medinė šv. Mikalojaus bažnyčia. 1785 m. kitas Traupio savininkas Ignas Franckevičius pastatė naują bažnyčią, taip pat medinę. 1892 m. patys parapijiečiai, vadovaujami klebono kun. Juozapo Butvido, pastatė dabartinę mūrinę baroko stiliaus bažnyčią su vienu 30 m aukščio bokštu. Ją pašventino vyskupas Gasparas Cirtautas šv. Onos garbei. Frontono įrašas skelbia: „Geras įeik, geresnis išeik“.

1995 liepos mėn. išėjo Lietuvos Sąjūdžio Anykščių tarybos ir Santaros „Už demokratinę

Lietuvą“ tarybos leidinys „Žibury“, Nr. 7(61), skirtas Traupio parapijos 480-mečiui.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Tikriausiai atkeltas iš senosios bažnyčios. 1958 m. prie kun. Igno Šaučiūno dekoruojant bažnyčią, šis paveikslas buvo perkeltas į zakristiją kaip netinkamas. Į jo vietą buvo įdėtas dekoratoriaus V.Čižausko pupieštas menkos meninės vertės šv. Antano paveikslas. 1986 m. paprašiau Švč. M.Marijos paveikslą restauruoti garsią restauratorę Janiną Bilotienę. Ji, kaip žinoma, vėliau restauravo Švč. Aušros Vartų Mariją prieš popiežiaus atvykimą į Lietuvą. Pas mus darbą atliko be priekaištų. Tuojau buvo sugrąžintas į savo senąją vietą altoriuje. Jos nuomone, šis paveikslas yra XVII-XVIII a.

Būdavo švenčiami ir Jos atlaidai. Suplaukdavo daug žmonių, nes laikė Ją stebuklinga. Kokią metų dieną Ją minėdavo, neteko sužinoti. Votų irgi neišliko. - Kun. Steponas Galvydis.

Paveikslas įrašytas į Valstybės saugomuosius. Susideda iš 9 dalių-paveikslukų, vaizduojančių stebuklingos Marijos statulėlės, esančios Gideliškės (Lenkijoje) vietovėje, istoriją ir malones. Po paveikslukais yra lenkiški užrašai. Paveikslo viduryje - Marijos su Kūdikiu ant rankų statulėlė, laikoma dviejų vienuolių. Teksto vertimas:

1. 1515 m. valstietis Jonas Čėčikas netoli nuo savo namų rado šį Mergelės Marijos paveikslą. Ilgokai pagalvojęs, kartu su nebyliais gyvuliais nusilenkė ir paėmė pas save į namus. Paslėpė, niekam nepasakojo. Apie tai liudija istorija.

2. Tais pat metais valstietis su savo namiškiais labai sunkiai susirgo ir buvo priverstas paslėptą kampe paveikslą atiduoti Forkac bažnyčiai. Ir tučtuojau su visa šeimyna pasveiko. Bet paveikslas, nepatenkintas savo nauja vieta, grįžo į tą pačią vietą, kur buvo rastas.

3. 1631 m. nežinoma miestietė, atėjusi iš Bohnės į Gidelius su daugeliu liudytojų, paliudijo, kad jos 4 metų dukra, žaidusi su kaimynų vaikais, įkrito į šulinį. Ten išbuvo 2 valandas. Kai tėvai ją ištraukė ir paaukojo Gidelių Švč. Mergelei, dukra iškart pasveiko.

4. Toje vietoje, kur buvo rastas Švč. M. Marijos paveikslas, buvo pastatytas kryžius. Liaudis, susirinkusi priėjo, prašydavo ir gaudavo daug malonių. Pvz., tėvai išprašė gyvenimą savo dukrelei, gimusiai prieš laiką.

5. 1631 m. šviesiausia ponia Stradomė iš Krokuvos liudijo su daugeliu liudininkų, kad jai Viešpats Dievas, užtariant Švč. Marijai iš Gidelių, į kurią ji nuoširdžiai kreipėsi, grąžino regėjimą.

6. Tuo metu, kai šis paveikslas ilgą laiką stovėjo Dievo Kančioj, šviesiausias ponas Martynas Gidelskis per nelaimingą atsitikimą Torgardoje pateko į kalėjimą. Per Švč. Mariją išlaisvintas, jis Marijos garbei savo tėviškėje tučtuojau pastatė bažnyčią.

7. 1632 m. ponas Gabrielius Širvinskis po traumos dėl arklio kaltės gulėjo mirties patale. Jo motina dažnai aukojosi prie Švč. M. Marijos Gideliškės. Ponas G.Širvinskis pasveiko.

8. 1630 m. šviesiausia ponia Pukaženska gavo nuo Švč. Marijos malonę savo sūnui. Apie ją liudijo liudininkai. /.../ Ji pamatė visiškai sveiką sūnų prie Švč. Marijos paveikslo.

9. Istorija apie stebuklingą Švč. M. Marijos Gideliuose paveikslą.

1515 m. valstietis Jonas Čėčikas arė savo žemę. Rado Švč. Mergelės Marijos paveikslą prie akmens. Kai jaučiai parpuolė ant kelių, buvo mušami, bet jie nesikėlė ir toliau nėjo. Valstietis nusprendė užeit iš priekio ir pažiūrėt, kas yra. Tada jis pamatė paveikslą 1/4 rankos iki alkūnės dydžio. Valstietis priklausė ir paėmė paveikslą (statulą?), nunešė namo ir paslėpė skrynioje po savo rūbais. Norėjo viską nutylėti. Bet Viešpats Dievas patvarkė kitaip. Taip atsitiko, kad valstietis, jo žmona ir vaikai apako ir negalėjo vienas kitam patarnaut. Tada paprašė vienos moteriškės, kad jiems patarnautų. Šita moteriškė, įėjus į kamara ir atidarius skryniją, pamatė virš rūbų spindintį paveikslą (statulą?). Po to pasakė namiškiams — ligoniams, kad Dievo ranka teisinga: turint šventenybę namuose, reikia tučtuojau pranešti klebonui. Jie pakluso ir paveikslą atidavė klebonui. Šis nunešė paveikslą į bažnyčios cimboriją ir pastatė. Sergantieji tą pačią valandą pasveiko. O kada klebonas tą paveikslą slėpė, šis vėl buvo matomas, kur rastas pirma. Matydami šį stebuklą, žmonės greitu laiku pastatė kryžių ir tą paveikslą tenai įstatė. Priėjo ilgą laiką dideliais būriais sueinanti liaudis daug įvairių malonių gaudavo. Laikui bėgant, šviesiausias ponas Martynas Gidelskis, ekonomas, Švč. Marijos įsakymu ten pastatė koplyčią ir Jos vardo bažnyčią, kuri stovėjo keliasdešimt metų. Po to iš malonių ponų Stambeckų, šviesios ponios Doržovskos aukų Viešpaties Dievo ir Mergelės Marijos garbei pastatė mūrinę, prabangią bažnyčią.

77. TROŠKŪNAI

VIETA. 16 km į šiaurės vakarus nuo Anykščių. 1997 m. — 600 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Raguvos dekanatas.

VARDAS. Dvarininkas suteikė savo vardą — Vladislovas, bet neprisigijo.

ISTORIJA. 1696 m. dvarininkas Vladislovas Sakalauskas pasikvietė bernardinus ir jiems 1698 m. pastatė bažnyčią. 1700 m. pastatė ir vienuolyną. 1773 m. prie vienuolyno įsteigta mokykla. Bažnyčiai sudegus, bernardinų gvardijonas kun. Domininkas Dambrasukas 1789 m. pastatė mūrinę bažnyčią, varpinę ir 1794 m. mokyklą. Daug prisidėjo dvarininkas Petkevičius. 1803.VIII.2 Vilniaus vysk. pagalbininkas Dovydas Pilkauskas pašventino bažnyčią Švč. Trejybės vardu. Baigiant statyti bažnyčią, caro „dėka“ jos bokštas liko nebaigtas. Kupolas turėjo būti kaip Šv. Petro ir Povilo bažnyčios Vilniuje. Tad angą bažnyčios lubose uždegnė skydu, ant kurio per 1968 m. restauravimą buvo nupiešta Švč. Trejybė.

Troškūnų bernardinams 1807 m. valdžia leido atidaryti mokyklą. Jie savo lėšomis išmūrijo dviaukštę gimnaziją. 1832 m. rusų valdžia, naikindama daugybę vienuolynų, Troškūnų nelietė. Bernardinai dar laikė parapiją. 1864.XI. 11 gautas raštas, kuriuo, generalgubernatoriui paliepus, Kauno gubernatorius M.Muravjovas įsako: „Troškūnų bernardinai nedraudė jiems priklausomoje bažnyčioje giedoti giesmių, ir, priešingai valdžiai, sukilėlių būrio vyresnysis Mineika 1863.V.6 užėjo į vienuolyną ir buvo priimtas. Bažnyčioje matyti keturi ginkluoti sukilėliai. Todėl Troškūnų vienuolynas kaip žalingas valdžiai yra panaikintinas“.

Po I pasaulinio karo pranciškonai vėl buvo grįžę į Troškūnus. Tačiau ilgainiui

savo seną sodybą apleido ir parapija teko pasauliečiams kunigams.

Sovietmečių vienuolyno pastatai buvo nacionalizuoti. Kurį laiką čia buvo įsikūrusios tarybinės įstaigos. Vėliau (1960—1985 m.) įsteigta žemės ūkio mechanizavimo mokykla. 1989 m. nusiaubti vienuolyno pastatai buvo grąžinti Troškūnų parapijai. Jie restauruoti ir atgavo buvusią architektūrinę formą. Čia įsikūrė Adolfo Kolpingo draugijos jaunimo ir nedarnių šeimų centras.

PAVEIKSLAS. Nuo seno Troškūnų bažnyčioje buvo stebuklingas Marijos Škaplierinės paveikslas. Medinė bažnyčia sudegė, bet paveikslas liko nepaliestas. Jis buvo įdėtas naujos bažnyčios didžiajame altoriuje. 1947 m. dešinėje bažnyčios pusėje Švč. Marijos altoriuje dar buvo stebuklingas Jos paveikslas. Raudonos gelumbės fone, su paausotu aptaisiu. Fonas nusagstytas votais. Paveikslas buvo uždengiamas dailininko Dilkos pieštu paveikslu, kur Marija vaizduojama debesyse.

Po to niekas nematė to paveikslo ir jis buvo laikomas pražuvusiu.

1989 m. tvarkydamas Švč. Marijos altorių kleb. kun. St.Kazėnas pastebėjo, kad po paveikslo foniniu audeklu dar kažkas yra. Nuėmus šį audeklą pasirodė nuostabus Švč. M. Marijos atvaizdas. Paveikslas tapytas 1660 m. Kitoje jo pusėje yra ir dar viena data — 1557 m. Apačioje paveikslo užrašas: „MONSTRA TE ESSE MATREM“ — „Parodyk, kad esi Motina“.

1992 m. paveikslą restauravo Balys Pakštas. Atnaujintas jis su didelėmis iškilimais, vadovaujant J.E. Panevėžio vysk. Juozui Preikšui, 1994 m. buvo įtaisytas šoniniame altoriuje.

APRAŠYMAS. Švč. Marija iki pusės. Ant kairės rankos laiko Kūdikėlį

Jėzų, o dešine prilaiko. Žvelgia tiesiai. Kūdikėlis Jėzus kaire ranka laiko knygą, o dešine laimina. Jis žvelgia į šoną. Marijos rankose rožinis. Aplink nupiešta 15 rožinio paslapčių, o po apačia minėtas lotyniškas užrašas. Ant galvų vainikai. Dydis 1,25x1,74 m. Drobė, aliejus. Nuotrauka ir aprašymas išspausdinta „XXI a.“ 1995.01.25, Nr.6.

ATLAIDAI. Pagal Leono XIII raštą, 1903.VII.3 Troškūnų bažnyčioje yra šie atlidai: Švč. Jėzaus Vardo — II sekmadienis po Trijų Karalių, šv. Kazimiero, Švč. Marijos Apreiškimo — III.25, šv. Jurgio — sekmadienį po IV.23, Švč. Trejybės, šv. Antano — VI.13, Škaplierinės — sekmadienį po VII.16, Porcinkulių — VIII.2, Švč. Marijos Dangun Ėmimo, šv. Liudviko — sekmadienis po VIII.26, bažnyčios pašventinimo — XVI sekmadienį po Sekminių, IX.8, šv. Pranciškaus — spalio 4, XII.8.

78. TURGELIAI

VIETA. 30 km į pietryčius nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Senosios tikybos lietuviai vėlų rudenį švęsavo Vėlines. Susirinkdavo padėkoti dievams už derlių, vaišindavosi. Vaišių metu neužmiršdavo ir mirusiųjų. Prie stalo palikdavo tuščias vietas. Tokie religinio pobūdžio susirinkimai buvo vadinami „vėlinio turgeliais“.

ISTORIJA. Bažnyčios statyba 1500 m. pasirūpino Vaclovas Mongirdas ir jo duklė. Antroji bažnyčia pastatyta 1729 m.

Bažnyčiai atnaujinti P.Bžostauskas užrašė 20 000 auksinių, kurie buvo sunaudoti 1836 m. naujos bažnyčios statybai. Dabartinė mūrinė statyta 1897-1909 m. kun. Šepečio ir parapijiečių rūpesčiu. Kunigo istorija tokia.

Jų buvo trys broliai Šepečiai. Vienas savo pavardę suprancūzino į Šepua ar pan. Ir išvyko į Prancūziją. Kitas savo pavardę sulenkino — Šepečkis. Trečias liko lietuviu, o jo sūnus tarybiniais metais buvo pasiekęs aukštą postą.

1930 m. bažnyčią konsekrovo vysk. Jalbžykovskis.

Už 2 km nuo Turgelių link Jašiūnų kairiajame Merkio krante yra didelis senas Merkinės kaimas. Dešiniajame Merkio krante XVIII a. buvo įsikūrusi įdomi savo istorine praeitimi Pavlovo respublika. LDKreferendorius kun. P.Bžostovskis (1739— 1827) savo Merkinės dvare panaikino baudžiavą, lažą pakeitė piniginiu mokesčiu. 1769 m. Merkinės dvaro valstiečiai, P.Bžostovskiui sutikus, priėmė savivaldos įstatymą. P.Bžostovskio remiami, jie suorganizavo atskirą miniatiūrinę respubliką, kuri užėmė tris kvadratinės mylias. Jos gyventojai išrinko valdžios organus: prezidentą, dvejų rūmų parlamentą, teismą. Savo respubliką pavadino pirmojo prezidento Povilo Bžostovskio vardu — Pavlovo.

Respublika turėjo savo pinigus, banką, antspaudą, mokyklą, gydytoją. Tvarkai palaikyti respublikoje ir ją ginti buvo sukurta milicija iš 137 jaunų vyrų. Pavlovo respublika anais laikais domėjosi daugelis valstybių. 1791.IV.4 Lietuvos — Lenkijos seimas oficialiai pripažino respubliką ir patvirtino jos gyventojų priimtą konstituciją. (Daugiau žinių apie Pavlovo respubliką yra B.Kviklio knygoje „Mūsų Lietuva“, 11., 207 psl.)

APRAŠYMAS. Mūrinės bažnyčios dešiniajame altoriuje yra apie 1,2x2 m paveikslas. Marija sėdi krėslė prie stalo, ant kurio yra indas su obuoliais ir vynuogėmis. Ant dešiniojo kelio laiko Kūdikelį Jėzų. Palenkusi galvą į dešinę prie Jėzaus. Virš abiejų galvų — aureolės spindulių forma. Paveikslo fonas padengtas raudonu audeklu, ant jo 43 votai. Marijos ir stalo aptaisai sidabriniai, Jėzaus ir aureolių — auksiniai. Matosi tik veidai, rankos ir pėdos.

ATLAIDAI. VIII.5 (titulo).

VIETA. 60 km į rytus nuo Klaipėdos.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia pastatyta prieš 1589 metus. Kitą bažnyčią pastatė 1618 m. Elijas Ilgauskis. Karalius Zigmantas Vaza patvirtino steigėjo padarytus bažnyčios užrašus. Trečioji bažnyčia išaugo 1670 m. 1747 m. ji sudegė. Tais pačiais metais vietos klebono Steckio atstatyta. Dabartinę medinę bažnyčią pastatė parapijiečių lėšomis klebonas J.Niūniavas 1897 m. Žemaičių vyskupas pagalbininkas Kasparas Girtautas bažnyčią 1899 m. konsekrovo Švč. M. Marijos Aplankymo titulu. Per II pasaulinį karą rusai buvo įsistiprinę ant kalnelio, o vokiečiai apšaudė. Sudegė bažnyčios dokumentai, buvę klebonijoje. Bažnyčia išliko. Tuomet supleškėjo beveik visas miestelis.

VARDAS. Po pirmojo bažnyčios gaisro viskas sudegė. Žmonės rado Švč. Mergelės Marijos paveikslą, įstrigusį tvoroje. Nuo jos ir kilo vardas.

Pagal kitą versiją, miestelį tverdavo tvorom, kad mažiau pripustytų sniego, nes jis yra dauboje. Ilgainiui taip ir pavadino.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Ji žinoma tik iš tradicijos, nes visi senieji bažnyčios dokumentai gaisro metu sudegė. Padavimas sako, kad tas paveikslas pirmiau buvo Tverų bažnyčios fundatoriaus Ilgausko nuosavybė. Jis jį labai vertinęs ir niekada su juo nesiskirdavęs. Net vykdamas į karo žygius su savim pasiimdavęs. Kartą su tuo paveikslu patekęs į totorių nelaisvę. Kalėjiman jam buvo leista pasiimti ir tą paveikslą. Čia dažnai priėjo melsdavosi ir matydavo paveikslą apšviestą nuostabia šviesa. Kalėdamas Ilgauskis padarė įžadą: jei laimingai grįš į namus, pastatys Tverų Marijos garbei bažnyčią. Netrukus po to jis buvo iš totorių nelaisvės išpirktas. Grįžo į Tverus. Savo pažadą įvykdė. 1618 m. pastatė bažnyčią ir jai padovanojo savo brangųjį paveikslą.

O vysk. Valančius yra užrašęs tokį žmonių pasakojimą.

„Jonui Kazimierui esant lenkų karaliumi, totoriai įsilaužė į Ukrainą, sugavo jauną jo mylistą Potockį ir nuvedė į Krymą. Lietuvos ir Lenkijos karalystės visi kunigai, ant balso visų vyriausio vysk. Motiejaus Lubiensko, 1650 m. supylė didžiulius pinigus, išpirkė jį iš kalinio totorių. Apie tai skelbia senovės raštai. Totoriai turėjo daugel brangių ir puikių daiktų, nuo lenkų išveržtų. Potockiui namon važiuojant, būk leidę pasiskirti sau vieną iš tų daiktų tinkamąjį. Tas išskyręs maliavonę Motinos Dievo, ant mažos lentelės išrašytą, kurią visados su savim vežiojos. Paskiau, pakeltas nuo karaliaus į Tverų Storastas, vieną sykį atvažiavęs į Tverus ir palikęs dvare mylimąją savo maliavonę Motinos Dievo. Valdymieras dvaro Leonas Palubinskis, atradęs pakabinęs troboj į gembę. Perleidus keletą nedėlių, nakvojęs prie Palubinskio būrys svečių. Iš tų naktį vienas pakirdęs, išvydęs visą trobą apšviestą spinduliais, išeinančiais iš naujai pakabintosios maliavonės. O užvis žibėjęs veidas Marijos Panos. Persigandęs tuojau visus sužadinęs. Visi svečiai ir namiškiai stebėjęsi tam stebuklui. Abrozdas švietęs per pusę adynos ir užgesęs. Ryto metą Palubinskis davęs žodį apie tą dalyką vysk. Parčevskiui, katras atsiuntęs į Tverus dėl datavimo teisybės keletą ištikimų kunigų su ponais. Tiems teisybės klausiant,

visi, aną naktį dvare nakvoję, siekdami pasisakę matę savo akimis spindulius ir šviesybę. Todėl vyskupas, išpažinęs tikrą stebuklą, liepęs maliavonę pakabinti bažnyčios didžiajame altoriuje. Ką kunigai ir padarę.“

Tačiau tokia stebuklingo Tverų paveikslo tradicija, rašo kun. J.Vaišnora, yra mažiau patikima — ją Valančius ėmęs iš žmonių pasakojimų. Pagal jį, paveikslas galėjęs atsirasti tik po 1650 m., t.y. po Potockio išpirkimo iš totorių nelaisvės. O tuo tarpu vysk. J.Tiškevičius jau 1646 m. rašo popiežiui, kad Tveruose yra stebuklingas Dievo Motinos paveikslas. Taigi tikresnė tradicija, kad jis dovanotas Tverų bažnyčiai Ilgausio apie 1618 m.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra medinės bažnyčios didžiajame altoriuje. Įrengtas didesniame, apie 1,2x2 m, paveiksle. Viršuje rėmai susiaurėję. Stebuklingo paveikslo matmenys yra 19x14 cm, o su rėmu 25x19,5 cm. Jis uždaromas ir atidaromas 2 sidabrinėmis durelėmis. Pieštas ant medžio, tempera. „Išoriniame“ paveiksle yra du angelai, tiesiantys rankas link stebuklingojo ar laikantys jį. Kiti du angelai priklaupę adoruoja. Virš jų balandėlis — Šv. Dvasios simbolis. Vienos angelų figūrų vietos su sidabrinio aptaisu, kitos — be. Virš stebuklingo paveikslo karūna. Paveikslas panašus į Marijos, Neperstojančios Pagalbos Motinos atvaizdą. Marija ir Jėzus matomi visiškai. Fonas padengtas sidabrinio aptaisu.

MALONĖS. Tverų bažnyčia nuo senovės buvo garsi Marijos šventovė. Vyskupo Antano Tiškevičiaus laikais (1740 — 1762) Jonas Kazimieras Pilsudskis užgautas per visą gyvenimą prie šio paveikslo malones užrašė didelius pinigų kunigams, kad jie Tverų bažnyčioje kasdien Marijos garbei kalbėtų Mažąsias valandas. Tuo būdu Tverų bažnyčia tapo prepozitūrine arba kolegijata. Ją, kaip garsesnę tarp kitų, į kurią iš visų kraštų renkasi žmonės pagarbinti Marijos, savo pranešime Šv. Sostui mini vysk. J.Tiškevičius 1646 m. Šioje bažnyčioje esąs garsus Marijos paveikslas, kur, žmonės įsitikinę, per Marijos užtarimą išmeldžiama daugybė malonių ir stebuklų. Po 100 metų vysk. Antanas Tiškevičius pranešime Šv. Sostui irgi tvirtina, kad Tveruose esąs stebuklingas Marijos paveikslas. Jos šventės žmonių labai gausiai lankomos. Mažosios valandos steigėjo valia kalbamos kasdien.

Paveikslas tuoj po 1618 m. pradėjo garsėti stebuklais ir malonėmis, kurie pradžioje buvo užrašinėjami ant atskirų lapų. Mat vysk. Juozapo Karpio (1736 — 1739) kanoניškos vizitacijos dekrete iš 1739 m. įrašyta tokia pastaba: „Patirtos malonės ir stebuklai, gauti per Dievo Gimdytojos užtarimą, turi būti surašomi į vieną knygą“. Vėliau tarp bažnyčios dokumentų jau nebuvo nei tų paskirų lapų, nei atskiros knygos. Matyt, visa tai sunaikino gaisras. Betgi žmonės nuo seno gyvas įsitikinimas, kad prie šio paveikslo Marija dosni savo malonėmis tiems, kurie nuoširdžiai jos pagalbos šaukiasi.

Po 1747 m. gaisro paveikslas buvo rastas prie šventoriaus tvoros. Vienas kampas buvo truputį apdeges. Tą faktą, kad paveikslas liko nesudegęs, visi irgi laikė stebuklu.

Panašiai atsitiko ir vėliau. Kartą šalia kilęs gaisras grėsė pačiai bažnyčiai. Iš jos jau buvo išneštas Švč. Sakramentas ir visa kita, ką tik buvo galima išnešti. Tik paveikslo vikaras neleido gelbėti, o pats atsiklaupęs prieš jį karštai meldėsi, prašydamas Marijos išgelbėti bažnyčią nuo ugnies. Gaisras buvo užgesintas ir bažnyčia liko nepaliesta.

ATLAIDAI. Popiežius Pijus VI 1787.V.13 breve suteikė Tverų bažnyčiai višutinį atleidimą Švč. M. Marijos Apsilankymo šventėje ir per visą oktavą.

80. UŽUGUOSTIS

VIETA. 6 km į šiaurės rytus nuo Stakliškių.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Stakliškių dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Prieškarinis elenchus teigia, jog pirmoji Jono Dargirdavičiaus funduota Šv. Petro ir Povilo bažnyčia čia buvo pastatyta 1500 m., o dabartinė — mūrinė — įrengta parapijiečių lėšomis 1902 metais. Užuguostyje saugomoje 1828 m. pradėtoje rašyti vizitacijų knygoje nurodoma, jog pirmutinės, neabejotinai medinės, bažnyčios statybos data nėra žinoma, o jos fundatorius vadinas kiek kitaip — Dargevičiumi. Toliau rašoma, kad, sunykus šiam statiniui ir jį nugriovus, toje pačioje vietoje nežinia kada ir kieno pastatyta nauja šventovė, matyt, atsiradusi jau XVII a. Daug tikslesnės žinios pateikiamos apie trečiąją bažnyčią, įrengtą 1776 m. LDK raštininkienės Teresės Radvilaitės-Pacienės (1714 — 1780) lėšomis ir klebono Kazimiero Januškevičiaus pastangomis. Pušinė, dvibokštė, trisdešimt devynių uolekčių ilgio ir aštuoniolikos uolekčių pločio, su pusapvale apside, ji gerokai pakeitė pirmąją išvaizdą po to, kai 1818 m. audra nugriovė jos bokštus. 1899 m. Užuguostyje pradėta mūryti dabartinė, jau ketvirtoji bažnyčia.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Šis paveikslas, prieš patekdamas į Užuguostį, spėjo pakeisti dvi vietas buvusioje LDK teritorijoje. XVIII a. jis buvo Ščehlanos koplyčioje, priklausiusioje to paties pavadinimo dvarui. Koplyčion perkeltas iš Mogiliovo, kur tikriausiai ir nutapytas nežinomo vietos meistro. 1778 m. atgabentas į užbaigtą prieš dvejus metus Užuguosčio bažnyčią, paveikslas buvo iškeltas centriniame jos altoriuje. Dar XIX a. jis turėjo puošnų, paauksuotą drožybinių įrėminimą, palaikomą dviejų angeliukų. Paveikslą su ištaigingais kalinėto vario aptaisais, dviem sidabrinėmis karūnomis ir skeptru, matyt, atidengdavo tik švenčių metu, nes virš jo buvo nuleidžiamas bažnyčios globėjų šv. Petro ir Povilo paveikslas.

APRAŠYMAS. Dievo Motinos ir Kūdikių apdarus slepia XVIII a. metalo aptaisai, o visą foną — bordo spalvos audinys; matome atidengtus tik abiejų figūrų veidus, rankų pla-

takas ir basą Kūdikių kojytę. Montuojant šį kūrinį naujosios bažnyčios altoriuje, buvo, deja, pašalintas XIX a. minimas jo įrėminimas. Siekiant užpildyti aukštą nišą, regis, buvo net pakeistas paveikslo formatas, priduriant jo apačioje plačią, tuo pačiu audiniu uždengtą juostą su votais.

Greičiausiai dar XVII amžiuje medžio lentoje nutapyta didžiaakė Madona, siaura ilga nosimi ir mažute burna, priskirtina prie senų Bizantijoje subrandintų Marijos paveikslų, žinomų Hodegetrijos pavadinimu. Nuo tradicinių Hodegetrijos paveikslų Užugusčio Madona skiriasi rankon įdėtu skeptru ir simboliniu pasaulio rutuliu, kurį laiko Kūdikis. Naujas karūna pasipuošusios ir skeptrą laikančios Marijos su Kūdikiu tipas, leidžiantis apibūdinti ją kaip Dangaus Valdovę, o Kūdikį kaip pasaulio Išganytoją, pasirodė XIII a. Vakarų Europos skulptūroje, plisdamas ir tapyboje. XVII a. Lietuvoje jau dažni tokie Madonos paveikslai. Dauguma jų priklauso terminu Deixiokratusa apibūdinamam paveikslų tipui, kuriame Dievo Motina apglėbia dešine ranka ant Jos kelių sėdintį (rečiau — stovintį) Kūdikį. Dydis 0,72x1,3 m.

MALONĖS. Labai vertingas 1778 m. rugpjūčio 11 d. datuotas Užugusčio klebono Kazimiero Januškevičiaus raštas, išvardijantis stebuklus, patirtus asmenų, kurie kreipėsi į Dievo Motiną prie tuomet dar Ščehlanoje esančio jos paveikslo. Dokumentas surašytas, kaip nurodoma, klebonui apklausus tiek Marijos malones patyrusius asmenis, tiek patikrinus tų stebuklų liudytojų parodymus. Aprašyta penkiolika stebuklingų pagijimų.

„Mogiliovo miesto vartuose gulinti moteriškė, būdama visa žaizdota, sukan-džiota pasiutusio arklio, visai nusilpusi sapne regėjo tarsi esanti koplyčioje prie šio stebuklingo paveikslo. Tuoj pabudusi padarė apžadus ir, pasiaukojusi tam paveiks-lui, greitai laiku atgavusi sveikatą, atėjo į Ščehlaną ir pati papasakojo apie tą stebuk-lą.“ L.: „Katalikų pasaulis“, 1992 12, Nr. 17.

81. VARNIAI

VIETA. 28 km į pietus nuo Telšių. 1997 m. — 1850 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Telšių dekanatas.

VARDAS. Iki XVI a. vadinosi Medininkais. XV a. priešais Medininkus Var-nelės upės kairiajame krante ėmė kurtis gyvenvietė, vadinama Varniais. Šiuo vardu imta vadinti ir Medininkus.

ISTORIJA. 1389 m. ties Medininkais lietuviai sumušė Kryžiuočių ordino ka-riuomenę. Pagal Dlugošo pasakojimą 1413 m. Vytautas ir Jogaila sunaikino vietinį aukurą ir pastatė Šv. Aleksandro bažnyčią. Taip prasidėjęs Žemaičių krikštas. Čia buvo įsteigtas vyskupijos centras ir 1421 m. pastatyta didelė katedrinė Šv. Petro ir Povilo bažnyčia. Vyskupiją patvirtino Konstancos susirinkimas ir popiežius Martynas V. Iš pradžių vadinosi Medininkų arba Varnių, paskui Žemaičių vyskupyste, o nuo 1840 m. caro Nikolajaus I įsakymu vadinosi Telšių vyskupija. Valančius rašo, kad vysk. Jurgis I 1463 m. pastatė medinę katedros bažnyčią. Pagal 1987 m. KKŽ, antroji bažnyčia pastatyta 1464 m., trečioji — 1555 m., ketvirtoji — 1614 m., penk-toji — 1691 m., jau mūrinė. 1817 m. bažnyčia remontuota.

1740 m. į Varnius iš Kražių atkeliama kunigų seminarija, kurią 1863 m. perkėlė į Kauną. Be kitų ordinų, Varniuose 1743 m. įsikuria vienuoliai rokitai. Nuslopinus sukilimą, 1864 m. vyskupo rezidencija perkelta į Kauną.

Varniai yra buvusi Žemaitijos dvasinė sostinė. Čia vysk. Valančius dirbo ganytojišką, kultūrinį ir tautinį darbą.

Katedros rūsyje palaidota 13 Žemaičių vyskupijos vyskupų, M. Valančiaus motina. Stiklu dengtuose karstuose guli vyskupai Simonas Giedraitis bei Naujojo Testamento vertėjas Juozapas Anulfas Giedraitis. Rūsius sutvarkė klebonas Jonas Petrauskas. Sutvarkyta laiptinė į vieną iš katedros bokštų. Čia yra kambarėlis, kur M. Valančius slaptai mokęs jaunimą. Varniuose gyveno M. Daukša, M. Strijkovskis, M. Giedraitis, S. Daukantas ir daug kitų veikėjų.

Iš Šv. Aleksandro bažnyčios, atimtos 1949 m., apie 1980 m. ruošiasi po remonto padaryti baldų parduotuvę, o Varnių kunigų seminarija buvo paversta 76-osios profesinės technikos mokyklos sandėliu. Bažnyčia grąžinta 1991 m., atšventinta 1995.09.23. Seminarija taip pat grąžinta, iš jos daromas muziejus.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Katedros bažnyčioje, statytoje 1421 m., buvo stebuklingas Marijos paveikslas. (Apie tai rašo A. B. Jocher „Obraz...“) Iš vysk. A. Tiškevičiaus 1748 m. pranešimo Šv. Sostui žinome, kad tada Varnių katedros bažnyčioje buvo šie Marijos paveikslai: vienas Dievo Motinos — didžiajame altoriuje, antras — šoniniame ir Trakų Dievo Motinos paveikslo kopija — kairėje pusėje. Greičiausiai šį paveikslą žmonės laikė stebuklingu.

Vysk. Kazimieras Pacas 1675 12 15 Varnių katedros kanoninėje vizitacijoje išvardina daug votų: 44 sidabrines plokšteles, paveikslėlius, širdis, kryželius ir kita.

Vysk. Stepono Jono Giedraičio 1778 08 21 vizitacijos akte lotyniškai rašoma: „Altorius — Švč. Mergelės Marijos, vadinamos Trakų, esantis prie išėjimo į mažąją zakristiją, tarp kitko, medinis, senovinės drožybos, šitas Švč. Mergelės Marijos paveikslas ypač rūpestingai nutapytas, o rūbai labai skrupulingai padaryti iš sidabro, taip pat dvi auksuoto sidabro karūnos; visa tai iš dosnumo šviesiausiojo pono Antano Juškevičiaus, Žemaičių kanauninko ir oftciolo.“ L.: „Lietuva — Marijos žemė“.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešiniame šoniniame altoriuje yra Marijos su Kūdikiu paveikslas, 1,88x1,04 m. Marija sėdi, dešinėje rankoje laiko sūnelį, kairėje — gėlę. Jėzus dešine ranka laiko knygą, kaire laimina. Marija žvelgia tiesiai. Jėzus žiūri į kairę pusę. Fonas niekuo neuždengtas, rudas. Figūros su sidabriniais ir auksiniais vainikais. Viršutinė rėmų dalis konfigūruota. Iš šalių 14 votų. Pagal kompoziciją — tai Trakų kopija.

ATLAIDAI. IX.8, šv. Roko, šv. Petro ir Pavilo (titulo).

82. VELYKIAI

ISTORIJA. Prie Aluntės upelio buvo dvaro kapinės. Velykių savininkas, buvęs Vilniaus apygardos teisėjas, Vincentas Juozapavičius per Vilniaus vyskupą Klongevičių gauna žinią, kad Dvasinė kolegija 1837.VII.24 raštu Nr.1526 leidžia jam ant mirusių jo tėvų ir žmonos kapų pastatyti koplyčią. 1838 m. ponas imasi darbo, ir po metų mūrinė koplyčia jau pastatyta. Kun. Petro Lebiodos rūpesčiu koplyčia buvo pailginta. Dar ji buvo perstatoma 1910, 1928, 1930-1931 metais. Altoriai kun. P.Tiškevičiaus rūpesčiu buvo prieš I pasaulinį karą dirbdinti Šiauliuose pas Zaborskį. Iki 1859 m. kunigai gyveno dvare, savininko išlaikomi. 1860 m. koplyčia vadinosi Panevėžio parapijos filija. 1926 m. kun. F.Eremino rūpesčiu įsteigta Velykių parapija. 1931 m. vysk. K.Paltarokas bažnyčią konsekrovo. 1971 m. ji buvo išdekoruota ir iš lauko pabaltinta.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Žmonės kalba, kad paveikslas yra perneštas iš Marjanavos arba Topolinės kaimo kapų koplyčios, statytos 1860 m. Joje retkarčiais vykdavo šv. Mišios. 1946 m. kun. Strumilos rūpesčiu buvo suremontuota. Dabar koplytėlė uždaryta ir labai apleista. Paveikslas istorija karo metu dingusi.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra šoniniame altoriuje. Dydis apie 1,1x1,5 m. Rėmai viršutinėje daly pusapvaliai. Paveikslas padengtas metaliniu aptaisu ir raudona medžiaga, ant kurios kabo 6 votai. Marija iki pusės, ant kairės rankos laiko širdį, pervertą kalavijū. Dešinė ranka ant krūtinės. Galva palenkta į kairę. Aplink metalinė aureolė.

ATLAIDAI. Nuo 1895 m. Velykių bažnyčioje švenčiami šie atlaidai: Švč. M.Marijos Sopulingosios, šv. Antano, šv. Andriejaus (titulo).

83. VEPRIAI

VIETA. Ukmergės raj., 16 km į pietvakarius nuo Ukmergės.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Ukmergės dekanatas.

PAVADINIMO KILMĖ. Nuo lietuvių kalboje jau nežinomo žodžio „Veprys“, „veprisas“ — šernas.

Prie Riešės upelio, palei Veprių piliakalnį, yra buvęs didžiulis akmuo, vardu Vepris. Vaikai sunkiai ant jo užlipdavo — toks didelis jis buvo. Ir nepaprastas jis buvo: velnias jį naktį nešęs pilies rūmams užversti. Tik nesuskubęs: gaidys užgiedojęs, akmuo iškritęs nelabajam iš rankų prie pat kalno ir meitėlio balsu žviegdamas nutrinksėjęs žemyn, sustojęs prie upelio. Ten gulėdamas akmuo žviegęs be perstojo kelias dienas ir naktis. O nemalonaus balso aidas ėjęs per ežerą ir girias, keldamas gyventojams didelį nerimastį. Niekas negalėjo suprasti, ko akmuo taip žviegiąs, ką reiškias tas jo žviegimas, ir negalėjo sumanyti, kaip jį nutildyti.

Tuo laiku pro šalį keliaavęs kažkoks bajoras ir, stabtelėjęs prie žviegiančio akmens, taręs: „Žviegia kaip vepris“. Ir akmuo nuo to pasakymo nustojo žviegęs. Tai buvęs toks jo vardas — Vepris (šernas, meitėlis). Nuo tada ir vietą imta vadinti Vepriais.

Šio akmens jau nebėra. Kai buvo statomi nauji dvaro tvartai, akmenį suskaldė ir sunaudavo statybai.

ISTORIJA. Pirmą kartą Vepriai minimi 1384 m. Vygando Marburgiečio kronikoje. Praeity čia stovėjo pilis. 1542 m. istoriniuose šaltiniuose minimas dvaras. Kurį laiką jis priklausė Kęsgailoms, vėliau Oginskiams, Šemetoms, Tyzenhauzams. 1808 m. dvarą nupirko Kosokovskiai, 1855 m. Podbereckiai, XIX a. pab. — A.Pliateris.

Žinoma, kad 1516 m. jau buvo medinė bažnyčia ar koplyčia. 1616 m. stovėjusi šešiakampė mūro koplyčia. Kiek vėliau, 1640 m., prie koplyčios pristatytas medinis priestatas (šopa). Veprių bažnyčią imta vadinti Upninkų filija (iki 1844 m.). 1810 m. Milašiūnų dominikonų vienuolino rūpesčiu (kad ten būtų buvęs vienuolynas, žinių nėra) prie koplyčios buvo pastatyta medinė bažnyčia, ir tada vienas vienuolis — kunigas šventadieniais nuvažiuodavo į Veprius laikyti pamaldų. Iš kito bažnyčios šono buvo pristatyta zakristija.

Klebono Teofilio Vasiliausko, grafo Broel Platerio ir parapijiečių pastangomis 1910 m. pastatyta mūrinė neogotikinė bažnyčia iš geltonų plytų. 1910 m. ją pašventino Ukmergės dekanas kun. Leguckis, o 1936 m. vysk. Teofilis Matulionis. 1928 m. klebonu paskirtas Balys Vėgėlė atnaujino bažnyčią. 1941.VI.22 bolševikai kleboną nužudė. Per II pasaulinį karą buvo nugriautas bokštas.

Vepriuose yra vienos iš trejų Lietuvoje esančių kalvarių (Rokiškio kalvarijos buvo pradėtos rengti, bet taip ir liko neužbaigtos).

Kai kuriuose šaltiniuose minima, kad 1846 m. buvo gautas vyskupo leidimas steigti kalvarijas. Kitur minima, kad jos 1860 m. tikrai buvusios. Tuomet klebonavo Samuelis Vitkevičius. Yra kelios kalvarių įsteigimo versijos.

1. Daugiausia prie kalvarių įsteigimo prisidėjo maldingas tuometinis Veprių zakristijonas Juozas Sinickas. Jis dažnai lankydavęs Vilniaus kalvarijas ir pasiryžęs panašias įsteigti Vepriuose. Kai kurie vepriškiai tvirtina, kad jis ir šv. žemės iš Jeruzalės atvežęs. Kiti teigė, kad 12 maišelių žemių atvežusi kažkokia moteris. Senieji gyventojai pasakodavo dar prisimeną, kai kažkoks vienuolis šiomis žemėmis barsęs kalvarių kelius ir kalbėjęs apie tai per pamokslą.

2. Steigimo iniciatoriais buvę Veprių dvarininkas Ksaveras Podbereckis ir klebonas Samuelis Vitkevičius. Teigiama, kad laikinas Upninkų bažnyčios uždarymas 1844 m. ir jos reikmenų perkėlimas į Veprius sukėlęs didelį upninkiečių nepasitenkinimą, net priešišumą. Jie netgi nėję į Veprių bažnyčią. Tam priešiškumui sumažinti buvo sumanyta įsteigti kalvarijas.

3. Pasakojama, kad per sapną Vėlykų naktį Veprių dvarininkas K.Podbereckis matęs, kaip iš dangaus, sidabrinės šviesos apsupta, nusileidusi Švč. Dievo Motina. Ji vaikščiojusi palei seną tvenkinį ir nedidelį upelį ir gaudžiai verkusi, mąstydamą apie savo sūnaus Jėzaus kančią. Regėjimą jis papasakojo kun. Vitkevičiui. Pasitarus buvo sumanyta įsteigti kalvarijas.

Pradžioje kalvarių koplyčios buvo medinės. Medžiagą joms statyti davė dvarininkas Podbereckis. Paveikslus koplytėlėms atgabeno iš Vilniaus. Medinės koplytėlės stovėjo apie 20 metų. 1882 — 1900 m. klebonaujant St.Janulevičiui koplytėlės pradėtos keisti naujomis, mūrinėmis. Klebonas turėjo daug vargo, kol išgavo iš rusų valdžios leidimą joms perstatyti. Ilgai vaišinęs ir degtine girdęs rusų pristavą su asesoriumi, kol iš jų patyręs, kaip rašyti prašymą ir kam jį pasiųsti. Pristavas

pamokęs, kad reikia prašyti leidimo ne koplytėlėms, bet tik stulpams paveikslams įstatyti. Ir pristavui parėmus leidimas buvo gautas.

1902 — 1908 m. klebonui T.Vasiliauskiui liko neužbaigtos perstatyti 5 koplyčios.

Per 1 pasaulinį karą koplyčios buvo gerokai apgadintos. Bolševikai 1917 — 1918 m. daug paveikslų sužalojo šaudydami. Klebono Mirskio rūpesčiu koplyčios buvo suremontuotos, paveiksai pakeisti naujais, tapytais ant cinko skardos. Užėjus bolševikams, antrą kartą koplyčios 1960 m. buvo sugriautos. Išliko tik prie bažnyčios. Kalvarijų ilgis daugiau nei 4 km. Riešės upelio vardas šioje atkarpoje keičiasi į Cedrono. Šeštadienį prieš Sekmines į kalvarijas eina minios žmonių. Koplyčios atstatytos ir pašventintos 1989.X.7.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis buvo senoje medinėje bažnyčioje. Dabar yra kairėje pusėje prie pilioriaus įrengtame altoriuje. Šis ir kiti altoriai perkelti iš Ukmergės. 1945 m. buvo uždarytos pijorų, o vėliau marijonų vienuolyno bažnyčios. Paveikslo foną dengiančią raudoną medžiagą padovanojo Irena Peštukienė apie 1961 m. Tą medžiagą ji atsivežė iš Londono. Šiai nublukus, apie 1978 m. vėl atgabeno naują.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra apie 75x 110 cm. Marija iki pusės. Dešinė ranka ant krūtinės, kaire ranka laiko Kūdikėlį. Jėzus kaire ranka laiko knygą, dešine laimina (Čenstakaviškės kopija). Tarp didokų rėmų ir paveikslo ant raudono fono yra 12 padėkos ženklų. Matosi tik veidai ir rankos, visa kita padengta sidabrinio apdaru. Jėzaus apdaras auksinis. Ant abiejų galvų karūnos. 1983 m. per Sekmines, apėję Kryžiaus kalvarijas, žmonės padovanojo Marijai gintarinį rožinį, kuris užkabintas ant paveikslo.

MALONĖS. 1. Pažuvinčio vienkiemyje gyvenęs Baguckų šeimos prosenelis, audėjas. Jis buvo visai apakęs. Kartą nuvykęs į Veprius. Koplyčioje apėjęs keliais aplink altorių su Marijos paveikslu ir praregėjęs. Jis gerai matęs ir dirbęs ligi savo gyvenimo pabaigos. Mirė sulaukęs 120 metų.

2. Jo anūkė Jurkūnienė, mirusi 1926 m., pasakojo, kad jai jaunystėje buvo taip suskaudusios kojos, jog nebegalėjusi vaikščioti.

Ji su tvirtu tikėjimu šv. Jono dieną nuvyko į Veprius pasimelsti prie paveikslo koplyčioje. Pasimeldusi, tris kartus apėjusi aplink altorių ir pasveikusi. Jurkūnienė visą gyvenimą buvo pamaldi tam paveiksliui.

ATLAIDAI. Švč. Marijos Rožinės (titulo), šv. Jackaus, šv. Onos, Sekminės.

84. VIDUKLĖ

VIETA. 15 km į vakarus nuo Raseinių.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Raseinių dekanatas. 1587 m. vysk. M.Giedraitis padarė Viduklę dekanato centru, tačiau 1755 m. jis buvo perkeltas į Šiluvą.

VARDAS. Rašytojas Silvestras Valiūnas jį kildino kaip nuo Žemaičių žemės vidurio.

ISTORIJA. Kryžiuočiai Viduklę mini nuo 1337 m. Pirmoj i bažnyčia pastatyta 1416 m. Antroji 1699 m. Vysk. M.Giedraitis 1806 m. pastatė Viduklėje naują medinę bažnyčią.

1981.VII.24 buvo išniekintas Švč. Sakramentas. Ši data kasmet minima atgailos pamaldomis.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslas sukurtas 1884 m. ir įtaisytas didžiajame XIX a. mediniame altoriuje.

APRAŠYMAS. Dydis apie 1,4x1,8 m. Marija papuošta sidabriniais aptaisais. Matosi tik veidas. Ji sėdi, ant kelių laiko mirusį Jėzų. Už jų matosi kryžius. Iš paveiklo šalių ant altoriaus kabo apie 16 votų.

ATLAIDAI. Šv. Antano, Angelų Sargų, šv. Kryžiaus (titulo).

85. VILNIAUS BONIFRATRŲ ŠV. KRYŽIAUS BAŽNYČIA

VIETA. Netoli Bazilikos. 1997 m. — 580 000 gyventojų.

ISTORIJA. Kur stovi ši bažnyčia? Pagal legendą, 1333.III.4 pagonyš nužudė 14 pranciškonų, kuriuos į Vilnių iš Podolės buvo pakvietęs Petras Goštautas ir apgyvendinęs savo namuose toje vietoje, kur vėliau buvo vyskupų rūmai. Jam ir DLK Algirdui nesant Vilniuje, pagonyš užpuolė pranciškonus. Septynis iš jų prikėlė prie kryžių ant Plikosios kalvos (Trijų kryžių kalno) ir paskui įmetė į Vilnelę. Kitiems septyniems nukirtę galvas vietoje. Grįžęs Goštautas surinkęs kankinių kūnus ir gražiai palaidojęs toje vietoje, kur šiandien stovi Šv. Kryžiaus bažnyčia, ir ant jų kapo pastatęs kryžių. Vėliau buvo pastatyta koplyčia, kuri 1524 m. sudegė.

Pagal kitą literatūros šaltinį, keturi pranciškonai buvo prikalti prie kryžių ir įmesti Vilnelėn, o trys nukryžiuoti.

Seniau padavimu tikėta. Bet tarybiniais laikais „moksliškai įrodyta“, kad Algirdo laikais Vilniuje nė vienas pranciškonas nebuvo nužudytas. Žodžiu, patys pranciškonai sugalvojo, atseit jie melagiai.

Tačiau Vilniaus vyskupo Jokūbo, vadinto Plichta (1398 — 1407), valdymo metu 1406 m. Vilnių nusiaubė Smolensko kunigaikštis Jurijus Sviatoslavičius ir išžudė pranciškonus. (Iš J.Kurčevskio „Biskupstwo Wileńskie“. V, 1912) (Palyginimui: Algirdas 1345 — 1377.)

1543 m. bažnyčią pastatė Vilniaus vysk. Paulius Algimantas Alšėniškis. Jis tų pačių metų rašte mini, kad vyskupų sode pranciškonų kankinių garbei stovįs pa-

minklas — kolona su kryžiumi, kuris per 1531 m. gaisrą likęs nesunaikintas. Tas kryžius laikomas stebuklingu ir buvo perneštas po II pasaulinio karo į Šv. Onos bažnyčią.

Prie kankinių kulto prisidėjo ir Vilniaus kanauninko Jono Andruševičiaus, vėliau tapusio Kijevo vyskupu, stebuklingas pagijimas per tų kankinių užtarimą. Jis 1545 m., atsidėkodamas kankiniams, jų garbei parašė lotynišką himną. Iškalė jį marmuro lentoje ir prikėlė prie Šv. Kryžiaus koplyčios durų.

1613 — 1633 m. ant Plikojo kalno buvo pastatyti trys kryžiai.

Vilniaus vysk. Abraomas Vainius 1635 m. pastatė barokinę mūrinę Šv. Kryžiaus bažnyčią ir ligoninę, pavesdamas vienuoliams bonifratrams, kurie dar globojo prie bažnyčios esančius kunigų invalidų namus.

1843 m. rusai vienuolius išvarė. 1905 m. bažnyčią restauravo jos administratorius Valatka. 1915 m. bažnyčioje meldėsi visa Vilniaus lietuvių Vytauto Didžiojo gimnazija, taip pat jų mokytojai Aleksandras Stulginskis, Antanas Smetona, Dr. Gyls, Pijus Grajauskas, Matas Bagdonas, gimnazijos steigėjas — prof. Mykolas Biržiška ir kt.

1921 m. kovo mėn. šioje šventovėje buvo paminėta Gudijos nepriklausomybės paskelbimo trejų metų sukaktis. Tada kun. A.Stankevičius pasakė gudų kalba pamokslą. Vilniaus lenkai dėl to pakėlė didelį triukšmą. Vysk. J.Matulaitis ir klebonas V.Zajančkauskas buvo apkaltinti noru sugudinti Lenkiją.

Vysk. J.Matulaitis 1924 m. bažnyčią grąžino vienuoliams. Vėliau ji buvo atnaujinta. 1932.VIII.15 arkivyskupas R.Jalbžikovskis bažnyčią konsekrovo Dievo Motinos ir šv. Kryžiaus titulu.

Iki 1940 m. prie bažnyčios buvo ligoninė ir senelių prieglauda.

Tęsdami carų tradicijas, rusai, po II pasaulinio karo okupavę Lietuvą, vienuolyną panaikino, o bažnyčią pavertė pradžioje kraštotyros muziejumi (1945 — 1956 m.), vėliau muzikos sale.

Anksčiau žmonės galėjo pasisemti vandenį po bažnyčia esančiame šulinėlyje. Dabar šulinėlis tebėra.

Uždarius bažnyčią, zakristijoje ilgą laiką vaidenosi. Daugelis budėtojų negalėjo dirbti. 1992.06.03 bažnyčia grąžinta.

PAVEIKSLO ISTORIJA. 1843 m. rusams pašalinus vienuolius, dingo ir jų archyvas, kuriame galėjo būti žinių apie paveikslą.

Knygutėje „Nowena do Matki Bożej Bonifraterskiej...“ (V., 1938 m.) rašoma, kad paveikslas pirmą kartą minimas 1716 m. 1725 m. kun. Stanislovas Čyža apdengė sidabrinio paaukštu aptaisu, papuoštu gėlėmis. O 1730 m. pasakyta, kad paveikslas yra kairiajame šoniniame altoriuje. 1742 m. per-

neštas į didįjį altorių. 1904 m. paveikslą atnaujino menininkė Bronislava Kamieńska.

Iš kitų šaltinių žinoma, kad 1745 m. inventoriuje sakoma: „Šioje bažnyčioje yra Švč. Marijos paveikslas 1,5 uolekčio pločio ir 2,5 uolekčio ilgio“(90x150 cm).

Paveikslas perkeltas į Šv. Kryžiaus bažnyčią 1995.12.08 perjos atšventinimą.

APRAŠYMAS. Paveikslas buvo Šv. Onos bažnyčios kairiajame altoriuje. Dabar yra bonifratrų bažnyčios didžiajame altoriuje. Marija iki pusės. Ant kairės rankos turi Kūdikį. Dešinę ranką laiko ant kairiosios. Žiūri tiesiai. Jėzus kairę ranką padėjęs ant kelių, o dešinę laimina. Pasukęs galvą į Mariją, žiūri į priekį. Figūros uždengtos sidabriniais aptaisais. Atviri tik veidai, rankos ir Jėzaus pėdos. Visa kita uždengia aptaisais ir raudonos medžiagos fonas. Ant jo aplink figūras prikabinta votų. Jie netilpo ant paveikslo, dalis kabojo virš jo ant altoriaus dar Onos bažnyčioje. Iš viso — per 200 votų. Aplink Marijos galvą aureolė iš 12 žvaigždžių, sujungtų brūkšniukais. Jėzaus aureolė panaši į saulę, iš kurios eina tankūs ir smulkūs spinduliukai. Ant abiejų galvų yra karūnos, papuoštos brangiais akmenimis. Virš Marijos karūnos — viena didelė žvaigždė. Ant kaklo karoliai. Paveikslas pieštas ant medžio lentų aliejiniais dažais.

ATLAIDAI. Paveikslo titulas „Ligonų sveikata“. Po Šv. Onos pirmas sekmdienis. Taip buvo Šv. Onos bažnyčioje.

86. VILNIAUS NEKALTO MARIJOS PRASIDĖJIMO BAŽNYČIA

VIETA. Žvėrynas.

ISTORIJA. Bažnyčią pradėta statyti 1911 m. Šv. Rapolo bažnyčios klebono J.Adamavičiaus rūpesčiu. I pasaulinis karas statybą sutrukdė. Pamaldos pradėtos laikyti 1925 m. Pastatas neužbaigtas: pagal projektą per vidurį turėjo būti kupolas, o priekyje aukšti bokštai. Bažnyčią puošė, pastatė naujus altorius klebonas St.Lidys.

APRAŠYMAS. Yra 2 Marijos paveiksai su votais.

1. Kairiajame altoriuje, padarytame lietuviškais motyvais, yra Aušros Vartų Marijos kopija. Dydis apie 120x70 cm. Ant paveikslo, kiek žemiau pusbėglio, paausuotom metalinėm raidėm užrašas: „Mater Misericordae“. Ant raudono fono prikalta 14 votų. 1988.XII.8 jų jau buvo 17.

2. Bažnyčios dešiniajame altoriuje tokio pat dydžio Marijos Čenstakaviškės paveikslas. Marijos ir Jėzaus nutapyti tik veidai ir rankos. Visa kita padengta apdaru, pasiūtu iš medžiagos. Paveikslo fonas iš raudonos medžiagos, ant kurios prikalta 14 votų. 1988.XII.8 jų buvo 15. Apdaras išsiuvinėtas ornamentais ir papuoštas blizgučiais. Ant galvų vainikai, papuošti brangiais akmenimis. Virš Marijos karūnos, kurią laiko du angelai, per vidurį gėlės žiedas, o į abi šalis nuo jo po 4 žvaigždės. Ant Marijos veido nupiešti du brūkšniai.

ATLAIDAI. XII.8, šv. Antano.

87. VILNIAUS ŠV. MIKALOJAUS BAŽNYČIA

VIETA. Senamiestis.

ISTORIJA. Ši bažnyčia laikoma seniausia Lietuvoje. Vilniaus vyskupijos „Elenche“ pateikti 1320jos statybos metai. Rodos, ją pastatė Gedimino pakviesti pranciškoniai. 1400 m. degtų plytų naują bažnyčią pastatė DLK vietininkas Janulis, dėl narsumo pramintas Daugėla. Pagal kitus šaltinius, pastatyta apie 1440 m. Atnaujinta 1514 m. XVI a. vietoj medinių skliautų padaryti mūriniai. Po 1749 m. gaisro buvo prakirsti didesni langai, pastatyta vargonų tribūna, subarokinti altoriai. Po 1812 m. apnaikinimų pastatyta varpinė. XIX a. II p. bažnyčia buvo apleista ir nenaudojama kulto reikalams. Pastatas formaliai priklausė Šv. Jono bažnyčios klebonui. Susipratę lietuviai 1895 — 1897m. siuntė prašymus vysk. L.Zdanavičiui, kad jiems paskirtų kokią bažnytelę. Bet jie nieko nepesė. Apie 1897 m. susidarė „Lietuvybės apaštalų“ draugija, turinti tik 12 įvairių pažiūrų narių. Jie ėmė rinktis, tartis ir nužiūrėjo apleistą Šv. Mikalojaus bažnytelę. Surašę prašymą, surinkę apie 300 lietuvių parašų, įteikė žinomam lietuvių nekentėjui vysk. S.Zveravičiui. Jis prašymą priėmė, bet atsakymo nedavė, reikalą vilkino, leidimo lietuviškoms pamaldoms irgi nedavė. Lietuviai nerimo: susirinkdavo į nenaudojamą bažnytelę, giedodavo lietuviškai rožinį, giesmę „Pulkim ant kelių“, suplikacijas „Šv. Dieve“ ir kt. Šv. Jono bažnyčios klebonas kun. Pacinka nebegalėjo sutrukdyti. Apie 1900 m. lietuviai jau buvo šią bažnyčią užėmę, bet neturėjo nei lietuvio kunigo, nei pamokslų gimtąja kalba. Sekmadieniais atvykdavo kunigas Michaelis iš Rasų kapų koplyčios. Jis giedodavo lenkiškai, lietuviai atsakinėjo lietuviškai. Pagaliau vysk. S.A.Zveravičius 1901 m. paskyrė kun. J.Kuktą ir padarė bažnyčią Šv. Jono parapijos filija. Parapijos teisės gautos tik 1921 m. 1930 m. dešinėje pusėje pastatytas Vytauto biustas,

sukurtas Rapolo Jakimavičiaus. Jis buvo skirtas katedrai, bet lenkai ten jo „neįsileido“. 1942.III.23 naktį miestą bombardavo rusai. Žuvo klebonas K.Čibiras. 1972 m. pagal archit. J.Zibolio projektą bažnyčios vidus restauruotas. 1987 m. perdažytas vidus, o 1988 m. restauruota išorė.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis atsirado atnaujinus bažnyčią po 1749 m. gaisro. Apie 1974 m. atiduotas restauruoti ir 1984.VII.8 klebonas J.Tunaitis jį pašventino. Prieš restauravimą prie paveikslo ant altoriaus buvo prikabinoti 3 votai ir 1 melsvas rožinis.

APRAŠYMAS. Dešiniajame altoriuje yra išskaptuotas iš medžio, dažytas paveikslas — bareljefas. Dydis apie 1x2 m. Marija laiko mirusį Sūnų ant kelių. Už Jos nugaros fonas mėlynas, apačioj rudas. Jos drabužiai auksiniai. Jėzaus klubo raištis nuspalvintas sidabro spalva. Apačioj yra kaukolė, replės, plaktukas. Viršutiniai bareljefo rėmai figūriniai. Po apačia lentelė su daugiau nei 100 votų. Votai atgabenti iš Vilniaus uždarytų bažnyčių. Po restauracijos patalpinti čia.

VIETA. Antakalnis.

ISTORIJA. Pirmąją medinę bažnyčią apie 1330 m. lietuvių meilės deivės Mil-dos šventyklos vietoje pastatė Goštautas. Vytauto laikais buvo pastatyta kita, medi-nė bažnyčia, kuriajau begriūvančią vysk. Vaitiekus Taboras (1490— 1507) atstatė ir apdovanojo turtais. 1594 m. bažnyčia sudegė, ir per 15 metų pamaldos buvo laikomos laikinojo patalpoj.

Klebonas Petras Korkonas 1609 — 1616 m. pastatė medinę bažnyčią, kurią 1616 m. pašventino vysk. pagalbininkas Abraomas Vainius. Jis tapo vyskupu ir, vykdydamas savo pirmtako vyskupo Eustachijaus valią, 1638 m. pakvietė iš Kro-kuvos Laterano kanauninkus (jie vilki baltas sutanas) ir apgyvendino prie Petro ir Povilo bažnyčios. Per rusų 1655— 1661 m. užpuolimą ir ta bažnyčia sunaikinta, o vėliau visiškai sugriauta. Dabartinę bažnyčią ir prie jos esantį vienuolyną pastatė plačiai žinomas savo maldingumu ir kitais gerais darbais kovotojas prieš Maskvos kazokišką tvaną, Vilniaus išlaisvintojas, didysis Lietuvos etmonas ir Vilniaus vai-vada Mykolas Kazimieras Pacas. Tą bažnyčią pasižadėjo pastatyti, kai 1662 m. per Dievo Apvaizdą jis nežuvęs nuo savo sukilusios kariuomenės.

Statybos paruošiamieji darbai prasidėjo 1666 m. 1668.VI.29 vysk. Aleksandras Sapiega pašventino kartinį akmenį, ant kurio Krokuvoje buvo iškaltas toks lotyniškas užrašas: „Aukščiausias, Visagali Dieve, atiduodu Tau tai, kas yra Tavo ir iš Tavo dovanų, kad nevertas nusidėjėlis, kurį Tu geriau pažįsti, Tave pažintų“. 1676 m. baž-nyčia buvo pastatyta, bet dekoravimo darbai 1701 m. dar neužbaigti. Ir iki mūsų laikų išliko bažnyčia be didžiojo altoriaus. Priežastis galėjo būti steigėjo mirtis 1682 m. M.K. Pacas prieš mirtį prašė palaidoti jį po bažnyčios slenksčiu ir užrašyti: „Hic iacet peccator“ — „Čia guli nusidėjėlis“. 1701 m. vysk. Brastauskas bažnyčią pašventino. XVIII a. žaibui suskaldžius lentą, vienuoliai ją įmūrijo sienoje.

Bažnyčia statyta pagal Krokuvos architekto Jono Zaoro projektą. Jis buvo ir vyriausiasis statybos darbų vykdytojas keletą metų. 1674 m. iš Gdansko išsiųstos durys. Pastatą baigė italų architektas Fregidianas di Luka. Dekoravo Brabantas, Novotnas — pirmame etape, Pietras Peretis iš Milano, Džiovanis Marija Galis iš Romos, Mykolas Arkangelas Palonis — antrame etape, Andrius Sanktinas Kapanė ir Jonas Pensą — trečiame etape. 1801 m. bažnyčią restauravo italai J.Barečis ir M.Pianas. Buvo parduotas didysis altorius (dabar jis yra Lenkijos Bočkų miestelio bažnyčioje), pakabintas dail. P.Smuglevičiaus paveikslas, pastatytos Vilniaus uni-versiteto adjunkto K.Jelskio keturios didelės pranašų statulos.

1676 — 1682 m. Pacas prie bažnyčios pastatė Laterano kanauninkams didelį vienuolyną. Šiuos baltuosius vienuolius kanauninkus rusai 1864 m. pašalino, o rū-mus pavertė kareivinėmis. Po II pasaulinio karo rusai vienuolyne įrengė karininkų mokyklą. Po 1993 m. paskirti Kunigų seminarijai, kuri čia išbuvo iki 1998 m.

1952.X.9 šv. Kazimiero relikvijos buvo pervežtos į Šv. Petro ir Povilo bažny-čią. 1953.V.3 buvo švenčiamos relikvijų perkėlimo iškilmės. 1968 m. įvestas cen-trinis šildymas. 1976 — 1984 m. ruošiantis Kazimiero 500 m. mirties jubiliejui,

bažnyčioje buvo pradėtas remontas, kuris kainavo 0,5 mln. rublių. 1984.III.3 įvyko iškilmingos šv. Kazimiero Mišios. Kovo 4 d. Romoje šv. Kazimiero garbei šv. Mišias atnašavo popiežius Jonas Paulius II.

1987.VI.28 Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje kartu su kitomis Vilniaus bažnyčiomis buvo švenčiamas centrinis Krikščionybės minėjimas.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius, 1639—1641 m. besilankydamas Italijoje, aplankė ir Faenzą. Šio miesto stebuklingas Marijos paveikslas, ypač pagarsėjęs maro metais, vyskupui padarė gilų įspūdį. Todėl užsakė jo kopiją, parsivežė į Lietuvą ir laikė savo rūmų koplyčios altoriuje.

Faenzos paveikslo kopija šiuo metu dar yra ir Ukmergės bažnyčioje. Paveikslo dydis apie 1,5x3 m. Po apačia lentelė su istorija:

„Toks paveikslas susiformavo Italijoje XV a. Tuo metu didesnėje krašto dalyje siautė maro epidemija. Faenzos miesto dominikonų vienuolyno abatas, norėdamas gelbėti gyventojus, ėmė propaguoti Marijos kultą. 1410 m. paplito žinia, kad Marija pasirodė dievobaimingai Joanai a Costumis. Ji matė Mariją apsilvikiusią aukso rūbu ir mėlyną apsiaustu, laikančią rankose sulaužytas Dievo pykčio strėles. Marija reikalavo visuotinio pasninko ir 3 dienas atgailos procesijos, kurias Faenzoje surengė vyskupas Silvestras de Casa. Miestas buvo išgelbėtas nuo maro. Tuomet Šv. Andriejaus bažnyčioje buvo nutapyta freska, vaizduojanti Marijos pasirodymą Joanai. Freską vadino Švč. M. Marija Maloningoji. Kada maras 1630 m. vėl atėjo šiaurės Italijon, Faenzos magistratas kreipėsi į tuometinį kardinolą Ceminį, kad su-ruošų iškilmingą procesiją. Aplenkus epidemijai Faenzą, 1631.V. 18 Marijos atvaizdas buvo vainikuotas. Ir to tipo atvaizdai paplito kitose šalyse.“

Tai tokia originalo paveikslo kilmė, padariusi vyskupui įspūdį. Jurgis Tiškevičius, 1649 m. paskirtas Vilniaus vyskupu, atsigabeno šį paveikslą į sostinę. Kai 1653 m. Vilniuje pradėjo siausti maras, vyskupas paveikslą 1653.IV.14 iškilmingai pernešė į Petro ir Povilo bažnyčią viešam garbinimui ir paragino tikinčiuosius prašyti Marijos pagalbos — baisyos maro bausmės atitolinimo. Iš tikrųjų tuo kartu maras Vilniuje greit liovėsi. Tada visi tikėjo, kad tik per Marijos užtarimą Dievas išklausė žmonių maldų. Kai 1708 m. maras vėl prasidėjo Vilniuje, tuometinis miesto burmistras Jonas Ganlovickis sapne matė paveikslą, tarsi pranešantį, kad melstųsi į Švč. Mergelę Mariją, jei nori būti apsaugoti nuo maro nelaimės.

Atsikėlęs anksti rytą burmistras nuskubėjo į Šv. Petro ir Povilo bažnyčią ir čia, prie Maloningosios paveikslo, paaukojo Marijai save ir visą miestą. Po pamaldų paliudijo savo regėjimą priesaika pas Laterano kanauninkus ir vyskupo raštineje. 1710 m., kai badas ir maras vėl niokojo Vilnių, tuometinis Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis įvedė Petro ir Povilo bažnyčioje 40 valandų atlaidus, kad Dievas, Marijai užtariant, atitolintų tas baisias nelaimes. Nuo to laiko kasmet po Marijos Maloningosios šventės čia būna 40 valandų atlaidai.

Popiežius Aleksandras VIII 1689 m. leido įsteigti prie Petro ir Povilo bažnyčios Maloningosios Marijos broliją ir titulinei tos brolijos šventei paskyrė antrąjį gegužės sekmadienį.

APRAŠYMAS. Kairiajame altoriuje yra apie 1,0x1,65 m. dydžio paveikslas.

Iš šonų ir viršaus raudonos lentelės, ant kurių yra 71 votas. Paveikslo rėmai platūs, išpuosti vynuogių ornamentu. Paveikslas padengtas raudonu aksomu, o Marijos figūra sidabriniais aptaisais. Atidengtas tik veidas. Aplink galvą sidabriniai spinduliai, ant galvos karūna, papuošta brangiais akmenimis. Ant aksomo aplink Mariją 23 žvaigždės, po kojomis antropomorfinis mėnulis. Marijos aptaisais papuoštas gėlių žiedais, vynuogių kekėmis. Marija visu ūgiu, rankas ištiesusi į šalis, laiko sulaužytas strėles, o kitos sulaužytos krenta žemyn. Galvą pakreipusi į kairę pusę, bet žiūri tiesiai ir lyg šypsosi.

Paveikslo apačioje ant altoriaus stovi Marijos Lurdiškės statula. Toje pačioje vietoje, tik iš lauko pusės, ant bažnyčios sienos kabo didelis panoraminis paveikslas, pieštas ant medžio. Virš jo stogelis, kad neužlytų. Paveiksle matosi Trijų kryžių kalnas, Gedimino pilis, apačioje —

nuo maro mirštą žmonės, o centre — Marijos, laužančios 1710 m. maro strėles, atvaizdas. Viršutiniuose kampuose lenkiški užrašai, kuriais pažymima, kad paveikslas nupieštas 1761 m., o paskutinį kartą restauruotas 1957 m.

ATLAIDAI. Petro ir Povilo (titulo), Marijos Maloningosios.

89. VILNIAUS ŠV. AP. JOKŪBO IR PILYPO BAŽNYČIA

VIETA. Prie Lukiškių.

VARDAS. Bažnyčia pastatyta Lukiškėse. Šis vardas kilęs nuo Luko, kuriam tą vietą dovanojęs Vytautas kaip atlyginimą už gerą tarnybą.

ISTORIJA. Legenda sako, kad senovėje čia buvusi giria, iš kurios būdavo imamas kuras amžinajai ugniai Šventaragio slėnyje kurenti, (vedus krikščionybę, čia buvusi koplyčia ant kapų, kur buvo laidojami neturtingi Vilniaus gyventojai. 1624 m. Smolensko pilininkas Jurgis Litauras Chreptavičius pastatė dominikonų vienuolyną ir medinę bažnyčią su sąlyga, kad vargšus Lukiškių kapuose laidos veltui.

Vysk. Abraomas Vainius (1631 — 1640) suteikė šiai bažnyčiai parapijines teises. Per 1655 m. rusų puolimą bažnyčia sudegė. Dominikonai 1684 m. toje vietoje pastatė naują medinę bažnyčią, kurios kartinį akmenį pašventino Smolensko vysk. Eustachijus Katavičius, o konsekrovo vysk. Mikalojus Slupskis. 1690 m. ėmėsi statyti dabartinę, kurios statyba dėl neramių laikų baigta tik 1737 m., o pašventinta buvo 1712 m. Statybai lėšų yra davęs Vilniaus vaivada K. Sapiega. 1794 m. Kosciuškos sukilimo metu, rusams Vilnių apšaudant, bažnyčia buvo gerokai apnaikinta, bet 1797 m. atstatyta. Prancūzai 1812 m. iš bažnyčios padarė ligoninę, vėliau sandėlį. Bažnyčią reikėjo vėl restauruoti. 1844 m. rusai iš čia išvarė vienuolius ir

bažnyčia teko pasauliniams kunigams. Po I pasaulinio karo jos vidų atnaujino profesorius Hopenas. Po II pasaulinio karo, 1951 m., maskoliai uždarė bažnyčią, pavertė Operos ir baleto teatro sandėliu. 1992.V.3 bažnyčia grąžinta dominikonams. 1992.V.3 Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys J.Bačkis atšventino dominikonų Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčią, šv. Mišias kartu su arkivyskupu koncelebravo kun. V.Aliulis MIC ir tėvas J.Grigaitis O.P., šios šventovės rektorius.

1992 m. ligoninė tapo katalikiška Šv. Jokūbo ligonine.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Lietuvos artilerijos generolas ir Lazdijų seniūnas Motiejus Korvinas Gosievskis, grįždamas iš karo prieš Maskvą, apie 1649 m. šį paveikslą parsivežė iš Smolensko ir turėjo savo dvare Lazdijuose. Besimeldamas prie šio paveikslo ir patyręs iš Marijos malonių, laikė jį stebuklingu. Po Gosievskio mirties paveikslas pateko į Damblos palivarką. Kartą Gosievskio sūnus Vincentas, kuris mokėsi pas Seinų dominikonus, drauge su vienuolyno prokuratoriumi Fabijonu Biežanovskiū atvyko į Damblą. Vienuolis, pamatęs, kad tas gražus paveikslas nėra laikomas deramoje pagarboje, prašė atiduoti jį Seinų vienuolynui, ypač kad ten beviešint Biežanovskiui Švč. Dievo Motina nuostabiai padėjo. Mat vieną naktį Damblos polivarke kilęs gaisras, kuris grėsė visiems dvaro trobesiams. Tėvas Fabijonas su tuo paveikslu peržegnojęs šelstančią ugnį, ir tuoj ėmė smarkiai lyti ir gaisras užgeso. Fabijonas paveikslą vis tiek išgavo ir parsigabeno į Seinus. Bet čia jis neilgam pasiliko, nes Seinų dominikonų prioras 1684 m. tą paveikslą padovanojo Vilniaus dominikonams Lukiškėse. Kai paveikslas buvo atvežtas į Vilnių, to meto prioras Aleksandras Šemeta nebuvo vienuolyne ir smarkiai sirgo. Jis patyrė regėjimą, kad pasveiksias, jei paveikslą įrengsias didžiajame altoriuje. Pasveikęs grįžo į vienuolyną ir regėjimą užmiršo. Po trumpo laiko vėl sunkiai susirgo. Gydytojams neturint vilties jį pagydyti, ligonis pasiaukojų Švč. Dievo Motinai ir pažadėjo, jei

pasveiks, išstatys paveikslą didžiajame altoriuje. Pasveikęs savo pažadą išpildė, tačiau apie regėjimą ilgai niekam nepasakojo. Kai prie paveikslo žmonės pradėjo patirti malonių, tada ir Šemeta viešai pareiškė, kaip su juo yra atsitikę.

Uždarius bažnyčią, paveikslą pavyko išsaugoti, o jį atšventinus buvo grąžintas iš Šv. Rapolo bažnyčios.

APRAŠYMAS. Paveikslą restauravo Šmigelskytė. Dydis apie 60x70 cm. Tapytas ant 3 lentų.

Lyginant su nuotraukomis atrodo, kad žvilgsnių kryptis po restauracijos kiek pasikeitė. Anksčiau Marijos žvilgsnis buvo nukreiptas kiek aukšty. Dabar — tiesiai. Kūdikėlio buvo kiek į šoną, dabar — tiesiai.

Marija iki pusės, su raudonu apsiaustu ornamentuotais kraštais. Ant apsiausto ties kaklu

viena, šalia kaklo — dvi žvaigždės. Kūdikis auksiniais drabužiais, basas. Drabužis su žaliom ir raudonom juostelėm. Dešinė ranka laimina, o kairė ant kelio. Abu su žalsvom aureolėm, arčiau galvos gelsvėjančiom. Marijos dešinėje ir kairėje pusėje raidės. Fonas rudas.

Paveikslas buvo didžiajame altoriuje, pieštas ant medžio. Dydis apie 90x60 cm. Papuoštas sidabriniais aptaisais ir daugeliu votų.

* * *

Kaip buvo uždaryta Šv. Jokūbo bažnyčia Vilniuje 1948 m. (Straipsnis iš „Talkos“, bendrijos „Talka“ leidinio Nr.4/5 1988.10.17.)

Šv. Jokūbo bažnyčioje tuo metu dirbo trys kunigai — klebonas kun. Piekarskis, altaristas — kun. Kozak, vikaras — kun. K.Vaičionis. Esanti pačiame miesto centre mūsų parapija buvo labai gyva. Ir per lietuviškas, ir per lenkiškas pamaldas bažnyčia būdavo pilnutėlė maldininkų. Ateidavo nemažai inteligentijos, mokinių bei studentų, net pačių ministrų dukros ir sūnūs. Apie būsimą bažnyčios uždarymą klebonas sužinojo jau kelias savaites iš anksto, tik nežinojo datos, kada tai įvyks. Buvo įsakyta kruopščiai surašyti visą bažnyčios inventorių. Šv. Jokūbo bažnyčia buvo turtinga, turėjo daug taurių, keletą monstrancijų, daug gražių arnotų, kapų, labai daug kamžų su spalvotomis pelerinomis ministrantams, daugybą puošnių skenučių procesijininkėms. Prieš sudarant inventORIZACIJOS sąrašus, prašiau kleboną, kad dalį liturginių drabužių bei indų perleistų neturtingai Švenčiausios Jėzaus Širdies bažnyčiai, kurią tuomet irgi aptarnavau, bet klebonas Piekarskis nesutiko, o gal bijojo atiduoti jau pasmerktą pražūčiai inventorių.

Ir štai 1948 m. liepos mėn. (...) apie pusiaudienį į kleboniją pasibeldė ke-liolika rusiškai kalbančių vyriškių. Tai buvo keli Vykdomojo komiteto nariai, keli religinių kultų įgaliotinio ir NKVD atstovai, keli atstovai iš rusų teatro. Visi vidutinio amžiaus vyrukai, stiprūs, matyt, tikėtasi pasipriešinimo. Pasisa-ko, kad juos valdžia siuntusi uždaryti mūsų bažnyčią, įsako kuo greičiau atida-ryti zakristiją— ten būsią atliekama bažnytinio turto revizija. Tuo metu nė vie-no parapijiečio nebuvo. Apstulbę ir išsigandę mudu su kun. Piekarskiu dalyva-vome toje baisioje bažnyčios uždarymo procedūroje. Iš spintų pradėjo svaidyti ant žemės arnotus, kapas, albas, stulas, kamžas. Gražesnes liepė pasirinkti rusų teatro atstovams. Tie rinkosi ir darė pasirinktų daiktų sąrašus, atžymėdami juo-kingai mažus kainoraščius: arnotas — 2 rubliai, kamža — 50 kapeikų, taurė — 10 rublių. Galop viršininkas liepė klebonui atidaryti altoriaus tabernakulį, iš-pilti Švenčiausiąjį, o taurę atiduoti rusų teatro atstovui su didesniu įkainojimu — 30 rublių. Bet kun. Piekarskas neleido prie taurės prisiliesti, kol klausimo neišspręs pats religinių kultų įgaliotinis. Tabernakulis buvo užrakintas, o rak-te-lis atiduotas įgaliotinio atstovui. Tuomet vienas ruselis, užlipęs ant altoriaus, ėmė plėšti auksu spindinčius votus, puošusius Lukiškių Dievo Motinos stebuk-lingąjį paveikslą (dabar esantį Šv. Rapolo bažnyčioje). Tas sauvaliaujantis be-dievis išrovęs paaukuotas širdesles kišo jas į kišenę, o sidabrinis kryželis svaidė ant žemės ir keikėsi: „Eto niemieckij krest, tfu, mat — mat!“ Nebegalė-

damas to matyti, užbėgau ant viškų prie vargonų ir pradėjau verkdamas giedoti Jeremijo raudas, kurias mokėjau atmintinai. Man begiedant prie vargonų užlipo trejetas vyrų, piktai į mane pažiūrėjo, pagrasė pirštais, o vienas iš jų nusimovė kelnės ir pridergė ant vargonų pedalų. Prasidėjo bjaurus suvelniškėjusios trijulės kvatojimas, kuris nutraukė giedamą Jeremijo raudą. Bėgte nubėgau į savo kambarėlį lyg į kalėjimo vienutę ir garsiai raudojau.

Į Šv. Jokūbo bažnyčios uždarymą žmonės reagavo gana ramiai ir santūriai, nes buvo įbauginti ką tik įvykusių masinių ištremimų į Sibirą. Aktyviau reagavo tik maži bei mokyklinio amžiaus vaikai. Jie visą mėnesį nešdavo gėlytes, padėdavo jas prie užrakintų šventoriaus vartų, ant gatvės atsiklaupę trumpai pasimelsdavo. Vėliau milicija pradėjo tuos vaikus gaudyti ir grasinti su nagais. Net ir suaugusieji per šventoriaus tvorą dažnai permesdavo gėlių.

Tą dieną buvo niekšišškai uždarytos net keturios Vilniaus bažnyčios. Tarp jų — Šv. Jono bažnyčia, kuri buvo padaryta grūdų sandėliu, tapusiu žiurkių sandėliu. Iš jo net iki gatvės vidurio išbėgdavo pulkai žiurkių atsikvėpti po uolaus šventųjų paveikslų graužimo. Ne kartą girdėjau praeinančių rusų inteligentų pastabas: „My mastera uničtožat pamiatniki litovskoj kultūry“.

Bedievybės mėšlu išniekinti vargonai Šv. Jokūbo bažnyčioje liūdnei tylėjo 40 metų. Dabar jie jau nuvalyti ir suremontuoti. Ar mūsų tikinčiosios tautos sąžinė leis mums tos vergiją primenančios muzikos klausytis ir jai vergiškai ploti?! Juk tai buvo viena iš centrinių Vilniaus bažnyčių, tikinčiųjų nuosavybė, jų maldos namai.

Kun. K.Vaičionis — Skausmingajam keturiasdešimtmečio jubiliejui atminti

MALONĖS. Vilniaus vysk. K.Bžostovskis 1688.X.2 paskyrė dvasininkų komisiją, kuriai vadovavo pats vyskupas, kad ištirtų žmonių skelbiamų malonių tikrumą. Po iškilmingų pontifikalinių mišių, kurias vyskupas atlaikė Lukiškių bažnyčioje, buvo prisaikdinti ir apklausinėti 27 patikimi asmenys ir du vienuoliai dominikonai dėl patirtų prie to paveikslo malonių arba jas užrašinėję į knygą, pirmiau gerai ištarę asmenis. Nesant jokios abejonės apie įvykusių prie šio paveikslo stebuklų tikrumą, vyskupas paskelbė, kad paveikslą galima vadinti tikrai stebuklingu, o gautąsias malones leidžiama skelbti spaudoje. Netrukus stebuklai buvo paskelbti knygoje „Fontaną mistyczna z abrazu N.P.M. ad roku 1684 cudownemi laskami w koscieli Wileńskim Apostolow Pilipa ir Jakoba zakonu kaznodziejskiego wytryskojace Wilno 1737“. Tarp kitų malonių toje knygoje užrašyta, kad Polocko vaivada A.Oginskis, grįždamas iš karo žygio Lvove, smarkiai susirgo. Agonijoje prisiminęs Lukiškių Marijos paveikslą, pasiaukoją Marijai ir pasižadėjo, jei pasveiktų, gautąją maloną viešai paskelbti. Ir iš tikrųjų tuojau ėmė sveikti, galėjo valgyti, kiek liga per tris savaites neleido. 1688.II.3 atvykęs į bažnyčią padėkoti Dievo Motinai už grąžintą sveikatą, viešai tai paskelbė ir patvirtino priesaika. Toje knygoje aprašyta 11 beveik iš numirusių prikeltų, 26 stebuklingai pagydytų, 33 aklųjų, atgavusių regėjimą ar pagydytų nuo kitų ligų, taip pat 140 įvairių kitų malonių, gautų per Marijos užtarimą prie to paveikslo Jos globos besišaukiančių.

90. VILNIAUS VISŲ ŠVENTŲJŲ BAŽNYČIA

PAVEIKSLO ISTORIJA.

„Praėjusių sekmadienį visai Lietuvai švenčiant Padėkos už atgautą nepriklausomybę dieną, į Visų Šventųjų bažnyčios Vilniuje didįjį altorių buvo grąžintas Švč. Marijos paveikslas.

Iškilmingų pamaldų metu AT deputatas dr. Medardas Čobotas, jo sesuo Danutė ir brolis Tadeušas atsiklaupę pabučiavo šventąjį paveikslą ir perdavė bažnyčios klebonui Kazimierui Meiliui. Paveikslas pastatytas didžiajame altoriuje, iš kur buvo paimtas prieš 43 metus. Medardas Čobotas pasakoja šio paveikslo istoriją.

Brangų meno kūrinį 1809 m. bažnyčiai padovanojo Vilniaus pirkliai. Mūsų tėvas buvo katalikas, aktyvus Visų Šventųjų bažnyčios rėmėjas. Beje, aš irgi patarnaudavau kunigui prie altoriaus. Pokario metais šios bažnyčios kun. Jankovskis kartą pasikvietė mūsų tėvą, parapijos komiteto narį Aleksandrą Čobotą, ir pasakė, kad sovietų valdžios nutarimu bažnyčia uždaroma ir, žinoma, bus nusiaubta. Reikia išgelbėti ir išsaugoti bent Švč. Marijos paveikslą. Juk okupacija neamžina, — buvo įsitikinęs kunigas.

Mudu su tėvu vieną tamsią naktį parsinešėme iš bažnyčios paveikslą, o kitą dieną išvežėme pas gerus pažįstamus į kaimą ir apkasėme aruode grūdais. Po gero dešimtmečio ryžomės paveikslą parsivežti į namus. Mūsų mamos Konstancijos rūpesčiu iki pat šios dienos kasdien jis buvo papuoštas gyvomis gėlėmis, priejo visa mūsų šeima meldavosi per Kūčias, šv. Velykas ir kitas šventes. Tai buvo mūsų altorius.

MALONĖS. Švč. Marija globoja mūsų namus. Štai ką pasakojo mūsų mama. Kartą, susiruošusi iš namų, prie vartelių tarsi girdinti įsakmų Dievo Motinos raginimą: sugrįžk, neišeik iš namų. Galvoju sau, — pasakoja mama, — gal man kokia

nelaimė gresia — po mašina pakliūsiu, gal koją išsinarinsiu arba namus kas apvogs. Sugrįžtu su nerimusi, o ten jau paklotas ant stalo dega nuo neišjungto lygintuvo...”

(„Lietuvos aidas“ 1991.09.14.)

APRAŠYMAS. Jis yra kairiajame šoniniame altoriuje. Dydis apie 80x110 cm. Marija iki pusės, žvelgia tiesiai žemyn, ant kairės rankos laiko Kūdikėlį Jėzų. Jis žvelgia į šoną ir dešine ranka laimina. Marija galvą palenkusi link Jėzaus. Paveikslas visas padengtas „išsikišusiu“ aptaisu, sidabrinio, o prie Marijos veido — aukso. Matosi tik veidai ir rankos. Fone gražiai iškalti 12 angelų. Su karūnomis, papuoštomis brangiais akmenimis.

Po atvaizdu metalinė juostelė su išgraviruotu įrašu.

91. ZARASAI

VIETA. 24 km į pietvakarius nuo Daugpilio. 1997 m. — 9000 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Lietuviai šią vietovę vadino Ežerėnais, Zarasais, lenkai — Jeziorasy. Rusijos imperatoriui Nikolajui I 1836 m. su sosto įpėdiniu Aleksandru II teko važiuoti pro Zarasus. Čia pas kleboną lietuvį kunigaikštį Nemyrą pernakojo. Caras, sužavėtas gamta ir miestu, liepęs jį vadinti įpėdinio vardu. Jam priminus, kad ne vienas Aleksandrovas jau yra, Nikolajus davęs įsakymą vadinti Novoaleksandrovsku. Po I pasaulinio karo bandyta įteisinti Ežerėnų vardą. Nuo 1929 m. Ministrų kabinetas nutarė pavadinti Zarasais. Daug nulėmė kalbininko K.Būgos (1879 — 1924) nuomonė. Jis buvo kilęs iš šio krašto ir teigė, kad vardas yra sėliškos kilmės — iš žodžio „ezerasas“, kuris reiškė ežerą.

ISTORIJA. Didžiojoje Zaraso ežero saloje buvo karmelitų ar vyrų atgailos kanauninkų vienuolynas ir prieš 1508 m. statyta bažnyčia. Apie 1530 m. vienuolynas sunyko, nes vienuoliams buvo sunku verstis. Jie persikėlė į Antalieptę. Bažnyčia buvusi iš salos perkelta į ežero krantą, kur susikūrė Zarasų miestelis. Vilniaus vysk. Jonas savo lėšomis suremontavo bažnyčią. 1536 m. Zarasų parapija buvo iš naujo Vilniaus vyskupo patvirtinta. 1610 m. karaliaus Zigmanto Vazos lėšomis ir Vilniaus vyskupo Abraomo Vainiaus rūpesčiu pastatyta nauja bažnyčia. O senoji supuvo ir 1640 m. buvo nugriauta. Per 1654 — 1667 m. karinius veiksmus sudegė ir naujoji bažnyčia. 1674 m. atstatyta. Ji buvo medinė. Audros metu perkūno nutrenkta į ežerą nugrimzdė. Telikusi stebuklinga Kristaus statulėlė, kuri, nugrimzdus bažnyčiai, stebuklingai išplaukusi į vandens paviršių. Griuvėsių vietoj žmonės prie pat Šaltupės šaltinėlio pastatė mūrinę koplytėlę ir ten patalpino stebuklingą statulėlę. Ši vieta yra prie Šaulių—Šaltupės gatvių susikirtimo.

Vysk. Valančius „Pastabos sau pačiam“ rašo, kad sudegusios bažnyčios vietoje klebonas pastatęs „bjaurią pastogę prie Šašiejaus ir apmėtė ją pačvarkėmis, jos bemaž nedengė nuo lietaus“. Neturtingi parapijiečiai neįstengė pastatyti naujos bažnyčios. 1842 m. pradėta statyti nauja bažnyčia, bet dėl blogo vadovavimo, prastai parinktos vietos, kitų priežasčių dar nebaigta bažnyčia ėmė skilinėti. Ir nors 1862 m. buvo užbaigta, po kelerių metų pamaldos buvo nutrauktos, praėjimas per šventorių uždraustas.

Po 1863 m. dauguma gyventojų buvo ištremti į Sibirą, o jų vieton atgabenta kolonistų, kurių palikuonys šiame krašte gyvena iki šiol.

1876 m. klebonas kun. Pranas Štaškauskas vėl stengėsi gelbėti suvargusį naujos bažnyčios pastatą. Su dideliu vargu apipuvę mediniai pamatų rąstai iškasti ir buvo mūrijami nauji akmeniniai pamatai, suskilusios sienos iš abiejų pusių suveržtos storos geležies štangomis, plyšiai užtaisyti. To paties klebono rūpesčiu buvo išdekoruotas ir bažnyčios vidus. 1906 m. vysk. G.Cirtautas Zarasų bažnyčią konsekrovo. 1935 m. ją paremontavo klebonas Juozas Mazūras. 1941.VI.24 vokiečiams toli esant, rusų tankistai bažnyčią smarkiai apšaudė. Pastatas labai nukentėjo, bet

nesugriuvo. Klebonas Baltrymas sėdėjo kieme, tik spėjęs užgesinti kleboniją. Tarp kibirų sėdintį kunigą pastebėjo bolševikiniai tarnautojai su kariais ir paėmė. Pakeičiant sušaudė. Po poros dienų vokiečiai į bažnyčią suvarė rusų belaisvius, kurie išvožė liturginius daiktus. Dalį belaisvių sušaudė šventoriuje. Belaisvius iškraustę, vokiečiai įrengė bažnyčioje karišką duonos kepyklą. Vėliau bažnyčią suremontavo klebonas Jonas Nagulevičius.

1975 m. vieną naktį į bažnyčią įsibrovė ateistai ir apdaužė kai kuriuos įrenginius.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Pagal pavadinimą paveikslas atsiradęs Vilniuje dar Vytauto Didžiojo laikais. Kaip rodo įrašas, prikabinatas prie paveikslo ant sidabrinės lentelės, jis atgabentas iš Vilniaus į čia tam, kad ilgiems amžiams primintų stebuklingą paveikslo išgelbėjimą iš didžiulio gaisro, siautusio Vilniaus pilyje ir mieste 1610 m.

Paveikslas buvo Ašos ežero saloje esančiame atgailos kanauninkų vienuolyne. Vienuoliams išsikrausčius, perkeltas į žemyno bažnyčią.

Dar šio šimtmečio pradžioje matėsi mediniai poliai — tilto, jungusio salą su žemynu, likučiai. Kun. Jonas Narkevičius XIX a. atsiminimuose apie Zarasų bažnyčią mini joje buvus seną stebuklingą Marijos paveikslą.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra didžiajame altoriuje. 1972 m. jį restauravo E.Šmigelskaitė. Dydis 1,4x2,43 m; su plačiais meniškais rėmais bus 1,7x3 m.

Ant rėmų apatinėje dalyje prikabinata apie 15 votų. Marija iki pusės, ant kairės rankos laiko Kūdikį. Matosi tik Marijos su Jėzumi veidai ir rankos, visa kita uždengta sidabriniais aptaisais. Po figūra sidabrinė lentelė su užrašu: „A PARTU VIRGINEO ANNO MDCX DIE I JULIUNIVERSAM CIVITATEM VILNENSIM ARCEM AE = DESQ SACRAS VORAX FLAMMA DERACENS ME PARIETI INFICAM NUMINIS SUPREMI IMPERIO INTACTAM RELIQE PORTERIS UT TESTER SECVLIS“. O dar žemiau sidabrinis pusmėnulis. Aplink dangus ar šiaip melsvas fonas, kurio viršuje virš Marijos nupiešta 5 angeliukų galvutės. Iš Marijos ir Jėzaus veidų eina šviesūs spinduliai ir sudaro geltoną foną. Už karūnuotų galvų — metaliniai saulės diskai.

Aplink paveikslą žmonės eina keliais.

ATLAIDAI. Žolinė (titulo).

92. ŽEIMIAI

VIETA. 12 km į šiaurę nuo Jonavos.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Kėdainių dekanatas.

ISTORIJA. Atrodo, kad čia yra buvusi pilis. M.Strijkovskis rašo, kad 1317 m. ties Žeimiais Gedimino vadovaujami lietuviai kovėsi su Lietuvon įsiveržusiais kryžiuočiais. Lietuvių pusėje dalyvavę ir totoriai su gudais. Bėgančius kryžiuočius Gediminas vijęs ligi Akmenės.

Nuo miestelio į vakarus yra kalnelis, kurio viršūnėje stovėjo kažkada pastatyti trys kryžiai. Žmonės tą vietą vadino vokiečių kapais. Netoli esantį kitą kalnelį vadino pilimi.

Pirmą bažnyčią prieš 1522 m. pastatė A.Zaviša. Dvaro savininkams priėmus protestantizmą, bažnyčia atiduota evangelikams reformatams. Jų valdžioje buvo tarp 1565 ir 1631 m. Nauja bažnyčia pastatyta 1698 m., 1829 m. restauruota, nugriauta XX a. pr.

Pagal žemiškio inžinieriaus Vaclovo Michnevičiaus projektą pastatyta pseudogotikinė raudoną plytų didelė bažnyčia.

1915. VIII.8 — 9 rusai, bėgdami iš Lietuvos, susprogdino bažnyčios bokštus. Tada sutrupėjo ir 4 200 rublių vertės vargonai. Okupantai išgabeno ir vertingus varpus, kurių nebepavyko atgauti.

Vokiečiai bažnyčioje laikė arklius. Po I pasaulinio karo bažnyčia atstatyta. Priešais Žemių dvarą miestelio gale stovėjo triaukštė koplytėlė. Kaip rašo Adomas Medekša 1877 m. Lvove išleistoje brošiūrėlėje, koplytėlę pastatė Teodoras Medekša 1768 m. savo sūnaus atminimui. Jis buvo Baro konfederacijos dalyvis, prie Aukštosios Būdos (tarp Kauno ir Pilviškių) rusų šalininkų ietimi nudurtas.

APRAŠYMAS. Didžiajame altoriuje yra apie 1,1 x 1,5 m stebuklingas paveikslas. Raudono aksominio fono viduryje Marijos su Kūdikiu figūros, apdengtos atitinkamai sidabro ir aukso aptaisu. Matosi tik veidai. Marija sėdi dešinę ranką nuleidusi žemyn, laiko rožinį, o ant kairės rankos — Kūdikį. Žiūri tiesiai, nors galvą pakreipusi į Sūnelį. Jėzus žiūri tiesiai (į žiūrovą), kaire ranka laiko rožinį, dešine lyg tai gėlės žiedą. Ant abiejų galvų auksinės karūnos. Aplink 12 auksinių žvaigždžių. Po apačia ant fono pusmėnulis, apie 100 votų ir ornamentuotas metalinis skritulys su „M“ raide.

MALONĖS. Žemių bažnyčia II pasaulinio karo metais liko nesubombarduota. Pasakojama, kad Marija pasirodė vienam karininkui ir prašė, kad bažnyčios neliestų.

ATLAIDAI. Švč. Marijos Užgimimo (titulo), šv. Onos, Sekminių, Velykų III sekmadienį.

93. ŽELVA

VIETA. 23 km į rytus nuo Ukmergės.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Giedraičių dekanatas.

VARDAS. Nuo upelio Želva, reiškiančio želvas — žalsvas.

ISTORIJA. Nuo senų laikų Želva buvo dvaras. Apie 1774 m. atiteko Juozui Marikonui, kurio duktė Darata Lapacinskienė dvarą pardavė Bistramams. Želva kažkiek laiko priklausė jėzuitams, kurie 1775 m. pastatė medinę Šv. Ignoto bažnyčią. 1892 m. parapijiečiai su kun. Antanu Stapulioniu ją atstatė. Tokias žinias pateikia „Mūsų Lietuva“, o 1987 m. KKZ tokias: I bažnyčia — 1752 m., II — 1887 m., III — 1892.

APRAŠYMAS. Medinės bažnyčios kairiajame altoriuje yra paveikslas su pusapvaliais rėmais. Dydis apie 1,2x 1,8 m. Prie altoriaus yra 3 votai, atnešti prieš tryliką metų. Marija stovi ant Žemės pusrutulio ir pusmėnulio, primynusi gyvatę. Su alba ir mėlynu apsiaustu. Rankos sudėtos ant krūtinės. Žiūri į viršų.

ATLAIDAI. Agotos, Ignoto, Lajolos (titulo), Švč. Trejybės, šv. Antano.

94. ŽEMAIČIŲ KALVARIJA

VIETA. 25 km į šiaurę, šiaurės rytus nuo Plungės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

VARDAS. Iki XVII a. vid. gyvenvietė vadinosi Gardais. Per miestelį teka Varduvo intakas Pagardenis. 1637 m. pastačius 19 koplyčių, imta vadinti Naująja Jeruzale, vėliau Gardų Kalvarija, o nuo XVII a. vid., norint atskirti nuo Vilniaus Kalvarijų, vadinta Žemaičių Kalvarija. Šį pavadinimą rusų valdžia 1964 m. pakeitė į Varduva — nuo upelio vardo. 1989 m. grąžintas senasis vardas.

ISTORIJA. Gardai minimi jau 1253 m. Jie priklausė Alsėdžių valsčiui, kuris su kitais valsčiais Vytauto buvo užrašytas Žemaičių vyskupams. Čia buvo jų dvaras. Vysk. Stanislovas Kiška (1619 — 1626) ant kalnelio, dabar vadinamo šv. Jono, pastatė koplyčią. 1622 m. tas pats vyskupas Gardų koplyčią, šv. Jono titulo, padarė parapijos bažnyčia ir nustatė tai parapijai ribas bei aprūpino turtais. Pagal kitus šaltinius, parapija buvo paskelbta 1636 m.

Gardų medinę bažnyčią su jos turtu, žeme ir parapija vysk. Jurgis Tiškevičius, gindamas nuo protestantų antplūdžio, atidavė 1637 m. dominikonams, užrašęs dar apie 15 ha žemės. Vienuolių perdėtinis per savo ordino generolą meldė

Šv. Tėvą Urboną VIII, kad vyskupo užrašymą patvirtintų. Popiežius 1644.VI.8 tai patvirtino.

Kairiajame Varduvos krante vysk. J.Tiškevičius 1642 m. pastatė dominikonams vienuolyną. 1637 m. tas pats vyskupas įsteigė Garduose kalvarijas — Kryžiaus Kelius — ir pastatė 19 koplytėlių. Jis pats išrinkęs vietą koplyčioms, išmatavęs ir suskaičiavęs žingsnius nuo vienos koplyčios iki kitos, kad būtų tokie atstumai kaip Jeruzalėje. Ir pats, pirmą kartą per kalnus vaikščiodamas, daugelyje vietų keliais eidamas, barstė šv. žemę, iš Jeruzalės Kryžiaus Kelio vietų atvežtą.

Kad žmonės galėtų gausiai pelnyti dvasinių malonių, koplyčioms — Paskutinės Vakarienės, Alyvų Kalnelio, Kristaus Plakimo, Erškėčiais vainikavimo, Prikryžiavimo ir Palaidojimo — 1639 m. gavo iš popiežiaus Urbono VIII specialius atlaidus. Vyskupas J.Tiškevičius savo 1642 m. užrašė Gardus vadina Jeruzale. Jis liepė vienam kunigui parašyti atitinkamas giesmes ir maldas, kurias maldininkai gieda iki mūsų laikų. Keliolikai metų praslinkus žmonės pradėjo gausiai lankytis. Tada vysk. Jurgis Tiškevičius ant kalnelio šalia vienuolyno pastatė Marijos Aplankymo bažnyčią.

Vienas vysk. J.Tiškevičiaus giminės aukštas ponas iš Liublino dominikonų buvo gavęs tikro Šv. Kryžiaus gana žymią dalelę. Jis ją padovanojo vysk. J.Tiškevičiui. Su iškilminga procesija vyskupas ją įnešė į naująją bažnyčią pirmąjį sekmadienį po liepos 2 dienos — 1649.VII.4. Ant pergamento parašė, kad tą brangią relikviją dovanoja Naujosios Jeruzalės bažnyčiai, jos saugotojais palieka vienuolius dominikonus ir to laiko vyskupo brolių, priorą Reginaldą Tiškevičių. Dievo rūstybe ir baisiu Dievo teismu bei ekskomunika uždraudžia jiems kur nors kitur ją perkelti, kam dovanoti ar dalyti į mažesnes daleles ir paskui duoti kitoms bažnyčioms. Uždraudžia jiems tai daryti ne tik patiems, bet ir per kitus kunigus. Kai vėliau vienas Žemaičių vyskupas norėjo tos Šv. Kryžiaus relikvijos dalelę paimti kažkuriai bažnyčiai, pastebėjęs tą grasinimą, savo sumanymo atsisakė.

Apie 1660 m., po karų su rusais ir švedais, prasidėjo maras. Žmonės, susirinkę per atlaidus į Kalvariją, pradėjo krist kaip lapai. Ir, kaip rašo vysk. Valančius, „daugybę numirėlių kunigai dominikonai palaidojo ten pat pas koplyčias, užvis pas kryžiaunąją“.

Vėlesni Žemaičių vyskupai Kazimieras Pacas, Jonas Zgerskis, Aleksandras Horainas turtais ir įvairiais dovanojimais padidino dominikonų turtus. Ypatingas jų gerdarys buvo vysk. Antanas Tiškevičius. Jis 1742 m. liepė Mosėdžio, Skuodo, Palangos, Gargždų, Kartenos, Salantų, Žagarės, Akmenės, Papilės, Kuršėnų, Šaukėnų klebonams ir visiems arčiau Kalvarijų gyvenantiems „kas metų vaikščioti į didžiąją Kalvariją su parapija. Ir pridėjo, kad klebonas, vieną sykį taip neatėjęs, mokėtų dominikonams 50 timpų. O tiems įsakė už tuos pinigus taisyti kalną koplyčias. Ir parapijos su būgnais, patriūbočiais, paparčiais, altorėliais ir visa bažnytine iškilme keliaudavo į Motinos Dievo Aplankymo atlaidus. Dominikonai, pajutę kokią parapiją atkeliaujant, išeidavo į laukus pasitikti. Į miestelį įeinant, jaunikaičiai paparčius (vėliavas) virpino, būgnais mušė, patriūbočius (dūdas) pūtė ir iš šaudyklių šaudė, o seniai su moteriškosiomis atsispirdami giedojo ir šaukė, nes juo katra parapija su didesniu trenksmu į miestelį įėjo, juo didesnė buvo garbė. Po poros dienų ta pačia eile klebonas su savais grįždavo namo“. Taip rašė apie procesijas vysk. Valančius.

Tokius keliavimus į atlaidus vysk. Jonas Lopacinskis 1763 m. uždraudė.

Medžio bažnyčiai pradėjus griūti, vysk. Antanas Tiškevičius 1750 m. pastatė naują medinę su 15 altorių bažnyčią ir ją pašventino. Nuo Petro Inocentijaus de Molinos, bernardinų generolo, išmeldė daug atlaidų, kuriuos kiekvienas Kalvarijos Kalnus vaikščiodamas gali pelnyti.

Nors bažnyčia buvo geros būklės, dominikonai 1780 m. padėjo pamatus mūro bažnyčiai. Bet pradėję dirbti ėmė abejoti, ar galės pabaigti tą darbą. Ordino vyresnybė, tai matydama, atkėlė į Kalvariją „dideliai sugebantį pinigų rinkti“ kunigą Vaitkevičių ir įsakė „brūzti apie dirbamą bažnyčią. Tas, vos atvykęs, leidosi į žmones, važinėjo kiaurai po visus žemaičius, meldamasis, kad neprileistų sugriūti pradėtai bažnyčiai“. Ir 1821 m. dominikonai užbaigė mūrinę bažnyčią. 1824 m. pernešė iš senosios altorius į naują ir medinę bažnyčią suardė. 1842 — 1843 m. pastatė ir mūro vienuolyną.

Nuo 1790 m. karaliaus Stanislovo Augusto privilegija Kalvarijoje rengiami metiniai prekymečiai.

Vienuolyne gyveno 15 dominikonų. Jie nuo 1644 m. laikė mokyklą. 1803 m. įsteigė progimnaziją, vėliau paverstą gimnazija, kurią 1814 m. baigė Simonas Daukantas, o 1821 m. M.Valančius. Po 1831 m. sukilimo, prie kurio buvo prisidėję ir Ž.Kalvarijos dominikonai, rusų valdžia mokyklą 1836 m. uždarė. Vienuolyno caras Nikolajus I pasigailėjo, bet neleido įstoti naujiems nariams. Dominikonai ėmė mirdėti ir 1889 m. jų buvo likę tik 3. Tada rusų valdžia įsakė vyskupui į Ž.Kalvariją paskirti klebonu pasaulinį kunigą. Paskutinis prioras Daugėla išvyko į Italiją, o kiti 2 buvo išvežti į Agluonos vienuolyną ir ten numirė.

1863 m. Ž.Kalvarijos apylinkėse kovojo B.Krasausko, P.Šimkevičiaus sukilėlių būriai.

1896.V. 17 užsidegus miesteliui, bažnyčia smarkiai apdegė. Sudegė zakristijoje įrengta garsi dominikonų biblioteka ir archyvas. Švč. Sakramentą, Kryžiaus relikviją, stebuklingą Marijos paveikslą pavyko išgelbėti. Po gaisro bažnyčia buvo atstatyta, bokštai paaukštinti veik dvigubai, altoriai padaryti mūriniai, vidus išpuoštas įvairiais pagražinimais. Bažnyčios atstatymas kainavo 30 000 rublių. Nuo 1927 m. Žemaičių vyskupo Just. Staugaičio pakviesti Žemaičių Kalvarijoje įsikūrė marijonai, kurie tęsė dominikonų tradicijas. Po rusų okupacijos 1945 m. vienuolynas buvo uždarytas. Rusų valdžiai panoms išgriauti koplyčias, žemaičiai jas apgynė. 1988 m. popiežius Jonas Paulius II Žemaičių Kalvarijos bažnyčiai suteikė mažosios bazilikos vardą.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Esą paveikslas parvežtas dar prieš 1650 m. iš Romos, nes tais metais dokumentai mini stebuklus, įvykusius prie šio paveikslo. Jo praeitį kun. Ragaišis, panaudojęs dominikonų archyvą prieš gaisrą, taip aprašo: „Dominikonams Žemaičių Kalvarijoje įsikūrus, vienas jaunas jų klierikas Petras Pugačevskis buvo pasiųstas į Romą aukštųjų mokslų eiti. Romoj jis apsigyvenęs pas dominikonus vienuolyno ligoninėj. Ten buvo pakabintas Švč. M. Marijos su Sūneliu paveikslas, vieno dominikono ant drobės pieštas. Petras naktimis dažnai meldavęsis prieš tą paveikslą ir kartais matydavęs nežemišką šviesą aplink Marijos ir Jėzaus galvas. Vieną kartą brolis vienuolis Romualdas sunkiai susirgęs. Petras, užžiebęs žvakę prieš tą paveikslą, karštai meldęsis, prašydamas grąžinti ligoniui sveikatą. Marija išklausiusi maldos ir ligonis

atsikėlė sveikas. Tokį stebuklą patyręs, Petras, grįždamas į Žemaitiją, išsiprašė iš vienuolių padovanoti jam tą paveikslą, kurį, parvežęs į Žemaičių Kalvariją, atidavė vienuolyno priorui. Tasai laikė brangią dovaną savo kambaryje ir ne kartą matęs tame paveiksle tokią pat šviesą, kokią Romoj regėjęs Petras. Priorui mirus, jo vietą užėmė Petras Pugačevskis. Jis iškilmingoj procesioj pargabeno paveikslą į bažnyčią ir įrengė didžiajame altoriuje. Nuo to laiko garsas apie stebuklingą Marijos paveikslą vis labiau plito. Žmonės prie jo patirdavo įvairių malonių. Jų tikrumui ištirti dvasinė vyresnybė paskyrė komisiją iš kun. Mikalojaus Blaškausko, kun. Mikalojaus Paustircijaus — vieno kustošo, kito kanauninko. Komisija 1643.V.3 išklausė liudininkų, patyrusių ir mačiusių stebuklingus įvykius. Po tyrinėjimo buvo surašytas protokolai, kuriuo remdama sis Žemaičių vysk. Jurgis Tiškevičius paveikslą paskelbė stebuklingu“.

Vysk. A.Vaičiaus iniciatyva 1977 m. jį restauravo Elena Šmigelskaitė. Vietos klebonas pakeitė tradicinę žvaigždžių išdėstymą apie Marijos galvą tvarką (žvaigždės turi sudaryti nimbą). Kaip rašo L.Šinkūnaitė, po 1977 m. restauracijos pakito Marijos veido išraiška — anksčiau ji nebuvo tokia skausminga.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra didžiajame altoriuje. Jis uždengiamas kitu paveikslu. Ten arkangelas Gabriėlius apreiškia Marijai paslaptį. Pagrindinis paveikslas pieštas aliejumi ant drobės, kuri aptempta ant lentos. Rėmai pauksuoti, viršuje suapvalinti. Dydis 0,91x1,58 m. Marijos su Kūdikėliu figūros padengtos sidabriniais aptaisais. Fonas raudono aksomo, ant kurio aplink galvas padrikai prisagstyta 12 žvaigždžių. Ant abiejų karūnos. Neuždengti aptaisais veidai, rankos ir Jėzaus kairė koja iki kelio. Marija iki pusės, šiek tiek pasisukusi į kairę ir truputį palenkusi galvą. Abiem rankom laiko Kūdikėlį, Jį priglaudusi prie veido. Žiūri žemyn mąstančiu žvilgsniu. Jėzus viena ranka laikosi apsiausto, kita smakro, žiūri atsukęs galvutę lyg į dešinę Marijos pusę, lyg tiesiai.

MALONĖS. Stebuklai buvo įrašomi į knygą, kuri 1896 m. per gaisrą sudegė. Apie stebuklus jau 1650 m. rašo V.Kojalavičius. Jis savo veikalė „Miscellanea“ mini, kad ten įvyksta ypatingų išgijimų nuo įvairių ligų ir aprašo vieną mirusiojo prisikėlimą. 1648 m. birželio mėn. vieno kilmingo žemaičių pono Lvovičiaus mirė sūnus. Tėvas padarė įžadą aplankyti Gardų kalnus drauge su sūnumi, jei tas atgytų, ir pėsčias apeiti Kryžiaus Kelių vietas. Sūnus atgijo ir abu dalyvavo tų metų liepos mėn. šventėje, dėkodami Dievui ir Marijai už tokią didelę malonę. Tas įvykis buvo aprašytas ir paskelbtas spaudoje mačiusio Bardovskio eilėmis „Echo albo odgłos z Kalwaryiskich gor“.

1979 m. per atlaidus buvo ypatingas saulės žaismas. Jis sukosi, mirgėjo, mainė spalvas. Tai įvyko rytmetį.

Apie malones liudija votai. 1936 m. jų buvo 82. Archyve apie juos nėra žinių.

1987, 1988 m. per atlaidus buvo matomos ašaros ant Marijos skruostų. Ne visi žmonės tai matė.

Žemaičių Kalvarija senosios Lietuvos laikais buvo didelis žemaičių triumfas, o priespaudos metais — susibūrimas, susikaupimas, pastiprinimas. Šioje vietoje gyva knygnešių dvasia, nes spaudos draudimo laikais čia buvo knygų išskirstymo punktas. Čia tautos kovotojai sėmėsi stiprybės. Čia buvo religinė tvirtovė prieš protestantizmą. Čia garsus Žemaičių kultūros židinys.

ATLAIDAI. Marijos Aplankymo (titulo) atlidai švenčiami VII.2 — 9. Pati didžiausia atlidų procesija būna sekmadienį. Per 300 m. jubiliejų 1937 m. apsilenkė apie 100 000 maldininkų. Apie atlaidus Nepriklausomos Lietuvos laikais taip rašė: „Šuliniuose nelikdavo vandens, išdžiūdavo upeliai, o kas buvo seniau, tai dabartis tik šešėlis“.

Dabar per Kalvarijos ėjimą nešama monstrancijoj šv. Kryžiaus relikvija. Kunigas ją neša po baldakimu, o šalia patarnautojai neša dvi vėliavas. Per kunigų dieną dalyvauja apie 100 dvasininkų

Dar yra šv. Domininko, šv. Kryžiaus ir Nekalto M. Marijos prasidėjimo atlidai.

MALDA. „*Stebuklingoji Dievo Motina, kuri tiek amžių sergsti ir globoji mūsų kraštą, pažvelk į ištremtuosius Tavo vaikus, nes ar yra kitas skausmas, didesnis už skausmą mūsų, negalinčių būti prie Tavo liūdnujų akių?*

Priglausk kaip savo kūdikį tremties vaikus, kad vargas palengvėtų, kad nuodėmės taip nenaikintų mūsų, kad, parvesti į savo žemę, vėl ateitume kaip tėvų tėvai pasipuošę liepų žiedais ir džiaugsmo ašaromis pasveikinti Tave.

O Motina, Tavo globos ir stebuklų ilgisi visa mūsų žemė, visos mūsų širdys! Būk su mumis dabar ir per amžius. Amen. “

95. ŽLIBINAI

VIETA. 10 km į rytus nuo Plungės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

ISTORIJA. XVIII a. dvaras priklausė Šiuکشoms. 1773 m. vienas iš Šiuکشų pastatė medinę bažnyčią. 1845 m. ji buvo atnaujinta. XIX a. pab. sumanytąją vėl atstatyti. Bažnyčios fundatorius-statytojas buvo Purvaičių ūkininkas Antanas Končius. 1898 m. ji buvo baigta ir pašventinta Marijos Krikščionių Pagalbos vardu. 1929 m. virto parapijine.

Apie 1961 m. bažnyčią uždarė pirmininkas Benas Grikušas (1987 m. gyvenęs Plungėje, Juciaus g.) kartu su partsekretore Brone Kybartiene. Priežastis — varpų gaudesys trukdė kalbėti telefonu su rajono valdžia. Taip papasakojo vietiniai ūkininkai.

Medinė bažnyčia buvo apleista, langai išdažyti, pamatai praardyti. Vaikai sunaikino vargonus ir daug kitų interjero daiktų. Paveikslas buvo perkeltas į artimiausią parapiją — Kantaučių. 1987 m. pradėta paveikslų restauracija. Švč. Mergelės Marijos metais 1988 m. vasarą kun. Edmundui Atkočiūnui pavyko uždarytą bažnyčią atgauti.

APRAŠYMAS. Dydis apie 113x160 cm. Viršuje rėmai ties viduriu suapvalinti. Tapyta tempera ant drobės, o drobė pritvirtinta prie lentų. Marija iki kelių, žiūri tiesiai ir kiek į kairę. Ant kairės rankos laiko Kūdikėlį, dešine prilaiko. Tunika raudona, prie kaklo ant tunikos kryžiukas. Apsiaustas mėlynas. Virš galvos aureolė. Jėzus apie 5 m. amžiaus, vienplaukis. Žvelgia kiek į dešinę. Aprengtas gelsvais marškinėliais, dešine ranka laimina, kaire laiko knygą. Marija kairėj rankoj dar laiko baltą skepetaitę. Paveikslas su aptaisu, aureolėmis iš metalinių žvaigždžių ir karūnomis. Votų yra 11, tarp jų medalis su įrašu „Instituto San Jose Hermanos Maristas Moron 1940“.

ATLAIDAI. Kantaučinos: Onos, Lauryno.

96. VYSKUPO K.PALTAROKO

VIETA. Vilniaus Namų koplyčia (privati).

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis buvo vyskupo Kazimiero Paltaroko asmeninė nuosavybė. Koku keliu pateko pas jį, nesužinota. 1940. VI, neramiais laikais, vyskupas apsistojo Velžio kaime, apie 7 km nuo Panevėžio. Praslinkus neramumams, grįžo į vyskupiją, o žmonėms už parodytą gerumą paliko tą paveikslą. 1943 m. Velžyje pastatyta koplyčia ir jos altoriun įdėtas paveikslas. Žmonės pradėjo priejo

patirti malonių ir atsirado pora votų. Rusų valdžia 1960 m. koplyčią liepė uždaryti. Paveikslas pateko pas Mažąsias Dievo Apvaizdos seseris.

APRAŠYMAS. Pieštas ant drobės. Dydis apie 64x83 cm. Marija iki pusės. Ji palenkusi galvą į dešinę ir žiūri į Kūdikį. Plaukai garbanoti, tamsūs. Ant galvos ir kaklo permatomas šalis. Suknelė raudona, ant viršaus žalsvai melsvas apsiaustas. Aplink galvą yra plonas šviesus žiedas — aureolė. Ant dešinio kelio sėdi Kūdikėlis. Marija Jį apglėbusi dešine ranka, o kaire laiko basas Jo kojeles. Jėzus žiūri į kairę. Jis šviesiais plaukais ir baltais marškinėliais, rankas sudėjęs (dešinę ant kairės) ant krūtinės. Virš Jo galvos ir iš šonų yra po šviesų trikampį — aureolę. Paveikslo fonas tamsiai rudas.

MALONĖS. 1. Apie 1957 m. žaibas trenkė į koplyčią. Skilo siena virš paveikslų, o ties juo skilimas išsiskyrė į priešingas puses, paveikslų neliesdamas. Koplyčia nebuvo ir ugnies paliesta.

2. 1972-1973 m. vasarą Gertrūdai Kerevičienei ir jos tik ką gimusiam vaikui grėsė mirtis. Ji susapnavo ar regėjo Mariją, tokią kaip paveiksle, pasilenkiant prie jos ir ją pakeliant. Nuo tos dienos pradėjo sveikti ir pagijo.

3. 1982.IV. 10 Laimai D. gimė kūdikis. Netrukus po gimdymo gavo sepsio ligą (kraujo užkrėtimą). Mergytė buvo netoli mirties. Prie paveikslų už ją buvo atlaikytos šv. Mišios ir ji pasveiko.

* * *

97. SIBIRO KANKINIŲ MOTINA

Apie stebuklingumą žinių nėra, bet kaip ypatingą paveikslą čia pateikiame.

ISTORIJA. Sibiro Kankinių Motinos paveikslą sukūrė nežinomas vilnietis, Sibiro tremtinys, skardoje iškaldamas Aušros Vartų Gailestingumo Motinos atvaizdą ir jį pritvirtindamas prie lentos, aptrauktos raudona antklode. Iš Sibiro šis brangus paveikslas buvo išgabentas tremtinių, vykstančių generolo Anderso armijon ir paliktas pas Lenkijos ambasadorių dr. Zavadovskį Beirute. Tarpininkaujant p. L.Bieliukienei, paveikslą gavo Vilniaus krašto Lietuvių Sąjunga, kuri 1968 m. ir perdavė jį lietuvių jėzuitų Čikagoje globai.

Paveikslų nuotrauka yra žurnalo „Katalikų pasaulis“ 1989 m. Nr. 10.

MALDA. „*Sibiro Kankinių Motina! Sugrįžk į Lietuvą kartu su visais plačiajame pasaulyje išsiblaškiusiais vaikais: tremtiniais ir išeiviais.*

Gailestingumo Motina! Apgaubk Tėvynę savo nenuilstančios globos apsiaustu ir laimink jos prisikėlimą. Suburk šeimas ir visą Tautą galingajai šv. Rožančiaus maldai, kad Dieviškoji Ramybė ir Meilė vėl suvienytų Tėvynę.

Nuliūdusiųjų Paguoda! Nuvalyk mūsų sielų dėmes Savo sielvarto ašaromis, uždek širdis tikrąja meile Dievui ir žmonėms. Amen

Tavo žemės — Šventosios Kryžių šalies —

UŽ DABARTINĖS LIETUVOS SIENŲ

1. ASAVA

VIETA. 75 km į pietus nuo Vilniaus, 6 km į šiaurę nuo Žirmūnų.

PRIKLAUSYMAS. Gardino vyskupija, Rodūnės dekanatas. Anksčiau buvo Lydos dekanatas.

VARDAS. Nuo Asavos upės.

ISTORIJA. Pirmą medinę Šv. Jurgio bažnyčią šioje vietoje 1666 m. pastatė Kazimieras ir Aleksandras Pranczevičiai. Ji stovėjusi už 0,5 km nuo dabartinės.

1706 m. švedai ją sudegino. 1732 m. kunigaikštis Jurgis Radvila pastatė naują bažnyčią. Dabartinę mūrinę 1910 m. pastatė kunigas Viktoras Kochanskis.

Lenkystė buvo brukama ir čia. 1863 m. klebonas Tomas Čėčiota viešai per pamokslą prakeikė lietuvių kalbą. 1901 m. atkeltas kun. Feliksas Arbatavičius pirmasis įvedė lietuvių kalbą — pradėjo sakyti pamokslus lietuviškai. Vėliau kun. Boleslovas Sperskis, žinomas lietuviybės slopintojas, sugriovė viską, ką minėti pirm-takai buvo padarę. Važinėdamas po parapiją, jis surinko iš žmonių kun. A.Straždo „Lietuviškus elementorius“, mokėdamas už juos po 8 kapeikas, ir visus sudegino. 1905 m. kun. Jonas Stašys prabilo lietuviškai. Lenkų spaudoje buvo reikalaujama jį suspenduoti. Vyskupas jį iškėlė į sugudėjusią Konstantinavo parapiją. O kun. J.Stašio ipėdinis kun. Viktoras Kochanskis „taip giliai įkalė lietuviams prasčiokėliams supratimą apie lietuviybės pavojų sielos išganymui, jog jie bažnyčioje davėsi saikdinami, kad niekuomet daugiau jų bažnyčioje lietuvių kalba nebeskambės. Tuojau vyrai ir valsčiuje padarė nutarimą, jog Asave nuo amžių buvo lenkiškas kraštas, jog Litvos ten niekuomet nebuvo ir niekuomet neturi būti“, — taip rašė „Naujoji Romuva“ (1932 m. 895 psl.)

PAVEIKSLO ISTORIJA. Pasakojama, kad po bažnyčios gaisro, švedams iš tos vietos jau pasitraukus, piemenukai radę miestelyje ant medžio pakabintą Marijos paveikslą, kurį kažkas išgelbėjęs iš gaisro. Toje vietoje J.Radvila pastatė naują bažnyčią; joje buvo įtaisytas rastasis paveikslas, kuris tuoj pagarsėjo malonėmis ir stebuklais.

Yra du paveiksai su votais.

1. Didelės mūrinės bažnyčios didžiajame altoriuje yra apie 1,2x2 m dydžio paveikslas. Marijos ir Jėzaus matosi tik veidai ir rankos, visa kita padengta aptaisu, o fonas — raudonu aksomu. Paveikslas panašus į Čenstakavos. Marija iki pusės, ant kairės rankos laiko Vaikelį Jėzų, dešine laimina. Jėzus kaire ranka laiko knygą. Abu su karūnomis. Aplink Marijos galvą 12 žvaigždelių, ant kaklo karoliai. Veidai ir rankos labai tamsūs. Ant fono užrašas; „Marjo Ratuj Zwycieraj“ ir 13 votų. Po aptaisų pusmėnulis. Virš paveikslo bareljefas: du angelai laiko karūną.

2. Ant dešiniojo pilioriaus kabo senas Marijos su Kūdikiu paveikslas. Dydis 1,2x1,7 m. Marija iki kelių, sėdi. Ji su baltu apsiaustu, papuoštu auksinėmis gėlė-

mis. Žvelgia žemyn. Ant galvos gėlių vainikas. Plaukai palaidi. Dešinėje pusėje laiko abiem rankom Kūdikelį. Jis apsikabinęs Motinos kaklą ir veidu prisiglaudęs prie Jos veido. Žiūri tiesiai. Paveikslo apatiniame kampe kažkieno herbas. Ant Marijos kairės rankos alkūnės užkabinti škaplieriai. Ant paveikslo drobės prikabinoti 2 votai, o aplink Marijos galvą — 12 geležinių žvaigždžių.

Bažnyčios kairėje pusėje yra šv. Antano stebuklingas paveikslas.

ATLAIDAI. Jurgio (titulo), Marijos vardo.

2. ASTRAVAS

VIETA. 40 km į rytus nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Ašmenos dekanatas. Anksčiau priklausė Vilniaus apygardos dekanatui.

ISTORIJA. Pirmąją bažnyčią pastatė 1458 m. Jurgis Goštautas. Vėliau tos vietos valdytojas J.Korsakas 1616 — 1618 m. pastatė naują bažnyčią bei vienuolyną ir įkurdino dominikonus.

Senajai bažnyčiai begriūvant, vienuolyno prioras Hilarius Giševskis 1787 m. išmūrijo naują bažnyčią, kuri 1866 m. rusų buvo paversta cerkve, o vienuolynas nugriautas. Bažnyčia katalikams sugrįžo 1918 m.

Miestelyje yra viena apleista mūrinė bažnyčia.

Pagal Br. Kviklio knygą „Lietuvos bažnyčios“ istorija šiek tiek skiriasi.

1474 m. Kijevo vaivada Martynas Goštautas čia įsteigė dominikonų vienuolyną. 1537 m. karaliaus Žygimanto dokumentu Astravo turtai atiteko Naujarduko vietininkui Stanislovui Goštautui, kuris vėliau tapo Vilniaus bei Trakų vaivada (pirmasis B.Radvilaitės vyras). Vėliau atiteko Korsakų giminei. Ji 1616 — 1618 m. atstatė dominikonų bažnyčią ir jai išlaikyti paskyrė du kunigus su žmonėmis. 1857 m. Vilniaus vyskupijos sąrašė paminėta kaip lietuviška parapija.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Žinoma, kad bažnyčioje buvo stebuklingas Dievo Motinos paveikslas. Jį 1660 m. dominikonams dovanojo Ašmenos raštininkas Mikalojus Kazimieras Volodzka.

APRAŠYMAS. Yra du Švč. Marijos paveikslai su votais.

1. Dešinėje altoriaus pusėje, presbiterijoje, žemai ant sienos pakabintas apie 1,5x 1,7 m dydžio paveikslas. Su sidabriniais aptaisais ir raudonu fonu. Viršuje rėmai pusapvaliai. Marija su Kūdikiu Jėzumi ant kairės rankos. Ant fono yra 1 votas. Dešinę ranką Marija laiko ant krūtinės. Jėzus žiūri link Marijos, kaire ranka laiko knygą, o dešine laimina.

2. Kitas paveikslas yra kairiajame altoriuje. Dydis apie 35x40 cm. Bizantinio tipo. Po paveikslu kabo 2 sidabrinės kojos ir 1 širdis. Marija panaši į Gudagojiškės Mariją.

ATLAIDAI. Kozmo ir Domijono (titulo).

3. BARŪNAI

VIETA. 22 km į pietus nuo Ašmenos.

VARDAS. V.Žučkevičiaus nuomone, kilęs nuo slaviško žodžio „bor“ — giria.

ISTORIJA. 1691 m. Mikalojus Pesliakas pastatė medinę bažnyčią ir bazilijonų vienuolyną. Medinės bažnyčios vietoje 1700-1707 m. išaugo mūrinė bažnyčia, kuri vėliau sudegė. Nauja mūrinė bažnyčia pastatyta 1747-1757 m. pagal A.Osikevičiaus projektą. Bažnyčia pristatyta 1760-1770 m. Mūrinis vienuolynas pastatytas 1778-1793 m. Priėjo veikė 6 klasių mokykla, kurioje XIX a. mokėsi Lietuvos rašytojai Ignas ir Leonardas Chodzkos, Antanas Eduardas Odincinas, Korsakas, A.Mickevičiaus kalėjimo draugas Fretendas ir kt. Po 1831 m. bažnyčia paversta cerkve. Vienuolynas panaikintas. Rūmai virto griuvėsiais. 1918 m. bažnyčia grįžo katalikams.

1920.VII.12 Lietuvos sutartimi su Rusija Barimai buvo priskirti Lietuvai, tačiau priskyrimas nebuvo realizuotas. Bet 1942 — 1944 m. Barimai buvo Lietuvos Generalinės srities teritorijoje. Čia buvo įkurta lietuviška administracija, įstaigos.

Barimus yra aprašęs Ignas Chodzka. Jis rašė, kad jo laikais ten gyvenęs ir miręs paskutinis Lietuvos atsiskyrėlis, minimas ir Barimų Dievo Motinos garbei sudėtoje giesmėje:

„Kur meškų gulyklos, kur briedžių ganyklos,

Ten nusidėjėlis gyvena dangaus penu...“

Esą tuo metu Bananai su apylinkėmis buvę labai retai gyvenami — beveik vieni tyrai. Pasak Chodzkos, atsiskyrėlis tėvas Anupras buvęs labai geras senelis, mylėjęs Barimų moksleivius, kurių ten buvę keletas šimtų, ir juos užstodavęs prieš griežtą kunigą prefektą, prieš repetitorius ir buvęs dažnas teisėjas mokinių savitarpio ginčuose.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Stebuklingą Marijos paveikslą į Barimus atsigabėnęs Naugarduko bazilijonų kapituloje bažnyčios vyresniuoju išrinktas tėvas J.Bražys, gavęs jį iš Višinskių šeimos. Paveikslą jis padovanojo ponui Mikalojui Piesliakui, prašydamas „laikyti pagarboje“. Piesliakas, vedęs Konstanciją Steckevičiūtę ir valdęs Ašmenos apskrities dvarą Kozakovščyzną, netoli dvaro esančiame miške pastatęs kryžių ir ant jo pakabinęs tą paveikslą. Vėliau tą vietą, kur stovėjo kryžius, atėmęs iš Boguslavo Radvilos dukters ir Mykolo Poplavskio, 1691 m. pastatė medinę bažnyčią ir atidavė ją bazilijonams. Po kiek laiko medinės bažnyčios vietoje pastatyta graži mūrinė. Joje įtaisė Marijos paveikslą. Po žmonos mirties Piesliakas tapo bazilijonu ir 1697 m. mirė. Buvo palaidotas Barimų bažnyčioje. Prieš savo mirtį bažnyčią globoti ir jos statybą užbaigti pavedęs Vitebsko kaštelionui M.K.Kocialui, Ašmenos maršalkai R.Zičnovičiui ir S.K.Sulistrovskiui. Kai vienintelis Piesliako sūnus Jonas, būdamas Barimų bažnyčios koliautoriumi, ėmė savintis brangias, prie stebuklais garsaus paveikslo sudėtas aukas, tatau sužinojęs atvyko į Barimus metropolitas Leonas Zaleckis ir viską ištyręs patraukė koliautorių į teismą, reikalau-damas grąžinti 70 000 neteisėtai pasisavintų auksinių. Kai teismas bazilijonams ieškinio nepriteisė, jie patys ėmėsi vykdyti teisybę. 1700 m. su ginkluotų vyrų bū-

riu užpuolė Piesliako durų Kozakovščyzną, per langą pašovė Aleksandrą Piesliaką, o Joną sugavę nuvežė į Vilnių ir ten metropolito rūmuose įmetė į kalėjimą. 1702 m. Lietuvos tribunolas atmetė bazilijonų ir Piesliako pretenzijas, atėmė iš Piesliako bažnyčios koltoriaus teises ir pareikalavo, kad jis dokumentais įrodytų savo paveldėjimo teisę. Jonas Piesliakas tokių dokumentų neturėjo, ir jo duras teko bazilijonams. Po šios bylos pirmuoju bazilijonų vienuolyno viršininku buvo Porfirijus Kulčiskis, 1703 m. jis tapo Pinsko vyskupu. XVIII a. pr. Barūnų Dievo Motinos paveikslą atsiėmė Chelmo vysk. Porfirijus Važinskis kaip savo šeimos nuosavybę. Paveikslas atsidūrė vyskupo brolio Mykolo Važinskio dvare Olanuose (prie kelio iš Borų į Ašmeną). Bazilijonai gavo jo kopiją. Originalo tolesnė eiga nežinoma. Po 1831 m. grįžo katalikams, nors klebonas 1984 m. sakė, kad pravoslavai čia šeiminkavo 1839— 1921 m.

Kaip rašo Juozas Petrauskas savo knygoje „Kryžių bažnyčios istorija“ (Mankūnėliai, 1979), stebuklingas paveikslas buvo pieštas ant ažuolinių lentų, kurios ilgainiui supuvo ir vaizdas buvo sunykęs. Apie 1960 m. iškviesta iš Vilniaus restauratore Šmigelskaitė paveikslą perkėlė nuo lentos ant drobės, restauravo.

APRAŠYMAS (iš J.Vaišnoros knygos). Pieštas ant pušinių lentų, grubaus darbo, be jokio pagrindo (grunto). Atrodė esąs italų mokyklos ar bent geras italų sekimas. Vėlesnis paveikslo perpiešimas matyti ant raudono Marijos rūbo. Panašiai pastebima kita spalva ir ant veido. Lygiai taip vėliau perpieštos rusiškai ir Marijos su Jėzumi monogramos. Paveikslo fonas rudas. Kūdikio drabužiai balti.

Dabartinio vaizdo (1984 m.) aprašymas. Paveikslas yra kairiajame altoriuje. Dydis apie 75x80 cm. Paveikslas be aptaiso. Po stiklu. Marija iki pusės, raudonu drabužiu, ant viršaus mėlynas apsiaustas. Ant kairės rankos laiko Jėzų, dešinė pri-laiko. Galvą palenkusi link Sūnaus. Jis žiūri tiesiai, kairėj rankoj nieko nelaiko, dešinė laimina. Apsivilkęs baltu palijum. Paveikslo fonas rudas. Ties Marija kraštuose įprastos graikiškos raidės. Visas altorius apkabinėtas padėkos ženklais. Yra ir labai senų, o daugiausia karoliai.

MALONĖS. 1697 m. pro čia važiavo Alšėnų kunigas. Neseniai buvo mirusi mergaitė. Kunigas pasimeldė prieš paveikslą. Mergaitė atsikėlė (1984 m., iš klebono pasakojimo).

ATLAIDAI. Kai bažnyčia buvo unitų, prie didžiojo altoriaus — Petro ir Povilo — vyko pamaldos katalikams, o prie dešiniojo altoriaus — šv. Anupro (nuo 1921 m. šv. Kazimiero) — rytų apeigų. Sekminės.

4. BELAGRŪDA

VIETA. 12 km į pietryčius nuo Lydos.

ISTORIJA. 1609 m. Vitebsko vaivada Jonas Zaviša pastatydino bažnyčią. 1907 m. kun. Kazimieras Staliauskas su parapijiečiais pastatė naują bažnyčią.

Vietinės moterėlės pasakota istorija.

Žvejai pamatė šviesą Ditvos upėj. Manė, kad tai žvejys. Atėję rado atplukdytą valtyje šį paveikslą.

APRAŠYMAS. Mūrinės bažnyčios didžiajame altoriuje yra apie 1x1,4 m Marijos — iki krūtinės — paveikslas. Galva palenkta į dešinę, akys kiek nuleistos. Su auksiniu aptaisu, vainiku. Gražūs spinduliai sudaro aureolę. Matosi tik veidas. Ant kaklo karoliai. Aplink fonas aptrauktas raudonu audeklu. Aplink galvą apie

20 votų. Žvaigždučių aureolė. Po atvaizdu ant fono yra užrašas lenkų kalba: „Gai-
lestingumo Motina, Tavo apgynimo šaukiamės“.

ATLAIDAI. Šv. Mykolo (titulo), Marijos Ėmimo į Dangų.

5. BRESLAUJA

VIETA. 50 km į rytus nuo Zarasų.

PRIKLAUSYMAS. Iki 1926 m. buvo Žemaičių vyskupijoje.

VARDAS. I. Nuo baltiško žodžio „brasta“. Gyventojai kūrėsi prie brastos.

2. Nuo asmenvardžio Brečslavas — XI a. Polocko kunigaikštis. Miręs 1044 m. Jis įkūręs šį miestą.

ISTORIJA. XI a. šią vietą užėmė Polocko kunigaikštis Brečslavas ir čia pastatė pilį. Rusų kronikos rašo, kad lietuviai puolę Breslaują 1065, 1200 ir 1216 m. 1245 m. įsitvirtino Tautvilas, 1307 m. Vytenis galutinai ją prijungė prie LDK. Gėdminas bažnyčią atidavė savo sūnui Jaunučiui. Breslaujos pilis, kurią Vytautas vadino „mūsų naująja pilimi“, buvo statyta prieš 1426 m.

Vytauto įsakytas Vilniaus vaivada Manvydas 1424 m. pastatė pirmą katalikų bažnyčią ir cerkvę pravoslavams. Bažnyčiai pasenus DLK Aleksandras apie 1500 m. pastatė iš medžio naują ir apdovanojo turtais. 1500.X.8 Aleksandras pripažino savivaldybės teises. Tada Breslauja buvo Lietuvos apskrities centras ir kariuomenės registravimo punktas. 1560 m. suteiktos Magdeburgo teisės. 1655 m. rusai taip žiauriai nusiaubė Breslaują, jog net pats caro įgaliotinis tvirtino, kad rusų žiaurumai pralenkė švedų žiaurumus.

XVIII a. Breslaujoje buvo katalikų, unitų, pravoslavų ir žydų bažnyčios. Kai Kosciuškos sukilimo metu rusų kariuomenė 1794 m. bažnyčią sudegino, tuometinis klebonas Ignotas Novickis 1826 m. pastatė naują mūrinę bažnyčią. O kai ji tapo

per maža, tai 1897 m. kun. Prano Birutavičiaus ir parapijiečių lėšomis buvo pastatyta didelė iš plytų ir akmenų bažnyčia. Ją konsekavo Žemaičių vysk. Gasparas Cirtautas 1906.VI. 16. 1909 m. kun. Armalis čia sakydavo ir lietuviškus pamokslus. Apie lietuvių nutautinimą rašyta „Viltyje“ (1908 m. Nr.43).

Po 1920.VII.12 sutarties su Rusija Breslauja su apylinkėmis priskirta Lietuvai. 1920 m. Lietuvos IX pėstininkų pulko viena kuopa ir mūsų kariuomenės sudėtyje veikusi atskira gudų kuopa, vadovaujama karininko Aleksandro Ružancovo, buvo užėmusi Breslaują. 1920.VII.23-26 Lietuvos kariuomenė užėmė liniją Breslauja — Melagėnai — Švenčionys — Pabradė. Tada iš Rusijos pusės ateidavo gyventojų su prašymais prijungti jų vietoves prie Lietuvos respublikos. Mūsų daliniai iš Breslaujos buvo atitraukti 1920.X, kai generolas Želigovskis užėmė Vilnių. 1934 m. veikė 26 lietuviški Šv. Kazimiero draugijos skyriai, 8 lietuviškos mokyklos, 9 vaikų darželiai.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis buvo unitų bažnyčioje. Naikinant uniją ir uždarius unitų bažnyčią, paveikslas pateko į katalikų bažnyčios didįjį altorių.

APRAŠYMAS (iš J.Vaišnoros knygos).

Dievo Motina pavaizduota iki pusės. Ant kairės rankos laiko Jėzų. Paveikslas papuoštas sidabrinio aptaisu, žvaigždėmis ir vainikais. Prie jo prikabinta votų.

(Iš 1984 m. kelionės). Paveikslas yra didžiajame altoriuje, uždengiamas Jėzaus Širdies paveikslu. Dydis apie 1,2x1,5 m. Su sidabrinio aptaisu, fonas iš raudonos medžiagos. Ant fono 6 keturkampės žvaigždės aplink Marijos ir Jėzaus figūras ir 12 smulkesnių. Marija iki pusės. Ant kairės rankos laiko Kūdikelį, dešinė ranka ant krūtinės. Galvą palenkusi link Sūnaus. Jėzus kaire ranka laiko Žemės rutulį, dešine laimina. Žiūri link Marijos. Matosi tik veidai, rankos ir Jėzaus pėdės. Po figūrom ant fono apie 24 votus.

Prie pat bažnyčios durų dešinėje pusėje yra įmontuotas Aušros Vartų Marijos paveikslas.

ATLAIDAI. Marijos Gimimo (titulo), Marijos Angeliškosios. Anksčiau per Žolinę ir Gimimo šventę į Breslaują suplaukdavo 10 000 — 15 000 žmonių.

6. BUDSLAVAS

VIETA. 50 km į šiaurės rytus nuo Vileikos, 15 km į šiaurę nuo Dolginovo.

PRIKLAUSYMAS. Buvo Vileikos dekanatas.

VARDAS. Anksčiau vadinosi Būda. Vėliau, plintant garsui, prisidėjo žodis „slava“.

ISTORIJA. Aleksandras Jogailaitis įsteigė Vilniuje bernardinų vienuolyną ir dovanavo jiems girią prie Neries ir Servečo upių, kad vienuolynas turėtų miško medžiagos. Kaip miško paruošų prižiūrėtojas girios trobelėje gyveno broliukas. Vė-

liau čia pastatyta koplyčia, kurioje buvo ir Švč. M. Marijos paveikslas. Į koplyčią noriai rinkdavosi maldininkai. 1589 m. Vilniaus kanauninkų rūpesčiu koplyčios vietoj pastatyta medinė bažnytelė.

J. Vaišnoros knygoje parašyta, kad Marijos Dangun Ėmimo bažnyčią įkūrė DLK Aleksandras ir pavedė bernardinams.

Prie bažnyčios ėmė augti kaimas, vietovė tapo apgyvendinta. Marijos paveikslo šlovė ėmė vis labiau plisti. 1644 m. buvo užbaigta nauja mūrinė bažnyčia. Jai sudegus, 1767-1783 m. bernardinai pastatė dabartinę mūrinę bažnyčią ir vienuolyną. 1783 m. bažnyčią konsekrovo Trakų sufraganas Gzovskis (pagal kitus šaltinius — 1787 m.).

Ankstesnioji bažnytelė, kuri šliejasi prie didžiosios bažnyčios, išlikusi. Į ją įeinama pro presbiterijos dešinę pusę. Mažosios bažnytelės altorius ant akmens, kur buvo apsiėriškusi Marija.

Kitados Budslavo bažnyčioje rengiamoms iškilmingoms pamaldoms Marijos garbei pagražinti buvo sudarytas 20 žmonių orkestras, kuriam išlaikyti Barbora Skorulskienė buvo užrašiusi 6 000 sidabro rublių. Orkestrui palaikyti ir tobulinti čia buvo įsteigta muzikos mokykla.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Pagal vieną versiją, broliukas savo gyvenamoje būdoje įsirengęs koplyčią su Marijos paveikslu. Didesnė tikimybė, kaip teigia Budslavo vienuolyno kronika, kad tą paveikslą atsiuntė popiežius Klemensas VIII (1592 — 1605) Minsko vaivada Jonui Pacui, iš liuteronybės grįžusiam į katalikybę. Pacas tą paveikslą padovanojo 1598 m. savo kapelionui kun. Izaokui Sokoliejui. Taisi, tapęs bernardinu, jį 1613 m. atidavė Budslavo bažnyčiai. Paveikslas buvo didžiajame altoriuje. Pastačius dabartinę bažnyčią, irgi įtaisytas ten pat.

Liaudyje paveikslas vadinamas „Luko pieštas“. Aplink jį galima apeiti keliais.

APRAŠYMAS. Paveikslas uždengiamas kitu — stebuklingo paveikslo kopija. Dydis apie 1x1 m. Marija iki pusės, ant kairės rankos laiko Kūdikelį. Jis tiesia obuolį ar širdelę (sunku įžiūrėti). Iš paveikslo abiejų pusių apie 40 labai senų padėkos ženklų — plokštelių. Altorius didingas, originalus.

MALONĖS. Kai kurie įvykę prie šio paveikslo stebuklai pavaizduoti 16-koje paveikslų, pakabintų ant bažnyčios sienų.

1650 m. bernardinai Eleuteris Zalejevičius išleido knygą apie stebuklingą Budslavo Švč. Marijos paveikslą. Knygoje minimos malonės iš 1617-1650 m.

Bažnyčios sienos išpuoštos statulom, altoriais, arkom, o virš piliorių yra piešiniai, vaizduojantys įvykusius stebuklus.

ATLAIDAI. Žmonės per VII.2 netelpa šioje didžiulėje šventovėje. Eina keliais net aplink bažnyčią.

7. DIDIEJI EISMANTAI

VIETA. 36 km į pietus, pietryčius nuo Gardino.

PRIKLAUSYMAS. Gardino dekanatas.

VARDAS. Nuo pavardės.

ISTORIJA. Pagal padavimą, pirmoji bažnyčia buvusi 1424 m., bet tikrosios

žinios rodo, kad Eismantų medinę bažnyčią pastatė Ona Eismantaitė 1660 m. Kun. Mykolas Siezieniauskas 1849 m. pastatė mūrinę bažnyčią.

APRAŠYMAS (iš J.Vaišnoros knygos). Bažnyčios didžiajame altoriuje yra ant drobės pieštas paveikslas. Dydis apie 90x60 cm. Padengtas sidabrinu apdaru.

(Iš 1984 m. kelionės). 1. Didžiajame altoriuje yra apie 0,9x1,1 m dydžio paveikslas. Visas sidabro aptaise, matosi neuždengti tik veidai ir rankos. Marija iki pusės, žiūri tiesiai, ant kairės rankos laiko Kūdiki, dešine jį prilaiko. Jėzus kaire ranka laiko knygą, dešine laimina. Yra aukso karūnos. Paveikslas dar didesniuose rėmuose, apie 1,5x3,5 m. Tarp paveikslo ir rėmų — 48 votai ant raudono fono. Vietinis žmogus sakė, kad paveikslas atgabentas iš Bumevo (?).

2. Šoniniame altoriuje yra Aušros Vartų Marijos paveikslas. Pasak to paties žmogaus, jis atvežtas iš Berstovičių (21 km į pietus nuo D.Eismantų). Paveikslas yra 1,2x1,5 m. Ant violetinio fono 3 votai.

Zakristijoje yra keli seni Marijos paveikslai: apie 1,5x1,8 m Čenstakaviškės, apie 50x80 cm Marijos su Kūdikiu, apie 50x80 cm Aušros Vartų Marijos.

MALONĖS. Iki XX a. pr. buvo išlikusi knyga su vyskupo Kosakovskio parašu, kurioje surašytos malonės, patirtos nuo 1738 m. prie Eismantų Marijos. Tačiau nuo XIX a. pr. į knygą jau nebuvo rašoma.

ATLAIDAI. Švč. M. Marijos (titulo), Jono Nepomuko.

Pastaba. D.Eismantai nuo seno garsėjo stebuklingu Marijos paveikslu. Apie paveikslo dingimą nėra žinių. Vieno žmogaus paminėjimas, kad jis perkeltas iš kitos bažnyčios, priimamas rezervuotai.

8. DOLGINOVAS (DAUGINAVA)

VIETA. 47 km į šiaurės rytus nuo Vileikos.

APRAŠYMAS. Marijos Neperstojančios Pagalbos su auksiniu aptaisu paveikslas yra šoniniame altoriuje. Dydis apie 60x70 cm. Kairėje paveikslo pusėje yra 1 votas. Neaišku, ar tai tas pats paveikslas, kurį mini A.Fridrichas.

ATLAIDAI. Šv. Stanislovo, Jėzaus Žengimo į Dangų.

9. DŪDOS

VIETA. 40 km į rytus nuo Lydos.

PRIKLAUSYMAS. Vyšniavo dekanatas.

ISTORIJA. Pirmąją medinę bažnyčią pastatė Karolis Chodkevičius 1608 m. 1712 m. Jeronimas ir Barbora Zenkavičiai pastatė naują bažnyčią. 1908 m. ji vėl atnaujinta.

II pasaulinio karo metu parapijiečiai varpus nukėlė ir paslėpė žemėje. Vėliau jų ilgą laiką negalėjo rasti, nes varpus paslėpę asmenys buvo mirę. Vis dėlto surado ir įkėlė į varpinę. Pareigūnai neleido kunigui dirbti, bandė bažnyčią uždaryti. Pavyzdžiui, 1980.IV.23 bandė laužyti altorius, bet žmonės apgynė. Tada atsiuntė traktorių nugriauti bažnyčią, bet žmonės sakė: „Mes bažnyčią statėm, todėl griauti jos

neleisim!“ Varpų gaudesys sušaukė žmones iš plačios apylinkės. Moterys gulė po traktoriaus vikšrais šaukdamos: „Dievo Motinėle, gelbėk mus nuo tų šetonų!“ Kai milicija bandė suimti kai kuriuos tikinčiuosius, minia juos išvadavo. Valdžios pareigūnai, nepajėgdami kovoti, pasitraukė, nusivežė savo traktorių. Kitą dieną atvykę atidavė raktus. 1981 m. į bažnyčią atvežė grūdus ir ją pavertė sandėliu. Žmonės organizuotai įsiveržė į bažnyčią, išpylė į kiemą grūdus ir, sutvarkę vidų, pradėjo melstis. Atvykusi valdžia visaip gąsdino tikinčiuosius, bet jie nesidavė įbauginami.

Kai mes 1985 m. paprašėm, kad įleistų į vidų, netruko susirinkti viso gatvinio tipo kaimo moterėlės. Pamaniau, ot pamaldūs čia žmonės, tik atrakino bažnyčią, iškart atskubėjo pasimelsti. Bet, pasirodo, jos buvo pasiruošusios ištikus pavojui ginti savo bažnytelę, manydamos, kad, ko gero, mes kokie valdžios atstovai.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Kaip mums papasakojo, prieš kelis šimtmečius norėta statyti bažnyčią už 6 km nuo čia, bet paveikslas atsirado šioje vietoje ant medžio. Todėl čia pastatė šią bažnyčią.

APRAŠYMAS. Medinės bažnytelės didžiajame altoriuje yra 1,2x1,3 m dydžio paveikslas. Marija iki pusės. Žiūri tiesiai. Savo kairėje laiko Kūdikėlį. Jis dešine ranka laimina, kairėje turi knygą. Abu su karūnomis ir aptaisu. Matosi tik veidai. Aplink 12 žvaigždžių. Už Marijos — spinduliai. Fono iš medžiagos nėra. Iš šalių kabo apie 60 įvairių votų.

ATLAIDAI. Žolinė.

10. GARDINO BERNARDINŲ BAŽNYČIA

VIETA. Abipus Nemuno, 140 km į pietus nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Dekanato centras.

VARDAS. 1. Iš žodžių „gardelė, gardas“ (aptvaras).

2. Baltarusiai aiškina iš „gorodenj“ (užtvara).

ISTORIJA. Čia nuo žilos senovės gyveno lietuvių gentis jotvingiai. Jau XI a. Gardinas buvo plačiai žinomas. Jam teko kariauti su kaimynais. Vis buvo užimamas, rodos, ir valdomas, sritinių rusų kunigaikščių. XII a. pab. Gardino sritį valdė lietuvių kunigaikščiai. Po totorių puolimų apie 1241 m. kunigaikštis Erdvilas atstatė nusiaubtą miestą. 1270–1282 m. jis priklausė Traideniui, Kernavės kunigaikščiui. Šis savo srityje priglaudė sūduvius ir prūsus, kurie atžygiavo vadovaujami vado Skurdo. 1347 m. pagarsėjo kovose vyriausias Kęstučio sūnus Patrikas, Gardino kunigaikštis. Vokiečių kronika jį vadino „Rex de Garthen“. Nuo Vytauto laikų prasideda Gardino plėtojimas. Jis pamūrijo saugią pilį, kurią įkūrė ant Vytenio pilies griuvėsių, pastatė Švč. M. Marijos į Danguį Ėmimo bažny-

čia, kuri karalienės Bonos bus perstatyta. Vytautas Gardiną padarė antrąja savo sostine. Miestas greit išaugo, pasidarė gražiausias po Vilniaus. Jame buvo šaukiamas kas trečias Lietuvos — Lenkijos seimas. Kazimieras Jogailaitis 1444 m. suteikė Magdeburgo teises.

1919 m. Gardine buvo laikoma Nepriklausomos Lietuvos kariuomenė ir jos sudėtyje buvę gudų kariniai daliniai. Pagal 1920 m. taikos sutartį Gardinas pripažintas Lietuvai. 1920. VIII.28 jo gyventojai nusiuntė į Lietuvą savo atstovus, prašydami atsiųsti Lietuvos kariuomenę. Bet tais pat metais Gardino srityje veikė Lietuvos kariuomenės daliniai patyrę skaudų pralaimėjimą prieš gausią ir aljantų gerai apginkluotą kariuomenę.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1495 m. DLK Aleksandras padovanojo bernardinams Gardine žemės sklypą. Ten buvo pastatyta bažnyčia. 1595 m. Žygimantas III valstybės lėšomis bažnyčią atstatė. 1618 m. ją konsekrovo Vilniaus vysk. Eustachijus Valavičius. Nuo 1852 m. ši bažnyčia parapijinė. Titulas — šv. Kryžiaus Atradimo.

Kitos Gardino bažnyčios:

1. Marijos Ėmimo į Dangų. Įkurta Vytauto 1392 m. Vadinta Vytautine. Ją po II pasaulinio karo rusai susprogdino.

2. Marijos Apreiškimo. Ji priklausė brigitetėms (vizitėčių). Pastatyta 1692 m. Kristupo ir Aleksandros Veselauskių.

3. Marijos Angelų Karalienės. Pastatė 1635 m. Eustachijus ir Zuzana Kurčai. Išnykusios bažnyčios:

4. Marijos Rožinės — dominikonų. Ji pastatyta 1630 m. Panaikinta 1863 m.

5. Šv. Kryžiaus — karmelitų. Panaikinta 1849 m.

6. Marijos Gimimo — bernardinų. Įkurta 1621 m. Panaikinta 1853 m.

7. Bonifratų bažnyčia. Ji panaikinta XIX a.

Sunaikintos bažnyčios per rusų invaziją 1655 m.:

8. Mikalojaus bažnyčia. Ji įkurta Žygimanto I laikais. Aprūpinta Žygimanto Augusto.

9. Švč. Trejybės.

10. Šv. Dvasios bažnyčia. Ji aprūpinta karalienės Bonos.

Išlikusios, bet uždarytos bažnyčios pagal ordinų vardus. Jos gal yra aukščiau ir išvardytos:

L. Pranciškonų bažnyčia. Statyta XVII a. I p. kairiajame Nemuno krante.

2. Marijos Gimimo su bazilijonų vienuolynu. Ji statyta XVIII a. I p.

PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Bernardinų bažnyčioje yra du Marijos paveikslai su votais.

1. Bažnyčios dešinėje pusėje ant sienos kabo paveikslas, pasak zakristijono, atneštas iš Kozloviščio bažnyčios apie 1964 m. Ji yra apie 12 km nuo Gardino. Žemėlapyje nerasta vietovė (?).

Marijos paveikslo dydis 1,2x 1,2 m. Su sidabriniais aptaisais, papuoštu gėlių žiedais. Fonas iš raudono audeklo. Ant jo kabo 11 širdelių ir 2 lentelės. Marija ir Jėzus su karūnomis. Matosi tik veidai ir rankos. Marija iki pusės. Ant dešinės rankos laiko Kūdikėlį, kairę uždėjusi ant krūtinės. Abu žiūri tiesiai. Marija palenkusi galvą į Jėzų. Aptaisas šiek tiek netikslus ir dengia Marijos dešinę akį.

2. Kairiajame altoriuje yra Marijos Čenstakaviškės paveikslas. Dydis apie 1,2x1,5 m. Su aukso spalvos aptaisu. Aplink dar padaryti rėmai. Tarp rėmų ir paveiklo ant raudono fono kabo 34 padėkos ženklai. Šalia šio altoriaus yra Jėzaus stebuklinga statula. Jis pavaizduotas sėdintis su erškėčių vainiku.

Nuo durų kairėje pusėje pirmame altoriuje yra šv. Kazimiero paveikslas su votais. ATLAIDAI. Šv. Kryžiaus Atradimo.

11. GARDINO JĖZUITŲ BAŽNYČIA

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Karalius Steponas Batoras Gardine 1584 m. įkurdino jėzuitus. Rodos, jiems buvo pastatęs bažnyčią. Jėzuitai po karaliaus mirties iš čia pasišalino. Vėl grįžo 1621 m., kai buvo įsteigta Jėzuitų kolegija. Jiems Gardine bažnyčią ir vienuolyną 1647 — 1654 m. pastatė Smolensko vysk. Pranciškus Izaikovskis. Kiek vėliau turtais aprūpino Lietuvos kardininkas Kristupas Kaleckis. Įkūrė 1621 m. kolegiją, jėzuitai tuoj subūrė jaunimą į Marijos sodaliciją. 1667 m. bažnyčią konsekrovo Vilniaus vysk. Aleksandras Sapiega. Panaikinus jėzuitų ordiną, vienoje vienuolyno pastatų dalyje buvo įrengtas kalėjimas, o kita atiduota pravoslavų soborui ir katalikų klebonui. Didinga jėzuitų bažnyčia 1732 m. atnaujinta. 1733 m. vysk. Potockio konsekruota. 1797 m. buvo atiduota parapijai.

Labai vertingas didysis altorius. Papuoštas keliais aukštais ir eilėmis medinėmis šventųjų skulptūromis iš XVIII a.

I PAVEIKSLO ISTORIJA. Karaliaus Jono Kazimiero laikais (1648 — 1668) tą paveikslą iš Romos parvežė dominikonų provincijolas ir padovanojo Lietuvos kancleriui Stanislovui Albrechtui Radvilai. Po jo mirties paveikslas teko dominikonui Kuklinskiui. Šis jį padovanojo Vaitiekui Želarovskiui. Pastarasis prieš savo mirtį apsigyveno Gardine, kad galėtų geriau pasirošti mirčiai. Jėzuitų aprūpintas šv. Sakramentais, savo testamente paveikslą užrašė Jėzuitų kolegijos studentų sodalicijai. Testamentas buvo perskaitytas dalyvaujant kolegijos profesoriams ir miesto valdybos nariams. Tai įvyko 1664.VII.3. Paveikslas buvo įmontuotas jėzuitų bažnyčios dešinėje navoje, studentų koplyčioje. Prieš altorių yra įdomus senovinis suolas, papuoštas 16 vaizdų iš paveikslų istorijos.

Kadangi garsas apie stebuklus, įvykusius prie to paveikslų, buvo žinomas ir plačiau, jėzuitai prašė Vilniaus vyskupą, kad juos iširtų ir aprobuotų. Vysk. Jurgis Bialozaras 1664.VII.20 paskyrė tam reikalui komisiją. Ji atvyko į Gardiną ir apklausinėjo žmones. Užregistravo 102 stebuklus, įvykusius per Marijos užtarimą, besišaukiant jos pagalbos prie to paveikslų. Daug žymių asmenų prieš vyskupą ir komisijos narius prisiekė, kad komisijos iširti ir užrašyti faktai yra tikri. Tada vyskupo sprendimu paveikslas buvo pripažintas stebuklingu.

Sekančiais metais jėzuitai surengė didžiules to paveikslų perkėlimo į studentų koplyčią iškilmes. Gardino priemiestyje buvo pastatytas specialus paviljonas su puikiai išpuoštu altoriumi, į kurį įdėtas gausiai iliuminuotas paveikslas. Liepos 13 rytą čia susirinko cechai su vėliavomis, miesto tarybos nariai, apylinkės ponai, daug dvasininkų, apie 5 000 maldininkų. Po iškilmingų mišių ir pamokslo paveikslas buvo uždėtas ant specialaus vežimo, kurį stūmė 4 Marijos sodalizacijos nariai. Per visą miestą paveikslą

vežė labai iškilmingai. Buvo giedamos giesmės, aidėjo patrankos šūviai. Atgabenus į jėzuitų bažnyčią, iškilmės baigtos atitinkamomis pamaldomis ir „Te Deum laudamus“.

APRAŠYMAS (pagal J. Vaišnorą). Dydis 35x30 cm. Nupieštas ant vario skardos. Apkabinėtas votais. Seniau buvo padengtas auksiniu aptaisu, padovanotu Vilniaus vaivados Kazimiero Sapiegos. Kai tas brangus aptaisas kažkieno buvo pavogtas, paveikslą papuošė tokiu pat sidabrinio aptaisu ir vainiku.

(Iš 1984 m. kelionės). Paveikslas yra koplyčios dešinėje pusėje. Dydis apie 15x20 cm. Visas auksiniame aptaise. Matosi veidai ir rankos. Marija ant kairės rankos laiko Kūdikelį, o abu delnus sujungusi ant krūtinės. Jėzus kaire ranka laiko knygą, dešine laimina. Abu su karūnomis. Marija iki pusės. Paveikslo titulas — Neperstojančios Pagalbos arba Maria Illuminatrix. Šis paveikslas įkomponuotas į rėmus. Jie yra apie 1,0x1,2 m dydžio, sidabriniai, labai išgrąžinti. Tarp šių rėmų ir paveikslo kabo votai. O šio dydžio (1x1,2 m) paveikslas įstatytas į 1,6x2,5 m rėmus. Ir tarp šių rėmų prikabinta daugybė votų. Jų yra 300 — 500. Paveikslas uždengiamas apie 1,8x3 m paveikslu, kur pavaizduota Marija, pamynusi žaltį.

MALONĖS. Panaudojant vyskupo komisijos tyrinėjimo protokolus, 1686 m. Vilniuje buvo išleista Gardino stebuklingo paveikslo istorija — „Summarysz cudów i łask znakomitych Najsz. P. Maryi studenckiej Kongregasyi grodzieńskiej“. Vilniaus vyskupas, duodamas tai knygai aprobatą, apie paveikslą taip rašo: „Visiems yra gerai žinoma, kad prieš 30 m. įvairiose vietose, o per 22 metus Gardino studentų sodalicijos koplyčioje prie to paveikslo labai dažnai dangaus pagalba yra gaunama malonių. Todėl ir asmenišku įsitikinimu, ir atsižvelgdamas į sodalicijos narių prašymą, visu ganytojišku nuoširdumu leidžiu spausdinti tą stebuklą santrauką ir nuoširdžiai trokštu, kad toji knyga kaip galima greičiau ir kuo plačiau paplistų. 1686.XI.25“.

Toje 91 psl. knygoje yra surašyta 20 stebuklingų išgelbėjimų nuo mirties, 9 išgijimai paralyžiuotų, 18 atgavusių regėjimą ir 53 kitokie įvairūs pagijimai bei patirtos malonės. Knygos gale įrašyta pastaba: „Per 30 metų tas paveikslas skleidžia savo garbę, todėl jis apkabintas daugybe votų. Sidabrinės akis, rankas, kojas, dantis, liežuvius ir ištisas žmogaus figūras matė visa Gardino apskritis, o sidabrinį lentelių yra ten be skaičiaus“.

1. Per karą su Maskva 1661 m. Želarovskis drauge su 21 bajoru pakliuvo rusams ir nelaisvę ir buvo uždarytas Gardino kalėjime. Iš sargų sužinojo, kad visi belaisviai bus nužudyti. Išsilaisvinti atrodė nesą jokios vilties, nes kalėjimo sienos buvo labai stiprios, o langai nepasiekiami. Baimės apimti kaliniai, Želarovskio paraginti, pasiaukuoja Marijai, kuri atvaizduota jo turimame paveiksle. Atgavę išsigelbėjimo viltį, gelžgaliu pradėjo ardyti kalėjimo sieną ir per tris valandas iškirto tokią angą, kad pro ją visi pabėgo.

2. Patsai Želarovskis paliudijo, kad kartą į jo dvarą Kubaką atvykęs rusų karininkas rinkti maisto. Jis buvo eretikas. Pamatė ant sienos kabantį Dievo Motinos paveikslą, pradėjo piktžodžiauti Marijai. Želarovskis prašė jo liautis. Anas dar labiau išėjo. Bet čia pat buvo nubaustas: suimtas baisių skausmų, kritęs ant žemės.

3. Keli pavyzdžiai iš koplyčioje esančio suolo su 16 paveikslėlių, vaizduojančių stebuklingus įvykius. Po paveikslėlių užrašytas trumpas turinys.

- a) Kristupas Zaviša, Minsko seniūnas, šaukėsi Marijos globos ir gavo ją.
- b) Juozapas Tyminskis buvo arti mirties. Šaukėsi Marijos ir pasveiko.

c) Kenčiantis jos šviesybės ponios Ščensnovičiovos vaikas, atneštas prie Švč. Mergelės paveikslo, buvo visam laikui išgydytas nuo parkso.

Dalis votų buvo panaudota paveikslo puošimui, nes senąjį auksinį aptaisą pavogė.

MALDA. Į Kongregacijos Dievo Motiną:

„Nepaliksim, Motina, Tavo šventovės. Neleisim jos niekinti.

Bergždžios piktųjų dvasių pastangos ir bergždi jų sumanymai.

Ginsim Tavuosius mūrus. Padėk mums tame, o Motina!

Tarpininkauk Tavo tautai prie savo Sūnaus,

Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Gailestingiausios širdies,

Kad mes ištikimai vykdytume Dievo ir Bažnyčios įsakymus.

Dieve, kuris davei krikščionims Savo viengimio Sūnaus Motiną kaip šaltinį Neperstojančios Pagalbos, suteik mums šią malonę, kad visuose mūsų reikaluose su pasitikėjimu kreiptumėmės į Ją ir, Švč. Motinos globoje būdami, prie Amžino Majestoto Danguje būtume prileisti.

Dievo Motina, niekada mūsų neapleisk! “

I Tėve mūsų. 3 Sveika Marija.

Gardino jėzuitų bažnyčioje dar yra 2 Švč. Marijos paveiksai su votais. Jų aprašymai.

IIPAVEIKSLO APRAŠYMAS. Šis paveikslas kabo netoli studentų koplyčios. Netoliese yra altorius, kurio viršuje kabo šv. Kazimiero, jojančio per Dauguvą, paveikslas.

Paveikslo titulas Marija Rožinė. Dydis apie 1,5x2 m. Marija iki pusės, su Kūdikiu ant kairės rankos. Raudoname fone, su sidabrinu aptaisu. Ant medžiaginio fono apie 60 padėkos ženklų ir didelis rožinis. Aplink abiejų galvas yra 12 auksinių žvaigždžių. Abu su auksinėmis karūnomis. Ant Marijos kaklo karoliai. Ji dešine ranka laiko skeptrą, kaire — Jėzų. Jėzus dešine ranka laikosi už Marijos, o kaire laiko skeptrą. Abu žiūri tiesiai. Virš altoriaus yra Marijos monograma ir metai — 1727.

III PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Jis yra bažnyčios kairėje pusėje, antrame nuo durų altoriuje. Paveikslo apačioje — apie 70 padėkos ženklų. Dydis apie 1,6x2,3 m. Bizantiško stiliaus. Tapytas, rodos, ant medžio. Marija iki pusės, kairėje rankoje laiko apie 2 metukų Jėzų, dešine—abi Jo rankas. Marija palenkusi galvą į Jėzų. Jis žiūri atgal į kairę. Abiem rankom laikosi už Motinos dešinės rankos nykščio. Iš abiejų Marijos galvos pusių po angelą. Jėzus su sandalais, vienas laikosi raišteliu už kairės kojos. Ant Marijos galvą dengiančios skepetos ties kakta žvaigždė, o kiek šone kryželis.

ATLAIDAI. Pranciškaus Ksavero (titulo), Marijos Snieginės, Žolinė, Dievo Kūno.

12. GERANAINYS

VIETA. 60 km į pietus, pietryčius nuo Vilniaus, 35 km į šiaurės rytus nuo Lydos. PRIKLAUSYMAS. Anksčiau — Benekainių dekanatas.

VARDAS. Kunigas Lašas „Lietuvių laikraštyje“ 1904.12 rašė, kad Geranainys senovėje lietuviškai vadinosi Keranionimis (nuo žodžio „keras“). „Vilniaus žiniuose“ 1906 m. minimi Geraniūnai. Užtinkamas ir Geranėnų vardas.

ISTORIJA. 1403 m. Geranainys priklausė Vilniaus vaivadaui Manvydui. 1433 m.

DLK Zigmantas Kęstutaitis juos padovanojo kartu su Dieveniškėmis, Medininkais ir Tykocinu Jonui Goštautui. 1493 m. DLK Aleksandras Geranainius pavedė LDK kancelieriui Voicekui Goštautui. Jis pastatė pilį. 1542 m. mirus Olbrychui Goštautui, Geranainys atiteko DLK Zigmantui I, o po jo Žygimantui Augustui. Iki 1588 m. valdė įvairūs žmonės, po to Sapiegos, nuo 1643 m. Mikalojus Kiška. 1654 — 1667 m. pilį apgriovė maskoliai.

Nuo 1670 m. iki XVIII a. pab. dvaro pajamos buvo skiriamos LDK artilerijos išlaikymui. Čia buvo įsteigta ir parako gamykla. Pilies likučiai išliko. 1730 m. pijo-rai įsteigė mokyklą. 1748 m. suteiktos miesto teisės ir herbas. Pirmąją medinę bažnyčią pastatė Žygimantas Kęstutaitis 1411 m. Vaitiekus Goštautas 1529 m. pastatė mūrinę pilies bažnyčią. Nuo 1540 m. Geranainių klebonas buvo ir Žemaičių prelatas. Senuose raštuose minima, kad XVI a. Geranainys buvo didelis miestas su 3 bažnyčiomis. 1771 m. pastatyta mūrinė bažnyčia.

1857 m. parapija laikyta dvikalbe — lietuviška-lenkiška. Tačiau buvo pažymima, kad ir nelietuviai gyventojai esą lietuviškos kilmės.

Čia buvo monstrancija su didikų Goštautų herbu, 11 kg, sidabrinė, paausiuota. Ji pagaminta 1535 m., o 1539 m. Vaitiekus Goštautas ją padovanojo Geranainių bažnyčiai. Po to pateko į Vilniaus Katedros lobyną.

APRAŠYMAS. Mūrinės bažnyčios dešinėje pusėje yra Marijos Čenstakaviškės paveikslas. Apie 1,2x 1,7 m dydžio. Aptaisas gipsinis, aukso spalvos, pritaisytas prie medžio. Iš kraštų buvo votų, bet apie 1982 m. bažnyčią apiplėšė, pavogė ir votus. Vagis pagavo. Kilimas ir kiti daiktai buvo gražinti, o votai ne. Dabar likę tik 5 votai, jie kabo iš krašto.

Didžiąjame altoriuje yra stebuklingas Jėzaus paveikslas. Dydis apie 10x20 cm.

ATLAIDAI. Mikalojaus (titulo).

13. GERVĖČIAI

VIETA. 55 km į rytus nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Astravo dekanatas. (Anksčiau buvo Vilniaus, vėliau Var-
nionių dekanatas.)

VARDAS. Pagal lenkų istoriką M.Bielskį, Gervėčius įkūręs Šventaragio sūnus Germantas. Istorikas Česlovas Jankovskis savo veikale „Powiat Oszmianski“ (III, 217) teigia, kad Gervėčius įkūręs Lietuvos sritinis kunigaikštis Germantas; senovėję vietovė ir vadinta Germantais. Jis remiasi istoriko M.Strijkovskio tvirtinimu.

Kita versija — dėl gervių, buvusių apylinkės pelkėse.

ISTORIJA. XVI a. buvo dvaras, užrašytas Vilniaus vyskupams. 1797 m. rusai atėmė Gervėčius iš kunigaikščio Masalskio ir padovanojo Rusijos ambasadoriui Turkijoje M.Choiseul-Goufierui, o šis 1801 m. dvarą pardavė Motiejui Domeikai, Vilniaus pakamariui. Pagal Lietuvos — Rusijos 1920.VII.12 sutartį Gervėčiai turėjo priklausyti Lietuvai, bet juos 1920-1939 m. užgrobė Lenkija. Po Lenkijos žlugimo rusai negrąžino Gervėčių Lietuvai, o įjungė į tarybų Baltarusiją. Bet 1943 m. vokiečių administracija Astravo sritį, taigi ir Gervėčius, perdavė Lietuvos generalinei sričiai bei jos administracijai. Tada Lietuvos riba vietomis pasiekė 1920 m. nu-

statytą Lietuvos rytinę sieną. Buvo sudaryta Svyrių apskritis, įsteigtos lietuviškos įstaigos, įvesdinta lietuvių policija, sudarytas Gervėčių valsčius.

1535 m. Vilniaus vysk. Jonas įsteigė Gervėčiuose bažnytinę fundaciją. Ilgesnį laiką Gervėčiai buvo Vilniaus vyskupų stalo dvaras. Pirmą medinę bažnyčią 1536 m. pastatė vysk. Jonas, kilęs iš Karolių giminės. Ji išstovėjo 200 m. ir buvo tada viena seniausių medinių bažnyčių Lietuvoje. 1899-1903 m. klebono Alšausko rūpesčiu ir parapijiečių pastangomis pastatyta neogotikinė mūrinė bažnyčia. Vilniaus dekanas naujos didelės bažnyčios statybai priešinosi, nes šitam dekanatui Gervėčiai priklausė. „Greičiau ant mano delno užaugs plaukai, negu jūs pastatysite bažnyčią“. O klebonas mėgdavęs apie lenkus šitaip sakyti: „Dieve duok, kad Lenkija prisikeltų, bet nevaldytų“. Kunigas Alšauskas aukas rinko visoje Lietuvoje, du kartus buvo nuvykęs rinkti į Ameriką. Pastačius bažnyčią, kun. Alšauskas iš Gervėčių buvo tuoj iškeltas. 1904.IX.8 bažnyčia pašventinta. Caro laikų rusai norėjo bažnyčią paversti cerkve, pradėjo akciją, rinko parašus, bet pasirašė tik 5 žmonės.

1898-1901 m. vargonavo Mikas Petrauskas, suorganizavęs stiprų lietuvių chorą iš 80 žmonių ir orkestrą iš 30 žmonių. Kurį laiką jam padėjo brolis Kipras.

Lietuvybei nusipelnė kun. Ambrozijus Jakavonis. 1921.IV. 17 buvo uždrausta bažnyčioje lietuviškai giedoti. Po trijų dienų suimtas klebonas kun. A.Jakavonis ir kalėjime išlaikytas keturias savaites. Tik parapijiečiams reikalaujant paleistas. Daug kartų tardytas ir kalintas kun. A.Jakavonis 1927.X.5 vėl buvo suimtas ir išvežtas į Lukiškių kalėjimą. Praslinkus 10 dienų, Gervėčių parapijiečių delegacija nuvyko į Varšuvą ir nuvežė Šv. Tėvo nuncijui prašymą su keliais šimtais parašų, kad paleistų jų kleboną. XII.20 jį paleido, bet perkėlė į Kliuščionių sugudėjusių parapiją. Buvo kilnotas ir toliau. 1934 m. paskirtas į Eitminiškes. Lenkuojantys asmenys įskundė lenkų partizanams, kurie jį 1943 m. suėmė, ilgai kankino, reikalaujanti išduoti kitus lietuvius, po to buvo negailestingai nužudytas. Jo lavonas įmestas į žvyruobę netoli Pabradės. Buvo surastas po poros mėnesių.

Arkivyskupas R. Jalbžkovskis lietuviškas pamaldas sumažino ligi vieno karto per mėnesį. 1927.XII.3 parapijiečiai įteikė prašymą arkivyskupui su 684 parašais, prašydami lietuviams bent pusę pamaldų. Atsakymas buvo neigiamas. 1928.1.15 klebonui kunigui D.Buiviui sakant lietuvišką pamokslą, lenkai pradėjo giedoti ir pamokslas buvo nutrauktas. 1928.II.2 Gervėčių parapijos 16 kaimų delegacija su 10 prašymų ir 970 parašų vėl nuvyko pas Vilniaus arkivyskupą, bet šis delegacijos nepriėmė. 1928.IV. 15 klebonas kun. Danielius Buivys, gynęs lietuvių teises, iš Gervėčių buvo iškeltas.

1928.VI.15, kai Gervėčius vizitavo arkivyskupas, lietuviai pasitiko jį su juodomis vėliavomis.

1938 m. buvo statoma nauja klebonija. Lietuviai pareiškė mokėsią tik ketvirtadalį reikalingos sumos, nes lietuviškos pamaldos vyksta tik kas ketvirtas sekmdienis. Tada lenkas klebonas bandė įrodinėti, kad lietuviai turį apmokėti bent pusę išlaidų, nes jie sudarą parapijos narių daugumą.

Vietinis dailininkas nutapė šv. Kazimiero ir šv. Jurgio paveikslus. Nagingos parapijietės pasiuvo žalio ir raudono šilko vėliavą, kurios centre buvo šie paveikslai, o po jais auksinėm raidėm įrašai: „Šv. Kazimierai, globok mus!“ ir „Šv. Jurgi, melskis už

mus!“ Pirmojo šventojo maldingai ant krūtinės sunertos rankos vaizdavo priėjo širdies besiglaudžiančią paveiktą ir persekiojamą Lietuvą su Vilniaus kraštu. Šv. Jurgis, simboline prasme ietimi durias baisų slabiną, lyg ir drąsino lietuvius kovoti su piktais priešais.

1936 (1937?) m. buvo kreiptasi į parapijos kleboną leidimo padėti vėliavą bažnyčioje. Tačiau prolenkiškas klebonas, arkivyskupo Vilniaus vaivados spiriamas, nesutiko įsileisti vėliavų į bažnyčią dėl joje esančių įrašų lietuvių kalba ir tautinių juostų bei spalvų. Nesutiko ir vėliavų pašventinti. Jis pasiūlė lietuviškus įrašus pakeisti lenkiškais ar lotyniškais. Tačiau lietuviai su siūloma vėliavos profanacija nesutiko, sakydami, kad pasaulio tautos garbina Dievą savo gimtosiomis kalbomis. Buvo aliarmuota Gervėčių, Salų ir Varnėnų policijai — ji turėjo „imtis ypatingų priemonių“, jei lietuviai bandytų savo vėliavą įnešti į bažnyčią.

Gervėtiškiams neliko kitos išeities, kaip tik savo bažnytinę vėliavą neštis kartu su savimi vykstant į Vilniaus kalvarijas Sekminių švenčių metu.

Gaudžiant Gervėčių bažnyčios varpams, lūpose skambant „Dievas mūsų prieglauda ir stiprybė“, lietuvių maldininkų grupė pajudėjo Vilniaus link. Antroji gausi grupė iš Salų geležinkelio stoties per Gudagojį išvažiavo į Vilnių traukiniu. Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonas Kristupas Čibiras su maloniu paguodžiančiu šypsniu pasitiko gervėtiškus maldininkus. Bažnyčioje pašventinęs jų tremtinę vėliavą ir pastatęs prie altoriaus, tarė nuoširdų paguodos žodį, be kita ko sakydamas: „Broliai! Savo laiku ir šventoji Šeima neturėjo kur galvos priglausti. Ir Kūdikėliui Jėzui teko bėgti iš gimtų namų nuo Erodo keršto, tačiau žinokite, kad Visagalio Tėvo atsiųstoji meilės tiesa teisiuosius veda į pergalę“.

Kai 1939 m. Lenkija subyrėjo, gervėtiškiai savo vėliavos nebuvo pamiršę. Jie tuojau nuvyko Vilniun ir, atsigabėnę tautinę vėliavą, iškilmingai įnešė ją į savo bažnyčią. Klebonas Stanislovas Chodyka drauge su gausia parapijiečių minia ją pasitiko dar prieš miestelį.

1939 m. rusai paskelbė lietuvių repatriaciją, bet delsė ir nevykdė. Per vokiečių okupaciją gudų vardu prisidengę ir patekę į administraciją lenkai terorizavo lietuvius. Lenkų pareigūnai skleidė gandus, kad Vokietija greit žlugs, atsikurs didelė Lenkija, o su vokiečiais ir lietuviais bus taip, kaip buvo su žydais. „Gudai administratoriai“ išsitardavo: „Dabar yra pusė dvyliktos. O kai išmuš 12, mes, gudai, tapsime lenkais ir kovosime už šių sričių, kaip Lenkijos teritorijos, išlaikymą“. Po ilgų prašymų 1943 m. vokiečių okupacinė administracija dalį teritorijos su Gervėčiais perdavė Lietuvos generalinei sričiai.

1943 — 1944 m. Gervėčių apylinkėse siautėjo gausūs lenkų partizanų „Armija krajo“ būriai, pridarę daug žalos lietuviams, juos plėsdami ir žudydami.

Rusai 1958 m. ištrėmė kleboną St.Chodyką. Bažnyčią turėjo nugriauti, bet šešerius metus, kol grįžo iš tremties kunigas, herojiškai ją gynė zakristijonas.

1959 m. į Gervėčių vidurinę mokyklą su draugišku vizitu atvyko Vilniaus S.Nėries mokyklos mokinių grupė ir padovanojo 250 knygų. Direktorius nenorėjo priimt, bet ilgai svarstęs priėmė. Tačiau po mėnesio jas išmetė iš mokyklos bibliotekos.

Kai amžių bėgyje platesnėje apylinkėje gyventojai nutautėjo, perimdami gudų ar lenkų kalbą ir tuo būdu tapdami „tuteišiais“, „gudais“ ar „lenkais“, gervėtiškiai išlaikė savo tėvų kalbą.

APRAŠYMAS. Yra du Marijos paveikslai su votais.

1. Mūrinės, raudoną plytų bažnyčios didžiajame altoriuje yra Marijos Danguje Vainikavimo paveikslas. Dievas Tėvas ir Sūnus virš Marijos galvos laiko karūną. Aukščiau balandis — Šv. Dvasios simbolis. Paveikslas be aptaiso, tik asmenų galvos papuoštos sidabriniais vainikais. Dydis apie 1,4x2 m. Po apačia 9 votai.

2. Dešiniajame altoriuje yra Marijos Aušros Vartų paveikslas. Dydis 1,2x3,5 m. Kabo 3 padėkos ženklai. Virš Marijos balandis — Šv. Dvasios simbolis, o dar aukščiau 2 angelai laiko užrašą „Avė Marija“.

ATLAIDAI. Švč. Trejybės (titulo), Marijos Gimimo.

14. GLUBOKAS

VIETA. Apie 100 km į rytus nuo Švenčionių.

PRIKLAUSYMAS. Dysnos dekanatas.

ISTORIJA. 1. Karmelitų bažnyčia statyta 1639-1654 m. ankstyvojo baroko stiliumi. Pagal J.K.Glaubico projektą pastatyta 1735 m. Fasadas dekoruotas. 1895 m. per bažnyčios vidurį pastatytas medinis pseudobizantinis kupolas. Sudegęs 1944 metais.

2. Švč. Trejybės bažnyčia statyta 1764-1782 m. vėlyvojo baroko stiliumi. 1902-1908 m. pristatytas transeptas, zakristija, šoninės navos.

Apsilankius 1984 m. bažnyčioje, klebonas sakė aptarnaujās 26 parapijas. Žiemą šv. Mišios būna zakristijoje.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Buvo pargabentas iš Vitebsko karmelitų bažnyčios. Kai 1863 m. karmelitai čia buvo panaikinti, o bažnyčia paversta cerkve (iki šiol veikia kaip cerkvė), paveikslas atiteko parapijai ir buvo patalpintas pastatytoje koplyčioje. Dabar jis yra buvusioje bazilijonų didelėje mūrinėje bažnyčioje.

APRAŠYMAS (pagal J. Vaišnorą). Pieštas ant drobės. Dydis 170x80 cm. Marija su Kūdikiu ant kairės rankos. Kūdikis papuoštas metaliniu aptaisu. Prie paveikslo yra per 200 votų.

(Iš 1984 m. kelionės). Bažnyčios dešinėje šoninėje koplyčioje yra apie 1,5x 1,8 m dydžio įrėmintas paveikslas. Su sidabrinio aptaisu ir raudonu fonu. Marija žiūri tiesiai, ant kaklo rožinis. Aplink galvą auksiniai spinduliai ir karūna. Abiem rankom laiko Kūdikėlį kairėje pusėje. Jis kairėje rankoje laiko knygą, o dešine laimina. (Votų nėra, gal čia ne tas paveikslas?!) Virš altoriaus — sėdinčio Jėzaus surištomis rankomis statula.

Bažnyčios centriniame altoriuje yra stebuklingas kryžius. Iš šalių lentelės su votais. Jis uždengiamas Švč. Trejybės paveikslu, kuriame Dievas Sūnus pavaizduotas prikaltas prie kryžiaus.

Viršuje šio paveikslo yra Marijos su Jėzumi ant kairės rankos paveikslas. Su sidabrinio aptaisu ir raudonu medžiaginiu fonu.

MALONĖS. Karmelitų rašyta knyga apie patirtas prie paveikslo malones dingę. Galbūt uždarius vienuolyną ją paėmė valdžia.

1. Žmonės mena (1908 m.), kaip invalidas Jonas Sadauskas 1837 m. pasveiko

po to, kai buvo atvykęs su ramentais pasimelsti prie šio paveikslo.

2. Paralyžiuta Faustina Zajančevska irgi atgavo sveikatą pasimeldusi prie šio paveikslo. Ir savo jėgomis galėjo grįžti į namus.

3. 1890 m. vote yra užrašas su padėka Dievo Motinai už atgautą sveikatą.

ATLAIDAI. Švč. Trejybės (titulo), Kristaus Karaliaus, šv. Juozapo. Susirinkdavo žmonės ir Škaplieriaus dieną.

15. GUDAGOJIS

VIETA. Ašmenos raj., 8 km į pietvakarius nuo Astravo. Nuo geležinkelio stoties link Ašmenos apie 4 km.

PRIKLAUSYMAS. Ašmenos dekanatas.

VARDAS. Padavime sakoma, kad senovėje vietoj Gudagojo, didelių miškų vidury stovėjo maža girios sargo trobelė. Nežinia iš kur toje trobelėje XVII a. atsiradęs Dievo Motinos paveikslas. Jis ėmė garsėti stebuklais. Apylinkės žmonės jį dažnai lankydavo. Tą vietą vadino „Būda gojuje“. Iš to kilo pavadinimas Gudagojis.

BAŽNYČIOS IR PAVEIKSLO ISTORIJA. Toji vieta buvo Vainių šeimos nuosavybė. Matydamas didelį žmonių pamaldumą tam paveiksliui, Polocko stovyklininkas Juozapas Vainius su žmona Liudvika 1764 m. Gudagojyje pastatė karmelitams vienuolyną ir bažnyčią Marijos Aplankymo titulu.

1777 m. Vilniaus vysk. Ignotas Masalskis sudarė prie tos bažnyčios parapiją ir pavedė administruoti karmelitams. Nuo jų išsikūrimo čia garsas apie patiriamas prie paveikslo malones dar labiau paplito. Karmelitai svarbesnius stebuklingus įvykius užrašinėjo ir skelbė spaudoje. Išleido gražų to paveikslo atvaizdą. 1820 m. vyskupo vizitacijoje minima, kad prie paveikslo yra daug votų. 1832 m. rusai panaikino Gudagojo karmelitų vienuolyną, rūmus pardavė žydai, o bažnyčią uždarė. Ją už 40 aukso rublių nupirko viena pamaldi ponija. Paveikslas buvo perkeltas į Ašmenos bažnyčios šoninį altorių. Gudagojo katalikai vis rūpinosi, kad toje pašvęstoje vietoje vėl būtų laikomos pamaldos. Pagaliau 1878 m. rusų valdžia leido Gudagojo bažnyčioje jas laikyti šeštadieniais ir per Marijos šventes. Pamaldoms atvažiuodavo Salų parapijos kunigas. Per Marijos šventes vykdavo iškilmingos pamaldos, į kurias iš plačios apylinkės susirinkdavo apie 10 000 žmonių. Atidarius bažnyčią pamaldoms, vietoj stebuklingo paveikslo didžiajame altoriuje buvo pakabintas kitas Dievo Motinos paveikslas, papuoštas sidabriniais aptaisais, atgabentas iš Slobudkos karmelitų uždarytos bažnyčios. O virš jo pakabinta nedidelė senojo paveikslo kopija. Taip buvo iki 1905 m., kai katalikai gavo daugiau laisvės. Tada vėl buvo atgavinta Gudagojo parapija. Parapijiečiai atnaujino bažnyčią ir susigrąžino iš Ašmenos stebuklingą paveikslą. 1907.VIII.2 jis buvo iškilmingai perkeltas į pirmąją vietą, kur ir tebėra.

1939 m. žlugus Lenkijai ir Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, Gudagojis buvo rusų pasienio stotis prie Lietuvos sienos. Ten buvo sutelktos didelės rusų pajėgos Lietuvai užimti. 1940.VI.15 į Gudagojį atvyko Lietuvos kariuomenės vadas, divizijos generolas Vincas Vitkauskas tartis su raudonosios armijos vadovybe, kaip bū-

tų tiksliau Lietuvą okupuoti. Po daugiau kaip 2 valandas trukusio posėdžio Vitkauskas pasirašė „susitarimą“ ir tą pačią dieną 15 val. raudonoji armija peržengė Lietuvos sieną. Pagal Gudagojo „susitarimą“ Lietuvos kariuomenei buvo įsakyta sutikti rusų armiją draugiškai ir mandagiai.

Bažnyčioje ties didžiosiomis durimis po stiklu yra įstatyta senovinė vinis. Šalia prikabinas lotyniškas tekstas, kuriame rašoma, kad tai kopija, padaryta pagal, kaip manoma, tikrosios vinies, kuria buvo prikaltas Kristus, atvaizdą. Ši kopija taip pat buvo priliesta prie šios vinies. Tikroji vinis yra Romos cistersų Šv. Kryžiaus bazilikos brangenybių kambary.

Pagal kitą versiją, paveikslas buvo atrastas karo lauke po mūšio ir patalpintas mažoje eigulio trobelėje.

Pastačius koplytėlę ir joje patalpinus paveikslą, J. Vainius su žmona Liudvika nupirko šį paveikslą ir padovanojo Astravo dominikonams. O kai Gudagojyje buvo pastatyta bažnyčia, stebuklais pagarsėjęs paveikslas per jėgą atimamas iš Astravo ir įtaisomas naujos bažnyčios didžiajame altoriuje.

APRAŠYMAS. Nedidelio formato paveikslas vaizduoja Švč. Mariją, laikančią Kūdikėlį Jėzų ant dešinės rankos. Paveikslą dengia puikaus darbo sidabrinis aptaisas. 1820 m. vizitacijoje minėti votai, paveikslą perkilnoję, dingo (pagal J. Vaišnorą).

(Iš 1984 m. apsilankymo). Medinės bažnytelės didžiajame altoriuje yra paveikslas. Dydis 30x30 cm. Marija su Jėzumi ant dešinės rankos. Iš po metalinio aptaiso matosi tik veidai ir rankos. Marija iki pusės, kairę ranką uždėjusi ant krūtinės. Jėzus apsikabinęs Marijos kaklą. Paveikslas yra dar didesniuose, apie 1x1 m, išdrožinėtuose rėmuose.

MALONĖS. Pasakojama apie vieną aklą poniją, kuri prie to paveikslas besimelsdama atgavusi regėjimą. Kita moteris, sunkiai sirgdama, sapne buvo paraginta aplankyti Gudagojo paveikslą. Ji ten buvo nugabenta ir staiga pasveikusi. Namų jau grįžusi pati pėsčia.

ATLAIDAI. Marijos Apsilankymo (titulo). Škaplierinė — VII. 16.

16. INDURA

VIETA. 21 km į pietus nuo Gardino.

PRIKLAUSYMAS. Gardino dekanatas.

ISTORIJA. Ilgesnį laiką dvarą valdė Radvilos. 1522 m. pastatyta pirmoji bažnyčia. 1546 m. Jonas Davainavičius ją suremontavo. 1815 m. kun. Radzevičius

pastatė mūrinę bažnyčią. 1854 m. vysk. Žilinskas ją konsekravo. 1906 m. kun. Sabaliauskas bažnyčią perstatė.

Dabar šv. Mišios, kaip ir kitur Gudijoje, laikomos lenkų kalba.

Pro Indurą turėjo eiti 1920 m. Lietuvos — Rusijos sutartimi nustatyta Lietuvos siena.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra mūrinės bažnyčios kairiajame altoriuje. Viršuj rėmai supalvinti. Dydis apie 1,2x1,5 m. Fonas raudonos medžiagos. Figūros padengtos sidabriniais aptaisais. Marija iki pusės, žiūri tiesiai, ant kaklo karoliai, ant kairės rankos laiko 2-3 metų Jėzų. Dešinę ranką uždėjusi ant kairės. Jėzus žiūri į Mariją, kairėj rankoj laiko knygą, dešine laimina. Abu su karūnomis. Ant fono 38 votai. Aplink galvas 12 žvaigždžių. Virš šio paveikslo yra šv. Kazimiero paveikslas.

ATLAIDAI. Škaplierinė.

17. KRASNYBORAS

VIETA. 25 km į rytus nuo Augustavo. Dabar yra Lenkijoje.

ISTORIJA. Pirmą bažnyčią pastatė dvaro savininkas K.Liutavaras Chreptovičius 1513 m. XVII a. įkurdinti vienuoliai. 1585 — 1589 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. Fundatorius — Adomas Chreptovičius, Lietuvos didikas iš Naugarduko.

Anksčiau čia gyveno lietuviai. XIX a. pab. klebonu buvo lietuvis kun. Kazimieras Žeimys, vargonininku — lietuvis Paukštis, o jo sūnus — mokytojas.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Br. Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ II tome 404 psl. rašoma, kad bažnyčioje yra senas Švč. Marijos Nekalto Prasidėjimo paveikslas, kurį tikintieji laiko turinčiu stebuklingos galios.

ATLAIDAI. Švč. M. Marijos Nekalto Prasidėjimo (titulo).

18. KRYPNA

VIETA. Dabar Lenkijoje, 25 km į šiaurės vakarus nuo Baltstogės, 5 km į pietvakarius nuo Knyšino.

PRIKLAUSYMAS. Kadaise buvo Vilniaus arkivyskupija, Baltstogės dekanatas, Knyšino filija.

VARDAS. Vietovės pradžia siejasi su stebuklingu paveikslo atsiradimu ar Švč. Mergelės pasirodymu. Abiem atvejais legendose minimas lovys — „krypna“.

ISTORIJA. Padavimas sako, kad žiloje senovėje Švč. Marijos paveikslas kabėjęs ant liepos medžio ties arklį girdymo loviu. Toje vietoje buvusi pastatyta koplyčia.

Kita versija: Dievo Motina pasirodė didelėje liepoje, augusioje ant kalvos prieš

šulinį (ar šaltinį), prie kurio buvo lovys girdyti gyvuliams — krypna (lovys iš rąsto).

Pagal kitą legendą, paveikslą radusios vietinės mergaitės lovoje ir nunešusios į Knyšino bažnyčią. Nešiojusios taip tris kartus, nes paveikslas vėl grįždavęs atgal. Po trečiojo karto Dievo Motina apšvietusi Knyšino kleboną, kad Jos valia likti Krypnoje.

Nukirtus tą liepą, padaryta koplytėlė paveiklo apsaugai. Po altoriumi buvo liepos kelmas. Tradicija sako, kad altoriaus vieta nepasikeitė statant ir perstatant Krypnos bažnyčią.

Koplyčios vietoje bažnyčios statybą fundavo Mykolas Radvila. 1770 m. senosios vietoje pastatyta kita medinė bažnyčia. 1880 m. senoji medinė Krypnos bažnyčia buvo jau labai blogos būklės. Baimintasi, kad caro valdžia įsakys ją uždaryti arba nugriauti. Netoliese esanti Knyšino parapijos bažnyčia turėjusi patenkinti tikinčiųjų poreikius. Tačiau Krypnos tikintieji, pasikliaudami Švč. Mergelės Marijos globa ir užtarimu, ryžosi būtinai pastatyti naują bažnyčią ir įveikė, atrodo, neįveikiamas kliūtis. Jie išsirūpino leidimą naujos bažnyčios statybai neva „valstiečių atleidimo iš baudžiavos ir caro Aleksandro II mirties atminimui“. 1885 m. iškilo nauja graži mūrinė bažnyčia. 1905 m. įsteigta nauja Krypnos parapija. Prie bažnyčios statybos daug prisidėjo grafienė Krasicka.

APRAŠYMAS. Motina su Kūdikiu. Paveikslas tapytas tempera dažais ant medžio. Kopija Romos Santa Maria Maggiore stebuklingo Marijos Snieginės paveikslu. Padengtas aptaisu, su vainikais, 12 sidabrinių žvaigždžių ir brangūs karoliai.

Kaip matyti iš vyskupo vizitacijos 1731 m., paveikslas buvo (ir tebėra) didžiajame altoriuje ir turėjo brangius votus — vainikus ir skeptrą.

MALONĖS. Vladislovas Rogolskis: „Aš buvau toks silpnas, kad man negalėjo net migdomųjų duoti. Daktaras Fedorovičius tėvui sako, kad reikės koją amputuoti, nes gali neišlaikyti ir mirs. Tėvas atsakė, kad jei turi „išskeliauti“, tai verčiau tegu miršta ne operacinė. Ir paaukojo mane 7 rugsėjo. Pasiaukojau su ramentais, ramentus palikau čia“.

ĮDOMI TRADICIJA. Per Marijos Gimimo trijų dienų atlaidus maldininkai sudeda simbolinę votų iš vaško auką už savo ir giminaičių sveikatą.

Štai kaip ją aprašo kun. Antanas Valentinavičius 1938 m. Vilniuje išleistoje savo knygoje „Krypnianski obraz N. M. P. „Pocieszenia“ laskami slynąs“:

„Apėjimas vyksta su degančia žvake, o dažnai su vaškinge figūra rankoje. Tęsiasi jis nepertraukiamai 3 dienas ir susideda iš didesnių ar mažesnių žmonių grupių ir pavienių asmenų vorų. Vieni pradeda nuo altoriaus laiptų, o kiti nuo pagrindinių bažnyčios durų. Visi apeina pirmiausia bažnyčią išorėje, po to eina per vidurinę navą prie altoriaus. Čia, kai apeina aplink altorių, sudeda neštas žvakes ir vaškingas figūrėles prieš altorių ant laiptelių, kiek pasimeldžia ir išeina pro šonines duris į bažnytinės kapines, kad užleistų vietą naujoms maldininkų grupėms.

Beveik visi eina keliais. Ligoti prašo užtarimo, o tėvai ir motinos paveda Dievo Motinai sergančius vaikus (...) Kartu su ligonių ir luošų maldom pakyla jungtinės giesmės maldininkų grupių ir iš artimesnių, ir iš tolimesnių parapijų atvykusių su kryžiais, gausiomis vėliavomis, o dažnai ir su savo kunigais. Sveikina ir atsiveikina nesiliaujantis aidas bažnytinių varpų (...). Vaškinės figūros dažniausiai pasiga-

mintos pačių maldininkų. Turi išvaizdą viso žmogaus ar atskirų kūno dalių, kaip galvos, širdies, akies, ausies, rankos ir kojos. Sergantis žmogus, negaluojęs visu kūnu, apėjime dalyvauja su viso žmogaus išvaizdos figūrėle. Negaluojęs kuria kūno dalimi žmogus apneša tokią figūrėlę, kuri vaizduoja sergančią kūno dalį — kojas, rankas ir t.t.. Rankoje šalia figūrėlės neša ir uždegtą žvakę. Apėjęs bažnyčią ir altorius, deda figūrėlę ant altoriaus laiptelių prieš paveikslą (...). Šis paprotys Krypnoje paeina iš seniausių laikų ir, kaip čia kalbama, nuo paveikslo atsiradimo“.

Aprašytosios apeigos nepasikeitė iki šiol, tik nėra būrių luošų ir bėdžių. Šiuo metu didelė dalis maldininkų su mažais vaikais. Taip pat Krypnoje visuomet praktikuotas jaunų šeimų pasiaukojimas Dievo Motinai prašant laiduoti jiems sveikatą ir laimingą raidą.

Dabar aplink bažnyčią laisvas vietas užpildo mašinos. Per atlaidus atvyksta procesijos su išpuoštais gėlėmis kryžiais, giesmėmis ir religinėmis dainomis, pritariant gitaroms.

Šventoriuje yra skrynja su votais ir žvakėmis. Atvykę žmonės išsirenka votą ir paaukvoja pinigų. Sveikieji, besimeldžiantys už nesveikus žmones, neša tik žvakę. Vaikams tėvai duoda vaškinę „lėlę“, nors jie ir sveiki, nes vaikams tai didelis malonumas. Žvakių ir votų reikia aukoti tiek, už kiek asmenų meldžiamasi.

Daliai kunigų tai „pagoniškos praktikos“. Tačiau dabartinis klebonas gina seną tradiciją. Baltstogės vysk. Gulbinovičius net užsakė vyskupijos muziejui votų iš Krypnos.

Versta iš „Polska Sztuka Ludowa“, 1987, Nr. 1 — 4, 65 psi./

Labai panašus paprotys buvo prie Ceikinių, Paringto parapijoje:

Senovėje žmonės prie Dysnos upelio rado atremtą į akmenį Dievo Motinos paveikslą. (B.Kviklio knygoje rašoma, kad tai buvęs Viešpaties Jėzaus paveikslas, todėl čia atskirai neminimas.) Ta vieta vadinosi Paringys. Pradėjo žmonės eiti prie paveikslo melstis. Ir būdavo išklausyti. Toje vietoje pastatė koplyčią. Žmonės prašė pagalbos ir savo ūkiui — jei sirgo gyvuliai, nešdavo ir aukodavo iš vaško nulipdytus arkliukus, avelas ir pan. Kad būtų didesnis derlius, nešė ir linų. Nuo žvakių užsidegė linai ir stebuklingas Marijos paveikslas, buvęs koplyčioje, užsidegė ir kunigas, laikęs šv. Mišias, ir pati koplytėlė sudegė. Tuomet toje vietoje buvo pastatyta bažnyčia. Taip papasakojo per sūnų Petras Jasiunevičius.

Dar reiktų paminėti kaip įdomią votų tradiciją turinčią, garsią stebuklais Monastirskos bažnyčią Baltarusijoje. Prie jos telkšo bala, pilna brastos akmenų. Jų skaičius nuolat didėja, nes šie akmenys su iškaltais kojų, rankų, akių ir kitais vaizdais dedami į balą kaip votai. Taip rašoma P.Tarasenos knygoje „Pėdos akmenyse“ (V., 1958). Bet nepavyko sužinoti, kurioje vietoje yra Monastirskos kaimas ar miestelis.

ATLAIDAI. XX a. pr. IX.7, 8, 9 dienomis atvykdavo 25 — 30 tūkstančių maldininkų iš Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos. Daug maldininkų būdavo per Kristaus Atsimainymo, Marijos Ėmimo į Dangų, Marijos Motinystės (spalio mėn. II savaitę), šv. Kotrynos atlaidus.

19. MERAI

VIETA. 85 km į rytus nuo Dūkšto.
Yra stebuklingas Marijos paveikslas.

20. MSCIBUVAS

VIETA. 15 km į pietvakarius nuo Volkovysko.
PRIKLAUSYMAS. Volkovysko dekanatas.

ISTORIJA. Šv. Jono Krikštytojo medinę bažnyčią įkūrė karalienė Bona. Švedams sudeginus, Mscibuvo seniūnas Kazimieras Oginskis 1715 m. pastatė naują medinę bažnyčią. 1877 m. parapijiečiai ją atnaujino. 1910 m. kun. Marko Burako pastangomis pastatyta mūrinė bažnyčia. Į vidų įeiti nepavyko, bet žmonės sakė, kad centriniame altoriuje yra stebuklingas Marijos Neperstojančios Pagalbos paveikslas.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Stebuklingas Marijos paveikslas minimas Mikalojaus Slupskio (1668 — 1674) vizitacijos aktuose.

ATLAIDAI. Šv. Jono (titulo), šv. Antano, šv. Onos.

21. NAUGARDUKAS

VIETA. 47 km į pietryčius nuo Lydos.

VARDAS. Naujas + gardukas (aptvaras, pilaitė, miestukas).

PRIKLAUSYMAS. Nuo senų laikų priklausė Vilniaus vyskupijai, bet po I pasaulinio karo priskirtas Vilniaus bažnytinės provincijos Pinsko vyskupijai.

ISTORIJA. Iki 1795 m. priklausė Lietuvai. Pagal istoriką R. Krasauską, DLK Vytenis 1312 m. pakvietė į Naugarduką pranciškonus ir pastatė jiems bažnyčią su vienuolynu, kuriuos 1314 m. kryžiuočiai sudegino. Gediminas apie 1332 m. pastatė pranciškonams M. Marijos ir šv. Pranciškaus garbei bažnyčią. Mūrinę, parapijinę bažnyčią pastatė Vytautas. 1422 m. joje įvyko Jogailos ir jo ketvirtos žmonos Sofijos Alšėnaitės jungtuvės. 1723 m. bažnyčia perstatyta.

Netoli esančiame Zaostjės dvare 1798 m. gimė Adomas Mickevičius ir gyveno iki 1815 m. 1807 — 1815 mokėsi vietos dominikonų mokykloje.

Dominikonų bažnyčia statyta 1637 m., atnaujinta XVIII a. baroko stiliumi. Po ru-

sų jungo buvo paversta sandėliu, o dabar ap-
leista.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslas bu-
vo pilies koplyčioje. Piliai netekus strateginės
reikšmės ir sunykus, sunyko ir koplyčia. Pa-
veikslas buvo perneštas į bažnyčią. Priėjo Ado-
mo Mickevičiaus motina paaukko Marijos glo-
bai būsimą poetą.

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešinėje kop-
lyčioje yra apie 1,3x1,5 m paveikslas. Marija
iki pusės, žiūri tiesiai, kairę ranką pridėjusi prie
krūtinės ir laiko skeptrą, o dešine laiko Kūdi-
kėlį, kuris žiūri tiesiai, kaire ranka rodo į Moti-
ną, o dešine laimina. Jų figūros padengtos si-
dabrinio aptaisu. Tokia pat sidabrinė karūna ir
spinduliai. Medžiaginio fono nėra. Iš šalių ant
altoriaus prikabinta apie 30 padėkos ženklų.

ATLAIDAI. Jėzaus Persimainymo.

22. POLONEČKA

VIETA. Baranovičių raj., 7 km į šiaurės vakarus nuo Iškoldės — seniau-
sios bažnyčios Baltarusijoje. Iškoldės klebono Kazimiero Velikoseleco liudiji-
mu (1987 m.) Polonečkoje yra stebuklingas Marijos paveikslas.

23. STUDZIENIČNA

VIETA. Prie Augustavo.

ISTORIJA. XVIII a. I p. pasklido garsas, kad Studzieničnos ežero saloje ras-
tas Dievo Motinos paveikslas. Pradėjo į čia rinktis piligrimai. Vygrių kamenduliai
draudė čionai rinktis, bet niekas nepaisė draudimo. Prieš 1780 m. saloje apsigyveno
atsiskyrėlis Vincentas Motavskis, iš surinktų aukų pastatė saloje koplytėlę. 1776 m.
pastatė Augustave naują bažnyčią, senoji buvo padovanota ir pervežta į Studzie-
ničną. 1847 m. turtingas žemvaldys Andriuškevičius iš Pavlovkos savo lėšomis
pastatė naują bažnytėlę, kuri iki šiol tebestovi. 1872 m. prelado Vnukovskio rūpes-
čiu ežero saloje buvo pastatyta graži koplyčia. Per II pasaulinį karą koplyčia apnai-
kinta. Dabar j i gražiai suremontuota, per ežerą padarytas platus pylimas, netoli kop-
lyčios šulinėlis, kurio vandenį žmonės laiko stebuklingu.

ATLAIDAI. Prie stebuklingo Dievo Motinos paveikslas daugiausia žmonių susiren-
ka per Sekmines. Dar yra šv. Onos, Marijos Škaplierinės, šv. Jono Nepomuko, šv. Teklės.
(Iš Juozo Petrausko kn. „Kryžių bažnyčios istorija“. Mankūnėliai, 1979 m.)

24. SUBATNINKAI

VIETA. 40 km į pietus nuo Ašmenos.

PRIKLAUSYMAS. Vyšniavo dekanatas.

VARDAS. Nuo svetimžodžio „subata“ (šeštadienis), nes tą dieną kaimiečiai dirbo pono sklypą.

ISTORIJA. Vilniaus kanauninko Povilo Staškevičiaus prašomas 1545 m. Žygimantas Senasis įsteigė bažnyčią, o Vaitiekus Goštautas aprūpino turtais. Kadangi įsigalėjęs protestantizmui Subatninkai priklausė Radviloms, bažnyčia patyrė „eretikų sunaikinimą“, rašoma bažnyčios aktuose, ir neturėjo kunigo. Grįžęs į katalikų tikėjimą, kunigaikštis Albrechtas Radvila 1573 m. klebonu į Subatninkus pakvietė kun. Visockį, grąžino eretikų užgrobtą bažnyčios turtą ir jį dar žymiai padidino. „Dievo teismo šaukiuosi, — rašė uolus Dievo garbės gynėjas A. Radvila, — kad niekas šios mano fundacijos neišdrįstų liesti, nes kitaip neišvengs rūstaus teisingojo Dievo teismo“.

Apie 1755 m. Starodubo seniūnas ir Subatninkų valdytojas Jurgis Abramavičius pastatė naują medinę bažnyčią. Ji išstovėjo iki 1900 m., kada kun. Juozapas Mikeliūnas 1902 m. pastatė neogotiško stiliaus mūrinę bažnyčią daugiausia ponų Vladislovo ir Janinos Umiastauskių pinigais. Bažnyčią 1928. VI konsekrovo arkivyskupas Jalbžykovskis.

Presbiterijos kairėje pusėje fundatoriaus paveikslas. Jis pats palaidotas bažnyčios rūsyje.

Šventoriuje yra 5 koplyčios. Žmonės čia per Rožinio atlaidus eina ir kalba rožinį. Dabar (1984 m.), nors pamaldos retkarčiais vyksta, bažnyčioje skraido paukščių. Toks rezultatas, kai nėra savo kunigo.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Vietinis padavimas sako, kad dar tada, kai nebuvo bažnyčios, tas paveikslas kažkieno buvo vežamas per tą vietą. Atvykus į dabar stovinčios bažnyčios vietą, arkliai sustojo ir jokių būdu nebuvo galima jų pavaryti. Tai būta ženklų, kad toje vietoje paveikslas turi likti. Ten buvo pastatyta bažnyčia ir joje įtaisytas paveikslas.

J. I. Kraševskis rašo, kad paveikslą nupiešusi Romoje kažkokia ponia, o Naugarduko vaivadienė Jadvyga Vencevičienė jį padovanojusi Subatninkų bažnyčiai. Parapijos aktai yra tik nuo 1844 m. Juose apie paveikslo kilmę nėra jokių žinių.

APRAŠYMAS (iš J. Vaišnoros knygos). Didžiajame altoriuje kabo paveikslas. Marija su Kūdikiu ant kairės rankos. Pieštas ant vario skardos, papuoštas sidabriniais aptaisais, vainikais, apkabinėtas deimantais, perlais, briliantais, aukso rėželiais. Prie paveikslo buvo 54 votai. Vienas iš 1767 m.

(Iš 1984 m. kelionės). Paveikslas yra kairiajame altoriuje. Dydis apie 30x40 cm. Su sidabriniais aptaisais ir karūnomis. Marija su Jėzumi ant kairės rankos. Iš abiejų altoriaus pusių kabo 80 senų žalvarinių votų — plokštelių.

XVII a. buvo išleistas Subatninkų Marijos paveikslėlis su tokiu lenkišku eilėraščiu:

***Subatos dieną Marija pamilo,
Subatninkuos savo stebuklus dalijo,
Dėl to Tavo paveikslą mes taip garbiname,
Subatninkiečiams ir sau pagalbos prašome.***

ATLAIDAI. Šv. Vladislovo (titulo), Marijos Rožinės.

25. VIJA

VIETA. 30 km į rytus nuo Lydos, netoli 1920 m. Lietuvos — Gudijos sienos.

PRIKLAUSYMAS. Vyšniavo dekanatas, dabar Gardino dekanatas.

VARDAS. Seniausią tradiciją turi Vija. Ši forma minima ir „Ūkininko“ 1904 m. korespondencijoje. Kiti vardai: Yvija, įvija, Įvija, Evija, Jūja, Juja. A. Vidugiris „Kalbos kultūroje“ (1984'64) siūlo Viją palikti.

ISTORIJA. 1444 — 1447 m. Vijos dvarą valdė Petras Mangirdaitis, save vadinęs Losko ir Vijos ponu. Jo sūnus Jonas, karaliaus Aleksandro maršalas, 1499 m. įsteigė šv. Petro fundaciją keturių kunigų išlaikymui.

Mūrinę bažnyčią pastatė Trakų vaivada Petras Kiška. Vėliau kalvinai bažnyčią atėmė. Mstislavo vaivada ir Lietuvos išdininkas Mikalojus Kiška 1631 m. ją atsiėmė ir, pastatęs vienuolyną, atidavė bernardinams. 1655 m. bažnyčia sudegė, bet buvo atstatyta. 1781 m. sufraganas Tomas Zenkavičius bažnyčią konsekrovo.

Bernardinai Vijoje įsteigė religinio pobūdžio mokyklą— „reforską“, veikusią iki XIX a. pr. 1857 m. rusai bernardinų vienuolyną uždarė.

Prieš I pasaulinį karą iš 7 000 gyventojų 3 000 buvo žydai, 2 200 — katalikai, 750 totorių. Vijoje dabar (1985 m.) yra veikianti totorių mečetė.

PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Jis yra bažnyčios kairėje koplyčioje, kuri pastatyta 1923 m. Paveikslo dydis 1,5x2 m. Marija iki pusės, žiūri tiesiai. Ant kairės rankos laiko Jėzų, dešine Jį prilaiko. Kūdikėlis žiūri link Marijos, kaire laiko knygą, dešine laimina. Abu su karūnomis, auksiniais aptaisais. Ant Marijos aptaiso dešinėje pusėje iškaltas kryžiuokas. Ant raudono fono yra keturi votai. Jų galėjo būti daugiau, nes likusios skylių žymės.

ATLAIDAI. Šv. Petro ir Povilo (titulo), Antano, Pranciškaus, Marijos Angeliškosios.

26. VYŠNIAVAS

VIETA. 20 km į pietus nuo Krėvos.

PRIKLAUSYMAS. Dekanato centras.

ISTORIJA. 1451 m. Vilniaus pilininkas ir Smolensko vietininkas Petras Gedgaudas pastatė Marijos Aplanckymo bažnyčią. Užėjus reformacijai, bažnyčia apie 40 metų išbuvo protestantų rankose ir tik 1600 m. Adomo Kreptavičiaus pastangomis grįžo katalikams. Jurgis Litauros Kreptavičius 1641 m. pastatė mūrinę bažnyčią, kurią sufraganas Slupskis 1675 m. konsekrovo. 1777 m. bažnyčia perstatyta.

1811 — 1820 m. pastatyta nauja bažnyčia Tado ir Brigitos Sulistrauskių lėšomis. Po 1863 m. rusai bažnyčią atėmė ir 1866 m. paverė cerkve. 1910 m. katalikai pasistatė medinę bažnyčią, o senąją atgavo tik 1920 m., lenkų valdymo metais. XIX a. parapijų sąrašuose Vyšniavas priskiriamas prie lietuviškų parapijų. 1927.VIII. 15 čia įsteigtas lietuvių Šv. Kazimiero draugijos skyrius.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Bažnyčios didžiajame altoriuje yra stebuklingas Marijos paveikslas. Apie jį žinių trūksta. 1890 m. vietos klebonas Vyšniavo aktus kaip

niekam nereikalingus sudegino. Zakristijonas išgelbėjo tik šiek tiek bažnyčios inventoriaus.

APRAŠYMAS. 1. Didžiajame altoriuje yra paveikslas figūriniuose rėmuose. Dydis apie 1,5x2,5 m. Marija pavaizduota visu ūgiu, sidabriname aptaise, po kojomis pusmėnulis. Ant kairės rankos laiko Kūdikelį Jėzų, kuris dešine ranka laimina, o kaire laiko Žemės rutulį. Ant galvų sidabrinės karūnos. Marija galvą kiek palenkusi link Jėzaus. Žiūri šiek tiek žemyn. Jos karūną prilaiko du angelai. Kabo trys votai. Paveikslas uždengiamas šv. Kazimiero, besimeldžiančio prie Aušros Vartų Marijos, paveikslu.

2. Dešinėje koplyčioje yra iš Losko, apie 20 km nuo Voložino, perkeltas į Vyšniavą Aušros Vartų Marijos apie 1,5x2,5 m dydžio paveikslas. Viršuje rėmai pusapvaliai. Kabo du votai.

Taip pat iš Voložino bažnyčios į Vyšniavą buvo perkelti altoriai ir paveikslai. ATLIDAI. Šv. apaštalo Tado (titulo).

27. VOSYLIŠKĖS (SENOSIOS VOSYLIŠKĖS)

VIETA. 33 km į pietvakarius nuo Lydos.

PRIKLAUSYMAS. Rodūnės dekanatas.

ISTORIJA. 1489 m. DLK Kazimieras Jogailaitis pastatė parapijinę Šv. Petro ir Povilo bažnyčią. Netoli buvo ir kita, šimtmečių vėlesnė šv. Jono Krikštytojo bažnyčia. Vitebsko pilininkas ir Vosyliškiu seniūnas Domininkas Limontas, gavęs karaliaus Jono Kazimiero leidimą, 1658 m. prie jos pastatė dominikonų vienuolyną ir jį apdovanojo turtais. 1702 m. bažnyčia ir vienuolynas sudegė. 1706.11 į Vosyliškes buvo atvykęs Stanislovas Leščinskis ir priėmė iš Lietuvos bajorų priesaiką, kai jie pripažino jį karaliumi. 1724 m. dominikonai pasistatė medinę, o 1796 m. mūrinę bažnyčią. Ji konsekruota 1790 m. XVII — XVIII a. Vosyliškėse buvo dvi bažnyčios: dominikonų ir parapijinė.

Rusams 1832 m. panaikinus dominikonų vienuolyną, jų bažnyčia buvo padaryta parapijine, nes maža ir jau begriūvanti Senujų Vosyliškiu bažnyčia 7 000 tikinčiųjų buvo per menka. Deja, ta bažnyčia žmonės neilgai galėjo naudotis, nes rusų valdžia 1868 m. ją atėmė ir pavertė cerkve. Tik 1919 m. ji grįžo katalikams. O Senosiose Vosyliškėse klebono Pranciškaus Sakalausko pastangomis ir parapijiečių lėšomis 1903 m. buvo pastatyta graži gotikos stiliaus bažnyčia, kurią 1905 m. konsekrovo vyskupas Edvardas Ropas.

Netoli Vosyliškiu buvusiame Lebidkos dvare 1882.XII.16 gimė Tadas Ivanauskas. Visa Ivanauskų šeima vykdavo į Vosyliškiu bažnyčią. T. Ivanauskas rūpinosi Gudių lietuvių reikalais, bet jo pastangos nebuvo sėkmingos. Dabar veikia abi bažnyčios.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Į 1903 m. pastatytos bažnyčios didįjį altorių buvo įdėtas iš uždarytos dominikonų bažnyčios senas Švč. Marijos paveikslas.

Karo su Maskva metu (1632 — 1634) tas paveikslas buvęs karaliaus Vladislavo

Vazos kariuomenės stovyklos kopytėlės altoriuje ir drauge su vienu husarų daliniu pateko į rusų rankas. Vienas bajoras ir nelaisvėje nenorėjęs atsiskirti su tuo paveikslu ir todėl pasiėmė jį su savim drauge į kalėjimą. Prieš jį melsdavosi ir rasdavo paguodos nelaisvėje. Išleistas į laisvę, išsipašė iš rusų paveikslą, kurį, laimingai grįžęs į savo kraštą, padovanojo Vossyliškiu dominikonams 1683 m. Jie paveikslą įdėjo į savo bažnyčios didįjį altorių, kur jis tuoj išgarsėjo įvairiomis malonėmis ir stebuklais. Iš votų ir kitų prie paveikslo sudėtų aukų dominikonai padarė paveiksliui sidabrinį aptaisą ir vainikus. Bet ir po to prie paveikslo buvo daug votų, kuriuos, kaip liudija parapijos archyvo dokumentai, švedų karo metu pasisavino tiek priešų, tiek savųjų kareiviai. Prie paveikslo patirtos malonės buvo sulasomos į tam skirtą knygą bet ji ir kiti vienuolyno dokumentai žuvo panaikinus vienuolyną. Tik tas paveikslas su votais buvo perneštas į parapijos bažnyčią.

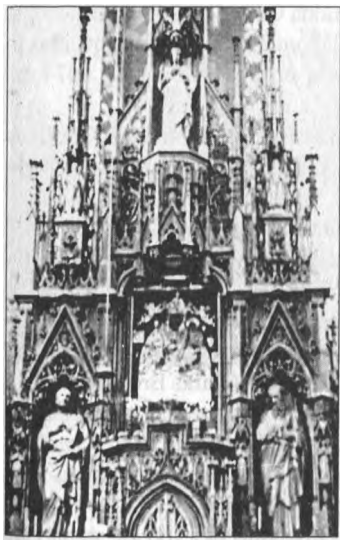
Manoma, kad Marijos paveikslas 1683 m. yra padovanotas kažkokio didiko, grįžusio iš Vienos.

APRAŠYMAS (pagal J.Vaišnorą). Yra Marijos Čenstakaviškės kopija, pieštas ant ažuolinių lentų ir apkabinėtas votais, seniausi — iš 1713 m.

(Iš kelionės 1985 m.) Nors veikia abi bažnyčios, pamaldoms dažniausiai naudojama Naujųjų Vossyliškiu.

S. Vossyliškių freska

Paveikslas yra didžiajame altoriuje, kuris Senųjų Vossyliškiu bažnyčioje buvo statytas 1903 m. Uždengiamas kitu — Marijos Rožinės paveikslu: Marija su Kūdikiu ir šalia mergaitė. Matosi tik veidai ir rankos, visa kita uždengta aptaisu ir raudonu aksomu. Ant jo kabo 10 votų. Dydis apie 1x1,2 m. Marija iki pusės, žiūri tiesiai, bet galvą laiko šiek tiek pakreipusi. Kairėje rankoje laiko Kūdikėlį, dešinę pridėjusi prie krūtinės. Jėzus kaire laiko knygą o dešine laimina. Ant Marijos kaklo karoliai. Du sidabriniai angelai laiko karūną. Jėzaus aptaisas sidabrinis, Marijos — pusiau sidabrinis, pusiau auksinis. Po paveikslu lenkiškas užrašas: „Tavo apgynimo šaukiamės, šv. Dievo Gimdytoja“.

Bažnyčios šoninis kairysis altorius labai originalus — sniego, ledo ir varveklų imitacija su Jėzaus gyvenimo vaizdų skulptūrelėmis.

ATLAIDAI. Švč. Marijos Rožinės, šv. Petro ir Povilo (titulo), šv. Antano.

28. ZIETELA

VIETA. 50 km į pietus nuo Lydos.

VARDAS. Rusiškai — Diatlovo.

ISTORIJA. 1498. VI.6 DLK Aleksandras Zietelapadovanojo kunigaikščiui Ostrogiškiui, Lietuvos etmonui, su teise ten steigti miestą.

XVII a. valdė Sapiegos, vėliau Radvilos (Žirmūnų linijos), kurių pastangomis miestelis iškilo ir praturtėjo. Radvilos atstatė ir senąją pilį.

Pirmą bažnyčią pastatė ir aprūpino Kazimieras Jogailaitis. 1493 m. DLK Aleksandras užrašus patvirtino. 1624 — 1646 m. Leonas Sapiega pastatė naują mūrinę Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčią. Po 1743 m. miestelį ištikusio gaisro 1751 m. Mykolas Faustinas Radvila su žmona bažnyčią atstatė pagal A.Osikevičiaus projektą. Joje yra septyni altoriai. Jie rokoko stiliaus iš XVIII a.

Vietos žmonių liudijimu prieš I pasaulinį karą lietuviškai kalbėjo daugelis kaimų, tarp jų Zasečiai, Pagiriai, Narčiai, Kurpešai, Dainava.

PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Kairiajame altoriuje yra Aušros Vartų Marijos paveikslas. Dydis apie 1,2x1,5 m. Ant tamsiai rudo fono 23 votai.

ATLAIDAI. Žolinė, Marijos Gimimo, šv. Jurgio (titulo).

29. ŽIRMŪNAI

VIETA. 16 km į šiaurę nuo Lydos.

PRIKLAUSYMAS. Lydos dekanatas.

VARDAS. Nuo kunigaikščio Žirmunto.

ISTORIJA. Pagal dokumentus pirmoji bažnyčia įsteigta 1500 m. 1624 m. Švč. Marijos titulo bažnyčią pastatė Jonas Zaviša su žmona Ona ir aprūpino turtais.

1655 m. bažnyčia sudegė. 1666— 1673 m. klebonų Motiejaus Šarkevičiaus ir Aloyzo Kuncevičiaus rūpesčiu pastatyta nauja, kurią sufraganas Slupskis 1674 m. konsekrovo.

1778 m. Žirmūnų dvaro savininkas Stanislovas Radvila su žmona Karolina, senai bažnyčiai begriūvant, pastatė naują pagal L.S.Gucevičiaus mokinio Jono Podčašinskio projektą.

1724 m. karalius Augustas II suteikė Žirmūnams miesto teises.

Lietuviškas pridėtinės pamaldas Žirmūnų bažnyčioje panaikino po I pasaulinio karo Vilniaus vyskupijos administratorius K.Michalkevičius.

Nuo 1964 m., kai mirė kunigas, žmonės šventadieniais susirinkdavo, meldavo, giedodavo, skaitydavo Šv. Raštą. Dabar sekmadieniais atvyksta kunigas iš Lydos.

1895 m. Žirmūnų dzūkų tarmę tyrė norvegų filologas Olafas Brochas. XVIII a. Vilniaus vyskupijos bylose išlikusiame dokumente pažymėta, kad „A.Tiškevičiūtė, Vitebsko pilininke Zavišienė kartu su draugais liudija, kad Žirmūnų bažnyčiai padovanojusi Kristaus Kraujo lašą, gautą Romoje iš popiežiaus Urbono VIII per Tiškevičių, buvusį Vilniaus vyskupą, davėjos brolių“. Dokumentas pasirašytas Žirmūnuose 1667.III.20. Vizitacijos akte iš 1700 m. parašyta,

kad ši relikvija buvusi saugoma altoriaus tabernakulyje.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Čia esantis stebuklingas Marijos paveikslas minimas vysk. Mikalojaus Slupskio vizitacijos aktuose (1668 — 1674 m.).

APRAŠYMAS. Medinės bažnyčios šoniniame kairės navos altoriuje yra Marijos Loretiškės paveikslas. Dydis apie 1 x 1,6 m. Iš paveiklo šalių dvi raudonos lentelės su labai senais votais. Iš viso 26. Yra vienas toks votas — natūralaus dydžio rankos plaštaka. Marija su Kūdikiu ant kairės rankos, dešinėje laiko skeptrą. Atvaizduota stovinti visu ūgiu ant pusmėnulio. Aptaisas sidabrinis, išpuoštas gėlėmis. Ant galvų vainikai. Matosi veidai ir viena ranka. Pusmėnulis auksinės spalvos. Paveiklo fonas gelsvai rudas.

ATLAIDAI. Šv. Kryžiaus Atradimo (titulo), XII.8, VIII. 15.

30. ŽIUPRONYS

VIETA. 20 km į vakarus nuo Smurgainių.

PRIKLAUSYMAS. Ašmenos dekanatas.

ISTORIJA. Vietovę Vytautas 1407 m. atidavė Vaitiekui Manivydui, Vilniaus seniūnui ir vaivada. Vėliau dvaras atiteko Radviloms. Bažnyčia pastatyta 1550 m. Kunigaikštis Boguslavas Radvilą pavertė reformatiška. 1655 m. rusai bažnyčią ir miestelį sudegino. Vėliau bažnyčia atstatyta, bet nežinomų piktadarių 1682 m. vėl sudeginta. 1854 m. Adomas Čapskis pradėjo statyti naują mūrinę bažnyčią, o baigė 1864 m. jo sūnus ir parapijiečiai.

APRAŠYMAS. Didžiajame altoriuje yra Marijos Skausmingosios paveikslas su puikiais rėmais apie 2x3,5 m, (be rėmų 1,2x1,5 m). Marija visu ūgiu, su sidabro aptaisu. Ant raudono fono apie 55 votai. Po kojomis sidabrinis pusmėnulis. Galvą palenkusi į kairę, bet žiūri tiesiai. Aplink galvą žvaigždžių vainikas. Ant sidabro aptaiso auksinė širdis su 7 kalavijais.

ATLAIDAI. Šv. Antano, Marijos Skausmingosios, šv. Petro ir Povilo (titulo).

3 SKYRIUS. PERKELTI PAVEIKSLAI

Šiame skyriuje pateikiami tie patys stebuklingi Marijos paveiksai, priklausantys tai pačiai grupei kaip ir 2-ame skyriuje. Istorijos įvykių nublokšti į kitas vietas, šie paveiksai laukia tos valandos, kai galės grįžti į savo bažnyčias. Tuo tarpu tos bažnyčios daugiausia buvo uždarytos, paverstos sandėliais. 2-ame skyriuje suminėti kai kurie paveiksai buvo taip pat kilnojami, bet tų kilnojimų padarytos žaizdos jau užgijo, o šitų—ne. Apie dabar Baltarusijoje esančių perkeltų paveikslų padėtį yra labai mažai informacijos. Dėl kai kurių jų perkėlimo teko remtis tik žodiniu kokio vietinio žmogaus liudijimu. Trūkstant faktų, kai kurios vietos tik paminiškos su nuoroda, kur plačiau apie šiuos paveikslius aprašyta arba iš kur gauta žinia apie perkėlimą.

1. KRYŽIAI — Meteliai

VIETA. Dusios ežero vakarinėje pakrantėje.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Alytaus dekanatas, Metelių parapija.

VARDA. Meteliai arba Barimų Kryžiai. Šioje vietoje ilgą laiką stovėjo 1702 m. pastatyti trys kryžiai.

ISTORIJA. Tarp Žebriškių ir Sutros kaimų, miškais apaugusioje pakilėsnėje vietoje 1702 m. buvo sustojusi Lietuvos kariuomenė, vadovaujama etmono kunigaikščio Mykolo Višnioveckio. Jis su kariuomene, slėpdamasis tarp Metelių ir Dusios ežerų, tikėjosi sulaukyti traukiantį per Sūduvą link Gardino švedų karalių Karolį XII. Prieš tai Višnioveckis, būdamas Barimuose, Ašmenos apskrity, norėdamas užsitikrinti Švč. Mergelės Marijos globą karo pavojuose, liepė ten esantį stebuklais išgarsėjusį paveikslą nutapyti ant varinės skardos. Prieš tą Barimų paveikslo kopiją jis savo žygiuose drauge su kariuomene meldavosi. Atvykęs prie Dusios ežero 1702 m. Sekminių vigilijoj, įrengė kariuomenės stovyklą ir parinko vietą, kur kapelionas Sekminių dieną prieš Marijos paveikslą atlaikė pirmąsias Mišias. Po savaitės, Švč. Trejybės dieną, tos tikėjimo paslapties pagerbimui buvo pastatyti trys kryžiai. Ant vieno iš jų pakabintas Marijos paveikslas. Čia kasdien buvo laikomos pamaldos. Šv. Petro ir Povilo dieną, kapelionui bebaigiant laikyti šv. Mišias, žvalgai pranešė, kad švedų dalis eina prie tos vietos. Etmonas tuojau parengė kariuomenę mūšiiui, bet buvo priverstas trauktis. Per sumišimą užmiršo Marijos paveikslą. Po kiek laiko etmonas prisiminė ir pasiuntė tarną jį surasti ir atnešti, bet tarnas grįžo be nieko — kryžių vieta jau buvo priešų užimta.

Praslinkus kiek laiko, piemenys užtiko miške kryžius ir prie vieno pakabintą Marijos paveikslą. Apie radinį pranešė kaimo gyventojams. Vienas kaimietis parsinešė paveikslą į savo namus ir paslėpė.

Po keliolikos metų senas etmono kareivis grįžo pro tą kaimą namo. Iš nuovargio sunkiai susirgo ir apako. Kiek pasveikęs, bet netekęs regėjimo, norėjo aplankyti netoli esantį savo giminaitį, todėl prašė, kad jį ten kas pavedėtų. Jam buvo duotas vadovu vienas kaimo senelis. Beeinant užsimezgė kalba apie tuos miške rastuosius kryžius. Tada kareivis tarė, galbūt tai yra tie patys, kuriuos karo su švedais metu

etmonas Mykolas Višnioveckis čia kažkur prie Dusios ežero Švč. Trejybės dieną liepęs pastatyt. Ir apgailestavo, kad negali matyti tos vietos, malda ir krauju pašvęstos: „Dieve mano, kokia nelaimė! Kad aš galėčiau matyt, atpažinėčiau tą vietą, kur mūsų stovykla buvo įrengta, tuos takus, kur sveikas vaikščiojau, pažinėčiau tuos kryžius, prie kurių tada jaunas ir sveikas meldžiausi. Pamatyčiau ir tą Dievo Motinos paveikslą, kurį etmonas labai vertino ir gerbė“. Taip bekalbėdami prisiartinio prie tos vietos, kur buvo kryžiai. Staiga aklas kareivis sušuko: „Žiūrėk, prieteliau, kas su manim dedasi, visiškai matau ir esu sveikas! Tai yra vieta, kur buvo mūsų stovykla! Štai aikštė, kur Mišių klausydavom. Štai kryžiai, kuriuos etmonas liepė pastatyti. Tik nėra paveikslas, kuris buvo ant kryžiaus pakabintas. Greičiausiai jis pateko į švedų rankas“. Puolęs ant kelių kareivis dėkojo Dievui už stebuklingą regėjimo atgavimą ir grįžo į kaimą. Žmonės labai stebėjosi, o jis papasakojo, kas su juo atsitiko. Papasakojo ir kryžių atsiradimo istoriją. Ūkininkas, turėjęs pas save paveikslą, prisipažino jį paėmęs. „Parodyk jį man, — tarė kareivis, — aš atpažinsiu. Jis yra nedidelis, pieštas ant skardos ir turi įrėžtus 1701 metus. Kitoj pusėj įrašas „Barūnų Švč. Dievo Motina“. Apžiūrėjus paveikslą, tikrai rasta viskas, kaip kareivis nupasakojo. Tada kaimo ūkininkai sutarė paveikslą vėl pakabinti senoje vietoje ant vieno kryžiaus.

Šis įvykis plačiai nuskambėjo apylinkėje. Žmonės ėmė lankyti tą paveikslą ir kryžius, ypač per Sekmines, Švč. Trejybės, šv. Petro ir Povilo šventes.

Paskutiniaisiais Lietuvos-Lenkijos gyvavimo metais Švętežerio koliautorius sugalvojo padidinti savo parapiją. 1793 m. prijungė kai kuriuos Metelių parapijai priklausančius kaimus. Tarp jų ir kryžių vietą. Sužinojęs tai, Metelių klebonas M. Ryškevičius nuvažiavo ten, nusikabino paveikslą ir parsivežė į Metelius. Kadangi žmonės vis tiek ėjo ir dėjo aukas prie kryžių, klebonas liepė nakčia iškasti juos ir pastatyti Metelių šventoriuje. Bet žmonės, neklausydami kunigų draudimų per pamokslus, vis vien lankė tą vietą. Kai 1798 m. kryžiai grįžo Metelių parapijai, Metelių klebonas M. Ryškevičius paveikslą ir kryžius, nieko nesiklausęs, grąžino į senąją vietą. 1799 m. įsimaišė šlėkta Kristupas Misiurevičius, kurio nuosavybėje stovėjo kryžiai, ir prasidėjo ginčai su klebonu Ryškevičiumi. Jų ginčas pasiekė prūsų valdžią, ir ji per vyskupiją 1804 m. įsakė kryžius bei paveikslą pargabenti į Metelių bažnyčią. Betgi žmonės senu papročiu lankydamo senąją vietą ir ten meldavosi.

1807 m. baigėsi prūsų okupacija. Sūduva buvo priskirta prie Varšuvos kunigaikštystės. Metelių klebonu tapo I. Žibanavičius. Žebriškių kaimo gyventojai pargabeno kryžius į senąją vietą. Jau 1810 m. klebonas Ignas Žibanavičius gavo iš vyskupo Galaševskio leidimą kryžių vietoje pastatyti koplyčią. Dėl vietos savininko Dominiko Bialonio užsispyrimo kelerius metus nebuvo galima to sumanymo įvykdyti. Tik 1815.11.15 gavus Bialonio sutikimą, tų metų X.21 pradėta koplyčios statyba. Baigta sekančiais metais prieš Sekmines. Popiežius Pijus VII lankantiems tą koplyčią žmonėms suteikė atlaidus. Seinų vyskupas Marcijevskis pirmas atlaikė joje šv. Mišias 1816.V.25. Koplyčios altoriuje buvo įdėtas Marijos Barūniškės su trimis kryžiais paveikslas. Jį nupiešė Kauno dailininkas Smuglevičius už 48 auksinius. 1816 m. paveikslą padovanojo Rumbonių girininkas Voitovičius.

1821 m. kun. Ignas Žibanavičius sumanė padidinti Kryžių koplyčią. Senąją nugriovė ir pastatė naują. 1821 m. spalio pirmąjį sekmadienį, nors koplyčia nebuvo galutinai įrengta, vysk. Marcijevskis atlaikė pirmas skaitytines Mišias. Kitą sekmadienį Rožinės oktavoje buvo atlaikytos iškilmingos šv. Mišios, dalyvaujant daugybei žmonių. Nuo to laiko Kryžių koplyčioje vyksta Rožinės oktavos atleidai, nes 1821 m. buvo išsirūpinta iš Karmelitų ordino teisė Kryžių koplyčioje įrašyti į škaplierius.

Tais pačiais metais buvo iškastas griovys apie šventorių ir du grioviai į ežero pusę — nusausinti drėgną vietą. Šventorius buvo aptvertas ir pastatytas namelis sargui.

Didesnei legendinio Marijos paveiklo pagarbai buvo padirbtas gražus nešiojamas altorėlis ir jame įdėtas paveikslas. Altorėlį nešdavo procesijos metu. Koplyčia galutinai užbaigta 1822 m. Tais metais per Sekmines vysk. sufraganas Polikarpas Marcijevskis suteikė Sutvirtinimo sakramentą 5 593 asmenims. Netrukus popiežius Leonas XII 1825.IV.22 suteikė Kryžiams visoms trimis Sekminių dienoms ir Šv. apaštalų Petro ir Povilo šventei amžinuosius atleidus.

1865 m. koplyčią truputį paremontavo kun. Baltramiejus Byla. Jam mirus, vikaras Vincas Jurgilas tapo klebonu ir pasiryžo Kryžiuose pastatyti naują koplyčią — bažnyčią. 1902 m. koplyčia buvo visai susenusi, supuvusi, į žemę susmegusi. Buvo aišku, kad rusų valdžia neleis statyti naujos bažnyčios. Mat rusai Kryžių koplyčios nemėgo: čia rinkosi tūkstančiai žmonių, kurie vieną dieną galėjo „susibuntavoti“; sugriuvus koplyčiai, neturės kur rinktis. Kunigas Jurgilas susitarė su vienu Veisiejų žydu rangovu dėl naujos koplyčios statybos. Veisiejų miškuose buvo parengta visa statybinė medžiaga ir sustatyti pagrindiniai koplyčios griaučiai. Netrukus parapijiečiai ją parvežė į Padusį ir sustatė taip, kad senoji liko viduje naujosios. Koplyčios baigiamuosius darbus atliko Naujalis iš Straigiškės. Pastačius naująją, senoji buvo suardyta ir išnešiota. Rusų valdžia pastebėjo, kad senosios begriūvančios koplyčios vietoje stovi erdvi, gana gražiai atrodanti bažnyčia. Valdžios atstovai prikibo prie kun. Jurgilo, bet gerai pavaišinti ir gavę kyšių didelių priekabių neieškojo. Bažnytėlė kainavo 6 000 rublių. Buvo pastatytas ir namelis apsistoti atvažiuojančiam kunigui, jame gyveno tik koplyčios sargas.

Pirmas kryžius buvo evangelijos pusėj, antras kabojo prie įėjimo į bažnyčią, o trečias — ties didžiuoju altoriumi.

Ilgą laiką Kryžių bažnyčia savo žemės neturėjo. Zebrėnų dvaro savininkas Dimukauskas padovanojo 2 ha pievų, o vėliau Lietuvos respublikos valdžia davė dar 2,4 ha pievų. Visa šita žemė buvo naudojama maldininkų vežimams statyti.

1915 m. per karo veiksmus vienas sviedinys apgadino didįjį altorių. Netrukus koplyčia buvo sutaisyta.

Praūžė 1 pasaulinis karas. Tautos kilo į laisvę. Viskas kilo iš mirties ir griuvėsių naujam gyvenimui. Lietuva tapo nepriklausoma valstybė, nusimetusi svetimųjų jungą, trukusį 123 metus. Daug kas buvo sunaikinta, daug kur reikėjo pradėti iš naujo ir beveik iš nieko. Kun. Vincas Jurgilas tuoj po karo pasirūpino suremontuoti Kryžių bažnyčią, įrengė dešinėje pusėje šoninį altorių. 1930 m. per saleziečius iš Italijos parsisūsdino Marijos Krikščionių Pagalbos paveikslą. Jį įtaisė į didįjį altorių, o legendinį perkėlė į šoninį altorių.

1944 m. liepos pabaigoje rusų sviediniai smarkiai sužalojo Kryžių bažnyčią, vėl apgadino didįjį altorių, sudaužė bažnyčios gale iš lauko esantį kryžių. Po karo veiksmų bažnyčia buvo aptvarkyta.

1945 — 1952 m. Lietuvoje esant neramiems laikams, vis dažniau buvo daromos kratos Kryžių bažnyčioje, ieškoma partizanų. Įtarė, kad jie čia slapstosi. Bažnyčią buvo pradėta naikinti: atlupinėjamos grindys, sienų lentos, apardomi altoriai. Tuometinis Metelių klebonas Juozas Aleksa, bijodamas, kad per ten laikomas pamaldas neprimestų ryšio su partizanais, norėdamas išvengti nesusipratimų su valdžia ir pavojaus savo laisvei, 1948 m. vasarą niekieno neverčiamas atsisakė Kryžiuose laikyti pamaldas. Paveikslus ir tris kryžius pervežė į Metelius. Bažnyčia buvo palikta likimo valiai. 1948.IX.28 Kryžių bažnyčia buvo užregistruota (registracijos byla Nr.695) ir įteiktas registracijos pažymėjimas. Bet pamaldos vis tiek nebuvo atnaujintos. Nėgana to, atlaidai buvo perkelti į Metelių bažnyčią.

1951 m. A.Gardžiuliui ir A.Stašauskui lankantis pas Religinių reikalų įgaliotinį, Pušinis pabrėžė, kad dėl Kryžių kalba baigta, nes jau seniai pats klebonas laisva valia atsisakė toje bažnyčioje pamaldas laikyti.

Kai 1951 m. į Metelius buvo atkeltas klebonu Mykolas Žemaitis, jis aptvarkė šventorių, iškirto medelius. Iš sargo namelio nusprendė pasistatyti Meteliuose kleboniją. 1958.VI padarė ką sugalvojęs. Valdžia užsirūstino ir kleboną iškėlė. Į šią vietą buvo atkeltas kun. Stasys Šivokas. Jam stengiantis atnaujinti pamaldas Kryžių bažnyčioje, valdžia kiekvieną kartą primindavo ir tai, kad kleboniją pats kunigas savavališkai nugriovė.

Ruošiantis nugriauti bažnyčią 1963.VII.9, į Maskvos CK buvo nusiųsta skubi telegrama prašant jos negriauti. Tai sukėlė ant kojų saugumą ir rajono valdžią, kuri ėmė terorizuoti siuntusius telegramą. Tą pačią dieną iš Lazdijų arešto namų atvežė būrį menkos moralės žmonių ir, dalyvaujant milicijai bei vietinei valdžiai, ėmė griauti bažnyčią. Pirmiausia ant stogo užsikorė Dusios kolūkio pirmininkas Jančiulis, o paskui ir kiti lupė stogą. Griovimo darbai, kuriems pasitelkti penki traktoriai ir dvi mašinos, užtruko iki liepos 13 d. Dalis lentų buvo panaudota kultūros namams. Altorių lentomis tvėrė kiaulėms gardus, kažkiek medžiagos visai sunyko. Vietos gyventojai ir Lazdijų statybos kolonos darbininkai atsisakė griauti toliau.

Lazdijų rajono valdžia apgaulės būdu norėjo surinkti iš gyventojų parašus, esą jie prašė nugriauti bažnyčią. Šis triukas jiems nepavyko. Mėgino išgauti bažnytinio komiteto pirmininko parašą. Norėjo, kad klebonas paimtų bažnyčios inventorių, klausyklas, altorių ir už tai pasirašytų. Šiems nesutikus pasirašyti, viską sudaužė ir nuvežė su kitu laužu.

Apie tuos įvykius 1987.VII.4 vietinė valstietė taip papasakojo: „Dusios kolūkio pirmininkas Juozas (?) Jančiulis įsakė sugriauti bažnyčią. Pasamdė kandžiulninkus iš Lazdijų. Davė po 30 rublių, ir tie sudraskė bažnyčią. Po metų Jančiulis, valgydamas rytą blynus su varške, užspringo ir numirė“.

Apie 1984 m. Kryžiaus bažnyčios vieta taip atrodė.

Nuo ežero kranto 60 m apaugusi tankiais medžiais, dilgėlėmis. Netoliese aukšta tuopa. Aplink daug balų. Priėjau tik nusiavęs batus, o vienoj vietoj koja įlindo į purvą

iki kelio. Dar teko perlpti dvi spygliuotas vielas — arklių ganyklos aptvarą. Pačioje toje vietoje matosi bažnyčios pamatai. Stovi kryžiai, prie džių pririšta paveikslų, kryželių.

Teko girdėti, kad iš bažnyčios medžiagų pastatytą klubą Teizų apylinkėje, Grauzų kaime, tikintys žmonės po dvejų metų specialiai sudegino.

Kunigas St.Šivokas sumanė Jurgilo bažnyčią paversti Kryžių bažnyčios atminimo koplyčia. Padirbdino gražų altorių, jame įmontavo minėtą Krikščionių Pagalbos paveikslą,

šv. Agotos paveikslą ir įkėlė tris kryžius.

Užsienio lietuviai neliko bejausmiai Kryžių bažnyčios likimui. JAV gyvenantis kun. Jonas Buikus su prelatu Ladu Tulaba įsteigė Kryžių šventovės atstatymo fondą. Šiam fondui užsakius, žinomas italų skulptorius Gian Vincenzo Mussner iš medžio išdrožė Švč. Mergelės Marijos statulą (1,75 m), sukurdamas ją Kryžių Dievo Motinos paveikslo pavyzdžiu. Ji buvo laikoma Lietuvių kolegijos koplyčioje Romoje. Regensburge (Vokietijoje) pagaminta puošni monstrancija, įsigyta ir kitų liturginių reikmenų. Po atgimimo, 1992 m., bažnytelę pradėta atstatinėti.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Etmono Višnioveckio didžiai gerbtas Marijos paveikslas kabojo ant kryžiaus, po to valstiečio troboje, vėl Padusy, pervežtas į Metelių bažnyčią, vėliau sugrąžintas į senąją vietą. Pastačius koplyčią Kryžiuose, šis paveikslas 1820 m. įstatytas į gražiai padirbtą nešiojamą altorėlį ir buvo nešamas procesijos metu. 1902 m. pastačius naują koplyčią, šiam paveikslo dailininkas A.Zmuidzinavičius pripiešė foną, debesėlius ir spindulius. Jis buvo įdėtas į didįjį altorių, kur išbuvo iki 1930 m., kai kun. Jurgilas įperkėlė į šoninį altorių. Čia paveikslas išbuvo iki 1948 m., kol kun. J.Aleksa jį su kitais bažnyčios paveikslais nusivežė į Metelius. (Pradžioje paveikslai buvo Užsienų koplyčioje. Kun. Jurgilo statytoje koplyčioje buvo patalpinti trys kryžiai iš Kryžių bažnyčios.) Meistras Gabrys Jelenskas padirbo nešamą altorėlį, užsibaigianti trimis kryžiais, ir jame buvo įdėtas šis paveikslas. Antroje pusėje — šv. Petro paveikslas. Atlaidų metu altorėlis su išgarsėjusiu paveikslu būdavo pastatomas ant šv. Jurgio altoriaus Marijos atvaizdu į žmones, tik per šv. Petro atlaidus votyvų metu buvo atsukamas šv. Petro paveikslas, o po votyvų — vėl Marijos. Kun. M.Žemaitis Užsienų koplyčioje įrengė kleboniją, paveikslai buvo pernešti į bažnyčią ir Marijos Barūniškės paveikslas pastatytas šalia šv. Jurgio altoriaus. Procesijos metu tą paveikslą nešdavo aplink bažnyčią. Kun. Šivoko rūpesčiu buvo padirbti balti iškilmingi rėmai ir atvaizdas įdėtas po stiklu.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra dešinėje pusėje. Dydis 15x20 cm ar net mažesnis. Jis yra rėmuose, kurių vidinė kampų ir briaunų pusė suapvalinta, o išoriniai apie 1,0x 1,2 m dydžio. Tarp paveikslo ir rėmų eina šviesos srautai, pradžioje šviesūs, paskui mėlyni. Marija sėdi raudonais drabužiais. Kairėje pusėje laiko Kūdikelį baltu apdaru. Jėzus kairę ranką laiko ant krūtinės, dešinę laimina. Abu su karūnomis. Jėzus žiūri link Marijos,

o ji link Jo. Po apačia užrašas: „Obraz Panny Barunskej...“ Prie paveikslo buvo aptaisas, bet dabar nuimtas. Paveikslas peršautas kulkos ar sužalotas skeveldros.

2. Išgarsėjo Kryžiuose ir kitas Marijos paveikslas. Jį nutapė Kaune dailininkas Smuglevičius. Nupirko Rumbonių girininkas Voitovičius už 48 auksinius. Paveikslas buvo įdėtas į didįjį altorių, užleidžiamas gražiomis užuolaidėlėmis, kurias per pamaldas praskleisdavo, o šiaip buvo uždengiamas Švč. Trejybės paveikslu. Pastačius naują koplyčią, paveikslui atsirado vieta šalia didžiųjų durų esančioje mažoje koplytėlėje. Čia prie jo buvo dedama visos aukos, meldžiamasi, pradedama ir užbaigiama eiti keliais apie bažnyčią, daromi įžadai, prašoma ir dėkojama.

Uždarius koplyčią, paveikslas pervežtas į Metelius. Pradžioje buvo šventoriuje esančioje Užsinskų koplyčioje, vėliau perneštas į bažnyčią ir pakabintas kairėje pusėje šalia šv. Mykolo altoriaus, žemiau sakyklos, kur ir dabar yra.

APRAŠYMAS. Dydis apie 1,4x1,5 m. Po apačia užrašas „Panna Barunska, Trzech Krzyczow. Anno 1816“. Debesyse — trys kryžiai, virš jų Marija iki pusės, žiūri tiesiai. Su karūna, mėlynu apsiaustu. Dešinė ranka laiko skeptrą, kaire laiko Kūdikelį su baltu palijum. Jėzus kairėj rankoj laiko Žemės rutulį, dešinė laimina. Nuo Marijos galvos sklinda spinduliai ir aplink dvylika žvaigždžių.

3. 1930 m. per saleziečius iš Italijos kun. Jurgilo rūpesčiu gautas Marijos Krikščionių Pagalbos paveikslas. Jis buvo laikomas Kryžių bažnyčios didžiajame altoriuje. Pervežus į Metelius, įtaisytas kun. Jurgilo statytoje koplyčioje, ten įrengtame Kryžių bažnyčios atminimui altoriuje. Trys kryžiai šioje koplyčioje atvežti taip pat iš Kryžių. Atrodo, kad šis paveikslas yra kopija to, kuris buvo nutapytas pagal Jono Bosko nurodymą.

APRAŠYMAS. Koplyčios centre yra trys kryžiai. Visi jie su prikaltu Jėzumi. Dešinėje koplyčios pusėje apie 1,2x1,7 m dydžio Marijos su Jėzumi paveikslas. Padengtas tik sidabrinėmis karūnomis. Marija dešinė ranka laiko skeptrą, o kaire — Jėzų. Jėzus kaire ranka laiko Žemės rutulį, dešinė laimina. Abu žiūri tiesiai. Po apačia užrašas: „Amabilissima Virgo Maria congregationis Eremitarum Camaldulensium Mater et Protectrix“. Aplink galvas šviesios aureolės. Drabužiai abiejų balti.

* * *

Žmonės nuo Kryžių įtaisė Seirijų bažnyčiai vėliavą su Kryžių Marijos paveikslu. Vėliava buvo pašventinta per Verbas 1976.IV. 11. Tų pačių metų pabaigoje šv. Metams atminti Seirijų bažnyčiai padovanojo paveikslą, vaizduojantį ežerą, toliau trys kryžiai ir Marija su Kūdikiu ant kairės rankos. Marija su mėlynu apdaru, Jėzus — su raudonu. Jis kaire ranka laiko Žemės rutulį, dešinė laimina.

MALONĖS. 1. Viena moteris prie Kryžių koplyčios esančiu šulinio vandeniu išsigydė kojų sąnarius, nors daktarai gydė, bet neišgydė. Jos pastangom už padėką Marijai toj vietoj, kur buvo valdžios nugriauta koplyčia — bažnyčia, buvo pastatytas kryžius ir aptvertas tvorele.

2. „Mūsų šeimoje buvo pasakojama, kad Kryžiai — stebuklinga vieta. Mano uošvis Kuzas iš Seiliūnų kaimo dažnai prisimindavo: „Jaunystėje ėmė skaudėti kojas, gydėsi visokiomis žolėmis, važinėjo pas šeptunus anoj Nemuno pusėj, kad užkalbėtų.

Užkalbėjo vandeniu ir liepė vandeniu vilgyt plaukus. Tai praeis kojas skaudėję, tik niekad vandens nesūdyti... Nieko tas užkalbėjimas negelbėjo, kad ir vandens nesūdė, nieko blogiau nei geriau nepasidarė, o kojos nesveiko. Buvo prieš Sekmines, jau tik klūpodamas tvėrė tvorą, dirbdamas galvojo: kad pasveiktų, pėsčias nueitų į Kryžius, triskart keliais apeitų apie bažnyčią. Sekantį rytą pasijuto, kad kojos sveikos. Per Sekmines nuėjo pėsčias į Kryžius, apėjo keliais apie bažnyčią triskart, padėjo auką ir grįžo namo. Kasmet lankydavo Kryžius, sulaukė 86 metų amžiaus ir iki gyvenimo galo nesiskundė jokiais kojų skausmais ir gerai vaikščiojo“.

(Užrašyta iš Kazimiero Jaruševičiaus, 76 m. amžiaus, gyv. Miroslavo apyl, Milastonių km. 1972.IV.30.)

3. Vienas žmogus iš Janėnų nešė iš Kryžių bažnyčios vargonų vamzdžius ir darė blizges. Dabar tik šiltas gyvas, iš daktarų neišeina.

(Užrašyta iš Vlodo Uzdilos, 60 m. amžiaus, gyvenančio Seirijų parapijos Roč-kų km.)

ATLAIDAI. Išsirūpinta amžinieji atlidai trijų dienų Sekminėms, šv. Petro ir Povilo šventėje, o daliniai atlidai Rožinės — II spalio sekmadienį, Dzūkijoje vadinama Oktava. Be šių atlidų, ypatingai buvo švenčiama V.3 šv. Kryžiaus atradimas, IX. 14 — šv. Kryžiaus išaukštinimas, taip pat vadinamosios Kryžiaus dienos. Švč. Trejybės atlidai neįvesti dėl pauzės trumpumo nuo Sekminių atlidų.

Apie Kryžius yra išėjusi knyga: Juozas Petrauskas. „Kryžių bažnyčios istorija“. Mankūnėliai, 1979 m. Šia knyga buvo pasinaudota rašant šį darbą. Tas pats autorius 1994 m. išleido papildytą leidimą „Kryžių bažnyčios praeitin pažvelgus“.

2. PAŽAISLIS — Kauno bazilika

VIETA. Kauno marių šiaurės vakarų pakrantėje, į pietryčius nuo Petrašiūnų.

VARDAS. Pa + „zaisa“ — upelio pavadinimas.

ISTORIJA; Pažaislio vienuolyną įsteigė LDK kancleris Kristupas Zigmantas Pacas (1621 — 1684) su žmona Klara Genovaite Izabele Eugenija de Mailly Lascaris 1664 m. Jis matė savo tėvynės nelaimės švedų ir rusų okupacijos metais ir tikėdamas, kad Dievas baudžia kraštą už žmonių kaltes, steigė maldos ir Dievo garbinimo centrą, kad vienuolynas permaldautų Dievą už viso krašto nusikaltimus. Tam ypač tiko uždaro, kontempliatyvaus gyvenimo būdo atsiskyrėliai kamalduliai, kuriuos K.Pacas pažino Italijoje. Jis mokėsi Perudžios mieste ir ne kartą aplankė netoli miesto esantį Montis Coronae kamaldulių eremą. Vienuoliai gyvenę atskirose celėse. Didžiąją dienos dalį jie meldėsi, skaitė Šv. Raštą, mąstė apie šv. dalykus. Valgė vieną kartą per dieną, pasninkavo visą amžių, išskyrus dvi dienas per metus. Barzdas ir ūsus žeidė, o galvas skuto. Moterims įeit į vienuolyną buvo uždrausta net ekskomunika. Beveik visuomet jie turėjo tylėti. Nei vargonų, nei sakyklų jų bažnyčiose nebuvo. Vilkėjo ilgais baltais rūbais, miegojo apsirėngę. Laisvu laiku dirbo rankų darbus, augindavo gėles ir naudingas žoles.

Griežtas atsiskyrėlių gyvenimas K.Pacui padarė gilų įspūdį, ir jis pasiryžo šio ordino vienuolius įkurdinti savo tėvynėje. Šiam sumanymui gavo leidimą iš popie-

žiaus Aleksandro VII ir ordino vyresnybės. 1622.IV.20 steigimo projektas buvo patvirtintas Varšuvos seimo. 1677 m. iškilmingai padėtas kertinis akmuo. Pirmas architektas, atvykęs iš Venecijos, buvo Liudvikas Fredas. Pasakojama, kad nebaigęs statybos jis įstojo į vienuolyną, ten ir mirė. Statybai marmurą gabenta apie 20 metų iš Krokuvos apylinkių. Iš pradžių Vysla iki Dancigo, po to iki Karaliaučiaus ir Nemuno iki Pažaislio. Marmuro apdirbimas pagal piešinius vyko kasyklose, todėl pasitaikydavo ir netikslumų. Bažnyčia buvo baigta ir pašventinta 1674 m. Marijos pas šv. Elzbieta apsilankymo garbei. Galutinai vienuolynas ir bažnyčia užbaigti tik po 50 metų.

Vienuolyne dirbo skulptorius Mykolas Volšeidas, kilęs iš Vokietijos (miręs 1676 m.). Gipsatūrų darbams vadovavo iš Lombardijos atvykęs Džiovanis Merlis. Paveikslus ir freskas tapė Florencijos tapytojas Mikelis Andželas Polanis da Campis ir Venecijos tapytojas Ferdinandas della Grose.

Pasakojama, kad statyba atsiėjo steigėjui du milijonus lenkiškų auksinių, arba aštuonias statines aukso. Bet tikros sumos niekas nežino, nes išlaidų sąskaitą Kristupas Pacas perplėšęs ir įmetęs į ugnį sakydamas: „Ką atidaviau Dievui, tegul Jam vienam tebūnie žinoma“.

1684 m. mirė K.Pacas, po metų jo žmona. Jie buvo palaidoti šalia savo vienintelio mažamečio sūnelio Pažaislio vienuolyno rūsy. Bažnyčios statybą tęsė jo turtų paveldėtojas ir giminaitis Maltos ordino kavalierius Kazimieras Mykolas Pacas.

Apie 1686 m. statybos darbus vedė italų architektas Pietras Putinis. Prie vienuolyno bažnyčios baigimo prisidėjo, be Pacų giminės narių, ir Vilniaus vyskupai. Vienas jų, Konstantinas Bžostovskis, 1712 m. iškilmingai ją konsekrovo. Bažnyčia kėlė didžiausią nusistebėjimą ir pasigėrėjimą visiems lankytojams. Kaip sako vienuolyno kronika, žmonės sueidavo iš viso krašto jos kaip kokio stebuklo pasižiūrėti.

Pirmas vienuolyno prioras buvo lietuvis tėvas Jeronimas (Zigmantas Krasauskas).

1755 m. į bažnyčią trenkė perkūnas. Kilo gaisras. Kiek vėliau ją paremontavo italų architektas Pietras Rosis. 1791 m. bažnyčios stogas buvo išklotas geros rūšies Karaliaučiaus variu.

1812 m. bėgdama Napoleono armija padarė daug nuostolių. Bažnytiniai rūbai buvo sudraskyti, archyvas su knygynu išmėtyti, dalis varpų suliedinti, šešios dramblio kaulo statulėlės, puošusios altorių, pagrobtos...

1831 m. visas kraštas sukilo prieš rusų priespaudą. Vietinė rusų vyresnybė vienuolius apkaltino dalyvavus sukilime, ir caras Nikolajus I 1832 m. vienuolyną uždarė, turtą konfiskavo (jo vertė buvo keletas milijonų rublių). Vienuolius išsiuntė į kitus vienuolynus, o į buvusį atvežė iš Rusijos pravoslavų. Jie iš bažnyčios padarė cerkvę, perdirdami vidų sunaikino septynis pjaustytus iš medžio altorius, užtepė tris dideles freskas, vaizduojančias LDK kunigaikščius, pertepė kryžius, baltus kamaldulių drabužius perdažė juodai ir t.t. Paveikslai buvo išvežti. Išorinės statulos nuimtos. Nuplėšta dalis stogo varinės dangos. Barbarišką sužalojimą MLTE ir TLE vadina pritaikymu stačiatikių Uspenijos soborui.

Toje vietoje, kur 1883 m. nužudytas caras Aleksandras II, Petrapilyje, buvo statoma nauja bažnyčia. Jos stogui paimtas Pažaislio bažnyčios stogo varis. Taip apvogę, rusai kupolą apdengė paprasčiausia skarda, kurią nudažė vario spalva. 1915 m. Pažaislį užėmė vokiečiai. Jie žinojo, kad bažnyčios stogas dengtas geros rūšies variu,

tačiau nesusiprato, kad juos pralenkė rusai. Vadovybės įsakymas nuimti Pažaislio varį įvykdytas vokišku tikslumu. Nulupta geležinė skarda, jos vieton uždėtas tolis.

Per I pasaulinį karą vienuoliai pravoslavai išbėgo į Rusiją, išsiveždami vienuolyno brangenys („O ką gali kalbėti apie Kristupo Paco padovanotą auksinę taurę, gausiai išpuoštą brangakmeniais — 425 deimantais, 193 smaragdais, 327 rubiniais ir granatais, perlais, — apie 5 000 auksinių vertės...“, — rašė „Švyturys“ 1980, Nr.20, 28 psl.), archyvą, varpus, kai kuriuos paveikslus. Vokiečiai vienuolynę įrėngė karo ligoninę. Jie vandališkai išlaužė visus 102 marmurinius, variu apmuštus bažnyčios baliustradų stulpelius, nuplėšė likusį stogą, pakeitė jį toliu. Nuo to ėmė gesti gipsatūros ir freskos. 1919 m. vokiečiai išsivežė, ką dar buvo palikę rusų vienuoliai: patiesalus, bažnyčios daiktus, vieną likusį varpą ir t.t.

Neprisklausomos Lietuvos archeologinė komisija jau 1919 m. ėmė rūpintis apiplėšto ir apleisto ansamblio remontu. Tuoj pat kupolas ir bokštai buvo padengti paprasta skarda.

1920 m. vienuolynas buvo atiduotas iš Čikagos atvykusioms Šv. Kazimiero kongregacijos vienuolėms, kurios su valdžios parama šiek tiek paremontavo bažnyčią ir vienuolyną.

Po rusų okupacijos bažnyčios paskirtis daug kartų keitėsi. Čia buvo respublikinis centrinis archyvas, po to senelių namai. Nuo 1950 m. — psichoneurologinė ligoninė. 1964 m. įkuriamas Kauno turistinė bazė. Nuo 1967 m. buvo Kauno M.K.Čiurlionio dailės muziejaus filialas. Vadovaujant Čerškutei, Bartkienei, Zareckienei, Jakučiui, buvo vykdoma restauracija.

1837 m. čia lankėsi caras Nikolajus I. 1870 m. čia buvo palaidotas Aleksejus Lvovas, rusų himno „Bože, caria chrani“ autorius.

Bažnyčios rūsyje prasideda tunelis. Dar neištirtas.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Stebuklingą Marijos su Kūdikiu paveikslą steigėjui padovanojo popiežius Aleksandras VII kaip palaiminimo ženklą. Kartu popiežius dovanojo ir Marijos Aplankymo paveikslą kuris buvo įdėtas bažnyčios didžiajame altoriuje. Tai kopija žymaus Florencijos dailininko Mariočio Albertinello (1474-1515) 1503 m. piešto paveikslo, kuris dabar yra Florencijos Oficių paveikslų galerijoje.

Šį Marijos su Kūdikiu paveikslą liaudis pavadino „Kamaldulių Dievo Motinos“. Jį ypač garbino viso krašto tikintieji. Kasmet VII.2 čia suplaukdavo didžiulės žmonių minios. Kai Pažaislio vienuolynas teko rusų vienuoliams, jie paveikslą paliko vietoje. Leido tikintiesiems senovišku būdu jį garbinti. Kaip ir seniau, VII.2 rusų vienuoliai stebuklingą paveikslą iškilmingoje procesijoje nešdavo aplink bažnyčią ir vienuolyną. Susirinkę maldininkai, daugiausia moterys, vienuoliams kas kart keliant paveikslą aukštyn, lįsdavo pro jo apačią tikėdamosi gauti palengvinimą savo skausmuose ir nelaimėse. Nuo 1893 m. buvo įprasta gegužės mėnesį stebuklingą paveikslą nešti į Kauną. Ten jis buvo laikomas įvairiose cerkvėse ir namuose. VII.2 išvakarėse su iškilminga procesija vėl grąžinamas į Pažaislį.

1914 m. rusų vienuoliai pabėgo. Išsigabeno ir stebuklingąjį paveikslą. Tik 1928 m. SSRS valdžia pagal 1920 m. taikos sutartį grąžino jį Lietuvai. Paveikslas Kaune buvo nevykusiai atnaujintas ir po to grąžintas į Pažaislį. Didžiulė procesija su bažnyčių, organizacijų ir mokyklų vėliavomis pajudėjo iš Bazilikos 1928 m. gegužės 17 d.

8 val. ryto. Jai vadovavo Kauno arkivyskupas metropolitas Juozapas Skvireckas. Gaužiant Kauno bažnyčių varpams, grojant orkestrams, aidint giesmėms, procesija patraukė į Pažaislį. Pakeliui paveikslą pasitiko pasipuošę namai, parengti altorėliai, pastatyti vartai. Nepaisant dienos karščio ir ilgos kelionės, paveikslą lydėjo didžiulės tikičių minios. Prie Pažaislio bažnyčios durų buvo įrengtas altorius, į kurį studentai ateitininkai, nešę paveikslą ant savo pečių, jį įdėjo. Metropolitas atlaikė pontifikalines šv. Mišias, kurių metu giedojo Kauno seminarijos klierikų choras. Pamaldose dalyvavo vyriausybės nariai. Pamokslą pasakė garsus kalbėtojas tėvas P.Andziulis MIC. Po šv. Mišių buvo gegužinės pamaldos, o po jų stebuklingas paveikslas įneštas į bažnyčią ir paliktas šoninėje jos koplyčioje.

Po II pasaulinio karo rusai vykdė carų politiką. Paveikslas iš uždaryto vienuolyne 1947 m. buvo perkeltas į Kauno baziliką ir įtaisytas bažnyčios kairėje pusėje prie pilioriaus esančiame altoriuje. 1978.VIII.28 paveikslas buvo pavogtas. Smulkiau įvykis aprašytas V.Misevičiaus straipsnyje „Beveik Monos Lizos pagrobimas“ („Švyturys“, 1979, Nr.10, 14 psl.). Kelios ištraukos iš jo:

„1978.VIII.28 gidas aiškino, kad paveikslą vertė 150 000 rublių. Nutapė jį Rubensas ar jo mokiniai. Paveikslas buvo išvežtas saugoti į Peterburgą.

Rytą rasta rėmų pakraščiuose kyšantys grubiai išpjauti Dievo Motinos su Kūdikiu paveikslą likučiai. Kultūros ministerija pasakė nominalinę paveikslą vertę — 150 000 rublių. Milicija išdalijo draugovinėms pavogto paveikslą fotokopijas.

Bendrabutyje vienam kilo įtarimas. Iškvietė miliciją. Įtariamasis spėjo išvažiuoti taksi. Atvykusiems pareigūnams tegalėjo pasakyti ant sniego paskutinę minutę užrašytą taksi numerį. Taksi pavyko surasti. Surastas vagis su paveikslu 1979 m. sausio mėnesį. Vagis — kaunietis, gimęs 1955 m., Igoris Čestakovas. Jis užėjo į bažnyčią. Išgirdo, kaip gidė pasakojo turistams, kad paveikslas brangus, labai brangus. Pasislėpė nakčiai. Paėmė, išpjovė paveikslą iš rėmo. Atstūmęs sklendę, išbėgo į lauką. Paveiksląjį slėpė tai namie, tai geležinkelio daiktų saugojimo kameroje, tai kitur. Nutarė parduoti už 20 000 rublių.

Paveikslas buvo restauruotas. 1983.VIII. 15 buvo pastatytas iškilmingai, dalyvaujant vysk. Liudvikui Poviloniui, į jam skirtą altorių.“

„Restauravimo centre Vilniuje dailininkas Balys Pakštas ėmėsi restauruoti Pažaislio Madoną 1980 m. pavasarį (XVII a. I p., drobė, aliejus). Jis perduotas centrui pagal LTSR Aukščiausiojo teismo nuosprendį. Dailininkui reikėjo perpjautas drobės dalis suvesti į vieną gabalą. Po šios sudėtingos operacijos teko nuimti vėlesnius užtapymus, atlikti trūkstatamų dalių rekonstrukciją ir retušą akvarele“. — „Vakarinės naujienos“, 1988.XII.2.

Antanas Prokopavičius. Kai pliaupė lietus. „Socialistinė teisė“. 1980, Nr.1, 42 — 43 psl.

„...Milicijos darbuotojai jau žinojo, kad pavogtas paveikslas — labai vertingas meno kūrinys, ir tai vertėjuos dar labiau įtempti savo jėgas jam surasti. Tas paveikslas nedidelis, 118x94 cm, ovalinės formos. Jis žavi tarytum spinduliuojančiu iš jo švelnumu ir džiaugsmu. Madoną su Kūdikiu pagal baroko epochos kanonus supa puošnus gėlių vainikas, nutapytas taip pat tobulai kaip ir visas paveikslas. Menotyrininkai mano, kad tai flamandų dailininko D.Segerso arba vieno iš P.Rubenso mokinių, gal

net paties šio didžiojo flamandų tapytojo darbas. Kaip ten bebūtų, šis kūrinys — vienas iš brangiųjų mūsų respublikoje: jis įkainotas 60 tūkst. rublių (...)“

APRAŠYMAS. Rėmai ovaliniai. Apačioje ant raudono audeklo kabo apie 170 votų. Marija pavaizduota sėdinti, iki pusės, veidu siekianti Sūnaus galvutės ir link jo palenkusi galvą. Jėzus sudėjęs rankutes ant Motinos dešinės rankos ir prisiglaudęs prie jos krūtinės. Abu žvelgia tiesiai. Aplink juodu įvairiausių gėlių žiedų vainikas. Viskas dvelkia švelnumu ir ramybe. H Jacynienės teigimu, paveikslas savo stiliumi artimas flamandų tapytojui Danieliui Segersui (1590-1661) iš Antverpeno, gyvenusiam Italijoje.

MALONĖS. 1938 m. išleistame paveikslėlyje rašoma: „Užtariant Pažaislio Stebuklingajai Dievo Motinai, nemaža stebuklų per tuos dešimt metų yra įvykę. Pamaldžiai tikima, kad jau savo grįžimo dieną Ji stebuklingai pagydžiusi vieną sunkiai sirgusių ligonę. Šalia kitų malonių laikas nuo laiko čia gaunama pranešimų apie staigius nepagydomai sirgusių ligonių pasveikimus“.

ATLAIDAI. VII.2.

MALDA. *Nekaltoji Ramybės Karalienė, melskis už mus!*

Stebuklingoji Motina, kuri iš seno globoji Nemuno ir Kauno apylinkes! Mel-džiamė, pažvelk iš Taikos Kalno šventovės į varguose skęstančiųjų ašaras. Užtark juos pas galingąjį savo Sūnų, išmelsk jiems paguodos ir suraminimo. Tegu grįžta taikos dvasia į jų širdis ir į visą mūsų kraštą.

O Dievo Motina, stiprink savo vaikų tikėjimą, skaidrink papročius, kad būtume verti maloningos Tavo globos ir Tavo Sūnaus malonių. Per Kristų, mūsų Viešpatį. Amen.

*Marija, Motina šventa,
Gėlių vainiko apsupta,
Taikos Kalne mum paskirta.*

*Ištiesk, maldaujame, rankas, —
Išgirk savų vaikų raudas,
Globoki Nemuno lankas.*

*Per kančią, tremtį ir vargus
Grąžink tėvynei jos vaikus,
Globok meilingai mus visus.*

Kun. St.Yla

3. SURDEGIS — Kauno cerkvė

VIETA. Anykščių rajone, 9 km į šiaurės vakarus nuo Troškūnų. Kauno cerkvė prie autobusų stoties.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Raguvos dekanatas.

VARDAS. Labai seniai dabartinio Važdalių kaimo vietoje buvo didelis dvaras. Tam dvarui priklausiusi ir dabartinio Surdegio vieta, tuomet mišku ir krūmokšniais apaugusi pieva. Šia pieva dvaras apylinkės sodžių gyventojams leidęs naudotis kaip ganykla. Kartą piemenys šioje vietoje susikūrė laužą ir bežaisdami pasikepę sūrį. Tuo tarpu banda išnykusį jiems iš akių. Visi šokę ieškoti gyvulių. Kol jie gaišę, pakeptas sūris sudegęs. Nuo to laiko šią vietą ir praminę pirma „Surdagos“, „Surdagai“, vėliau „Surdegis“.

ISTORIJA. Dvarininkas Bogdanas Ščitas-Steveckis savo dvare 1510 m. pastatė medinę bažnyčią ir pavedė ją vienuoliams bazilijonams. Vėliau Biržų starosta Aleksiejus Vladyka pastatė cerkvę Švč. Trejybės garbei. Dar kiek vėliau Ona Stevecka pastatė prie cerkvės vienuolyną, pakvietė iš Kijevo vienuolyno viršininką ir įkūrė vyrų Šv. Dvasios vienuolyną.

Po 1596 m. Brastos unijos Surdegio bazilijonai tapo unitais, o rusų šaltiniai teigia, kad tapo stačiatikiais.

1625 m. buvo pastatyta mūrinė bažnyčia.

Apie 1780 m. Ksaveras Siesickis pastatė medinę koplyčią. Dabartinė bažnyčia ir vienuolyno trobesiai buvo pastatyti 1812 m. Rygos miestiečių lėšomis.

Po 1831 m. sukilimo rusai, panaikinę uniją bažnyčią pavertė cerkve, o vienuolyną supravoslavino. Iki pat I pasaulinio karo tarp pravoslavų buvo du senukai vienuoliai, kuriuos kiti vienuoliai vadindavę unitais, būtent Ospko ir Aleksejus. Stačiatikiai čia įsteigė nusidėjusiems šventikams pataisos namus. 1915 m. vienuoliai pabėgo į Rusiją. Vokiečių okupacinė valdžia 1917 m. bažnyčią atidavė katalikams. Kun. M.Nakas bažnyčią benediktavo senu Švč. M. Marijos Ėmimo į Dangų titulu. Naujasis klebonas A.Meškauskas suremontavo bažnyčią ir šulinėlį rūsyje sutvarkė. 1934 m. vidaus remontu pasirūpino kun. J.Gendrėnas.

Po II pasaulinio karo stebuklingas šaltinėlis, esantis rūsyje po didžiuoju altoriumi, buvo rusų užmūrytas. Dabar jis vėl sutvarkytas ir žmonės semia jo vandenį, sakydami, kad yra stebuklingas.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslas atsiradęs apie 1530 m. prie šaltinėlio. Čia Ona Stevecka 1550 m. pastatė koplyčią. Nuo to laiko Surdegis ėmęs garsėti kaip stebuklinga vieta.

1915 m. pravoslavai išsigabeno paveikslą į Jaroslavlį. 1921 m. jis parvežtas į Panevėžį. 1926 m. su Eleferijaus, Vilniaus ir Lietuvos metropolito, žinia ir palaiminimu perkeltas į Kauno Blagoveščenskąją cerkvę.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra cerkvės dešinėje pusėje. Dydis apie 80x110 cm. Padengtas aukso spalvos metaliniu aptaisu, kuris ne tik tiesus, bet ir erdvinis. Neuždengta tik veidai, rankos ir Jėzaus pėdutės. Virš paveikslo Šv. Dvasios simbolis — balandis, pagamintas kaip ir aptaisas. Paveikslas papuoštas melsvom užuolaidėlėm. Ant Marijos su Jėzumi figūrų kabo daug karolių. Ant abiejų galvų aureolės, papuoštos brangiais akmenimis ir spinduliais. Marija lyg sėdi. Ant kairės rankos laiko Kūdikėlį Jėzą dešinę priglaudusi prie krūtinės. Jėzus abiem ar viena ranka laikosi už Marijos dešinės rankos. Abu susiglaudę veidais ir žiūri tiesiai. Veidai nutapyti (ar pertapyti, nes gana švieži) bizantiniu stiliumi.

Paveikslo apatinėje dalyje metalinė plokštė-

lė su rusišku įrašu: „Stebuklingas Surdegio Marijos paveikslas“.

Pastaba apie veidus „ar pertapyti, nes gana švieži“ daryta 1983 m. O žodžio „pertapyti“ reikšmė buvo „atnaujinti“. Dabar (1988 m.) teko matyti Surdegio ikonos iškirptą paveikslėlį iš „Pravoslavnyj cerkovnyj kalendarj“. Kadangi buvo tik iškarpa, neaišku, kurių metų; gal prieš 10 ar 20 metų atspausdinta. Toje iškarpoje Surdegio Marijos paveiksluike veidai Vakarų tipo. Žvilgsnis Marijos kiek žemyn ir į šoną. Kūdikėlio žvilgsnis tolyn į dešinę. Jėzus laiko Marijos dešinę ranką savo kaire, o dešine ranka laimina. Todėl pravoslavai paveikslą galėjo pertapyti pagal savo dailės kanonus.

MALONĖS. Šios žinios paimitos iš kabančios prie paveikslo lentelės su užrašu.

1. Prieš paveikslą pasimeldus pasveiko sirgusi nepagydoma liga katalikė iš Dubeikių kaimo, mergelė Kunigunda.

2. Nuo tokios pat ligos pasveiko Luką Jakovlevas Šelebudovas iš Kazlovskio kaimo.

3. Jevdokija Sukovskaja iš Aniūšių kaimo pasveiko nuo galvos skausmų ir akių ligos.

4. Šventiko Georgijaus sūnus Spaskis gimė silpnas ir ligotas, su silpnaprotytės požymiais. Po maldų prie stebuklingo paveikslo 1881 .VIII. 15 jis patyrė stebuklą ir pradėjo normaliai vystytis. Baigė dvasinę seminariją ir tapo Panevėžio realinės mokyklos įstatymų mokytoju.

ATLAIDAI. 1919.VII.26 vysk. J.Skvireckas suteikė Surdegio bažnyčiai Žolinės atlaidus.

4. VILNIAUS ŠV. BALTRAMIEJAUS BAŽNYČIA — Nemenčinė

VIETA. Užupis.

ISTORIJA. Bažnyčią ir reguliariųjų kanauninkų vienuolyną pastatė Užupyje 1644 m. Jokūbas Chalomėjus. Abu statiniai buvo mediniai. Per 1655 — 1660 m. rusų užpuolimą bažnyčia ir vienuolynas sudegė. Jie buvo atstatyti mūriniai. XVIII a. pr. bažnyčia vėl sudegė. 1788 m. jos vietoje vienuoliai iš pradžių pastatė oratoriją, o 1824 m. tą oratoriją perdirbo į dabartinę bažnyčią. Buvo be bokšto. 1881 m. pastatytas bokštas. Jos viduje buvo penki altoriai, kurie, rusams 1947 m. uždarius bažnyčią, perkelti į Nemenčinės bažnyčią. Bažnyčioje buvo sandėlis, vėliau skulptūros dirbtuvė. 1992.11.10 grąžinta. Joje numatoma įkurti baltarusių tautybės katalikų parapiją.

Kelios ištraukos iš Br.Kviklio knygos „Lietuvos bažnyčios“ apie Nemenčinės lenkinimą:

„Žinyčia“ 1900 m. Nr.3, 56 psl. rašo: „Nemenčinės parapija lietuviška, bet dvasiškija lietuvišką kalbą taip naikino, jog dabar nieko lietuviško bažnyčioje nebėra, nors abudu kunigu lietuviu, bet išgamų. Vartydamas senoviškus raštus, tyrinėdamas lietuviškus priežodžius ir dainas, užėjau eiles iš laiko, kad lenkišką kalbą pradėta platinti, iš jų matos lietuvius dideliai troškusius brangią savo kalbą apginti ir užlaikyti, ilgą valandą nuo lenkiško raugo kračiusius“.

„Aušra“ 1884 m. Nr.9 išspausdino kun. Silvestro Gimžausko (1844 — 1897) ilgą 31 posmelio eilėrašį „Nemenčinės“:

*Kaipgi peiktas Nemenčinas,
Kad prigimtos kalbos ginas!
Ir vis viena, kas taip daro,
Kaip iš namų močiū varo!
Nauja eilė Nemenčino,
Matos, nieko nebežino,
Rastum, ir ko negirdėjo,
Kas bažnyčiams uždėjo!*

*Tai žinokit, kad Jėgalis
Katalikas ir karalius,
Tas, kur žengė, kur tik ėjo,
Vis lietuviškai kalbėjo.
Pataisykit, mano broliai,
Ką suardėt tik lig šiolei!
Už gi šneką prigimtinę
Pastatykit ir krūtinę!..*

„Vilniaus žinios“ 1905 m. Nr. 197 rašė: „Nemenčino parapija, taip pat kaip ir visa Vilniaus vyskupystė, buvo nuo amžių dvarininkų ir kunigų lenkinama. Jie įkalba žmonėms, kad lietuvių kalba yra „prasta“ ir „pagoniška“, kad ją tik pagonys tevartoja. Bet lietuvių kalba iki šiolei tebegyvuoja! Tebegyvuoja ir tie lietuviai, kurie, lankydami Žemaičių ir Seinų vyskupijas, su nusistebėjimu išgirdo lietuvių kalbą bažnyčiose ir daugelį ponų vartojant. Susiprotėjo žmoneliai, kad ir lietuvių kalba danguje vartojama, pradėjo jos įvedimo reikalauti bažnyčioje ir savo krašte, net pačiame sulenkėjusiam Vilniuje. Pradėjo ir nemenčiniškiai darbuotis, kad jiems duotų lietuvių kunigą. Davė jiems kunigą Masiulį tik dėl to, kad laikė jį už lenkomaną. Bet užsivylė, nes tas tariamasis „lenkomanas“ pradėjo tvirtinti, kad su lietuviška kalba gali būti žmogus išganytas. Pradėjo sakyti lietuviškai pamokslus ir žmonėms atidarinėti akis. Tada Vilniaus pralotai lenkai, išsigandę, kad lenkiški reikalai šiame krašte nenupultų, kun. Masiulį perkėlė į Buivydzius, o čia atsiuntė kunigą lenką“.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis buvo kartu su altoriais perkeltas iš Šv. apaštalo Baltramiejaus bažnyčios į Nemenčinės bažnyčią.

APRAŠYMAS. Paveikslas — Trakų stebuklingo paveikslo kopija. Jis yra didžiajame altoriuje. Dydis apie 1,2x1,5 m. Marija kaire ranka laiko gėlę, o dešine prilaiko Kūdikelį Jėzų. Jėzus dešine ranka laiko knygą, o kairę ranką tiesia link Marijos gėlės. Marija žiūri tiesiai. Jos karūną laiko du angelai, o virš galvos penkios žvaigždės, sudarančios lyg aureolę. Matosi tik veidai ir rankos, visa kita padengta sidabriniais aptais. Fonas aksominis, raudonas. Ant jo prikabinata 15 votų.

2. Bažnyčios kairiajame altoriuje yra žmonių gerbiamas Marijos su Kūdikiu ant kairės rankos paveikslas. Jie paausotame aptais. Jis taip pat yra iš Baltramiejaus bažnyčios.

MALONĖS. Prie klebono Kazimiero Pukėno, gim. 1905 m., atnešė kaip padėką už patirtas malones du votus.

ATLAIDAI (Nemenčinėje). Šv. Jurgio, Škaplierinė, Žolinė, Mykolo (titulo).

5. VILNIAUS ŠV. KOTRYNOS BENEDIKTINŲ BAŽNYČIA – Pavilnis

VIETA. Senamiestis.

ISTORIJA. Bažnyčią 1622 m. pastatė Mikalojus ir Kotryna Horodskiai. Vyskupas Eustachijus iš Nesvyžiaus į Vilnių pakvietė vienuoles benediktines ir apgyvendino prie Šv. Kotrynos bažnyčios. Vienuolyną turtai apdovanojo Lietuvos etmonas Jonas Karolis Katkevičius. 1635–1641 m. Petras Valavičius pristatęs bokštus ir Dievo Apvaizdos koplyčią. Bažnyčia ir vienuolynas per 1655 m. rusų invaziją sudegė. Kai 1692 m. į vienuolyną įstojo dvi didiko Jono Felikso Paco dukterys, jo ir draugų lėšomis 1693–1703 m. pastatyta nauja bažnyčia ir vienuolynas. Konsekravo Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis. Bažnyčia ir vienuolynas su biblioteka smarkiai nukentėjo per didįjį Vilniaus gaisrą 1737 m. Ją atstatė vilnietis architektas Jonas Kristupas Glaubičius, darbus baigęs rokoko laikotarpiu, apie 1743 m.

Per 1812 m. karą prancūzai vienuolyną paverė ligonine, o iš bažnyčios padarė javų sandėlį. Pagal kitus šaltinius, bažnyčia paversta ligoninės koplyčia. Benediktinės tada laikinai prisiglaudė pas šv. Mykolo bernardines. 1857 m. rokoko interjerą atnaujino abatė Maura Doveikaitė. Bažnyčioje buvo devyni rokoko stiliaus altoriai. 1759 m. į ją atvežta iš Krokuvos 15 žymaus dailininko Simono Čechavičiaus tapytų paveikslų.

Šią bažnyčią kasdien lankydavo ir priimdavo šv. Komuniją 1863 m. Lietuvos sukilėlių vadas Vilniuje Juozapas Kalinauskas (1835–1907), vėliau tapęs karmelitu.

Po II pasaulinio karo dalis vienuolių išvyko į Lenkiją, o bažnyčia buvo uždaryta. 1989–1990 m. šią bažnyčią remontavo Lenkijos statybininkai.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis kabojo Šv. Kotrynos bažnyčios Dievo Apvaizdos koplyčioje. Ir, kaip dabar dar gyva benediktinė sakė, ten visą laiką ir kabojęs. Rusams okupavus Lietuvą ir ėmus uždarinėti bažnyčias, paveikslas buvo paslėptas ir apie 1978 m. patalpintas 1935 m. pastatytoje Pavilnyje Kristaus Karaliaus ir Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės vardu pavadintoje medinėje bažnyčioje. 1977.III. 18-19 naktį bažny-

čia buvo apiplėšta, išniekintas šv. Sakramentas, pavogta monstrancija, relikvijoriai, žvakidės.

APRAŠYMAS. Paveikslas yra dešiniajame altoriuje. Dydis primena Aušros Vartų, apie 1,5x 1,7 m. Tai Aušros Vartų Marijos kopija. Skiriasi tuo, kad aptaiso gėlės kitokios, karūna viena, jos nelaiko angelai, rankos kiek kitokios, už galvos nėra saulės, bet eina vingiuoti aukso spalvos spinduliai. Tarp jų yra 16 sidabrinių žvaigždžių. Vėidas taip pat kiek skiriasi. Ant kaklo karoliai. Sidabrinio aptaiso padengta tik Marijos figūra. Fonas rudas. Iš paveikslo šalių raudona medžiaga papuoštos lentelės, kuriose yra per 250 įvairių padėkos ženklų.

MALONĖS. Marija nenustoja savo malones dalyti ir dabar. Klebonas A. Končius rado ant altoriaus padėtus karolius.

6. VILNIAUS TRINAPOLIO ŠVČ. TREJYBĖS BAŽNYČIA —

Kalvarijų bažnyčia

VIETA. Prie Valakampių.

ISTORIJA. XIV a. Trinapolio žemė buvo atiduota Vilniaus vyskupams, kurie čia įsteigė savo vasaros rezidenciją. Vyskupas K.Bžostovskis 1704 m. pastatė medinę bažnytelę ir trinitorių vienuolyną. 1750-1760 m. pastatyta mūrinė bažnyčia, kurią 1722 m. konsekrovo minėtas vyskupas.

Po 1831 m. sukilimo rusų valdžia vienuolyną uždarė, o jo pastatus ir kitus turtus su žeme perdavė stačiatikių dvasinei vyresnybei, kuri čia įsteigė savo archijerejaus vasaros rezidenciją. Šiam grobimui vadovavo atskalūnas kun. Juozapas Siemaška. 1846 m. Trinapolis tapo oficialia Vilniaus archijerejaus buveine. 1849 m. bažnyčia perdirbta pagal cerkvės reikalavimus. 1916 m. okupacinė vokiečių valdžia Trinapolį atidavė Vilniaus lietuviams. Bažnyčia buvo atstatyta. 1919 m. iš Rusijos atvyko kun. Nikodemus Raštutis su visa vaikų prieglauda. Gavęs iš vysk. J.Matulaičio leidimą, čia įsikūrė. Lenkams užėmus Vilnių, vyskupas gavo oficialų valdžios raštą, kuriuo Trinapolis buvo grąžintas vyskupijai. Tačiau vysk. J.Matulaitis, užuot tradicine tvarka naudojęs Trinapolį savo asmeninės rezidencijos reikalams, padėkojo raštu už dovaną ir atsisakė iškraustyti prieglaudą. Bet vasaros metu atostogaudavo Trinapolyje, bažnyčioje laikydavo mišias, klausydavo išpažinčių. Prieglaudos iškraustyti jis nenorėjo dėl to, jo žodžiais tariant, „kad dėl jo nukristų bent viena vaiko ašara“.

Vyskupu Vilniuje tapo R.Jalbžykovskis. Jis 1926 m. iš Trinapolio išmetė prieglaudą ir sau įsitaisė puošnią vasaros rezidenciją.

Po karo rusų valdžia įrengė ligoninę, vėliau turistinę bazę.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Stebuklingas Marijos paveikslas po 1832 m. iš Trinapolio bažnyčios buvo perkeltas į Kalvarijų bažnyčią ir įdėtas jos didžiajame altoriuje. Paveikslas pieštas XVII a. ir kažkieno dovanotas trinitorių bažnyčiai. Jis esąs Marijos Barūniškės kopija. Tokios žinios iš senesnių šaltinių.

Dabar Kalvarijų bažnyčioje yra stebuklingas Marijos paveikslas. Kaip kuni-gas sakė, jis perkeltas iš Trinapolio bažnyčios. Bet yra ne didžiajame altoriuje, ir Marija ne Barūnų, o Skausmingoji.

APRAŠYMAS. Paveikslas kabo presbiterijos dešinėje pusėje. Dydis apie 180x120 cm. Apačioje lentelė su 27 votais. Marija stovi rankas nuleidusi ir sunėrusi. Pro rūbą matosi sandalai. Už nugaros laukai. Dešinėje pusėje trys kryžiai, šiek tiek arčiau — trys viny, erškėčių vainikas ir kitkas. Ant paveikslo užkaltas prie Marijos galvos metalinis geltonas žiedas. Iš Jos galvos sklinda spinduliai, šviesa. Prie krūtinės karoliai.

7. SENIEJI TRAKAI — Vilniaus bazilika

Šis paveikslas garbingas. Apie jo stebuklingumą neužtikau šaltiniuose.

ISTORIJA. Senuosiuose Trakuose bažnyčią pastatė Vytautas 1405 m. ir įsteigė benediktinų vienuolyną. 1557 m. abu pastatai nukentėjo nuo gaisro. Netrukus pastatyta nauja bažnyčia. 1780 m. suresta laikina bažnytelė. 1790 m. pradėta statyti mūrinė bažnyčia. Ji 1838 m. suremontuota. 1905 m. nugriauta. 1898-1899 m. klebono L.Cudovskio rūpesčiu vienas buvęs vienuolyno sparnas perdirbtas į mūrinę bažnyčią. Per I pasaulinį karą bažnyčia apgriauta. 1921 m. atstatyta. 1980 m. suremontuota. Vienuolyno pastatai buvo naudojami kolūkio reikalam.

PAVEIKSLO ISTORIJA. S.Daukantas „Raštuose“ (V., 1976, 11., 389 psl.) taip rašo: „Vytautui norint vainikuotis karalium, ciesorius Zigmantas pats norėjo su juo regėtis ir buvo sutarta Lucke susieiti. Atėjo tenai ne tikai Zigmantas ciesorius su žmona, kaip meilaudamas DLK pagalbos ant turkų ir čekų, bet ir karaliai danų ir lenkų su visa diduomene, didis kunigaikštis maskolų, didis kunigaikštis Tverės, Riazanės, didis chanas totorių, siuntiniai ciesoriaus rytų... (tai buvo 1428 m.) kursai tarp kitų brangių dovanų didžiam kunigaikščiui Lietuvos atsiuntė didžiai brangų abrozda Motinos Švenčiausios aukso rėmuose. Jį neseniai Senųjų Trakų kunigas benedikčionis, gerbdamas didįjį altorių, rado tenai užkištą dulkėmis apkerpėjusį. Iš pirmo nepažino. Kad ėmė veizėti, rado ir parašą. Tasai abrozdas tebėr šiandien pas kunigus benedikčionis. Ir reikia viltis, kad tas zokonas, kaip ėmė šiandien mokytis, nepakeis niekur to brangaus palaiko Lietuvį tautos“.

Vytautas tą paveikslą dovanojo S.Trakų bažnyčiai. Benediktinų bažnyčioje paveikslas išbuvo iki 1832 m. vienuolyno panaikinimo. Paskutinis Trakų benediktinų abatas Čechavičius, vienuolyną uždarius, tą paveikslą pasiėmė su savim. 1849 m. jį atidavė Lucko sufraganui Fijalkovskiui drauge su paveikslo istorija. Ten pažymėta, kad šis Marijos paveikslas 1812 m. buvo įdėtas į brangius rėmus. Fijalkovskis paveikslą ir jo aprašymą 1859 m. padovanojo Vilniaus kapitulai su sąlyga, kad jis bus pakabintas „Vytauto koplyčioje“. Kadangi tokios koplyčios katedroje nebuvo, tai paveikslas buvo pakabintas virš Vytauto paminklinės lentos. Kitoje paveikslo pusėje yra surašyta jo istorija.

Kiti paveiksłai iš S.Trakų vienuolyno 1859 m. buvo perkelti į Nesvyžių.

APRAŠYMAS. Paveikslas pieštas ant medžio tempera. Dydis 42x30 cm. Marija iki pusės, ant dešinės rankos laiko Kūdikelį. Abu su karūnomis. Marija kairėj rankoj laiko skeptrą, priglaudusi prie krūtinės. Jėzus dešine ranka laimina, o kaire laiko rutulį su kryžiumi. Aplink fonas ornamentuotas. Rėmai mediniai, meniškai išpjautyti, su Vyčiu apačioje.

ATLAIDAI. S.Trakuose Viešpaties Apreiškimo Švč. M. Marijai ir šv. Benedikto (titulo).

1. APSAS — Obuolykščių km.

VIETA. 35 km į rytus nuo Dūkšto.

VARDAS. Nuo Apso ežero. Pagal V.Žučkevičiaus „Baltarusijos toponimikos žodyną“ nuo baltiško žodžio „apsaka“ ar „apsa“, reiškiančio apyžerį, kuris apsenka ir periodiškai iškyla iš vandens.

PRIKLAUSYMAS. Iki 1926 m. priklausė Žemaičių vyskupijai. Ją yra vizitavęs Žemaičių vysk. P.Karevičius. 1926 m. Apsas įjungtas į Vilniaus vyskupiją, Breslaujos dekanatą.

ISTORIJA. Pirmą kartą minimas 1500 m. 1569 m. Apso turtai laikomi karaliaus stalo turtais, o pats Apsas buvo seniūnija. 1676 m. priklausė Ciechanoviečiams, kurie tais metais dvare buvusią koplyčią pavertė bažnyčia. 1768 m. pastatyta nauja, medinė. 1866 m. ji sudegė. 1887 m. Apso dvaro valdytojai Plateliai pastatė naują pseudogotikos stiliaus mūrinę bažnyčią. 1944 m. ji uždaryta, viskas išdaužyta ir suplėšyta. Paversta sandėliu, po to stalių dirbtuvėmis.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Iš žygio pro šias vietas grįžęs keliauninkas pasakė, kad stebuklingas paveikslas iš Apso bažnyčios perkeltas į Obuolykščių kaimą.

ATLAIDAI. Jono Krikštytojo (titulo).

* * *

Čia bus trumpai suminėta, kas girdėta iš žmonių. Kiek tai atitinka tiesą, atsakomybės neprisiimu, nes viskas gerokai supainiota. Pvz., Olkevize senutė sakė, kad Olkevizo paveikslas perkeltas į Kostenevičius. Ten tokio paveikslo lyg nėra, o esantis — atkeltas iš Vileikos.

LOSKAS — žr. prie Vyšniavo.

BURNEVAS ir DIDIEJI BERTOVICIAI — žr. prie DIDIEJI EISMANTAI.

KOZLOVIŠČIAI — žr. GARDINO BERNARDINŲ BAŽNYČIA.

4 SKYRIUS. NEŽINOMO LIKIMO PAVEIKSLAI

Šiame skyriuje aprašomi stebuklingi Švč. Marijos paveikslai, kurių buvimą pateikia įvairūs istoriniai šaltiniai ir liudijimai. Šių paveikslų tose bažnyčiose jau nėra, o kur jie dingo, nei raštuose minima, nei žmonių pamenama.

1. ALYTUS

VIETA. 55 km į pietus nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, dekanato centras.

VARDAS. Nuo senų lietuviškų žodžių „alėti, almėti“ — sunktis, tekėti be sustojimo. Iš „alėti“ susidarė upėvardis Alyta, o iš jo kilo Alytus.

ISTORIJA. Dešiniajame Nemuno krante nuo Algirdo laikų buvo medinė pilis, kuri su Merkinės ir kitomis pilimis palei Nemuną sudarė pirmąją Lietuvos apsaugą nuo kryžiuočių. DLK Zigmantas Augustas Alytų padovanojo Jonui Zaberezinskiui, kuris 1524 m. čia pastatė bažnyčią, įpareigodamas kleboną laikyti vikarą lietuvių ir aukoti trejas savaitines mišias. Atrodo, kad toje vietoje bažnyčios būta ir anksčiau. Kai 1520 m. Zaberezinskis darė užrašus Simno bažnyčiai, tarp liudytojų minimas ir Alytaus klebonas. 1581 .VI. 15 suteiktos miesto teisės. Medinei bažnyčiai sudegus, 1818 m. Liudvikas Kaminskas pastatė naują, mūrinę, kuri 1930 m. buvo gražiai atnaujinta.

PAVEIKSLAS. Vilniaus dominikonų buvo minima, kad Alytuje yra stebuklingas Marijos paveikslas, bet smulkiau neaprašoma.

2. ALSĖDŽIAI

VIETA. 19 km į šiaurės rytus nuo Plungės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

ISTORIJA. Alsėdžių valdą Vytautas paskyrė Medininkų vyskupams. Ir Alsėdžiai iki vysk. Valančiaus buvo Žemaičių vyskupų rezidencija. Pirmą bažnyčią pastatė 1476 m. vysk. Baltramiejus Svierenkavičius. Valančius rašo, kad vysk. Motiejus II 1467 m., vysk. Steponas Giedraitis ir klebonas Jokūbas Degutas 1793 m. pastatė irgi medinę bažnyčią.

PAVEIKSLAS. Senovėje Alsėdžių bažnyčioje buvo stebuklingas Marijos paveikslas. Apie tai užsimenama A.Kojelavičiaus - Vijūko veikale 1630 m. „Miscellanea“. Vėlesni autoriai rašo, kad Alsėdžiuose yra ne paveikslas, o statula. Šiuo metu yra šv. Šeimos su Ona 0,85x1,15 m paveikslas, bet be votų.

3. AUKŠTADVARIS

VIETA. 29 km į vakarus nuo Trakų.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Stakliškių dekanatas.

VARDAS. Seniau vadinta Ančiškiai.

ISTORIJA. Pirmą medinę bažnyčią pastatyta 1518 m. Zigmantas II Senasis

Aukštadvarį atidavė iš Maskvos pabėgusiam Jonui Lackiui, su kuriuo čia iš Maskvos atbėgo daug sentikių. Vilniaus pakamorė Žemaičių kapelionas, vėliau seniūnas Jonas Alfonsas Lackis 1629 m. pastatė mūrinę bažnyčią ir dominikonų vienuolyną. Rusų valdžia vienuolyną 1832 m. panaikino, parapiją padalijo tarp kaimyninių parapijų. Bažnyčią 1866 m. paverė cerkve. Iš vienuolyno padarė kareivines. 1910 m. pastatyta parapijinė bažnyčia, kuri ir dabar tebestovi. Vienuolių bažnyčia 1919 m. grąžinta katalikams.

1923.V. 15 Vilniaus vysk. J. Matulaitis vienuolyno rūmus, bažnyčią ir žemę pavedė Moterų kultūros draugijai, o po karo rusai ją paverė profesine technikos mokykla.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Dominikonų kronikininkas Grigalius Šymakas rašė, kad bažnyčioje esąs stebuklingas Marijos paveikslas, pieštas ant skardos: Marija — Rožinė.

APRAŠYMAS. Bažnyčios didžiajame altoriuje yra 1x1,4 m dydžio paveikslas: Marija iki pusės su Jėzumi ant kairės rankos. Visas paausdotame apdare. Jėzus kaire ranka laiko knygą, o dešine laimina. Votų nėra. Žmonėse apie paveikslo stebuklingumą garso nėra. Ar tai tas paveikslas, ar ne, neaišku.

ATLAIDAI. Kristaus Atsimainymo (titulo).

4. KAUNO ŠVČ. SAKRAMENTO BAŽNYČIA

VIETA. Prie Vilniaus ir Seimo gatvių kampo.

ISTORIJA. Kaunietis Domininkas Narkevičius pasikvietė į Kauną dominikonus. 1631 m. jiems užrašė savo namus Didžiojoje (Vilniaus) gatvėje. Jo ir Upytės bajoro Kristupo Bialozaro pastangomis karalius Vladislovas Vaza patvirtino steigimą. 1641 m. dominikonai formaliai įsikūrė Kaune. Jie čia ėmė statyti bažnyčią, kuri buvo baigta 1678 m. Pašventinta Dievo Kūno titulu. 1845 m. rusai dominikonų vienuolyną uždarė. Bažnyčia buvo paversta karo amunicijos sandėliu. 1866 m. supravoslavinta, ties stogo viduriu uždėtas cerkviškas bokštas. Bažnyčia buvo paskirta moksleiviams pravoslavams. Per I pasaulinį karą vyko katalikiškos pamaldos vokiečių kareiviams. 1919 m. bažnyčia grąžinta Kauno kurijai. Po remonto paskirta studentams ir moksleiviams. Bažnyčios priekį puošia dailininko J. Mikėno apskritas paprastas lauko akmenų mozaikos paveikslas. Jis vaizduoja Kristaus galvą.

Pokario metais buvo gautas komjaunimo Lenino rajono pareigūnų Ramanausko ir Leonavičiaus raštas, kuriame sakoma: „Mokinės kruopščiai lanko Tarybų Sąjungos priešo kun. Stankevičiaus pagrindinius bunkerius, kurie didesnę skaičių mokinių į save patraukia negu kad mokykla į tarybinę dvasią“ (netoli buvo mergaičių gimnazija). Minėta institucija paprašiusi Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininką Šventiką „duoti įsakymą, kad toji bažnyčia būtų nedelsiant uždaryta ir tokių kunigų Stankevičių bunkeriai iš šaknų išnaikinti“. Bažnyčia buvo uždaryta.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Dominikonų laikais šioje bažnyčioje yra buvęs stebuklingas Marijos Rožinės paveikslas, kuris, rusams bažnyčią užėmus, dingo.

5. KRAŽIAI

VIETA. 16 km į vakarus nuo Kelmės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Šilalės dekanatas.

VARDAS. Padavimas sako, kad senovėje čia gyvenęs kažkoks Gražys. Nuo jo vardo ir kilo vietovės pavadinimas. Žmonių lūpose vietovardis pakitęs ir įgijęs dabartinę formą. Per miestelį teka upelis Kražantė.

ISTORIJA. Senovėje Medžiokalnyje buvo šv. ažuolas, kuriame gyvenusi medžioklės ir miškų globėja dievaitė Medeivė. Ažuolyne vaidilutės jos garbei kūrenusios šv. ugnį. Po krikščionybės įvedimo ažuolynas buvo iškirstas. Aukuro vietoje 1416 m. Vytautas pastatė pirmą bažnyčią. Jai sudegus, Jokūbas Giedraitis 1475 m. pastatė naują bažnyčią.

Pirmą kartą Kražiai minimi 1253 m. Mindaugo donacijų dokumentuose. 1547 m. Kražiai priklausė garsiams Žemaičiuose Kęsgailoms, o vėliau Radviloms. Jie XVI a. prie Kražantės pasistatė pilį. Kražiuose prieš išvykdami į karą susirinkdavo bajorai. 1614 m. Jonas Karolis Katkevičius, apie kurį kalbėdavo „duokite daugiau tokių žmonių“, pastatė kitą bažnyčią ir įkūrė kolegiją. Čia mokėsi poetas Motiejus Kazimieras Sarbievijus, istorikas jėzuitas Albertas Kojelavičius - Vijūkas, kurį laiką gyveno garsiausias valstybėje jėzuitų pamokslininkas Petras Skarga, mokėsi ir altaristų dirbo vienas iš lietuvių raštijos pradininkų Mikalojus Daukša, S.Stanevičius, D.Poška, L.Jucevičius, broliai Juškos ir kiti XIX a. lietuvių kultūros veikėjai.

1570 m. Žemaičių vyskupai Kražiuose įsteigė kunigų seminariją. Ji 1740 m. buvo perkelta į Varnius. XVI a. pab. Kražiuose įsikūrė jėzuitai, kuriems vienuolyną XVI a. pr. pastatė Žemaičių vyskupas Mikalojus Pacas. 1621 m. jėzuitai ant Kristupo Mikalojaus Radvilos dovanotos žemės ir pilies pamatų už Jono Karolio Katkevičiaus pinigus pasistatė bažnyčią, kuri baigta tik 1689 m. Bažnyčioje buvo dvylika altorių. Didžiajame yra Švč. M. Marijos Dangun Ėmimo paveikslas, Leonardo da Vinčio paveikslo kopija, pargabenta iš Romos. Už jėzuitai sumokėjo 600 raudonųjų. Kitą puikų Marijos Apreiškimo paveikslą 1689 m. įtaisė Marijos Sodalicijos altoriuje. Krizostomas Motiejus Volodkevičius 1643 m. įsteigė Kražiuose šv. Benedikto ordino moterų vienuolyną. 1638 m. Kražių parapijos bažnyčiai sudegus, klebonas Mykolas Mazelevičius Borkauskas pastatė naują bažnyčią ir įtaisė didžiausius Žemaitijoje varpus. Didžiausias varpas svėrė 6 300 svarų. 1709 m. ši bažnyčia sudegė, varpai sutirpo. Tomas Uvainis, Varnių kanauninkas, 1745 m. perkeltas į Kražius, pastatė naują medinę bažnyčią. 1758 m. vysk. Antanui Tiškevičiui norint Kražių klebonas Dominykas Mankauskis pastatė koplytėlę ir vienuolyną vad. marijavitkoms, kurios atvyko iš Vilniaus. Jų niekam nešelpiant, vienuolės išvyko, o koplytėlė ir vienuolynas sunyko. Toje vietoje buvo padarytos kapinės.

Likvidavus jėzuitų ordiną 1773 m., kolegija atiteko Edukacinei komisijai. 1797 m. kolegiją pradėjo valdyti karmelitai. 1817 m. jie buvo pašalinti. Mokykla atiteko civiliams mokytojams. 1842 m. gimnazija perkelta į Kauną.

1809 m. jėzuitų statyta bažnyčia pradėjo griūti. 1821 m. ji buvo uždaryta. Prieš pat uždarymą gimnazijos vadovybė išėmė iš altoriaus Marijos Dangun Ėmimo paveikslą ir patalpino knygyne. Čia nuo drėgmės jis ėmė pūti. Tuomet Kražių

gimnazijos piešimo mokytojas P.Šybilskis, norėdamas paveikslą konservuoti, supjaustė jį į gabalus. Vienas ant kito sudėti gabalai dar greičiau supuvo. O Sodalicijos paveikslas po bažnyčios uždarymo, jau gerokai laiko ir drėgmės apnaikintas, buvo perneštas į Kražių gimnazijos koplyčią.

1863 m. kunigavo V.Dembskis, aktyvus 1863 m. sukilimo dalyvis.

1941 m. jėzuitų Nekalto Marijos Prasidėjimo bažnyčia sudegė.

Benediktinės 1757.VI. 13 padėjo kartinį akmenį mūro bažnyčiai. Pinnoji bažnyčia buvo atstatyta 1643 m. Bažnyčia, kuri išgarsėjo skerdynėmis, baigta 1762 m. Jos didžiajame altoriuje esantį Marijos paveikslą aštuntoji perdėtinė Scholastika Mackevyčaitė papuošė sidabro aptaisu.

1893.XI.22 įvyko garsiosios Kražių skerdynės. Jų priežastis buvo ta, kad rusai pasiryžo ne tik surusinti, bet ir supravoslavinti Lietuvą. Lietuviai visokiais būdais tam priešinosi. Šioje kovoje ypač pasižymėjo Žemaičių vysk. Valančius, o vėliau ir slaptoji lietuvių spauda. Rusai, matydami, kad per bažnyčias palaikoma lietuviybė, pradėjo jas persekioti. Jie neleido statyti naujų bažnyčių ir remontuoti senų. Ėmė uždarinėti vienuolynus, o vienur kitur ir bažnyčias. Tuo pat metu daug kur buvo statomos naujos cerkvės. Valančius mokė priešintis rusams. Pirmiau reikią gražiuoju prašyti vyriausybę, kad neuždarytų bažnyčių. Jei tatai negelbėtų, tuomet visiems reikią susirinkti į šventorių ir bažnyčią ir jokia būdu neleisti jos uždaryti. Pirmas toks pasipriešinimas įvyko Tytuvėnuose. Vėliau, 1886.XI — uždarant Kęstaičių bažnyčią, prie kurios gyveno pasenę ir ligoti kunigai. Čia atvykę rusų žandarai išvaikė žmones, bažnyčios altorius sugriovė, kryžius sulaužė, paveikslus ir vėliavas sukapojo, net trobesius sugadino, kad nebegalima būtų juose gyventi. Bažnyčios gynėjus įkalino. Dar 1938 m. prie jos griuvėsių buvo išlikę vartai su užrašu: „Nuo rusų engėjo čia bočiai kentėjo dėl mūsų tikybos šventos“. (Kęstaičiai yra 9 km į vakarus nuo Telšių.)

Pagaliau rusų valdžia nutarė panaikinti Kražių bažnyčią, vienuolyną ir kapus. 1891 m. vysk. Paliulionis, gavęs įsakymą išgabenti į Kauną vienuoles, kurį laiką delsė, rūpindamasis, kad įsakymas būtų pakeistas, bet pagaliau liepė jį vykdyti. Tuo tarpu žmonės sujudo. Buvo paduoti keli prašymai ieškant užtarimo ne tiktai carui, bet net ir užsienio valdovams. Caro atsakymo nesulaukdami, žmonės ėmė dieną ir naktį budėti bažnyčioje. Bijojo, kad policija, nesulaukusi atsakymo, jos neuždarytų. Policija daug kartų bandė išvaikyti žmones, o valdžios įsakomi kunigai mėgino iš bažnyčios išnešti Švč. Sakramentą, bet tikintieji neleido. Pagaliau atvyko bažnyčios uždaryti Kauno gubernatorius Klingenbergas su dideliu būriu žandarų. Jis vel tui bandė prikalbėti žmones geroju išeiti iš bažnyčios, tie nesisiskirstė. Rusams panaudojus jėgą, šventoriuje susibūrę vyrai, ginkluoti pagaliais, puolė ginti mušamųjų ir kilo smarkios muštynės su žandara. Jos truko ligi pat ryto, kol atvyko pareikalautas būrys kazokų. Minia žiauriausiu būdu buvo išsklaidyta. Kai kurie bėgdami prigirė patvinusioje Kražantės upėje. Kiti, sugaudyti prie bažnyčios ir namuose, buvo suvesti prie valsčiaus valdybos, skaudžiai sumušti ir susodinti į kalėjimą. Iš viso žuvo 9 ir 54 žmonės buvo sužeisti.

Kražių bažnyčios gynėjų teismas įvyko beveik po metų Vilniuje. Visuomenės pasipiktinimas valdžios priemonėmis buvo toks didelis, jog kaltinamuo-

sius veltui apsiėmė ginti žymiausi Rusijos advokatai. Suimtieji buvo kaltinami padarę iš anksto suplanuotą inteligentų ir lietuviškų laikraščių sukurstytą maištą. Tačiau advokatai, remdamiesi liudininkų parodymais, įrodinėjo, kad dėl įvykių kalta pati administracija, kuri užpuolė nekaltus žmones besimeldžiant. Jie net reikalavo bausti ne kaltinamuosius, o valdininkus, kad šie daugiau nesavavaliautų ir nedarytų Rusijai gėdos prieš pasaulį. Teismas taip pat švelniai žiūrėjo į kaltinamuosius ir jiems teskyrė mažas bausmes, kurias paties teismo prašomas caras galutinai dovanojo. Buvo palikta po metus galėti tik 4 vyrams, kuriems teismas buvo paskyręs po 10 metų katorgos. Tokiu būdu administracija buvo aiškiai sukompromituota. Pažymėtina, kad Kražių skerdynių reikšmė tautiškam judėjimui buvo didelė. Rusų žiaurumas pirštu prikišamai parodė priespaudos jungą, o laiminga bylos baigtis padrąsino dar griežčiau kovoti su ta priespaula. Lietuviškoji spauda dar labiau paplito, į kovą stojo vis platesni visuomenės sluoksniai, mokiniai atsisakė rusiškai kalbėti maldas, eiti į cerkves ir ėmė burtis į kuopeles.

Kražių bažnyčia iki 1908 m. neveikė, o 1910 m. buvo suremontuota.

PAVEIKSLAS. Jėzuitų bažnyčioje yra buvęs stebuklingas Marijos paveikslas. Jo kopija esanti Raperavilio mieste Šveicarijoje. Apie jį rašęs jėzuitas Pranciškus Paprockis.

Dabar didžiajame altoriuje yra Marijos paveikslas. Ji pavaizduota visu ūgiu, ant pusmėnulio. Apačioje šv. Benediktas ir šv. Skolastika. Dalis Marijos figūros papuošta sidabriniais ir auksiniais aptaisais.

ATLAIDAI. Roko, Marijos Nekalto Prasidėjimo.

6. LIŠKIAVA

VIETA. 9 km į šiaurės rytus nuo Druskininkų.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Lazdijų dekanatas.

VARDAS. Nuo Lietuvos didiko Liškaus Žibinto, kuris Jogailos valia 1382.VI.-II. 15 nužudęs Krėvos pilyje Kęstutį. Liškiava buvo jo dvaras.

ISTORIJA. Liškiava garsi piliakalniu ir pilimi. Manoma, kad pilį pastatė DLK Erdvilas XIII a. Ant vieno iš trijų piliakalnių, vadinamo Alkakalniu, buvo aukuras Perkūniui ir kūrenama amžinoji ugnis. Todėl kalnas dar vadinamas Perkūnkalniu. 1450 m. čia pastatyta pirmoji bažnyčia, buvusi kaip Merkinės filija. Po 100 metų šią bažnyčią Liškiavos savininkas Mikalojus Radvila Rudasis atidavė kalvinams. M.Radvilos sūnams grįžus į katalikybę, po 1570 m. Liškiavoje kalvinizmo jau nebuvo kam remti, todėl Vilniaus vyskupas B.Vainius ir E. Valavičius stengėsi atgauti iš kalvinų bažnyčią. Tai pavyko 1624 m. Aptarnaudavo ją Merkinės klebonas.

Liškiavos turtų savininkas Radžiminskis atstatė suirusią bažnyčią.

Nuo 1644 m. Liškiavos bažnyčia gavo parapijos teises. XVII a. pab. naujas Liškiavos savininkas Kosilo senąją bažnyčią nugriovė ir jos vietoj pastatė naują medinę. 1694.XII.4 Kosilo Liškiavos turtus užrašė čia prieš dvejus metus įsikūrusiems dominikonams. Vienuoliai pastatė vienuolyną. 1695 m. pastatė barokinę baž-

nyčią ant antrojo piliakalnio. Ji buvo baigta tik 1741 m. Bet Kosilo žentams nepatiko uošvio testamentas, kad jo dukterys nesisavintų Liškiavos turtą. Jie surinko Vilniuje paleistų karių, Gardino apylinkėje pasamdė totorių ir, sudarę 300 žmonių ginkluotą būrį, 1699.V. 10 užpuolė Liškiavos vienuolius, juos sumušė ir apiplėšę išviję. Dominikonai užvedė teisme bylą ir 1703 m. teismas pripažino Liškiavos turtus jiems, kol Kostilo žentai neišmokės jiems uošvio testamente nurodytos 300 000 auksinių sumos. Sūduvai patekus prūsų valdžion 1797 m., buvo atimti dominikonų turtai, suvaržytas naujų kandidatų priėmimas. Liškiavos vienuolyne 1799 m. dar buvo 15 vienuolių, o 1814 m. mirė jų paskutinis. Bažnyčia tais metais paversta parapijine. Vienuolyne buvo įrengtas kalėjimas nusikaltusiems Seinų vyskupijos kunigams. Carų laikais vienuolynas paverstas kareivinėmis, o sovietmečiu po remonto buvo planuojama pionierių stovykla. 1808 m. į bažnyčią trenkė žaibas ir smarkiai ją sužalojo. Ji vargais negalais 1827 m. buvo suremontuota. Senoji medinė parapijos bažnyčia 1844 m. nugriauta.

PAVEIKSLAS. Pagal legendą, tas paveikslas esąs rastas vieno sielininko Priešlaupio upėje ties Karaliaučiumi. 1693 m. padovanotas Liškiavos dominikonams.

Paveikslas pieštas ant drobės. Jis papuoštas sidabriniais aptaisais ir vainikais. Tai esanti Budslavo paveikslas kopija, buvusi dominikonų bažnyčios didžiajame altoriuje.

7. PANEVĖŽYS

Plačiau aprašyta ankstesniame skyriuje.

PAVEIKSLAS. 1. 1507 m. įkurtos Panevėžio senamiesčio filijos bažnyčios didžiajame altoriuje buvo Dievo Motinos paveikslas. Prie jo kabojo 5 sidabriniai votai.

2. Antroje Panevėžio bažnyčioje, statytoje 1629 — 1631 m., didžiajame altoriuje buvo Dievo Motinos paveikslas su 17 sidabriniais votais. Stebuklingas paveikslas galėjo būti perneštas iš pirmosios bažnyčios. Tolesnis likimas nežinomas.

3. 1781 m. dešiniajame Nevėžio krante, netoli naujojo Panevėžio, buvo pastatyta trečioji medinė bažnyčia, šv. Petro ir Povilo titulu. Šios bažnyčios dešinės koplyčios altoriuje buvo Švč. M. Marijos mirimo paveikslas su sidabrine karūna, tikinčiųjų laikomas stebuklingu. Jis su visu altoriumi buvo perkeltas iš senosios bažnyčios, statytos 1629—1631 m.

8. RASEINIAI

Plačiau aprašyta ankstesniame skyriuje.

PAVEIKSLAS. 1. XVII a. autoriai rašo, kad pirmoje dominikonų koplyčioje buvo stebuklingas Marijos Čenstakaviškės paveikslas. Su vainikais ir sidabriniais aptaisais.

2. Kitas stebuklingas Marijos paveikslas kabojo vienuolyno kapitulės salėje. Jis papuoštas sidabriniais aptaisais ir vainikais.

9. RŪKAINIAI

VIETA. 17 km į pietryčius nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Turgelių dekanatas.

VARDAS. Iš upėvardžio Rūkainė.

ISTORIJA. Padavimas sako, kad čia pirmą bažnyčią apie 1400 m. pastatęs Vytautas. Tikresnė žinia, kad pirmoji medinė bažnyčia — Šv. Vaitiekaus — buvo įkurta 1538 m. Vilniaus vyskupo Pauliaus Algimanto Alšėniškio. 1812 m. ji sudegė. Pasakojama, kad kareiviai pamaldų metu paleidę patrankų salvę ir pataikę į didįjį altorių. Kilęs gaisras bažnyčią sunaikino. Vilniaus arkidiakonas Mykolas Dukalskis 1820. V.26 prašė kapitulą, kad padėtų pastatyti naują, tačiau šis reikalas buvo atidėtas „geresniems laikams“.

Rusai 1866 m. bažnyčią užgrobė ir pavertė cerkve. Parapijiečiai buvo prievarta užrašyti stačiatikiams. Bet 1905 m. papūtus laisvesniams vėjams jie grįžo į katalikybę. 1907 m. pareikalavo grąžinti bažnyčią. Kun. Petkevičius, nesitikėdamas jos atgauti, 1912 m. pastatė medinę bažnytelę. Tik 1918 m. bažnyčia grįžo katalikams. 1918 m. perstatyta į mūrinę.

PAVEIKSLAS. Stebuklingas Marijos paveikslas prieš rusams užgrobiančią bažnyčią dar buvo. Po 1863 m. sukilimo jis perkeltas į Kenos cerkvę, paverstą iš katalikų koplyčios. Po to paveikslas buvo atgabentas su iškilminga procesija atgal į Rukainius. 1918 m. popai paveikslą išsivežė į Rusiją.

Šiuo metu bažnyčios kairiajame altoriuje yra Marijos su Kūdikiu ant kairės rankos paveikslas. Dydis apie 1,5x1,8 m. Paveikslas padengtas mediniu sidabruotu fonu ir mediniu auksuotu apdaru. Abi figūros su karūnomis. Už galvų saulės, tarp kurių spindulių — žvaigždės.

Dešiniajame altoriuje yra šv. Roko iš Monpeljė stebuklingas paveikslas. Kabo 8 votai. Iš šalių vieno ir kito šoninio altoriaus yra Jėzaus su surištom rankom ir Jėzaus su erškėčių vainiku statulos.

ATLAIDAI. Šv. Mykolo (titulo), XV. 16, Nekalčiausios Marijos Širdies.

10. SIMNAS

Plačiau ankstesniame skyriuje.

PAVEIKSLAS. Spėjama, kad paveikslai galėjo sudegti — bažnyčia degė keturis kartus. Galėjo žūti per karus. Tiksliai likimas nežinomas.

1. Marijos Čenstakaviškės paveikslas buvo bažnyčios kairiajame altoriuje. Jis garsėjo stebuklais. Iš votų vyskupas apie 1700 m. net leido padaryti taurę.

2. Kitas paveikslas buvo didžiajame altoriuje. (Žinias suteikė apie 1982 m. zakristijonas Č.Godliauskas.)

11. SMILGIAI

VIETA. 21 km į vakarus nuo Panevėžio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Šeduvos dekanatas.

VARDAS. Senovėje žemė buvusi blogai išdirbta, augo daug smilgų.

ISTORIJA. 1655 m. karalius Jonas Kazimieras su žmona Liudvika Marija apdovanojo Smilgių bažnyčią turtais. Tada, manoma, ir pradėta statyti Šv. Jurgio bažnyčia. 1690 m. ją perstatė klebonas Jurgis Jakševičius. 1761 m. dėl senumo jau netiko naudoti. 1764 m. klebonas Antanas Vaitelis grafo Jurgio Jono Flemingo, LDK iždininko patarėjo, ir parapijiečių lėšomis 1764 m. pastatė trečią, dabartinę bažnyčią. 1858 m. jos frontonas ir bokštai iš naujo perstatyti, o bokštų kupolai apdengti angliška skarda. 1873 m. kryptančių bažnyčią klebonas Jonas Radavičius suremontavo. Vysk. Beresnevičius 1877.VIII.20 ją pašventino.

Bažnyčios altoriai yra XVII — XVIII a. meistrų darbas. Tai vieni iš gražiausių meninių altorių visame Pabaltijyje.

Prie kunigo Radavičiaus slapta buvo pastatyta nauja varpinė. Kleboną įskundė uredninkas. Atvažiavo ispravnikas, bet klebonas jį ir kitus komisijos narius dieną naktį vaišino, o varpinės pastatą purvais apdrabstė. Komisija pripažino varpinę „sena“. Buvo nubaustas ne klebonas, o uredninkas.

PAVEIKSLAS. 1768 m. bažnyčia turėjo 6 altorius. Penktajame altoriuje buvo stebuklingas Švč. Mergelės Marijos Loretaniškės paveikslas. Apie jį vyskupo Giedraičio vizitacijos akte 1804 m. yra toks užrašas: „Ką stebuklingi paveikslai, yra tradicija Smilgių parapijoje, kad Švč. P. Loretanietės paveikslas kadaise garsėjo stebuklais. To įrodymui buvo dideli maldavimai ir votai, paimti revoliucijos metu. Taip pat Smilgių parapijoje yra iki šios dienos daug šeimų, kurios džiaugiasi atsiminimu patirtų stebuklų. Bet šitie stebuklai niekieno nebuvo užrašomi, taigi nepranešti vyskupui ir liko nesvarstyti“. Šis paveikslas galėjo būti paimtas per prancūzmetį.

Dabar yra sujungti presbiterijoje trys altoriai. I. Kairiajame altoriuje nuleidžiamas Marijos su Jėzumi ant kairės rankos paveikslas. Rankoje yra škaplierius.

2. Viršuje yra Marijos Paaukojimo šventykloje paveikslas.

3. Šoniniame dešiniajame altoriuje yra toks kaip I, tik be škaplierių. Votų nėra.

ATLAIDAI. Bažnyčios pašventinimo pirmas sekmadienis po Marijos Dangun Ėmimo. 40 val. adoracijos per tris Sekminių dienas pagal popiežiaus Pijaus VI indultą 1789 m., taip pat šio popiežiaus leisti šv. Jurgio ir šv. Juozapo, šv. Pranciškaus II spalio sekmadienį; leidus popiežiui Klemensui XIII 1759 m., Švč. M. Marijos Dangun Ėmimo, įvesti vysk. Paliulionio 1895 m., Naujųjų Metų, pirmieji sekmadieniai po metų ketvirčių. Dar, be kitų, Rožinės, šv. Kazimiero.

12. ŠUMSKAS

VIETA. 27 km į pietryčius nuo Vilniaus.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija. Turgelių dekanatas.

VARDAS. Anksčiau vadinosi Slabadėlė ar Laukininkai. Priklausė Sakavičių giminei. Apie 1618 m. dvarą nusipirko Kazimieras Šumskis. Nuo jo pavardės ir kilo vardas, nors vėliau savininkai keitėsi.

ISTORIJA. 1696 m. pirmą bažnyčią pastatė Mykolas Šumskis ir pakvietė čia dominikonus. 1705 m. buvo įsteigtas jų vienuolynas. Jie 1767 — 1789 m. pastatė naują mūro bažnyčią, kurią konsekrovo vysk. Volčackis. 1848 m. dominikonų vienuolynas buvo panaikintas. Jų bažnyčia paversta cerkve 1866 m. išbuvo iki 1915 m. Varpinė pastatyta 1835 m. 1908 m. medinė bažnyčia atvežta iš Lavoriškių. 1917 m. mūrinė bažnyčia grįžo katalikams. Prie jos išlikęs vienuolynas.

PAVEIKSLAS. Dominikonų laikais bažnyčioje buvo stebuklingas Marijos Čenstakaviškės paveikslas, pieštas Vaidzevičienės. Dovanotas bažnyčios steigėjo ir papuoštas paaukuotais vainikais bei sidabriniais aptaisais.

ATLAIDAI. Arkangelo Mykolo (titulo).

13. VILNIAUS ARKIKATEDRA BAZILIKA

VIETA. Prie Neries ir Vilnelės santakos.

ISTORIJA. Po Lietuvos krikšto 1251 m. buvo statoma katedra Lietuvos širdyje — Vilniuje. 1253 m. rugsėjo 8 d. — Marijos Gimimo dieną— Mindaugas vainikavosi karaliumi pagal karalių karūnavimo formuliario reikalavimus toje mūrinėje katedroje. (Jos pamatus neseniai surado Vilniaus katedros tyrinėtojai.) Tada Vilnius buvo vadintas Naujapiliu.

Nužudžius Mindaugą, katedra paversta Perkūno šventykla. 1387.III. 10 per Lietuvos krikšto atnaujinimą vėl atsirado katedra, aukuro vietoje pastatytas altorius.

Vilniaus katedra buvo pašvęsta Švč. Trejybės, Švč. Marijos ir šv. Stanislovo, vyskupo ir kankinio, garbei. Sekančių 1388 metų katedros pašventinimo akte buvo pažymėtas tik šv. Stanislovo ir šv. Vladislovo titulas, neminint to, kas buvo įrašyta Jogailos steigimo akte ir popiežiaus Urbono bulėje.

1419 m. bažnyčia sudegė. Vytautas pastatė naują. Prie jos lietuvių didikai pristatė puošnias koplyčias. 1480 m. Kazimieras Jogailaitis pastatė gražiausią Karališkąją koplyčią.

Vilniaus katedroje buvo vainikuojamas DLK vainiku — mitra Vytautas Didysis ir kiti didieji kunigaikščiai iki Stepono Batoro laikų.

1522 m. bažnyčia remontuojama, bet 1530 m. ją sunaikina gaisras. Pradėta vėl remontuoti 1534 m. Baigta 1557 m. Katedra įgijo renesanso stilių. Bet ji pradėjo grimzti ir teko 1596 m. sustiprinti pamatus.

Po 1610 m. gaisro iškėjo vėl perstatyti. Šiuo metu bažnyčia gavo Šv. Kazimiero koplyčią. Joje 1636 m. buvo padėti 1603 m. kanonizuoto šv. Kazimiero palaikai.

1655 m. katedrą žiauriai apiplėšė maskoliai. Buvo padaryta didelė žala kultūros vertybėms. Rusus 1661 m. išvijus, teko bažnyčią IV kartą perstatyti. 1666 m. ji atstatyta baroko stiliumi. 1769 m. dėl nestiprių pamatų nugriuvo miesto pusėje esąs bokštas, virsdamas įlaužė Karališkosios arba Valavičių koplyčios skliautus, užmušdamas tuo metu koplyčioje buvusius šešis kunigus. Vilniaus vysk. Ignoto Masalskio rūpesčiu katedrą 1777 m. pradėta perstatinėti. Buvo atrinktas lietuvių Lauryno Stuokos-Gucevičiaus projektas.

Praslinkus 400 m., kai šv. Kazimieras buvo kanonizuotas, 1921 m. Vilniaus vysk. J. Matulaitis su kapitula parašė Šv. Tėvui Benediktui XV raštą, prašydamas leidimo iškilmingai švęsti kanonizacijos jubiliejų. Prašė Vilniaus katedrą ta proga pavadinti Bazilikos vardu. Popiežius 1922.1.15 davė šitokį atsakymą:

„Popiežius Benediktas XV

Amžiams atsiminti — Vilniaus katedros bažnyčiai, kurioje šv. Kazimiero Išpažinėjo, ne tik tos vyskupijos, bet ir visos Lietuvos dangiškojo Patrono, yra laikomos mirimo liekanos, visai teisingai, tiek atsižvelgiant į senumą, tiek į didumą ir dailės veikalų vertę, yra skaitoma tarp žymesnių visos šalies bažnyčių. Kai lietuviai po krikšto pažino Kristaus tikėjimą, toje pačioje vietoje, kur buvo pagonių šventykla, pastatyta šioji bažnyčia Švč. Trejybės, Švč. Marijos, šv. vyskupo Stanislovo ir šv. Vladislovo pavadinimu. Lenkų karalių ir Lietuvos didikų kunigaikščių išdabinta ir padidinta, dažnai priešų rankų draskoma ar ugnies deginama, nuolat amžiais liaudies ir žymesniųjų žmonių aukomis atnaujinama, iki mūsų gadynės yra amžinas seno pamaldumo ir tikėjimo paminklas. Varpinės bokštas, bažnyčios frontas, marmuro statulos puošia dailų bažnyčios priekį. Viduje sienos išdabintos piešiniais. Didysis altorius yra garsus sidabrinio tabernakuliu. Tarp dešimties bažnyčios koplyčių labiausiai pasižymi toji, kur šv. Kazimiero kūnas brangiausioje urnoje uždarytas yra garbinamas, kurią kasmet aplanko nesuskaitomos tikinčiųjų minios, kad išmeldus šv. Patrono pagalbos. Bažnyčia turi labai daug šventų daiktų, daugelio šventų vyskupų ir kankinių relikvijos yra joje.

Tad atmindami, nuolankiai mus prašant Vilniaus vyskupui Broliui Jurgiui Matulaičiui, kad šiomet, kuomet šv. Kazimieras Išpažinėjas mūsų pirmtako Leono X iškilmingai buvo kanonizuotas, nurodyta katedros bažnyčią, kurioje to karalaičio karstas, kaip jau minėjome, pamaldžiausiai garbinamas, sutiktume pakelti Mažosios Bazilikos laipsniu. Mes noriai sutikome prašymo išklausyti. Dėl to noriai imdami domėn visas aplinkybes, gerai žinodami ir rimtai apsvarstę, besivadovaudami apaštalių valdžios pilnybe, dabar ir visam metui Švč. Trejybės, Švč. Marijos, šv. Stanislovo vyskupo — kankinio ir šv. Vladislovo Išpažinėjo katedros bažnyčią Vilniuje keliame ir darome Mažąją Baziliką ir jai teikiame visas garbės teises ir privilegijas, kurios teisėtai priguli Romos mažosioms bazilikoms. Ir tai leidžiame, kad šis laiškas visuomet sulig mūsų prašymo nenustotų galios, vertės ir visuomet būtų reikšmingas, kad savo pilnas ir visiškas pasėkas turėtų ir būtinai padėtų tiems, kam tai dabar rūpi ir gali rūpėti ateity. Taip reikia teisingai suprasti ir spręsti. Nuo šio laiko sutraukoma valdžios žinia ar be žinios. Visa kam nespriešinant duota Romoje pasšv. Petrą prispaudus Žvejo žiedą sausio mėn. 15 d. 1922 m. Mūsų popiežiavimo aštuntaisiais P. Card. Gasparri a Secretis Status“.

Po 1931 m. pavasario potvynio katedra remontuota.

Rusams okupavus Lietuvą, Bazilika 1949.VII.25 m. palikta be kunigo. Nors nebuvo pamaldų, tūkstančiai žmonių lankė šv. Kazimiero relikvijas. Buvo mokami draudimo mokesčiai.

1950.III.31 tam tikra komisija, pasikvietusi Katedros komiteto pirmininką, pranešė: „Nuo šios dienos Katedra esanti valstybės nuosavybėje: joje būsiąs įrengtas muziejus...“

1952.X.9 vysk. K.Paltarokas su kai kuriais Vilniaus kunigais lengvąją mašiną pervežė šv. Kazimiero relikvijas į Šv. Petro ir Povilo bažnyčią, o karstą pervežė sunkvežimiu. Iš Katedros vėliau buvo pervežti ir 192 votai.

Pareiškimai generalisimui Stalinui ir kitoms instancijoms dėl Katedros grąžinimo, šv. Kazimiero koplyčios palikimo, taip pat šv. Kazimiero palaikų perkėlimo tuometinėmis sąlygomis aprašymas yra 1954 m. Vilniuje išleistoje vysk. K.Paltaroko knygoje „Karalaitis šv. Kazimieras“ ir žurnale „Švyturys“, 1989, Nr. 12, psl. 15—16.

Bazilikos išorėje galerijos su šešiomis dorėnų stiliaus kolonomis yra Vilniaus universiteto profesoriaus K.Jelskio darbo gipsinės statulos: pietų pusėje DLK, o šiaurės pusėje jėzuitų ordino šventųjų. Katedros frontone portikas su italų skulptoriaus Rigio Nojaus Aukojimo figūrine kompozicija. Portiko šonuose yra to paties italų dailininko didelės Mozės, Abraomo ir keturios evangelistų statulos. Viršuje penkios barelfinės apaštalų gyvenimo scenos: 1. Šv. Dvasios atsiuntimas; 2. luošojo išgydymas; 3. šv. Petro pamokslas; 4. gydęs ligonį šv. Povilas; 5. Ananijaus ir Safiros mirtis. Ant katedros stogo skarda apmuštos trys medinės statulos: viduryje šv. Elena su kryžiumi, kairėje šv. Stanislovas ir dešinėje šv. Kazimieras. Okupantai, užkabinę lynais už traktoriaus, šias tris statulas nuvertė, o pačią Baziliką pavertė paveikslų galerija.

Šalia bažnyčios yra varpinė. Apatinė dalis statyta XIII a. Po to bokštas buvo įjungtas į Vilniaus gynybinės sienos sistemą. 1522 m. architektas Aunusas pristatė dar du aukštus. XIX a. pr. bokštas perdirbtas pagal klasikinį stilių. Per I pasaulinį karą rusai išvežė keturis labai brangius XVIII — XIX a. varpus.

....Katedroje įsikūrė... sandėlis. Vėliau pastatas perėjo LTSR revoliucijos muziejaus žinion. 1956.11.1 Katedrą iš revoliucijos muziejaus perėmė LTSR dailės muziejus. Perdavimo akte buvo užfiksuota visa pastato būklė, kuri tuo metu buvo tikrai apverktina — išgrobstyta ir sunaikinta bažnyčios inventorių, išdaužyti altoriai, sulaužyti baldai ir t.t. Katedra ne kartą buvo apiplėšta. Daug baldų buvo naudojami kaip teatrų ir kino studijų rekvizitas. Antai dalį bažnytinio turto muziejus atsivežė iš „Lenfilmo“. Nemažai turto (apie du vagonus) išvežė arkivyskupas R.Jalbžkovskis. Tiesiog iš metalo laužo ištraukėme dekoratyvines tvoras. Pasakoti apie padarytą Katedrai žalą būtų galima ilgai — tai skaudi tema. Ir muziejus nuo pirmos dienos ėmėsi globoti ir atkurti visa tai, kas išliko ar buvo grąžinta Katedrai.

Katedra uždengta storo vario stogu, kurį vokiečiai karo metais buvo nuėmę. Atliktas vidaus kapitalinis remontas. Paros ir metų laikų temperatūrų kaita pragaištingai veikė statinio viduje esančius paveikslus ir vargonus. Šiuo metu Katedroje palaikomas pastovus mikroklimatas — sumontuota ir veikia švedų gamybos automatinė oro kondicionavimo sistema.

Svarbu paminėti, kad Potsdamo (Vokietija) „Šulis“ firma restauravo istorinius Juozapo Radavičiaus vargonus. Restauruojami meno ir dailės kūriniai. Katedroje paklotos granito grindys, marmuro grindys koplyčioje. Muziejus dar ruošiasi atstatyti buvusias frontono skulptūras — šventųjų Kazimiero, Stanislovo ir Elenos.“

Dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys

„Atgimimas“, 1989.1.13, 3 psl.

1988.X.22 per Sąjūdžio steigiamąjį suvažiavimą paskelbiamas nutarimas grąžinti Katedrą. 1988.X.23 rytą prie jos durų šv. Mišias aukojo kardinolas ir vyskupai.

1989.II.5 įvyko sugrįžimas į Katedrą. Ta proga išleistas paveikslukas su Katedra ir šv. Kristoforu.

1997 m. prieš Velykas atstatytos statulos ant frontono.

1998. VI 1.04 dienraštis „Lietuvos rytas“ atskleidė šimtmečiais slėptuvėje laikytų neįkainojamų vertybių paslaptis, išspausdinęs Valdo Bartasevičiaus straipsnį.

Ieškoti Lietuvos meno vertybių paragino 1962 m. kultūros ministro pavaduotojas Vytautas Jakelaitis, vėliau Paulius Galaunė. Lietuvos Dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys rūpinosi Katedros lobiais. Nerasta jų nei Lenkijoje, nei Maskvos muziejų saugyklose.

1984-1985 m., prieš įrengiant švedų oro kondicionavimo sistemą, pradėti archeologiniai ir architektūriniai tyrimai.

„Buvo 1985-ųjų kovo 27 d. Tik dabar, praėjus trylikai metų, apie tos dienos įvykius „Lietuvos rytui“ pasakojo jų dalyvis R.Budrys. Pasitarėme su Katedros archeologu Napaliu Kitkauskui ir nusprendėme atidengti dar vieną itin mus sudominusią vietą. Įtarėme, ten kažką turėtume rasti. Ultragarasis aparatas toje vietoje skleidė labai keistus signalus. Pasirengėme fotografuoti, parūpinome pakavimo ir plombavimo medžiagų, metalinių dėžių, paruošėme Taikomosios dailės muziejaus numerių. Mat įstatymu buvo numatyta, kad vertybės, pažymėtos kokios nors muziejaus numeriu, negali būti išvežtos nuolatiniam saugojimui į jokią kitą vietą. Tad nusprendėme, kad, radę vertybių, tuojau pat jas pažymėsime Taikomosios dailės muziejaus numeriu.

Iki paskutinio momento apie šiuos pasirengimus žinojome tik mes su N.Kitkausku. /.../

Ėmėme ardyti sieną. Išmušėme vieną išilginę plytą, antrą. Pasigirdo kažkieno skeptiškas balsas: „Nieko čia nėra!“ Paėmęs laužtuvą dunkstelėjau ir pajutau, kad plyta lengvai sujudėjo. Kalėme toliau ir laužtuvas tuoj įsmigo į ertmę. Buvau pasiėmęs žibintą. Pašviečiau vidun — ir sutvisko auksas. Prisimenu, visiems pabalo veidai.“

Buvo rasta apie 270 relikvijorių, taurių, monstrancijų ir kitų katedrai priklausiusių vertybių.

PAVEIKSLAS. 1. Spėjama, kad paveikslas yra iš XVI — XVII a. 1689 m. Žemaičių vysk. Kazimieras Pacas Vilniaus Katedros klebonui savo testamente užrašė 100 vengrų svarų sidabro Marijos paveikslo papuošimui. Apie paveikslą sakoma, kad jis vadinamas Juodoju“ ir garsus stebuklais. Vilniaus kapitulos aktuose yra žinių apie gautąsias malones prie to paveikslo.

Paveikslas panašus į Čenstakavos. Jis yra su sidabriniais aptaisais, gausiai papuoštu gėlėmis, apkabinėtas votais. Ant Marijos galvos yra vainikas. Ovalinius pa-

veikslo rėmus laiko du angelai. Pora angelų laiko ir Marijos monogramą.

(1) Šv. Petro koplyčioje yra Dievo Motinos su Kūdikėliu vidutinio dydžio paveikslas ovaliniuose rėmuose. Marija iki pusės, kiek šonu, veidas pasuktas į kairę. Kairėje rankoje laiko Kūdikėlį, dešinę ranką prie krūtinės. Kūdikėlis kairėje lyg ką laiko, o dešine laimina. Galva truputį palenкта į Motiną. Tik Marija su vainiku. Aplink abiejų galvas aureolės. Visas paveikslas ir rėmai apdengti sidabriniu-auksiniu aptaisu. Matosi tik veidai, rankos ir Jėzaus pėdos.

2. Karalius J.Sobieskis, vykdamas gelbėti nuo turkų Vienos, LDK kariuomenės etmonui J.K.Sapiegai pavedė prilaikyti Septynpilio (Siebenburgeno) kunigaikštį Tokoly, kuris buvo palankus turkams ir savo valdomoje srityje buvo įvedęs protestantizmą. Sapiega užėmė šios srities miestą Ozavą ir iš Trzciano bažnyčios paėmė stebuklingą Marijos paveikslą. Trzciano gyventojai to paveikslo labai gailėjosi, ieškojo ir jau 1721 m. žinojo, kad jis yra Vilniaus Katedroje. Betgi apie to paveikslo buvimą Vilniuje nėra nei dokumentų, nei tradicijos. Suprantama kodėl. Įsigijus tokiu būdu paveikslą, padarius „beatum scelus“ (šventą nusikaltimą) būdavo stengiamasi nutylėti jo kilmę, kad tikrieji savininkai nepareikalautų grąžinti.

(2) Netoli durų kairės pusės koplyčioje yra altorius su pritaikytu jam paveikslu ovaliniuose rėmuose. Marija stovi ant pusrutulio, primynusi pusmėnulį ir žaltį su obuoliu, rankas sudėjusi maldai prie krūtinės, galvą pakreipusi į dešinę. Raudona tunika ir mėlynų apsiaustu, palaidais plaukais. Iš kraštų ties klubais yra dvi angelų galvutės. Votų nėra.

14. VILNIAUS AUGUSTINŲ ARBA ŠVČ. M. MARIJOS RAMINTOJOS

VIETA. Kiek žemiau rotušės.

ISTORIJA. Pirmasis bandęs įkurti Vilniuje augustinus buvo vyskupas Eustachijus Valavičius. Bet jo pastangos nedavė vaisių. Tik 1671.IV.2 Augustinų generolas davė leidimą kurtis Vilniuje. Provincijolas tuo tikslu atsiuntė 1673.1.4 į Lietuvos sostinę Fulgencijų Dryackį. Sekantis provinciolas Amadėjus Malčinskis 1675. V.8 įsakė Dryackiui pasilikti Vilniuje tol, kol bus įkurtas vienuolynas. Unitų metropolitas Kiprijonas Žochovskis padovanojo vienuoliams Viešpaties Atsimainymo koplyčią, statytą 1670 m. buvusiame tuščiame sklype prie Savičiaus gatvės. Kitais šaltiniais, bažnyčių augstinai pastatė unitų Šv. Kozmo ir Domijono bažnyčios, kuri sudegė per 1655 m., vietoje. Pagal Kirkorą, toji vieta priklausiusi karmelitams. 1742 m. koplyčia per didįjį gaisrą sudegė. Tada augstinai 1746 — 1768 m. pastatė didelę mūrinę bažnyčią su keturių aukštų bokštu. Joje buvo dvylika altorių. Prie įėjimo dešinėje pusėje buvo Kenčiančio Išganytojo koplyčia, įsteigta Podbypentų. Prieš ją, atskiroje patalpoje, buvo įrengtas brangenybų kambarys. Virš jo biblioteka. Bažnyčioje prie vieno pilioriaus kabojo senas puikaus darbo Vytauto paveikslas, pargabentas čia iš panaikinto, kitados Vytauto įsteigto, Brastos augustinų vienuolyno. 1808 m. rusų valdžia augustinus nukėlė į Kauną. Bažnyčią atidavė globoti karmelitams. 1812 m. prancūzai joje įrengė karo sandėlį. 1854 m. rusų valdžia bažnyčią uždarė. 1859 m. pavertė Šv. Andriejaus cerkve. Čia gyveno ir mokėsi katalikų renegatas kun. Juozapas Siemaška, perėjęs pravoslavijon, pasiekęs metropolito ir patriarcho laipsnį. Jis rūsčiai persekiojo katalikus ir unitus.

1919 m. bažnyčia grįžo katalikams ir nuo 1926 m. įsikūrė Rytų apeigujėzuitai. Prie bažnyčios buvo vienuolynas, kurį 1803 m. nupirko Universitetas ir įsteigė vargonininkų ir liaudies mokytojų kursus. Uždarius Universitetą, nuo 1833 iki 1842 m. čia buvo Dvasinė akademija, vėliau perkelta į Petrapilį. Po II pasaulinio karo okupantai bažnyčią pavertė sandėliu.

„Bažnyčia šiandien yra prikimšta... kiaulių! Šaldytų, pusiau perpjautų kiaulių! Šaldytos kiaulės Lietuvos bažnyčioje — mūsų dienų tikrovė! Prikrauta dar ir gėrimų!

O žmonės čia meldėsi...“

(„Geležinis vilkas“, 1989, Nr.2.)

1990 m. bažnyčia grąžinta, bet neveikianti.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Augustinai savo bažnyčioje buvo įsteigę Marijos Paguodėjos broliją. Didžiajame altoriuje buvo šios brolijos stebuklingas Marijos Paguodėjos paveikslas. Panaikinus augustinų vienuolyną, paveikslas drauge su brolija buvo perkeltas į Šv. Jono bažnyčią ir įtaisytas pirmoje nuo durų kairės pusės Šv. S. Kostkos koplyčioje.

APRAŠYMAS. Paveikslas panašus į Krokuvos augustinų bažnyčioje esantį paveikslą. Pieštas ant drobės. Dydis 2,14x 1,55 m. Jo pagrindas ir Marijos skara yra tamsiai mėlynos spalvos, aptaisas papuoštas brangiais akmenimis ir votais iš sidabro, o Kūdikio — paausutas. Du sidabriniai angeliukai laiko ant Marijos galvos karūną. Visa Marijos figūra skleidžia sidabrinčius spindulius. Kai paveikslas dar buvo augustinų bažnyčioje, virš jo ant aukso juosta apvestos skardos kabojo užrašas „Convertam luctum lorum in gaudium“ (Jų liūdesį paversiu džiaugsmu).

Šv. Jono bažnyčioje tas užrašas pakabintas atskirai. Kiekvieną dieną prie šio paveikslo klūpojo būreliai žmonių.

ATLAIDAI. Marijos Paguodėjos šventė buvo švenčiama sekmadienį po Šv. Augustino ir sutraukdavo minias žmonių.

15. VILNIAUS BENEDIKTINIŲ ŠV. KOTRYNOS BAŽNYČIA

Plačiau — ankstesniame skyriuje.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Jis buvo atgabentas iš Drogičino, kur benediktinės išvaikė rusai. Paveikslas įtaisytas Seserų koplyčioje prie pat presbiterijos. Benediktinės jį labai gerbė ir tvirtino, kad Dievo Motina kartais keičianti savo veido išraišką.

APRAŠYMAS. Paveikslas buvo po stiklu poliruotuose rėmuose. Pieštas aliejiniais dažais. Dydis 73x58 cm. Prie paveikslo buvo prikabinta keliolika votų. Marija sudėtomis rankomis ir į kairę palenkta galva. Žiūri į Kūdikėlį Jėzų, gulintį edžiose.

16. VILNIAUS BERNARDINŲ ŠV. PRANCIŠKAUS IR BERNARDO

VIETA. Prie Šv. Onos bažnyčios.

ISTORIJA. DLK Kazimieras Jogailaitis 1469 m. pakvietė į Vilnių pranciškonus observantus ir davė jiems žemės bažnyčiai bei vienuolynui pasistatyti. Bažnyčia buvo pastatyta senovės lietuvių šventyklos vietoje. Nugriovus provizorinę medinę bažnyčią, 1525 m. buvo pastatyta nauja mūrinė, teužimanti dabartinės presbiterijos vietą. XVI a. II p. prie bažnyčios pristatyta graži varpinė su gotikos stiliaus bokštu. Pati bažnyčia buvo praplėsta. 1594 m. naujai pašventinta. 1655 m. ji labai nukentėjo nuo rusų užpuolimo. 1677 m. bažnyčią atnaujino Vilniaus gynėjas Lietuvos etmonas Mykolas Pacas. 1794 m. ji vėl nukentėjo. XIX a. pr. atnaujinta. 1864 m. prie bažnyčios esąs vienuolynas buvo paverstas kareivinėmis.

1746 m. įrengti Kristaus laiptai Jono ir Marijonos Milkevičių lėšomis. Tų laiptų kiekvienoje pakopoje per vidurį padėtos šventųjų relikvijos. Po II pasaulinio karo rusams okupavus Lietuvą, šv. relikvijos buvo išdraskytos, o bažnyčia uždaryta.

Bažnyčia nėra grąžinta, bet atšventinta ir veikia nuo 1995.10.04.

PAVEIKSLAS. Viename iš keturiolikos altorių kairėje navoje buvo stebuklingas paveikslas. Dievo Motinos paveikslą popiežius Klemensas VIII atsuntė Vilniaus tėvūnui Jonui Pacui 1598 m.

A.Zabitis-Nezabitauskis knygoje „Vilniaus bažnyčios“, (V., 1940) rašo, kad paveikslas yra. Vadinas, dar prieš karą buvo. Kun. N.Švogžlys-Milžinas „O šv. Vilniau“ (Marijampolė, 1940 m.) rašo, kad bernardinų bažnyčioje yra „Švč. Angeliškosios Mergelės ypatingasis paveikslas, kurį garbina ir prie kurio meldžiasi tik didieji Vilniaus miesto nusidėjėliai. Yra čionai net pamaldi tradicija prie šito Dievo Motinos paveikslo. Tradicija — vienu atveju šešis kartus prieiti prie šio paveikslo ir vis gailėtis. Esą tada ateinąs didis noras būtinai atlikti gerą viso gyvenimo išpažintį. Esą čia, bernardinuose, pasitaiso net visi kiekiausi nusidėjėliai. Užtenka jiems čionai ateiti, įsižiūrėti į Angelišką Marijos paveikslą, truputį atsidusti — ir nusidėjėlio sąžinė prabylanti“.

17. VILNIAUS ŠV. JONO ARKIPRESBITERINĖ BAŽNYČIA (Krikštytojo ir Evangelisto)

VIETA. Prie Universiteto.

ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia pastatyta 1387 m. lietuvių šventyklos vietoje. Antroji bažnyčia pastatyta 1426 m. ir 1427.1.10 ją pašventino Kujavų vysk. Mykolas ir Polocko vysk. Stanislovas. Šiai bažnyčiai 1518.IV. 12 popiežius Leonas X suteikė arkipresbiterinės titulą. Tas pats popiežius buvo 1513 m. patvirtinęs ir pirmąją parapijinę mokyklą, įsteigtą prie Šv. Jono bažnyčios. Laikui bėgant bažnyčia buvo perstatinėjama ir puošiamą. Paskutiniu metu laikui ji buvo didžiausia Vilniaus bažnyčia. Kai vysk. Valerijonas Protasevičius pakvietė į Vilnių jėzuitus, jiems nupirko namus prie Šv. Jono bažnyčios. Jėzuitai tuoj stengėsi gauti bažny-

čią savo žinion. Pasauliečiai kunigai, vadovaujami klebono Roizijaus, ir Vilniaus magistratas tam priešinosi. Žygimantas Augustas 1571 m. ginčą išsprendė jėzuitų naudai, ir Šv. Tėvas Pijus V tai patvirtino 1571.XII. Jėzuitai bažnyčią gražiai atnaujino ir prie jos įsteigė kolegiją, kuri 1579 m. Stepono Batoro buvo pakelta akademija. Bažnyčioje buvo iškilmingai sutinkami karaliai ir valdovai, caras Petras I. Lietuviškus pamokslus joje sakė jėzuitas Sirvydas. Per maskolių okupaciją 1655 — 1661 m. Šv. Jono bažnyčia smarkiai nukentėjo. 1667 m. karalius Jonas Kazimieras įpareigojo Vilniaus gyventojus ją atstatyti. Tada buvo pastatyta ir 50 m varpinė. 1702 m. švedai išgrobstė bažnyčios sidabrinius daiktus. 1737 m. nukentėjusi nuo gaisro, 1740 m. buvo atstatyta. Nuo 1803 m. bažnyčia priklausė Universitetui. 1825 — 1827 m. prof. Podčašinskis restauruodamas bažnyčią pašalino statulas, užtepė freskas ir sunaikino kitų vertybių. Per šią restauraciją keli laikomi stebuklingais Marijos paveikslai buvo pašalinti ir dingo. Juos mini anksčiau rašytojai. Vėliau vietoj dingusių buvo atgabenti kiti iš rusų valdžios uždarinėjamų bažnyčių. Seni XVIII — XIX a. varpai 1915 m. išvežti į Rusiją.

Lietuviams pamaldos vyko 1903 m. Po to tik 1913 m. gautas dvasinės vyresnybės leidimas turėti lietuviškas pamaldas. Nors jos vykdavo labai anksti, 6 val., lenkų šovinistai ir čia kėlė triukšmą.

Po II pasaulinio karo okupantai bažnyčią uždarė ir apiplėšė. Dingo paveikslai ir kiti vertingi daiktai. Minint Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejų, bažnyčia buvo restauruota ir joje įrengtas muziejus.

Bažnyčia atšventinta ir veikia nuo 1991 m.

I PAVEIKSLAS. Kun. A.Fridrichas rašo, kad „rusiškas“ Dievo Motinos paveikslas (nes pieštas bizantiniu stiliumi) yra altoriuje greta zakristijos. Dydis 72x53 cm. Paveikslas vaizduoja Mariją su Kūdikiu ant kairės rankos, su karūnomis ir sidabriniais aptaisais. Apačioje užrašas: „Nuliūdusiųjų paguoda, melskis už mus“. Kunigas Voicekas Kojalavičius tvirtina, kad jis pats prie to paveikslo patyręs daug malonių. Taip pat ir senuose inventoriaus dokumentuose užsimenama apie čia patirtas malones, tačiau aprašymų nėra.

II PAVEIKSLAS buvo pirmoje nuo durų koplyčioje. Perdirbant bažnyčią, 1827 m. nuo jo buvo nuimti brangūs rūbai, o pats paveikslas teko Valatkevičiūtei, kuri jį laikė ligi mirties. Po to vėl grąžintas į bažnyčią. Paveikslas pieštas ant medinių lentelių. Vaizduoja Dievo Motiną su Kūdikiu ant kairės rankos. Rodos, apie šį paveikslą rašo kunigas V. Kojalavičius ir tvirtina, kad, pats pradėjęs Akademijoje profesoriauti, 1643 m. pasiaukojęs Marijai prie šio paveikslo ir patyręs ypatingos Jos globos ir pagalbos.

III PAVEIKSLAS buvo šv. Antano. Trečioje nuo durų kairės pusės koplyčioje. 1891 m. paveikslas parvežtas iš Italijos. Įkurdinus jį Šv. Jono bažnyčioje buvo įsteigta Dievo Motinos Gerosios Patarėjos brolija, turinti daug narių. Prie šio paveikslo kiekvieno mėnesio pirmą šeštadienį būdavo laikomos iškilmingos šv. Mišios, giedamos suplikacijos ir Marijos litanija.

Paveikslas yra kopija Marijos paveikslo, stebuklais garsėjusio nuo XV a., esančio Genezano miestelyje (20 km į pietus nuo Romos). Buvo uždengiamas ir atiden-

giamas tik pamaldų metu. Švč. Dievo Motina vaizduojama veidu prisiglaudusi prie Kūdikėlio ir Jį dengianti savo apsiaustu. Galvas puošia aukso vainikai, išpuošti rubinais ir kt. brangiais akmenimis. Abiejose paveikslo pusėse sukabinti votai, kurių yra per 50. Paveikslo titulas yra Dievo Motina Geroji Patarėja.

IV PAVEIKSLAS. Jis kabojo Loreto koplyčios Skausmingosios Dievo Motinos altoriuje su užrašu „Altare privilegiatum pro defunctis“ (Privilegiuotas altorius už mirusius). Tai reiškia, kad prie šio altoriaus atlaikytos šv. Mišios Šv. Sosto privilegija yra apdovanotos visuotiniaais atlaisdais už mirusius. Savo laiku čia buvo įsikūrusi Skausmingosios Dievo Motinos brolija. Jai priklausė daugiausia miesto tarnai, kurie tą paveikslą labai prižiūrėjo ir puošė. Advento metu prie jo laikomos rarotos, o kiekvieno mėnesio pirmąjį penktadienį — ypatingos pamaldos. Septynių Marijos Skausmų šventė čia buvo švenčiama labai iškilmingai.

Paveikslo titulas — Skausmingoji. Pieštas ant drobės. Dydis 2x 1,8 m. Atvaizduota Švč. Dievo Motina, ant kelių laikanti nuo kryžiaus nuimtą Išganytojo kūną. Iš dešinės pusės prie Jėzaus kojų yra šv. Marija Magdalena, o iš kairės — šv. Jonas ir Kleopo Marija. Iš abiejų paveikslo šonų kelios dešimtys votų.

V PAVEIKSLAS buvo Šv. Barboros koplyčioje ir priklausė auksakalių cechui. Tai kopija Dievo Motinos paveikslo, esančio Bialyničių miestely (Gudijoje), kur 1653 m. buvo įsteigtas karmelitų vienuolynas ir kur išgarsėjo stebuklingas Dievo Motinos paveikslas. Kitoje paveikslo pusėje įrašyta: „Dovana (cecho) vyresniojo F.Dysmovičiaus. 1852.X.1“. Dydis 20x18 cm. Visas sidabrinis, iškaltas bareljefiniu būdu, rėmuose po stiklu.

VI PAVEIKSLAS vadinosi Studentų Dievo Motinos ir buvo bažnyčios gale, evangelijos pusės altoriuje. Seniau kabojo ant sienos už didžiojo altoriaus. V.Kojalavičius rašo, kad šis paveikslas buvo studentų sodalicijos ir jie pirmieji priėjo yra patyrę malonių.

18. VILNIAUS MISIONIERIŲ VIEŠPATIES DANGUN ŽENGIMO BAŽNYČIA

VIETA. Subačiaus gatvė.

ISTORIJA. Vienuolius misionierius arba lazaristus į Vilnių 1685 m. pakvietė vysk. Aleksandras Katavičius, o Kotryna Radvilienė (karaliaus Jono Sobieskio sesuo) dovanuoja jiems Subačiaus priemiestyje buvusius Sanguškų rūmus. Ten Teofilis Plateris (nes vienas misionierius padėjo flateriams sugrįžti į katalikybę) 1695 — 1698 m. ant Išganytojo vardu pavadintos kalvos pastatė jiems bažnyčią, kuri galutinai baigta tik 1753 m. Prie bažnyčios vienuoliai pasistatė vienuolyną, kuriame buvo seminarija, didelė biblioteka ir spaustuvė. 1800 m. bažnyčia tapo parapijine. 1812 m. ji ir vienuolynas nukentėjo nuo prancūzų. Rusai 1838 m. vienuolyną paverė kalėjimu, o paskui kareivinėmis. 1844 m. bažnyčią uždarė. 1862 m. tikintieji ją atkovojo. Po I pasaulinio karo prie jos vėl grįžo misionieriai. Po II pasaulinio karo rusai bažnyčią taip pat uždarė.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Bažnyčios šoniniame altoriuje, kairėje pusėje, buvo

stebuklingas Škaplierinės Dievo Motinos paveikslas. Uždarius bažnyčią, jis buvo perneštas į karmelitų vienuolyną, o ir tą uždarius — į Šv. Jono bažnyčią, kur buvo įtaisytas šoniniame altoriuje, kairėje presbiterijos pusėje. Šv. Jono bažnyčioje prie šio paveikslo visuomet buvo laikomos gegužinės pamaldos.

APRAŠYMAS. Pieštas ant drobės. Dydis 2,9x1,9 m. Šalia kabojo keletas votų. Marija atvaizduota stovinti, ant dešinės rankos laikanti Kūdikėlį. Kita ranka praskleidusi apsiaustą tarsi kviečianti ateiti ir ieškoti globos. Ant paveikslo nėra škaplierių—jie buvo įduoti į Marijos ir Kūdikio rankas.

19. VILNIAUS BAZILIJONŲ ŠVČ. TREJBĖS BAŽNYČIA

VIETA. Prie Aušros Vartų.

ISTORIJA. Padavimas sako, kad toje vietoje, kur dabar yra Švč. Trejbės bažnyčia, Algirdo žmona Julijona buvo pastačiusi medinę cerkvę. Konstantinas Ostrogiškis, nugalėjęs maskolius prie Oršos, čia 1514 m. pastatė gotikinę mūrinę bažnyčią. 1536 m. Žygimantas I prie jos liepė įsteigti ligoninę. Ją pastatė Ulrichas Hozijus. Po 1596 m. Brastos unijos Zigmantas Vaza 1608 m. prie bažnyčios įkurdino vienuolius bazilijonus, kurie čia išbuvo ligi unijos panaikinimo. Po 1743 m. gaisro bažnyčia su vienuolynu naujai atstatyti.

1821 m. rusai bažnyčią pavertė cerkve ir ant jos viršaus padarė medinį bizantinio stiliaus kupolą. 1846-1848 m. rusai bažnyčią perstatė — pavertė bizantinio stiliaus cerkve. Po I pasaulinio karo bažnyčia grąžinta katalikams. Po II pasaulinio karo uždaryta.

Lietuvai tapus nepriklausoma, ši bažnyčia 1991 m. grąžinta unitams vienuoliams bazilijonams.

PAVEIKSLO ISTORIJA. V.Kojalavičius rašo, kad rusai buvo įsitikinę, jog Marijos paveikslas priklausęs Bizantijos imperatoriui, po to Haličo valdovams ir pagaliau patekęs į Maskvą. Paveikslą į Vilnių atvežė kaip kraitį Maskvos kunigaikščio Jono III dukterė Elena, 1494 m. ištėkėdama už DLK Aleksandro. Po Elenos mirties 1513 m. paveikslas pateko į Nekalčiausios Dievo Gimdytojos cerkvę, o šiai 1517 m. sudegus — į Švč. Trejbės bažnyčią. Bazilijonai šį paveikslą labai gerbė ir vertino. Maskoliams besiantinant prie Vilniaus, 1655 m. jie paveikslą išvežė į Karaliaučių. Rusus iš Vilniaus išvijus, jis vėl grąžintas į Švč. Trejbės bažnyčią.

V.Kojalavičius sakosi skaitęs atitinkamus dokumentus, būtent derybų su Maskva dėl amžinos taikos. 1669 m. rusai siūlė paleisti 50 karo belaisvių bajorų, jei jiems bus grąžintas šis paveikslas. Taip pat jis mini, kad jo laikais Vilniuje tą paveikslą lygiai gerbė ir katalikai, ir pravoslavai. Rusų istorinės komisijos aktuose (Petrapilis, 1842, Nr. 127) randame žinių apie bandymą šį paveikslą atgauti atgal į Maskvą.

Paveikslas pieštas ant beržinių lentų. Priėjo buvo daug votų.

20. VILNIAUS TRINITORIŲ (VIEŠPATIES JĖZAUS)

ŠVČ. IŠGANYTOJO BAŽNYČIA

VIETA. Antakalnis.

ISTORIJA. Bažnyčią su vienuolynu 1694-1717 m. įsteigė Vilniaus vaivada ir Lietuvos etmonas Jonas Kazimieras Sapiega. Skulptūros darbus atliko milanietis Petras Peretis 1700-1705 m. Jis puošė ir Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčią. Rusams panaikinus trinitorių vienuolyną, bažnyčia 1864 m. paversta arkangelo Mykolo cerkve. Sunaikinta dalis papuošimų, altorių ir kt. 1918 m. bažnyčia grįžo katalikams. Remontuojant 1924 m. vienuolynas buvo perdirbtas į Universiteto klinikas. Po II pasaulinio karo rusai vėl bažnyčią atėmė ir ją savo reikalams naudojo karininkų mokykla. Po nepriklausomybės atgavimo įkurta seminarija ir 1993.11.17 grąžinta bažnyčia, bet nėra atšventinta. 1998 m. seminarija persikėlė į Vilniaus Jeruzalę.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Stebuklingas Dievo Motinos paveikslas buvo vienuolyno koridoriuje. Vienuolyną panaikinus, perneštas į Šv. Jono bažnyčią ir įtaisytas altoriuje prie zakristijos.

APRAŠYMAS. Paveikslas vaizduoja Mariją su Kūdikiu. Tai paaukuotos skardos bareljefas metaliniuose gėlėmis išpuoštuose rėmuose. Marijos su Kūdikėliu veidai ir rankos piešti ant drobės. Ant abiejų krūtininių yra trinitorių kryžiai, škaplieriai, ant galvų vainikai. Ant paveikslo dugno išspaustos angelų galvutės. Jėzus rankoje laiko Žemės rutulį. Prie paveikslo metaliniame apvade yra bareljefinis įrašas: „Consolatrix afflictorum, orą pro nobis“ — „Nuliūdusiųjų Paguoda, melskis už mus“.

* * *

1. ALKOVIČIAI

Plačiau ankstesnėje dalyje.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1752 m. Žemaičių vyskupas pagalbininkas Aleksandras Horainis savo žemėje įsteigė parapijinę bažnyčią, o jo brolis vysk. Mikalojus Horainis 1760 m. padidino jos turtus. Medinė bažnyčia buvo dar praplėsta 1885 m. kunigo Edvardo Voicechausko pastangomis. 1905 m. pastatyta mūrinė Marijos Aplanckymo titulo bažnyčia. Po II pasaulinio karo čia dar atvažinėjo kunigas, bet jam neleido eiti pareigų ir bažnyčią rusai uždarė.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Alkovičių kaimo gyventojų Petro Kužembos, dar vadinamo ir Belevičium, varganoje trobelėje ėmė garsėti malonėmis Išganytojo Motinos paveikslas. Ligoniai ir kenčiantys čia stebuklingai atgaudavo sveikatą ir patirdavo kitų ypatingų malonių. Todėl tikintieji pastatė koplytėlę ir jon pernešė paveikslą. Pagal kitus šaltinius, koplytėlę pasistatė pats Kužemba ir pasisavindavo prie paveikslo sudedamas aukas. Vyskupo Kazimiero Bžostovskio pasiūsta komisija 1699.X 1. 12 atstatė Kužembą nuo koplyčios valdymo ir pavedė ją globoti Rodoškovičių klebonui Taduui Gluchovskiui. Jis ėmė užrašinėti prie paveikslo vykstančius stebuklus, kurių 1698 — 1757 m. buvo suregistruota 77.

1987 m. lankantis Alkovičiuose, vietinė senutė sakė, kad stebuklingą paveikslą kunigas išvežė į Kostenevičius ir įkurdino didžiajame altoriuje. Paveikslo dydis apie 20x40 cm.

APRAŠYMAS (iš kitų knygų). Paveikslas yra didžiajame altoriuje. Pieštas ant medžio. Dydis 20x20 cm. Paausiuotuose rėmuose. Papuoštas sidabriniais aptaisais ir vainikais su brangiais akmenimis. Marija su Kūdikiu Jėzumi ant kairės rankos. Yra daugiau kaip 40 votų.

ATLAIDAI. Buvo VII.2 didžiausi.

2. DIDIEJI EISMANTAI

PAVEIKSLAS. Kun. Gumpenbergas savo garsiajame veikale „Adas Marianus“ pateikia XVII a. Eismantų Marijos paveikslo istoriją. Jį radusi didikų Eismantų dukra Ona. Dėl ypatingų įvykių, vykusių Eismantų giminėje ir siejamų su šiuo paveikslu, jis palaikytas stebuklingu. 1660 m. įtaisytas Eismantų bažnyčioje.

Pagal V.Kojalavičių, Ona Eismantaitė radusi aukse įsodintą brangakmenį ir jame įbraižytą Švč. Marijos paveikslą, kuris dar Eismantų namuose ėmęs garsėti stebuklais. Autorius aprašo įvairius to brangakmenio ir jo savininkės nuotykius bei įvykius. Vysk. Jono Zavišos Daugėlos potvarkiu stebuklingasis brangakmenis atiduotas Eismantų bažnyčiai. Bet bažnyčios dokumentuose tokio stebuklingo paveikslo ant brangakmenio neminima.

3. DUNILOVIČIAI

VIETA. 132 km į šiaurės rytus nuo Vilniaus, 30 km į rytus, pietryčius nuo Gluboko.

PRIKLAUSYMAS. Buvęs Užvilijos dekanatas.

ISTORIJA. Švč. Trejybės bažnyčią pastatė Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis. 1527 m. Jonas Izaikovskis Dolmantas, Ašmenos pakamaris ir LDK izdo sekretorius, gavęs Dunilovičius iš Albrechto Stanislovo Radvilos 1624 m., bažnyčią padidino ir aprūpino reikmenimis.

Elzbieta Izaikovskaitė, DLK vėliavininko ir Upytės seniūno Kristupo Bialozoro žmona, 1683 m. čia įsteigė dominikonų vienuolyną. 1796 m. vienuoliai pastatė naują mūrinę bažnyčią ir į ją pernešė paveikslą. 1866 m. bažnyčia paversta cerkve. Vienuolynas uždarytas.

Bažnyčia yra dviejų bokštų, trijų navų. Pagal dabartinį Baltarusijos šaltinį, statyta 1769-1773 m.

Gluboko klebonas sakė, kad bažnyčia uždaryta 1945 m. Kiti sakė — apie 1965 m. Dabar bažnyčia apleista. Vidus, kaip dabar matyti, buvęs labai puošnus, ypač didysis altorius. Bažnyčia graži. Ant vartelių 1887 m. data.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Vysk. Mikalojus Pacas šį paveikslą parsivežė iš Florencijos. Iš jo paveikslą gavo dovanų minėta Elzbieta Izaikovskaitė ir padovanojo Dunilovičių bažnyčiai.

1867 m. dominikonų bažnyčią pavertus cerkve, katalikų prašymu Švč. M. Marijos Loretiškės su sidabriniais aptaisais ir karūnomis paveikslas buvo perneštas į parapijos bažnyčią. 1892 m. ji sudegė. Naują medinę bažnyčią pastatė vietos klebonas Aleksandras Dulko Marijos Abromavičienės lėšomis.

Pastačius naują bažnyčią, paveikslas pakabintas didžiojo altoriaus viršutinėje dalyje.

Bažnyčios archyvai buvo gaisrų sunaikinti.

MALONĖS. 1892 m. parapijinė bažnyčia nuo žaibo sudegė su visais altoriais ir reikmenimis. Vien tik Švč. Marijos paveikslą parapijiečių džiaugsmui pavyko išgelbėti. Tai buvo laikoma akivaizdžiu stebuklu.

4. DVORCAS

VIETA. 42 km į šiaurės vakarus nuo Baranovičių, 40 km į šiaurę, šiaurės rytus nuo Slonimo.

ISTORIJA. Medinę bažnyčią Dievo Kūno titulo, kaip Jelno Marijos Ėmimo Dangun bažnyčios koplyčią, pastatė Mikalojus Kęsgailą ir apdovanojo turtais. 1516 m. klebono perstatytą bažnyčią 1674 m. konsekravo sufraganas Slupskis. 1907 m. parapijiečiai pastatė mūrinę bažnyčią. 1978 m. kunigas buvo apkaltintas spekuliacija auksu ir pasodintas kalėjiman. Vėliau, kartą naktį valdžios pareigūnai su kolūkio pirmininku priešaky įsilaužė į bažnyčią ir, vertingesnius daiktus susikrovę į sunkvežimį, išvežė. Žmonės sakė, lyg ir į Minską. Bažnyčioje įrengė sandėlį, po metų pastatas visai apleistas. 1980 m. lankantis bažnyčioje, statytoje iš geltonų plytų, vaizdas buvo toks: viduje perėjo karveliai, vitražai išdaužyti, mėtosi medinių altorių, rėmų, katafalko, klausyklių liekanos. Bokšte dar kabo vertingas varpas.

Bažnyčios šventoriuje yra kunigo Jono Karvelio, mirusio 1933.IX.25, buvusio 59 m. amžiaus, antkapis su nuotrauka ir lietuvišku įrašu.

PAVEIKSLAS. Sufragano Mikalojaus Slupskio (1668-1674) vizitacijoje minimas stebuklingas Marijos paveikslas.

5. LIETUVOS BRASTA

VIETA. 160 km į pietus nuo Gardino.

PRIKLAUSYMAS. Anksčiau priklausė Vilniaus arkivyskupijai.

VARDAS. Per Būgo upę buvo brasta. XVII — XX a. vieta vadinosi Lietuvos Brasta. Po lenkų okupacijos 1921-1939 m. vadinta Brestnad Būgom.

ISTORIJA. Anksčiau Lietuvos Brasta buvo miestas su daugeliu katalikų šven-

tovių. 1836 — VI. 1 rusai pradėjo statyti karinę tvirtovę. Katalikų bažnyčios ir vie- nuolynai buvo panaudoti kariniams reikalams arba nugriauti. Liko tik viena katali- kų bažnyčia, kuri 1851 m. sudegė. Katalikai priemiestyje pasistatė naują bažnyčią. Ją 1856 m. konsekrovo Vilniaus vysk. Vaclovas Žilinskas. Tvirtovės vidury 1879 m. buvo pastatyta D.Grimo suprojektuota cerkvė. Ją lenkai pavertė bažnyčia. Mies- tas smarkiai nukentėjo per II pasaulinį karą.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Kartą šį paveikslą kartu su kitomis brangenybėmis iš Šaravcų, kur jis tada buvo, pagrobė totoriai. Bet Podolės generolas Mykolas Po- tockis sutriuškino su grobiu bėgusius totorius, belaisvius išvadavo ir paveikslą iš- gelbėjo. Pakabino jį savo rūmų koplyčioje. Po M.Potockio mirties jo žmona šį pa- veikslą padovanojo dominikonų bažnyčiai, kur jis pradėjo garsėti stebuklais.

APRAŠYMAS. Paveikslas buvo įstatytas priemiesčio bažnyčios šoniniame altoriuje. Apie 1 m aukščio, su sidabrinio aptaisu, karūnomis ir daugeliu votų. Die- vo Motina kiek pasilenkusi prie miegančio Kūdikelio. Iš dešinės pavaizduotas šv. Jonas Krikštytojas.

6. MEŽIREČIAI

VIETA. 24 varstai nuo Volkovysko. 15 varstų nuo Izabelino, 26 km į pietry- čius nuo Volkovysko, 12 km į pietus nuo Želvos.

PRIKLAUSYMAS. Volkovysko dekanatas.

ISTORIJA. Parapijinė Švč. M. Marijos Aplankymo titulo bažnyčia pastatyta 1533 m. Motiejaus Kločeko lėšomis. 1746 m. perstatyta. Pagrindiniame šios bažnyčios altoriu- je buvo Švč. Dievo Motinos paveikslas, kuris inventoriaus dokumentuose visada vadina- mas stebuklingu. Bet gal dėl to ši bažnyčia ėmė kai kam nepatikti. 1891 m. išsirūpintas iš valdžios dekretas dėl šios bažnyčios, kaip pavojingos pravoslavijai, uždarymo. Ir ji buvo uždaryta. 1900 m. nugriauta. Jos vietoje pastatyta pravoslavų cerkvė. 1905 m. paskelbus religijų tolerancijos įstatymą, vėl imta rūpintis atstatyti bažnyčią. 1907 m. darbai prasidė- jo. 1911 m. tikėtasi juos užbaigti. Bažnyčia buvo statoma neogotikinio stiliaus.

Mežirečių cerkvė uždaryta apie 1964 m. Iki šiol ji apleista. Bažnyčia uždaryta apie 1968 m. Po karo dar buvo kunigas, bet jį pasodino į kalėjimą. Tada atvažinėjo kitas kunigas, paskui bažnyčią uždarė ir joje padarė sandėlius. Dalį daiktų — staci- jas, alterius — išvežė į Kremianicą (12 km į šiaurės vakarus nuo Želvos).

Tikintieji kreipėsi į valdžią su prašymais. Žadama grąžinti kas pagrobta. Vie- nas žmogus sakė, kad valdžia duodanti 6 000 rublių, bet reikės labai daug darbo ir lėšų atstatymui.

Kelios šeimos ėjo į cerkvę ir meldėsi rusiškai. Dauguma ėjo į bažnyčią ir mel- dėsi lenkiškai. Klausiau moteriškės, kokios jinai tautybės. Sakė esanti baltarusė. O paklausta, kokia kalba kalbanti, atsakė: „Po prastu“.

Vienas žmogus pasakojo, kad per karą bažnyčios bokšte buvo vokietis su kul- kosvaidžiu. Tą vokiečių nušovė ir bokšto papėdėje palaidojo.

Dabar vietos gyventojai važiuoja į veikiančias bažnyčias, kuriose yra kunigai: Volkovyską, Porozovą, Kremianicą, Slonimą, Ružaną.

Bažnyčia didelė, iš gelsvų plytų. Priekyje su dideliu bokštu. Pati bažnyčia kryžiaus formos, nes iš šalių yra navos.

Vietinės moterėlės sakė, kad vienas paveikslas išsaugotas ir laikomas Mežirečiuose privačiame name. Gal stebuklingas?

PAVEIKSLAS. Uždarius bažnyčią, paveikslas buvo pargabentas į Volkovysko bažnyčią ir turėjo būti laikomas iki naujos pastatymo.

Marija iki pusės. Ant dešinės rankos laiko Kūdikelį, žiūrintį į Ją. Dešine ranka Jis laimina, kaire laiko Žemės rutulį. Abu su karūnomis. Aplink Marijos veidą žvaigždžių vainikas. Yra sidabrinis aptaisas, perlai ir karoliai. Aplink pakabinti 34 votai (1911 m. duomenys). Marija galvą palenkusi link Jėzaus, žiūri tiesiai.

ATLAIDAI. Buvo Marijos Rožinės (Rožančinės) 40 val.

7. RUŽANYSTOKAS

VIETA. 30 varstų į vakarus nuo Gardino, 27 varstai nuo Sokulkos, netoli Dombrovos miestelio Lenkijoje.

VARDAS. Dar buvo vadinamas Krasnystoku, Kreivuoju Stoku. Nuo daugybės rožių imta vadinti Ružanystoku.

ISTORIJA. 1652 m. paveikslą nupiešė protestantas pagal Š.Tiškevičiaus užsakymą. Paveikslas iš pradžių buvo Tiškevičiaus namuose Kreivajame Stoke. Kai ėmė garsėti stebuklais, buvo perneštas į Eufrozinos ir Ščensno Tiškevičių pastatytą Tabonščyznos arba Kreivojo Štoko folvarke medinę bažnyčią.

1662 m. Vilniaus vysk. Jurgis Baltazaras paskyrė specialią komisiją šio paveikslo stebuklingumui ištirti. Tų pačių metų liepos 21 d. Vilniaus vyskupijos kancleris Kazimieras Jonas Vaišnoravičius paveikslą palaimi-

no. Kartu Tiškevičius čia pakvietė 12 dominikonų ir pastatė jiems nedidelį vienuolyną. Kai paveikslas ėmė vis labiau garsėti ir sutraukti daugiau maldininkų, dominikonai savo lėšomis 1759 m. nutarė pastatyti naują bažnyčią ir vienuolyną. Bažnyčia pastatyta 1785 m. Tais pat metais konsekmota. Vienuolyno statyba baigta 1794 m. 1842 m. vienuolynas panaikintas. Bažnyčia tapo parapijine. 1866 m. paversta cerkve.

Pagal Vilniaus arkivyskupijos „Catalogus ecclesiarum 1939“, šį paveikslą 1668 m. vysk. Sapiega pripažino ir paskelbė stebuklingu. Po 1866 m. jis išvežtas į Rusiją.

ATLAIDAI. Sekminės, šv. Petro ir Povilo, Marijos Rožinės.

L. /Cudowny obraz Bogorodzicy w Rozanymstoku Wilno, 1857 m./

5 SKYRIUS. NEŠAIŠKINTA

Šiame skyriuje suminėtos vietos, kuriose yra buvę stebuklingi paveikslai. O ar tebėra dabar, nepavyko sužinoti dėl šių priežasčių: iš vietinių žmonių nepavyko sužinoti nei rasti minimų vietovių, nebuvo galima įeiti į bažnyčią, dėl tolumo ar pavėluotos žinios apie esantį paveikslą nebuvo apsilankyta toje vietoje.

1. DOLHE

VIETA. 1 mylia nuo Pružanų (Baltarusija).

PAVEIKSLO ISTORIJA. Kadaisė pertuos kraštus keliavęs paveikslais nešinas maldininkas iš Romos. Pavalgęs atsisėdęs ant kalvos ir užsnūdęs. Sapne jam pasirodžiusi Švč. Mergelė ir pasakiusi, kad vieną paveikslą čia paliktų. Nubudęs maldininkas nuėjęs pas kaimo seniūną ir įteikęs jam vieną paveikslą. Vėliau šioje vietoje Mergelės Marijos garbei buvo pastatyta koplyčia (J.I.Kraševskio raštai). Nepaisant carinės rusų valdžios persekiojimo, medinė koplyčia išliko iki 1911 m. Nuolatinio kunigo nebuvo, bet šv. Mišios retkarčiais buvo laikomos. Seniau kaime gyveno unitai, dabar pravoslavai.

APRAŠYMAS. Dydis 47x33 cm. Švč. M. Marija Nekaltai Pradėtoji stovi debesyse ant pusmėnulio, pamynusi gyvatę. Rankos sudėtos maldai. Viršutinėje paveiklo dalyje pavaizduota Švč. Trejybė. Virš galvos Dievas Tėvas laiko karūną, prie kojų klūpo šv. Pranciškus Serafietis. Aptaisas sidabrinis, sidabriniai ir spinduliai, mėnulis. Vainikas auksinis, su perlais. Seniausi votai 1737 ir 1738 m.

MALONĖS. Ypač garbino šį paveikslą Kraševskių šeima, kuriai nuo 1798 m. priklausė kaimas. Pasakojama, kad vieną naktį iš koplyčios sklido neįprasta šviesa. Atidarius duris paaiškėjo, kad visos žvakės buvo uždegtos.

Vieną votą su užrašu „Tau, Marija, 1832.111.7“ paaukojo J.I.Kraševskis, dėkodamas už išlaisvinimą iš Vilniaus kalėjimo.

Taip pat pasveiko Kraševskio žmona, dvejų metų sūnelis ir kiti šeimos nariai.

ATLAIDAI. Šv. Onos; jiems popiežius Pijus IX 1858 m. suteikė visą oktavą.

2. JUKNOVAS

VIETA. 15 km į pietus nuo Baltstogės.

ISTORIJA. 1547 m. Lietuvos iždininkas Stanislovas Vloška pastatė mūrinę Švč. Trejybės ir Dievo Gimdytojos bažnyčią ir apdovanojo ją turtais. Pastarąją 1764 m. pastatė kun. kanauninkas Jonas Daniševskis.

PAVEIKSLAS. Stebuklingas Marijos paveikslas jau nuo XVII a. gausiai apdovanotas votais ir brangenybėmis, kurių dalį išpardavė Vilniaus vyskupas Pacas.

3. KOSTENEVIČIAI

PASTABA. Bažnyčia, kaip sakė vietinė gyventoja, apie 1943 m. sudegė ir nieko nepavyko išgelbėti. Atstatė ją apie 1948 m. Tačiau su kunigu nekalbėjau, bažnyčios vidaus nemačiau ir galutinai neįsitikinau. Todėl tik paminiu tą vietovę šiame skyriuje, nors galbūt paveikslas žuvęs.

VIETA. 25 km į šiaurės rytus nuo Vileikos.

PRIKLAUSYMAS. Vileikos dekanatas.

ISTORIJA. Kaimas kadaise priklausė Laskovskiams, kurie 1622 m. jį padovanojo Vilniaus jėzuitams. Kartu jiems perdavė ir medinę bažnytelę, kurią patys buvo pastatę. Jėzuitai 1763 m. čia pasistatė mūrinę bažnyčią Marijos Nekalto Prasidėjimo titulo. Didžiajame altoriuje buvo pakabintas gražus Marijos Nekalto Prasidėjimo paveikslas.

Mūrinė bažnyčia daili. Ant slenksčio 1896 m. data. Dabar didžiajame altoriuje — Aušros Vartų Marijos su aptaisų paveikslas. Dydis 80x125 cm. Jis atkeltas iš Vileikos.

PAVEIKSLO APRAŠYMAS. Marija vaizduojama visu ūgiu. Stovi debesyse ant Žemės rutulio ir primynusi gyvatę. Debesyse šeši angelai. Vienas jų rankoje laiko sidabrinę leliją. Virš Marijos galvos yra Šv. Dvasios pavidalas. Paveikslą puošia sidabrinis aptaisas, vainikas ir žvaigždės. Yra perlų, karolių ir gintarų.

MALONĖS. Seniau buvo 69 įvairūs votai. Vyskupui leidus, jie buvo parduoti lėšoms bažnyčiai atnaujinti.

Stebuklai nebuvo užrašinėjami, bet vietiniai gyventojai pasakoja apie patirtas malones.

1. Tuo metu gyvenęs 20 metų amžiaus Apolinaras Horodničius gimė žaizdotas. Gydytojai nesitikėjo, kad jis gyvens. Motina sūnų pavedė Kostenevičių Marijai. Ligonis ėmė sveikti ir užaugo sveikas.

2. Ona Paradovska iš kaimyninės Alkevičių parapijos ištikus metus sirgo akių liga. Jau ir žmonių pažint negalėjo. 1906 m. Ona nutarė aplankyti Kostenevičių, Kšyvecų ir Budslavo bažnyčias ir paprašyti sveikatos. Kai tik pradėjo melstis Kostenevičių bažnyčioje, praregėjo ir aiškiai pamatė Marijos paveikslą. Nuo to laiko pasveiko. Atsidėkodama aplankė ir kitas dvi bažnyčias, kaip buvo nutamsi.

Pastaruoju metu (1910 m.) šio paveikslo garbinimas kiek sumažėjo iš dalies dėl to, kad rusų valdžia trukdo rengti maldingas keliones, didelius atlaidus.

4. KOTRA

VIETA. Yra tokio vardo upė. Gyvenvietėje prie Skidelio 1986 m. jokios bažnyčios nei paveikslo nepavyko rasti.

PRIKLAUSYMAS. Gardino dekanatas, Ežerų parapijos filija (?).

VARDAS. Nuo Nemuno dešiniojo intako Kotra.

ISTORIJA. Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje seniai buvo stebuklingas Marijos paveikslas, kuris 1750 m. atiduotas jėzuitų misijoms. Stebuklingas paveikslas minimas Vilniaus arkivyskupijos „Catalogus ecclesiarum 1939“.

5. LYDA

VIETA. 90 km į pietus nuo Vilniaus.

VARDAS. „Lyda“ reiškia kirtimą, skynimą, lydimus.

ISTORIJA. Pirmoji bažnyčia Kryžiaus Išaukštinimo titulo funduota Jogai-

los 1387 m. 1414 m. atnaujinta. 1460 m. tapo parapijine. 1770 m. pastatyta nauja bažnyčia.

Antroji bažnyčia. 1756 m. Ignas Scipijonas pakvietė į Lydą vienuolius pijorus ir pastatė bažnyčią. Vėliau buvo pastatyta nauja — Šv. Juozapo Kalasanzos. Ją rusai 1832 m. pavertė cerkve. 1919 m. bažnyčią atgavo katalikai, 1922 m. vienuoliai pijorai. 1980 m. iš bažnyčios padarytas planetariumas.

Trečioji bažnyčia. 1933 m. Lydos priemiestyje Slabadoje pastatyta nauja bažnyčia Marijos Nekalto Prasidėjimo garbei.

Lyda, kaip ir Ašmena, Vileika, Medininkai, Alšėnai, Krėva, kūrėsi lietuvių gyvenamose srityse, kurios slaviškuose kraštuose buvo vadinamos „Litwa w Pasciwa“, o ne rusų žemėse — „Rus Litewska“.

Objektyvi bažnytinė P.Kopeno 1857 m. statistika rodo, kad visų Lydos apskrities parapijų gyventojai yra lietuviškos kilmės.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Vietos archyvai liudija, kad paveikslą 1376 m. į Lydą atvežė pranciškonai, kuriuos pakvietęs Jogaila. Pranciškonai paveikslą atidavę parapijinei bažnyčiai, kurioje jis iki 1861 m. buvo didžiajame altoriuje, o vėliau perneštas į šoninį altorių, kur kaboją virš Aušros Vartų Marijos paveikslo.

APRAŠYMAS. Dydis 115x85 cm. XX a. pr. buvo atnaujintas. Švč. M. Marija iki pusės, su Jėzumi ant kairės rankos, dešine laiko rožinį. Yra sidabrinis aptaisas ir paausuoti vainikai. Apačioje pakabinta keliasdešimt sidabrinių plokštelių; anksčiau jų būta daugiau. 1736 m. inventoriaus apraše minimi aukso vainikai, karoliai, perlai. 1722 m. iš votų buvo padaryta sidabrinė lempa.

MALONĖS. Čia patiriami stebuklai ir malonės būdavo surašomi į specialią knygą. Juos tyrė dvasinė komisija ir 1689 m. Vilniaus vyskupui Kazimierui Bžostovskiui pritariant patvirtino. Todėl visuose dokumentuose šis paveikslas vadinamas stebuklingu. 1777 m. inventoriaus apraše dar minima ši stebuklų knyga, bet XX a. pr. jos jau nebuvo.

6. LYDOS KRIVIČIAI

VIETA. 23 varstai nuo Lydos. Tokios vietos žemėlapyje nerasta. Yra Krivičiai tarp Budslavo ir Kostenevičių, bet čia ne tie.

PAVEIKSLAS. Vilniaus arkivyskupijos „Catalogus ecclesiarum 1939“ minima, kad Lydos Krivičiuose yra stebuklingas Marijos paveikslas. Bet tai buvęs labai mažas kaimas, nes 1866 m. buvo tik 9 gyventojai.

7. NORILIŠKĖS

Būnant Vijoje vienas žmogus sakė, kad paveikslas yra Noriliškėse, bet šios vietovės nepavyko rasti žemėlapyje. Turėtų būti netoli Vijos.

8. ZAPYŠKIS

Pastaba. Vienoje literatūroje rašoma, kad Zapyškyje buvo Jėzaus, išjuokto žydų, paveikslas. Kitoje vietoje rašoma, kad Marijos.

VIETA. 8 km į vakarus nuo Kauno. Kairiajame Nemuno krante.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Aleksoto dekanatas.

VARDAS. Iš Sapiegų pavardės. Gudiškai vadinosi Sapiežyski, vėliau pasidarė Zapijskiai ir Zapyškis. Prieš tai vadinosi Panemunė.

ISTORIJA. Bažnyčią tarp 1566 ir 1578m. pastatė Naugarduko vaivada ir Zapyškio savininkas Povilas Sapiega. Kiti mano, kad jis tik perstatė jau buvusią bažnyčią. Konsekravo 1666 m. Žemaičių vysk. Kazimieras Pacas. 1698 m. pakonsekravo vysk. Jeronimas Kiršenšteinas, matyt, dėl stambių taisymų. Taisyta dar 1744, 1763 ir 1812 metais. Prancūzai laikė joje arklius. 1846 m. patvinus Nemunui, vanduo pakilo bažnyčioje 4 mastus virš žemės paviršiaus. Velykas dažnai tekdavo švęsti mažoje koplytėlėje klebono sode.

Visa bažnyčia dvelkia senove, sienos storos, iki 1 m. Plytos rankų darbo, vietomis perdėtos lauko akmenimis, daug kur pastebimas nesimetriškumas. Stogas yra buvęs dar statesnis. Vargonai — tikras lietuvių namų darbo šedevras. Gražiai išsilaikiusi natūralaus didumo karaliaus Dovydo figūra. Vargonai buvę labai geros konstrukcijos, turėjo 105 cinko dūdas. Per I pasaulinį karą vokiečiai jas išvežė, palikę revizijos raštelį. Bažnyčioje į kairę nuo altoriaus netoli zakristijos durų rodoma vieta, kur buvęs senovės lietuvių aukuras, „iš kurio Vytautas Perkūną išvaręs“. Groteliai prie altoriaus apgraužti Napoleono arklių. Ant vienų spintelių durų išlikę Napoleono karininkų parašai su 1812.VI.24 data. Dešinėje prie įeinamųjų durų yra žymės, kiek kuriais metais didieji potvyniai buvo apsmėgę bažnyčią.

PAVEIKSLAS. Tas paveikslas prieš 1655 m. (pagal kitus šaltinius, per 1829 m. potvynį) atplaukęs Nemunu ant briedžio galvos. (Jo galva išskaptuota iš medžio, o ragai natūralūs.) Ta galva prieš I pasaulinį karą pakabinta ant geležinio retežio prie vargonų. Šie buvo išpuosti šventųjų ir angelų statulomis, kurios vargonams grojant judėdavusios. Paveikslą žmonės nunešė į koplyčią, rytojaus dieną žiūri—paveikslas su galva vėl atplaukė prie Vytauto bažnyčios. Antrą, trečią dieną vėl paveikslas sustojo, užsikabinęs už šaknų. Tad žmonės paveikslą pakabino bažnyčios didžiąjame altoriuje. Per Maskvos įsiveržimą maskoliai tą paveikslą išgabeno į Kauną, bet jis paslaptingu būdu vėl grįžęs į Zapyškį.

Yra ir kitokių padavimo variantų.

Paveikslą atplukdęs elnias ant savo ragų. Karaliaus Augusto II kareiviai jį nugabenę į Kauną, tačiau jis vėl atsiradęs Zapyškyje.

Tasai paveikslas buvo paleistas iš Vilniaus plaukti Nerimi ir Nemunu žemyn, pririšus prie briedžio ragų, prašant Dievo apsaugoti Lietuvos žmones nuo potvynių. Taip patekęs į Zapyškį.

Paveikslas pagarsėjo stebuklais, bet dvasinė vyresnybė nebuvo jų patvirtinusi. 1677 m. buvo 165 votai.

Paveikslo likimas neišaiškintas. 1946 m. pavasarį buvo didžiulis potvynis. Lytys išgriovė sieną ir galėjo paveikslą sunaikinti. Ragai buvo Kauno arkivyskupijos kūrijoje prie vysk. Povilonio.

ATLAIDAI. Šv. Jono Krikštytojo (titulo).

6 SKYRIUS. ŽUVĘ

Šiame skyriuje aprašomi paveikslai, kurie per įvairias negandas buvo sunaikinti. Remiamasi informacija iš istorinių šaltinių arba tų bažnyčių klebonų liudijimu.

1. GELVONAI

Plačiau anketesniuose skyriuose.

ISTORIJA. Žabų dvare 1642 — 1686 m. veikė kalvinų koplyčia. Naujas Gelvonų valdytojas Jonas Krizostomas Daumantas Siesickis 1686 m. kalvinų bažnyčią atidavė pranciškonams ir prie jos pastatė vienuolyną. Tais pat metais miestelyje Siesickis pastatė medinę parapijos bažnyčią Marijos Aplankymo titulo. Vyskupas pavedė ją valdyti pranciškonams. 1700 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. 1842 m. atnaujinta. Sudegė 1897 m. drauge su buvusiu vienuolynu, nuo 1832 m. pavers-tu rusų kareivinėmis. Pagal kitus šaltinius, ten buvo apgyvendinti atsargos kariai. Sudegus vienuolynui, išnyko ir rusų invalidų „kolonija“. 1897 m. dvaro savininkas grafas Gustavas Pliateris su parapijiečiais pastatė naują mūro bažnyčią. 1907 m. ją konsekrovo vysk. Ropas. Koplyčia statyta 1842 m. Antroji koplyčia (į kairę nuo bažnyčios) buvo Žabo kapas.

PAVEIKSLAS. Senoje Gelvonų medinėje bažnyčioje buvo stebuklingas Marijos paveikslas, kuris 1897 m. gaisre žuvo.

Pranciškonai prieš 1775 m. išleido jo paveikslėlį. Marija sėdi soste. Jos galva pakreipta į dešinę. Kūdikį laiko dešine ranka, o kaire suėmusi Kūdikėlio pėdą. Iš Marijos galvos sklinda spinduliai. Po paveikslu lenkiškas užrašas: „Tikras atvaizdas stebuklingo Švč. Marijos paveikslo, esančio Gelvonuose pas tėvus pranciškonus“. Prieš Mariją stalas su atversta ant jo knyga.

2. LIUBAVAS

VIETA. 14 km į pietvakarius nuo Kalvarijos.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Marijampolės dekanatas.

VARDAS. Cariniai rusai šią vietą buvo pavadinę Pasad.

ISTORIJA. Bažnyčia statyta 1717-1744, gal 1734 m., nes tada suteiktos miesto teisės. Antrą bažnyčią pastatė 1770 m., pagal vienus šaltinius, Vižainio klebonas A.Kazlauskas, pagal kitus — seniūnas Juozas Kazlauskas. Tais metais Liubavo bažnyčia tapo parapijine. Iki tol ji buvo Vižainiu filija. Per I pasaulinį karą sudegė. 1931 m. medinę bažnyčią pastatė klebonas Vincas Kudirka. Per II pasaulinį karą bažnyčia vėl sudegė. 1956 m. buvo pastatyta nauja — kaip priestatas prie kapinių koplyčios.

Dalis parapijiečių buvo sulenkinti. Bundant lietuviams, paminėtinas susipratęs vikaras Juozas Montvilas. Lenkuojantys asmenys įskundė vikarą Seinų kurijai, ir jis buvo suspenduotas. 1912 m. vikaras išvyko į Ameriką „Titaniku“. Balandžio 14 d. per avariją iki paskutinės minutės klausė išpažinčių, atsisakęs pasinaudoti gelbėjimo valtimi, išgelbėjo fizinę gyvybę nepažįstamajam, kuriam atidavė savo

leidimą į tą valtį, ir laidavo amžiną gyvenimą daugeliui skęstančiųjų, parengdamas juos mirti su Dievu.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Paveikslas ilgą laiką kabojo ant liepos medžio Trem-pimų kaime (3 varstai nuo Liubavo). Pagal kitus šaltinius, XVIII a. pab. kabojo ant šermukšnio medžio. Iš ten buvo atgabentas į Liubavo bažnyčios dešinę koplyčią. Per I pasaulinį karą kartu su bažnyčia sudegė. Pastačius naują bažnyčią, buvo pada-ryta paveiklo kopija, kuri taip pat labai nukentėjo per II pasaulinį karą, kai sudegė bažnyčia. Ir dabar šio paveiklo kopija blogos būklės. Per gaisrą sudegė ir bažny-čios dokumentai.

APRAŠYMAS. Kai kurie XIX a. autoriai rašo, kad paveikslas panašus į čens-takaviškį. Tačiau iš Liubavo miesto herbo, kurį Stanislovas Augustas, patvirtinda-mas miesto privilegijas 1791 m., yra davęs Liubavui, matyti, kad paveikslas vadi-namas šv. Marijos Trempiniškės. Paveikslas, kurio dydis 50x35 cm, laikomas dvie-jų angelų. Marija stovinti, be Kūdikio, su vainiku ant galvos, rankas sudėjusi prieš save. Panašus herbas buvo pakartotas 1847 m., kai Liubavo miesto herbo projektas buvo nusiųstas į Varšuvą patvirtinti. Paveiksle ant mėlyno dugno Marija balta, pa-veiklo rėmai auksiniai, angelai balti su auksuotais raudonais sparnais. Viso herbo fonas baltas. Galimas dalykas, kad šis vienintelis Lietuvos miestų herbas su Mari-jos atvaizdu yra stilizuotas ir neatvaizduoja tikrojo Liubavo stebuklingo paveiklo.

MALONĖS. 1. Ilgus metus iki 1887 m., kai buvo restauruota koplyčia, prie paveiklo kabojo medinis ramstis — raišojo stebuklingo pagijimo liudininkas.

2. 1904 m. Kalvarijos zakristijono Vincento Kašubos 2 metų dukrelė sunkiai susirgo. Kai gydytojai pranešė, kad mergaitė mirsianti, tėvai ją paaukojo Liubavo Dievo Motinai. Tai įvyko VIII.20. Jau XI.8 mergaitė buvo visiškai sveika ir su motina atvyko į Liubavą padėkoti Marijai. Motina prisiekusi paliudijo apie įvykį ir Marijos pagalbą.

3. PAGIRIAI

VIETA. 28 km į rytus, šiaurės rytus nuo Kėdainių.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Kėdainių dekanatas. Seniau priklausė Vilniaus vyskupijai, Ukmergės dekanatui. 1849 m. įjungta į Žemaičių vyskupiją, 1926 m. — į Kauno vyskupiją ir priklausė Žemųjų dekanatui.

ISTORIJA. Pirmąją bažnyčią 1626 m. pastatė trys broliai — Gabrieliūs, Kris-tupas ir Karolis Bialozarai. Per Šiaurės karą ji sudegė. 1742 m. kun. Penkaševskio rūpesčiu bažnyčia atstatyta. 1876 m. kun. Šimkevičiaus pastangomis naujai persta-tyta. Per II pasaulinį karą 1944 m. bažnyčia sudegė. Parapijos salėje įrengta laikina bažnyčia.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Nuo senų laikų Pagiriai garsėjo Dievo Motinos pa-veikslu. Jį bažnyčiai padovanojo vienas iš jos fundatorių— kun. Bialozaras. Kai bažnyčią sudegino švedai, paveikslas su apdegusiais rėmais rastas kabantis ant me-džio. Pastačius naują bažnyčią, jis įtaisytas didžiajame altoriuje, pakeitus rėmus. Per 1944 m. gaisrą paveikslas žuvo.

APRAŠYMAS. Marija su Kūdikiu ant rankų. Su sidabriniais aptaisais, votais.

MALONĖS. Seniausiai šio paveikslas stebuklingumas paminėtas V.Kojelavičiaus veikale „Miscellanea“. 1650 m. stebuklingi įvykiai ir malonės prie šio paveikslas buvo surašomos į specialią knygą, tačiau nėra žinių, ar kada nors dvasinė vyresnybė jas patvirtino. Bažnyčios archyve jokių dokumentų iš senovės neliko, išskyrus trumpą pažymėjimą kanoniškos vizitacijos 1836 m., kur sakoma: „Rastabulės ir apaštališki laišškai, suteikią atlaides Pagirių bažnyčiai, ir liudijimas apie pagarsėjusius stebuklus prie Švč. M. Marijos paveikslas 1794 m.“

1. Vienas votas su Marijos atvaizdu, padovanotas XVIII a. Kojalavičienės kaip padėka už pagijusį vaiką.

2. Apie 1900 m. viena moteris sirgo akių liga ir visai apako. Pasiaukojusi Pagirių Švč. Dievo Motinai ir pasižadėjusi, jei pasveiks, visados tą dieną kalbėti Marijos garbei psalmes, staiga pamaldų metu praregėjo.

3. Prieš 1911 m. miręs Raila per 20 metų buvęs paralyžiuotas. Niekas gydytojams nepadėjęs, atsidavė Marijos globai ir pasižadėjo, jei atgaus sveikatą, kasmet atlikti maldingą kelionę į Pagirius, į Marijos Aplankymo atlaides, ir ten prie stebuklingo paveikslas sukalbėti rožinį Marijos garbei. Netrukus visiškai pagijo. Gyveno dar keliolika metų ir savo pažadą uoliai vykdė.

ATLAIDAI. Švč. M. Marijos Aplankymo (titulo).

4. RADVILIŠKIS

VIETA. 20 km į pietryčius nuo Šiaulių.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Šiaulių dekanatas.

VARDAS. Nuo Radvilos, XVI a. čia turėjusio dvarą.

ISTORIJA. Pradžioje buvo koplyčia, priklausanti Šiaulių parapijai. 1619 m. Mikalojus Brolnikis išmaldė iš karaliaus Zigmanto koplyčiai turtą, dėl to vysk. Eliaševičius koplyčią pakėlė į Radviliškio parapijos bažnyčią. Šiaurės karo metu bažnyčią apiplėšė švedai. Per 1710 m. marą išmirė visi miesto gyventojai. Kun. Kazimieras Ausėnas 1769 m. vietoj senos pastatė naują medinę bažnyčią Švč. M. Marijos Gimimo vardo. Ją pašventino Žemaičių pavyskapis Adomas Koscia 1789 m. 1868. VIII. 15 bažnyčia visiškai sudegė. Tuometinis klebonas J.Bortkevičius parapijiečių aukomis 1870 m. pastatė naują medinę bažnyčią.

Valančiaus laikais gyvai reiškėsi blaivybė. Bet iš 1915 m. kun. Sarapo raporto blaivininkų suvažiavime matyti, kad iš 1914 m. ruošiamų Pirmajai komunijai vaikų 50 mergaičių ir 56 berniukai jau buvo gėrę; mergaičių: degtinės — 20, alaus — 49; berniukų degtinę buvo gėrę 37, alų—visi 56, vyną—27; 6 berniukai nuo degtinės buvo pasigėrę, 11 pasigėrę nuo alaus ir 1 nuo vyno.

Per 11 pasaulinį karą bažnyčia sudegė. 1945 m. buvo pastatyta mūrinė bažnyčia.

PAVEIKSLAS. Bažnyčios didžiajame altoriuje buvo Čenstakavos Dievo Motinos stebuklingas paveikslas, o šoninėje koplyčioje — Švč. Marijos Škaplierinės paveikslas, papuoštas sidabriniais mėnulio puslankiais. Abu su sidabriniais aptaisais. Žemaičių vysk. J.A.Giedraičio kanoniškos vizitacijos akte 1804 m. yra užsiminta

apie čenstakaviškį paveikslą, kad priėjo žmonės patiria ypatingų malonių ir kad tas paveikslas yra gerbiamas ypatingai, nors patirtos malonės nėra užrašinėjamos. Per XIX a. bažnyčios gaisrą abu paveiksai buvo išgelbėti. Daug žmonių atvykdavo per Švč. Marijos Škaplierinės ir Švč. Marijos Gimimo šventes. II pasaulinio karo metu bažnyčia su paveikslais sudegė.

ATLAIDAI. Marijos Gimimo (titulo).

5. ŠIMONYS

Plačiau ankstesniuose skyriuose.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Šimonyse, rodos, buvo ne vienas Marijos paveikslas ir jų istorijos gana skiriasi. Pagal vieną versiją, žmonės Šimonių apylinkėje ieškojo vietos bažnyčiai pastatyti. Ant eglės rado kabantį Marijos paveikslą. Tai buvo palaikyta Dievo ženklų ir toji vieta parinkta Šimonių bažnyčiai statyti. Ją pastačius, paveikslas buvo įtaisytas didžiajame altoriuje, kur netrukus pagarsėjo stebuklais. Pagal kitą versiją, prie kapų ant didelės eglės kabojęs Marijos paveikslas. Priėjo žmonės šventadieniais rinkdavęsi pasimelsti. Dar prieš bažnyčios pastatymą tas paveikslas laikytas stebuklingu. Statant pirmąją bažnyčią, ji buvo taip suplanuota, kad altorius atsidurtų vietoje eglės, ant kurios paveikslas kabojęs. Remiantis kitais šaltiniais, bažnyčia pastatyta toje vietoje, kur pasirodė Marija. Galėjo taip būti: pasirodymo vietoje prieš statant bažnyčią žmonės pakabinę paveikslą. 1671 .VIII. 15 vysk. Pacas pašventino naują bažnyčią ir padovanojo, be sidabrinės taurės bei arnoto, ir Švč. Marijos Ėmimo į Dangų paveikslą. Ar šis buvo stebuklingas, ar kitas, neaišku. Tik minima, kad 1700 m. užrašyti 35 nepaprasti pagijimai.

Šiuo laiku atsiranda trečias Marijos paveikslas. Jo istorija tokia. Bažnyčia, išstovėjusi daugiau kaip 100 metų, pradėjo irti. Be to, besilankant gausiems maldininkų būriams, ji pasidarė per maža. 1779 m. buvo pastatyta nauja bažnyčia. IX.8 vysk. Giedraitis, pašventinęs ją, įvedė IX.8 atlaidus. Didžiajame altoriuje buvo Nukryžiuotojo ir Kristaus Prisikėlimo paveikslas. Dešinėje pusėje — šv. Jurgio ir šv. Domininko, o kairėje — šv. Onos ir Švč. Marijos, papuoštas sidabrinio aptaisų, iš Romos parvežtas karaliaus Jono Sobieskio. Tai popiežiaus Inocento dovanajam už turkų sumušimą prie Vienos 1683 m. Anų paveikslų likimas nežinomas.

Stebėtina, kad šį paveikslą rado padėtą dešinėje pusėje prie šv. Jurgio altoriaus esant užrakintoms durims. Tam reikiui pasikartojus, klebonas ant durų uždėjo ženklus, bet paveikslą vis tiek radęs perneštą. Po tų tyrinėjimų Švč. M. Marijos ir šv. Jurgio paveikslus sukeitęs vietomis, nes dešinėje pusėje buvo pušies kelmas, ant kurio pasirodė Marija. Tuo metu jis tebestovėjo po altoriumi ir buvo 2,5 aršino. 30 metų Šimonyse klebonavo iš Butkūnų kaimo, Šimonių parapijos kilęs kun. Vladislovas Bareika. Kurį laiką buvo aklas, bet 1762.111.25 padaręs apžadus, jei pasveiks, tarnauti Marijai, praregėjo. 1792 m. išventintas į kunigus, atvyko į Šimonis. Pardavęs pusę dvaro, pastatė kleboniją. 1800 m.

padidino bažnyčią ir atnaujino Švč. Marijos paveikslą. Nuo to laiko Dievo Motinos veidas mainydavęsis: išblykšdavęs ir parausdavęs, atrodydavo tai liūdnas, verkšmingas, tai besišypsantis. Tikintieji gausiai patirdavo malonių. Iki 1862 m. užrašyti 122 nepaprasti pagijimai. Paveikslas ir altorius buvo nukabinėti padėkos ženklais.

Žmonės labai garbino Švč. Mergele Mariją, patirdavo iš Jos ypatingų malonių. Todėl kilo reikalas įvesti viešą Dievo Motinos garbinimą. Anksčiau kunigai dažnai keisdavosi. Nebuvo kam to darbo imtis. Kun. Pauliukas nuvyko su prašymu pas Žemaičių vysk. Karevičių, kad šis Šimonių Dievo Motinos stebuklingam paveikslui išrūpintų iš popiežiaus karūną. Vyskupas sutiko ir paskyrė komisiją, kuri, kritiškai ištirtus faktus surašiusi, jam atsiųstų. Į komisiją įėjo kun. dekanas Karosas, dekanas Paleckis, klebonai: Kupiškio — Bajoriūnas, Viešintų — Korsakas, Šimonių — Pauliukas. Šie, pasikvietę vietinius gyventojus Marceliną Gudą, Napalį Šlapelį, Petrą Žekonį, pradėjo rinkti ir rašyti į knygas, kas ir kokias malones yra gavęs Marijai užtariant. Buvojau daug padaryta, bet 1915 m. vasarą vokiečiai sudegino bažnyčią ir kleboniją. Ugnyje žuvo stebuklingas Marijos paveikslas ir visi bažnyčios dokumentai. Taip pat vokiečiai išsprogdino varpinę.

APRAŠYMAS. Paveikslas pieštas ant drobės ir priklijuotas prie medžio lentų. Papuoštas sidabriniais paaukuotu aptaisu. Pavaizduota Marija su Kūdikiu ant rankų. Paveikslas buvęs panašus į čenstakaviškį.

MALONĖS. 1. J.Kuzminas 1821 m. susirgo gangrena ir jau buvo marinamas. Bet jo žmona ir sūnus Kleopas nenustojo vilties, šaukėsi Marijos. Motina budėjo prie ligonio, o sūnus meldėsi bažnyčioje prie Marijos paveikslo. Malda buvo išklausa. Visų nustebimui, ligonis pasveiko. Sūnus pats pasiaukėjo: iš beturčio vaikelio išaugo garsus kunigas kanauninkas ir darbavosi Kupiškyje. Mirė 1893 m.

2. Netolimame nuo Šimonių Butėnų kaime 1893 m. Zuzana Šlapelytė gimė visiškai raiša. Motina veltui per 6 metus ieškojo pagalbos pas gydytojus. Pagaliau jie patarė mergaitei amputuoti kojas. Susikrimsi motina su kūdikiu pasivedė Marijos globai ir pasižadėjo per ištisą mėnesį kasdien atvykti į Šimonių bažnyčią prašyti dukrelei sveikatos. Kai savo pažadą išpildė, mergaitė visiškai pasveiko.

3. Danieliui Apšegai iš Kinderių kaimo grėsė visiškas apakimas. Maldaudamas Marijos sveikatos, jis šešių km kelią iki bažnyčios nuėjo keliais. Netrukus jo akys praregėjo.

4. Barbora Gudaitė, būdama ketverių metų, sirgo labai sunkia reumato liga. Jos stuburas dėl ligos iškrypo, ir ji galėjo vaikščioti tik susikūprinusi. Be to, ją vargino tokie skausmai, kad net alpdavo. Motina savo kenčiantį kūdikį pavedė Marijos globai. Norėdama išmelsti mergaitei sveikatos, pasižadėjo dalyvauti visose Šimonių brolių šventėse, tomis dienomis pasninkauti ir kiekvienąsyk tris kartus keliais apeiti bažnyčią. Po metų tokios praktikos mergaitė visiškai pasveiko. Ji gražiai užaugo ir vietoj motinos vykdė pažadą Marijai.

6. VILNIAUS MARIJOS DANGUN ĖMIMO PRANCIŠKONŲ BAŽNYČIA

VIETA. Prie Trakų gatvės.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Gedimino laikais pakviesti pranciškonai jau buvo pasistatę bažnyčią ir vienuolyną. Kai lietuviai nužudė 14 pranciškonų, Petras Goštautas 1335 m. vėl juos įkurdino Vilniuje ir apgyvendino savo namuose Smėlynėje. Ją 1341 m. buvę net 36. Rašiusieji Vilniaus pranciškonų istoriją sako, kad visi tie 36 buvo nužudyti totorių. Dar kartą vienuoliai buvo žudomi 1406 m. Jurgio Svetoslavičiaus, Smolensko kunigaikščio, klastingai užpuolusio Vilnių. Tada gvardijonui Angelui buvo nukirsta galva. Pranciškus buvo įmestas į šulinį. Leonardas perversas durtuvu, ant ugnies degintas ir karštu vandeniu apipiltas. Yra tikra, kad Lietuvos krikšto metu pranciškonai Vilniuje jau turėjo savo bažnyčią ir vienuolyną. Kai ji 1390 m., kryžiuočiams puolant, buvo sudeginta, pranciškonai prieš 1414 m. pasistatė naują vienuolyną ir mūrinę gotikos stiliaus bažnyčią Švč. M. Marijos Dangun Ėmimo titulu. 1533, 1737, 1748, 1749 ir 1793 m. bažnyčia sudegė, bet buvo atstatoma. 1812 m. prancūzai bažnyčioje įrengė javų sandėlį. Po 1864 m. rusai perkėlė į ją archyvus. 1872 m. nugriovė dailią varpinę.

Seniau prie bažnyčios yra buvusios kapinės. Mykolas Suzinas 1708 m. pastatė koplyčią ir paskyrė numirėliams prieš laidotuves laikyti.

Po 1945 m. rusai bažnyčioje įrengė archyvą saugyklą.

1994.11.22 bažnyčia grąžinta, bet nėra lėšų restauruoti.

I PAVEIKSLAS. Priklausė kirtėjų cechui. 1734 m. gaisro metu sudegė.

II PAVEIKSLAS. Jo titulas — Marija Snieginė. Buvęs nuo 1596 m. Uždarius bažnyčią, buvo perkeltas į Šv. Jono bažnyčią. Apie šį paveikslą V.Kojalavičius rašo: „Nuo senų laikų šis paveikslas yra pagarsėjęs dieviškom malonėm ir dideliu žmonių pamaldumu jam. Įsigalėjęs Vilniuje kalvinams ir kitoms paveikslus niekinančioms erezijoms Vilnių užliejus, kai daugelis šv. vietų apleistos ir tuščios riogsojo, šis paveikslas niekad neprarado žmonių pagarbos“. Jis buvo pieštas ant sidabrinės skardos, įremintas po stiklu. Dydis 36x31 cm. Ar šis paveikslas žuvo, neaišku.

III PAVEIKSLAS. Pagal padavimą, kabojo ant Trakų vartų. Vaizdavo Trakų Dievo Motiną. Vėliau pateko į pranciškonų bažnyčią. Ją uždarius, pateko į Šv. Jono bažnyčią. Ar šis paveikslas išlikęs, taip pat neaišku.

7. VIRBALIS

VIETA. 4 km į rytus nuo Kybartų.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija ir dekanatas.

VARDAS. Vadinosi Naujoji Valia ir lygiagrečiai Virbalis.

ISTORIJA. 1555.V.10 karalienė Bona pastatė bažnyčią ir aprūpino ją turtais. 1596 m. raštu karalienė Ona, Žygimanto IV motina, buvo įsakiusi žmonėms ir ponams lankyti pamaldas sekmadieniais. Nelankiusieji turėjo mokėti baudos po du grašius.

Iš 1696 m. vizitacijos sužinome, kad bažnyčia buvo sudegusi ir per 40 metų pamaldos laikytos Sopoje. Prieš 1696 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia. Karaliaus dvariškis Jonas Vcielka 1643 m. Virbalyje įkūrė dominikonų vienuolyną, jam pavedęs savo rūmus, ir pastatė bažnyčią, perdirbtą iš ten buvusios pilies. Vienuolius aprūpino LDK kancleris Kristupas. Prieš 1783 m. pastatyta nauja bažnyčia. Ji buvo viena iš gražiausių, su dailiais altoriais ir gipsatūromis.

Prūsų valdžiai spaudžiant ir naikinant vienuolynus, 1819 m. mirus paskutiniam vienuoliui, bažnyčia buvo paversta parapijine, o senoji nugriauta. 1893 m. klebonas Siaurusaitis bedidindamas bažnyčią panaikino visą ankstesnį jos grožį. 1944 m. vokiečiai ją susprogdino. Dabar nelikę nė pamatų.

1945 m. prieglauda perdirbta į bažnyčią.

PAVEIKSLAS. Dominikonų laikais buvo stebuklingas Marijos paveikslas, papuoštas sidabriniais aptaisais ir vainikais. Tuos sidabrinčius papuošimus 1745.VIII.28 vagys išplėšė ir pardavė Kalvarijos žydui Volfui. Dominikonų prioras patraukė vagis į teismą, bet, kaip rašo Šymakas, — ką Kristus galėjo atgauti iš neturtingų žydų arba galingųjų globėjų? Išnykus dominikonams, nyko ir paveikslas stebuklingumo garbė. Paveikslas žuvo 1944 m.

8. VIJA

Plačiau ankstesniame skyriuje.

PAVEIKSLAS. Bažnyčioje buvo stebuklingas Marijos Loretiškės paveikslas. Jono Kazimiero laikais per karą su Maskva maskoliai sudegino bažnyčią ir vienuolyną. Gaisre žuvo ir stebuklingas paveikslas.

7 SKYRIUS. IKONOS

Čia surinkta gana kukli medžiaga apie stebuklingus Marijos paveikslus, garbinamus cerkvėse. Pateikiama ekumeniniu tikslu. Dera čia paminėti ir apsireiškusių Jugoslavijoje Švč. M. Marijos žodžius, kad nuoširdžiausiai Dievas pagarbina mas Rusijoj.

1. MASKVOS IKONA

1495 m. Aleksandro žmona, Maskvos caro Ivano III duktė Elena, kraičio atvežė ir stebuklingą Dievo Motinos paveikslą. Atrodo, jis buvo Švč. Trejybės bazilijonų ikonostase, o Eleną palaidojus Skaisčiausios Dievo Motinos cerkvėje, ten perkeltas ir paveikslas. 1915 m. rusų šventikai daugelį ikonų išsivežė į Rusiją. Tarp jų ir šią. Kur ji dabar, neaišku. Pasak padavimo, paveikslą piešė evangelistas Lukas.

Pagal pravoslavų bažnytinį kalendorių šios ikonos šventė 11.28.

2. VILNIAUS IKONA

Yra išleistas paveikslėlis su užrašu: „Izobraženije Božej Materi Vilenskoj“. Ir smulkesnėmis raidėmis: „Chromolit Fesenko v Odesse Dozvol Cenzur. Kiev 15 aprelia 1911 g.“

Paveiksle Marija iki pusės. Ji su išpuoštu apsiaustu, su nedidele karūna. Žiūri į kairę. Dešinę ranką priglaudusi prie krūtinės. Kairėje laiko Kūdikelį su palijum. Jėzus kairėj rankoj laiko ritinį, dešine laimina. Pasisukęs į dešinę. Už abiejų galvų saulės su spinduliais — aureolės. Veidai bizantinio tipo.

Dvasios cerkvėje yra didokas toks paveikslas. Bet tai, atrodo, kopija. Kur tikrasis, neaišku.

Šio paveikslo šventė pagal pravoslavų bažnytinį kalendorių yra balandžio 27. Tą pačią dieną švenčiama trijų lietuvių kankinių diena—Antano, Jono ir Eustachijaus, kurie buvo nukankinti 1347 m. Cerkvės rūs—mauzoliejų

1854 m. pasidarė sau palaidoti ekskun. J.Siemaška, tapęs pravoslavų metropolitu. Ten yra trys karstai su šių kankinių relikvijomis. 1915 m. relikvijos išgabentos į Maskvą. 1919 m. buvo jų medicininis patikrinimas. 1946 m. arkivysk. Aleksejus susapnavo sapną dėl grąžinimo. Gavęs Stalino leidimą, susigrąžino tris kankinius į Vilnių. Palaikus išlydint, Maskvoje pamokslą pasakė metropolitas Krutickis.

Minint Trijų kankinių 650 m. ir pravoslavų vienuolyno 400 m. jubiliejus į Vilnių 1997.07.28 atvyko Maskvos patriarchas Aleksijus II. Cerkvė ir mauzoliejus buvo atnaujinti.

3. VILNIAUS (AUŠROS VARTŲ)

Stačiatikiai, kaip ir katalikai, Aušros Vartų Mariją gerbia, myli ir meldžiasi, net stengiasi išvesti pravoslavišką paveikslo kilmę.

Šventė, paskirta pagal cerkvinį kalendorių, yra sausio 8 dieną.

4. LYDOS IKONA (RIMSKAJA)

Šventė pagal cerkvės kalendorių — liepos 9 dieną.

Pravoslavų kalendoriuje buvo išspausdintas šios ikonos stilizuotas paveikslėlis. Jis atrodo taip. Marija iki pusės. Su skepeta; ant jos kaktos vietoje — žvaigždė. Kita žvaigždė ant dešinio peties. Marijos dešinė ranka pakelta beveik prie kaklo, o kaire laiko Kūdikėlį. Jėzus kairę ranką nuleidęs ant šlaunies. Dešinė ranka ar liečia Marijos dešinę ranką, ar laimina. Virš Marijos galvos aureolė. Iš kraštų graikiškos raidės. O Jėzui iš trijų galvos pusių raidės W, O ir H. Kūdikis basas. Veidai Vakarų tipo. Marija žiūri tiesiai. Jėzus žiūri į dešinę (pagal save, o ne žiūrovą).

5. RUDNENSKAJA IKONA

Šventė pagal pravoslavų cerkvinį kalendorių (1687 m.) yra spalio 25 dieną. Pagal dar seniau išspausdintą paveiksluką tame kalendoriuje atvaizdas toks: Marija iki pusės, galvą pasukusi kiek į kairę, žiūri tiesiai. Dešinė ranka prie krūtinės, kaire laiko Kūdikėlį. Veidai bizantinio tipo. Kūdikėlis basas. Dešinė ranka laimina, kaire laiko knygą, žvelgia į dešinę. Ant Marijos dešinio peties yra trys žvaigždės. Abu su vainikais.

Neaišku, ar ši ikona yra tos Rudnios, kuri Varėnos rajone. Rusijos imperijoje esama ir daugiau Rudnių.

6. SURDEGIO PAVEIKSLAS — IKONA

Apie šią ikoną rašyta aptariant Surdegio paveikslą.

8 SKYRIUS. LDK MARIJOS ŠVENTOVĖS

Šis skyrius — tai perrašymas iš kun. Fridricho Aloyzo knygos „Historye Cudownych obrazow Najsw. Marye P. w Polsce“, IV tomo (Krakove, 1911). Kun. Aloyzo knyga tapo retenybe. Kad ji būtų išleista pakartotinai, nenumanau. Tad kelių vietovių iš buvusių Mogiliovo arkivyskupijos ir Lucko-Žitomiro vyskupijos išvardijimas padės kitiems tos srities mėgėjams ir tyrinėtojams. Nurašytos ne visos vietos, tik svarbesnės. Skyrius yra kiek papildytas.

1. AGLUONA

VIETA. Preilių rajonas (Latvija).

ISTORIJA. Miestelis iškūręs tarp miškų. Pavadinimas kilo nuo latviško žodžio „aglenia“ — eglė. Čia 1700 m. dideliame miške Vitebsko iždinininko žmona Ieva Šostavicka — Dadziboga pastatė bažnyčią ir vienuolyną dominikonams. Pavėdė skelbti jiems latvių tautoje šventąjį katalikų tikėjimą. 1768 m. ta medinė bažnyčia sudegė. Tėvai dominikonai bažnyčios vietoje pastatė naują, didelę mūrinę bažnyčią, galinčią sutalpinti 6 000 maldininkų. Bažnyčia konsekruota 1800 m. vysk. Jono Benislausko.

Virš didžiojo altoriaus įrengtas kitas, lyg ir atskiras altorius, prie kurio veda laiptai. Čia yra tikra stebuklais išgarsėjusio Trakų Švč. Mergelės Marijos paveikslo kopija. Dominikonai savo įkvepiančiais pamokslais ir iškilmingomis pamaldomis sužadino vietinių gyventojų širdyse nuoširdžią meilę ir pagarbą Švč. Išganytojo Motinai. Latviai, rinkdamiesi prie Agluonos Marijos paveikslo, gaudavo iš Jos paguodos, nežemiškos globos, o neretai ir stebuklingų malonių jau nuo pat šios šventovės pastatymo.

Agluonos Marijos paveikslas nutapytas ant ąžuolinės lentos. Švč. Dievo Gimdytoja jame vaizduojama iki pusės. Ji dešine ranka prilaiko ant kelių sėdintį Kūdikį, kairėje rankoje turi gėlių puokštę. Dieviškasis Kūdikis dešinę ranką laiko prie šono, o kairę šiek tiek pakeltą į viršų.

Apie 1800 m. buvęs Agluonos vienuolyno auklėtinis ir šio paveikslo garbintojas Dombrovskis papuošė jį nauju sidabrinu paausotu aptaisu, spinduliais ir karūna su brangakmeniais. Tai — jo dėkingumo Marijai už patirtas iš Jos malones išraiška. Be to, paveikslą puošia keliasdešimt smulkesnių votų.

Agluonos Švč. Mergelė garsėjo įvairiomis malonėmis visame krašte. Kartą prasidėjęs gaisras galėjo vėl sunaikinti visą miestelį ir bažny-

čią. Tačiau Marijos globa pasitikintys vienuoliai išmeldė, kad gaisras padarytų kuo mažiausiai nuostolių. Žmonės tikėjo, kad pasikliovimas Marija, malda prie Agluonos Dievo Motinos paveikslu padeda nelaimėje, apsaugo nuo gaisrų, ligų, taip pat padeda moksle, siekiant gyvenimo tikslo. Žmonių atmintyje išliko atsitikimas, kai vietinis valstietis kreipėsi į Mariją pagalbos, kad išgelbėtų jo skęstantį kūdikį. Vanduo išnešė kūdikį prie krante augusių krūmų. Žmonės, išgirdę vaiko šauksmą, išgelbėjo jį. Priešais Agluonos Marijos paveikslą kabo brangi sidabrinė lempa. Tai dar viena to paveikslu garbintojo dovana, 1820 m. atsiųsta iš Peterburgo. Vaikystėje jis neteko tėvų. Našlaitį priglaudė dominikonai, davėjam pradinį išsimokslinimą, išugdė pamaldumą ir pasitikėjimą Švč. Mergele, Jaunystės metais jis paliko Agluoną, vėliau tapo žymiu Peterburgo valdininku. Atsiuntė tą lempą bei nemažai pinigų, pareikšdamas, kad už savo gyvenimo sėkmę ir nesuskaičiuojamas malones dėkoja Švč. Motinai. Jis tiki, kad Jos globa padėjo jam gyvenimo kelyje.

1856 m. caro valdžios nutarimu dominikonai iš Agluonos buvo išvaryti. Bažnyčia paversta parapijine, o vienuolynas — rekolekcijas vedančių kunigų namais. Nebuvo rengiamos didelės iškilmės, nes du likę kunigai vos spėdavo patarnauti parapijiečiams, kurių buvo 8500.

Marijos garbė Agluonoje tebegyvuoja. Kaip ir anksčiau, čia atvyksta gausūs maldininkai ne tik iš Latvijos, bet ir iš Lietuvos. Didesnių švenčių dienomis tylų ir kuklų miestelį užpildo apie 10 tūkst. žmonių.

Seniau dominikonai užrašinėjo čia gaunamas malones specialioje knygoje. Ta knyga, kaip ir kiti vienuolyno dokumentai, dingo uždarius vienuolyną.

(L.: „Dominik Chodźko. Aglon. Kosciol i klasztor 00 Domininkanow“. Warszawa, 1856.)

2. BERDIČEVAS

VIETA. 150 km į pietvakarius nuo Kijevo.

ISTORIJA. Karmelitus į Berdičevą pakvietė 1627 m. Kijevo vaivada Jonušas Tiškevičius, kuris vienuoliams pastatė vienuolyną ir bažnyčią ir perdavė Marijos su Kūdikiu paveikslą. Karmelitai atvyko iš Lenkijos ir priklausė Krokuvos provincijai, kurią įsteigė karalius Jogaila. Vienuolyne veikė didžiausia Ukrainoje spaustuvė, mokykla, turtinga biblioteka, ligoninė. Caras XIX a. II pusėje vienuolius ištrėmė. Jie sugrįžo tik po I p. karo. 1926 m. bolševikai vėl išvarė vienuolius ir vienuolyno patalpose įkūrė muziejų ir kino teatrą. Didingas bažnyčios ansamblis 1940 m. buvo uždarytas ir nusiaubtas. Žlugus komunistinei santvarkai, 1991 m. karmelitai grįžo į išniekintą šventovę. Tebevyksta atstatymo darbai.

PAVEIKSLO ISTORIJA. Čia yra visoje Ukrainoje garsi katalikų šventovė su taip pat garsiu stebuklingu Marijos paveikslu. Iki 1756 m. buvo aprašyti 253 stebuklai ir ypatingos malonės, patirtos prie šio paveikslu. Tarp jų — 14 mirštančiųjų atgaivinimų, 19 praregėjimų, 10 invalidų pagijimų ir dar 126 kitokie sunkių ligonių išgijimai.

PAVEIKSLO VAINIKAVIMAI. Kijevo vyskupas Zarembo oficialiai pripažino paveikslą stebuklingu. Po šimto metų bažnytinė komisija taip pat pripažino, kad paveikslas stebuklingas. Gardino seimas 1752 m. paprašė Šv. Sosto leisti karūnuoti paveikslą. Popiežius Benediktas XIV dekretu patvirtino prašymą. 1756 m. liepos 16 d. Apaštalo Sosto leidimu paveikslas buvo pirmą kartą vainikuotas. Popiežiaus Pijaus IX dekretu 1856 m. vainikuotas antrą kartą, nes senąsias karūnas pavogė šventagiška ranka.

1998 07 19 paveikslas buvo vainikuotas trečią kartą popiežiaus Jono Pauliaus II atsiųstomis karūnomis. Tikinčiųjų pasirengimas vainikavimui prasidėjo prieš metus. Devynis sekmadienius visose Ukrainos vyskupijose vyko Švč. M. Marijai skirta novena, kuri buvo baigta paveikslą vainikavimo išvakarėse. Sekmadienį iškilmingų šv. Mišių metu popiežiaus delegatas karūnavimo iškilmėms Žitomiro vysk. Janas Purvinskis uždėjo karūnas. Šv. Mišias koncelebravo 90 kunigų, dalyvavo apie 15000 tikinčiųjų, daug svečių iš aplinkinių šalių.

Paveikslas yra parapijinės bažnyčios didžiajame altoriuje. Anksčiau paveikslą puošė puikus sidabrinis aptaisas ir tūkstančiai votų, iškabinėtų po visą altorių. Į Berdičevą plaukia maldininkai iš visos Ukrainos.

Dabar restauruojamas. Paveikslą likimu nepasidomėjau.

APRAŠYMAS (pagal paveiksliuką). Marija paveiksle iki pusės. Su apsiaustu, papuoštu gėlėmis. Ant dešinio peties žvaigždė. Ant kairės rankos laiko Kūdikelį, o dešinę ranką uždėjęs ant kairiosios su atkištais į priekį dviem pirštais. Kūdikelis taip pat gėlėtu drabužiu iki pėdų. Su sandalais. Dešinė ranka laimina dviem pirštais. Kairėje rankoje laiko didoką knygą. Marija žiūri pagal vieną paveiksliuką tiesiai, pagal kitą — kiek kairėn. Jėzus žvelgia į dešinę. Abu su karūnomis.

ATLAIDAI. Berdičeve iškilmingai švenčiama Dievo Motinos Škaplierinės ir kitos Švč. Marijos garbei skiriamos šventės.

3. BORISOVAS

VIETA. Prie Minsko, kairėje Berežinos pusėje.

ISTORIJA. Parapijinė bažnyčia pastatyta 1642 m. Mūrinė baigta statyti 1826 m. Čia yra senoviškas medinės bažnyčios gaisro metu išgelbėtas Švč. Dievo Motinos paveikslas. Jame Marija vaizduojama su Kūdikiu ant rankų. Pieštas ant medinės lentos. Papuoštas sidabriniais aptaisais. Su karūnomis. Jis nuo seno garsėjo ypatingomis malonėmis, bet dabar jau mažai kas apie tas malones prisimena. Seną parapijos archyvą sunaikino gaisras. Liaudies padavimai išblėso iš katalikų atminties. Ka-

talikų persekiojimo laikais išnyko visi šio paveikslo stebuklingi ženklai. Ir votai buvo parduoti. Baimintasi, kad valdžia, sužinojusi apie paveikslo stebuklingumą, gali bažnyčią uždaryti ar paversti cerkve, o paveikslą atimti. Todėl prie jo nėra votų. Bet pastaraisiais metais pamaldumas tam paveiksliui vėl pamažu atgyja. Su didelėmis išskilmėmis čia yra švenčiamos Švč. Mergelės Marijos šventės.

4. FAŠČUVKA

VIETA. Prie Oršos (Horeckio pavietas).

ISTORIJA. Zigmantas III 1617 m. dovanojo Faščuvkos kaimą jėzuitams iš Oršos. Jie pastatė bažnyčią. Didžiajame altoriuje įtaisė Švč. Dievo Motinos paveikslą, kuris netrukus pagarsėjo ypatingomis malonėmis.

1754 m. buvo pradėta statyti įspūdinga romaninio stiliaus šventovė. Dabartiniu metu (1911 m.) ji yra didžiausia Baltarusijoje. 1776 m. Faščuvka tampa parapija. Jėzuitų metraščiuose minimi keli pagijimo atvejai, įvykę su Faščuvkos Švč. M. Marijos užtarimu. Parapijos archyve duomenų apie gautas malones nėra. Bet apie jas liudija 131 votas, kurie yra sudėti prie didžiojo altoriaus dviejose spintelėse. Dauguma votų be užrašų. Seniausias užrašas yra 1807 m.

Didelis tikinčios liaudies pasitikėjimas Švč. Motina rodo, kad ji dalija savo malones tikintiesiems. Šis Dievo Motinos paveikslas sutraukia dideles maldininkų minias. Didžiausios išskilmės būna Švč. M. Marijos Aplanymo, Kryžiaus Išaukstinimo švenčių metu.

APRAŠYMAS (pagal nuotrauką). Marija iki pusės. Dešinėje rankoje laiko skeptrą, kairėje — Kūdikį. Jis kairėj rankoj laiko knygą, dešine laimina. Marija kiek pasisukusi į kairę. Jėzus pasisukęs kiek į dešinę. Abu su karūnomis. Už jų galvų saulės su vingiuotais spinduliais. Atrodo, kad paveikslas su aptaisu. Marijos apsiaustas papuoštas pavienėmis gėlėmis. Viršuje rėmai yra figūriniai.

5. IZIASLAVAS

VIETA. 75 km į pietryčius nuo Rovno.

ISTORIJA. XVII a. pr. kunigaikščiai Zaslavskiai čia pastatė bernardinų vienuolyną ir Šv. Mykolo bažnyčią. Jai dovanojo Švč. Dievo Motinos paveikslą iš savo koplyčios. Paveikslas netrukus pagarsėjo stebuklais ir malonėmis.

Užpuolus B.Chmelnickio vadovaujamiems kazokams, vienuoliai išvežė paveikslą į Žešuvą Lenkijoje. Kazokai vienuolyną sugriovė. 1727 m. jį atstatė Paulius Sanguška. Bet paveikslas kurį laiką buvo užmirštas. Tik Dievo Apvaizda jo neužmiršo. Paveikslą atpažinti Žešuve padėjo vieno stebuklingai pasveikusio ligonio regėjimas. Tada tuo paveikslu buvo susidomėta ir išaiškinta, kam jis priklauso. Po to jis buvo grąžintas į Iziaslavą. Ten paveikslas vėl ėmė garsėti stebuklais. Pradėta juos užrašinėti. Nuo 1728 iki 1772 m. buvo užrašyta keliasdešimt malonių, gautų iš Iziaslavo Švč. Mergelės. Tarp jų minimi netikėti, stebuklingais laikomi pagijimai. Turimomis žiniomis, dvasinė vyresnybė niekada netikrino ir netyrė tų malonių nei

stebuklų. Tačiau vietos archyvų tas paveikslas vadinamas stebuklingu. Stebuklingu jį laiko ir vietos gyventojai, kurie čia gausiai lankosi, ypač per Švč. M. Marijos šventes. Dausiausia maldininkų čia būna Švč. M. Marijos Septynių Skausmų dieną, Marijos Angeliškės, šv. Pranciškaus Asyžiečio, šv. Antano iškilmės. Pastarojo paveikslas taip pat laikomas stebuklingu.

6. IZVALTA (UŽVALDA)

VIETA. Latvijoje į šiaurės vakarus nuo Kraslavo.

ISTORIJA. Čia nuo 1625 m. veikė jėzuitų bažnyčia. 1701 m. bažnyčia buvo perstatyta. Jos titulas yra Marijos Magdalenos. 1896 m. pastatyta nauja mūrinė bažnyčia, pavadinta šv. Mykolo vardu. Į naują bažnyčią perkeltas ir senas jėzuitų mylimas Marijos paveikslas, kurį puošia sidabrinis aptaisas, karūnos ir keletas votų.

Šis paveikslas nuo seno priklausė jėzuitams. Jis XVII a. buvo Tartu (Dorpat) jėzuitų bažnyčioje. Švedams užėmus Tartu, jėzuitai iš čia turėjo pasitraukti. 1625 m. jie persikėlė į Kraslavą, kartu pasiėmė ir paveikslą. Vėliau, apie 1817-1819 m., jėzuitai savo misijų stotį perkėlė į Izvaltą. Čia atsivežė ir minėtą stebuklingu laikomą Marijos paveikslą. 1820 m. jėzuitai turėjo su juo atsisveikinti, nes

caro valdžios dekretu buvo išvaryti už Rusijos sienų. Paveikslas liko bažnyčioje.

Apie paveikslo stebuklingumą dabar mažiau šnekama. Bet prie senų votų prisidėjo ir visai naujas su užrašu: „Už išgelbėjimą nuo kariuomenės“. Votą pakabino jaunuolis, turėjęs būti pašauktas į kariuomenę. Jis pasivedė Švč. Motinos globai ir visų nustebimui, nebuvo pašauktas.

į didelius atlaidus, ypač Švč. M. Marijos šventės — Žolinę, Gimimo, Nekalto Prasidėjimo, Aplanymo — Izvalton atvyksta 4-5 tūkstančiai maldininkų.

7. LETIČEVAS

VIETA. 45 km į rytus nuo Chmelnickio.

ISTORIJA. Dominikonai čia atvyko 1606 m. Atsivežė ir Švč. M. Marijos paveikslą. Bet pradžioje jų nepriėmė tuometinis miesto seniūnas Jonas Potockis, Liuterio šalininkas. Todėl dominikonai įsikūrė priemiestyje, nedidelėje trobelėje. Kartą mišių metu virš tos trobelės pasirodė kažkokia ypatinga, nežemiška šviesa. Tai buvo palaikyta akivaizdžiu stebuklu. Tada ir pats seniūnas, pripažinęs šį reгинį stebuklingu, pakvietė dominikonus į miestą, o paveikslą, nuo kurio sklido ši nežemiška šviesa, priglaudė savo pilyje. Netrukus šis paveikslas pagarsėjo įvairiomis malonėmis. Kad

Marijos garbintojai čia patyrė gausių malonių, liudija ir tas faktas, jog 1636 m. votų vertė siekė 10 000 auksinių. Tačiau barbariškas Chmelnickio vadovaujamas kazokų užpuolimas sunaikino tą dėkingumo paminklą. Kazokai dalį vienuolių išvijo iš Letičevo, kitus išžudė, o bažnyčią apiplėšę bedieviškai pavertė arklide. Šventas paveikslas buvo laimingai išgelbėtas ir išgabentas į Lvovą, kur jis Dievo Kūno bažnyčioje išbuvo iki 1722 m. 1722. VII. 1 paveikslas vėl grįžo į Letičevą. Ir vėl garsėjo stebuklais. Imta stebuklus užrašinėti. Bažnytinė valdžia, ištyrusi čia patirtas malones, jas patvirtino. 1778 m. paveikslas Apaštalo Sosto leidimu buvo vainikuotas. Netrukus po to dominikonų vienuolynas buvo uždarytas, o jų bažnyčia paversta parapijine. Nelaimingi buvo 1854 metai, kai gaisras beveik visiškai sunaikino tą šventovę. Tačiau stebuklingas paveikslas buvo laimingai išgelbėtas. Vietinių gyventojų pasiaukojimo ir dosnumo dėka ši Dievo Motinos šventovė vėl buvo atstatyta.

Kasmet į Švč. Mergelės Marijos Aplankymo atlaidus VII.2 atvyksta tūkstančiai žmonių. Tarp ypatingų Letičeve patirtų malonių minimi mirusiųjų atgijimai, ligonių staigūs pagijimai.

8. LUCKAS

VIETA. 135 km į šiaurės rytus nuo Lvovo.

ISTORIJA. Senoji Volynės sostinė. Čia buvo daug katalikų šventovių vienuolynų bet iš daugelio liko tik viena. Joje yra stebuklingas, Romos karūnomis papuoštas, Švč. Dievo Motinos paveikslas. Jis čia perkeltas iš 1848 m. uždaryto dominikonų vienuolyno. Tą vienuolyną 1390 m. čia įsteigė Jogaila ir Vytautas. Paveikslas gautas iš Romos, iš popiežiaus Klemenso VIII. Iki tol jis buvo popiežiaus privačioje koplyčioje, kur irgi garsėjo ypatingomis malonėmis. Pats popiežius priėjo išmaldė ne vieną malonę. 1598 m. per Aplankymo iškilmes šis paveikslas buvo nulydėtas į Lucko dominikonų bažnyčią. Greit apie jį pasklido garsas. Į čia plaukė minios tikinčiųjų.

Yra aprašyta apie 200 stebuklų, įvykusių prie to paveikslo. Minimi mirusiųjų atgijimai, invalidų pagijimai. Tikima, kad apsaugo nuo gaisrų. 1704 m. sudaryta komisija tirti stebuklams. 1705 m. paveikslas patvirtintas stebuklingu. 1749 m. vainikuotas Apaštalo Sostui leidis. Karūnacijos procesijoje paveikslą nešė kunigaikščiai Radvilos, Liubomirskiai ir kiti didikai.

Anksčiau paveikslas buvo jėzuitų bažnyčioje. Dabar yra Lucko katedroje. Jis „pergyveno“ nemaža gaisrų. Prie jo yra keli šimtai votų, sudėliotų ant altoriaus į piramides.

9. NESVYŽIUS

ISTORIJA. Prie Nesvyžiaus suklestėjimo labai daug prisidėjo Kristupas Radvila Našlaitėlis, Mikalojaus Radvilos Juodojo sūnus. Našlaitėlio laikais pastatyta puiki pilis, pakviesti jėzuitai, jiems pastatyta puiki bažnyčia. Be to, įsteigti pranciškonų ir benediktinų vienuolynai. Tačiau caro valdžia 1866 m. visus vienuolynus uždarė, jų turtus išgrobstė. Maža kas beliko iš Nesvyžiaus įžymybių. Liko tik

parapijinė bažnyčia ir, katalikų džiaugsmui, du Švč. M. Marijos paveikslai, anksčiau garsėję stebuklais.

1. Karaliaus Jono Sobieskio paveikslas.

Šis paveikslas buvo Nesvyžiaus pilies koplyčios altoriuje. Jo istorija tokia. 1683 m. po garsaus pergalingo mūšio prie Vienos su turkais Krokuvos kaštelionas Stanislovas Jablonskis pastebėjo tarp griuvėsių kažkokį aplamdytą daiktą. Pakėlęs jį pamatė, kad tai Švč. M. Marijos Loretiškės paveikslas su užrašu: „Su tuo paveikslu nugalėsi, Jonai, su paveikslu nugalėtojas bus Jonas“. Kaštelionas nunešė šį paveikslą karaliui, kuris liepė išaiškinti, iš kur jis atsirado. Bet nieko sužinoti nepavyko. Tada Jonas Sobieskis paveikslą pakabino savo lauko altoriuje ir tą altorių vežiodavosi. Jonui Sobieskiui mirus, paveikslas kaip dovana atiteko Mikalojui Radvilai. Pastarasis Nesvyžiaus pilyje įrengė tam paveikslui koplyčią. Vysk. Antanas Tiškevičius 1758 m. ją pašventino. Paveikslas buvo vadinamas Švč. Dangaus Karalienės. Prie jo Radvilų giminės atstovai ir kiti besimeldžiantieji patirdavo įvairių malonių.

2. Švč. Dievo Motinos paveikslas Slucko vartuose.

Nesvyžiaus pilį iš trijų pusių supa ežeras. Iš ketvirtos pusės pilis buvusi apvertta siena, kurioje buvę Slucko vartai. Nesvyžiaus gyventojai virš vartų 1700 m. įrengė koplyčią ir pakabino joje Švč. Dievo Motinos paveikslą, kurį vietiniai ir aplinkiniai žmonės labai garbino.

Karolis Radvila 1788 m. tą koplyčią atnaujino. Dėl carinės valdžios persekiojimo ji ilgą laiką buvo apleista. Tik 1900 m. tikinčiųjų aukomis atnaujinta. Atgimė ir pamaldumas Švč. Mergelei.

Slucko vartų koplyčios paveiksle Marija vaizduojama su Kūdikiu ant rankų. Paveikslą dengia sidabrinis aptaisas. Įvairūs votai liudija apie čia gaunamas malones (...). Net ir pravoslavausi gerbia šį paveikslą. Yra ir neseniai patirtų malonių. Antai viena moteris sunkiai sirgdama padarė įžadą, jeigu pasveiks, ir netrukus buvo išklausyta. Būta ir kitų malonių, bet niekas jų neužrašė.

Be minėtų dviejų paveikslų, Nesvyžiuje stebuklingais buvo laikomi dar du.

Moterų benediktinių vienuolyno bažnyčios didžiajame altoriuje buvo Apreiškimo Švč. Mergelei paveikslas, papuoštas sidabriniais aptaisais, karūna ir brangakmeniais. Šį paveikslą kartu su bažnyčia paėmė schizmatikai.

Dar vienas stebuklingas paveikslas buvo dominikonų bažnyčioje. Jis vaizdavo Švč. M. Mariją iki pusės, sudėtomis ant krūtinės rankomis. Taigi paveikslas buvo panašus į Aušros Vartų, bet be karūnos. 1866 m. ši bažnyčia buvo paversta schizmatikų cerkve, o minėtas paveikslas dingo. Tik vėliau atsitiktinai rastas ant parapijinės bažnyčios aukšto. Radvilų rūpesčiu jis buvo atnaujintas ir pakabintas vienoje Nesvyžiaus pilies salių.

Lucko — Žitomyro vyskupija. (Aprašyti garsiausi dabar Ukrainos stebuklingi Marijos paveikslai.

10. PODOLĖS KAMENECAS

VIETA. 225 m. į pietryčius nuo Lvovo.

ISTORIJA. Tai buvusi galinga Lietuvos-Lenkijos valstybės tvirtovė jos pietiniame pasienyje, Katalikų bažnyčios, apskritai krikščionybės forpostas. Mieste buvo daug katalikų šventovių, vienuolynų. Jis labai kentėjo nuo karų, turkų, totorių įsiveržimų. 1672 m. jį užėmė ir 27 metus valdė turkai. Jie Podolės Kameneco katedrą buvo pavertę mečete.

1793 m. P.Kamenecas prijungtas prie Rusijos. Katalikų bažnyčia irgi labai nukentėjo. 1812 m. caro įsakymu P.Kameneco tvirtovės didelė dalis buvo nugriauta. Iš katalikiškų šventovių beliko tik keturios bažnyčios: Apaštalo Petro ir Povilo katedra, Armėnų, Dominikonų ir Trinitorių. Katedroje kadaise malonėmis garsėjo Marijos Nekalto Prasidėjimo ir Paguodos paveikslai. Apie tai byloja gausūs votai. Bet jokių žinių apie čia patirtas malones neišliko. Net ir vietos gyventojai apie čia patirtas malones jau primiršo.

Tačiau visoje Podolėje ir dabar garsėja labai senas Švč. Dievo Motinos paveikslas, esantis Armėnų bažnyčioje, ir Švč. Dievo Motinos Rožinės paveikslas, esantis Dominikonų bažnyčioje. Jie laikomi stebuklingais.

ŠVČ. M. MARIJOS PAVEIKSLAS yra

Armėnų šv. Mikalojaus bažnyčioje. Šią bažnyčią XIV a. pastatė armėnai. Perstatyta 1767 m. Jos didžiajame altoriuje yra Švč. Dievo Motinos paveikslas, kurį, kaip sako padavimas, armėnai XV a. atsivežė iš Sevastopolio (archyvas sunaikino priešai). Armėnai bėgo iš ten, nes juos persekiojo turkai. Specialistų nuomone, tas paveikslas siekia X a. Iki šių dienų jis ir pati šventovė garsėja visoje Podolėje. Net ir kitatikiai laiko paveikslą stebuklingu. Kiekvieną dieną prie jo gausu maldininkų, prašančių užtarti, stiprybės kovoje su tikėjimo priešais. Bet, kiek žinoma, dvasinė valdžia prie šio paveikslo patiriamų malonių netyrinėjo.

Paveikslas tapytas ant medžio, padengto nežinoma medžiaga. Vaizduoja Švč. Dievo Motiną, laikantį kairėje rankoje Kūdikėlį, o dešinėje skeptrą. Paveikslą dengia tamsus sidabrinis ap-
tasis, aplink galvą aureolė, apačioje užrašas: „O Marija, Dievo Kristaus Motina“.

Puošia paveikslą sidabrinės karūnos, daug karolių ir įvairiausių votų. Pamaldūs armėnai laiko sau garbe prisidėti prie šios bažnyčios išlaikymo bei remonto, ir Švč. Mergelei jiems už tai gausiai atlygina.

ŠVČ. M. MARIJOS ROŽINĖS PAVEIKSLAS yra dominikonų bažnyčioje, kuri statyta 1420 m. XVII a. turkai bažnyčią buvo pavertę mečete. Tuos laikus

primena užrašas sakykloje: „La Alach, Alach, Risul Alach“. Išvijus turkus, šventovė ilgai buvo virtusi griuvėsiais. Tik 1778 m. dominikonų geradarys Mykolas Potockis atstatė bažnyčią, įrengė tryliką naujų altorių, pastatė bokštą, naujus vargonus. 1843 m. vienuolyną rusai uždarė, o bažnyčią pavertė parapijine.

Soniniame altoriuje yra senas Švč. M. Marijos paveikslas, garsėjantis malonėmis. Jau XVII a. šaltiniai paveikslą laiko stebuklingu. Parapijos archyvai irgi vadiną jį stebuklingu, nors tikslesnių žinių apie malones nepateikia.

1907 m. paveikslas įtaisytas naujame marmuriniame altoriuje. Vaizduoja Mariją iki pusės, su Kūdikiu ant kairės rankos. Paveikslas papuoštas sidabriniais aptaisais, karūnomis, skeptru. Daug perlų, karolių. Be to, yra 35 plokštelės — votai (...).

Ypač gausu maldininkų per Rožinės atlaidus, kurie čia švenčiami visą oktavą.

11. ŠKLOVAS

VIETA. Dešinėje Dnepro pusėje, 32 varstai į šiaurę nuo Mogiliovo.

ISTORIJA. Miestelis XVI a. priklausė Chodkevičiams. Trakų vaivada Aleksandrui Chodkevičiui kartą grėsė didelis pavojus nuskesti per išvyką Italijon. Skęsdamas jis prisiekė įstoti į vienuolyną ir pašvęsti save Dievo tarnybai, kad tik būtų išgelbėtas. Jis išsigelbėjo. Tačiau vaivada dvasinio pašaukimo nejautė. Jis kreipėsi į popiežių, kad šis atleistų jį nuo duotos priesaikos. Popiežius vaivadą atleido nuo priesaikos, bet įpareigojo pastatyti dominikonų vienuolyną. Laimingai grįžęs į tėvynę, vaivada pastatė Šklove Šv. Tomo Akviniečio bažnyčią ir vienuolyną ir atidavė juos dominikonams. Bažnyčiai padovanojo Švč. M. Marijos paveikslą iš savo pilies koplyčios. Paveikslas buvo laikomas stebuklingu, nes priėjo praregėjo vienas aklas žmogus. Pagarsėjo ir kitais stebuklais, apie kuriuos liudija pakabinti votai. Smulkesnių žinių apie tai nėra. 1846 m. dominikonų vienuolynas buvo uždarytas. Bažnyčia sugriuvo. 1849 m. iš tikinčiųjų aukų Šklove pastatyta nauja bažnytelė šv. Petro ir Povilo titulo. Ten didžiajame altoriuje buvo pakabintas ir senasis Marijos paveikslas, laikomas stebuklingu. 1907 m. jis buvo atnaujintas. Paveikslą puošia keli votai. Didžiausios išskilmės bažnyčioje — Švč. M. Marijos Rožinės šventė.

*Čečelnikos
bažnyčios
paveikslas*

IV dalis baigiama malda prie bet kurio Švč. Marijos paveikslo.

„Mano Valdove, mano Motina, Dangaus ir Žemės Karaliene, apdovanota didžiomis Dievo malonėmis ir labiausiai išaukštinta virš visų Jo rankų kūrinių!

Tu viską, ko tik nori, gali iš Dievo išprašyti. Aš, nusidėjėlis, dabar klupau prieš Tavo paveikslą. Tu daug kartų esi parodžiusi savo galią, duodama mums viltį būti Tavo užtartiems. Tu išgelbėjai mus iš klaidų mokslo, padarei daugel stebuklų įvairiose vietose, suteikdama Tavęs besišaukiantiems sielos ir kūno sveikatą, ir vedi Lietuvą Apvaizdos keliais.

O gailestingiausia ir galingiausia Motina, ir dabar pažvelk į mus, nusidėjėlius, sukurk karštą Sūnaus meilę Lietuvos vaikų širdyse, kad jie, gyvendami taikoje ir broliškoje vienybėje, amžinai garbintų Tavo Sūnų Jėzų Kristų ir pasirinktų Tave ypatingąją savo krašto globėją. O Marija, globok ir gink mūsų Lietuvą. Amen ”,

V DALIS. ŠVČ. MARIJOS STEBUKLINGOS STATULOS

Ši dalis neskirstoma į skyrius. Keletas statulų perkelta į muziejų ir į bažnyčias. (Apie perkėlimą bus pažymėta atitinkamose vietose, kurios išdėstytos abėcėline tvarka.)

1946 m. Fatimoje Marijos statulą vainikavo popiežiaus legatas kardinolas Massella, dalyvaujant tose iškilmėse 600 000 žmonių. Marijos statulų, kaip ir paveikslų, yra keli pagrindiniai tipai. Lurdiškės Marijos statula vaizduojama pagal Bernadetos regėtą Švč. Mariją Lurdo miestelyje. Marija baltais drabužiais, su mėlyna juosta per liemenį. Kitas dažnas tipas yra Loretiškės Marijos statula. Tos statulos istoriją pateikiu iš knygos „Wisų Metų Gyvenimą Szwentųjų“, išleistos „Wilniuje kasztu ir spaus-tuwėje Juozapa Zawadskio 1859 Wiskupas Žemaiczų Motiejus Walanczauskis is-zspausti dalejdo Wilniuje 1858 m. Rugpjuczio 5 dienoje. Pozvoleno cenzuroju 22 fevralia 1859 goda. Vilna.“ (Raidės bei rašyba truputį „sudabartintos“ - Aut.)

„Šventė parkėlimo Loretaniškų namelių. Atsitiko 1294 m.

Šventė stebuklingo parkėlimo namelių Motinos Dievo iš Palestinos į Valakų žemę yra šiokia. Trylikta šimtmečiui baigiantis, šv. Žemę turkai atėmė nuo krikščionių. Tą išgirdus visų tikrų krikščionių širdis nuliūdo. Ta šventa vieta ir po šiai dienai tebėra rankose pagonų. Bet tame laike kita žinia pradžiugino vienuosius ir palinksmino visus, o ypatingai tarnaičius Marijos Dievo Motinos.

Atsitiko 1294 m. Turkai užkariavę Palestiną išnaikino ciesorienės Elenos pastatytą Bažnyčią ant garbės Marijos, Nazareto mieste, o palaiminti nameliai Marijos buvo viduryje sugriautos Bažnyčios, kuriuos būtų teipogi išgriovę; bet Viešpats Dievas liepė savo Aniolams nunešti juos į Dalmaciją, užgyventą katalikais. Gegužės dešimtoje dienoje aukščiaus parodytuose metuose po pusnakties Nazareto nameliai atsirado ant krašto Adriatiškos marios ir par rankas Aniolų pastatyti paliko tarp miestelių Tersak ir Fiume, ant kalnelio, vadinamo Bannika. Saulei tekant gyventojai to krašto pamatė tuos naujus namelius ant vietos, kurioje niekadoms nebuvo ne tikrai nei kokių namų, bet nei kokios grytelės. Toks atsitikimas greitai visiems buvo žinomas. Subėgo žmonės to krašto prisivežėti tų namelių, išmūrytų keturkampinėmis raudonomis plytelėmis, sujungtomis su vapna, kuri tame krašte nėra pažįstama. Dyvijosi visi ir negalėjo suprasti, koku būdu ji čia atsirado pastatyta ant viršaus žemės, be jokių pamatų. Įėję į vidų rado tenai pailgą, keturkampę aukštą seklyčią. Lubos medinės, ant kurių buvo maža varpnyčikė, palubės buvo tepliotos dangiška dažyva ir padalytos ant kelių dalių, ant kurių kur ne kur buvo žvaigždės prisagstytos.

Mūras turėjo storumą apie vieną uolektį, nekurtose vietose jis buvo nelygus, pripildytas moliu, ant kurio išmolavotos buvo nekurių dieviškos paslaptės. Durys nelabai siauros ir pro jas galima buvo įeiti į koplyčelę. Dešinioje pusėje buvo siauras langelis, prieš langelį stovėjo Altorius, išmūrytas iš didelių ketvirtinių akmenių. Ant Altoriaus buvo kryžius su paveikslu V. Jėzaus Kristaus, o apačioje kryžiaus parašas: „Jėzus Nazarenskas Karalius Žydų“.

Prie Altoriaus stovėjo nedidelis šepalis labai prasto darbo dėl sudėjimo naminių indų bėdnos giminės. Rado jame kelias mažas torielkikes, kokias gal rasti rytiniuose kraštuose, dėl penėjimo kūdikių. Po kairei pusei namelių buvo kaminėlis. Toje pusėje buvo patalpinta iš cedros medžio padirbta stovykla, išreiškianti stovinčią Mariją Paną su kūdikėliu Jėzumi ant rankų. Veidas buvo malevotas kaip būtų iš sidabro, bet truputį pajuodintas, kaip kad nuo dūmų būtų aprūkęs. Ant galvos Marija turėjo karūną iš perlų. Aprėdyta buvo paausiuotais rūbais, parjuosta plačia juosta iki Jos kojų nusvirusi, ant viršaus turėjo plošių dangiškos dažyvos, o tas visas apdaras buvo išdrožtas iš cedros medžio. Kūdikėlis Jėzus papuoštas dailiu rūbuku, taip pat iš to paties medžio padarytu. Bet tos visos stovylos, kada pirmą kartą jas pamatė, buvo pridengtos raudonu rūbu paveiksle didelio skepeto, iki kaklo Jėzaus ir Marijos siekiančio.

Tenai susirinkę žmonės, matydami tuos prajovus, viens kito klausė, iš kur tie nameliai atsirado, kas tai vis, kas juose yra, kas juos patalpino? Bet kas galėjo į tai atsakyti? Nekurie davė žinią vyskupui Aleksandriui, kurio vyskupystėje ta vieta buvo, bet jį rado labai sunkiai sergantį ir niekaip su juimi negalėjo susikalbėti. Ant rytojaus dar didesnis skaitlius žmonių susirinko apie namelius ir visaip kalbėjo, išguldinėdami jo paslaptinę atsiradimą, tuo tarpu netikėtai atsirado viduje jo suvisveikas vyskupas Aleksandras.

Apturėjęs žinią apie stebuklingą atsiradimą namelių, naktį negalėdamas nuo skausmo akių užmerkti, o trokšdamas viską matyti savo akimis, parsikėlė mįslioje į aną vietą ir prašė Marijos Motinos Dievo Sveikatos. O tai toje valandoje pamatė Mariją, nužengusią iš Dangaus su didele daugybe Aniolų, kuri prisiartinusi prie jo taip kalbėjo: „Sūnau mano, šaukei Manęs, štai atėjau tave gelbėti ir išaiškinti tau tą paslaptį, kurią regėti norėjai. Turi žinoti, jog mano šventi Nameliai atnešti yra dabar į tavo Vyskupystę, tai yra nameliai, kuriuose užgimiau ir užaugau. Tuose nameliuose po Apreiškimo Gabrieliaus Arkangelo par surėdymą Dvasios Šventos pradėjau Sūnų Dievo; juose Žodis stojosi kūnu. Po mano į Dangų Ėmimo Apaštalai turėjo didžią patieką tuose nameliuose Mišias Šventas laikyti. Altorius su nameliais mano atneštas buvo padirbtas nuo šv. Petro Apaštalo. Kryžių tenai patalpino kiti Apaštalai. Stovykla cedro yra mano paveikslas, išdirbts rankomis švento Lukošiaus Evangelisto. Nameliai tie numylėti nuo Dievo, par tiek metų buvo išstatyti ant paniekinimo nuo netikėlių, užtaigi iš Nazareto ant šios marios krašto parkelti tapo. Nereikia abejoti, jog jų stebuklingu parkėlėju yra pats Dievas, kursai viską gali. Ant galo, kad tu pats būtumei liudytoju ir skelbėju to stebuklo, tai būk sveikas. Tavo pargrįžimas po sunkios ir smertinos ligos į sveikatą tegul bus visiems liudijimu, jog tai teisybė yra, ką tau sakau“.

Tai pasakiusi Marija pasikėlė į Dangų ir išnyko, o ligonis toje valandoje pargrižo į sveikatą ir skubinosi ant vietos stebuklingų Namelių, apsakė, ką matė ir girdėjo nuo Dievo Motinos, ir įkalbėjo visiems, kad laikytų ant savo žemės jos namelius iš Nazareto. Ėjo į tą vietą daugybė žmonių atiduoti garbę tiems name-liams, kuriuose užgimė Gimdytoja Svieto Išganytojas. Bet tie nameliai parbuvo čia tiktai trejus metus. 1294 metuose 10 dienoje gruodžio aplinkiniai žmonės miesto Rykonaty pamatė vidurnaktyje ant kranto Vidurinės jūros (marios) šviesybę dangišką, kuriai su pasidvyjimu prisistebėdami išgirdo aukštai Anioliškas giesmes. Paskiaus tarp tos šviesybės pamatė namelius iš Nazareto, kurie vėl jiems matant buvo Aniolų rankomis nešami ant oro ir patalpinti tarp tankaus miško. Artyn tų namelių medžiai buvo palinkę, kaip kad norėtų atiduoti garbę Karalienės Dan-gaus ir Žemės nameliams, ir po šiai dienai gal matyti medžius palinkusiai augan-čius. Tame miške augo medžiai, vadinami laurais, dėl to ir tą vietą praminė Lau-retu, o paskiaus Loretto. Nedėlę buvus tie nameliai vėl parsikėlė iš to miško ant netolimo kalnelio, kursai prigulėjo dviem broliam miesčioniems netoli nuo Ryka-natos miesto.

Apžiūrėtojai lankyti Šventas vietas buvo prinešę tenai daug apierų, kurias iš pradžios sergėjo tuodu du broliu. Bet neilg trukus pasidavė jie gundinimui goduk-lystės (lakomstvos) ir brangiausias dovanas norėjo pasisavinti. Atėjo ant to, jog vienas antrą arti tos vietos šventos užmušė. Tada tie nameliai truputį toliaus tapo nuo Aniolų pakelti, prie vieškelio iš miesto Rykanatos ant jūros einant, tenai ir po šiai dienai tebėra. Par ilgą laiką prisistatė žmonės trobų ir teip stojos miestelis, vadinamas Loretu. Vidur to miesto yra didi Bažnyčia Popiežių ir dievobaimingų žmonių kaštu statyta, kurios viduryje yra tie nameliai, taip kaip buvo, su stogu ir koplyčėle patalpinti. Yra datirta, jog tikrai yra tie patys nameliai, kurie buvo Naza-rete. Šiandien patvirtin raštai Popiežių, par daugybę amžių nesuskaitytas skaitlius atsitiko stebuklą, toje šventoje vietoje daug mylestų šv. žmonės išmėdė. Popiežius Inocentas XII paskyrė vieną dieną per metus dėl apvaikščiojimo atminimo to dide-lio stebuklo toje vietoje, kur yra Lorettas, ir kituose nekuriuose kraštuose apvaikš-čiojo tą šventę.“

Yra Fatimos Marijos statulų tipas, kur Marija vaizduojama su balta tunika ir baltu apgaubu ant galvos, kuris nusitęsia iki pėdų. Žemiau kelių ant tunikos auksinė žvaigždė. Ant rankų rožinis, liemuo perjuostas virve, o ant krūtinės užkabinta rau-dona širdis, apsupta erškėčių vainiko.

Yra paslaptingosios Rožės Marijos statulos. Šio tipo ypatybė ta, kad ant Mari-jos krūtinės yra trijų rožių žiedai: baltas, raudonas ir auksinis.

Lietuviškos Marijos statulos tipas — medinė Marijos skulptūrėlė su septy-niais kalavijais perversa širdimi ir ant kelių laikanti Nukryžiuotąjį.

Yra dar daugiau įvairių Marijos statulų tipų, bet visų čia nevardysim.

1. SEINAI

VIETA. Dabar Lenkijoje, 28 km į rytus nuo Suvalkų.

PRIKLAUSYMAS. Elkos vyskupija.

VARDAS. Nuo Seinos upės, dabar vadinamos Marika.

ISTORIJA. Prieraslio ir Plotno seniūnas, Perelomo girios girininkas Jurgis Grudzinskis nupirko iš Mikalojaus Sapiegos Seinų dvarą, palivarkus ir miestelį. Būdamas bevaikis, galvojo, kaip visa tai sunaudoti Dievo garbei. Kartą sapne jis matęs baltais rūbais šv. Jackų, kuris liepęs jam nuvykti į Vilnių ir ten susipažinti su Šv. Dvasios bažnyčios vienuolyno vienuoliais. Jis tai padaręs, broliukai jam patikę ir su Vilniaus dominikonų prioru sutaręs, kad Seinuose pastatys jiems bažnyčią ir vienuolyną, užrašys savo turtus, o prioras atsiųs iš Vilniaus kelis dominikonus. Medinę Šv. Jurgio bažnyčią ir vienuolyną Grudzinskis pastatė prieš 1602 m. ir įtaisė bažnyčiai puikų inventorių. Karalius Zigmantas III 1603.VI4 visa tai patvirtino. Fundatorius Benediktas Vainius (1600 — 1615) įsteigė Seinų parapiją. Ta pirmoji Seinų bažnyčia stovėjo ten, kur šiandien yra šv. Jurgio kapinynas. Ji 1842 m. buvo nugriauta. Dominikonai, turėdami daug turtų, 1610 m. pradėjo statyti dar didesnę, renesanso stiliaus mūrinę bažnyčią. Ją konsekrovo Vilniaus vyskupas pagalbininkas J.Tiškevičius 1632 m. Švč. Marijos, šv. Jurgio ir šv. Jackaus titulais. Bažnyčios vidus buvo puikiai išpuoštas ir turėjo 11 altorių.

1760 m. bažnyčią padidino jos koliatorė Rožė Platerytė-Strutinskienė. Prie tos bažnyčios dominikonai XVIII a. pastatė didelį vienuolyną, kuriame nuo 1826 m. buvo Seinų kunigų seminarija. Bažnyčia turi dvi koplyčias. Vienų jų išmūrijo S.Masalskis savo giminės laidojimui. Kiti tyrinėtojai mano, kad išmūrijo Liubomirskis. Antrąją 1882 m. pastatė vysk. Viežbovskis vyskupams laidoti; ten, be paties steigėjo, yra palaidotas ir vysk. A.Baranauskas. Po paskutinio Lietuvos — Lenkijos padalijimo prūsų valdžia atėmė iš Seinų dominikonų visas žemes ir turtus. Dominikonai ėmė nykti ir 1805 m. paliko Seinus. Prie prūsų valdžios buvo įsteigta Vygrių vyskupija. Lenkų karalystės valdžiai prašant, popiežius Pijus VII vyskupijos sostą 1818 m. perkėlė į Seinus, ir bažnyčia tapo katedra. Po I pasaulinio karo lenkams užėmus Seinus ir išvijus vyskupą bei seminariją, Seinai buvo priskirti prie Lomžos vyskupijos, o buvusi katedra tapo kolegiata (su kapitula). Per kovas su lenkais Seinų miestelis vienuolika kartų ėjo iš rankų į rankas. Lenkai daužė lietuviškas įstaigas, degino lietuviškus knygynėlius, suiminėjo net lietuviškai kalbančius elgetas.

STATULOS ISTORIJA. Didžiausia bažnyčios brangenybė yra stebuklinga Dievo Motinos statula. Kai Jurgis Grudzinskis pastatė bažnyčią, jis pasiuntė savo seserėną į prūsus, kur įvedus liuteronizmą daug vertingų paveikslų buvo išmesta iš bažnyčių, kad surastų gerą paveikslą Seinų bažnyčiai. Tasai vienoje Karaliaučiaus senienų krautuvėje rado labai gražią liepos medžio pjaustytą ir paausotą sėdinčios Dievo Motinos statulą ir ją nupirkęs pargabeno į namus. Statula iš karto buvo pastatyta medinėje bažnyčioje, o 1619 m. iškilmingai pernešta į naują bažnyčią ir įtaisyta didžiajame altoriuje. Vienuolyno prioras P.Kosievskis 1720 m. apdengė statulą

brangių sidabriniu aptaisu, todėl ji atrodė lyg stovinti, panaši į Loreto Dievo Motinos statulą. Vysk. J.K.Lubienskis (1863 — 1869) įtaisė ant Marijos ir Kūdikio galvų paausuosius sidabrinius vainikus, papuoštus brangiais akmenimis, paimtais iš monstrencijos. Statula didžiajame altoriuje išbuvo iki 1882.VIII.2, kada ją vysk. P.Viežbovskis perkėlė į jo pastatytą šoninę koplyčią dešinėje pusėje. Mat statulai pagarsėjus stebuklais prie jos būdavo užprašoma daugybė mišių. Prie didžiojo katedros altoriaus mišias gali laikyti tik kapitulos nariai, o kiti kunigai turi gauti specialų leidimą, tai kad nereikėtų nuolat tokio leidimo prašinėti, statula buvo perkelta į koplyčią. Jos vietoje didžiajame altoriuje buvo įrengtas Švč. Marijos Aplankymo paveikslas. Spėjama, Smuglevičiaus darbo. 1936 m. Seinų kolegijos prepozitas prelatas J.Zlotkovskis kapitulos lėšomis grąžino statulai seną išvaizdą: nuėmė aptaisą, atnaujino ją ir chemiškai apsaugojo nuo gedimo. 1970 m. statulą imta konservuoti ir atnaujinus 1975 m. ji buvo vainikuota. Dalyvavo abu tuometiniai Lenkijos kardinolai, daug užsienio svečių, net vienas negras vyskupas ir 50 000 žmonių.

APRAŠYMAS. Seinų Marijos statula priklauso prie labai retų atidaromų statulų. Ji vaizduoja Mariją sėdinčią mažame be atramos soste. Po Marijos kojom apvers-tas pusmėnulis, o po juo žmogaus galva, reiškianti pasaulį. Pagal kitus aiškinimus — vaizduoja velnią. Marija apvilкта ilgu apsiaustu (peplum), dengiančiu jos kelius ir siekiančiu žemę, iš kurio matyti tik kojų apavų galai. Kairėje rankoje Ji laiko mažą obuolį, o dešinė prilaiko Kūdikį, stovintį ant Jos dešinio kelio. Kūdikis dešinė rankute įsikibęs į Motinos rankos pirštus, o kairę paslėpęs Jos apsiauste. Marijos ilgi plaukai krinta ant pečių. Abiejų veidai atkreipti tiesiai į priekį. Statulos dydis su pagrindu 1,17 m., Kūdikio — 24,5 cm. Ant abiejų galvų paausuoti vainikai.

Atidarius statulą (nuo Marijos kaklo iki apačios) išeina triptikas: Marija tampa stovinti, be Kūdikio, abiem rankom plačiai išskleidusi apsiaustą į šalis. Prieš Mariją ant gotiškų arkadų pagrindo sėdi soste Dievas Tėvas, ties savimi laikęs kryžių su prikryžiuotu Jėzumi, ant Tėvo galvos — balandis, Šv. Dvasios simbolis. Vidinė statulos kompozicija irgi pjaustyta iš medžio, tik sparnuose vaizduojami asmenys yra piešti. Švč. Trejybės sosto šalyse, po Marijos apsiaustu, kairėje pusėje yra trylika, o dešinėje keturiolika asmenų maldos poza. Abiejų sparnų pirmoje eilėje yra po kryžiuotį su baltu apsiaustu ir raudonu kryžiumi ant jo. Manoma, kad kairėje pusėje pavaizduotas Kryžiuočių ordino magistras. Dešinėje pusėje minioje matyti vyskupas ir popiežius su gotiška tiara. Tokios atidaromos Marijos statulos pasirodė XII a. Prancūzijoje, kur viduj vaizduojama Kristaus kančia, o nuo XIV a. Švč. Trejybės sostas. Tose pirminėse statulose Kūdikis stovi ar sėdi ant kairio Motinos kelio, panašiai kaip viduramžių miniatiūrose, vaizduojant trijų išminčių pagarbinimą.

Seinų statula ypatinga tuo, kad ją atidarius Marija vaizduojama po apsiaustu globianti žmones. Prancūzijos šios rūšies statulose tokio vaizdavimo nėra. Šiandien pasaulyje tokių statulų kaip Seinų yra šešios, ir visos kilusios iš Rytprūsių — Kryžiuočių ordino žemės. Viena yra Niurnbergo tautiniame muziejuje (neaišku ar po II pasaulinio karo išliko), kita — Cluny muziejuje Paryžiuje, trečia — Švč. Marijos bažnyčioje Elbinge, dvi lenkų Pamary (Klonovkoj ir Lubisrevo bažnyčioje) ir minėtoji Seinuose.

Šių statulų kilmės laikas — XIV a. pabaiga ar XV a. pradžia. Seinų statula savo detalėmis yra charakteringiausia. Sparnuose nupieštų asmenų drabužiai — ilgos iki plaštakų rankovės, aukštai po kaklu vyrų ir moterų susėgotos apykaklės yra tikriausi duomenys chronologijai nustatyti. Vyrų ilgais, kaklą siekiančiais plaukais. Moterų plaukai suversti į vieną šoną, laisvai krinta ant pečių. Visoje grupėje nebuvimas perspektyvos, palyginus su figūra per trumpos rankos, ilgi ploni jų pirštai primena Fra Angelico (1387 — 1455) darbus.

MALONĖS. Garsas apie statulos stebuklingumą plačiai pasklido po Lietuvą, netgi pasiekė Romą. Vysk. P.Viežbovskio 1873 m. vizitacijos akte pasakyta, kad Marijos statula garsi Seinuose nuo neatmenamų laikų. Kada ir kieno oficialiai buvo pripažintas jos stebuklingumas, bažnyčios aktuose nėra pažymėta. Grigalius Šymakas, Vilniaus dominikonų prioras ir Lietuvos provinciolas, apie įvykusius stebuklus Seinuose rašo: „Po statulos kojomis kabo sidabrinė lentelė, ant kurios matyti kūdikis vystykluose, — tai votas pono Masalskio ir jo žmonos, paaukotas po to, kai kūdikis Felicijonas, mūsų ordine Domininkas Masalskis, jau negyvas buvo padėtas prie tos statulos ant altoriaus ir atgijo.

Kitas žmogus, nuo užgimimo luošas, ordine tėvas Liudvikas Tiškevičius, mūsų vienuolyno įsteigėjas Hušceve, tėvų iš ten dar nekalbantis atvežtas su sidabrine votine lentele į Seinus; kai tik votas buvo pakabintas prie statulos, vaikas atgavo sveikatą“.

Seinų stebuklingos Dievo Motinos ypatingai globai dominikonai priskyrė Seinų miestelio ir vienuolyno saugojimą nuo Lietuvon įsibrovusių maskolių 1656 m. Kai jie buvo užėmę Lazdijus ir rengėsi žygiui į Seinus, vienuolyno prioras Zigmantas Mieškajavičius norėjo statulą išgabenti į Prūsus, kad maskoliai nepagrobtų ar nesunaikintų. Jau buvo paruoštas vežimas, pakinkyta pora gerų arklių, įkelta statula, tačiau arkliai nepajėgė pajudinti vežimo iš vietos. Lūžusios naujos ašys, ir statulą tekę palikti vietoje. Po kelių dienų maskoliai prisiartinę prie Seinų, bet staiga nuo miesto pasitraukė: jie pamatė aplink bažnyčią būrį baltai apsirengusių kareivių (angelų), grasinančių ginklais. Išsigandę grįžo atgal ir Seinus paliko ramybėje.

Kai Seinų dominikonai bylinėjosi su Vygrių kamalduliais dėl 30 valakų miško, jį ie padavė tuo reikalu prašymą karaliui Jonui Kazimierui (1648 — 1668). Tame rašte pamini Seinuose vykstančius stebuklus.

XIX a. pab. prie statulos buvo 22 votai. Be jau minėtų, liudijančių stebuklingus pagijimus, vienas yra paaukotas Gardino Rožinio brolijos, iš 1681 m., nežinia už kokią malonę. Kitas — Vilniaus panašios brolijos auka.

VAINIKAVIMAS. Kolegiatinė Seinų katedra popiežiaus apaštalinio laišku 1973.IX.27 gavo mažesnės bazilikos titulą. Lomžos vyskupui ir Varšuvos kardinolui Višinskiui! prašant, seiniškė Dievo Motinos statula buvo vainikuota Vatikano kapitulos vainikais (1973.II.3 dekretas), o vainikavimo iškilmės, dalyvaujant visiems Lenkijos vyskupsams, tarp jų ir kardinolui Karoliui Voitylai, įvyko 1975.IX.7. Iškilmėse dalyvavo ir daugybė Seinų srities lietuvių. Grupė Seinų lietuvių visų lietuvių vardu sveikino Krokuvos kardinolą Voitylą ir įteikė jam Vilniaus Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslą.

Vatikano kapitulos vainikais paprastai vainikuojami tikrai garsūs paveikslai, o čia statula yra ypatinga (atidaroma), tad į Seinus buvo nuvykęs vienas kardinolas iš Romos pamatyti, kaip toji statula atrodo. Buvo duotas leidimas ją vainikuoti, tačiau uždrausta kada nors statulą atidaryti. Paskutiniu metu koplyčiai įdėti geležiniai vartai ir ji atidaroma tik ypatingomis progomis. Šiaip yra užrakinta.

ATLAIDAI. Popiežius Pijus VI breve 1784.XII.3 suteikė Seinų bažnyčiai visuotinius atlaidus aplankantiems bažnyčią per tris dienas prieš VII.2, per pačią Marijos Aplankymo šventę ir ištisą tos šventės oktavą. Taip pat švenčiama Rožinė, Grabnyčios (II.2).

2. ALKSNĖNAI

VIETA. 10 km į šiaurės vakarus nuo Vilkaviškio.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija ir dekanatas.

VARDAS. Nuo Alksnės upelio. Alksna — alksnių priaugusi vieta, alksnynas; bala miške.

ISTORIJA. Kadaisė čia buvo pastatyta pašiūrė medkirčiams. Vėliau išaugo 300 margų dvaras — majoratas. Į pietus nuo to dvaro ant šiaurinio Alksnės kranto 1867 m. pastatyta medinė koplyčia ir aptverta mūro siena. 1925 m. įsteigta parapija. Koplyčią aptarnaudavo Vilkaviškio kunigai. Šventoriuje palaidotas 1941. VI.22 Būdavonės miške nukankintas kunigas, Vilkaviškio seminarijos profesorius dr. Justinas Dabrila.

Įdomi iš senų laikų žmonėse užsilikusi pranašystė. Dar nebuvo čia parapijos, bet tik žydo kluono vietoje pastatyta koplyčia. Kartą atvykusi čia viena vienuolė ir sakiusi, kad (1) čionai bus parapija, kad (2) iš šios parapijos kils pirmasis kunigas, kuris mirs kankinio mirtimi, ir kad (3) čia būsias dominikonų vienuolynas.

Kaip matome, parapija buvo įsteigta, kunigas nukankintas. Kun. Justino motina Kudirkaitė (kapucino Kazimiero Kudirkos sesuo, žuvusi Sibire) žinojo, kad jos sūnus bus kankinys, todėl ir draudė 1941.VI.22 išvykti į Lankeliškius pas kleboną V.Balsį. Ten buvo ir Marijampolės gimnazijos kapelionas kun. J.Petrika. Jie visi buvo miške bolševikų nukankinti. Kun. J.Dabrila buvo švento gyvenimo dvasininkas. 1934 m. važiuojo į šv. žemę, ir, kaip sako istorikas kun. V.Strimaitis, ne moksliniais tikslais, bet save pašventinti. Jėzuitų auklėtinis. Vaikščiojo akis žemyn nuleidęs. Buvo didelis jaunimo bičiulis ir auklėtojas. Kaip pasakojo viena jo giminaitė, prie jo kapo vyksta net stebuklingų išgijimų. Žmonės čia meldžiasi ir prašo malonių. Palaidotas prie bažnyčios. Antkapinis paminklas — Kristus, nešantis kryžių, o apačioje raudonarmiečiai, durtuvais badantys kunigus. Ši paminklinė dalis išdaužyta.

Dar lieka neišsipildęs III pranašystės punktas.

STATULOS ISTORIJA. Rašytoja J.Augustaitytė-Vaičiūnienė pateikė tokį statulos atsiradimo variantą (iš „Mūsų Lietuva“, III t., 436 psl.): „Koplyčios vietoje buvęs žydo kluonas. Savininkas pradėjęs matyti kluone ant balkio sėdinčią labai gražią moterį su kūdikiu ant kelių. Kai žydas pradėjęs kalbinti ją, ji pavirtusi statula. Po kurio laiko ją dviem jaučiais (arkliai nepavežę) kelis kartus vežę į Vilkaviš-

kio bažnyčią, bet ji vis grįždavusi atgal. Tada kluono vietoje pastatyta koplyčia ir didžiajame altoriuje įstatą tą statulą“.

Vladas Kulbokas pateikė tokius prisiminimus (iš kn. „Lietuvos bažnyčios“, II t., 104 psl.): „Altorius, kuriame yra statula, labai gražaus darbo, padovanotas mano senelio Jurgio Kulboko (anuomet Kolbašausko). Dievo Motinos statula atidara tik per specialias šventes. Šiaip ji užsklendžiama šv. Mateušo paveikslu.

Apie šią koplyčią—bažnyčią ir Dievo Motinos statulą mano tėvas Motiejus ir teta Pranciška apie 1922 m. papasakojo tokį padavimą. Kažkada seniai Alksnėnų dvarą valdę liuteronai ir norėję užgrobti bažnyčią. Dvaro ponas pasiuntęs nešiotą ar tarnaitę paskusti statulos vainiką tam, kad įsitikintų, ar ji tikrai auksinė. Ta moteris buvo nematomos jėgos numesta nuo altoriaus už grotelių į bažnyčią. Tai regėdamas liuteronų kunigas pasakęs: „Na, mano mieli vaikučiai, kas čia šventė, tegul švenčia, o jau mes čia nešvėsim“.

Virbalio dominikonai norėję tą statulą pargabenti į Virbalio bažnyčią, bet arkliai nevalioję jos pavežti. Tai vežę veršių neturėjusiomis telyčiomis. Bet iš po nakties statula vėl atsiradusi Alksnėnuose, dvaro kluone, ant panto (skersinio). Tai ir paliko statulą Alksnėnuose.

Dar manoma, kad statula yra atgabenta iš Mažosios Lietuvos. Per reformacijos bangą paveikslai, statulos buvo laikomi stabais ir šalinami iš bažnyčių. Dalis buvo sunaikinta, dalis pateko į sandėlius pas privatinius.

APRAŠYMAS. Marija pavaizduota sėdinti. Su rusva suknele iki žemės, mėlynu apsiaustu. Ant krūtinės laiko gulintį ant baltos drobės nuogą Kūdikėlį, tik per klubus perjuostą auksiniu raiščiu. Jėzus kaire ranka laiko obuolį, o dešine laikosi už vynuogių kekės, kurią Marija turi dešinėje rankoje. Kairę ranką Marija pasidėjusi ant kelių ir prilauko drobule. Po kojom mėnulio pjautuvus. Abiejų akys mėlynos, plaukai auksiniai ir ant galvų auksiniai vainikai. Statulos aukštis apie 1,5 m.

MALONĖS. 1982 m. buvo vienas votas už statulos ant sienelės ir karoliai ant dešinės rankos riešo. Po poros metų nišoj kabojo 12 votų. 1988 m. jau buvo per 50 votų ir neką mažiau karolių. Tiesa, dalis votų skirta Mažučių šaltinėlio koplyčiai, bet po vieno apiplėšimo jie dedami bažnyčioje.

ATLAIDAI. V. 13, šv. Stanislovo, Mato, Martyno, Kryžiaus Stacijų ir Žolinės VIII. 15 per tris dienas. Kiekviena moteris (kaip rašoma Br.Kviklio kn. „Lietuvos bažnyčios“, II t.) nešasi didžiausią žolinę — laukinių ir naminių gėlių puokštę, kur būna įrišta ir morka bei kitos daržovės, kartais net kopūsto galva.

ALKSNĖNŲ MADONAI

*Mūs sentėvius spaudė vergijos
Sunki, erškėčiuota dalia,
Bet viltį sudėję Marijoj
Kaip Motiną jautėm šalia.
Iš lūpų į lūpas vis ėjo
Malda ir legendos kartu,
Kol meilės aušra patekėjo
Virš Alksnės vingiuotų krantų.
Ant rankų Jos Kūdikis žaidžia —
Valdovas žavus, nuostabus,
Bet mato Jis ateitį skaudžią,
Sutrintas kaip vynuogė bus.
O Motinos žvilgsnis vis sminga
Į širdis galinga šviesa.
Jis kviečiantis, geras, skausmingas,
Kad keltų tėvynė visa.*

*Už rojuje vaisių nuskintą
Pažinome žemės vargus.
Ne laurų, bet spyglių nupintas
Jo laukia vainikas dygus.
Jau girios take medis želia
Ir kryžiumi tiesia šakas,
Ir žaidžia ant kelių vaikelis.
Pažvelk į mažas Jo rankas.
Kas veidą Mažučiuos nuprausta,
Tikėdams malone dangaus,
Per maldą Mergelės tyriausią
Ne vienas sveikatą atgaus.
Gražus šitas Dievo pasaulis,
Bet ašarų versmės nedžius,
Kol žmonės statys savo laimę
Po nuodėmės vaisių medžiu.*

3. ANTALIEPTĖ

VIETA. 25 km į pietvakarius nuo Zarasų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Zarasų dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Antalieptės pradžia — karmelitų vienuolynas, įsteigtas XVI a. viduryje. Fundatoriai buvo J.M.Strutinskas, jo sūnus Juozapas su žmona Rože Plateryte, Salako ir Strutynės valdytojai, Infliantų kunigaikščiai. 1732 m. jie padovanojo bažnyčiai kiek žemės ir tada pradėjo statyti mūrinę bažnyčią. 1732 — 1734m. išaugo ir vienuolynas. Bažnyčios statyba buvo baigta 1763 m. 1832 m. rusų valdžia vienuolyną ir bažnyčią uždarė. Kelerius metus bažnyčia stovėjo apleista ir gerokai sunyko. 1837 m. jos pastatas paverstas cerkve. 1893 m. buvusiame karmelitų vienuolyne buvo įsteigtas pravoslavų II klasės vienuolynas. Prasidėjus I pasauliniam karui, vienuolės išbėgo į Rusiją. 1915 m. vienuolyne įsikūrė vokiečių karinio dalinio štabas. Bažnyčioje buvo statomi jų automobiliai ir kita. Visą likusį bažnyčios turtą išgrobstė kariai. 1918 m. ji grįžo katalikams. Pastatas atrodė baisiai. Pirmuoju klebonu paskirtas kun. Stanislovas Stakelė.

APRAŠYMAS. Bažnyčioje yra stebuklinga Marijos statula. Apie 1,6 m aukščio. Rankos nuleistos ir truputį pakreiptos į šalis.

4. BALBIERIŠKIS

VIETA. 18 km į šiaurės vakarus nuo Alytaus, kairiajame Nemuno krante. Statula yra gyvenvietės šiauriniame pakrašty, Prienų link, prie kelio Alytus — Prienai, šlaito vidury augančiame aukštų liepų guote.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Alytaus dekanatas.

ISTORIJA. Šis šlaitas, arba kalnas, vadinamas Marijos, nes čia žuvo pasibaidžius arkliams nuotaka, vardu Marija.

Klebonas apie 1982 m. sakė, kad žmonės Mergelės Marijos statulą laiko maloninga.

APRAŠYMAS. Marija stovi ant pusmėnulio. Su balta tunika, mėlynu apsiaustu, vienplaukė. Aukštis 1,6 m. Dešinė ranka prie širdies, kairė nuleista. Po statula lenkų kalba užrašas: „Marija be gimtosios nuodėmės pradėtoji, melskis už mus“.

5. DARSŪNIŠKIS

VIETA. 18 km į pietryčius nuo Kauno, dešiniajame Nemuno krante.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Žiežmarių dekanatas.

ISTORIJA. Ant potvynio apardyto piliakalnio buvo pilis. 1381 m. ją puolė kryžiuočiai. Jie čia pirmą kartą panaudojo patrankas Lietuvos žemėje. Lietuviai, pasak jų, taip išsigandę, jog patys sudeginę pilį ir išsislapstę miškuose.

1418 m. Vytautas čia susitiko su Jogaila ir drauge plaukė į Veliuoną deryboms su kryžiuočiais. Yra Vytauto laiškų, rašytų iš Darsūniškio. Iš čia jis kvietęs vokiečių ordino magistrą P.Rusdorfą savo karūnacijai.

Ilgainiui dvare gyveno kunigaikščio girininkas, tvarkęs apylinkės miškus. Darsūniškį valdė garsūs Lietuvos didikai. 1518 m. — Grigas Astikas, mokėdamas karaliui 600 kapų grašių nuomos; 1530 m. — Vilniaus vaivada A.Goštautas. Karalius Žygimantas Augustas Darsūniškį užrašė savo žmonai Barborai Radvilaitei.

Pirmąją bažnyčią pastatė Vytautas 1418 m. DLK Kazimieras 1437 m. užrašė fundaciją. 1655 m. rusai bažnyčią sudegino, o gyventojus skaudžiai apiplėšė. 1694 m. bažnyčia buvo atstatyta. 1768 m. Antanina Bialozoraitė-Oginskienė bažnyčią atnaujino, bet per 1818 m. miesto gaisrą sudegė. Kai po gaisro miestelis atsistatė, gyventojai pastatė trejus vartus — šv. Agotos, šv. Jurgio ir šv. Kazimiero — su tų šventųjų statulomis, saugančiomis miestelį nuo gaisro. Šiuos originalius vartus, vientelius Lietuvoje, Darsūniškio savitumą ir žymę, komunistų valdžia 1963 m. traktoriais išvertė. 1990 m. vartai atstatyti.

Dabartinė bažnyčia, statyta 1848 — 1853 m., pataisyta 1948 m.

STATULOS APRAŠYMAS. Mūrinės bažnyčios kairiajame altoriuje yra Marijos statulėlė, panaši į Šlienavos. Ir tos pačios formos. Tik aplink galvą padaryta aureolė iš metalinių spindulių, 50 cm ilgio. Tarp sidabrinių spindulių yra 12 auksinių žvaigždžių. Marija stovi ant pusrutulio, primynusi gyvatę, nasruose turinčią obuolį, o kaire koja — pusmėnulį. Virš statulos ant altoriaus yra trys raidės MMM, reiškiančios Mergelė Marija Motina.

MALONĖS. Apie 1976 m. viena moteris sunkiai sirgo, niekas jau nepadėjo. Meldė Marijos užtarimo ir pasveiko. Padėkai paaukojo tą vainiką — aureolę.

ATLAIDAI. Juozapo, Jurgio, Švč. Trejybės, Pranciškaus, Žolinės (titulo).

6. DAUJĖNAI

VIETA. 12 km į pietryčius nuo Pasvalio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Pasvalio dekanatas.

ISTORIJA. XVI a. pab. Baluškių dvaro savininkas pastatė kapinėse medinę koplyčią. 1750 m. Vilniaus vysk. Zenkevičius įsakė Krinčino kunigams bent kas trečią sekmadienį vykti į Daujėnus laikyti pamaldų.

1794 — 1803 m. Krinčino klebonas Jonas Jeronimas Šarkevičius pastatė mūrinę bažnyčią. Didžiajame altoriuje yra stebuklinga Jėzaus Nazaretiečio statula. Prie šventoriaus sienos yra šaltinis, kurį žmonės vadina „šventąja bala“. Jo vandenį laiko turint gydamosios galios.

STATULOS APRAŠYMAS. Kairiajame šoniniame altoriuje yra Marijos Nekalčiausios Širdies statula. Aukštis apie 1,75 m. Ji su balta tunika ir mėlynu apsiaustu, kurio kraštai papuošti aukso spalvos ornamentika. Apsiaustas per liemenį surištas auksine juosta. Ant galvos balta skepeta. Žvelgia žemyn. Kairę ranką laiko prie krūtinės ir širdies, o dešinę nuleidusi. Altoriaus šonuose kabo 18 karolių.

ATLAIDAI. VIII. 16, Jėzaus Vardo (titulo).

7. DRUSKININKAI

Plačiau ankstesnėje dalyje.

STATULA. Bažnyčios kairiajame altoriuje yra trijų asmenų figūros: Jėzus, prikaltas prie kryžiaus, šv. Jonas ir Švč. Marija. Iš šalių kabo dvi lentelės su 80 votų.

8. GIRDŽIAI

VIETA. 10 km į šiaurę nuo Jurbarko.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Jurbarko dekanatas.

APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame šoniniame altoriuje yra apie 1 m gipsinė Švč. M. Marijos statulėlė.

Marija stovi ant pusrutulio, basomis kojomis, primynusi gyvatę. Šalia guli obuolys. Marija rankas nuleidusi ir kiek praskleidusi į šalis. Galva truputį palenkta į dešinę, žvelgia žemyn. Su balta tunika ir mėlynu apsiaustu. Ant galvos balta skepeta. Už Marijos nugaros ant audeklo 2 votai — kryželis su širdele.

9. JONAVA

VIETA. 24 km į šiaurės rytus nuo Kauno. 1997 m. — 36 800 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija ir dekanatas.

VARDAS. XIV — XV a. šios srities ekonominis centras buvo Skaruliai. Jonavą išaugino Žemaičių stalininkas Domininkas Kosakauskis, garsiojo vyskupo tėvas. Miestas gavo Jono Kosakausko vardą.

ISTORIJA. Jonavos dvaras atsirado 1740 m. 1750 m. Augustas III, M.Kosakauskienei prašant, suteikė privilegiją ruošti turgus, prekymečius, apgyvendinti žydus, totorius. Pirmoji bažnyčia statyta 1750 m. Antroji bažnyčia, pastatyta 1791 m., priklausė trinitoriams. Po 1831 m. vienuolynas buvo uždarytas. 1935 m. bažnyčią suremontavo klebonas Petras Vaitiekūnas. Tada buvo pastatyti du bokštai.

Rūsyje, be kitų, palaidotas vysk. Juozapas Kazimieras Kosakauskis.

STATULOS ISTORIJA. Apie 1935 m., esant klebonui Vaitiekūnui, statula atvežta iš Prancūzijos. Tuomet ji buvo laikoma stebuklinga, jai reiškiamas didelis pamaldumas, sukurta speciali malda į Jonavos Mariją.

Didelį pamaldumą tikintieji reiškia ir šventoriuje esančiai Lurdo Marijos statulai, kuri irgi atvežta iš Prancūzijos. Pastatyta šventoriuje 1908 m., minint Marijos Apsireiškimo Lurde 50-ąsias metines. Ji metalinė.

APRAŠYMAS. Mūriniame bažnyčios kairiojo altoriaus įdubime yra Marijos Lurdiškės statula. Aukštis apie 1,5 m. Aureolė iš raidžių: „Esu Nekaltai Pradėta“. Ant pjedestalo prikabinta 12 votų.

MALONĖS. Jonavos miestas II pasaulinio karo metais buvo beveik visiškai sugriautas. Buvo subombarduoti ir sunaikinti net bunkeriai, kuriuos žmonės iškasė netoli bažnyčios ir ten slėpė savo daiktus. Tuo tarpu bažnyčia liko beveik nepaliesyta. Tai priskiriama Marijos globai.

ATLAIDAI. Šv. Jokūbo (titulo), Marijos Vardo, Švč. Trejybės.

10. JONIŠKĖLIS

Plačiau ankstesnėje dalyje.

ISTORIJA. Kotryna Puzinienė išsirūpino Žemaičių vysk. Kazimiero Paco leidimą bažnyčiai statyti. Ji ir buvo pastatyta 1674 — 1685 m. Janiškių žemėje. 1790 m. Lietuvoje būta didelio duonos trūkumo. O darbo rankų buvo perteklius. Norėdamas žmonėms duoti darbo, tuometinis šios vietos savininkas B.Karpis sumanė statyti bažnyčią, nes darbininkai dirbdavo tik už maistą. Darbai pradėti 1790 m. Prie Girelės miško, kur buvo daug gero molio su šlyno priemaiša, įrengė plytinę, pastatė keletą pastatų plytoms džiovinti. Pagamintas plytas pirmiausia išdžiovindavo, po to išdeginavo. Kai jau buvo daug prigaminta, Karpis sukviėtė gyventojus, sustatė juos į eilę nuo plytinės ligi statomos bažnyčios (2 km kelio) ir pradėjo plytas siųsti per rankas.

Šalia B.Karpis norėjęs pastatyti ir vienuolyno rūmus, pakviesti Joniškėlin dominikonus, tačiau, kai 1792 m. žaibas sudegino senąją bažnyčią, vienuolyno klausimo nebekėlė ir naują pastatą paskyrė parapijos reikalsams.

STATULOS APRAŠYMAS. Bažnyčios kairėje pusėje yra Marijos Širdies statula. Aukštis apie 1,4 m. Marija su balta tunika, mėlynu apsiaustu, balta skepeta ant galvos. Dešinė ranka nuleista, į dešną įdėta dirbtinė gėlė. Kairė ranka prie širdies. Juosmenį susirišusi virve. Kabo apie 13 karolių — tai padėkos už patirtas malones.

ATLAIDAI. Žolinės, Rožinės, Švč. Trejybės (titulo).

11. JUODUPĖ

VIETA. 15 km į šiaurę nuo Rokiškio. 1997 m. — 2670 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Rokiškio dekanatas.

ISTORIJA. 1936 m. buvo įrengta koplyčia. 1938 m. pastatyta bažnyčia. Ją X.16 pašventino Rokiškio dekanas kun. Jurgis Žitkevičius, paskirdamas Vilniaus Aušros Vartų Dievo Motinos garbei.

Kai 1941.VI.22 prasidėjo karas, bolševikų aktyvistai suėmė 13 lietuvių, daugiausia šaulių, gyvenančių Juodupėje ir jos apylinkėse. Iš pradžių jie buvo saugomi valsčiaus daboklėje, neduodant nei maisto, nei vandens. Naktį iš VI.29 į 30 d. jie visi buvo labai žiauriai nukankinti gretimoje malkinėje, lavonai nuvežti į Pabubio mišką ir paslėpti po šakomis. Išvijus bolševikus, lavonai rasti suniokoti, apiplėšti, tačiau artimieji juos atpažino. Štai aukų vardai: Antanas Balčiūnas, Ignas Balčiūnas, Pranas Bulovas, Pranas Kanopa, Vladas Kalpokas, Pranas Mažeikis, Jurgis Meilūnas, Viktoras Piekauskas, Juozas Rinkevičius, Jonas Stelionis, Vladas Šukys, Balys Vasiliauskas ir Jonas Žindulys. Jie palaidoti parapijos kapinėse. Ant kryžiuokų pokario metais neleido pažymėti pavardžių.

1944 m. vyko mūšiai ties Juodupe, rusai kovėsi su vokiečiais. Visas miestelis virto pelenais, bet bažnyčia išliko. Tačiau atsitraukdami vokiečiai 1944. VII.30 bažnyčią padegė ir ji supleškėjo.

Kad ir kaip nukentėję juodupiečiai be bažnyčios nerimo. Senoje mokykloje jie įrengė laikiną koplyčią, bet 1946 m. okupantai liepė ją apleisti. Nutarta bažnyčią vėl atstatyti. Ji jau buvo pradėta statyti ant senosios bažnyčios pamatų, tačiau okupantų valdžia statybą nutraukė. Žmonės įrengė bažnyčią kluone, pradėjo lankyti pamaldas, ir taip liko. Palaipsniui pastatą suremontavo, vidus pasidarė švarus, tvarkingas ir labai jaukus, tvarkomas kun. P. Sabaliausko. Juodupės komunistų kraugeriškus darbus aprašė „Komjaunimo tiesa“ 1989.II.7.

STATULOS APRAŠYMAS. Marijos Nekalto Prasidėjimo statula yra dešiniajame šoniniame altoriuje. Aukštis apie 1,5 m. Marija stovi ant Žemės rutulio, primynusi žaltį ir pusmėnulį. Rankos į šalis. Balta marška ir mėlynu apsiaustu.

Apsijususi mėlynu dirželiu. Už statulos ant mėlyno fono kabo 7 padėkos ženklai: votas, kryžiuokas, karoliai. Ant galvos skraistė ir 12 žvaigždžių. Žvelgia žemyn. Statula pernešta iš kažkurios bažnyčios. Gal iš buvusios Rokiškio moksleivių?

ATLAIDAI. Marijos Motinystės, X. 10 — į sekm., Kryžiaus Išaukštinimo, Viešpaties Gailestingumo (Advento 3 sekm.).

12. KAUNAS

VIETA. Vilijampolė, Linkuvos g. 21.

ISTORIJA. Stefanija Stašauskienė, g.1912, vadinama „rožių karaliene“, augino savo sodelyje rožes ir daug aukojo bažnyčiai. Vaikų ji neturėjo.

1966 m. su vyru Juozu Stašausku buvo pagal iškvietimą Lenkijoje ir Slusko religinių prekių krautuvėje nupirko, rodos, už 160 zlotų, Švč. M. Marijos statulą. Supakavo į kartoną, aprišo špagatu ir tą pačią dieną išvyko į Lietuvą.

Lenkai kontrolieriai, patikrinę daiktus, sako: „Nevalia, negalima Marijos vežti, nes rusai neleis įvežti, sudaužys“. O Stefanija pradėjo verkti, sakė, grąžins, nebus nuostolio. Na, ir su pykčiu — „vežk, vežk, matysi, kaip sudaužys“ — leido. Kai ji persėdo į rusų vagoną, įėjo 4 kontrolieriai ir iškart prie Marijos: „Atrišk, kas čia?“ — „Brolis padovanojo lėlę, — sakau. Dešimt minučių knaibiau, knaibiau mazgą, negaliu atrišti, o jie laukia. Tada sakau: „Duokit peilį“. Kai tik tai pasakiau, jie visi po vieną išėjo ir netikrino kupė. O namuose patraukiau, ir iškart atsirišo.“

Marijos statulėlę pašventino tėvas Stanislovas, kai čia vedė rekolekcijas.

MALONĖS. Juozas Stašauskas apie 1969 m. susirgo pilvaplėvės uždegimu. Gydytojas manė, kad skrandis, ketino operuoti, bet vyras nenorėjo. Paskui sutiko, daktarai rado, kad pilvaplėvės uždegimas. Dar prisidėjo plaučių uždegimas. Po to kraujas prasiveržė per bumą. Daktarai sako: „Viskas“. Parvežė į namus „gyvą lavoną“. Žmonai atėjo mintis maitinti jį morkų sultimis. Ir po 3 savaitių vyras visiškai pasveiko. Pasveiko, nes žmonės meldėsi prie Marijos.

APRAŠYMAS. Aukštis apie 60 cm. Marija stovi ant „žemės“, su balta tunika ir mėlynu apsiaustu. Sujuosta mėlyna juosta. Rankos sudėtos maldai, ant dešinės alkūnės — rožinis. Tai Marija Lurdiškė.

1992.XI Stefanija savo kieme Vilijampolėje, Linkuvos g.21, pradėjo statyti Marijos Globos ir už Lietuvos laisvę pašvęstą koplyčią, kurią paaukojo bažnyčiai. Leidimą davė kard. V.Sladkevičius. Koplyčią ketinta šventinti 1994 m. lapkričio mėn. Rūpintis pavesta kun. Alfonsui Bulotai. Stefanija nori, kad po jos mirties namas atitektų kunigų prieglaudai. Marijos statulėlė bus toje koplyčioje.

13. KRAŽIAI

Plačiau ankstesnėje dalyje.

STATULA. Bažnyčios kairiajame altoriuje Marijos su Kristumi ant kelių balta statula. Dydis apie 1,6 m. Iš dešinės lentelė su trimis votais.

14. KULIAI

Plačiau ankstesnėje dalyje.

STATULA. Kulių šventoriuje stovėjo koplytėlė, kurioje buvo iš medžio dailiai išdrožtos žmogaus dydžio Marijos ir Jėzaus (ar Juozapo) statulos. Kai kurie kuliškiai tikėjo jas turint stebuklingos galios. Šias statulas pamini D.Čiurlionytė-Zubovienė rašinyje „Paskutiniai metai“, išspausdintame „Pergalėje“, 1966 m. Nr.3: „... Močiutė stovi prieš mūrinę ištiklintą koplytėlę. Joje žmogaus augumo liaudies meistro figūros — Marija ir Juozapas. Marija baltais rūbais, mėlynu kaspinu perjuosta, su atlasinėmis korpelėmis. Štai kur juos iš šventoriaus koplytėlės perkėlė!“

Marijos nedidelė statulėlė buvo prie bažnyčios durų, dabar perkelta prie stebuklingo paveikslų kairiajame šoniniame altoriuje, apačioje prie sienos. Apie 10 karolių sumauta ant kaklo kaip padėkos ženklai.

PASTABA. Ar tai ta pati statulėlė, neiširta.

15. KURŠĖNAI

VIETA. 25 km į šiaurės vakarus nuo Šiaulių. 1997 m. — 15 300 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Kuršėnų dekanatas.

VARDAS. Pirmutinis senovėje šioje vietoje apsigyvenęs kažkoks kuršis, davęs pradžią ir vardą vietovei.

ISTORIJA. Vietovę valdė įvairūs didikai. 1831 m. Kuršėnuose įvyko paskutinis Lietuvos sukilėlių vadų pasitarimas. Kuršėnų vikarui kun. P.Butkevičiui buvo perduotas saugoti sukilėlių archyvas. Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią 1523 m. pastatė karalius Žygimantas Augustas. Vėliau ji perėjo reformatams, tačiau Žemaičių vysk. Stanislovas Kiška su teisėju Jonu Mlečka, iškėlę bylą, bažnyčią susigrąžino. 1622 ir 1842 m. bažnyčia perstatyta. Per I pasaulinį karą sugriauta. Klebonas V.Dambrauskas su parapijiečiais pastatė didžiulę mūro bažnyčią, kurią 1933.IX.29 konsekravo Telšių vysk. J.Staugaitis.

1941 m. birželio mėn. rusai suėmė kleboną kanauninką Vaclovą Dambrauską ir dvaro parke žiauriai nukankino, bažnyčią apiplėšė.

STATULA. Bažnyčios kairiajame altoriuje yra Marijos statula. Aukštis apie 1,7 m. Balta suknėlė su mėlynu apsiaustėliu, aplink žvaigždžių vainikas. Iš šalių 16 votų.

ATLAIDAI. Šv. Jono Krikštytojo (titulo), Mykolo.

16. LAPĖS

VIETA. 10 km į šiaurės rytus nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Kauno II dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Žemaičių kaštelionas Adolfas Lackis 1620 m. pastatė mūrinę bažnyčią. 1732 m. tapo Karmėlavos filija. 1899 m. bažnyčia buvo padidinta. 1997-8 m. klebono kunigo R.Skrinsko rūpesčiu ir parapijiečių lėšomis

perdažyta bažnyčios išorė, vidus ir altoriai. Valstybės lėšomis sutvirtintas šlaitas, pastatyta šventoriaus tvora.

STATULOS APRAŠYMAS. Bažnyčios kairiajame altoriuje yra Marijos Nekalto Prasidėjimo statulėlė (Lurdiškė). Aukštis 1,3 m (su pagrindu), kabo 1 votas.

17. LAUMALIAI

VIETA. Kelio Kretinga — Mikoliškės 5 km, dešinėje pusėje ant kalnelio.

ISTORIJA. Vienuolis, gyvenantis Kretingoje, Rytų g.3, sakė, kad Marijos statulėlė yra stebuklinga. Jis tą vietą retkarčiais prižiūri.

APRAŠYMAS. Pakilumoj, apie 30x25 m plote, apaugusiame pušimis ir beržais, stovi ženklas „Laumalių senkapis“. Archeologinis paminklas, saugomas valstybės“. (Maro laikų bendras kapas.) Ant pakilumos trys kryžiai: medinis, geležinis ir cementinis bei koplytėlė — 1,8 m aukščio ir 1,1 x 1,0 m apimties. Viduje tarp gelių 50 cm aukščio Marijos statulėlė. Marija žiūri tiesiai, iš rankų eina spinduliai. Alba balta su sidabrinėmis žvaigždėmis, apsiaustas mėlynas, nustumęs nuo pečių iki rankų. Sidabrinis šalis aplink kaklą ir sidabrinė juosta aplink juosmenį. Ant pečių balta skėpta.

Vietiniai žmonės beveik visi iškelti. Kurių klausiau, apie stebuklingumą negirdėję.

18. MOSĖDIS

VIETA. 12 km į šiaurę nuo Salantų.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Skuodo dekanatas.

ISTORIJA. Pirmą kartą paminėtas 1253 m. kryžiuočių raštuose. Senovėje čia buvo miškai. Jei neatsirasdavo fundatorių, bažnyčias statydavo patys vyskupai. 1551 m. Žemaičių vyskupas Vaclovas Viežbickis pastatė pirmąją bažnyčią, suteikė parapijos teises. Pagal 1987 m. KKŽ, bažnyčia išaugo 1544 m. 1783 m. iškilo nauja mūrinė bažnyčia, išlikusi iki mūsų dienų. 1850 m. ją konsekrovo M.Valančius. Mosėdžio mokykloje tikybą dėstė J.Tumas-Vaižgantas. Jis 1897 m. rusų verčiamas Mosėdį paliko. Bažnyčios šventoriuje yra 19 Kryžiaus kelio stočių.

STATULA. Bažnyčios presbiterijos kairiajame kampe yra apie 1 m aukščio Marijos statula. Marija sudėjusi rankas, apgaubta balta medžiaga. Ant galvos karūna. Jos medžiagos aptaisas apkabinėtas karoliais, sagėmis, iš viso apie 100 padėkos ženklų.

ATLAIDAI. Šeštinių, Marijos Apsireiškimo, Žolinės, Mykolo (titulo).

19. NEMUNĖLIO RADVILIŠKIS

VIETA. 22 km šiaurę nuo Biržų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Biržų dekanatas.

VARDAS. Nuo upės Nemunėlio ir miesto Radviliškio, nes irgi valdė Radvilos.

ISTORIJA. Gyvenvietę įkūrė Radvilos XVI a. II p. XVIII a. pr. miestelį sunaikino švedai. XVI a. Radvilos pastatė reformatams bažnyčią. 1877 m. iškilo reformatų mūrinė bažnyčia.

Pirmoji katalikų bažnyčia pastatyta 1719 m. Po 1755 m. — antroji medinė bažnytelė. 1854 m. grafas Jonas Tiškevičius pastatė akmens mūro bažnyčią. 1905 m. jos vidus sudegė. Vietos gyventojai, lygindami I ir II pasaulinių karų metu padarytus nuostolius, sakydavo: „Per aną karą reikėjo skaičiuoti, kas buvo sunaikinta, per šį karą — kas liko“. Pokario metais čia buvo ištremtas ir daugiau kaip 10 metų gyveno Kaišiadorių vysk. V.Sladkevičius, 1988 m. paskirtas kardinolu.

STATULA. Bažnyčios išorėje, nišoje virš didžiųjų durų, yra Marijos Nekalto Prasidėjimo statula. Aukštis 1,3 m. Spalva gelsva. Marija sudėjusi rankas maldai, palenkusi galvą.

1985 m. klebonas A.V.Zakrys atsakė laiške, kad Marijos statula gipsinė, laikoma stebuklinga, bet jokių votų prie jos būti negali, nes ji labai aukštai.

ATLAIDAI. Švč. M. Marijos (titulo).

20. PAJEVONYS

VIETA. 13 km į pietus nuo Kybartų.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Vilkaviškio dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1689 m. Šv. Jono Krikštytojo, 1736 m., 1875 m. mūrinė (1914 m. sugrąžinta), 1915 m. (laikina), 1928 m. (1944 m. išsprogdinta), 1968 m. mūrinė.

MALONĖS. Papasakojo prelatas kun. V.Jalinskas 1994.VII.11. Marijos statula yra didžiajame altoriuje. Ji su ištiestom rankom. Titulas — Marija Maloningoji.

1. Per remontą 1968 m. nuo stogo pradėjo kristi čerpės ir darbininkams, esantiems ant stelažo, iškilo didžiulis pavojus. Bet jie liko gyvi, nes darbas buvo paaukotas Švč. M. Marijai.

2. Vienas jaunuolis, Zigmas, dar neturintis 18 m., nukrito iš 11 metrų aukščio ant betono ir jį uždengė kaip negyvą. Jau norėjo iškviesti prokurorą, bet klebonas V.Jalinskas su kitais puolė ant kelių prie Marijos ir nunešė vaikiną į kleboniją. Nuvežė į ligoninę. Nerado jokio lūžio, o vakare jis jau dirbo.

ATLAIDAI. Padėkai klebonas išprašė iš vysk. L.Povilonio atlaidus Švč. M. Marijos Širdies VI11.22 (Karalienės).

21. PALANGA

VIETA. 25 km į šiaurę nuo Klaipėdos.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Palangos dekanatas.

VARDAS. Pirmą kartą minima 1161 m., kai čia buvo išlipęs Danijos karalius Voldemaras I su savo kariuomene. XIX a. I p. etnografas ir literatūros istorikas Liudvikas Adomas Jucevičius rašė, kad Palangos vardas kilęs iš lietuviškų žodžių „po langu“, nes vėjas (...) užpusto smėliu namus iki pat palangių. Taip teigia, ir labai teisingai, prūsų mokslininkai. O iš palangiškių galima išgirsti, kad senovėje Palanga buvusi prie pat jūros, bangos skalaudavusios namų palanges, todėl toks ir vardas.

K.Būga Palangos vardą laikė kuršišku: „Vardo galūnė yra -nga, kaip ir kituose senojo Kuršo vietovardžiuose“. A. Vanagas vardą sieja su žodžiu „palios“ — buvusio ežero vieta, pelkė. Bandyta šią šaknį lyginti su senovės graikų žodžiu „palos“ — dumblas, stovintis vanduo, ir su lotynų žodžiu „palus“ — liūnas, pelkė. Šie palyginimai mūsų nagrinėjamo žodžio šaknį nukelia į indoeuropiečių prokalbės laikus. Pagal ilgametį pajūrio tyrinėtoją V.Gudelį, Palanga galėjo atsirasti ir iš ankstesnės formos Palanka — vieta palei lauką, lunką (prūsiškai kampas, įlanka). Kitados Rąžės žiotyse būta įlankos, pavangos (vanga kuršių protėviai vadinė skynimą). Įdomu esą, kad Latvijos (Kuršo) Palanga yra netoli buvusios Vangos sodybos. Iš Rusijos armijos maršruto 1757.IV. 17 aprašymo išeina, kad upelis Rąžė vadinosi Palanga. Vienodos nuomonės apie vardo kilmę nėra, bet tikra, kad tai senas baltiškas vietovardis.

ISTORIJA. „1409 m. žemaičiai padarė perversmą, sumušę prie Palangos kryžiuočių kariuomenę. 1511 m. karalius Zigmantas Palangos kraštą dovanuoja Žemaičių seniūnui St.Kešgailai. 1776 m. ji perėjo į Vilniaus vysk. Masalskio rankas, o dar vėliau — į grafo Tiškevičiaus. 1817 — 1819 m. priskirta prie Vilniaus gubernijos, vėliau — prie Kuršo. Susidarius Latvijos valstybei, įėjo į jos teritoriją. 1921.III.31 Palanga grįžo prie Lietuvos.

Koplyčią 1554 m. pastatė Ona Jogailaitienė. Pirmoji bažnyčia koplyčios vietoje iškilo 1590 m. Antroji bažnyčia klebono Mato Vilčiausko pastangomis ir Palangos seniūnijos lėšomis pastatyta 1767 m. Dabartinė prelato Juozapo Šniukštos pastangomis, parapijiečių, grafų Tiškevičių ir vasarotojų aukomis pradėta statyti 1897 m. ir baigta 1907 m. Konsekruota Telšių vysk. J.Staugaičio 1929 m. Projektas Šrandmano. Altoriai ir sakykla Mannos (Tulūza). Vitražai Zalenskio (Krokuva). Suolai Zagorskio (Šiauliai) ir A.Liebaus (Palanga). Statybai panaudota 18-os profilių plytos.

BIRUTĖS KALNAS. Senovėje tai buvo lietuvių alkakalnis. Ant jo degino šventąją ugnį. Kronikose užrašyta, kad kunigaikštis Kęstutis viešėjęs Palangoje bajoro Vidmanto namuose ir pamilęs jo gražią dukterį Birutę. Ši, būdama deivės Praurimės vaidilutė, atsisakiusi už Kęstučio tekėti. Bet kunigaikštis pavogęs Birutę, nušėjęs į Naujųjų Trakų pilį ir 1343 m. vedė. Gimė jiems sūnų ir dukterų. DLK Vytautas buvo Birutės pirmagimis. Žuvus Kęstučiui, Birutė grįžusi į Palangą ir toliau tarnavusi seniesiems dievams. Čia ji ir mirusi. Birutės kalne buvusi palaidota. XV a. ant kalno buvo pastatyta Šv. Jurgio medinė koplytėlė. Šiai suims, suręsta antroji. 1869 m. baigta statyti trečioji, dabartinė, aštuoniakampė raudoną plytų kop-

lyčia. Šiaurinėje kalno pusėje 1899 m. įrengtas urvas ir graži Lurdo grotą su Marijos statula. Aplink kalną šliejosi vienas gražiausių Lietuvos parkų, įrengtas 1898 — 1899 m. grafo Tiškevičiaus. Jo viduryje 1897 m. pagal architekto Švechteno projektą pastatyti rūmai ir didelė Kristaus statula. 1952 m. statula buvo sunaikinta. Nė vienas sunaikinime dalyvavęs asmuo nemirė sava mirtimi. Atgimimo laikotarpiu atstatyti skulptūrą iniciatyvos ėmėsi Vitalius Litvaitis. Skulptorius yra Stasys Žirgulis. Pašventino 1993.06.14 vysk. A.Vaičius. Plačiau: „XXI a.“, 1993.VII.23 d.

STATULA. Daug Lurdiškės M. Marijos grotų esama Lietuvoje, bet Palangos grotą meniškiausia ir turbūt artimiausia Lurdo vaizdai. Ją įrengė grafas Feliksas Tiškevičius. Tiesa, ji ilgą laiką stovėjo visiškai neužbaigta, trūko ir šv. Bernadetos statulėlės, ir tvorelės, tai buvo didelis trūkumas, nes vasarotojai kartais nepagarbiai elgdavosi. Tik II pasaulinio karo metu pamaldūs parapijiečiai, surinkę aukas, aptvėrė grotą geležine tvorele ir pastatė šv. Bernadetos statulėlę. Man atvykus į Palangą 1935 m. grotos nišoje stovėjo jau antroji Nekaltai Pradėtosios M. Marijos statula skulptoriaus menininko Čižausko darbo. Pirmosios statulos net nuotraukoje neteko matyti. Parapijiečiai pasakojo, kad ji buvusi mažoka ir neproporcinga nišai. Todėl po I pasaulinio karo klebonas J.Šniukšta statulą pakeitęs.

Per II pasaulinį karą Birutės kalno Švč. M. Marijos Neperstojančios Pagalbos koplytėlė ir Lurdo grotą buvo žiauriai išniekintos. 1940 — 1941 m. rusų okupacijos metu vieta paversta jūros žvalgybos postu, apkalta aukšta lentų tvora, apačioje prie kalno stovėjo karių sargyba. Bet taip kalno koplytėlė ir grotą išliko nepaliestos.

Vokiečių okupacijos metu istorinis kalnas ir paminklai išliko nepaliesti. Tik antrą kartą sugrįžus rusams kalnas, koplytėlė ir grotą buvo vėl žiauriai išniekinti. Išgelbėtos tik dvi statulos iš kalno koplytėlės — Švč. Jėzaus ir Marijos Širdžių, jos buvo perkeltos į parapijos bažnyčią. Altorius ir grotos statula palikti vietoje. Manyta, kad kaip istorinio paminklo okupantai nedrįs liesti. Tačiau buvo apsivilta. Iš nakties koplytėlė rasta karių išplėšta, altorius sunaikintas. Švč. M. Marijos Neperstojančios Pagalbos paveikslas, pieštas lentoje, popiežiaus Pijaus VII (1800 — 1823) aukso vainiku vainikuotas, buvo sudaužytas, vainikai pavogti. M. Marijos statula Lurdo grotose iš automatų sušaudyta. Teliko statulos dalys, sujungtos armatūra. Ji „tebestovėjo“ nišoje, nes buvo tvirtai primentuota prie uolos. Šitaip grotos statula, netekusi savo išvaizdos, sugniužusi lyg sužeistas fronto karys, stovėjo daugiau negu metus laiko. Vietiniai komunistai, paneigę bažnyčios teises tvarkyti istorinę kalno šventovę, patys tvarkėsi savaip. Pradžioje nuplėšė ir nuvežė grotas, geležinę tvorelę. Atidengta grotą, metų metus apleista, be priežiūros virto šiukšlynu, išviete. Tokiu pat šiukšlynu buvo paversta ir kalno koplytėlė. Dargi jos sienoje, buvusio altoriaus vietoje, prastu braižu buvo nupieštas nuogos moters paveikslas. Bent dvejus metus koplytėlė buvo naudojama kaip išvietė. Tik vėliau, kai respublikoje ir Palangos kurorte buvo leista lankytis užsieniečiams, kalnas apvalytas nuo šiukšlių, koplytėlė iš viršaus aptinkuota ir pašalintas kryžius nuo stogelio, vidus išbalintas ir panaudota kaip kioskas — skaitykla. Sušaudytą grotos statulą, veikiau jos armatūrą, kaip istorinį paminklą nusiėmė vietos bažnyčios komitetas. Ir pavedė vietos skulptoriui Stasiui Paulauskui restauruoti. Jos restauravimas susijęs su nuostabią istoriją. Buvo taip. Sušaudyta statula sugniužusi liejo savo skausmą dėl tautos nelaimės. Ji

dabar buvo liudininkė žiaurus, šventvagiško tautos istorinio paminklo išniekinimo. Vietos klebonas ir bažnyčios komitetas nutarė, jog nėra galima bent tomis sąlygomis statulą restauruoti ir palikti buvusioje vietoje, kad ji iš naujo būtų niekinama. Buvo laukiama palankesnio momento, bent kol nusistovės tvarka. Bet štai prasidėjo nuostabūs reiškiniai. Švč. M. Marija pati pareikalavo, kad jos statula būtų iš ten paimita, restauruota ir perkelta parapijos bažnyčion, maždaug ton vieton, kur ji dabar yra.

Šiek tiek žinių apie pačią parapijos bažnyčią. Ji 1941.VI.22 vokiečių puolimo metu tapo pirmuoju taikiniu, todėl artilerijos sviedinių buvo smarkiai apgadinta. Tačiau nutolus frontui okupacijos laikotarpiu buvo visiškai restauruota. Tik 1944X10 grįžtant rusų frontui bažnyčia buvo iš naujo tyčia, be tikslo apšaudyta iš artilerijos ir vėl apgadinta, ypač bokšto dalys ir stogas. Frontui sustojus ir kovoms užsitęsęs apie penkis mėnesius, nedrausmingi fronto kariai kokių tris kartus mėgino bažnyčią aplėšti. Be to, bažnyčia buvo prievarta evakuota su dalimi savo inventoriaus. Rado prieglaudą už 10 km Žibininkų kaime pas didelius bažnyčios rėmėjus T., Z. ir Br. Astrauskus. Ten jų bute įrengta koplytėlė apie tris mėnesius atstovavo parapijos bažnyčiai. Parapijos evakuotai bažnyčiai globoti buvo leista laikyti sargą. Pirmuoju sargu buvo zakristijonas Petras Gėryba. Vėliau vietinis karo komendantas leido sargo teisėmis sugrįžti klebonui J.Ilskiui, kuris apsigyveno bažnyčios zakristijoje. Ir vėliau, civiliams gyventojams pamažu sugrįžus į miestą klebonas vis negavo buto ir ilgą laiką net kelerius metus, gyveno zakristijoje. Vietos klebonas greit priprato prie naujų sąlygų. Jautėsi laimingas pas savo Viešpatį radęs prieglaudą. Puolimų metu, kada drebėdavo bažnyčios langai ir pastatas, kunigas ramindavęs save tyliai giedodamas ar niūniuodamas giesmę „Dievas mūsų prieglauda ir stiprybė“. Brevijorinei maldai buvo pasirinkęs klausyklą nes iš ten aiškiai matėsi tabernakulis, o priešais klausyklą stovėjo jo mėgstamiausias Maloningosios Dievo Motinos altorius.

Ir štai 1945 m. (smulkiau datos neprisimenu; tai įvyko sapne) savo įprastoje vietoje aš kalbėjau brevijorių.. Staiga nušvito bažnyčioje šviesa, lyg kas būtų užžiebęs elektrą nes nakties metu aš meldavausi prie žvakės, kad nestebinčiau praeivių ypač karių. Pakėlęs galvą pamačiau nuostabų reginį. Kairiajame šone, Maloningosios Švč. Marijos altoriuje, truputį žemiau altoriaus mensos stovėjo šviesi Nekaltai Pradėtosios M. Marijos Liūdiškės statula. Apsupta malonios šviesos Marija žiūrėjo į dangų. Jos veidas buvo malonus, lyg besišypsantis. Staiga statula atgijo, palenkė galvą pažvelgė į mane, išskėtė ir vėl suglaudė rankas, pravėrė lūpas, lyg norėdama ką pasakyti. Man pasirodė, tarsi Ji kviečia ateiti arčiau. Aš prisiartinau prie Jos ir atsiklaupiau. Laukiau, ką Ji man pasakys. Ji prakalbo: „Mano sūnau ir Mano tame, Tu daug meldiesi prašydamas taikos ir už kitus. Reikia, kad tu daugiau melstumeisi už save, nes daug tau teks kentėti dėl Mano Sūnaus Vardo. Melskis ir būsi išklaushytas“. Tuo ir baigėsi mano sapnas ir miegas. Jis mano gyvenime turėjo didelės reikšmės. Arešto, kalėjimo, lagerio bei ištrėmimo metu jis teikė man stiprybės, kad nepalūžau dvasia. Guodė ir teikė gaivinančios vilties. Be to, jis buvo pradžia tolesnių įvykių. Nepraėjo nė mėnuo laiko, kai į mano duris (zakristijos) pasibeldė ir atsakymo nelaukdamas įžengė Stasys Paulauskas. Lyg šaltas vanduo perpylė mano kūną. Buvo ko nustebti. Šis žmogus buvo žinomas visoje apylinkėje ir rajone kaip žiaurus istrebitelių vadovas. Be to, visada neblaivus. Jo, kaip nuolat girtu pabaisos,

bijojo visi apylinkės gyventojai. Retas kuris koku nors būdu nebuvo nukentėjęs. Ne mažiau žiaurus jis buvo ir savo šeimai. Dar labiau mane nustebino jo krikščioniškas pasveikinimas. Paprašytas atsisėdo. Vėl pašokęs mėgino atsiprašinėti, siekė ranką bučiuoti. Mano nustebimui galo nebuvo. Šiuo atveju sunku buvo nustatyti, ar jis negirtas, arba vos tik girtas. Kalbėjo nemikčiodamas, aiškiai, kaip pats išpėjo, turįs labai svarbų reikalą. Tai būta jo gyvenimo staigaus posūkio, tik sunku buvo iškart tuo patikėti. Pokalbis tęsėsi valandą, o gal ir dvi. Čia jis atidengė man savo gyvenimo įdomiausius momentus. Anksčiau palangiškai apie tai nieko nežinojo. Niekam į galvą neatėjo, kad jis jau senokai gyveno Palangoje. Turėjo Ganyklų gatvėje užmiestyje mažytį lyg koplytėlę namelį. Turėjo ramią pamaldžią žmoną ir sūnų Staselį, kuris noriai kasdien tarnaudavo šv. Mišioms. Jis pats mieste buvo žinomas kaip nepataisomas girtuoklis, peštukas ir valkata. Prisipažino, kad yra velionio kun. Milinio auklėtinis. Labai gražiai auklėtas, baigęs Paryžiaus aukštesniąją meno mokyklą. Pradžioje Prancūzijoje buvęs gražiai užsirekomendavęs savo meniniais sugebėjimais. Bet nelemta girtybė, įprotis gerti išplėšė jam garbę, vardą ir žmogiškumą, religiją, sveikatą ir gyvenimo viltį. Štai dabar jis priėjęs gyvenimo krizę. Jis, kaip istrebitelių vadovas, kelis sykius buvo papuolęs į tokius spąstus, iš kurių nebuvo vilties gyvam ištrūkti. Žuvę jo draugai, o jis vis kažkaip nematomos rankos buvęs išgelbėtas. Dabar jam esą aišku, kad toji jį gelbėjusi ranka buvo Švč. M. Marijos. Prieš porą savaitių jis patyręs sapne labai aiškius regėjimus, kuriuose Švč. M. Marija pasakiusi, kad jo gyvenimo dienos suskaitytos. Jam priklauso Dievo bausmė. Tačiau dėl jo jaunystėje buvusio pamaldumo, dėl pasivedimo Jos globai Marija nori jį išgelbėti. Todėl Marija griežtai pareikalavo, kad jis liautųsi daręs pikta, nutrauktų visus ryšius su piktais draugais, atgailautų ir Marija jį išgelbėsianti nuo pražūties, kuri jam gresianti... Jis pabudęs tokio sapno labai sunervintas, dar labiau pykęs ir piktžodžiaavęs Dievui ir Švč. Marijai. Paniekinęs sapną ir vėl nuėjęs gulti. Bet vos sudėjęs akis, kai vėl toji pati Švč. Mergelė Lurdiškės paveiksle pasirodžiusi jam, dar skaudesniais ir griežtesniais žodžiais išpėjusi ir reikalavusi greit apsispręsti, pasirinkti ir pasiryžti: arba žūti, arba gyventi kitaip. Po to jis nubudęs, neramumo verčiamas nuėjo į gretimą kambarį pas panašų į save draugą Volodiją Smalinikovą. Anas jam patarė kalbėtis su Švč. M. Marija ir išsiaiškinti, ko Ji reikalaujanti... ir pan. Jis trečiąkart tą pačią naktį matė Švč. Dievo Motiną. Jau buvo pasirėngęs su ja kalbėtis, pasiaiškinti. Paklausęs, ką turįs daryti. Marija paaiškinusi, kad jis turįs nutraukti ryšius su piktais draugais ir liautis persekioti nekaltus žmones. Pakeisti gyvenimo būdą, laikytis santūriai, mesti girtavus, atlikti išpažintį, atlikti Jai gerą darbą, kurį jam turi nurodyti vietos bažnyčios klebonas. Jis dabar mėginęs atsikalbinėti, aiškintis, kad nepajėgsiąs to padaryti. Tačiau Marija griežtai reikalavusi sąlygas pildyti be pakeitimų, kitaip Ji pagrasinusi atimti savo globą, o tai reiškia jam pražūtį: jis neteks laikinojo ir amžinojo gyvenimo. Tada jis pajutęs baimės jausmą ir pasižadėjęs pamėginti vykdyti sąlygas, jei Marija jam pagelbėsianti. Marija, galvos linktelėjimu pažadėjusi paramą, išnyko iš jo akių. Rytmetį St. Paulauskas apsvarstęs nakties regėjimus, nebedrįsęs numoti ranką į juos. Dar pasitaręs su draugu Volodia, kuris ir pataręs paklusti išpėjimui. Tada jis nutaręs mėginti vykdyti sąlygas. Pirmas ir sunkiausias klausimas buvo, kaip atsipalaiduoti nuo KGB rankų ir istrebitelių tinklo. Laikas tam buvo labai nepalankus. Dar tebevyko aršios kovos su partizanais.

Todėl pirmas mėginimas išeiti atostogų pas vietos KGB viršininką baigėsi visišku nepasisekimu. Viršininkas atsitraukimą mėgino įtarti palankumu priešų sparnui ir grasino mirtimi. Tada jis nutaręs kreiptis į centrą Vilniuje. Ten labai panašiai pasielgta. Jis visiškai nusivylęs rengėsi grįžti namo. Atėjusi mintis nueiti į Aušros Vartus. Jau buvo vakaras, kai jis, suklupęs Aušros Vartuose, mėginęs melstis, bet nesisekė. Todėl jis priekaištavęs Švč. Marijai, kodėl Ji varginantįjį negalimais dalykais. Bet štai tyliai, lyg į ausį, kas jam pasakęs: „Stok ir eik komisijon —juk tavo išvaizda panaši į sunkaus ligonio. Eik, skubėk, gal dar šiandien ką laimėsi ir bent užsiregistruosi!“

Taip jis atsiradęs ligoninėje ir kaip pareigūnas iš provincijos buvęs priimtas be eilės ir gavęs komisijos rekomendaciją skubiai nutraukti nervingą darbą, gauti bent vieneriems metams atostogas gydymui. Su sveikatos komisijos rekomendacija jis vėl nuvykęs į darbo centrinę įstaigą, kur be jokių atsisakinėjimų gavęs atleidimo iš pareigų raštą neribotam laikui gydytis. Dabar jis pajutęs, kad Švč. Dievo Motina padeda ir globoja jį. Nakties metu sugrįžęs į Aušros Vartus, pirmąkart po daugelio metų labai nuoširdžiai, su ašaromis akyse meldėsi. Vietos KGB viršininkas, gavęs raštą, nors ir pyktelėjęs, bet nebegalėjęs atsakyti atleisti jį iš pareigų. Dabar štai atėjęs jis prašė manęs, kaip vietos klebono, nurodyti jam, kaip turįs atlikti kitas jam uždėtas sąlygas, būtent atgailą ir atgailos darbą, apie kurį Švč. Marija jam nepasakiusi, bet jis turįs padaryti tai, ką paskirsias vietos klebonas.

Aš, jausdamas, kad esu surištas su Švč. Marijos apsiereiškimais, tuo pačiu tikslų, negalėjau nieko kito jam skirti, kaip tik restauruoti Švč. Marijos statulą Palangos lurde. Todėl ir paliečiau drauge su Palangos bažnyčios komiteto atstovais nuvykti į Birutės kalne esančią Švč. M. Marijos grotą, atsargiai atkalti rusų karių sušaudytą statulą, parsigabenti ją į dirbtuvę ir laisvu nuo darbo laiku restauruoti, paliekant dar tinkamas statulos dalis ir armatūrą. Darbą atlikti gerai, panaudojant visus savo meniškumus gabumus. Statulą impregnuoti ir pritaikyti lauko sąlygoms, kad atsiradus galimybėms būtų galima ją grąžinti į buvusią vietą. Ji turės būti atgabenta į bažnyčią ir pastatyta ant puošnaus pjedestalo, greta kitų bažnyčios statulų. Darbą paaukoti apsiereiškimo metu Marijos nurodyta intencija; už visas priemones ir sunaudotas medžiagas pateikti Palangos Romos katalikų bažnyčios komitetui sąskaitą.

Darbas užsitęsė apie dvejus metus. Kilus įtarimui, ar jis bus įvykdytas, po metų laiko buvau nuvykęs patikrinti. Radau vos įpusėtą. Prašiau paspartinti darbą ir statulą atgabenti į bažnyčią.

Buvo pavasaris. Rodos, 1946 m. Aš buvau išvykęs į Kretingą pagalbon į rekonstrukcijas. Po trijų dienų grįžau, buvo vėlus vakaras. Senu įpročiu nuėjau į savo klausyklą užbaigti likusią brevijoriaus dalį. Baigęs maldą, pakėliau akis į Maloningosios Švč. Marijos altorių ir labai nustebau, nes pamaciau tą patį vaizdą, matytą prieš dvejus metus sapne. Dabar toje pat vietoje stovėjo naujai restauruotoji Nekaltai Pradėtosios M. Marijos Lurdiškės statula. Ji labai panaši į sapne regėtą statulą, kuri kalbėjo į mane. Artimiausią sekmadienį statula buvo iškilmingai pašventinta. Susijaudinusi minia ašarotomis akimis priklaupdama sveikino ir bučiavo Švč. M. Marijos koją. Po to ir liko paprotys: palangiškiai atėję ir ypač išeidami iš bažnyčios, atsisveikinę su Išganytoju tabernakulyje, ėjo prie Marijos statulos ir pasimeldę klupsti bučiavo Jos koją. Tai

darė, kaip pastebėjau, visi be skirtumo, seni ir jauni, kaimiečiai ir inteligentai; net maži vaikučiai prašydavo, kad mama pakylėtų pabučiuoti Marijos koją. Po devynerių metų kalėjimo ir tremties Sibire radau statulą apie porą metrų pastumtą iš vietos kampo link elektros iluminacijos. Tai rodo, kad tikinčiųjų pamaldumas nemažėja. Dažnai prie statulos dega žvakutės. Ypač tai mėgsta padaryti atvykę vasarotojai, net kitatikiai pravoslavai — rusai“.

Kaip istorinę tiesą liudija kun. J. Ilskis, Jono, gimęs 1907 m., tuo metu buvęs Palangos Romos katalikų bažnyčios klebonu (mirė 1985.X.6 Viekšniuose).

APRAŠYMAS. Bažnyčios dešinėje pusėje, dar dešiniau Marijos altorėlio ir prie pat žemės ant pjedestalo, yra Marijos Lurdiškės stebuklinga statula. Aukštis apie 160 cm. Baltais drabužiais, per liemenį perjuostas mėlynas kaspinas. Rankos sudėtos maldai. Ant dešinės alkūnės kabo rožinis. Nuo galvos iki blauzdų skraistė—balta, o atsilenkę kraštai geltoni. Taip pat ir to balto rūbo apačia, apykaklė bei rankogaliai apvesti gelsva ornamentuota juoste. Marija žvelgia šiek tiek aukštyn. Ant kaktos ir palei smilkinius matosi neuždengtų rudų plaukų sruogos. Marijos veidas labai gražus.

22. PALEMONAS

VIETA. 10 km į rytus nuo Kauno.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija, Kauno I dekanatas.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1992.05.15 kardinolas V. Sladkevičius pasiūlė saleziečiams iš Kauno Šv. Antano bažnyčios keltis į Palemoną ir ten pastatyti bažnyčią, kurti saleziečių centrą. Bažnyčią pašventino 1996 m. per Žolinę.

STATULOS ISTORIJA. Apie 1984 m. Vytauto bažnyčios saleziečių rėmėjai norėjo pastatyti šv. Jono Bosko statulėlę. Dėl įvykusio konflikto kreipėsi į Šv. Antano bažnyčios kleboną Krizantą Juknevičių, kuris maloniai priėmė ir pasiūlė dar padaryti Marijos — Krikščionių pagalbos statulėlę. Menininkė Petraitytė padarė ją iš uosio. Statulėlė išbuvo

Šv. Antano bažnyčios kairės pusės altoriuje apie 10 metų. Pervežant statulėlę jau buvo pastebėta Marijos akis drėgstant. Ją patalpino statomos bažnyčios rūsyje. Vėliau, 1993 02 26, Pelenų dieną vaikai pastebėjo skruostais bėgant „aliejines“ ašaras (jų skonis — karčios). Švč. Marijos statulėlė verkė iki buvo perkelta prie pastatytos bažnyčios kairės navos.

APRAŠYMAS. Apie 120 cm aukščio. Statulos tipas — Marijos — Krikščionių pagalbos.

ATLAIDAI. Sekminės—jaunimui, Žolinė — vaikams, Rožančinė (titulo) — suaugusiems.

23. SALANTAI

1. Gaidžio kainas

VIETA. Salantų miestelio pakraštyje.

VARDAS. Pagal legendą, matė giedantį auksinės spalvos laumės kulį prie Salantos, einant iš miestelio. Jis pakilęs ir nuskridęs link dabartinės koplyčios (ir tada buvo ten koplyčia).

ISTORIJA. A.Bendiko „Keleivis, išeinąs į Žemaičius ir Lietuvą...“ 1925 m. šios vietos praeitį taip aprašo: „Laikuose Žemaičių vysk. Melchioro Geišo, 1630 metuose, Mikalojus Pasamovskis, arklininkas Jo didybės karaliaus Zigmunto III, buvo pastatydinęs medinę bažnyčią, vadinamą „Skilandžiais“. Ta vieta šią dieną randasi nuo miestelio Salantų už gero varsto pietvakariuose, o ant tos vietos yra maža medinė koplytėlė ant kalniuko, vadinamo „Gaidžio kalnu“. Ta bažnyčia buvo užgrobtinai patekusi į to laiko užplūdusių kalvinų rankas, ką patyręs vyskupas Geišas liepė Varnių prelatui Jurgiui Lepačinskiui pašaukti ant teismo užgrobėją kunigaikštį Jonušą Radzvilą ir, nusprendimu Lietuvos Tribunolo, gavo Radzvilas sugrąžinti katalikams tą žemę, ant kurios stovėjo bažnyčia su klebonija, ir prispyrė duoti rąstus pastatymui naujos bažnyčios, kurią Lepačinskis su kitais to laiko galiūnais ir pastatydino 1637 metuose ant aukštesnės vietos, kurioj ir šią dieną tebestovi, pramindamas „Salantai“, kas tur būti, nuo to paeina, kad apie buvusius Skilandžius po Kalnelio lauką buvo ir tebesti daug kalvelių, rudeniais ir pavasariais apliejamų vandens. Žmonės matydami kalbėdavo: „Sala antai“, nuo kurių žodžių naujoji bažnyčia ir tapo praminta „Salantai“. Prie bažnyčios pradėjo žmonės statytis namus ir tokiu būdu įsikūrė ir miestelis Salantai.

Kur senovėje stovėjo Skilandžiai, tenai ant šalimais esančio kalno buvo ir miestelis, tuo pačiu vardu vadinamas. Kunigaikščiui Bagdonui Oginskiui taisant visą to kalno žemės plotą į ariamas dirvas, pirm keturių dešimčių metų, vietomis galėjo pastebėti daug degtų plytų, plytelių iš žemės išartų, iš buvusių namų griuvėsių. Šiandien nuo Skilandžiuose buvusios bažnyčios vietos už kokių 300 sieksnių stovi Salantų miestelio izraelitų kapai. Kur stovėjo Skilandžių bažnyčia ir šventorius, tenai šią dieną galima tikrai pastebėti krūveles ir pavienius akmenis, apaugusius vejomis, kurie vieni tebestovi to praėjusio laiko liudininkais (...)

Tai tiek užrašyta Bendiko kalendoriuje. Jei protestantai, užgrobę bažnytelę, ant jos viršaus vietoj kryžiaus uždėjo gaidžio figūrą, galėjo ta vieta nuo tada būti praminta Gaidžio kalnu.

Lietuvos laikais buvo medinė koplytelė. Statula apkabinėta rožiniais, karoliais. Budrienė (beprotė) nukabinėdavo ir pati viskuo pasipuošdavo. Klebonas Stanislovas Mažeika pastatė mūrinę bažnyčią, įvedė Žolinės atlaidus.

Po okupacijos ateistai skleidė gandus, ypač po remontų, kad po grindimis užkasti turtai, todėl eidavo ieškoti ir laužydavo. Gadino ir internato auklėtiniai. Daktaras Jonas Simaitis (1919 — 1981) atstatinėjo koplyčią. Buvo išmūrytos sienos, durys, pastatyta molinė Marijos statula išskėstomis rankomis. Imbarės kolūkis uždėjo skiedrų stogą. J. Simaitis trejus metus prieš mirtį susirgo, nebaigė statyti koplyčios ir mirė. Koplyčia buvo išgriauta, plytos išnešiotos. Blogi žmonės pavogė duris, sudaužė altorėlius, išplėšė grindis. Statulas tris išvežė į muziejų. Viena buvo Kretingos kraštotyros muziejuje.

1987 — 1988 m. koplyčią atstatė skulptorius Orvidas.

APRAŠYMAS. Altoriuje įrengta Marijos statulos kopija.

Altorius yra ant akmenų. Ant jo — medinė Marijos statula su perversa kalaviju širdimi, karūna, su inkarais, sujuosta mėlynu kaspinu, po kojomis gėlės. Labai savotiška. 1988.V.8 koplyčia pašventa.

2. Baltoji koplyčia

Išvažiavus iš Salantų, ties posūkiu į Grušlaukį stovėjo Baltoji koplyčia. Joje buvo stebuklinga Švč. Mergelės Marijos statula. Šią koplyčią sugriovė netyčia į ją atsitrenkusi mašina. Dabar jos nelikę (apie tai pranešė Ramutė Navasaitienė, gyvenanti Vilniuje).

24. SALOS

VIETA. 28 km į pietvakarius nuo Rokiškio.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Rokiškio dekanatas.

VARDAS. Beveik iš visų pusių vieta apsupta ežero.

ISTORIJA. Dvaras minimas 1568 m. kunigaikščių Radvilų turtų sąrašuose. Koplyčia buvo prieš 1775 m. Vienas iš Marikonų 1781 m. pastatė bažnyčią. 1888 m. pastatyta nauja bažnyčia.

STATULA. Po rusų okupacijos, 1945 m., uždarius vienuolynus, ši statula atgabenta iš saleziečių vienuolyno.

APRAŠYMAS. Altoriaus kairėje pusėje labai graži apie 1,4 m aukščio Marijos statula. Marija stovi ant uolos. Raudona tunika su auksiniais papuošimais, ant jos mėlynas apsiaustas, kurio kraštai papuošti auk-

sinių gėlių ir angelų piešiniais. Marija su metaline karūna, papuošta brangiais akmenimis. Dešinėje rankoje skeptras, kairėje Jėzuliukas. Jo kojytės apsiaustos aukšiniu audeklu, o marškinėliai žali. Jis taip pat su karūna. Gelsvais plaukais, rankos ištiestos į šalis. Marijos plaukai šviesiai rudi, krenta ant pečių. Per juosmenį susijuosusį virve. Statula gipsinė. Iš šalių penki seni votai ir apie 40 papuošalų, karolių.

ATLAIDAI. Šv. Kryžiaus Išaukštinimo.

25. ŠIAULIAI

1. Kapai

1970.X.15 senosiose Šiaulių kapinėse nuo seno stovėjo koplyčia. Karo metu ji buvo kiek apgadinta. Vietos kunigų iniciatyva suremontuota. Uždarius kapus, neteko savo paskirties nė koplyčia. Ilgainiui chuliganai išdaužė jos langus. Kiek palaukus, ateizmo auklėtiniai koplyčią išniekino — nuvertė Marijos statulą, stovėjusią didžiajame altoriuje. Dar vėliau sudegino ir pačią koplyčią. Liko statula.

Kad kartais ateistai neišniekintų statulos, tikintieji apkasė ją žemėmis, kol paaiškės, ką su ja daryti. Taip jinai kurį laiką ir gulėjo užmaskuota. Pagaliau kapų sargas, Šiaulių gyventojas, išėmė statulą iš žemės. Suremontavo, nudažė ir pastatė, kur jinai stovėjo, toje vietoje, kur buvo sudegintos koplyčios didysis altorius.

Pasakojama, kad tą senuką kapų sargą tai padaryti paskatines jo matytas regėjimas. Esą jam pasirodžiusi Marija ir pasakiusi: „Žinai, kur paslėpta mano statula. Išimk ją iš po žemių, tada išgysi“. Kapų sargas, tai padaręs, iš tikrųjų pagijęs.

Apie tą įvykį buvau girdėjęs iš žmonių. Norėdamas patikslinti, paklausiau kun. L. Mažonavičių, Šiaulių vicedekaną, vizitavusį Gruzdžius. Jis panašiai papasakojo, apie ką žmonės plačiai kalbėjo. Papildė dar tuo, kad pasirodžiusioji Marija uždėjusi kapų sargui ranką ir paprašiusi: „Padaryk priėjimą prie mano statulos“.

Tada tas žmogus atėjo pas minėtą kleboną. Sakėsi norįs išgrįsti taką aplink statulą, kad patogiau būtų eiti aplinkui keliais. Prašė patarimo ir pagalbos. Bet nieko nepešęs išėjo. Taką vis dėlto jis išgrindė.

Kalbos apie nepaprastą statulą sklido vis plačiau ir plačiau. Žmonės nešė gėles, degiojo žvakeles, ėjo keliais, meldėsi. Tai, žinoma, negalėjo patikti bedieviams. Vieną trečiądienį atvažiavo vyras ir moteris. Jie buvo greičiausiai pasiūti iš vykdomojo komiteto. Juodu prašė vyrus, dirbančius netoliese prie namo statybos, padėti statulą įkelti. Tie atsisakė. Tada sudaužė statulą, sukrovė į mašiną ir nuvažiavo. Tai buvo dienos metu, 11.30 val.

Bet ir po to žmonės dar ilgai lankė tą vietą. Su pagarba rinko sudaužytos statulos gabalėlius, o ton vieton, kur ji stovėjo, dėjo gėlių, degiojo žvakeles.

L.: Kun. Viktoras Šauklys. „Dievas tarė: „Gana“, 1989.

2. Šv. Jurgio bažnyčia.

ISTORIJA. 1909 m. carinės Rusijos administracija pastatė didelę cerkvę, skirtą rusų kariuomenės įgulai Šiauliuose. Pasibaigus karui ir rusų kariuomenei pasitraukus iš Lietuvos, šios cerkvės pastatas liko nenaudojamas. Nepriklausomos Lietuvos vyriausybė jį perdavė katalikams.

Antrąją katalikų parapiją Šiauliuose suorganizavo ir cerkvę katalikų reikalams pritaikė pirmasis šv. Jurgio parapijos klebonas Justinas Lapis. Bažnyčia pašventinta 1919 m., o baigta įrengti 1923 m. 1976 m. bažnyčia buvo, manoma, tyčia padegta. Atvykę gaisrininkai ne tiek gesino, kiek trukdė gesinti. Tik iškvietus karinio dalinio gaisrinę komandą ir su tikinčiųjų pagalba pašalinus Šiaulių miesto neveiklius gaisrininkus pavyko gaisrą numalšinti.

STATULA. Bažnyčios kairėje sienoje yra nava su Marijos altoriumi. Marijos Krikščionių Pagalbos statulos aukštis apie 1,6 m. Marija su balta tunika ir mėlynu apsiaustu. Ant galvos balta skepeta ir vainikas. Plaukai rudi. Palenkus galvą link Kūdikėlio Jėzaus, kurį laiko kairėje rankoje. Dešinėje — skeptras. Kūdikėlis basas, su baltais marškinėliais, garbanotas. Žvelgia tiesiai, kairėje rankoje laiko rutulį, dešine ranka laimina. Iš abiejų altoriaus pusių lentelės su 28 votais.

ATLAIDAI. Šv. Jurgio (titulo).

26. ŠILUVA

Plačiau ankstesnėse dalyse.

I STATULOS ISTORIJA. Šiluvos prepozitas Tadas Bukota važinėjo į Londoną, kur jo brolis buvo Lietuvos — Lenkijos atstovu su diplomatine misija, ir parvežė iš ten Marijos su Kūdikiu marmurinę statulą. 1770 m. įtaisė statulą koplyčios altoriuje. 1872 m. Šiluvos klebonas J. Daugėla naujojoje koplyčioje įrengė altorių (architektas ir meistras J.P. Zimodras), virš jo pastatė londonišką statulą, kurią vysk. M. Paliulionis 1886 m. iškilmingai vainikavo Ligonų Sveikatos titulu. Nugriovus seną koplyčią, jos altorius su Marijos statula buvo perneštas į istorinių brangenybių koplytėlę. Ant akmens altoriuje atsirado nauja, ar tik ne paties statytojo Vivulskio darbo ar bent jo projekto, Marijos su Kūdikėliu statula.

APRAŠYMAS. Marija abiem rankom laiko Kūdikėlį, žiūri tiesiai, apsirengusi baltais drabužiais, apsigaubusi mėlynu apsiaustu. Jėzus žiūri dešinėn, kairėje rankoje laiko knygą, dešine lyg laimina, lyg ko siekia. Jis rusvais drabužėliais. Abudu

su metalinėmis karūnomis. Už jų, fone, prikabinta įvairių karolių.

MALONĖS. 1983.IV.9 atvyko iš Žaigienio 46 metų amžiaus Juozapas Mižutavičius ir papasakojo: „Sirgau pusantų metų. Labai skaudėjo sprandą, galvos negalėjau pajudinti. Du kartus gulėjau Betygalos ligoninėje. Gydytojas negalėjo nustatyti, kokia liga. Spėliojo, gal ataugos. Nutariau kreiptis į Šiluvos Mariją, Ligonių Sveikatą. 1983.II.26 Šiluvos koplyčioje meldžiausi prašydamas sveikatos. Švč. Marijos veidas lyg keitėsi spalvomis. Grįžau į namus. Vasario 27 d. rytą atsikėlęs pasijutau visai sveikas. Ir dabar esu visai sveikas — nebėra jokių skausmų“.

1984.XI. 11 atvyko Marytė Pyragaitė, 40 metų amžiaus, gyvenanti Prienų parapijoje, Strielčių kaime. Nuo jaunystės sirgo nepagydoma liga — rankų egzema. Naudojo visokius vaistus, bet

liga tęsėsi apie 15 metų. Tarpupirščiai šlapiuodavo, pūliuodavo. 1960 m. ji pradėjo atvykti per Šilinių atlaidus į Šiluvą. Čia prašydavo Švč. Mariją, Ligonių Sveikatą, kad pagydytų nuo tos ligos. Koplyčioje eidavusi keliais apie altorių daug kartų. 1963 m. po Šiluvos atlaidų, važiuodama autobusu į namus, pastebėjo, kad rankos pirštai lyg apdžiūvę ir išbalę. Grįžus į namus, per dvi savaites rankos visai pagijo. Ji esanti labai dėkinga Švč. Marijai už sveikatą. Kasmet atvažiuoja į Šiluvą Jai padėkoti.

(Iš klebono sudaryto rinkinio apie žmonių patiriamas malones Šiluvoje.)

II STATULOS ISTORIJA. Ši statula nėra stebuklinga, bet lietuviui brangi. 1976 m. du Airijos katalikų sąjūdžiai nutarė savo solidarumą su Lietuvos katalikais išreikšti konkrečiu daiktu. Buvo nupirktas Švč. Marijos statula ir nutarta ją įteikti Vilniaus vysk. Julijonui Steponavičiui. 1976.IX.14 statula buvo iškilmingai pašventinta centriniame (Dublino?) skvere, dalyvaujant airių katalikų atstovams. Kitos dienos vakare delegacija buvo pasirengusi iškelti į Lietuvą. Deja, Sovietų Sąjungos konsulas pranešė, kad atšaukiamas leidimas įvažiuoti į SSRS. Statula buvo pavesta Valentinui Kamaičiui, kuris nugabeno ją į Londoną ir patalpino Šv. Kazimiero bažnyčioje. Su statula žmonės tam tikromis progomis demonstruodavo

prie Sovietų Sąjungos ambasados. O Lietuvoje tikintieji meldėsi, kunigai laikė šv. Mišias ta intencija, kad būtų leista statulą atvežti į Lietuvą, ypač prieš vienos delegacijos vizitą į Londoną. 1983.I Maskvos delegacijoje buvo ir Šakių prelatas Jonas Žemaitis. Jis turėjo Lietuvos vyskupo įgaliojimą paimiti statulą į Lietuvą. Statula buvo įpakuota ir išskraidinta, bet Maskvos muitinėje sulaukta. Kun. J.Žemaitis, nesulaukęs statulos grąžinant, turėjo grįžti tuščiomis. Po ilgų derybų ji grąžinta. Atvežta į Lietuvą 1983.II.16. 1983.III.14 pastatyta Šiluvoje. Ši statula simbolizuoja solidarumą tarp dviejų tautų, kenčiančių priespaudą. Airiai kenčia anglų, lietuviai — rusų priespaudą. (Apie šią statulą pasakoja vysk. J.Žemaitis „Vorutoje“, 1989'2/3.)

APRAŠYMAS. Dydis apie 80 cm. Marija Lurdiškė su baltu drabužiu, balta skepeta ant galvos ir mėlynu kaspinu. Rankos sudėtos malдай, ant dešinės rankos riešo rožinis. Galva nežymiai palenkta į dešinę, pati žiūri tiesiai. Basa, virš pėdų ant suknėlės po auksinę rožę. Atrodo, primynusi gyvatę. Ant pagrindo yra rožių žiedų. Altoriuje statula papuošta ovaliniu gėlių vainiku.

27. ŠIMONYS

Plačiau ankstesnėse dalyse.

STATULOS ISTORIJA. Tai vyko po 1932 m. Klebonu buvo kun. J.Martinaitis. Jis dėjo visas pastangas įrengti Dievo Motinos šventovę kuo gražiau ir puošniau. Norėjo Šimonių Marijai grąžinti ankstesnę garbę ir tam ieškojo būdų bei kelių. Atrodo, pati Marija bus juos nurodžiusi. Kartą sapne jam pasirodė neaiški žmogaus figūra ir pasakė: „Atstatyk Marijos garbę ten, kur ji buvo seniau. Toje vietoje rasi išaugusį medelį tarp bažnyčios pamatų ir negalintį išsiveržti į išorę“. Tuos žodžius pasakiusi, figūra išnyko. Giliai paveiktas nepaprasto sapno kun. J.Martinaitis padarė išvadą, kad tai esąs Marijos balsas. Todėl dar uoliau ėmėsi bažnyčios įrengimo darbų. Be to, jis išklauzinėjo parapijiečius, kaip stovėjusi pirmoji bažnyčia ir kur galėjęs būti altorius. Gavęs aiškų nurodymą, kad senosios bažnyčios altorius buvęs po dabartinės šonine siena, netoli didžiųjų durų, liepė toje vietoje išardyti iš didelių akmenų sumūrytus bažnyčios pamatus. Ir tikrai, išvertus kelis didelius akmenis, buvo rastas jau nemažas išaugęs medelis, kuris jokių būdu nebūtų galėjęs prasiskverbti. Tasai išlaisvintas medelis, palikęs pamate skylę, pamažu išaugo į šakotą medį, siekiantį bažnyčios stogą. To ženklo kunigui J.Martinaičiui pakako. Nedelsdamas jis pats iškasė didelį griovį Marijos statulos pamatui. Ant stipraus cementinio pjedestalo buvo pastatyta didelė Jos statula. Žinia apie jos kilmę plačiai pasklido po apylinkę. Žmonės ypatingai pradėjo Mariją gerbti, prie Jos melstis. Sekmadeniais, šventadieniais galima matyti suklupusių ir prašančių Dievo Motinos pagalbos ir palaimos.

APRAŠYMAS. Statula yra šalia bažnyčios sienos, ant cementinėje keturkampėje aikštelėje padaryto pjedestalo. Apačioje užrašas: „Čia garbinkime Švč. Dievo Motiną Mariją“. Kiek aukščiau du bareljefiniai angelai, priklaupę vienas priešais kitą, o tarp jų per vidurį kryžius iš gėlės—augalo. Virš tokio pjedestalo Marijos su Jėzumi ant kairės rankos figūra. Aplink Marijos galvą padarytas metalinis žiedas su žvaigždutėmis. Dešinę ranką Ji laiko prie krūtinės. Jėzuliukas kaire ranka laiko Žemės rutulį, o dešine laimina.

28. ŠLIENAVA

VIETA. Kauno rajonas, Samylų apylinkė, 3 km į pietus nuo Palemono.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Aleksoto dekanatas.

ISTORIJA. Siautė 1710 m. maras. Žmonės žadėjo pastatyti kapų koplyčią, jei liks gyvi. Jie 1713 m. ir pastatė. O šioje vietoje palaidota daug žmonių, mirusių nuo maro. Vėliau koplyčia praplatinta. 1987 m. KKŽ pateikia antrosios bažnyčios statybos metus — 1944 ir 1958. Centrinis altorius atgabentas iš Kauno Įgulos bažnyčios šoninio altoriaus.

STATULOS ISTORIJA. Kauno Bazilikoje prieš kokius 35 metus rado formą ir pagal ją nuliejo Marijos statulėlę.

APRAŠYMAS. Marija stovi ant melsvo, nusagstyto žvaigždutėmis pusrutulio. Pamynusi žaltį su obuoliu. Sudėjusi rankas prie krūtinės, galvą palenkusi. Balta suknelė, sujuosta virvele, ir mėlynas apsiaustas, kurio išvirkščia pusė gelsva. Ant galvos balta skepeta, pagražinta auksine juostele. Rudų plaukų sruogos krenta ant pečių. Aukštis apie 1,2 m. Už Jos nugaros altoriuje ovalinis rėmas su raudonu fonu, ant kurio 7 votai.

MALONĖS. Du votai gauti apie 1984 m. Viena moteris pasveiko, kai paprašė Marijos užtarimo, nuo kaulų džiovos. Kita moteris pasveiko sirgusi plaučių liga.

Kiti 5 votai yra likę iš senesnių laikų. Jie buvę prie Marijos kitos statulos ar paveikslo.

ATLAIDAI. Marijos Aplankymo (titulo), Baltramiejaus.

29. TELŠIAI

VIETA. 65 km į vakarus nuo Šiaulių. Šv. Antano Paduviečio katedra. 1997 m. — 34 700 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija ir dekanatas.

VARDAS. Didvyrio Džiugo kitas vardas buvęs Telys arba Telšys. Tai nuo Džiugo — Telio ir kilęs pavadinimas.

ISTORIJA. Pagal vysk. M.Valančiaus liudijimą, pirmoji Telšių bažnyčia pastatyta 1602 m. Tada vysk. M.Giedraičiui prašant Zigmantas III padovanojo žemės sklypą parapijos bažnyčiai. Bet Kauno kurijos archyve yra dokumentas, iš kurio matyti, kad Telšių bažnyčia įkurta 1536.IX.17. Povilas Sapiega, vėlesnis Lietuvos pakancleris (1632 — 1635), Telšių valdytojas, pakvietė į Telšius bernardinus, o karalius Zigmantas III 1624 m. apdovanojo turtais. Vienuoliai prie Masčio ežero ant kalnelio pasistatė medinę koplytėlę. 1650 m. vysk. Petras Parčevskis pastatė

jiems naują medinę bažnyčią, o Abraomas Montrimas įsteigė mūro koplyčią — Loretą, kurioje buvo Marijos statula. 1702 m. miestelyje kilęs gaisras sunaikino vysk. Parčevskio statytą bažnyčią. 1720 m. gvardijonas Antanas Gecevičius, diduomenei padedant, pastatė naują medinę bažnyčią. Žemaičių didikai, 1762 m. susirinkę Raseiniuose į seimą, nutarė apsidėti mokesčiais po 12 skatikų nuo buto ir už tuos pinigus pastatyti Telšių bernardinams bažnyčią — dabartinę katedrą.

Telšiuose yra ir Švč. M. Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčia. Ji dviejų aukštų. Ant „viškų“ telpa mažne tiek žmonių kiek bažnyčios viduje. Pagal KKZ, statybos metai tokie: 1 — 1536,2 — 1602,3 — 1828 (cerkvė), 1934 (atpirkta iš stačiatikių).

Katedros rūsyje palaidoti pirmieji vyskupai — Staugaitis ir Ramanauskas. Viršutiniame aukšte yra stebuklingas šv. Antano su Jėzumi paveikslas. Priėjo apie 45 padėkos ženklai.

STATULOS ISTORIJA. Ji buvo Abraomo Montrimo įsteigtoje mūro koplyčioje Lorete, taigi Loretiškė.

APRAŠYMAS. 1980 m. statula buvo katedros didžiajame altoriuje. Marija baltais drabužiais su mėlynu apsiaustu. Plaukai nusidriekia iki pečių. Su auksine karūna. Galvą palenkusi truputį į dešinę. Per vidurį ant kairės rankos laiko Jėzuliuką. Jėzus basas, baltais rūbais, tiesia plačiai rankutes į žmones, lyg laimina. Iš altoriaus šalių dvi lentelės su 10 votų.

ATLAIDAI. Šv. Antano (titulo).

30. VALKININKAI

VIETA. 26 km į šiaurės rytus nuo Varėnos.

PRIKLAUSYMAS. Vilniaus arkivyskupija, Trakų dekanatas.

VARDAS. 1. Vienas Dainavos valdovų — Alkis — upelių santakoje turėjęs pilį Alkininkus; pavadinimas vėliau išviro į Valkininkus.

2. Naudojantis vandens keliais, čia buvo pervalka, o nuo žodžio „valkas“ ir atsirado vietovardis.

ISTORIJA. Ši vietovė galėjo būti XIII — XIV a., nes pro šią vietą ėjo svarbus kelias iš Vilniaus į Krokuvą per Merkinę ir Gardiną. 1418 ir 1428 m. Vytautas Valkininkų dvarą su kitomis žemėmis padovanojo žmonai Julijonai. 1524 — 1553 m. įsteigta šaunamųjų ginklų kalykla, dabartinis Puškarnios kaimas. Įmonę sunaikino rusai 1655 m.

1700 m. miestelis sudegintas per K. Oginskio ir K. Sapiegos mūšį ties Lieponimis (12 km nuo Valkininkų). Tada Lietuvos bajorų konfederacijos vado Oginskio 20 000 kariuomenė sumušė Lietuvos etmono K. Sapiegos perpus mažesnes pajėgas. 1706 m. ties Valkininkais kovėsi rusų ir švedų kariuomenės. 1812 m. Napoleonas apsilankė Valkininkų žydų sinagogoje. Čia paliko atminimui savo pabalnį su karališkais inicialais. Šią dovaną žydai labai saugojo ir gerbė. 1863. V. 20 prie Valkininkų sukilėliai sumušė rusų kariuomenės dalinį.

Pirmoji bažnyčia statyta prieš 1555 m. 1674 m. vizitacijos dokumentuose sakoma, kad bažnyčia sudegė prieš antplūdžio metu. Ji buvo medinė. Tai įvyko 1655

— 1662 m. Sudegusios bažnyčios vietoje pastatyta nauja, bet mažesnė bažnyčia. 1792 m. ji vėl sudegė. Pavyko išgelbėti tik didžiajame altoriuje esantį Švč. Marijos paveikslą. Vietoj sudegusios bažnyčios pastatoma būda (šopa).

1631 m. įkuriami pranciškonų vienuolynas ir bažnyčia. Vienuolyną rusai uždarė 1831 m., o bažnyčios abu bokštus 1867 — 1868 m. nugriovė ir jų vietoje pastatė vieną — pagal to meto cerkvių architektūros pavyzdį. Bažnyčia buvo pavesta pravoslavų cerkve. Vokiečiai 1944 m. ją išsprogdino.

Parapijinė bažnytėlė — šopa, vos besilaikanti ant supuvusių pamatų, per 1818.1.5 smarkią audrą sugriuvo. Pamaldos perkeliamos į kapų koplyčią. 1819 m. Vilniaus dvasinė konsistorija parapijiečių dvasiniais reikalais rūpintis paveda tėvams pranciškonams. Jie pamaldas nuo 1820.III.17 iš kapų koplyčios perkelia į vienuolyno bažnyčią. Iniciatyvos statyti naują bažnyčią imasi seniūnas Pranciškus Rupeika. Trakų dekanas Augustavičius 1823.VI. 1 pašventina naujos bažnyčios kartinį akmenį. 1837.IX.5 Vilniaus kapitulos kanauninkas Antanas Pankauskas pašventina bažnyčią. 1854.VIII.8 Vilniaus vysk. Vaclovas Žilinskas konsekruoja.. 1858 m. Valkininkuose įsteigta blaivystės draugija. Klebono Silvestro Gimžausko (1884 — 1892) dėka bažnyčioje įvedamos lietuviškos pamaldos. 1889 — 1898 m. bažnyčia padidinta pristačius mūrinį priestatą, didesnę už ją pačią. Centre buvo numatytas kupolas su bokšteliu, bet nepavyko įvykdyti.

Klebonas S.Gimžauskas ant sienų buvo prirašęs įvairių pamokymų. Pvz., prie šulinio buvo toks užrašas:

„Ištroškęs žmogeli! Jei Dievą mylėsi,

Mišiose pas šulinį niekad nestovėsi

Ir kitus barsi, kad to nedarytų,

Sumos su pamokslu bažnyčioje klausytų.

Kas dangaus norėdamas šventas dienas švenčia,

Per sumą pamokslą negėręs iškenčia

STATULOS ISTORIJA. Vilniaus pranciškonų konventas 1635 m. Valkininkuose įsteigia savo filiją. Netoli vienuolyno namų Lietuvos kardininkas Kristupas Chaleckis tais metais pastato mažą, panašią į Romos Loreto Švč. Marijos Dievo Gimdytojos, mūro bažnyčią, kurią vysk. Jurgis Tiškevičius 1650.IX.9 pašventina. 1779 m. ta bažnyčia performuota ir pavadinta Švč. Marijos Aplanavimo titulu. Prie šios bažnyčios 1776 m. gvardijonas, kurį laiką buvęs Lietuvos pranciškonų provinciolu, Bonaventūra Bujalskis pastatė Loreto koplyčią. Joje buvo trys altoriai. Didžiajame altoriuje pastatyta Švč. Marijos Loreto statula. Ji papuošta brangiais drabužiais, votais, mažu brangiu kryželiu. Ant krūtinės su Švč. M. Marijos relikviniu rūbeliu. Ant galvos vainikas, rankoje skeptras. Kūdikis prisiglaudęs prie Motinos, rankoje laiko Žemės rutulį. Pranciškonai buvo išleidę Valkininkų stebuklingos Dievo Motinos statulos paveikslėlį, piešą J.O.Petrausko, su lenkišku užrašu: „Tikras atvaizdas P. Marijos Loretiškės, garsios stebuklais pranciškonų bažnyčioje Valkininkuose“. Tame pačiame didžiajame altoriuje buvo šv. Bonifaco kankinio relikvija. Tai grafų Viktorijos ir Liudviko Pocių dovana. Antrasis altorius buvo Jėzaus, trečiasis — Švč. Marijos

Škaplierinės. Jame, be šv. Juozapo Kopertiniečio paveikslu su relikvijomis, yra kitas Švč. Marijos paveikslas su sidabriniu aptaisu. Šiam altoriui atlaidus suteikė popiežius Pijus VI 1787 m. Po 1832 m. uždarymo 1837 m. į baigtą statyti Valkininkų bažnyčią buvo pervežtas visas Loreto Švč. Marijos altorius su jos statula ir papuošalais. Pagal žmonių pasakojimus, altorius pervežė neardytus, uždėję ant specialių tam padarytų platformų su ratais. Šie abu altoriai buvo pastatyti naujoje parapijos bažnyčioje didžiojo altoriaus šonuose. Padidinus bažnyčią, jie atsidūrė koplyčiose. Per I pasaulinį karą vienuolyno rūmai buvo pavirsti kareivinėmis, o bažnyčia — cerkve. Po karo tose kareivinėse rusus pakaitė lenkai. Bažnyčioje — cerkvėje buvo įrengta salė, o Loreto koplyčioje — viešas klubas. Čia vykstančius vaidinimus, šokius ir puotas nutraukė II pasaulinis karas. Jo pabaigoje sudegė ir visos patalpos. Mūro sienas baigė išardyti vietos gyventojai.

APRAŠYMAS. Kaip painformavo tuometinis klebonas Algimantas Keina, statula, tik neaišku ar ta pati, yra bažnyčios muziejuje. Ji apie 1 m aukščio, rudos spalvos, rodos, iš gipso. Marija kairėje pusėje laiko Kūdikelį Jėzų. Jis kairėje rankoje laiko Žemės rutulį, dešine laimina. Abu su karūnomis. Aplink Marijos pečius raudoni karoliai. Abu apvilkti medžiaginiu drabužiu iki žemės, kuris išsiuvinėtas gėlėmis. Savo stiliumi statula panaši į Vilniaus šv. Jono bažnyčios Loreto Marijos statulą.

ATLAIDAI. 1804 m. vienuolyno generalinės vizitacijos akte sakoma, kad Valkininkų pranciškonų bažnyčioje, kuri buvo sunaikinta per II pasaulinį karą, su išskilmėmis ir visuotiniais atlaisdais švenčiamos šios šventės: šv. Antano VI. 13, Porcinkulės VIII.2, šv. Pranciškaus X.4, be to, įvairių popiežių suteikti visuotiniai atlaisdai: Švč. Marijos Aplankymo VII.2 (titulo), Škaplierinės sekm. po VII. 16, šv. Bonifaco VI.22 — nukeliami į sekmadienį, XII.8, Loreto namelio pernešimo XII. 16, Švč. Jėzaus Vardo. Dabartinė bažnyčia garsi šv. Antano atlaisdais.

31. VILNIAUS DIEVO APVAIZDOS (iš Jėzaus Širdies bažnyčios)

VIETA. Vilnius, vakarinė dalis.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. 1913 m. pradėta statyti pagal A.Vivulskio projektą Jėzaus Širdies parapijinė bažnyčia. Dėl I ir II pasaulinių karų ir po to sekusios rusų okupacijos statyba susitrukdė ir Vilniaus kurijai sutikus buvo nugriauta. Jos vietoje išaugo Statybininkų rūmai. Tikintiesiems buvo atiduota Dievo Apvaizdos bažnytelė-

lė, statyta taip pat 1913 m., pašventinta 1923 m. Tai buvo vaikų prieglaudos bažnytelė, vedama saleziečių. Ši sandėliu paversta bažnyčia 1961 m. grąžinta katalikams.

STATULA. Jėzaus Širdies bažnyčią uždarius, išjos į Dievo Apvaizdos bažnyčią buvo perkelta dalis daiktų. Stebuklinga Marijos Pasaulio Valdovės statula taip pat perkelta į Dievo Apvaizdos bažnyčią. 7-ojo dešimtmečio vidury atnaujinta ir apie 1982 — 1983 m. vėl pastatyta ant altoriaus.

APRAŠYMAS. Statula yra bažnyčios kairiajame altoriuje. Aukštis apie 1,4 m. Marija stovi ant geltono Žemės rutulio, papuošto žvaigždėmis. Kaire pėda primynusi gyvatę, kuri nasruose laiko vaisių. Dešine pėda primynusi pūsmėnui. Baltu drabužiu, su mėlynu apsiaustu. Ant galvos karūna. Žiūri tiesiai. Ant kairės rankos laiko Jėzuliuką, dešine laiko skeptrą. Jėzus kaire ranka laiko Žemės rutulį, dešine laimina. Ant galvos karūna. Iš abiejų šonų kabo iš viso apie 51 votų.

ATLAIDAI. Jėzaus Širdies.

32. VILNIAUS ŠV. JONO KRIKŠTYTOJO IR EVANGELISTO

Plačiau apie bažnyčią ankstesnėje dalyje.

STATULOS ISTORIJA. Loreto Dievo Motinos statula buvo altoriuje, vadina-mame „Loretus“, kuris įrengtas aukštai už didžiojo altoriaus. Šią statulą 1647 m. parvežė iš Loreto ir tame altoriuje įrengė Vilniaus vicevaivada Kazimieras Javlo-ševskis. O jau 1650 m. V.Kojalavičius rašė, kad ji esanti ypatingai garbinama ir kad prie jos prikabinta apie 300 votų.

Prieš 1986 m. restauratoriai nuė-mė žalvarinį aptaisą ir, kadangi statu-la ir be aptaiso turėjo meninę vertę, tai padarė jos kopiją ir uždėjo tą aptaisą.

Statulėlės kopija su aptaisu yra Katedros Karališkosios koplyčios alto-riuje. Originalas — Jono bažnyčioje.

APRAŠYMAS. Nedidelė, apie 90 cm aukščio, tamsi statulėlė. Marija ant kairės rankos laiko Kūdikelį.

MALONĖS. V.Kojalavičius ap-rašo tokį atsitikimą. Kai jau buvo įrengta Loreto koplyčia, tenai iškil-mingai įkurdinta parvežtoji iš Italijos statula. Vienas Vilniaus gyventojas

ėmęs skleisti gandą, kad jėzuitai apgaudinėja žmones, kad statula esanti ne iš Loreto pargabenta, o tik jėzuitų kolegijoje, pačiame Vilniuje, padirbta. Marija melagį nubaudusi: jo burna ir liežuvis apsidengę dvokiančiomis žaizdomis. Vargšas tada šaukėsi Marijos pagalbos: jei pagis, pasižadėję kasmet per Marijos Apilankymo šventę atlikti išpažintį ir vis apsiskųsti dėl savo melagystės, o žmonėms viešai visą atsitikimą su juo paskelbti. Marija, stebuklingai nubaudusi, stebuklingai žmogelį išgydė.

33. VILNIAUS ŠV. KRYŽIAUS BONIFRATRŲ BAŽNYČIA (dabar Šv. Onos)

Plačiau ankstesnėje dalyje.

STATULOS ISTORIJA. Bažnyčioje prie šulinėlio stovėjo stebuklais garsi Marijos Nekaltojo Prasidėjimo statula. Pagal legendą, tas šaltinėlis prasimušęs pranciškonų nukankinimo vietoje. Vakarais būdavo laikomos pamaldos Marijos Nekalto Prasidėjimo garbei. Rusams bažnyčią uždarius, statula buvo pernešta į Šv. Onos bažnyčią, zakristiją. Vėliau perkelta prie kairiojo šoninio altoriaus.

APRAŠYMAS. Ji Lurdiškė, iš gipso ar pan. Dydis apie 130 cm. Marija baltais drabužiais, su mėlynu kaspinu. Aplink galvą metalinis lankas su paausuotomis 8 žvaigždėmis.

34. VILNIAUS MARIJOS DANGUN ĖMIMO PRANCIŠKONŲ BAŽNYČIA

Plačiau ankstesnėje dalyje.

STATULOS ISTORIJA. 1832 m. uždarius pranciškonų vienuolyną ir bažnyčią, tenai pasiliko Švč. Marijos gipsinė statula, kuri buvo pastatyta svečių kambaryje sienos nišoje. Rusai negalėjo pakęsti ir tos vienintelės katalikybės liekanos, todėl Vilniaus gubernatorius Kochanovas įsakė vienam miesto valdybos tarnautojui, kuris buvo katalikas, tą statulą (ten buvusią nuo 1750 m.) iš vienuolyno pašalinti. Tačiau tarnautojas statulos nedrįso pašalinti, todėl jis ją nišoje užkalė lentomis ir tą vietą užtinkavo. Tuo būdu gubernatoriaus įsakymas buvo įvykdytas ir pati statula užmiršta. Po kiek metų lentos sudžiūvo, atsirado plyšiai, ir pro juos buvo galima matyti Marijos veidą. Kažkas praplovė lentose ties Marijos veidu langelį ir pritaisė dureles. Vėliau prie statulos buvo pakabinta lempelė. Pamaldūs žmonės sustodavo čia kartais pasimelsti. Atsirado gėlių ir žvakių. Imta kalbėti apie čia patirtas malones ir stebuklus. 1905 m. turtingas lombardo tarnautojas

Liudvikas Ostreika, pasinaudodamas caro suteiktais palengvinimais katalikams, pasiryžo Marijos statulai įrengti tinkamesnę vietą. Išgavęs iš valdybos leidimą, savo ir tikinčiųjų lėšomis tame kambaryje, kur statula, įrengė gražią koplyčią. Koplyčia buvo siena atskirta nuo koridoriaus, buvo įtaisytos durys, padidinti langai ir vienuolyno fasadas pagražintas. Padaryti platūs akmeniniai laiptai. Atnaujinta Marijos statula pasiliko toje pačioje nišoje, tik iš šonų atsirado du angelai, laikantys vainiką virš Švč. Marijos galvos. Iš abiejų statulos šonų buvo pakabinti specialūs rėmai, kurių kiekviename po 100 votų. Taip įrengtą koplyčią 1906.X.8 Vilniaus vysk. E.Ropas pašventino. Išskilmėse dalyvavo keliolika tūkstančių žmonių, kurie užpildė ne tik vienuolyno kiemą, bet ir Trakų gatvę. Toji koplyčia buvo pavesta katalikų tarnaičių šv. Zitos draugijai. Nors koplyčia ilgą laiką neturėjo savo kapeliono, joje kasdien buvo laikomos šv. Mišios, kartais net kelerios, pamaldžių žmonių užprašytos prie Marijos statulos. Būriai tikinčiųjų nuolat meldavosi prašydami Marijos pagalbos. Koplyčia liko ir tada, kai į vienuolyną 1934 m. vėl grįžo pranciškonai.

1949 m. bažnyčia vėl paversta archyvu, o statula dar kartą užmūryta.

Išsikėlus archyvuui, 1993 m. liepos mėnesį užmūryta siena išgriauta.

APRAŠYMAS. Marija stovi ant Žemės rutulio. Jos rankos sudėtos prie krūtinės. Vainikuotą galvą supa 12 auksinių žvaigždžių. Prieš statulą buvo įrengtas kuklus altorėlis.

MALONĖS. Daugelis Marijos užtartų moterų čia gavo motiniškos meilės malonę. Daug Jos užtartų kūdikių galėjo džiaugtis gyvybės dovana. Jai tarpininkaujant, daug tėvų grįžo į savo šeimas.

MALDA.

Marija, nuostabiosios meilės Motina, nešiojusi po savo širdimi Kūdikėli Jėzų, išmokyk mus gerbti kiekvieną pradėtą gyvybę ir padaryk, kad mūsų šeimose viešpatautų meilė. Amen. (Br. Janušas M.Kružycki OFM Conv.)

35. VILNIAUS MARIJOS NEKALTO PRASIDĖJIMO BAŽNYČIA

(iš Pilaitės)

Plačiau ankstesnėje dalyje.

ISTORIJA. Kaip klebonas S.Lidys apie 1980 m. sakė, statula atgabenta iš koplyčios, buvusios Pilaitės palivarke, prie Karveliškų kapų.

APRAŠYMAS. Virš didžiojo altoriaus stovi Marijos Lurdiškės statula. Marija baltais rūbais, per liemenį mėlyna juosta. Aplink galvą iš elektros lempučių padaryta aureolė. Statulos aukštis apie 1,6 m. Už Marijos ant koplyčios sienų iki 1988 m. remonto buvo apie 150 votų. Dabar koplytėlės nėra.

36. UŽSIENIO LIETUVIŲ ŠV. TĖVO VAINIKUOTA

STATULOS ISTORIJA. Netrukus po Lietuvos paaukojimo Nekaltajai Marijos Širdžiai 1951.06.13 pop. Pijus XII Romos lietuvių prašymu šią statulą 1954.01.05 pašventino. Ji buvo pagerbta lietuvių Šv. Kazimiero kolegijoje ir išskeliavo lankyti lietuvių pasaulyje, kol Lietuva atgaus laisvę, kad tada sugrįžtų Tėvynėn jau kaip nugalėtoja. Amerikos lietuvių Kunigų vienybės atstovai šią statulą atvežė į Lietuvą. Šv. Tėvui Jonui Pauliui II lankantis Šiluvoje 1993.IX.7 d., bažnyčios presbiterijoje buvo pastatyta ši statula ir Šv. Tėvas uždėjo Lietuvos Globėjai pergalės vainiką (jau buvusį su statula), pavedęs Jai visą laiką žvelgti į šią tautą ir ją laiminti. Ši statula dabar keliauja po Lietuvos parapijas.

STATULOS APRAŠYMAS. Aukštis apie 110 — 130 cm. Marija žvelgia žemyn, galvą kiek pasukusi į kairę. Kairė ranka ištiesta žemyn, dešinė taip pat, tik kiek aukščiau pakelta. Marija su melsva tunika, sujuosta auksine juosta, ant viršaus baltas apsiaustas iki pėdų. Širdis ant krūtinės raudona, su liepsna ir perverta kalaviu. Ant galvos paaukuotas vainikas.

* * *

1. GUDAGOJIS

Plačiau ankstesnėje dalyje.

I STATULOS APRAŠYMAS. Presbiterijos kairėje pusėje yra grubaus darbo stebuklinga statula. Marija su mėlynu apsiaustu stovi rankas sunėrusi žemiau krūtinės. Ant kaklo penkeri karoliai, ant rankų užkabinta apie 20 karolių, rožinių, sagių. Statulos aukštis apie 1,75 m.

II STATULOS APRAŠYMAS. Presbiterijos dešinėje pusėje yra statula: Marija laiko mirusio Jėzaus kūną. Statula lyg gipsinė, balta. Ant Marijos kaklo penkeri karoliai ir 1 rožinis.

2. NESVYŽIUS

VIETA. 180 km į pietryčius nuo Vilniaus.

STATULOS APRAŠYMAS. Dešiniajame šoniniame altoriuje yra Marijos Lurdiškės statula. Aukštis apie 1,1 m. Iš šalių 11 votų. Prie dalies votų prikabinėti medžiagos kaspinukai — ko gero, stačiatikių įtaka.

VI DALIS. ŠVČ. M. MARIJOS LURDAI

Lietuviai pamilo Nekaltai Pradėtąją. Liaudies meistrai drožė Sopulingosios Marijos statulėles su kalavijais pervertomis širdimis, nes ir patys daug vargo. Turtingesni mecenatai statė Loreto koplytėles su Marijos statulėlėmis jose.

Bažnyčios tikėjimą Marijos Nekaltu Prasidėjimu užtvirtino dogma popiežius Pijus IX 1854.XII.8. O 1858.III.25 ir pats Dangus tai patvirtino, kai Bernadetai Subiru Lurdo miestelyje apsireiškė Mergelė Marija. Į Bernadetos klausimą: „Kas esi?“ atsakiusi: „Esu Nekaltas Prasidėjimas“. Marija pirmą kartą apsireiškė Bernadetai 1858.II. 11, bet į šį klausimą atsakė III.25.

Lietuviams skaistumo dorybė yra gražiausia. Užtat daugelyje Lietuvos vietų Marijos garbei statė Prancūzijos miestelio Lurdo kalno grotos imitacijas su Nekaltai Pradėtosios statulomis.

Šioje dalyje suminėti lurdai abėcėline tvarka, pagal vietovių pavadinimus. Galbūt lurdų yra daugiau nei čia surašyta. Kiek pavyko sužinoti, tiek ir pateikiama.

Kiekvienas lurdas turi savo daugiau ar mažiau įdomią istoriją. Tačiau literatūroje lurdai minimi prabėgomis, todėl daugelio jų istorijos grimzta į amžių gelmę. Čia perduodu tai, ką pavyko sužinoti.

Iš vieno žmogaus girdėjau, kad Vilniaus M. Marijos Nekalto Prasidėjimo klebonas S.Lidys norėjo įrengti lurdą, bet valdžia neleido. Vilniuje, Kosciuškos g. prie tako į „Dinamo“ stadioną, yra tašytų akmenų niša. Girdėjau čia buvus lurdą.

„Brangūs bičiuliai, Lurdo maldininkai,

Visas Lurdo miestas šiandien skamba Jūsų giesmėmis ir maldomis Marijos garbei. Maldos, giesmės, uždegtos žvakės Jūsų rankose skelbia žmonijai, kad Jėzus Kristus, Marijos Sūnus, yra pasaulio šviesa, kuri nušviečia kiekvieno žmogaus gyvenimo kelią. Per šią įspūdingą liturgiją čia pasauliui atsiskleidžia tikrasis Bažnyčios paveikslas, brolių, seserų tauta, suvienyta Krikšto sakramentu, giesme išreiškia savo džiaugsmą, kad yra atradusi gyvenimo prasmę, nes žino, kad Dievas ją myli. Šią tiesą, šią Jėzaus Kristaus šviesą ji norėtų paskleisti iki tolimiausių žemės pakraščių.

Jaunime, kurį šiandien pasiekia mano balsas, jaunime, tu šiandien esi patekęs į didžiąją gyvenimo kryžkelę. Galbūt ne vienam kyla klausimas, kuriuo keliu pasukti, su kuo man eiti gyvenimo keliu. Prisiminkite nuostabių apaštalo Petro žodžius, kuriuos jis Kristui pasakė, kupinus entuziazmo ir pasitikėjimo: „ Viešpatie, pas ką mes eisime? Tu turi amžinojo gyvenimo žodžius. Tu vienas, Viešpatie, esi tikrasis mūsų vadovas gyvenimo keliu “. Susitaisykite su Dievu, priimkite atgailos sakramentą, kurį Jėzus yra patikėjęs Bažnyčiai kaip dovaną, kaip įrodymą savo meilės žmonėms.

Būkite Švč. Mergelės Marijos mokiniai. Jos mokykloje pilniau suprasite savo kaip krikščionio misiją Bažnyčioje. Suprasite, kaip suprato Bernadeta, kokio pataravimo iš Jūsų laukia šiuolaikinė žmonija. Visi Jūs esate kviečiami grąžinti žmonijai viltį, ją iš vidaus perkeičiant Evangelijos jėga. Vieni iš jūsų tai galės padaryti kurdami krikščioniškus židinius, kurie spinduliuos aplinkoje misijų dvasia; kiti pasirinks skaistybės, neturto ir klusnumo kelių vienuolių bendruomenėse, šviesdami šventumo pavyzdžiu; dar kiti bus pasirengę pašvęsti savo gyvenimą kaip djakonai ir kunigai, kad galėtų vesti Dievo tautą Jos kelyje į amžinąjį tikslą.

Į kiekvieną iš Jūsų Švč. Mergelė šiandien kreipiasi su tuo pačiu paraginimu, kurį išreiškė Kano vestuvėse, kada svečiams buvo pritrūkę vyno: „Darykite visa, ką Jėzus Jums pasakys Kad Jūsų gyvenimas būtų kupinas džiaugsmo ir prasmės, veikliai bei džiaugsmingai tarnaudami kitiems, stenkitės visada daryti tai, ko Kristus iš Jūsų nori, prisimindami Marijos žodžius: „Štai aš, Viešpaties tarnaitė

Brangūs bičiuliai, užbaigiant šiuos Marijos metus, Švč. Mergelė Jums primygtinai kartoja: „Darykite visa, ką mano Sūnus Jums pasakys! “ Tai ištisa gyvenimo programa, į kurią mus įveda Marijos Metai. “

Popiežiaus Jono Pauliaus II kreipimasis į Lurdo maldininkus iš Vatikano 1988.VIII.15, užbaigiant Marijos Metus

1. ABLINGA

VIETA. 13 km į rytus nuo Gargždų.

Lurdą pastatydino viena pasiturinti pamaldi Ablingos kaimo moterėlė Magdalena Čiuldienė apie 1930 — 1933 m. (jai tada buvo apie 70 metų).

Lurdas yra už Dirteikos upelio (buv. Ablingos kaimo pusėje). Išmūrytas iš akmenų. Marijos statula apie 1,6 m aukščio. Lurdą statė meistras švėkšniškis, apie 40 metų amžiaus. Pašventino Endriejavo vikaras kun. Šlėkta. Šventinant žmonės giedojo giesmes, meldėsi. Po to visi susirinko į Ablingos gyventojų Barbšio kiemą (Magdalenos Čiuldienės kiemas buvo nepatogus), ten visi linksminosi, nupynę iš ąžuolo lapų vainiką uždėjo meistriui ant galvos, kilnojo pagerbdami, dainavo. Meistras veikiausiai bus A.Jokševičius. (Žr. „Tiesa“, 1989.III.5. Apie Švėkšnį.)

Prie to lurdo Magdalena Čiuldienė dažnai meldavosi.

1941 m. birželio 23 dieną, maždaug 80 m nuo lurdo, kitapus upelio buvusioje dauboje (Ablingos kaimo pusėje) vokiečiai sušaudė 42 Ablingos gyventojus ir visą kaimą sudegino. Išsigelbėjo tik Paulina Joknytė-Stančienė, kuri vienintelė vėl ten pasistatė namelį, tvartuką ir dabar tą lurdą prižiūri, rūpinasi puošimu. Ji padėjo Alfonsui Šaulikiui, dabar gyvenančiam Klaipėdoje, statyti kryžius. Iš Ablingos kaimo buvo likęs tik storas, trijų žmonių vos apkabinamas klevas. Gaila, kad melioratoriai jį nuplovė. Daubą, kur buvo sušaudyti žmonės, užlygino. Joje pastatydinto kryžiaus vietoje bekyšo tik kryžma.

APRAŠYMAS. Pamiškėje, šlaite tarp medžių, iš riedulių sumūryta 1,5x3 m grotą. Joje Marijos statulėlė, kiek žemesnė už žmogų. Rankos sudėtos ant krūtinės. Šalia yra kryžių, Jėzaus paveikslas.

Stribukas Kazys Komslys šovė Ablingos lurdo Marijai į galvą ir pusę nuskėlė,

sakydamas: „Matysit, ar man kas pasidarys, jei aš šausiu“. Stribukų, kurie apie tą atsitikimą papasakojo, buvo būrelis. Neilgai trukus Kazys Komsllys susirgo vėžiu ir mirė. Palaidotas Endriejavo kapinėse.

Po karo trys rusų kareiviai ėjo pro

lurdą. Statulos galva jau buvo nuskelta. Vienas kareivis, vėl juokdamasis ir sakydamas „ar man kas atsitiks“, šovė į Mariją ir atskėlė ranką. Po to jiems einant per lauką šovusysis kareivis užlipo ant minos ir žuvo. Kiti išsigandę pabėgo ir papasakojo, kas atsitiko draugui.

1988 m. rudenį (gal rugsėjo mėn.) kun. A.Šeškevičius atlaikė prie lurdo šv. Mišias, žmonės giedojo giesmes.

Numatoma kasmet šeštadienį po birželio 23 dienos prie lurdo rengti žuvusiųjų atminimo pamaldas.

1988 metų gruodžio 30 d. papasakojo Paulina Stančienė

2. GARDAMAS

VIETA. 12 km į šiaurės rytus nuo Šilutės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Šilutės dekanatas

APRAŠYMAS. Lurdas yra bažnyčios pašonėje, šlaite. Statyta seniai, gal net caro laikais. Marija Lurdiškė apie 1,8 m aukščio. Niša iš lauko akmenų. Priešais šulinys. Iš lurdo šonų dvi tujos. Apie 1946 m. vienas žmogus nudaužė statulai galvą, vėliau kiti galvą rado ir priklijavo, gi tas žmogus žuvo.

3. GRIŠKABŪDIS

VIETA. 15 km į pietryčius nuo Šakių.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Šakių dekanatas.

LURDAS. Kun. Juozas Vaičaitis, poeto Prano Vaičiainio brolis, savo lėšomis įrengė lurdą su Dievo Motinos statula. Taip padarė prieš 1933 m., nes tais metais išleistas atvirukas su Lurdo koplyčios atvaizdu.

4. INKAKLIAI

Plačiau — I dalyje.

LURDAS. Prie kelio šlaite įrengtas lurdas. Marija Lurdiškė apie 1,8 m aukščio, su 5 šūvių ženklais. Tai per II pasaulinį karą ar tuoj po jo moteris, rodos, rusė, šaudė. Vėliau jai kulka pervėrė ranką. Ant šlaito viršaus koplytėlė, o lurdo, kurio teritorija aptverta tvorele ir sutvarkyta, papėdėje yra šulinėlis.

5. KALTINĖNAI

1988 m. sudegus Kaltinėnų bažnyčiai, Telšių vyskupas jos atstatymui paskyrė kun. Petrą Linkevičių. Piliakalnio, vadinamo Lietuvos Nepriklausomybės kalnu, papėdėje kunigas įrengė Lurdo Švč. M. Marijos koplytėlę.

(„Katalikų pasaulis“, 1990, Nr. 5, 24 psl.)

6. KANTAUČIAI

Plačiau — I dalyje.

LURDAS. Šventoriuje yra akmeninis mažas lurdas su Marijos Lurdiškės statula. Marijos Apsireiškimo vietoje jį pastatė tuometinis klebonas Kazimieras Rimkus ir pašventino 1981.VI. 13.

7. KARTENA

VIETA. 12 km į rytus nuo Kretingos, į pietus nuo Kartenos miestelio, prie Minijos, ant šlaito viršaus.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Palangos dekanatas.

LURDAS. Atokioje vietoje ant aukšto Minijos kranto yra medinė koplytėlė apie 6x10x12 m. Per langą matosi suolai, altorius, paveikslas. Kiek žemiau yra Jėzaus, nešančio kryžių, statula su 1986 m. data. Dar žemiau šlaite yra lurdas, buvęs jau caro laikais. Iš lauko akmenų sumūryta niša įstiklinta. Joje yra apie 1,6 m aukščio Marijos statula. Rankos sudėtos prie krūtinės. Ant jų kabo rožinis, karoliai. Apačioje statulos — gėlės. Lurdo viršuje lentelė: „Liaudies skulptūra, saugoma valstybės“.

8. KRETINGA

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. 1935 m. pranciškonai pastatė lurdo grotą. Po rusų okupacijos statulėlės perneštos į bažnyčią.

APRAŠYMAS. Statulos perkeltos į bažnyčią ir patalpintos kairėje pusėje. Marija baltais drabužiais, su melsvu apsiaustu, mėlynu kaspinu. Ant kairės rankos rožinis. Ūgis apie 1,6 m. Šalimais — Bernadetos statulėlė. Ji priklaupusi, rankoje laiko natūralią, pamaldų metu degančią žvakę. Už bažnyčios teka upeliukas, kurio kitoje pusėje yra išlikusi grotą, panaši į Palangos.

9. KUPIŠKIS

Plačiau ankstesniame skyriuje.

LURDAS. Matyti neteko. Apie lurdą sužinojau iš Br. Kviklio kn. „Lietuvos bažnyčios“ (IV t., 213 psl.). Ten rašoma: „Vėliau, kai miestas išsiplėtė, kapinės įruoštos 1 km atstu nuo bažnyčios (...) Kun. Kazimiero Mockaus rūpesčiu kapuose įruošta Lurdo koplyčios imitacija. Kapuose pastatyta medinė koplyčia (...) Bet I pasaulinio karo metu ši koplyčia buvo smarkiai apdaužyta, nebebuvo tinkama naudojimui, todėl 1936 m. nugriauta.“

10. KURŠĖNAI

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Bažnyčios šventoriuje yra apie 6x5 m dydžio lurdas su trimis navomis (arkomis). Viduje altorius. Ant jo Marijos Lurdiškės statula. Aukštis apie 90 cm. Kairėje klūpo Bernadeta. Statytas apie 1950 m.

11. NEMUNAITIS

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Bažnyčios šventoriuje, dešinėje pusėje, yra apie 10x15 m dydžio lurdas. Granitinės plokštės užrašas skelbia: „550 Krikščionybės įvedimui Lietuvoje 1387 — 1937 ir 20 metų Lietuvos nepriklausomybei 1918 — 1938“. Viduje grotos įrengtas altorius.

12. PALANGA

Žr. ankstesnėje dalyje.

13. PAMŪŠIS

VIETA. Prie Mūšos yra du Pamūšiai. Lurdas įrengtas tame, kuris yra 5 km į pietus nuo Linkuvos.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija, Šeduvos dekanatas.

VARDAS. Sietinas su lietuvišku žodžiu „mūša“ — mušimas, stiprus bangų plakimas (jūroje). Vysk. K.Paltarokas 1933.VIII. 16 vizitacijos akte vietovę vadina Kalnapamūšiu.

LURDAS. Yra du variantai. Pagal vieną, 1940 m. pamaldžių parapijiečių aukomis už šventoriaus, Lašmens upės krante, pamūrytas Švč. Dievo Motinos Taikos Karalienės garbei paminklas — lurdas. Pašventintas per šv. Antano atlaisdus VI. 16, bolševikams žygiuojant į Lietuvą.

Pagal kitą girdėtą variantą, gyveno du lietuviai ūkininkai. Vienas jų išvyko į Ameriką. Jis pažadėjo pastatyti lurdą, jei seksis. Jam sekėsi, ir jis atsiuntė 2000 dolerių (tada 1 doleris = 5 litams). Jo brolis pastatė lurdą. Gal 1940 m. ar kiek anksčiau.

Bažnyčios papėdėje už šventoriaus iš lauko akmenų yra grotas, o viršuje kryžius. Netoliese tękėjo Lašmuo ir Mūša. Mūšą užtvėnkė ir susidarė ežeras. Dabar lurdas yra prie pat vandens. Viduje įrengtas altorius. Ant jo užrašas: „Avė Maria“. Anksčiau prie jo laikydavo sekmadienines votyvinės mišias. Virš altoriaus gilumoje yra Marijos Lurdiškės statula, o jos dešinėje klūpo Bernadeta su natūralia žvake rankoje. Marijos statulos aukštis apie 1,6 m, Bernadetos apie 60 cm.

Klebonijoje 1981.VIII.8 apie 20 val. (šeštadienio vakarą) kagėbistai žiauriai nužudė kleboną Leoną Mažeiką ir Teklę Martinaitytę. Kunigo kapas šventoriuje.

Netoli Gailionys, vysk. K.Paltaroko tėviškė.

ATLAIDAI. Šv. Antano (titulo), Porcinkulės.

14. PAPILĖ

VIETA. 42 km į šiaurės vakarus nuo Šiaulių.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Kuršėnų dekanatas.

LURDAS. Lurdas — antkapis kunigui Pranciškui Razučiui (1862 — 1919). Nedidelis, 2x3 m, sumūrytas iš lauko akmenų.

15. PAŠILĖ

VIETA. 9 km į vakarus nuo Kražių. Kelmės rajone, Karklėnų apylinkėse.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija.

LURDAS. Bažnyčios šventoriuje iš lauko akmenų apie 1981 m. parapijiečiai su zakristijonu Ant. Saunoriumi pastatė lurdą. Per vidurį grotos yra altorius, dešinėje pusėje Marijos Lurdiškės statula. Aukštis apie 1,2 m. Lur-

do dydis apie 4x3x4 m. Jis apsodintas gėlėmis ir vijokliais. Per atlaidus čia būna laikomos Šv. Mišios.

ATLAIDAI. Šv. Jurgio (titulo).

16. PIENIONYS

VIETA. Nuo Kavarsko link Panevėžio 5 km.

PRIKLAUSYMAS. Apie šią vietą eina Kauno ir Panevėžio vyskupijų riba.

LURDAS. Apleistame Pienionių dvare yra gerai išsilaikęs lurdas. Ilgis apie 10 m, aukštis apie 5 m. Panaudota dalis akmenų su gamtos išgraviruotomis gyslomis (meniški akmenys). Šiuo atžvilgiu toks lurdas iš visų kitų Lietuvoje išsiskiria panaudotų akmenų grožiu. Statula apie 1,8 m aukščio. Marija pamynusi žaltį. Rankos prie

krūtinės, viena ant kitos. Lurdo aplinka labai apleista. „Kultūros barai“ 1988 m. Nr. 2 rašė: „Pienionių dvaro ansamblis ir parkas, įkurtas XIX a. vid., buvo vienas įspūdingiausių ir gražiausių Lietuvoje (...). Čia buvo įkurdintos žemės ūkio technikos susivienijimo remonto dirbtuvės“. Jei parkas įkurtas XIX a. vid., tai kiek vėliau galėjo būti pastatytas ir lurdas. Tuomet jis būtų vienas iš seniausių Lietuvoje.

17. PLATELIAI

VIETA. 18 km į šiaurę nuo Plungės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Plungės dekanatas.

LURDAS. Bažnyčios dešinėje pusėje viduje yra altorius — lurdas. Jo niša su altoriumi mediniai. Statulos aukštis apie 1,7 m. Marija palenkusi galvą į dešinę, žiūri aukštn.

Lurdas yra bažnyčioje, todėl čia pateikiama bažnyčios istorijos.

BAŽNYČIOS ISTORIJA. Platelių Šv. Petro ir Povilo bažnyčią įsteigė Žygimantas Augustas 1564 m. Per reformaciją ji buvo užgrobita schizmatikų. 1598 m. Jeronimas Valavičius bažnyčią atnaujino, sugrąžino jai žemę ir kitus turtus. Klebonas J. Vaitkevičius su parapijiečiais bažnyčią perstatė. 1777 m. Žemaičių vysk. Lopacinskis konsekrovo.

Platelių ežero saloje karalienė Bona buvo pastačiusi pilį, kuri vėliau sunyko.

18. PLOKŠČIAI

VIETA. 15 km į šiaurę nuo Šakių, 1 km nuo Plokščių, prie Nemuno.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Šakių dekanatas.

VARDAS. Vieta, kur yra lurdas, vadinasi Šventduobė ar Šventaduobė.

LURDAS. Tankiai apaugusiame šlaite yra įrengtas lurdas, vos matomas tarp medžių. 15 m ilgio ir 7 m aukščio. Marijos statulėlė apie 80 cm. Šalia yra šaltinėlis su rentiniais. Vidury lurdo įrengtas altorius. Per karą čia slėpėsi kunigas ir laikė šv. Mišias.

Leidinyje „Mūsų Lietuva“, III t., 320 psl. pateikiama istorija: „Gilaus griovio — duobės šlaito vidury teka šaltinėlis. Yra tokia legenda. Kažkada Nemune ties Plokščiais buvęs sugautas beplaukiąs šv. paveikslas. Jis buvo atneštas į bažnyčią. Tačiau po kelių dienų paveikslą vėl rado rėvos vagoje. Paveikslas vėl buvo sugrąžintas į bažnyčią. Bet po kiek laiko paveikslas vėl atsидūręs ties dauba. Tad žmonės ir sutarę tą šventą paveikslą įkurdinti toje vietoje, pastatyti jam koplytelę bei altorėlį. Tai ir buvusi Šventaduobės pradžia.

Ilgai Šventaduobė buvo apleista. Medinis altorėlis su atkeliavusiu paveikslu papuvęs, dėžutė (skarbonas) pinigams įmesti surūdijusi, medinė statinaitė, įstatyta į čia pat besiveržiantį šaltinėlį, suklerusi. Vėliau, bene 1927 m. (1928?), Prano Rimkaus iniciatyva bei rūpesčiu, parinkus šiek tiek aukų, bet daugiausia Rimkaus lėšomis Šventaduobė buvo iš pagrindų atnaujinta. Buvo išmūrytas ne tik altorius, siena, šaltinis sutvarkytas, bet ir šlaitas paremtas, kad žemė negriūtų, vieta buvo aptverta tvorele ir įruošti laiptai, atnaujintas ir kryžius, stovįs aukščiau, kalne.

Atėję žmonės čia priklaupia, pasimeldžia, įmeta auką į įruoštą įtaisą, pasišlaksto švariu šaltinėlio vandeniu, dažnai to vandens pasisemta ir nešasi namo, tikėdami, kad jis turįs gydomosios galios. Bažnytinė vyresnybė Šventaduobės bei jos šaltinėlio negarsino, bet ir neneigė. Po jos atnaujinimo per didžiulius Porcinkulės atlaidus Plokščiuose į Šventaduobę vykdavo bažnytinė procesija, žmonės eidavo giedodami ir visas miškas skambėdavo nuo giesmių.“

P a s t a b a . Gal čia ne lurdas, o tik Marijos garbei išmūrytas altorėlis.

19. PLUNGĖ

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Kunigaikštienė Oginskienė dar caro laikais pakvietė iš Prancūzijos vienuolės, kurios netoli Plungės, Maceinų kaime, pastatė altariją, koplyčią ir lurdą. St.Bataitis žurnale „Mokslas ir gyvenimas“ 1983 m. Nr. 7 rašo: „Lankantis Jėzaus Širdies kongregacijos generalinei vyresniajai Mari de Grand, Plungėje jai kilo sumanymas įsteigti grotą. Su Plungės klebonu Jarulaičiu parinko netoli Plungės kairėje kelio pusėje gražią vietą, važiuojant į Kretingą, Babrungo upelio pakrantėje. 1905 m. iš Prancūzijos atvežė statulą, o po metų įrengė grotą. Virš jos kun. Jarulaitis pastatė koplyčią ir 1910.VI pašventino...“

Visa tai 1928 m. vysk. J. Staugaitis pavedė kapucinams, kurie leido populiarių „Lurdo“ laikraštį ir nuo 1937 m. Plungės lurde rengė ligonių kongresus. Po karo kapucinai buvo išvaryti, lurdas sunaikintas, statula pernešta į bažnyčią ir iškilmingai įtaisyta jos kairėje pusėje. Marija stovi ant „žemės“ pamato. Baltais drabužiais, su mėlynu kaspinu, melsvu apsiaustu ant galvos. Statulos aukštis apie 1,6 m.

20. RASEINIAI

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Bažnyčios šventoriuje, dešinėje pusėje, įrengtas lurdas. Priėjo yra šuliny. Lurdo grotą su geležinėmis grotomis, kurios užrakinamos, nes viduje įrengtas altorius. Lurdą įrengė dominikonai, čia atsikėlę Nepriklausomos Lietuvos laikais.

Po II pasaulinio karo, 1947 m., lurde dar buvo įkritęs nesprogęs sviedinys. Tik vėliau Raseinių klebonas kun. Staškūnas su kareivių pagalba jį išėmė.

21. ROKIŠKIS

VIETA. 55 km į vakarus nuo Daugpilio. 1997 m. — 18 000 gyventojų.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Rokiškio dekanatas.

VARDAS. Senovėje čia ošė didžiulės girios. Miesto vietoje mažoje aikštelėje gyvenęs medžiotojas, pabėgėlio kryžiuočio palikuonis vokietis Rokas. Ilgainiui toje aikštelėje įsikūrė daugiau gyventojų. Nuo medžiotojo Roko pavardės tą vietovę imta vadinti Rokiškiu.

LURDAS. 1864 m. sumanyta Velykalnyje Vilniaus pavyzdžiu įrengti Kalvarijų koplyčias, nes tada Lietuva po lenkmečio sukrėtimų ėjo Rusijos priespaudos kalvariją. Nusiminę rokiškėnai žiūrėjo į savo bažnyčios pelenus. Grafi Tyzenhauzai pradėjo statyti Kryžiaus kelio stotis, bet įruošti nebaigė. Stočių pradžia turėjo būti kapų rajone, o pabaiga tarp gražių Velykainio miškelių. Sakoma, kad rusai neleidę baigti. Pradėtas darbas liko apleistas. Bet nesisorėjo, kad būtų pamiršti senelių rūpesčiai ir vargai. Istant Kalvarijos stotims, Velykalnyje dar stovėjo tvirčiau sumūryta koplytėlė, apleista ir prižiūkšlinta. 1940 m. toje koplytėlėje, įdėjus stiklaines duris, buvo pastatytas stilizuotų uolų altorius. 1940 m. gegužės 26 d., sekma-

dienį, po pamaldų bažnyčioje, iškilmingoje procesijoje dalyvaujant didžiulei žmonių miniai, jaunimas tarp vainikų nunešė į lurdo altorių Marijos statulą ir koplyčia buvo pašventinta. Dar 1946 m. gegužės ir spalio mėnesį, kai leisdavo orai, sekmdienio pavakariais čia buvo laikomos pamaldos.

1985 m. būklė tokia. Velykalnyje stovi trys apgriautos ir apdraskytos koplytėlės iš raudonų plytų. Aukštis apie 7 m. Aplinkui kolektyviniai sodai.

22. SEREDŽIUS

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Bažnyčios kairės pusės pilioriuje yra niša ir joje Lurdiškė Marijos statula. Aukštis apie 1,5 m. Marija rankas sudėjusi prie krūtinės, tarp delnų yra tarpas.

23. SKAPIŠKIS

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Bažnyčios šventoriaus dešinėje pusėje yra lurdas. Apie 5 m aukščio ir 3 m pločio. Sudėtas iš lauko akmenų. Viršuje kryžius. Dešinėje — Marijos Lurdiškės statula. Aukštis apie 1,65 m. Kairėje pusėje klūpančios Bernadetos statulėlė. Šalia — kanauninko Nikodemo Kasperio (1872 — 1956) kapas. Kanauninkas išsaugojo per II pasaulinį karą bažnyčią, gyvendamas zakristijoje. Jis po karo ir pastatė šį lurdą.

24. SKUODO raj., ALEKSANDRIJOS apylinkė

VIETA. Apie 5 km nuo Aleksandrijos į Skuodo pusę.

LURDAS. Yra kalnelyje, apaugusiame medžiais.

25. STAKIAI

VIETA. 20 km į pietus nuo Raseinių.

PRIKLAUSYMAS. Kauno arkivyskupija.

APRAŠYMAS. Bažnyčios šventoriuje iš cemento yra padarytas mažas lurdas. Laipteliai veda į nišą, kurioje stovi nedidelė medinė Švč. Mergelės Marijos statula. Ji paimta iš bažnyčios frontono darant remontą. Marijos rankos sukryžiuotos ir prispaustos prie krūtinės.

26. SUTKAI

VIETA. 16 km į šiaurės vakarus nuo Šakių. Kelio Lukšiai—Kriūkai pusiaukelėje, 1 km į dešinę nuo kelio.

PRIKLAUSYMAS. Vilkaviškio vyskupija, Šakių dekanatas.

LURDAS. Medinės bažnyčios, stovinčios viduryje kapų, dešinėje pusėje prie pat jos sienos yra lurdas — kapo paminklas kun. Paukščių tėvams ir patiems kun. Paukščiams. Dydis apie 2x3 m, taisyklinės simetrinės formos.

27. ŠARKĖ

VIETA. Skuodo rajone, Aleksandrijos apylinkėje.

LURDAS. Šlaite prie upelio kranto yra šulinėlis ir lurdas. Nuo šlaito veda laiptukai. Lurdo grotą užsidaro durelėmis. Nišos gilumoje yra statula. Aukštis apie 2,5 m, nišos gilumas 1,5 m. Marijos statulos aukštis apie 1,6 m. Marija stovi basa, balta suknele, apjuosta mėlynu dirželiu, auksiniais plaukais, mėlynomis akimis, ant nugaros rausvas apsiaustas. Rankos akių aukštyje. Ant statulos užvilktas užuolaidos medžiagos apdaras, ant jo prikabinoti devyni padėkos ženklai — juvelyriniai papuošalai. Ant rankų treji karoliai.

Už Marijos statulos yra kryžius su kokia dešimčia karolių. Daug žvakidžių su žvakėmis, gėlėmis. Virš lurdo durelių užrašas: „Marija, Ligonų Sveikata“. Apie lurdą pavyko tiek sužinoti. Žadauskis, ūkininkas, 1949 m. buvo ištremtas ir mirė Sibire. O jaunystėje jis sapnavo, kad reikia pastatyti lurdą ir jis pasveiksias. Jis pastatė lurdą apie 1935 m., iškasė šulinį. Rodos, po to pasveiko nuo kažkokios ligos. Dar yra gyva jo duktė Stasė Abromaitienė, kuri gyvena Aleksandrijoje ar netoli nuo ten.

Nepriklausomos Lietuvos laikais gegužinės pamaldos vyko kiekvieną vakarą. Dabar kunigas atvažiuoja tik gegužės sekmadieniais.

28. ŠIAULIAI

LURDAS. Br. Kviklio kn. „Lietuvos bažnyčios“ III tome, 390 psl. rašoma, kad šv. Petro ir Povilo parapijai priklausė (be kitų išvardijimų) ir Švč. M. Marijos Apreiškimo lurdo koplyčia. Kur yra ir ar iš viso yra ši koplyčia, nežinoma.

29. ŠVEDRIŠKĖ

VIETA. 18 km į šiaurės vakarus nuo Ignalinos.

LURDAS. 1991.VIII.18 d. buvo pašventintas atnaujintas lurdas. („Katalikų pasaulis“, 1991 m. Nr.24, psl.22)

30. VARNIAI

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Šventoriuje prie Varnelės upės pusiau žemėje iš lauko akmenų sumūrytas lurdas. Gana gražus. Pastatytas pagal kun. Ant.Juozapavičiaus sumanymą 1914 m. Gyvojo Rožinio ir Blaivybės draugijos lėšomis. Marijos statula Lurdiškė. Yra altorius. Vidus, papuoštas gėlėmis, užrakinamas.

31. VEIVIRŽĖNAI

VIETA. 32 km į pietryčius nuo Klaipėdos.

VARDAS. Nuo upės.

PRIKLAUSYMAS. Telšių vyskupija, Klaipėdos dekanatas.

LURDAS. Gavau informaciją, kad senose buvusiose kapinėse yra lurdas. Smulkiau ir apie dabartiną būklę nežinau.

ISTORIJA. 1792 m. karalius Stanislovas Augustas suteikė miesto antspaudą su herbu: raitelis — vytis — sėdįs ant žirgo, rankoje laiką kardą; herbe yra įrašas: „Už tėvynę aukojame gyvenimą, turtą ir kraują“.

* * *

1. VIJA

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Prie bažnyčios prisišliejusi nedidelė koplytėlė su Marijos Lurdiškės statula (grotos nėra).

2. VYŠNIAVAS

Plačiau ankstesnėje dalyje.

LURDAS. Jis įrengtas šventoriuje, bažnyčios kairėje pusėje, prie mūrinės ją juosiančios tvoros. Aukštis apie 3,3 m, plotis 2 m. Aptverta metaline tvorele. 0,5 m storio lauko akmenų „rėmai“ viršuje sueina pusapvaliu būdu. Viduje drelės su stiklu ir Marijos monograma. Drelės atsidaro, ir nišoje stovi Marijos Lurdiškės statula. Aukštis apie 1,6 m.

* * *

JAV lietuviai įrengė lurdus: Marijampolyje — marijonai ir Kenebunk Porte — pranciškonai.

VII DALIS. ŠVČ. M. MARIJOS KOPLYTSTULPIAI IR KITOS VIETOS

Šioje dalyje aprašyta vietos ir objektai, turintys ryšio su Švč. M. Marija. Dalis jų pagarsėjo kaip stebuklingi, o kiti yra didesnei Marijos garbei.

1. ERŠKĖTYNAS

VIETA. Nuo Kretingos link Darbėnų 10 km, už Dimitravos kaimo, miške.

ISTORIJA. Atsitiko caro laikais.

Pirmiausia trumpai apie vengrus. XIX a. dalis Lenkijos žemių su Krokuva atiteko Austrijai. (Nuo 1867 m. Austrija-Vengrija.) Tad iš Habsburgų imperijos lenkai bei kiti jos gyventojai dažnai keliaudavo į Rusijai priklausančią Lenkijos dalį. Dalis šių atvykėlių pasiekdavo ir Lietuvą, kur dažniausiai buvo vadinami vengrais, nors dauguma jų buvo slava, visų pirma lenkai. „Vengrai“ užsiimdavo prekyba, vertėsi įvairiais amatais, gydė žmones žolelėmis ir burtais, pardavinėdavo meilės vaistus ir kt. Dar buvo geri kastruotojai, tekintojai, dažytojai, peilių galandytojai. Lietuviai daugiausia buvo žemdirbiai. Tad „vengrai“ darbo Lietuvoje susirasdavo, nors lietuviai į juos žiūrėdavo su nepasitikėjimu, vengdavo juos vienus palikti troboje. Toks nepasitikėjimas turėjo pagrindo, nes „vengrai“ dažnai būdavo visokie valkatos bei sukčiai. Vysk. M. Valančius perspėjo žmones, kad nepasitikėtų „vengrais“, netikėtųjų burtais, nesileistų apgaudinėjami.

„Vengrai“ išsiskirdavo margais drabužiais ir marga lazda su kukele. (Kukelė — tam tikros formos storasis lazdos galas.) Klajodami po Lietuvą, jie kartais įsikurdavo ilgesniam laikui ir versdavosi amatais. (...) Prieš I pasaulinį karą „vengrai“ Lietuvoje išnyko. Vėliau vengrais kartais būdavo vadinami keleiviai, kurie turėjo lazda su kukele. (Paruošė Arvydas Baniulis.)

Taigi vienas vengras buvo džiovininkas. Ėjo jis keliuku per Joskaudos mišką. Dabar Erškėtynu vadinamoje vietoje pavalgė ir atsigulė pailsėti, užmigo. Jam sapne pasigirdo balsas: „Palik mane čia“. Žmogus atsibudo ir nežinojo, ką čia reikią palikti. Susiruošė eiti ir mato, kad negali pajudinti savojo krepšio. Jis suprato, kad kažką iš krepšio reikią čia palikti. Išėmė iš jo Marijos paveikslą ir padėjo prie akmens. Lengvai pakėlė tada savo krepšį ir pasijuto visai sveikas. Jis nuėjo į Joskaudos kaimą ir papasakojo, ką patyręs. Tada atvedęs žmones parodyti savo nuotykio vietą. Žmonės toje vietoje pastatė koplytėlę. Kiek laiko ji ten išbuvo, nežinoma. Stovėjusi prie eglės, kurios dabar nebėra. Kita koplytėlė buvo prie akmens, iš po kurio teka šaltinis.

Lietuvos Nepriklausomybės laikais viena moteris sirgo. Sapne ji išgirdo balsą, liepiantį čia pastatyti koplyčią. Ji pastatydino mūrinę koplyčią, kuri ir dabar čia stovi. Po to moteris pasveiko.

Lietuvos laikais sekmadieniais čia būdavo laikomos šv. Mišios. Susirinkdavo keli tūkstančiai žmonių. Prie koplyčios įvyko ir pasveikimų, buvo paliktos lazdos.

APRAŠYMAS. Mišriame miške yra raudonai nudažyta koplyčia. Dydis apie 4x6 m. Viršuje jos data — 1930 m. Aplinka išcementuota, aptverta metaline tvorele. Šalia keletas kryžių. Ant vieno užrašas: „Dėkoju Marijai už gyvybės išgelbėjimą. 1944 m. Vladas Baužys“. Koplyčios viduje altorius, kurio centre maža Marijos statulėlė. Daug gėlių, paveikslų, žvakių. Iš dešinės koplyčios pusės — akmuo toje vietoje, kur stovėjo antroji koplyčia, apie 1,5x1,7x1,5 m, su nutapyta ant jo Marija ir Kūdikeliu Jėzumi. Čia turbūt buvo atremtas ir paliktas vengro paveikslas. Šalia šuliny.

Už pusės kilometro yra Alkakalnis. Ant jo viršūnės buvo iškasta apie 15x5 m duobė. Ten vokiečiai nužudę užkasė apie 510 žmonių, daugiausia žydų ir komunistų.

2. KIAUKLIAI

VIETA. 12 km į šiaurę, šiaurės vakarus nuo Širvintų.

PRIKLAUSYMAS. Kaišiadorių vyskupija, Giedraičių dekanatas.

ISTORIJA. 1941.VI.28 iš varpinės lietuviai apšaudė besitraukiančius rusus. Šie už tai padegė bažnyčią. Sudegė ir ji, ir visi aplinkiniai medžiai, bet šventoriuje kopyltstulpyje buvusi medinė Marijos statulėlė liko visai sveika. Dabar ji įrengta medinės bažnyčios šventoriuje. Žmonės ją laiko maloninga.

APRAŠYMAS. Marija vaizduojama pamynusi žaltį, basomis pėdomis, su alba ir mėlynu apsiaustu. Rankas pridėjusi prie širdies. Galvą palenkusi kiek į dešinę. Plaukai krenta ant pečių. Aplink metalinių žvaigždžių aureolė.

3. L. MARIKONIO KOPLYČIA

VIETA. Svėdasų — Šimonių ir Anykščių — Salų kelių kryžkelėje, dešinėje pusėje kelio Šimonys — Svėdasai, nuo kryžkelės koks 1 km, o nuo kelio 0,4 km.

PRIKLAUSYMAS. Panevėžio vyskupija, Anykščių dekanatas, Svėdasų parapija.

ISTORIJA. Liucijonas Marikonis, sūnus Jeronimo, kurio protėvis atvyko iš Italijos kaip Bonos Sforcos dvariškis, pagal architekto G.Vemerio projektą apie 1854 m. pastatė maždaug 4x3x6,5 m mūro kopyltėlę, skirtą Marijai. Bona Marikonui suteikė grafo titulą, padovanojo dvarą. Bonai grįžus Italijon, Marikoniai liko Lietuvoje.

1920 m. Svėdasų klebono J.Kraniausko rūpesčiu kopyltėlė perdengta cinkuota skarda. Sakoma, dvarininkas ją pastatęs tam, kad žmonės pasimelstų už mirusius giminačius. „Lietuvos bažnyčių“ IV tome rašoma, kad grafas Marikonis kasdien ateidavęs čia rožinio sukalbėti.

Liucijonas Marikonis, gimęs 1819 m., į Svėdasus atsikėlė pardavęs Salų dvarą Roinaldui Tyzenhauzui. Miestelio aikštėje L.Marikonis pastatė dviejų aukštų mūri-

nį namą, o šventoriuje mūrinę neogotikinio stiliaus koplyčią-mauzoliejų (1850 m.). Statydamas puošnius ir didingus pastatus, išlaidžiai gyvendamas prasiskolino. Svėdasų dvaras buvo parduotas iš varžytinių, o grafas, išvykęs į Vilnių, mirė skurde.

APRAŠYMAS. Koplyčios viduje yra altorius su gipsine Marijos statulėle. Aukštis apie 1,1 m. Marija abiem rankom prilaiko nuogą Kūdikelį, tik klubų vietoje pridengtą melsva medžiaga. Abu su auksinėmis karūnomis. Marijos drabužis raudonas, su mėlynu apsiaustu aplink. Jėzus stovi ant rutulio. Kairę ranką pakėlęs ir ištisęs į šoną, o dešinę laiko prie kaklo ant krūtinės.

Prieš II pasaulinį karą ant sienų kabojo keletas votų, du paveikslai, bet karo metais viskas buvo išgrobstyta.

4. PUSIAUKELĖ TARP ČEKIŠKĖS IR SEREDŽIAUS

VIETA. Miške, kairėje kelio pusėje. Tarp aukštų eglių einantis takas veda prie baltų plytų koplytstulpio, esančio aikštelėje. To koplytstulpio nišose yra Jėzaus ir Marijos paveikslai, statulos, gėlės. O šlaito apačioje — šaltinėlis. Koplytstulpio plotis per šešias plytas, aukštis per 3 plytas. Netoli esantis kaimas vadinasi Paluzdonys.

5. PUSIAUKELĖ TARP VIDUKLĖS IR PAUPIO

VIETA. Kelio dešinėje pusėje.

ISTORIJA. Nuo senų laikų buvo garbinamas Marijos Sopulingosios koplytstulpis. Šioje vietoje laidojo ir nekrikštytus asmenis. Prieš kelerius metus piemenys ar kiti vis išdaužydavo tą koplytstulpį. Žmonės jį perstatinėjo bent tris kartus. Dabar visai nieko nelikę. Yra tik senas, apysausis beržas apie 3 km už Paupio, miške, prie pat kelio posūkio. Aplink beržą lyg ir aikštelė. Prie šio koplytstulpio įvyko toks atsitikimas. (Gal netoliese yra kitas koplytstulpis, nes minimas Alsos upelis prie kelio Viduklė — Paupys. Kai mes lankėmės, mums nurodė tą beržą kaip orientyrą. Upelio nepastebėjome.) Atsitikimą papasakojo viena bažnyčiai atsidavusi moterėlė.

Prie Alsos upelio buvo Marijos Sopulingosios koplytstulpis. Stalino laikais čia siautėjo sribai. Kartą žiemą sribams bevažiuojant rogėmis pro Marijos statulėlę, vienas jų, Juozas Pūkinas, tarė: „Ko tu, džiūsna, čia sėdi?“ ir paleido į ją šūvių seriją. Viena kulka peršovė statulėlės koją aukščiau kelio. Tos pačios dienos vakare jiems grįžtant, toje pačioje vietoje vienintelė kulka peršovė Juozui Pukinui koją tokioj pat vietoj, kur jis peršovė Marijos statulėlei. Sribai iššoko iš rogių, bet šovusiojo pėdsakų jokių neužtik. Tą pačią naktį J.Pūkiną išvežė į Raseinių ligoninę. Labai kenčiantį jį vėliau perkėlė į Kauną. Ten ligonis išbuvo pusę metų. Žaizda negijo, dvokė, bet ir nesiplėtė. Pagaliau koją reikėjo amputuoti. Dabar jis gyvena Viduklėje.

6. SAUDININKŲ KOPLYTĖLĖ (MAIRONIAI)

VIETA. Saudininkų kaimas yra Kelmės raj. Koplytėlė yra gražiam Dubysos slėnyje, 2 km nuo Saudininkų bažnyčios, prie Kelmės — Tytuvėnų kelio.

PRIKLAUSYMAS. Šiaulių vyskupija.

VIETOS ISTORIJA. Toje vietoje, kur stovi koplytėlė, seniau stūksojo didelis akmuo. Ant jo yra įspaustos žymės, kurios, pasak senų žmonių, esančios pėda, lazda ir kojos kelis. Maždaug prieš 157 metus vietos gyventojas Žilinskas rado tą akmenį ir netrukus pastatė mažą, apie 1,5 m aukščio koplytėlę su Švč. M. Marijos statulėle, kuri yra dabartinės koplytėlės altoriuje, ir kryžių. Kalbama, kad Žilinską pastatyti koplytėlę paskatino kažkoks sapnas. Jam pasirodžiusi Švč. Mergelė Marija ir liepusi pastatyti koplytėlę. Žilinskas visą laiką ligi mirties tą koplytėlę, kryžių ir šaltinėlių stropiai prižiūrėdavo. Čia yra įvykę stebuklų.

Po Žilinsko mirties ant akmens buvo pastatyta kita, didesnė, bent 4 žmones sutalpinanti medinė koplytėlė. Ją pastatė Jautakis, gyvenęs Pavengrio kaime. Jautakis buvęs paralyžiuotas. Pažadėjęs pastatyti koplytėlę ir išgijęs. Jautakio statytąją koplytėlę pašventino Saudininkų klebonas kun. Pr.Vaškevičius. Toje koplytėlėje buvo ta pati Švč. M. Marijos statula ir akmuo su įspausiais ženklais. Tiek aplink pirmąją, tiek apie antrąją koplytėlę žmonės eidavo keliais ir meldavosi. Be to, netoliese yra šaltinėlis, kurio vanduo daug ką pagydė. Prieš I pasaulinį karą į koplytėlę pasimelsti ir reikalingų malonių prašyti ateidavo žmonės, gyvenę net už 100 km. 1908 — 1909 m. dvarininkė O.Chruščovienė (ne katalikė) savo miškų sargui Buškui leido rinkti auksas naujos koplytėlės statybai, o pati davė visą medžiagą. Minėtais metais koplytėlė ir buvo pašventinta. Chruščovienės tėvas (Staneičia) buvo katalikas ir pastatė pirmąją Saudininkų bažnyčią. Dabartinė koplytėlė yra mūrinė, raudonų plytų. Viduje yra altorius su Švč. M. Marijos statula. Tai ta pati statula, kuri buvo Žilinsko ir Jautakio statytose koplytėlėse. Dar yra Švč. Jėzaus Širdies ir Švč. M. Marijos Širdies paveikslai, o prie altoriaus grindyse įmūrytas akmuo su įspausiais ženklais. 50 metrų nuo koplytėlės čiurlena stebuklingas šaltinėlis. Prieš I pasaulinį karą Sekminių trečią dieną čia kasmet susirinkdavo 200 — 300 žmonių.

(L.: „Žvaigždė“, 1939 m.)

Saudininkų medinė bažnyčia buvo pastatyta 1782 m.

Dar apie šią koplyčią rašyta laikraštyje „Šiaulių kraštas“, 1997 08 05.

MALONĖS. Prie koplytėlės yra įvykę daug stebuklingų išgijimų ir kitų nutikimų. Keletą paminėsiu.

1. Anksčiau prie koplytėlės buvo akmeninis kryžius. Šatbarų kaimo gyventojas Domeika sirgo sunkia kaulų liga. Pažadėjo pastatyti kryžių ir apsiplavęs šaltinėlio vandeniu išgijo. Po to pastatė kryžių.

2. Nirplių kaimo gyventojas Brazas turėjo paralyžiuotas kojas. Pastatė kryžių ir išgijo.

3. Jasinskis iš Tytuvėnų, grįžęs iš Amerikos, susirgo. Pasveikęs pastatė kryžių ir mažą medinę koplytėlę.

4. Saudininkų kaimo gyventojas P.S. pasakojo, kad jam labai skaudėjo akis. Vienas senukas patarė nueiti prie koplytėlės kalbant „Sveika Marija“ ir nusiplauti akis šaltinėlio vandeniu. Po antro apsiplavimo akys staiga išgijo.

VIII DALIS. LIETUVOS PASIAUKOJIMAI IR PAAUKOJIMAI MARIJAI

Šioje dalyje pateikiami pasaulio paaukojimai Marijai; Lietuva yra pasaulio dalelytė. Ne visus tekstus pavyko gauti. Du Šv. Tėvo pavedimai 1988.IV. 18 ir 19 d. yra knygos pradžioje.

Katalike, jei dar nepasiaukojai, tai pasiaukok Dievo Motinai ir Tu jausi Jos globą per visą gyvenimą!

Kunige, paaukok Marijai Tau pavestuosius, ir parapijose suklestės dorybės, atgims tikėjimas!

1. LIETUVOS — LENKIJOS PASIAUKOJIMAS MARIJAI 1656 m.

ĮVADAS. Dėl krašto nelaimių kilo mintis paaukoti Lietuvos — Lenkijos valstybę Marijai ir pasivedus jos globai melsti pagalbos. Katalikybė Lietuvoje tapo laimėtoja prieš visas sekas ir erezijas. Tad ir dabar, kai stačiatikiai rusai ir protestantai švedai teriojo valstybę, beliko šauktis Klaidų Nugalėtojos pagalbos. Popiežiaus nuncijus Petras Vidonė 1656.III. 12 rašė Romon, kad Gniezno arkivyskupas yra pataręs iš Silezijos grįžusiam karaliui Jonui Kazimierui pasirinkti Dievo Karalienę valstybės globėja, padaryti jos garbei pažadus. Nuncijus pridūrė, kad jis kalbėjęs su karaliumi ir šis esąs labai palankiai nusiteikęs ir padarys viską, kas bus nustatyta.

Drauge su nuncijaus pranešimu Romon buvo pasiūstas tokio valstybės paaukojimo projektas ir visa tvarka, kuri turi būti tokia: išskilmėms pasirenkama kuri nors šventa diena ar šeštadienis. Išskilmės turi būti atliktos vienoje iš svarbiausių miesto bažnyčių, ypač tokioje, kur yra stebuklingas Marijos paveikslas. Prieš jas pamokslininkai iš sakyklių turi visa tai paskelbti žmonėms. Išskilmės turi susidėti iš iškilmingų Marijos giedotinių mišių, laikomų vieno iš vyskupų ar prelatų, dalyvaujant karaliui, senatoriams, kariuomenės vadams ir žmonėms. Pamokslas turi žadinti visų pamaldumą Dievo Gimdytojai. Po pamokslų prieš altorių, prie kurio buvo laikomos mišios, karalius su visu nuolankumu klūpodamas atskaitys pasiaukojimo aktą, kuriuo Marijos globai pavedama Lenkijos karalystė ir Lietuvos kunigaikštystė, kariuomenė ir jos vadai. Ir Ji išrenkama Lietuvos ir Lenkijos Karaliene ir Globėja. Drauge pasižadama Marijos kultą visomis jėgomis platinti, piktžodžiavimus prieš Mariją sutramdyti, net specialų įstatymą prieš piktžodžiautojus išleisti. Drauge maldaujama Marijos pagalbos prieš visus priešus, tiek netikėlius, tiek Romos katalikų tikėjimo priešus. Toji diena, kurią su Marijos pagalba karaliaus kariuomenė nugalės švedus, Lietuvoje ir Lenkijoje bus iškilmingai švenčia-

ma, jos vigilijoje laikant griežtą pasninką, susilaikant net nuo žuvies. Po to panašų pažadą, vadovaujant kunigui iš sakyklos, padarys visi žmonės. Visa tai bus perduota kariuomenei, kuri taip pat išsirinks Mariją savo Valdove ir Globėja. Projektas baigiamas žodžiais: „Ir trumpu laiku matysime Jos pagalbą mums, ir bus Marijos vardas Lietuvoje ir Lenkijoje garbingas!“ Dokumente, kuris šiandien yra Vatikano archyve, yra padarytas prierasas, kad specialaus įstatymo prieš piktžodžiautojus Marijai išleidimas priešinasi karaliaus priesaikai nepersekioti nė vieno dėl jo religinių įsitikinimų ir kad numatytas pasninkas yra labai griežtas ir todėl nebus jo laikomasi. Šios pastabos galėjo būti nunciaus ar Romos Kurijos, kuri tą projektą aprobavo.

Gavus Romos pritarimą ar aprobatą, karalius, nieko nelaukdamas, 1656.IV. 1 Lvove, dvasininkų ir senatorių akivaizdoje, dalyvaujant didžiausioms žmonių minioms, pagal nustatytą tvarką, atsiklaupęs prieš altorių sukalbėjo šį pasiaukojimo akto tekstą:

AKTAS. Didžioji Dievo — Žmogaus Motina ir Švč. Mergelė Marija! Aš, Jonas Kazimieras, Tavo Sūnaus, Karalių Karaliaus, o drauge ir Tavo Gailestingumu karalius, suklupęs prie Tavo švenčiausių kojų, šiandien Tave renkuosi savo Globėja ir mano valdomųjų žemių Karaliene, Tavo ypatingai globai ir apsaugai pavesdamas save ir mano valdomas žemes: Lenkijos karalystę ir Lietuvos, Prūsijos, Rusijos, Mozūrijos, Žemaitijos, Livonijos, Černigovo kunigaikštijas, drauge su kariuomene ir abiejų tautų žmonėmis, maldaudamas šiais nelaimingais mano valstybei sunkiais laikais Tavo pagalbos ir gailestingumo prieš Romos Bažnyčios priešus.

Prisimindamas Tavo gerumą, kuris žadina mane drauge su visa tauta dar labiau trokšti Tau tarnauti, pažadu Tau ir Tavo Sūnui, Viešpačiui Jėzui Kristui, savo, mano diduomenės ir mano tautų vardu Tavo garbę ir kultą visoje valstybėje visomis jėgomis dar labiau propaguoti. Be to, pasižadu ir pažadu, kad kai tik Tavo galinga pagalba ir Tavo Sūnaus gailestingumu bus nugalėti priešai, ypač švedai, išrūpinti iš Šv. Sosto leidimą kasmet iškilingai švęsti tą dieną per visus amžius kaip padėkos ženklą Tau ir Tavo Sūnui. Aš su mano valstybės vyskupais stengsiuosi daryti viską, kad tai, ką čia pažadu, visa tauta įvykdytų. O kadangi su didele širdgėla aiškiai matau, jog už mano karalystės vargšų dejavimus ir valstiečių priespaudą Tavo Sūnus, Teisingasis Teisėjas, per septynerius metus siunčia maro, karų ir kitų nelaimių rykštes, pareiškiu ir iškilingai žadėtu pasižadu su visais luomais, kad grįžus taikai bus imtasi visokių priemonių toms nelaimėms pašalinti ir bus pasirūpinta, kad manosios karalystės žmonės būtų laisvi nuo neteisingų sunkenybių ir suspaudimų.

Padaryk, o Gailestingiausiasioj i Viešpatie ir Valdove, tai, kad visa, ką man ir mano didikams esi įkvėpusi, Tavo Sūnaus malone būtų įgyvendinta. Amen.

PO PAUKOJIMO popiežius Aleksandras VII 1656.V. 13 parašė tuo reikalu karaliui brevę ir pagyrė jo žygį ir padarytą pasiaukojimą, linkėdamas, kad Marijos globa visuomet lydėtų gerus karaliaus darbus ir sumanymus.

Šis didelės svarbos aktas buvo stiprus ginklas prieš kitatikius ir katalikybės persekiotojus. Švedams ėmė nesisėkti. Pasipiktinęs plėšimais ir žudymais, dabar pasitikėdamas Marijos globa, sukilo visas kraštas. Generolas Gardie su kariuomene buvo iškviestas iš Lietuvos, kur liko tik mažos švedų pajėgos. Lietuvoje kilo smar-

kus partizaninis karas. Mažesni švedų būriai buvo naikinami. Unijos su Švedija jau nebuvo kam ginti, nes 1656 m. pabaigoje mirė jos autorius ir sumanytojas Jonušas Radvila. Kai 1660 m. mirė Karolis X Gustavas, su švedais, jau išvartytais ir iš Lenkijos, Olivoje buvo pasirašyta taika. Tada Švedija grąžino Lietuvai Latgaliją, iš kurios buvo sudaryta Livonijos vaivadija. Kai švedai danginosi iš Lietuvos, „žmonės, juos išvydę išeinant, neišpasakytai džiaugėsi ir linksminosi. Visi tarėsi saulės amžių gyvenimą, kad tokiuose laikuose gyvi išliko. Bruzdėjo į bažnyčias dėkoti Dievui už tą geradarystę“, — rašė Valančius. Ypač gausiai tada buvo lankomos Marijos šventovės Šiluvoje ir Žemaičių Kalvarijoje.

Tais sunkiais laikais Žemaičių vyskupas Aleksandras Sapiega 1660 m. įsakė visose bažnyčiose kalbėti popiežiaus Liberijaus maldą, prašant, kad Dievas ištremtų neprietelius ir atitolintų visokias nelaimes.

Tais metais į Lietuvą ruoštas didelis Maskvos žygis nepasisėkė. Kitąmet iš rusų buvo atimtas Gardinas, Mogiliovas ir Vilnius. Pagaliau po ilgų derybų 1667 m. su rusais pasirašyta Andrusovo taika, kuria nustatyta siena tarp Lietuvos ir Rusijos, išbuvusi nepaliesta iki I padalijimo 1772 m.

Taip buvo įveiktos didžiosios nelaimės, bet po 1656 m. pasiaukojimo turėjo praeiti dar vienuolika metų, kol galutinai baigėsi visos negandos ir grįžo taika bei ramybė. Marija padėjo laimėti sunkią kovą.

2. LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVOTOJŲ 1918 m.

PASIAUKOJIMAS MARIJAI

1918 m. Lietuvos Nepriklausomybės kovotojai pasivedė Marijos globai. Rezultatas — Lietuva tapo Nepriklausoma valstybe. Nei teksto, nei smulkesnių žinių nepavyko gauti.

3. PASAULIO PAAUKOJIMAS NEKALČIAUSIAJAI MARIJOS ŠIRDŽIAI 1942 m.

AKTAS. Rožyno Karaliene, Krikščionių Pagalba, žmonijos Priėmė, visų Dievo kovų Laimėtoja! Maldaudami suklumpame ties Tavo sostu ir tikimės sulauksią gailestingumo, malonės ir veiksmingos pagalbos savo nūdieniame prispaudime. Nė iš tolo nedrįstame to laukti dėl savo nuopelnų, bet tikimės to vien dėl neišsemiamo Tavo motiniškos širdies gerumo.

Tau, Tavo nesuteptajai Širdžiai pavedame mes šią lemtingąją žmonijos istorijos valandą. Tau pasišvenčiame mes vienybėje su šventąja Bažnyčia, mistiškuoju Tavo Sūnaus Jėzaus Kūnu, kurio visokeriopai kankinami sąnariai taip kruvinai kenčia. Tau pasišvenčiame mes su visu pasauliu, kuris, būdamas savo nelabumo auka, plėšosi klaidioje nesandoroje ir liepsnoja neapykantos ugnyje. Negalės Tave nesužadinti toks neapsakomas medžiaginis ir dvasinis skurdas. Tu negalėsi ramiai žiūrėti, kokį skausmą ir siaubą kenčia tiek daug tėvų ir motinų, vyrų ir žmonių, brolių ir

seserų ir nekaltų kūdikių. Tu negalėsi likti nejautri regėdama, kaip baisiose skerdy-nėse draskomi kūnai, o sielos blaškosi mirtinos baimės kančiose ir amžinos pražū-ties pavojuje.

O Gailėstingumo Motina, išmelsk mums iš Dievo taiką! Bet pirmų pirmiausia išmelsk mums tų malonių, kurios vienu akimirksniu gali pakeisti žmogaus širdį, malonių, kurios parengia taiką, ją sukuria ir užtikrina. Melski už mus, Taikos Kara-liene, ir suteik karo siaubiamam pasauliui taiką, kurios laukia tautos, — tiesos, teisingumo ir Kristaus meilės taiką. Suteik pasauliui taiką ir sielų ramybę, kad tvarkos rimty plistų Dievo Karalystė.

Savo globą suteik ir netikintiems bei visiems, kuriuos dar tebegloboja mirties šešėlis. Tenužengia ir jiems taika ir teužteka tiesos saulė, kad jie vienybėje su mu-mis galėtų melstis vienatiniam pasaulio Atpirkėjui: Garbė Dievui Aukštybėse ir ramybė žemėje geros valios žmonėms!

Suteik taiką ir toms tautoms, kurios suklydusios ar per nesandorą yra atsiskyru-sios, ypatingai toms, kurios savotišku būdu Tave garbina, kurių kiekvienuose namuo-se garbingoje vietoje buvo paveikslas, šiandien gal paslėptas belaukiant geresnių laikų. Grąžink juos į vienintelę Kristaus aidę, pas Vienintelį ir Tikrąjį Ganytoją!

Suteik taiką ir pilnutinę laisvę šventajai Dievo Bažnyčiai. Užtvenk vis labiau bejėsiūbuojantį naujosios pagonybės tvaną. Ugdyk tikinčiuosiuose skaistumo mei-lę, krikščionišką gyvenimo būdą ir apaštališką uolumą, kad savo nuopelnais klestė-tų Dievui tarnaujanti gentys.

Kadaise Bažnyčia ir visa žmonija buvo paaukota Tavo Jėzaus Širdžiai, kad Jinai, visos mūsų vilties šaltinis, būtų joms pergalei bei išsigelbėjimo ženklas ir laidas. Taip ir mes šiandien visiems laikams pasiaukojome Tau ir Tavo Nesuteptajai Širdžiai, Tu — mūsų Motina ir pasaulio Karaliene, kad Tavo meilė ir globa pagrei-tintų Dievo Karalystės triumfą, kad visos tautos, būdamos taikoje tarp savęs, Tave garbintų ir kad nuo vieno pasaulio galo ligi kito kartu su Tavimi giedotų amžinąjį garbės, meilės ir dėkingumo Magnificat Jėzaus Širdžiai, vieninteliui Tiesos, Gyve-nimo ir Taikos šaltiniui.

Pijus XII. 1942 m.

* * *

Kitas šio akto vertimo variantas:

AKTAS. Šventojo Rožinio Karaliene, Krikščionių Pagalba, žmonijos Prie-glauda, visų Dievo kovų laimėtoja! Su malda puolame ant kelių prie Tavo sosto, būdami tikri, kad ne dėl tariamųjų savo nuopelnų, bet vien dėl begalinio Tavo motiniškos Širdies gerumo išprašysime pasigailėjimo, gausime malonių ir reikia-mos pagalbos bei apsaugos šio meto nelaimėse. Šią baisią žmonijos istorijos va-landą mes pavedame ir aukojame save Tau, Tavo Nekalčiausiai Širdžiai, ne tik kartu su mistiniu Tavo Jėzaus Kūnu — su šv. Bažnyčia, kuri daugybėje vietų ken-čia, plūsta kraujais ir yra visaip varginama, bet kartu su visu pasauliu, kurs, būdamas savo nedorumo auka, yra draskomas žiaurių nesutarimų ir skęsta ne-apykantos gaisruose.

Tave jaudina siaubingas medžiaginis ir dorovinis sunaikinimas, didžiausi tėvų ir motinų, sužadėtinių, brolių bei nekaltų kūdikių skausmai ir išgyvenimai, didelė daugybė pačiame žydėjime nutrauktų gyvybių, daugybė pasibaisėtinose žudynėse sudraskytų kūnų, daug sielų, iškankintų ir mardėjančių, daug esančių pavojuje amžinai pražūti. Gailestingiausiaji Motina, išmelsk mums iš Dievo taiką! Pirmiausia išprašyk mums tų malonių, kurios paruošia, sukuria ir išsaugoja taiką. Taikos Karaliene, melskis už mus ir duok kariaujančiam pasauliui taiką, kurios ilgisi tautos, taiką, paremtą Kristaus meile, teisingumu ir tiesa. Duok pasauliui ginklų taiką ir širdžių taiką, kad įsigalėjus tvarkai plistų Dievo Karalystė.

Imk savo globon netikinčius ir tuos, kurie dar tebeklaidžioja mirties tamsybėse. Suteik jiems taiką ir padaryk, kad ir jiems užtekėtų tiesos saulė, kad ir jie kartu su mumis galėtų giedoti vieninteliui pasaulio Išganytojui „Garbė Dievui aukštybėse, o žemėje taika geros valios žmonėms!“ Duok taiką ir dėl klaidų ar nesutarimų atsiskyrusioms tautoms, ypač toms, kurios jaučia Tau nepaprastą pamaldumą, kurių gyventojų gryčiose buvo laikomi pagarboje Tavo garbingi paveikslai, šiandien gal paslėpti, laukiant geresnių laikų. Duok joms taiką ir grąžink jas atgal į vieną Kristaus aidi, po vienu tikru Ganytoju.

Išmelsk ramybę ir tikrą laisvę taip pat šv. Dievo Bažnyčiai. Sulaiyk nuolat besiplečiantį naujos pagonijos tvaną. Pažadink tikinčiuosius mylėti skaistumą, kurstyk juose krikščioniško gyvenimo dorybes ir apaštališką uolumą, kad Dievą mylinčiųjų bendruomenė augtų nuopelnais ir skaičiumi.

Pagaliau, kaip Tavo Jėzaus Širdžiai buvo paaukota Bažnyčia ir visa žmonija, kad Ji visa jų viltis būtų joms pergalės ir išsigelbėjimo ženklas ir laidas, lygiai tokiu pat būdu, mūsų Motina ir Pasaulio Karaliene (...).

Po AKTO 1943 m. vokiečių puolimas sustabdomas ir prasideda Hitlerio kariuomenės triuškinimas.

4. PRAŠYMAS MARIJAI PAVESTI LIETUVĄ SAVO DIEVIŠKAJAM SŪNUI IR KITI PRAŠYMAI

Iš maldaknygės „Apsaugok, Aukščiausias“, parengtos kun. dr. P. Aleksos. Regensburgas, 1945.

Tėvynei atminti (Bendroji malda)

Dieve, kuris leidai tautas ir įdiegei joms laisvės troškimą, grąžink, prašome Tave, ir mūsų Tėvynei laisvės dienas. Tegu tie skaudūs bandymai, kuriuos Tu leidai mūsų Tėvynei ir Tautai, nebūna jų pražūčiai, bet prisikėlimui ir didesnei dvasinei gerovei.

Laimink, Viešpatie, mus, kurie buvome priversti palikti savo gimtąją žemę ir savo pastogę. Duok mums jėgų ryžtingai pakelti sunkių tremtinio dalių. Padaryk, kad visi mes liktume ištikimi savo Tėvynei ir grįžtume į ją, nešdami naują atgimimo ir kūrybos dvasią.

Duok, Viešpatie, išminties ir stiprybės tiems, kurie dirba mūsų Tėvynės ir Tautos labui.

Padėk savo tėviška meile ir globa pasilikusiems Tėvynėje mūsų broliams ir

sėsėrimis, stiprink kenčiančius dėl Tavo Vardo ir Tautos laisvės, guosk liūdinčius ir skriaudžiamuosius, amžingą šviesą suteik, Viešpatie, tiems, kurie jau yra mirę kovos lauke.

Švč. Mergele Marija, pavesk savo Dieviškajam Sūnui Jėzui Kristui mūsų Tėvynę Lietuvą, kuri taip nuoširdžiai Tave myli ir gerbia. Neleisk, kad Tavo Sūnau Vardas būtų išrautas iš lietuvio širdies ir lūpų.

Šv. Kazimierai, mūsų Tautos Globėjau, vadovauk mūsų kovai dėl nepriklausomybės ir laisvės. Globok mūsų Tėvynę ir vargstančius jos išeivius. Pažadink mūsų Tautai taurių vadų, norinčių vadovauti jai išmintimi, teisingumu ir meile, mokančių aukotis jos reikalams. Išmelsk mūsų išeiviams malonę laimingai grįžti į savo mylimąją, nuo amžių jų gyventą, kraują ir prakaitu aplaistytą žemę. Tepasidaro Tavo galingo užtarimo dėka mūsų mažoji Lietuva tarsi žibury ant kalno ir tespindi ji kitoms skaidriu tikėjimu, gražia meile ir nepalaužiama viltimi. Amen.

5. LIETUVOS TREMTINIŲ PASIAUKOJIMAS NEKALČIAUSIAI MARIJOS ŠIRDŽIAI 1947 m.

Misionieriaus T.J.Bružiko skatinami Lietuvos tremtiniai pasiaukuoja Nekalčiausiai Marijos Širdžiai 1947.IX.8 Altoetingo šventovėje, Bavarijoje, prie stebuklingos Marijos statulos, dalyvaujant vyskupams V.Podolskiui, A.Urbšiui, J.Rancanui, tautiniam lietuvių delegatui kan. F. Kapočiui ir lietuvių kunigų atstovams.

PASIAUKOJIMO AKTAS. *Kurgi mes, našlaičiai, tiesiame išvargusias rankas? Tik į Tave, Tremtinių Motina! Tu pati pergyvenai skaudžius tremties vargus, turėjai imti ant rankų tik ką gimusį Kūdikį, su juo bėgti į svetimą kraštą ir ten tiek metų vargti.*

O Motina, štai ir mes bėgome nuo Erodo kalavijo nešini mažais vaikeliais. Bėgome į svetimus, mums nepažįstamus kraštus ir čia vargstame, laukdami taikos angelo žodžių: „Imkite savo vaikelius ir grįžkite į išlaisvintą savo šalį!“

Tremtinių Motinėle! Tik Tu viena su savo Kūdikiu Jėzumi gali suprasti mūsų nelaimes. Mūsų skurdui ir vargui vis dar nesimato galo... Nušluostyk mūsų ašaras, lengvink mūsų vargus, spindėki šviesiąja Aušros žvaigžde mūsų rytojui.

Mes daug kartų nusikaltome savo gyvenime. Bet, Marija, Tu esi permaldaujama Motina. Štai šiuo aktu mes aukojamės Tavo Nekalčiausiai Širdžiai. Pasizadame be murmėjimų nešti tremties naštą, ištikimai laikyti Dievo ir Bažnyčios įsakymus. Išklausk mūsų ryžto, kurį tau darome — nesutepti savo širdžių jokia sunkia nuodėme! Nebus sėmadienio, kad nedalyvautume šventose mišiose. Dažna komunija bus mūsų tvirtybė varguose, o kai grįšim tėvynėn, Tavo šventovėse atnaujinsim savo tyros širdies pažadus!

Mes meldžiame Tave, Marija, užtark, užtarki mus tremtyje! Taip daug gali pas Visagali, užtark vargingą mūsų šalį!

(L. Iš maldyno „Tikiu Dievą“. Kun. S.Yla, Chicago, 1964, 582 psl.)

6. AMERIKOS LIETUVIŲ PASIAUKOJIMAS NEKALČIAUSIAI MARIJOS ŠIRDŽIAI 1950 m.

JAV lietuviai pasiaukuoja Nekalčiausiai Marijos Širdžiai 1950.VII.30 Putname.

Naujosios Anglijos lietuviai 1950 šventaisiais ir Lietuvos vergovės 10 metais, liepos 30 d. susirinkę Putnam, Conn., dalyvaujant Hartfordo vysk. Henry J. O'Brien ir nemažam būriui lietuvių kunigų, prie Fatimos Marijos statulos pasiaukuoja Nekalčiausiai Širdžiai.

AKTAS. Nekalčiausioji Mergele Marija, didžiųjų Fatimos pažadų Motina! Mes aukojame Tavo širdžiai save, savo kančias ir vargus, savo darbus ir aukas, pasižadame kantriai nešti savo gyvenimo našta, uoliai pildyti savo asmenines, profesines ir šeimos pareigas, atlyginti savo ir kitų įžeidimus, padarytus Tau ir Tavo Sūnaus Širdžiai.

Nekalčiausioji Marijos Širdie! Mes aukojame Tau savo namus ir šeimas. Lai-kyk jas savo motiniškos širdies globoje, vadovauk jų maldoms ir darbams. Mes pasižadame visi bendrai kalbėti rožančiaus paslaptį, permaldauti Dievą už nusidėjėlius ir padėti sieloms, kenčiančioms skaistykloje.

Skausmo pervertoji Marijos Širdie! Mes aukojame Tau savo tėvus ir motinas, kenčiančius tėvynėje, aukojame brolius ir seseris, vargstančius ir išblaškytus po platų pasaulį. Sumažink jų vargą ir skausmą, priimk jų aukas permaldauti už mūsų tautos nuodėmes ir leisk greičiau įvykti Tavo Sūnaus karalystei mūsų tėvynėje.

Begalinės meilės Širdie! Mes Tau pavedame aną tautą, kuri, skendėdama bedievybės klaidoje, persekioja mūsų tikėjimo brolius, naikina vaikų širdyse Dievo vardą, uždarinėja Tavo šventoves ir skaudžiausiu būdu įžeidžia Tavo Sūnaus Širdį. Išmelsk šiai tautai greito atsivertimo malonę, apšvies tikėjimo šviesa jos vadų protus ir atgailos ugnimi sutrink jų širdis.

Nekalčiausioji Marijos Širdie, kuri pažįsti visų žmonių didžiausią ilgesį, išmelsk žmonijai laukiamos pastovios taikos malonę. Išmelsk jos ir dėl mūsų ryžto atgailauti už savo nuodėmes, ypač už nuodėmes prieš skaistybę, nebeįžeidinėti daugiau Viešpaties savo piktžodžiavimais.

Marijos Mergelės ir Motinos Širdie! Mes pavedame Tau savo širdis, savo protus, savo valią. Tegul virš viso pasaulio išsiskleidžia Tavo palaimos ir taikos skraistė. Amen.

(L.S. Yla. „Tikiu Dievą“. Chicago, 1964, 581 psl.)

7. LIETUVOS PAAUKOJIMAS MARIJAI IR NEKALČIAUSIAI JOS ŠIRDŽIAI 1951 m.

IVADAS. Antras Lietuvos paaukojimas Marijai įvyko tokiu pat Lietuvai sunkiu laiku, kada vėl maskolių ordos tikinčiuosius baisiausiai persekiojo.

Lietuvos vyskupai tremtyje, susirinkę Romoje 1951 .V. 13 Šv. Kazimiero kolegijos koplyčioje, minėdami 25 metų sukaktį nuo Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimo ir 700 metų sukaktį nuo Mindaugo Krikšto, dalyvaujant dvasininkijai,

diplomatams ir Romoje esantiems lietuviams, iškilmingai pavedė ir paaukojo Lietuvą Nekalčiausiai Marijos Širdžiai. Iškilmėms vadovavo arkivyskupas Juozapas Skvireckas, dalyvavo vysk. Būčys, Brizgys ir Podolskis. Po mišių visi vyskupai, suklaupe prieš-altorių, sukalbėjo šį aktą.

AKTAS. *Mes, Tau kitados paaukotos mūsų Tėvynės Lietuvos šalies sūnūs, kuriuos Šv. Dvasia pastatė vyskupais valdyti Dievo Bažnyčiai ir vesti jai ištikimus vaikus išganymo keliu. Mes, Kauno Bažnytinės provincijos arkivyskupas metropolitas Juozapas Skvireckas, Vilkaviškio vysk. koadjutorius, titulinis Larandos vysk. Vincentas Podolskis, Kauno arkivyskupo augzilijaras, titulinis Bosaho vysk. Vincentas Brizgys, Generalinės Marijonų kongregacijos viršininkas, titulinis Olimpo vysk. Petras Pranciškus Būčys, Lietuvos Bažnytinės Provincijos 25 metinių sukaktuvių proga šių 1951. V. 13 aukojame save, mūsų Bažnytinės provincijos ir visos Lietuvos sūnus ir dukteris — tuos, kurie neša sunkų jungą svetimųjų pavergtoje mūsų tėvynėje, tuos, kurie yra žiauriai kalinami ir ištremti į nejaukias svetimas šalis, kur jie neturi sau jokios dvasinės paguodos ir visus kitus lietuvius, išsisklaidžiusius kone visuose pasaulio kraštuose, aukojame Tau, Tavo Nekalčiausiai Širdžiai, kad Tavo meilė ir užtarimas pagreitintų Dievo Karalystės pergalę, o visos tautos, susitaikiusios tarp savęs ir su Dievu, vadintų Tave Palaiminta ir nuo vieno žemės pakraščio iki kitam kartu su Tavim giedotų nesiliaujančią garbės, meilės ir padėkos Magnificat Širdžiai Jėzaus, kuriame viename žmonės gali rasti tiesą, gyvenimą ir taiką.*

PO PAAUKOJIMO. Po Stalino mirties 1953 m. atėjo atšilimas. Liovėsi tautos naikinimas.

8. PASAULIO PAAUKOJIMAS MARIJAI 1981 m.

Minint Efezo ir Aleksandrijos susirinkimus, popiežius Jonas Paulius II paaukojo pasaulį Marijos Globai 1981 m.

9. PASAULIO PAAUKOJIMO ATNAUJINIMAS 1984 m.

Šv. Tėvas Jonas Paulius II ryšium su šventaisiais jubiliejiniais Atpirkimo metais ir Marijos Fatimoje pasirodymu iškilmingai atnaujino pasaulio paaukojimą Marijai. Paaukojimas įvyko Romoje 1984.III.25 prie Švč. M. Marijos statulos, specialiai atvežtos iš Fatimos. Šv. Tėvas paaukojimo aktą paskaitė po šv. Mišių, atsiklaupęs prieš statulą.

1982. V. 13 ir tą pačią valandą, kada prieš 65 metus Fatimoje buvo apsireiškusi Švč. Mergelė, Jonas Paulius II buvo teroristo sunkiai sužeistas. Savo išgyjimą priiskyrė Marijai.

O Fatimos arkivyskupas, atlydėjęs statulą, pareiškė, kad šis paaukojimas yra pranašiškas ženklas Marijos pergalės prieš nuodėmių apraiškas (ar panašiai).

AKTAS. „Tavo apgynimo šaukiamės, šventoji Dievo Gimdytoja“, — tardami šios maldos žodžius, kuriais Kristaus Bažnyčia jau daug šimtmečių meldžiasi, štai

esame Tavo akivaizdoje, o Motina, šiais jubiliejiniais mūsų atpirkimo metais. Ypatingas vienybės ryšys mus jungia su visais bažnyčios ganytojais, su kuriais sudarome vieną kūną, vieną bendruomenę taip, kaip apaštalai pagal Kristaus valią sudarė vieną kūną ir vieną bendruomenę su apaštalu Petru. Siejami tos vienybės tariame šio akto žodžius, trokšdami jame dar kartą sutelkti bažnyčios viltis bei jos rūpesčius šiuolaikiniui pasauliui. Prieš 40 metų ir praėjus 10 metų vėl iš naujo Tavo tarnas popiežius Pijus XII, matydamas prieš akis skaudžią žmonijos ateitį, patikėjo ir paaukojo Tavo Nekalčiausiai Širdžiai visą pasaulį, o ypatingai tas tautas, kurios dėl jų padėties Tau ypač yra brangios. Šių žmonių ir tautų pasaulį ir šiandien turime prieš akis. Tai besibaigiančio II tūkstantmečio pasaulis, šiuolaikinis mūsų pasaulis.

Bažnyčia, prisimindama Viešpaties žodžius: „Eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones“, „Štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos“, specialiai bažnyčia II Vatikano susirinkime naujai atgaivintu sąmoningumu pažvelgė į savo misiją pasaulyje. Dėl to, o žmonių ir tautų Motina, Tu, kuri gerai pažįsti visas jų kančias ir viltis, Tu, kuri motiniška širdimi jauti visas jų kovas tarp gerio ir blogio, tarp šviesos ir sutemo, sutemo, kurios žlugdo šiuolaikinį pasaulį, o žmonių ir tautų Motina, išgirsk šauksmą, kuriuo Šv. Dvasios įkvėpti kreipiamės tiesiog į Tavo širdį. Kaip Viešpaties Motina ir ištikima Jo tarnaitė savo Meile apimk šį mūsų pasaulį, kurį Tau pavedame ir paaukojome kupini neramaus rūpesčio dėl žmonių ir tautų žemiškojo ir amžinojo likimo. Ypatingu būdu Tau pavedame ir paaukojome tuos žmones ir tas tautas, kuriems šio pavedimo ir paaukavimo labiausiai reikia.

Tavo apgynimo šaukiamės, šventojo Dievo Gimdytoja, neatmesk mūsų maldų bandymuose ir pavojuose. Štai, būdami Tavo akivaizdoje, o Kristaus Motina, jausdami Tavo Nekalčiausios Širdies gerumą, trokštame drauge su visa bažnyčia dalyvauti tame pasiaukojime, kurį išreiškė Tavo Sūnus, iš meilės paaukodamas save Tėvui. „Dėl jų aš paaukoju save, — kalbėjo Jis, — paaukoju, kad ir jie būtų paaukoti tiesoje“. Norime vienytis su mūsų Atpirkėju šiame pasiaukojime už pasaulį ir už žmones. Pasiaukojime, kuris Jo Dieviškoje Širdyje turi galią gauti nuodėmių atleidimą ir atgauti tai, kas buvo prarasta ar sugriauta. Šito pasiaukojimo galia apima visus laikus, visus žmones, visas tautas ir nacijas. Ji nugali visas blogio apraiškas, kurias tamsybių dvasia įstengia sukelti žmogaus širdyje ir istorijoje. Apraiškas, kurias iš tikrųjų yra sukėlusį mūsų laikais. O kaip giliai jaučiame šio žmonijos ir pasaulio paaukavimo reikalą. Reikia paaukoti šiuolaikinį pasaulį vienybėje su pačiu Kristumi. Pasaulis, tarpininkaujant bažnyčiai, turi dalyvauti per Kristų įvykusiame atpirkime. Tai mums sako šie Atpirkimo metai, ypatingas jubiliejus, kurį mini visa Bažnyčia.

Būk pagirta visos kūrinių tarpe šiais šventaisiais metais Tu, ištikima Viešpaties Tarnaitė, kuri pačiu pilniausiu būdu paklusai Viešpaties kvietimui.

Būk pasveikinta Tu, kuri pačiu tobuliausiu būdu dalyvavai pasaulį atperkančiame savo Sūnaus pasiaukojime.

O Bažnyčios Motina, apšviesk Dievo tautą, einančią tikėjimo, vilties ir meilės keliu. Padėk mums gyventi Kristaus pasiaukojimo už visą šiuolaikinio pasaulio žmonijos šeimą tiesoje. Patikėdami Tau, Motina, pasaulį, visus žmones ir visas tautas, patikime Tau taip pat patį pasaulio pasiaukojimą, pavesdami jį Tavo Motiniškai Širdžiai.

O Nekalčiausioji Širdie, pagelbėk mums nugalėti blogio grėsmę, to blogio, kuris taip lengvai įsigali šiuolaikinių žmonių širdyse ir kuris savo neišmatuojamomis pasekmėmis jau yra apėmęs šiandieninį gyvenimą ir, kaip atrodo, yra užkirtęs kelius į ateitį.

Nuo bado ir nuo karo — išgelbėk mus! Nuo branduolinio karo, nuo neapskaičiuojamo visuotinio susinaikinimo, nuo bet kokio karo grėsmės — išgelbėk mus! Nuo nusikaltimų prieš gimstančią žmogaus gyvybę — išgelbėk mus! Nuo neapykantos ir nuo Dievo vaikų orumo slopinimo — išgelbėk mus! Nuo bet kokio neteisingumo socialiniame, tautiniame ir tarptautiniame gyvenime — išgelbėk mus! Nuo palinkimo nepaisyti Dievo įsakymų — išgelbėk mus! Nuo bandymų žmonių širdyse aptemdyti paties Dievo Tiesą — išgelbėk mus! Nuo gėrio ir blogio sąmonės praradimo — išgelbėk mus! Nuo nuodėmių prieš Šv. Dvasią — išgelbėk mus! Išgelbėk mus!

Priimk, o Kristaus Motina, šitą kančios kupiną visų žmonių šauksmą, priimk šitą šauksmą, kuris išreiškia ir kitų bendruomenių šauksmą. Padėk mums Šv. Dvasios galia nugalėti bet kokią nuodėmę, nugalėti žmogaus nuodėmę ir pasaulio nuodėmę, nuodėmę visose jos apraiškose. Teapsireiškia dar kartą pasaulio istorijoje begalinė išganančioji atpirkimo galia, Gailestingosios Dievo Meilės galia. Toji galia tesulauko blogį, teperkeičia sąžines. Tavo Nekalčiausioje širdyje visiems teapsireiškia vilties šviesa.

10. LIETUVOS JAUNŲJŲ KARTŲ PAVEDIMAS MARIJAI 1986 m.

Šv. Tėvas Jonas Paulius II 1986.VIII.31, sekmadienį, Romoje Žodyje maldininkams kalbėdamas apie artėjančią Lietuvos 600 m. krikščionybės jubiliejų ir netrukus prasidėsiančius Šiluvos atlaidus pavadė Lietuvą Marijos globai: „... Paveikim Švč. M. Marijos globai ypatingai šios kilnios tautos jaunąsias kartas, kad jos sugebėtų su džiaugsmu ir pilnu atsakomybės pajutimu perimti iš savo tėvų šią neįkainojamą dovaną, kad įstengtų į ją pilnai įsigyventi, iš savo pusės didžiadvasiškai ir ištikimai ją perduoti kitiems...“

11. LIETUVIŲ TIKĖJIMO PAVEDIMAS MARIJAI 1987 m.

Iš popiežiaus Jono Pauliaus II apaštalinio laiško Lietuvos vyskupams švenčiant lietuvių tautos Krikšto 600 metų jubiliejų: „... Visiško pasitikėjimo dvasioje šiandien kreipiuosi į Tave, o maloningoji Jėzaus Kristaus Motina, savo maldą jungdamas su Tavo vaikų lietuvių malda, kuria jie kupini pasitikėjimo šaukiasi Tavo pagalbos.

O Gailestingumo Motina! Ši tauta skuba pas Tave, pasivesdama Tavo globai: neatmeskjos maldavimo didžioje negandoje, gelbėk ją nuo pavojų, vesk ją pas savo Sūnų.

Tu, o Motina, esi tarytum Bažnyčios atmintis. Tu visada atmeni, savo širdyje saugoji atskirų žmonių ir ištisų tautų rūpesčius. Tau pavedu Lietuvos brolių ir seserų per šešis šimtmečius sutelktą ir išsaugotą paveldą. Prašau Tave, padėk jiems

būti ir visada išlikti ištikimais Kristui ir Bažnyčiai.

Jums, garbingieji ir brangūs Broliai, Jūsų tikintiesiems ir visiems lietuviams, pasklidusiems pasaulyje, su nuoširdžia meile suteikiu mano Apaštalinį Palaiminimą.

Roma, prie šv. Petro, 1987. VI. 5 diena, devintaisiais mano pontifikato metais“

Šiame laiške, aukščiau, yra pavedimas Dievui: „... Visos Bažnyčios vardu aš pavedu Dievui dvasinį Jūsų tautos tikėjimo paveldą ir maldauju: išsaugok ir palaimink tą darbą, kurį esi atlikęs per šešis šimtmečius!“

Pavedimas ilgesnis, šioje knygoje nepateikiamas, nes išeina už apibrėžtų jos ribų.

12. LIETUVOS IR RUSIJOS PAVEDIMAS MARIJA1987 m.

Šv. Tėvas Jonas Paulius II laiką nuo 1987 m. Sekminių (VI.7) iki 1988 m. Marijos Ėmimo į Dangų (VIII. 15) skyrė Marijos garbei, kad žmonija deramai pasiruostų Kristaus atėjimo 2000 metų jubiliejui. Auroros užtekėjimas pranašauja Saules patekėjimą (Lietuvoje Marijos metai pratęsti iki Nekalto Prasidėjimo XII.8).

Marijos metų vigilijoje 1987.VI.6 Šv. Tėvas kalbėjo rožinį seniausioje Marijai skirtoje šventovėje Santa Maria Maggiore. Vienybėje su juo, šiuolaikinės technikos sujungti, kalbėjo rožinį tikintieji svarbiausiose visų kontinentų Marijos šventovėse.

Šv. Tėvas sukalbėjo specialią Marijos metų maldą, kurioje pavedė Marijos globaliai Lietuvą ir Rusiją:

Marija, Išganytojo Motina, džiaugdamiesi mes skiriame Tau šiuos metus ir meldžiamės kasdien. Palaiminta esi!

Dievas Tėvas išrinko Tave dar prieš pasaulio sukūrimą savo Apvaizdos planams įvykdyti, o Tu patikėjai Jo meile ir paklusai Jo žodžiui. Tu — Dievo Sūnaus Motina, atvira širdimi ir su meile priėmusi Jėzų, kai Jis tapo žmogumi, kad išgelbėtų žmoniją! Tu — šventosios Dvasios Sužadėtinė, apdovanota visomis malonėmis, apgaubta jos slaptingo ir galingo veikimo.

Tau pavedame Bažnyčią, kuri artėja į trečią tūkstantmetį. Bažnyčia Tave išpažįsta ir vadina Tave savo Gerąja Motina. Tu pranokai ją žemėje savo tikėjimu, — stiprink ją sunkumuose, išmėginimuose. Padaryk, kad Bažnyčia pasaulyje vis labiau ir labiau būtų mūsų intymios vienybės su Dievu ženklas ir tarpusavio vienybės jungtų visą žmoniją.

Tau, o Krikščionių Motina, ypatingu būdu pavedame tas tautas, kurios šiais Tavo metais minės viena 600, kita 1000 Evangelijos priėmimo jubiliejų. Šių tautų istorija yra ryškiai paženklinta pamaldumu į Tave. Su meile pažvelk į jas. Suteik jėgų tiems, kurie kenčia dėl tikėjimo.

Tau, žmonių ir tautų Motina, pavedama visa žmonija su jos vargais ir viltimis. Suteik mums tikros išminties bei šviesos ir vesk laisvės ir teisingumo keliais. Kreipk visą žmoniją į vienybę ir taiką. Padaryk, kad visi atrastų Kristų — Kelią, Tiesą ir Gyvenimą!

Padėk mums, Mergele Marija, gyventi tikėjimu ir pasiekti Amžinojo Gyvenimo laimę.

O Geroji, o Malonioji, o Mieliausioji Dievo ir mūsų Motina Marija! Amen.

13. PASIAUKOJIMAS JĖZAUS IR MARIJOS ŠIRDIMS 1987 m.

1987.VI.28 Romoje ir Vilniuje švenčiant Lietuvos Krikšto 600 metų jubiliejų, Šv. Petro ir Povilo, Šv. Mikalojaus, Šv. Teresės, Šv. Rapolo, Šv. Dvasios ir Švč. Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčiose buvo atskaitytas pasiaukojimas:

Švęsdami Krikšto 600 metų jubiliejų, mes, dėkingi Lietuvos katalikai, su meile aukojamės Jėzaus ir Marijos Širdims.

Gailestingoji Jėzaus Širdie! Atleisk mūsų nuodėmes, atgaivink dvasią ir įkvėpk tikros Dievo ir žmonių meilės.

Švenčiausioji Jėzaus Širdie! Palaikyk ir stiprink mūsų tikėjimą ir dorą. Suburk vienybėn visus tautiečius Tėvynėje ir pasaulyje, laimink šeimas ir jaunimą.

Geroji Jėzaus Širdie! Priimk mūsų darbus, kūrybą ir vargus. Ugdyk mūsų ištikimybę Tau, Katalikų Bažnyčiai ir kilniam protėvių palikimui.

Nekaltoji mūsų Motinos Marijos Širdie! Tavo meilei ir globai su pasitikėjimu atiduodame savo, Tėvynės ir Bažnyčios ateitį. Amen.

14. PASIVEDIMAS ŠVČ. M. MARIJAI, SKAITOMAS KAUNO KUNIGŲ SEMINARIJOJE (ryto maldose)

K.: Savo Nekaltuoju Prasidėjimu, Marija!

A.: Padaryk skaistą mano kūną ir šventą mano sielą!

Visi: Mano Valdove ir Motina Marija, Tau save atiduodu. Tau pavedu šiandien savo akis, ausis, lūpas ir širdį — visą save. Dėl to prašau Tave, geroji Motina, saugoti ir ginti mane kaip savo nuosavybę.

Mano Valdove ir Motina Marija, atsimink, kad esu Tavo! Saugok mane, gink mane kaip savo nuosavybę. Amen.

15. KARDINOLO PAVEDIMAS LIETUVOS MARIJAI 1988 m.

1988.VI.29 Šv. Tėvas Jonas Paulius II įvedė į Kardinolų kolegiją Lietuvos vyskupą, Kaišiadorių apaštalinį administratorių Vincentą Sladkevičių.

Kardinolas 1988. VII.3 Romoje per pamokslą pasakė, kad paveda Marijai mūsų Tėvynę.

16. PAVEDIMAS MARIJAI PASKUTINIO II TŪKSTANTMEČIO DEŠIMTMEČIO

Šv. Tėvas Jonas Paulius II Romoje per Marijos Metų uždarymą 1988.VIII.15 kalbėjo: „Paveskime Švč. M. Marijos globai, globai Marijos, kuri yra Bažnyčios motina. Paveskime paskutinį antrojo tūkstantmečio dešimtmetį, viltis bei užmojus, gerai žinodami, kad mūsų gyvenimo tikslas yra Dievo Karalystė. Toji karalystė, kuri yra prasidėjusi su Jėzaus Kristaus įžengimu į Dangų ir Švč. M. Marijos Dan-

gun paėmimu, toji Karalystė, kuri egzistuoja drauge su žmogiškąja istorija ir yra šios istorijos viršūnė bei tikslas ".

Toliau Šv. Tėvas išreiškė dėkingumą Dievui už malonių gausybę, kuria per ištisus metus naudojosi bažnyčia, nesuskaitomi būriai viso pasaulio tikinčiųjų.

Marijos metai pasibaigė, bet mūsų žvilgsniai ir toliau turi krypti į Mariją.

(Baigė malda į Mariją.)

O Motina, Tu pažįsti mus, Tu žinai, kad esame Tavo vaikai. Padėk žmonėms, padėk tautoms, padėk visai žmonijai pakilti. Pašalink tą grėsmę, kuri grūmoja didžiai žmonijos šeimai. Stiprink mus, kad nepritrūktų jėgų, kad užtektų šviesos sprendžiant didžiąsias socialines problemas.

17. PASIAUKOJIMO JĖZAUS ŠIRDŽIAI ATNAUJINIMAS

1990.VI.14 Vilniuje kardinolas Vincentas Sladkevičius, Lietuvos vyskupai, kunigai ir tikintieji, stačiatikių atstovas vysk. Krizostomas, valdžios atstovai — V.Landsbergis ir K.Prunskienė atnaujino 1934.VII. 1 d. pasiaukojimą.

Tekstai yra 1992 m. išleistame Liturginio maldyno 3-iajame leidime.

18. PASIAUKOJIMAS NEKALČIAUSIAI MARIJOS ŠIRDŽIAI ŠILUVOJE

1991 m.

1991.09.08 Šiluvoje kardinolas V.Sladkevičius, 10 vyskupų ir kunigai paaukojo Lietuvą Marijos Nekalčiausiai Širdžiai. Visose Lietuvos bažnyčiose pasiaukojimas po litanijos buvo perskaitytas po eilutę ir visi kartojo:

„Švenčiausioj i Mergele Marija, Gailestingoji Motina, mes su meile aukojamės Tavo Nekaltajai Širdžiai. Aukojame Tau save ir savo gyvenimą: visa, ką turime, ką mylime ir kas esame. Tau atiduodame savo jėgas, širdis ir sielas, savo šeimas, jaunimą ir Tėvynę Lietuvą. Tegul mūsų kūryba, darbai ir vargai Tau priklauso ir naudojasi Tavo motiniška globa.

Mes pasižadame drąsiai išpažinti šventąjį katalikų tikėjimą, visuomet klausyti popiežiaus ir jo skirtą vyskupą. Pasižadame stropiai laikytis Dievo ir Bažnyčios įsakymų, būti blaivūs ir teisingi, dori ir vieningi.

Galingoji Dievo Motina, meilingoji mūsų Globėja, mes pasižadame melstis ir uoliai dirbuotis, kad Tavo Sūnaus Jėzaus Kristaus Karalystė įsikurtų ir visą žmonių sielose, mūsų brangioje Tėvynėje ir visame pasaulyje. Amen. “

19. PASIAUKOJIMO NEKALČIAUSIAJAI MARIJOS ŠIRDŽIAI

ŠILUVOJE ATNAUJINIMAS 1998 m.

1998 rugsėjo 13 d. Šiluvoje Lietuvos vyskupai drauge su kardinolu atnaujino 1991 m. pasiaukojimą Marijai.

Kaip pirmasis pasiaukojimas Marijai 1656.IV. 1 atnešė gausių vaisių, taip ir dabar paaukojimai ir pasiaukojimai suteikė nelauktų vaisių. Lietuva išskėlė tautinę vėliavą, užgiedojo tautos himną, konsolidavosi ir pradėjo visu frontu siekti laisvės. 1991 03 11 tapo nepriklausoma.

Ši dalis baigiama Atsidavimo Aktu Marijai ir Pasiaukojimu Nekalčiausiai Švč. M. Marijos Širdžiai, kalbamu Lietuvos bažnyčiose per Marijos šventes.

20. ATSIDAVIMAS ŠVČ. M. MARIJAI

Dievo Motina, Nesuteptoji Marija, Tau aukoju savo kūną ir sielą, visas maldas ir darbus, džiaugsmus ir kančias, visa, kas esu ir ką turiu.

Džiugia širdimi atsiduodu Tavo meilės vergijai. Palieku Tau visišką laisvę naudoti mane žmonijos išganymui ir šventosios Bažnyčios, kurios Tu esi Motina, reikalams. Nuo šiol visa noriu daryti su Tavimi, per Tave ir Tau. Žinau, kad savo jėgomis nieko nepasieksiu. O Tu viską gali, kas yra pagal Tavo Sūnaus valią, ir visados nugali.

Padaryk, Ištikimąją Pagalbą, kad mano šeima, parapija ir visa Tėvynė būtų Tavo ir Tavo Sūnaus Karalystė. Amen.

Šv. Tėvo Pauliaus VI patvirtintas ir apdovanotas atlaisdais.

21. PASIAUKOJIMAS NEKALTAJAI ŠVČ. M. MARIJOS ŠIRDŽIAI

Marija, galingoji Mergele, gailestingoji Motina, dangaus Karaliene ir nusi-dėjėlią Gynėja, mes aukojamės Tavo Nekaltajai Širdžiai.

Aukojame Tau save ir savo gyvenimą: visa, ką turime, ką mylime ir kas esame. Tau tebūna skirtos mūsų kūno jėgos, širdis ir siela, Tau mūsų namų židiniai, šeimos ir Tėvynė. Visa, kas yra mumyse ir aplink mus, tepriklauso Tau ir tesinaudoja Tavo motiniška globa.

Kad šis mūsų pasiaukojimas būtų tvirtas ir nepaliaujamas, šiandien mes prie Tavo kojų atnaujiname Krikšto įžadus ir Pirmosios šventosios komunijos pasiryžimus.

Mes pasižadame visuomet drąsiai išpažinti šventąjį tikėjimą, visuomet, kaip dera tikriems katalikams, klausyti popiežiaus bei jo skirtą vyskupą.

Mes pasižadame stropiai laikytis Dievo ir Bažnyčios įsakymų, sąžiningai švęsti sekmadienį ir įsakytomis dienomis uoliai dalyvauti šventosiose Mišiose.

Mes ryžtames kaip galima dažniau naudotis dvasią stiprinančiomis religinėmis priemonėmis, ypač išpažintimi ir šventąja komunija.

Galingoji Dievo Motina, meilingoji mūsų Globėja, pasižadame iš visos širdies šventai dirbuotis, kad išplistą Tavo Nekaltosios Širdies viešpatavimas ir tuo būdu mūsų ir visą žmonių sielose, mūsų Tėvynėje ir visame pasaulyje kuo greičiau ir kuo tvirčiau įsikurtą garbingojo Tavo Sūnaus Jėzaus Kristaus karalystė. Amen.

ŠVČ. MERGELĖS IR DIEVO MOTINOS MARIJOS ŠVENTĖS

Sausio 1	—	Dievo Gimdytoja
Sausio 23	—	Švč. M. Marijos sužadėtuvės
Vasario 2	—	Švč. M. Marijos apvalymo — Įvedybos. Taip pat atnešė į šventyklą Jėzų paaukoti (Grabnyčios)
Vasario 11	—	Lurdo Švč. M. Marija (1858 m.)
Kovo 25	—	Viešpaties Apreiškimas Marijai
Balandžio 22	—	(viso pasaulio jėzuitams) Marijos, Jėzaus Draugijos Motinos. 1541.IV.22 pirmieji jėzuitai Šv. Povilo bazilikoje davė iškilmingus įžadus prie Marijos paveikslo.
Balandžio 26	—	Švč. M. Marija — Motina Geroji Patarėja
Gegužės 13	—	Švč. M. Marija — Fatimos
Gegužės 24	—	Švč. Marija — Krikščionių Pagalba
Gegužės 31 (buvusi liepos 2)	—	Marijos apsilankymas pas Jono Krikštytojo motiną Elzbietą
Gegužės 31	—	Visatos Karalienė (Marija Valdovė)
Gegužės paskutinis sekmadienis	—	Švč. M. Marija — visų Malonių Tarpininkė
Pentadienis prieš Verbas	—	Švč. M. Marijos skausmai
Birželio 20	—	Švč. M. Marija — Nuliūdusiųjų Paguoda
Birželio 27	—	Švč. M. Marija — Nuolatinės Pagalbos Motina
Sekminių 11 diena	—	Bažnyčios Motina
III šeštadienis po Sekminių	—	Švč. M. Marijos Nekalčiausioji Širdis
Liepos 9	—	Švč. M. Marija — Taikos Karalienė
Liepos 13	—	Švč. M. Marija — Paslaptingoji Rožė
Liepos 16	—	Karmelio kalno Karalienė (Škaplierinė)
Rugpjūčio 2	—	Švč. M. Marija — Angeliškoji
Rugpjūčio 5	—	Marijos Didžiosios Bazilikos Romoje (seniausios žemėje) pašventinimas (Marija Snieginė)
Rugpjūčio 13	—	Švč. M. Marija — Nusidėjėlių Gynėja
Rugpjūčio 15	—	Švč. M. Marijos Ėmimas į Dangų (Žolinė)
Rugpjūčio 22	—	Švč. M. Marija — Karalienė
Rugpjūčio 27	—	Švč. M. Marija — Ligonų Sveikata
Rugsėjo 3	—	Švč. M. Marija — Gerojo Ganytojo Motina
Rugsėjo 8	—	Švč. M. Marijos Gimimas
Rugsėjo 12	—	Švč. M. Marijos Vardas

Rugsėjo 15 — Švč. M. Marija Sopulingoji
 Rugsėjo 24 — Švč. M. Marija Belaisvių Užtarėja
 Spalio 7 — Švč. M. Marija — Rožinė (Rožančiaus)
 Spalio 11 — Švč. M. Marijos Motinystė
 Spalio 13 — Fatimos Marija (taip pat V. 13)
 Lapkričio 16 — Švč. M. Marija — Gailestingumo Motina
 Lapkričio 21 — Mažutės Marijos Paaukojimas šventyklos tarnybai
 Lapkričio 27 — Stebuklingojo medalikėlio Švč. M. Marija
 Gruodžio 8 — Nekaltasis Prasidėjimas
 Gruodžio 10 — Švč. M. Marija — Loreto
 Gruodžio 18 — Švč. M. Marijos laukimas Išganytojo gimimo

Iš 28 Vytauto statytų bažnyčių — 17 Švč. M. Marijos garbei statytos.

PABAIGA

Mes Marijos žemės vaikai — didžiukimės, įvertinkime, jauskime atsakomybę, išlaikykime deramą orumą, ginkime Marijos garbę visur ir visada, aukštai iškeikime Marijos vėliavą.

Labai aiškiai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vėliavą 1578 m. aprašė A.Gvagninas. Tai buvęs didžiulis raudonas audeklas, užsibaigęs 4 ragais. Vienoje jo pusėje vaizduojamas baltas Vytis, kitoje — Panelė Marija. („Komjaunimo tiesa“, 1988.VII.9. E.Rimša, G.Rudis.)

Marijos garbei pašvęstų vietų yra daug daugiau negu sužymėta šioje knygoje. Dėl to reiktų tik džiaugtis. Kiek pavyko išgirsti, pamatyti, perskaityti apie Švč. M.Marijos stebuklingas vietas, įtraukiau į šią knygą.

Išvengti klaidų, manau, nepavyko. Už jas atsiprašau. Be abejo, vienam tokį darbą atlikti — surinkti faktus, apvažiuoti vietas, aprašyti, padaryti nuotraukas, išspausdinti — be pagalbos neįmanoma. Taigi prašau man pranešti apie pastebėtas klaidas, naujus faktus.

Reiškiu dėkingumą šio veikalo rėmėjams kun. Juozui Klimavičiui, Kauno marionams, Jurbarko „Caritui“, nuoširdžiai dėkoju Broniui Puzinavičiui, kun. Alfonsui Bumbliui, taip pat vairuotojams, vežiojusiems mane po stebuklingas Švč. M.Marijos vietas. Ačiū kunigams, nepašykštėjusiems informacijos, ir visiems prisidėjusiems prie šios knygos parengimo, spausdinimo ir platinimo.

Švč. Mergelė Marija Jūsų neužmirš.

LITERATURA

1. Juozas Vaišnora. „Marijos garbinimas Lietuvoje“. Roma, 1958 m.
2. Kazimieras Paltarokas. „Panevėžio vyskupija“ (mašinraštis). Panevėžys. Apie 1948 m.
3. M.Valančius. „Raštai“, II t. V, 1972.
4. Jan Kurczewski. „Biskupstwo Wileńskie“. V, 1912.
5. Jonas Totoraitis. „Sūduvos — Suvalkijos istorija“. K., 1938.
6. Bronius Kviklys. „Mūsų Lietuva“, I — IV t.
7. Bronius Kviklys. „Lietuvos bažnyčios“, II — V t. Chicago, 1982 — 1986.
8. Pr.Barkauskas, Al.Vabalas. „Vadovas po Lietuvą“. K., 1938.
9. A.Zabitis-Nezabitauskas. „Vilniaus bažnyčios“. V, 1940.
10. N.Švogžlys-Milžinas. „O šv. Vilniau“. Marijampolė, 1940.
11. Juozas Petrauskas. „Kryžių bažnyčios istorija“ (mašinraštis). Mankūnėliai, 1979.
12. Jonas Ulickas. „Aušros Vartai“ (diplominis darbas). K., 1985.

Čia paminėta tik svarbesnė literatūra. Gana daug žinių imta iš rankraščių, ypač apie apsireiškimus. Tų rankraščių autoriai nepasirašė savo vardų. Buvo pasinaudota ir vienos kitos bažnyčios archyvais. Šiek tiek žinių suteikė bažnyčių klebonai ir šiaip geri žmonės.

Robertas Gedvydas Skrinkas
Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas

SL 166. 1998 10 01. Tir. 4000 egz. Užsakymas 96.
Išleido UAB „Judex“ leidykla, Miško g. 15, Kaunas.
Spausdino UAB „Judex“ spaustuvė,
Miško g. 15, Kaunas.

B 99/4624

